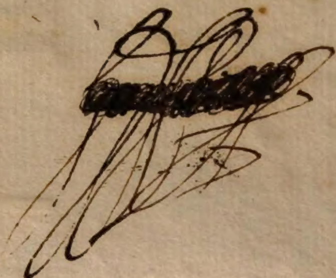

EVPHORMIONIS
Luſinini ſive
IOANNIS BARCLAII
SATYRICON
Partes quinque
cum Clavi.

Accessit
Conſpiratio Anglica-
na.

Amſterodami,
Apud Guiljelm: Blaeuw.
Aº. cIɔ Iɔc xxxiv.

AVGVSTISSIMO REGI

IACOBO PRIMO,

Britanniarum Monarchæ inclyto, Euphormio S. D.

NOn peccavi in virtutem tuam, invictissime Rex, dum terrarum scelus libello hoc acerbe ultus sum. In homines enim erupit hic impetus, non in Deos: quos etiam laudare pertimui, ne aut quæsisse curiosus crederer, aut sacrilegus dubitasse. Cæteros suscepi indignante stimulo perfodiendos. Et prope neminem esse dolui, cui in hanc diem prodeunti non astiterit Genita Mana, illa ad quam suscipiebatur votum, ne quis nasceretur domi probus. Quæ etiam timeo ne adfuerit hujus libri cunabulis, & ne ipse nihilo sit melior, quam quos arguit. Adoravi jam ante tamen genium tuum, ut crediderunt aliqui, non indigno plane donario, & erigitur etiamnum animus meus ad hæc studia felicius, quoniam vaticinantur sibi, hæc Majestatem tuam velut in transitu libaturam.

Facundum faciebat amor.

Cujus utinam amoris mei præmium mihi illud dii ferant, ut deterso adulationum fuco intelligas, quam non fortunam in te tuam, sed te in fortuna tua veneror: cui cum infinitis nominibus omnia, tum etiam Musarum gratia debeo. Tu illas tam familiariter in secretum admittis, ut hoc studiorum temperamento jam minus Martem Gradivum refugiant. Tu I. Gordonium, hominem qui juxta literas & vir-

tutem colit, noluisti in alio quam in tuo orbe vivere. Tu eximio hominum delectu, memoriam ad ea tempora nostram excitas, quibus Regum animi non quam late, sed quibus imperarent, solicitabantur. Ego vero, Rex Augustissime, sive ensem in stylos dividi, sive stylos in gladium porrigi jubes, præsto sum. Sive qua me fortuna sacrario tuo inducet, sive qua in aliis constituet terris, pergam Hephæstionem cum Cratero confundere, ut Iacobum, ut Regem, pari auspicio à me cultum saltem intelligant, qui me Iacobo, qui Regi omnia debere, omnia vovisse intelligunt. Vale, Rex Potentissime, & ab omni Satyræ morsu non fortuna quam ingenio, non imperio quam virtute securior.

CLAVIS

CLAVIS

Nomina ignota passim in Euphormione occurrentia referans & exponens.

A*Cignii*, sive *Acigniani*, Iesuitæ.
Adriana, ——
Ægerus, Comes Egmondanus, seu Hornanus, Bruxellis decollatus.
Aelpis., ——
Alexandria, Barleduc Lotharingiæ, seu Galliæ.
Albagon, Albanus, seu Dux de Alba.
Ambrax, ——
Amphiraus, Regis Angliæ Secretarius.
Anemon, Monsieur de Bonville, qui legatos recipit.
Aquilius, Rudolphus Imperator.
Archoropus, forte est Brandeburgicus.
Arete, ——
Argyrestratus, Ambrosius Spinola, propter sumptus belli nimios.

B*Asilius*, Iesuitarum fautor, Forte Willeron.
Basilium, Aurelia; sive potius Lutetia Parisiorum, quod ibi sedes Regia. Atque hinc
Basiliani, Parisienses, vel Aurelianenses.
Boethia, Germania.
Brutus, ——

C*Allion*, Dux Lotharingiæ Guisius.
Casina, uxor Comitis de Morot, deliciæ seu concubina Regis; Idem Hollandia, à caseis.
Catharinus, Puritanus, Minister quidem Sectæ Puritanæ in Anglia.
Charidotus, Rhichardotus; Præses Consilii apud Albertum Austriacum, seu Consilii Regii Senatus in Belgio cujus precibus & suadela Batavi potissimum permoti Inducias duo decennalles pepigere.
Chryaus, ——
Cæsar, ——
Closfandritus, Britanniæ Rex.

Cleostrata, la Marquise de Vernandi, amica seu concubina Henrici IV. Regis Galliæ.

Cursor, la Varene, seu Varennes, equorum cursoriorum magister, totius Galliæ præcipuus, Henrici IV Leno.

D*Elphium*, seu *Delphinum*, Mussipontium Academia Galliæ: sive, illustris Schola Iesuitarum, Academia Ponti-Mussana. Pont à Mousson.

Despotikyrius, servus heri sui dominus, Dux de Lerme, Hispaniæ Thesaurarius.

Deromisus, osor munerum. Forte hoc nomine designatur Rhoni Dux de Rosinas, seu Iuliacensis, Galliæ Thesaurarius.

E*Leutheria*, Francia, Gallia.

Euphormio, Iohannes Barclajus, auctor Satyrici.

Eutychia, Monachatus.

F*Ibullius*, Callionis sive Guisii amicus.

Figulus, Potier.

Fortunæ templum, Larsenal, sive Armamentarium Regium.

G*Ephyrius*, Pontifex.

Geragathus, Dominus Villeroy.

Glykire, ——

H*Ebraus*, Iudæus *Mersel* vel *Wenzel oder Senc*, quem alii dictum volunt Philippum Lang.

Hieromerimna, ——

Hippophilus, & *Hippoplutus*, Philippus II Potentiss. Rex Hispaniæ. Idem *Liphippus*.

Hypogaa, Sagæ nomen.

I*Anicularius*, Petrus Ianinus, Præses in Senatu, & à consiliis Gallo.

Icoleon, Belgium confœderatum, à leonina fortitudine.

Ilium in parte { prima — Ostenda.
secunda — Lut. Paris.

Iulianus, ——
Iuno, Regina Galliæ.

L*Abetrus*, Albertus Archidux Austriæ.
Lapicia, ——
Leucus, Iehan Ney, vel Cotton Confessionarius Regis.
Leucomus, ——
Liphippus, Philippus III Hisp. Rex. Idem *Hippophilus*.
Lisippus, Lipsius. Idem *Neopalaus*.
Longinus, Nicolaus Brulartus, Galliæ Cancellarius; ita dictus, quod res suas lente expediat; Tentulus, Belli-Curius.
Lucretius, ——
Lusinia, Lotharingia, alias Scotia; & melius; Patria auctoris. Hinc *Lusinini*, Scoti.

M*Auritius*, ——
Marcia, Venetiæ; à Marco Euangelista patrono ita dictæ.
Melandria, Hispania; & *Melandri*, Hispani.

N*Eapolitanus*, Monsieur de Neuf-ville, Villeroy, Secretarius.
Nearius, Mauritius, Comes Nassovius, Princeps Aurangiæ.
Neopalaus, Lipsius.
Nysaus, Bacchus.

O*Lympio*, Comes de Morot.

P*Edaa*, Infanta Isabella, Alberti Archiducis conjux.
Pedo, ——

Penia, ——

Pereas, Monsieur d'Arguien (aliâs Arquien) de Mets, Gubernator Metensis.

Philosophi, Monachi.

Philotimia, ——

Poimenarchus, Cardinalis aut Episcopus.

Protagon, Henricus IV. Rex Galliæ.

S *Celimorrhodia*, Britannia, Anglia & Scotia, Magna Britannia.

Sibronius, Brisonius, Præses Parlamenti.

Sophagon, ——

Straton, ——

T *Essaranactus*, Iacobus I Magnæ Britanniæ Rex.

Thebani, Germani, Teutones,

Themistius, Iurisconsultus quidam; vel P. Gregorius, Iurisconsultus Ponti-Mussanus: vel Gulielmus Barclajus, Pater nostri auctoris, Professor Regius in Ponti-Mussana Academia; qui scriptis gravissimis de Regno & Regis institutione, de potestate Pontificis adversus Bellarminum, admodum inclaruit, & superiore tempore Ducis Lotharingiç consilarius fuit.

Theophrastus, Perronius Cardinalis Ebroicensis, cujus solicitudine in Gallia plures Scoti celebri nomine bonas artes professi sunt, quam in ipsa Scotia foventur & aluntur à Rege.

Torrentius, Pricat, alias Brulard, Cancellarius, alter à cognomine sic dictus.

Trifartitus, Georgius Dux Leuchtenbergius, Lantgravius.

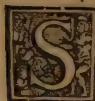
V *Erona*, ——

Vanarra, Navarra,

Vecula, ——

EVPHORMIONIS LVSININI SATYRICON.

PARS I.

I nomen à me quæris, Euphormio ſum: ſi patriam, Luſinia eſt: ubi nullæ unquam nubes cœlum aſperant, nulla bruma ſegetes extinguit, nulli æſtus adurunt: ſed puro incorruptoque aëris tractu liquidi ac pellucidi fontes campos alluunt, patentesque hinc inde plagæ, & amœna, ſeu ſalubritate montium, ſeu planitierum æquabilitate, regio homines alit genio loci & fortuna ſua dignos. Non illic in honore ſupellex curioſa, non gemmæ, non imperium, non opes: non ea omnia quibus impotens hominum libido pretium fecit. Vt quisque ad virtutis ſtudium maximè incenſus eſt, ita promptiſſimè veris ſuffragiis ad magiſtratum evectus, æmulos vitæ omnes, neminem dignitatis accendit. Illinc ego devolutus in hunc terrarum orbem. O dolor! quæ non vidi, quæ non paſſus ſum, indigna, Dii boni, & quæ cœlo teſte fiant, & quæ poſterorum memoriæ relinquantur; niſi ut in amentia & ſcelere nepotes progredi nolint, ſaltem paternis vitiis contenti. Date veniam, ô depravati orbis incolæ, ſi juſtis querelis detonat animus incitatus atrocibus injuriis. Quid aſpicitis, Heri? quid hoc minarum eſt? jam non ego veſter ſum: jam liberalis animus ad originis ingenuæ decora provocavit: & ingentes literæ, quas fronti meæ applicuiſtis, injuriæ me admonent, non obſequii. Etiam judiciorum nomen invocat crudelitas veſtra? etiam tribunalium in me majeſtatem implorat? Tandem aliquid inveni, quod à vobis imperatum eſſe gauderem. Quid indigeſto per acervos auro, quid avaris fertilium annorum curis confiditis? exuam patriæ meæ candidos mores, & in oculis judicum ſacramento,

& nuncupatis votis impietati nomen dabo. Non hoc saltem ducent nefas, ut quibus terris virtus est in vinculis, ibi quoq; scelus serviat? Iam nunc vindiciis secundum libertatem datis utor; jam quod tergum crudeli supplicio lacerastis, vindicabit atrocior stylus, & effinget vestros mores velut in tabula, ad cujus deinde conspectum ipse horreat. Denique si sapere decrevistis, vobis scribo: si furere perseveratis, saltem volo Lusinini mei sciant devitare impuras terras: ut quicunque aditus regiones vestras aperit, seu quæstuum meorum veluti prærupto obice lasset transeuntes, seu lachrymarum torrentibus inundetur. Ego Curtius crudelitatis vestræ hiatus impleverim; Ego Sphyngem, ego Pœnam, ego Hydrum expertus sim, tam felici exitio, ut territi gentiles in hæc amplius portēta non incurrant. Magis offendit graveolentia insuetos insalubribus cænosisq; paludibus, nec tam acriter mordent ea mala quibus in lucem prodeuntes stipamur, tanquam naturali satellitio, quam quæ florentem intactamque vitam affligunt: Et ego vim doloris acrius percipio, & deploro dolentius, quem non ante calamitas perculit, quam adolescerent gentilia bona, quæ mecum pænè nata non antequam patriam exui: à qua quis discessus meus fuerit, quæ me inde rationes deturbarint, nihil dico: ferat hanc veniam inexperta juventus atque præceps; nec id lachrymarum exordium consumat iræ meæ impetum, quæque in aliorum mores jam diu tela libro, in meam amentiam retorqueat. Nam ut has primum terras attigi, & frequenti oppido exceptus sum, in forum me contuli; ratus nunquam defuturos, qui in celeberrimo humanæ gentis loco, ubi etiam multi hæreditario jure sapere jubebantur, erranti per ignotam urbem aperirent hospitalitios lares; cum subito ingens circa me hominum turba confluxit, modo novitati cultus illudens, interdum etiam, quoniam erat ex tenuissima carbaso vestis, populari mussitatione stupescens. Adeat eleganti juvenis vultu, cujus mirabile in co-

mis artificium Æthiopico pæne gyro cincinnos confuderat. Hic ansatam superbe dexteram subducta veste retegit, & me, quis essem, & qua caussa venissem, districte interrogat. Tum ego. peregrinum, inquam, esse satis prodit, quod in tanta solitarius frequentia expecto benignitatem hospitii, quod & nauseantem ex mari ventriculum opportuna tranquillitate levet, & illuviem itinere contractam diluat. Viæ causa, mos humani ingenii. ea scire concupivi, quæ à meis finibus abesse natura voluisset. Quibus ille auditis humanissime in paternam domum invitat; simulque dextera ad opulentissimas ædes trahit, ubi strata triclinia, cibique capaces invidiæ, expectabant convivarum aut negotia, ut ferebant, aut dissipatorum manus. Igitur securus hospitii meo duci gratias ago, ignarus impendentis sævitiæ, & ad novas spes credulus; quæ ideo magis placebant, quoniam externa nescio quo fuco se adornant, & plerumque notis patriæ rebus beatiora videntur. Tum in urbem etiam levato nonnihil corpore proruo, cœnæque moras, dato puero qui perlustrandæ urbi dux esset, ingenti lætitia fallo. Ille me in publicas primum porticus, in fana deinde ac theatrum perducit; postremo in amplissimam domum, ubi nihil magis timui, quam ne postes antiquitate corrupti cervices affligerent. Capacissimam sedem adolescentes aliquot per sedilia sparsi, magis strepitu, quam corporibus implebant, & si quando intermittebatur tumultus, audiebant declamantem ex eminenti loco senem, qui Romana jura interpretari dicebatur. Agebat autem de libertis ex lege Iunia Norbana Latinis, ac præterea de Dedititiis, quorum iniquissimam conditionem ne quidem severior antiquitas tulit. Verum hæc, inquiebat, omnia sic in desuetudinem abierunt, ut relictis tantum nominibus, jam qui illi fuerint, jam quibus legibus vixerint, disceptemus. Sed ignari non estis, Adolescentes, mutata hominum mente, plerumque velut tacitis abrogata suffragiis quæ majores nostri tanquam

mansuris legibus commendabant. Hinc editus abrogatarum legum liber, præclarus hercule, si non eas leges omitteret, quas in eo primas esse oportuit. Non vero volumen erroris tam manifesti reum; & nisi haberet triste mortalitas privilegium, ut liceat aliquando peccare, librum mea sententia ad oleum piperque dimitterem. Etenim plurimas Iuris partes muta jam omnium voluntate deletas ita præteriit, ac si illæ hodie in antiquo suo regno consisterent. Si nisi exemplo non creditis, ecce legem olim sanctissime habitam: *Honeste vivere, alterum non ladere, jus suum cuique tribuere*; quam nunc prorsus moribus hominum sublatam indignor inter antiquatas in eo codice non referri.

Erat adhuc in loquentis ore dictio, cum effluentis mensura sabuli, ac elati præterea æris sonus, strepentibus subinde auditoribus, tantum hominum de suggesto non depulit. Ego vero perlustrata iterum urbe, cum me, utpote inusitatis indutum vestibus, puerorum agmina stiparent, in hospitium meum redeo, & quæcunque tota luce perspexeram obfirmandæ curiosus memoriæ diligenti cogitatione digero. Sed posteaquam convivas destinatum ad epulas tempus collegit, passimque discubuimus, clam sugillantibus universis meos gestus, & peregrini oris lineamenta, confusus egensque consilii, non agnoscebam amplius aviditatem stomachi, tributum reparantis quod irato mari exolveram. Statimque crudelior fortuna deseviit, postquam non gratuitam nobis mensam liberalitate poni, sed mihi pro hospitio diversorium contigisse non sine magno horrore audivi. Nam ad patriũ morem nec auro corpus in viam præceps tardaveram, nec in cibos pretium quæsiveram quos gentis nostræ benignitas vendere nescit. Igitur inexspectatis moribus delusus, cœpi tum primum execrari harum regionum vilissimum genium, & sic tacitus mecum loqui. Pisces à fontibus ad mare non inveniunt qui vivendi vectigal extorquent. Natura ubique pabulum feris posuit; & quamvis hirundines u-

trum-

trumque solem metiuntur, esca nunquam errantibus deest. Ergo soli homines non impune implebunt exhaustas jejunio vires? ergo in belluas pontus erit clementior, quam civilis ratio in mortales in eandem genitos sortem? nisi forte pretiosior aqua est in miliario quam in fonte, aut animantibus reliquis aliquid supra hominem natura debebat. O sordidum genus, barbarumque facinus! O feriores homines qu am humanam olim Androdus feram invenit! Nec contentus hac objurgatione, palam excusare imprudentiam meam cœpi quod nummis destitutus cauponam intrassem, & totum in gentilitios mores transferre peccatum; Nam in vestris, inquam, moribus non minus quam in regione hospes id primum rogo, ut innocentibus erroribus venia detur. Quod hic religiosum est, alibi profanum esse nihil prohibet. Nempe quælibet regio non magis suo aëre aut terminis, quam suis moribus definitur: neque aliquid peccavi, nisi existimatis omnes homines sub eodem cælo nasci debere. Quamquam facio his excusationibus injuriam humanitati vestræ: à vobis nihil durum timeo. Severitatem, ut audio, his annis depulit de summa sede Clementia.

Videbam durare nemini risu erumpente constantiam, ut etiam miserrimam adhuc loquentis vocem cachinni petulantia confunderent; cum instaret precipue supra suam artem improbus caupo, detractamque mihi vestem auferre pugnaret, ut (ne sine joco facinus iret) expeditus onere supervacuo, inquit, liberius revoles in amœnissimas terras, quarum nobis etiam pænè desiderium tua prædicatio admovit. Cohorrui ad hæc dicta, & Gallico gelu frigidior metus etiam intimum calorem tentavit.

Sic ubi terra parens, Clymenao torrida partu,
In Phaethontaam mittebat vota ruinam:
Aspiciens juvenis nebulas ignescere, Olympumque
Errantem sensisse diem; ceu saxea moles
Hasit, & ignipedi permansit frana jugali.

Non Magis heu vivus, quam cum pia turba cadentem
Condidit Eridano, tumulumque cacumine texit.

Trahebat interim veſtem epularum ſuarum pretium, & fœdam avaritiam riſu crudeliſſimo cumulabat. Et hoc eſt, cogitabam, quod promiſerat liberalis vultus filii ſui, & indigna fœdiſſimis moribus veſtis? hoccine quod mihi adulabar etiam infirmam conditionem in his terris aſpirare ad virtutis nobilitatem? Iamjam callidum illuſtrium veſtium intelligo munus: ut humilem animorum fæcem illuſtri fuco velent, & quod maximum debuerat eſſe familiarum diſcrimen, confundant atque permiſceant. Ita profundiſſimum cœnũ veſtit fragilis indigna fronde ceſpes; ita fumum nives induunt. nec ipſis anguibus pulchrum veneni tegmẽ, verſicolore tergo, & ſquamis fulgentibus deeſt. Miſertum eſt querelarum mearum aliquod propitium numen, aut ut verius dicam, me pejus afflixit, & injecit mentem Callioni ſplendidiſſimo homini (is negotiorum cauſa illo die in urbem venerat) ut me ſibi exiguo ære addiceret. Qui poſtquam interrogavit, an ejus augere familiam vellem, quid facerem, niſi ut me omni libertatis diſpendio eriperem ab inſtanti peſte, & graſſatore urbano? Diſceſſerat in patriam navis, quæ me vexerat: longa erat redituro & inextricabilis via, per ambages, ac deſerta, & extremum mundi limitem. Quæ omnia ut diligenti ſolicitudine vincã, qui me illuc ſumptus deducerent, ſi vix unius horæ diverſitorem veſtis abſolveret: Igitur conditionem nihil cunctatus accepi, & qui modo comes aſſederam, conſurgo de menſa ad obſequium, turgentesque oculos furtiva manu exfrico. Puduit Solem diutius hæc videre, & ſervitutem meam libera ſolutaque nocte occuluit: quæ cum radiis lunaribus illuſtris non omnino viæ diſcrimina cõfunderet, ſtatim curſoriis equis contendimuſ in Callionis munitiſſimam arcem: cum mihi, exultantibus cæteris, non tam viderer in equum, quam in Salaminiam damnatus aſcendere. Muris ſuperbe eminentibus creberrimæ

turres,

turres, pinnæq; ad ſplendorem compoſitę adornaverant domum: foſſæq; non latitudine magis notabiles, quam ſtagnantibus aquis, prodigioſę molis piſcē alebant. Ædificiū partim nobile antiquitatis veſtigiis, partim recenti artificio elegans. Nihil Callion aut ad famam videbatur aut ad luxū omiſiſſe.

Sed quod reliquum noctis fuit, cum non per ſomnum tranſigerem, & nunc intimis ſingultibus, nunc excitato per dolorem acerbo inanique riſu, mihi deſertæ patriæ imprudentiam imputarem, conſervis amentiæ ſpeciem feci. Crudeles ac fœdæ animæ, quas ultra Perſicum ſcelus euntes jam non virilibus nervis fraudare naturam, ſed animos exſecare delectat, rem ad dominum detulerunt: cumque, proh facinus, placuiſſent auditi, figmentis etiam onerant calamitatē meam, & imponunt gemitibus, lachrymiſque, ac riſui meditatas voces affingunt. Hic Callion flagitioſo digito ſuperiorem explicans barbam, bene eſt, inquit, erit illi felix & vegeta ſervitus: & ſi veſtis non mentietur valetudinem, ne queratur vitium mentis: juventute peracta læto etiam & viridi ſenio ſtabit. Vos tantum in inſaniam impellite præcipitantem, & in Quirinalium Myſtam attollite. Accipiunt imperium lubentibus animis, & in me confeſtim toti telis ac machinis anguſtum profundunt omnem malitiam, quam ex ſentina aulica impuris animis hauſerant. Tribus mediaſtinis datur negotium, qui me tum primum in ſomnum labentem, poſtquam decoctum tota nocte dolorem prima lux ſopiverat, ſuppoſito petulanter fumo excitant: neque tardus urgentibus parebam, cum animadverto laqueis impeditos pedes ægrius procedere, nec aliud feſtinatione proficí, quam ut laxiora vincula arctius in nodum jungerentur. Tum fœdiſſimus mortalium Pedo, maligno riſu dexteram, tanquam ſalutaret, porrigit. mihi vero jam non erat integrum, aut ſapere, aut decipi nolle: manum itaque trado, &, Rogo, inquam, mi contubernalis, quid injicitis vincula jam etiam parum libero ſine compedibus atque

nodis? Dum hoc blandius pronuncio, interim dexteram meam religaverat ad thorum, omnique convicio male ſanas ingenii reſiquias cum ſociis expugnare certabat. Itaque modo ſinum gelida perfundunt, modo acuminibus latera perfodiunt, nunc etiam titillationibus importunos riſus excitant; ut jam mihi malorum minimum ſervitus eſſet. His officiis longiſſimum diem, mihique inſtar æternitatis ſtantem, exigunt, & ad affectionem hilares, ipſo riſu, ipſaque lætitia me improbe oppugnant: ſic ut ad plectra atque fides quondam Attica munimenta conciderunt.

Me autem cum ſub noctem jejuni cerebro ſpiritus deficerent, nec tam in amentiam deflecterem quam in mortem, copioſus cibus ditibus allatus ſportulis, & qui me ad veſcendum hortaretur relictus eſt, Percas. Erat vir mitiori ingenio, naturamque ſuam parum in ſcelera detorquens, niſi ſi plurimum expediebat. Ille me ut conſalutavit, thoroq; meo reclinis remiſit vincula, & oppeſſulatas fores diligentius muniit, cœpit uberius flere: necdum tamen ſynceritatis fecerat fidem, novoq; cogitabam ludibrio ſuſpectas ſævire blanditias; cum prehenſam manum tenerius concutiens, Noſti me, inquit, Euphormio? Ego ſum qui heri domino Callioni perſuaſi, ut te in familiam admitteret. Itane? inquam. tu quidem habes triſtiſſimi beneficii reum. Sed quid in dominum omni ponto ac tempeſtate feriorem admiſi? aut quid deliqui tam atroci ſupplicio dignum? O ſi liberum ſaltem moriendi permittat arbitrium, aut quod annis pluribus ferre poſſum in atrocitatem dieculæ inhumana miſeratione componat. Illachrymatus eſt Percas, & digitos articulis innectens, demiſit ad umbilicum inverſas cum lacertis manus, cumque aliquantum defleſſet meam miſeriam, ac multis gemitibus interpolaret orationem; tandem veluti collecto ſpiritu animoſius inſurgens. Euphormio, inquit, & tu ſervus es, & ego. Quo tu jam loco es, poſſum deinde præceps agi, ſi herus annuerit; in ſervitute pre-

cario

cario sumus felices. Si mihi credis, propulsabimus communibus consiliis fortunę injuriam. Memento Pyladis & Orestis fidem Tomos etiam evasisse & Dianæ crudelitatem, & Thebis cohortem amantium multis inexpugnabilem annis laurum sæpius quam apium decerpsisse. Nec mirere, quod arcanas cogitationes effundo confidentius in sinum tuum: non videris mihi ignotus, tanto fortitudinis & constantiæ experimento. Te mihi primum conciliavit frons liberalis, & verecundi oris modestia, deinde servitus conjunxit; ad extremum ipsa miseria acrius commendavit. Secundum hæc jusjurandum adjecit, & omnia quibus fidem orationi quæreret. Ego vero etiam ad sperandum tardior, quam si Aristodemus aliquis victoriam nunciaturus indigno vultu procederet, tamen allevari paullatim sinebam animum meum, sic ut aliquantulum reviviscerct salutis jamdiu sepulta cogitatio.

Nutat ut ingenti puppis circumdata ponto,
Quam tumidus nigro murmure ventus agit,
Humida cum pictos lacerarunt æquora divos,
Nec semel intrepidos insiluere viros;
Quassaque caruleum passim intromittere montem
Occœpit pices tegmine nuda ratis:
Si secura feri stant promontoria ponti,
Aut procul è speculis commoda surgit humus,
Iam prope non meminit peritura nauta carina,
Quodque videt credit jam tenuisse solum.

Tum ego amplexibus hominem arctius alligo, & non contubernalem meum, sed numen, sed genium ac tutelarem Deum appello. Et, Tune, ajebam, solus es in hoc terrarum orbe, cujus spiritus nondum vitiorum contagione spurcatus sit? tune solitarius homo inter tot millia hominum specie ficta? Silere me jussit Percas, & potius quod à re videretur in medium consulere. Mihi autem nullum erat remedium potius fuga, in quam jam animum intendebam, ratus socio tam detestabilis servitii pertæso nihil hactenus præter authorem ad ejusmodi consilium defuisse. At ille tristius

supercilium contraxit, &, Nescis, inquit, quibus te cruciatibus involvis. Iam huc illuc discurrent assectarum turbæ; jam in aditu ac limine urbium stabit imago nostra, & custodia inexorabilis, quam ut mendaciis possimus fallere, vultu certe & fronte deprehendemur. Noli ad credulam spei perplexæ auram antennas solvere: Cum Stratonico dixerim, ex omnibus navigiis tutissima esse, quæ in terram nauta subduxit. Nescis apud quem servias. Callion est, non istius modo vicinii quod incolit potentissimus, sed etiã gratiosissimus apud Principem, à quo nummariam olim nobilitatem accepit. Neque hæc fugiendi audacia per tantum gentis ocium expediri, aut facile inulta esse potest. Is enim hodie Princeps est qui REQVIEM non tantum orbis sui medio, sed & Metis indulsit. Inhorrui è nova spe dejectus, & quæ, dicebã, igitur securitati via propior, quam ut laqueo jugulum frangam, si servienti mors lentior destinatur, fugitivo crudelior? Vetuit Percas desperare, & cum dolori medicinam faceret mitium verborum fomentis, cœpi diligentius percunctari de regione ac moribus hominum, & præcipue de Callione nostro. Tum ille; primum, inquit, te scire oportet, nihil tam sanctum esse quod non corrumpat diuturnitas temporis, multaque probe à majoribus instituta uno senectutis vitio deflexisse in turpissimos ritus. Ferunt olim nobilitatem à plebe non aliter quam virtutis nota discriminatam. Hinc Magnates constituti, hinc honores & cultus in ipsos delati ab iis qui ad tam sanctum splendorem obstupescebant. Hoc priscis temporibus unicum remedium erat emergendi è latebris vulgi, cum omnes initio pares esse natura jussisset. Si quis ingenio & prudentia pacaverat incitatæ multitudinis violentiam, si quis exteris gentibus suasisset aut societatem, si integræ, aut servitutem si nonnihil attritis rebus affligebantur, illi statim meritæ nobilitatis insignia publici consensus deferebant. Illum disciplina militaris, illum machinarum peritia, virtus omnes provehebat.

bat. Inde etiam filiis nobilium honor habitus, primum à paternis clientibus, deinde ab omnibus qui inesse in iis semina paternæ claritudinis arbitrabantur. Sed jam Homericis temporibus non erat novum, filios degenerare à paternis institutis. Cum abundarent opes in illustribus familiis, & luxuriantes copias avita industria peperisset, obstupuerunt paulatim virtutis stimuli, & aliquid remiserunt nepotes de paterna contentione ad gloriam: donec vertentibus aliquot seculis, vix aliud ad commendationem habuerunt, quam inanem probe fugitivam authorum suorum memoriam. Sed neque te secretiori veritatis parte fraudabo. Raræ sunt hac ætate primæ illius & syncerae nobilitatis reliquiæ. Dominorum ac bellorum vices, & adeo ipsa fors quæ familias extulerat, eas plerumque aut depressit, aut extinxit; Nascuntur in dies cognomina, & statim primo ætatis die transcribuntur in senium:

—— qualesque premunt nunc sydera sylvæ
A prima venere die.

Quotusquisque est, quem avi sui non pudeat? cui non est prope sutrina vel pedū? pace tua dixero, sæpe de sterquilinio surgunt, & vix dum lotis manibus rerum publicarum negotia tractant. Rara sunt & valde incerta vestigia, quæ ducant ad venerabiles antiquitatis stirpes. Plerosque intrusit vel in familias casus vel error in cognomina: & si bene rationem ponis, virtutis jam opus agunt nummi. Ut quisque ad decies centena pervenit, facillime de plebis tabula nomen suum eruit, & vel emptis fascibus colitur, vel indigno conjugio superbit, & illustrem sanguinem fœda rusticitate maculat. Iam hic noster Callion, si scires quibus initiis extruxit tantæ potentiæ fastigium. Pudet me miserarum dignitatum, quæ tam fœda mercede veneunt. Parentem habuit æterna majorum vilitate, pæne etiam extra viciniam suam notum; qui prima ætatis elementa in anserum custodia posuit, deinde sebaceis componendis sustentavit jejunæ vitæ supplicium, credo, ne periret vestis

olidæ

olidæ pinguis squalor. Postea vertentibus fortunam fortibus, ipsa armenta, pastoresque cum gregibus mercantem, & jam ægre sua prædia numerantem stupebant amici, pæne in vindictam erumpente vicinia. Nec enim aberat expilatæ hæreditatis suspicio, cum plurimum in domo felicis ac nummati senis egisset. Vxorem olim duxerat:

Sed & hæc de plebe, suoque
Æqua viro fuerat.

ac filium sustulerat, qui Callionem præcedebat totis quotuor lustris. Quem ut mediocriter eruditum schola dimisit, statim venerabili pallio circumductum sedere inter Pontifices jussit: & in Antistitem ingenti pecunia evexit. O numen cœlitesque, quam est difficile male partis bene uti? Licere Antistes credidit quod emerat vendere, & veluti licitatione facta aureis gradibus descendit de fastigio sanctissimæ dignitatis. Ac inter illos dies pulmonũ dolore & cruenta tussi consumptus est. Bene actum videbatur cum Callione. Immensa vis erat pecuniæ, preciosissima suppellex, ædes quæ bonam fortunam cum comitatu caperent, denique infamis mercimonii splendidus & elegans quæstus. Quid quæris? felix Callioni ac lætum funus contigisse non erat qui non prædicaret; quod etiam in patre geminatum vix tantæ felicitatis capacem omnibus bonis prope obruit.

Efferuntur, pater & filius, pompa supra conditionem, pudendosque natales, &, quod palam derisere coæquales defuncto seni, mendacibus titulis scutatisque insignibus non caruit ludicræ terminus scenæ. Ipse Callion sensim in aulam intrusus est, multoque auro lubricum regiæ iter stravit. Elegans illi ingenium, manus prompta; animus ut publice communis ac facilis, ita secretis abditisque prudentiæ artibus munitissimus: ut ab aliis nec timeatur ut cautus, & subornatas ad fallendum adulationes ipse naturali bono vitet. Quid hic aulicas artes, quid ingenii calliditatem explicem, qua etiam paulo ante domini sui favorem extorsit? Etenim cum sermones maledici Princi-

pis gratiam avertissent, tanto astu fortunæ fugam celavit, ut nec ipse videretur sensisse. Nam assiduus in regia, quamvis occultis ludibriis quotidie sæviebat infensus Princeps, tamen ferendi constantia iræ pertinaciam vicit.

Non tuli diutius tam magnifice de Callione declamantem; & , Non, inquam, meministi, hominem illum, quem vis à Gratiis fictum, intolerabili sævitia facere, ut paterna in eo vitia desideremus? Tum ille: Ne erres Euphormio, non ingenii aut naturæ, sed conditionis & temporum vitio peccat. Modestus sua sponte animus, inclinatione seculi rapitur in solutiora consilia. Quoniam non est tutum, æquabilium morum integritatem afferre inter proceres; quæ vel reliquorum vitam notet, vel ut insolens & multis jam extensa seculis notetur. Quocunque inter illos, velato etiam capite, produceris: syncera vaticinatione dices, non quod olim Citharœdus cauponam esse, sed larvam, prodigium, scelus, perfidiam, nefas Majorum virtus nihil ultra timuit, quam ne cœlum rueret: præsentis autem ævi impietas, nisi prorsus desipuit, nihil amplius horret, quam hiatum dedignantis terræ sui oneris improbitatem. Omnium ætatum crimina, omnium immanitas scelerum in hæc tempora confluxit. Nunquam effusior libido, ambitus amentior, nunquam denique se latius effudit maledicendi licentia. Non impudens calumnia, non arena crudelis, nisi hæc tenebris, illa nomine dissimulata cessavit.

Dum hæc proloqueretur, interim perditi lixæ applicuerant se ad laxiorem ostioli rimam, & quoniam erat ejusmodi murmur nostrum, quod etiam attentissimas aures falleret, continebant diligentissime spiritum, qui in nequissimo Pedone diutius collectus, tandem cum aspera sonoraque tussi seipsum vehementius excussit. Perturbatus igitur Percas, qui rem altius erat exorsus quam ut paucis totam contexeret, compendiosa me doctrina præcipitanti ruinæ subtraxit. Magna, in-

quit,

quit, eſt ſapientia interdum decedere, vel per ſpeciem, de recto ſapientiæ curſu: tibi vero etiam neceſſitatem fortuna imponit. Finge ad tempus amentiam; prudentior cum voles receſſeris de concepto per ſimulationem morbo. Illud enim Callion his tormentis, & omni ſcelerum ſubtilitate molitur, ut per inſomnium & contumelias in inſaniam tranſeas; illinc aſſiduos ſibi jocos, & domeſticum ludibrium ſperans. Tu everſæ mentis vitium callide ſimula, & ut conſentias in artem miſerrimam, indignanti animo promitte ſalutem. Multis profuit, commento verſatili omnem ſpeciem induiſſe. Non Paridi nocuit Idæum paſcuum, & Deos Ægyptus humilibus formis abſcondit.

Nec magnum ambigui fregerunt Canea ſexus.

Tum ne communicati conſilii aliis ſuſpicionem faceret, dimovet ocyus clauſtra, admiſſamque familiam gaudere jubet: excidiſſe de mente Euphormionem, & per mille inanium rerum ſpecies quæſitam ſibi ridendi voluptatem. Mox illi circumſiſtere thorum frequentes, & quærere fidem dictorum Percantis, cum ſupercilium ſuſtuli, & veluti longa cogitatione defixus, agitare dixi quem ex iis ærario, quem ſupellectili præficerem; proclamantibus illis, vocem altius ſuſtuli, & in craſtinum abire juſsi: noctem deliberanti pro conſilio fore. Adjuvit rem Percas, & cum ſe thalamo meo præfectum jucunda aſſeveratione diceret, omnes velut per officium extra cubiculum deducit.

Mihi vero caſus meos tota nocte reputanti, jam minor quam antea ſolicitudo & anxietas animum perfodiebat. Eſt enim, ubi ingenti malo feſsi atque victi non diſputamus amplius cum miſeriis noſtris: triſtis illa quidem & ſolitaria voluptas; ſed quæ non minus animos permulceat, quam arridentis fortunæ irrequietus & exultans impetus. Deinde in lachrymas effuſus majorem doloris partem conſumpſi, & ſolicitavi animum ut cum fortunæ violentia, prudentia magis quam queſti-

questibus & lamentis certaret. Igitur tanquam ex Spartano Cothone miserias haurirem, illas erectior animus mitiori specie tegebat, & quodam modo fastidiosum colorem celabat, sic tamen ut, abjecta spe, hoc me unum solaretur, quod ad meas miserias nihil jam Dii possent addere.

Exedit penitus corda latentia,
Et semper vigili spes stimulo furit.
Spem de sollicitis tollite mentibus,
O quos implacidis juvat
In fatis animi quies.
Si non arboreis obvia fœtibus,
Si non ora forent obvia fontibus,
Qui cursu refugo decipiunt sitim,
Pars de Tantaleis malis,
O pars quanta recederet?
Spes implet tumidum naufragiis mare,
Spes captis onerat retia piscibus.
Hac Bellona ferox usa satellite.
Mortalem quoties solo
Fudit prodiga sanguinem:
Stat cursus rapidi lentior ætheris,
Cum longos animum spes trahit in dies.
Non est ponderibus victa necessitas;
Quod speras onus excuti,
Hoc hoc sævius opprimet.

Nec expectata luce erupi è strato, & ad Callionem admissus peto, ut dissolvat nomen quo mihi in mille sestertium tenebatur. cum rideret Pedo, insilui in oculos, & non perfunctorie cædere cœpi, tutamque vindictam, omnibus pæne spiritum risu excludentibus, exercens, Funestum, inquam, mancipium, etiam ultro me lacessis, qui meo beneficio vivis? Si pergis maledicere, exigam à te animam, quam nuper in prælio cum Arachosiis mea virtute sum largitus. Igitur Callionem ambiens, & caute dispensans amentiã meam, intra brevissimum tempus in potentissimum familiæ evasi: utique postquam illi supplice & assiduo cultu persuasi, solum esse quem excisa ratione adorarem, veluti jubente natura. Interdum etiam

etiam metuebam, ne importunius emergens veritas deprehenſam calliditatem in ſupplicium mitteret. Itaque commentis omnibus aſtruebam fallaciam: & nunc inanimes tabulas affabar, nunc caninis aſsidens Præſtitibus admovebam ſolicitas aures, & videbar loquentes audire. Neque verba tantum & incertos greſſus componebam ad mendacium, ſed commodabat etiam vultus aliquod amentiæ ſpecimen: quippe cum omnes motus, qui vel à tædio erant vel à metu, in argumentum violati traherentur judicii.

Tardius tamen parebant oculi, nec amoliri poteram conſtantiam ſereni placidique luminis. Eſt enim in vagis & curſim errãtibus oculis irrequietæ indicium mentis: nec ulla pars eſt in homine, quæ magis cum arcanis affectibus conſentiat. Amplam & quodammodo vegetam aciem non niſi magni & vividi ſpiritus alunt. Blandior ac veluti illecebroſa, faciles, nec omnium hoſtes voluptatum, notat. Sic anguſtus oculus, & in imum carcerem defugiens, animum nunquam aſſurgentem ſublimibus conſiliis, & cogitationum magnitudine, prodit. At vero cum aliqua perturbatio attonitos capitis ſpiritus confudit, ut jam omnium membrorum nexus & vincula ægre ſuſtineant, tum nervi præcipue, qui ex altiſsimo capite tranſverſim in oculos deſcendunt, viciniore malo laborant. & crebrius micantibus oculis occultum animi morbum livido ac truci aſpectu pingunt. Quis crederet? etiam interdum prudentibus verbis alebam amentiæ famam: quoniam nihil eſt tam fatuum, quod ubique deſipiat. Piſcem natura vocalem eſſe noluit, & tamen in Ladone non eſt mutus.

Sed pigebat tamdiu rationem in vinculis habere, & artis tam contumelioſæ nauſea quotidie magis afficiebat indignantem ſtomachum. Iamque inſtar vulpeculę Laconis vitalia aperientis feſtinabat prodi tranquillior animi ſtatus, & rejiciebat dementiæ veſtem, cum ea ſe occaſio dedit, ut crederes ipſos deos ad remedium invitare. Nota-

veram

veram in domini ſacrario reponi medicamentum multo Agarico imbutum: præterea Betonicæ, credo, & Eufragii ſucco abundans, & temperata herba qua Chryſippus ter mentem repurgavit. Recentioris Caſiæ & ſinceri Balſami ſuavitas leniebat Therebinthinum ſaporem, & ſeverioribus plantis obſtabat ad ignem durata Indicæ cannæ medulla. Huic tam multiplici remedio accedebat unionum liquor; dilutumque ſingulari artificio ſmaragdum puto non tam ad valetudinem feciſſe quam ad pompam.

Hoc medicamenti genus, quod Callion à fratre acceptum propria vanitate auxerat, religioſe ſervabatur, tanquam indubitatum deficienti naturæ auxilium, etiam vetuſtate potentiores vires trahens, & ipſius temporis, à quo cætera deſtruuntur, alumnum. Nec aliud ultra Callionem delectabat, quam de precioſiſſimo poculo vel audire, vel loqui; illud Menecrates ſi haberet, ſupra Iovem iturum: illud invidi cœli flammam provocare ultra quam vitales Æſculapii manus: hoc ſanguinem ſiſtere, hoc reſtituere pulmonibus libertatem, afflare jecoris ignem, venaſque ipſas & nobiles cordis motus ſalubri temperamento mulcere. Dii boni quam eſt ingenioſa & ſolers neceſſitas; mihi Callionis quæſivi gratiam ab effuſo tam charo præſtantique remedio; utique cum aſſervatam negligentius arcam furtim iniiſſem, vividum liquorem ſparſim in terram deturbo, multoque pulvere obducens intercipio ſuavitatem odoris, & excludo ab advenientium ſenſu. Deinde tanquam direptum avide medicamentum exhauſiſſem, languidus in terram procumbo; ſi cogitata fraus non procederet, certus profecto laturam impune amentiam tam audax & grande facinus. Quærebatur interim Euphormio, & deſtituta aſſuetis ſalibus domini menſa videbatur marceſcere, cum ille meus Percas, cujus etiam conſcientiam in hoc conſilio exhorrueram, animadvertit procumbentem, & extinctum ratus omni celeritate familiam advocat. At Callion

vacuam in mea manu pateram conſpicatus, non potuit in tanto diſpendio riſum tenere; &, O miſeram, inquit, ſimplicitatem! exiſtimavit deliciarum, non ſalubritatis poculum commendari.

Videbar interim obluctari meo malo, & vis totis concepta meatibus majore niſu ſanitatem moliri, quam ut natura ferret, cum olei jam ante ex compoſito ſumpti levis moles ſtomachum exoneravit, & marceſcentem vultum nonnihil reſtituit. Iamque omnes conclamaverant, tanquam ad exeuntis ſpiritus fugam, cum ego veluti revocatis ſenſibus, mihi melius eſſe dixi. Mirabiles tamen capiti tumultus obverſari. & petendam quiete medicinam. Admiratus Callion novam in me loquendi prudentiam, inferri grabbato juſſit, & ſilentium etiam ſuperſtitioſum circa me eſſe. Ibi reliquum diem, & quæ ſequuta eſt, noctem placidius; ortoque demum ſole cum omnes officioſe convenirent, veluti ex altiſſimo ſomno animum & oculos eruens, inquirere cœpi quid mihi inſolens contigiſſet: namque tota nocte deluſam falſis imaginibus mentem, quibus videbar, inuſitata veſte per ædes licentiſſime vagari, & omnium ſalibus appetitus, nunc dicteriis, nunc verberibus referire. (Nam quicquid temporis amentiæ ſimulatione conſumpſeram, ita videbar omittere, tanquam illa primum nocte Callionis domum intraſſem.) Tum injeci oculos in Callionis vultum, & veluti feſſum caput allevato cubito fulſi, nec ille cunctatus, ô miras in medicamine vires! inquit: non modo corporis morbis imperat, ſed & ſauciæ mentis vulnus etiam ſine cicatrice obducit. Nihil vanitati tribuo; ſed tam præſtanti potione Melampus Argivum diadema non emit. Neque enim dubito miſeri hujus mentem eſſe epoti medicaminis virtute reſtitutam.

Pervaſerat omnes ingens ſtupor, & tanquam Eleuſinii ſacri participes mutis obtutibus in me contuebantur. Præcipue Percas vix credebat oculis ſuis, aſtumque tam inexpectatum (nam quid egiſſem facile conjectabat) callido ipſe animo re-

putans,

putans, adorabat solertiam meam, & quod solum poterat, interdum vibrātibus oculis egregio commento subscribebat. Igitur cum processissent aliquot dies, & magis Æsculapio magisque viderer obnoxius, neque ulla superessent prioris amentiæ vestigia, mihi Callion litteras ad Fibullium amicum ex calculo ægrum tradit, in hæc verba conscriptas. Quod amantium spiritus alieno ore trahantur, non alienis potius exemplis didici, quam ipse exemplum esse possum. Quamdiu valebas incolumis, in te vixi: afflicta tua valetudine eo etiam plus dolui, quod tui corporis ægritudo mentem meam sauciabat. Nunc oro obtestorque, vel propter me restituas animi elegantissimi domicilium; corpori, inquam, aliquantulum vaca. Præsto est sanitas, si admittis, tantum mihi curationis onus impone. Si non fidis, nescio quibus carminibus desiisti esse Fibullius. Si experimentum desideras, hominem ad te mitto, cujus eversam mentem unius poculi haustu composui. Iam quoties febrium æstus levavi? quoties dissipavi coëuntem sanguinem, aut cibum sicut erat ingestus fugientem stiti? Adeo vis nulla est mali, quam non facile amoliatur medicamenti salubritas, cujus apud te laudes à me sæpe jactatas memini: nihil sane mihi preciosius frater decedens reliquit. Percas, quem ex omnibus meis potissimum diligis, tanti miraculi testis fuit. Illi impe-ravi, ut rem illustrius tibi exponat & eorum examina computet, quibus mea misericordia saluti fuit. Fidem meam ex illius constantia, & ex omnibus veracis animi indiciis metiare. Ad extremum rogo te, ne tam penitus salutem medicis credas, ut nisi eorum opera sanus esse non velis. Cave homines feros, cave Scythas magistra Medea dignos. Nisi quod pejores isti non unum Peliam exhauriunt: nec tam Iasonis gratia quam aureæ pecudis furunt. Evitabis tot veneficorum sortes, si, quod tibi medicamentum paro, intrepidus hauseris. Scio repugnaturos istos Machaones, & intempestivis scrupulis oneraturos animum

jam ſatis morbo debilem. Sed memineris plus iis ex cruciatibus tuis venire, quam ex fide ſua; & eos abominari conatum meum, quo doceo aliam poſſe reperiri ſanitatem, quam quæ apud eos venalis eſt. Vale. Deinde tot nos mandatis onerat, ut jam non dubitarem, majus ipſi beneficium fore, ſi quis ſua opera ad ſanitatem uteretur, quam ei quem ægritudine levaret.

Sed hoc mihi videbatur inhumanum; ſub veſperam dimitti incertos hoſpitii, niſi quod longe eſſe diverſoria ſciebamus. Pernoctandum erat in campis, & quod ego duriſſimum putabam, erat iter etiam luce commeantibus grave. Etenim pendebamus in arcto limite, hinc premente ſylva, virgultis paſſim ac fruticibus impedita, illinc præcipiti riparum voragine, quæ, ſi erraſſet veſtigium, nihil mitius promittebat, quam vorticoſum amnem, etiam tum ſuperbius decurrentem, quod largior imber nubibus excidiſſet, quas amnibus in pabulum æſtivum Natura immittit. Nec oppidum in propinquo erat, neque fumus domiciliorum index villę alicujus humanitatē pollicebatur.

Sed, ne viderentur in nos caſus & domini crudelitas conſpiraſſe, prout declinabat in veſperam dies, aperiebant ſe viarum anguſtiæ, & aſpera locorum difficultas velut levigato itinere miteſcebat, cum tandem producto in noctem labore Solis radii errantes deſtituunt. Cæterum nihil obſtabat ſyderum luci niſi ſplendidioris Lunæ fulgor, quæ nullis impedita nubibus pulcherrime ardebat, & noctis initium ceſſantibus ſubinde rerum omnium motibus neſcio qua novitate non ingratum videbatur. Sed poſtquam conticinium omnes ita tumultus compoſuit, ut quodammodo ventus etiam quieturis frondibus placeret, tum paulatim inſinuare ſe animo horror, & ipſi poplites naturali formidine labaſcere. Exaudiebatur apertius decurrentium undarum fremitus, quoniam rebus aliis nox quietem indixerat, & liber alveus non mitius quam ſi ubique obices moraſentur, ſeſe ſpumanti impetu effundebat,

cum

cum improviso amnis, tanquam & ipse nocti cederet, obmutuit, facesque aliquot ex stratis fluctibus emerserunt; & voces, tanquam viarum indices, nos ad se non obscuro clamore vocabant. Tot miracula an vero metus prudentiam meam interceperit, haud facile judicarim: certe jam à via deflectebam, iterque ad ignem illum destinaveram, cum Percas lacertum meum tenuit, & à mortis limine revocavit ad vitam. Quo te, inquit, agis, Euphormio? quid te miserabili letho involvis fluctibus, tanquam in terra mori non possis? Irascebar, primo hærenti mihi fortissime, & amentiam meam suo pondere continenti. Sed tandem cum hæ faces non uno loco fulgerent, & nunc secundo, nunc adverso amne decurrerent, hinc extinctæ alibi nascerentur, modo infrequenti igne & maligno lucerent, cæpi ipse damnare impetum meum, & Percantem interrogare, quis illius flammæ author, quæ alimenta igni in tanto undarum cursu, quis ille denique qui nos ad se tanquam errantes benignius evocasset? Tum ille, Spectra, inquit, & infelices spiritus, quibus nihil est hominum ruina potius, non in hoc modo gurgite, sed in omnibus probe fluminibus nocturna hæc incendia excitant: Incauti viatores dum his utuntur ducibus, se plerumque vel nodosis vorticibus implicant, vel si meliori genio ducuntur, cœnosis paludibus impediti longissimam noctem inter preces & vota consumunt.

Adhuc loquebatur Percas, cum ingentis viri species exeruit ex fluctibus primum caput comis undique ac barba contectum, latissimum deinde pectus lacertosque loris, ut ad Lunam judicari poterat, viriliter nodatos: cumque paulo infra umbilicum aperuisset corpus, statim clunibus ad nostrum latus versis, eas utraque manu diu ac fortiter increpuit, risuique barbaro inconditum clamorem admiscens, sese iterum in flumen immisit. Innitebar ego Percanti deficientibus viribus, cum me ille forti animo esse jussit, Tritones illos aut Proteos nihil ultra metam sævire, nihil illis

illis virium extra latitudinem amnis esse. Sed quid si nuper, inquit, in hujus regionis quadã civitate fuisses, ubi memorabile spectrum modo ludicra, modo formidabili forma domum nobilitavit? quã fortis miles strinxisses gladium, & sub infami tecto pernoctare quæsisses? Quanquam mihi Tritonis illius timor pęne non reliquerat sanguinem, tamen Percantem rogabam, ut exsequeretur ordinem formidabilis casus: ita decipi posse longiores noctis moras, & animum meum audito graviori periculo facile leviores formidines excussurum.

Erat, inquit, ingens militum copia, quæ Gallicam urbem præsidii causa intraverat. Angustior domorum quam militum numerus detraxerat civibus capaciorem ædium partem. Nec id efficere potuit, quin milites aliquot incommodissime habitarent. Sæpe ingentium animorum comes est inopia, sive aliquid fortuna singulis datum voluit, ut aliquos divitiis, alios præstantiori munere & excelso animo cumularet: sive quod fucis patandus erat pastus, quem ignavi consumerent. Apes vero in ipsis parentum operibus natæ, gaudent parto per laborem melle vesci. Sic etiam tum erat quidam majoribus animis quam opibus miles, cui sors vilissimam delegaverat domum, quæ & sordibus, & odore paupertatis indice, generosum hominem totos dies in foro tenebat. Is cum perambularet urbem, & passim domorum tectorumque minas curiosis oculis perlustraret, incidit in elegantem domum, binis turribus, & variis statuarum molibus exornatam. Sed omnia velut in pestilentia conticebant, fores pluribus astrictæ vinculis, fenestræ aliquot negligenter apertæ, & omnia desertarum ædium signa. Cum indignaretur miles vacare pulcherrimam domum, & eos qui pro salute civium vitæ curam projicerent, in pessimas sedes conjici, admonuit sodalis, infestam spectris domum, cum assiduis tumultibus familiam lassavisset, tandem dominum coegisse, ut alio commigraret. Nullum aditu prohiberi, si cui audacia, nisi verius temeritatem dixerim, inquit, in infa-

in infami ſede pernoctare ſuggeſſerit. ſed neminem in illum diem repertum, qui periculo nihil utilitatis afferenti vitam tradere voluiſſet. Hæc poſtrema oratio militem ſtimulavit. Exarſit animo cupiditas, ut princeps ſcrutaretur hoc malum. Quoniam ante omnes aut auſum aliquid aut inventum, velpti primitiæ quædam gloriæ animos efferunt, nihil præter laudem eximiam in vita ducentes. Itaque ad Magiſtratum primo, ad dominum deinde ædium contendit, pollicetur, ſi quid fuci in his timoribus, ſi quid vicinia, ſi quid ſervitium fallaciæ committat, ſe impigre ſcrutaturum. Lychnis modo & lignorum copia inſtrueretur domus. Si hæc humana fraude contingerent, ferro ſe improbos ulturum: ſi majore vi excitaretur Tragœdia, non invitum pro laude & publicis commodis moriturum.

Nemo erat quem non caperet tam generoſus impetus, cum famulus præterea militis promitteret ad omnia manus, firmaretque non fore aliquod diſcrimen domino, quod ipſe non adiret. Conveniebat ad militem vicinia, tanquam ſi Hercules ſtetiſſet ad Tænarum, pugnaturus in mortis imperium, & inferorum pacem. Sed ille cum omnes arceri juſſiſſet, enſem curioſe detergit; ſi quid eo die rubiginis humenti vagina contraxerat, ſedulo artificio delet, ac ſub veſperam animis mediocri cœna refectis in deſertas ædes intrat: erat unicus comes famulus, quem etiam communicatæ gloriæ invidus arcuiſſet, niſi notæ fidelitatis homo juraſſet. aut ea ſibi nocte moriendum, aut cum domino eſſe vivendum. Igitur appetente jam nocte, cum neſcio quis tremor invitos occuparet, ignem in ampliſſimo triclinio excitant, paſſim lychnos ſuſpendunt, ac obfirmatis longa cogitatione animis, à ſe tandem impetrant, ut minimum in illa luce præſidii eſſe putent. magnos homines à ſeipſis auxilium petere oportere, ſe ipſos obfirmare, nihil ſua virtute præſtantius ducere, unde aut diſciplinæ ſanctitatem, aut pugnandi magnanimitatem hauriant. In ſolutiores de-

inde sermones lapsi jocis etiam, & forte non vero risu, primam vigiliam consumpserunt; cum in superiore triclinii parte visus est lacertus hominis seipsum immodice quatiens, sic ut in pavimentum decideret. Dubitantibus illis ex alia sese parte crus humanum exseruit, ac deinde omnes passim corporis partes, ita sanguine fluentes, ac si recenti cæde cadaver supplicium immane lacerasset. mox in media sede visum est truncum caput velut sese ex tabulato expediens, quod etiam ex alto deinceps ruptas humeris cervices aptavit: inde artus inter se coire, colligari membra, visa omnia convenire, ac ingentis staturæ homo velut ex Cadmi semine procreari; qui ferociter ensem quatiens, Tu vero, inquit, quisquis in meam temerarius domum irrumpis, eia, mecum de imperio ædium certa, nisi forte inultus cadere malis. Nec militi consilium in tantis monstris, nec audacia defuit. ultro ad provocantem advolat. Non impetus ut præcipitaret temere corpus, non timor ut fœde ageret, evincebat. Tanquam in media luce dimicaret in hostem, modo promovebat gradum, modo cum artificio succedebat in latus. Tandem videbatur respexisse fortuna: ensem pæne ad capulum intra corpus inimici condidit, Expectabat ut rueret truculentæ molis homo. Sed nec cruor ex vulnere sequebatur, neque titubabant vestigia, neque vultus quicquam ex purpura remittebat. Hæc militem incautius admirantem ferro inimicus excepit, neque tamen segnius depugnabat miles, aut aliquod ferri frigus in visceribus sentiebat. Cum deinde inimicum uterque pluries confodisset, horis plus minus duabus exactis, velut signo dato in capulum recumbunt, sudorem exfricant, & arcte meantem spiritum tanquam per inducias extendunt.

Excitabat lychnos militis servus, pugnæque paratus, si dominus cecidisset, succedere locum, & mortem ulcisci destinabat; cum Athletæ collecto satis spiritu sæviori odio incurrunt. Miles nunc

succi-

succidere poplitem hostis, nunc visus ferrum transegisse per latera, & ipse modo lacertum sibi eripi credebat, modo cervicem decidere, modo transfixo corpore sanguinem emicare: cum nulla interim vulnerum vestigia libarent integerrimum corpus Sed major animo labor deficientem paulatim militem jam ad ultima deduxerat. cassi ictus, tarda vestigia, motus languidi, anhelitus crebrior; & incensi pæne vultus quicquid erat in corpore humoris exhauserant: cum ab hoste aversus, ac veluti datis manibus, se in lectulum, quem dominus ædium sterni curaverat, pæne ultimis viribus præcipitavit, & famulo pugnæ cupidine flagranti, quod dominum ex vulneribus extinctum crederet, locum amoris exercendi concessit. Ibi brevior pugna minori utriusque discrimine finita est. Etenim collectus ex frustulis homo servum tam immaniter in vultum percussit, ut ille confuso spiritu in pavimentum procumberet. Ac deinde ad lectulum venit, urget decumbentem ut surgat ad pugnam: utrumque offenso corpore, utrumque parem esse; nec duobus victoriam posse concedi. Cum miles debilibus verbis à se juberet discedere; non posse post tanti temporis certamen aut sicam aut ensem tollere: Te vero patior, inquit alter, ea conditione quiescere, si vanissimam superstitionem ejuras, & quod Numen fictæ anicularum fabulæ tibi à cunis colendum insinuarunt, sanioribus consiliis detestaris. Cum se miles ante ultima passurum supra vires vociferaretur, cum ad ensem excitatus respiceret, inanis spectri imago in aërem soluta discessit. Lapsus deinde in somnum miles, cum non ante altissimam lucem evigilasset, stertentem famulum eodem quo deciderat loco excitat: quem perturbata diu mente jacentem ante sopor oppresserat, quam aut de se, aut de domino cogitaret. Sed ecce postremum nocturnæ Tragœdiæ actum: non agnoscebat dominus servum, ea vultus parte qua ictum acceperat, supra omnes Æthiopes atrum. Donec

errore cognito fores laxant, expectanti populo sui copiam faciunt, omnium fidem decolor servi vultus faciebat. Exitus lætior, quod & exemptæ his incommodis ædes, neque miles modica mercede donatus, cum tota regione diffusus præterea rumor amplissimum homini præmium daret, quod illius laudes ac fortitudinem omnia loquerentur.

Hæc ego, non ut animum tuum vana superstitione implerem, qua plerique decepti si quid novum aut insolens sive audiunt, sive vident, se Manibus infestatos puerili formidine credunt. Pleraque arcanis Naturæ referenda sunt, ut putrescentis ligni, ut vermium fulgor, ut pinguioris aëris monstra quæ diversas animantium imagines exprimunt, pleraque casui assignanda; multa ægrotanti cerebro, & hæc sibi prodigia effingenti. etiam quædam impiorum hominum fraudi imputanda sunt. Et nisi me fallit exacti mensura itineris, prope sumus ab oppido, ubi larvarũ imagines ajunt ab impuro furcifero excitari: persuaderi deinde rudibus oppidanis ac mulierculis, majorum spiritus ad petendam opem in hunc orbem esse regressos. Ipse, utpote pietatis fictæ homo, pecuniam levandis Manibus petit. provinciam suscipit. aut in sacra aut in opes aut in vias per vota susceptas, ita nummos erogat, ut dolis interim furtisq; ditescat. Et jam præteriit lustrum, ex quo Plutonis nummis vivit. Inter hæc verba intrabamus oppidũ, adhuc obscurissima nocte, & in hospitium quieturi tendebamus, cum in aperto campo, quo mortuorum cadavera efferũtur visum est ingens monstrum, & omni Tritone deformius, huc illuc agitari. Caput erat, ut per tenebras videbamus, humanum, per cujus oculos emicabat ingens ignis, ut horribilis fulgor etiam extra orbes vacuos spargeretur. Dentes longi, & omni candidiores nive, certis inter se interstitiis disponebantur. effossæ genæ. eminentia ossa, rara coma, ac velut tormentorum magnitudine sese in altum vibrans, nihil unquam melius damnatorum à Minoe supplicia expressit. Hoc tam elegans caput à

mole quadam candida undique per campum ferebatur, cum indignabundus Percas substitit, & vides, inquit, verborum meorum fidem? vel ego sum omni Thersite timidior, vel excutiam inanem impostoris fraudem, & tot oppidanorum spoliatas ædes ulciscar. Ego furere hominem credebam, & rependere datæ salutis vicem aggressus, tenebam laciniam vestis, negabamque me passurum, ut in illam furiam insanus excurreret. At ille vestem ex humeris rejecit, & ut fustem manu tenebat, evasit in Chimæram illam, ac tam certis ictibus cervicem elisit, ut collaberetur in partes, & majore meatu lucens ignis hominem proderet, qui in candida veste fictilem larvam turpissima fraude gestabat. Non pepercit improbis viri cervicibus Percas, sed gravissimis afflictas ictibus deduxit in terram, cumque me advocasset, intentavit in jacentis jugulum ensem, interminatus mortem, nisi fraudis consilium fateretur. Cum ille omnia velut in equuleo proderet, flens adjecit, fictile vase, quod rupisset Percas, se talentum ab hinc biennio aucupatum. Tum oranti veniam pepercimus, & juramentum extorsimus, nunquam fucis illis oppidanorum pietati illusurum, & in diversorium deinde recepti, nobis ad decimam diei horam indulsimus.

Cum deinde facilior via pridianas difficultates mulceret, visum quoque est cœlum consentire felicitati nostræ. Solem leviores nebulæ temperabant, ac ventus præterea mediocri susurro delectabat euntes, & extremis alis afflabat. sed hoc mihi plurimũ succedebat ex voto, posse in ipsa via cum Percante liberius agere, & nullo arbitrorum metu effutire dicterium in Callionis ineptias. Quod cum fecissem hilarius, mutuumque risum extorsissem, tandem honesta adulatione dixi, fortunæ decretum aliquo pestilenti fato esse turbatum. Illam enim instituisse ut Percantis dominio Callion cederet. Manifestum illinc indicium, quod hujus animum ad maxima sustulisset; liberalem, sedulum, fortem genuisset: At vero Cal-
lionis

lionis ingenium (quidquid in contrarium Percas sentiret) servilibus vitiis esse corruptum Paternam humilitatem cum infamibus aulæ vitiis obtendisse nebulas sapientiæ, ne sordidæ menti illucesceret. Tum illum denique meo judicio supra Percantem fore, cum angustæ Laconiæ Princeps Orientis domino non abnuerit Magni nomen: nempe si justitia, si virtute vicisset. Id me profecto sedulo comperisse, nihil hoc hominum genere stolidius esse, qui se Proceres appellitari jubent; si modo sunt omnes Callioni similes, aut iis qui passim in ejus domum familiaritatis jure divertunt. Nam corporis gestus prope ad mimicam gravitatem componere, nutus omnes veluti pumice expolire, quid hoc supra simias, quas etiam longæ doctrinæ institutio bipedes facit? At enim in magnatum cœtus, in nobilium fœminarum greges, tranquillos & inturbatos vultus afferunt: dignum hercule illis diis miraculum. Date mihi splendidum familiæ gregem: vestium artificium cum materia certet: præterea seu generis, seu dignitatis, decora species fronti majestatem inducat; jamque hoc imbecillitatis vitium, cujus infamia humiliorem conditionem aspergunt, intelligetis posse cum sordida veste excuti, nec tam esse animi, quam fortunæ. Præterea quod assiduis salibus student, emissosque jocos interdum non incommode refellunt, id quidem mihi maxime sapuisse videntur, quod rudiores animos honesto fuco adornare quæsiverint. Verum exigantur è quotidiani sermonis limitibus, & in apertum eloquentiæ campum protrahantur, velim mihi fidem æternum abesse, si ultra quam Apoloniensis Satyrus perturbato & incondito murmure audientium aures hinniendo perfodiant. Exactissime canum victorias solertiamque computant; nec ingeniosior ad parendum equus, quam illi ad prædicandum diserti. Illud nemus generosissimas avas alere: hujus campi extenso spatio inæquales lepores fatigari. Interdum etiam

in thalamis diserti, comptos & vocales stimulos suggerente libidine. Sed quam hæc omnia non à vera facundia? quam non adimunt eam cujus nomen extimescunt vecordiam?

Hæc tam præcipiti & calido impetu profundebam, ut non notarem coëuntium nubium horrorem & obducti cœli caliginosum murmur; donec laciniam vestis corripuit Percas, &, Tu vero prospice, inquit, ne furorem suum tempestas proceribus commodet, & quot maledictis lacerasti, tot ultoribus rivis inundet. Videbatur imber violentius erupturus, & verberatā vento pluvia quicquid deprehenderet oppressura, cum tot cœli minis perterriti secessimus in vicinæ speluncæ secretum, & naturali munimento iratis nubibus terga subduximus. Ingentes vacui soli recessus fertilem agrum suspendebant, multæque latebræ passim cœco specu fefellissent errantes, ni lustrata multoties sede Percas discriminum errores & perplexum velut Dædali callem diligenter tenuisset. Igitur perductus in interiora admirabar, Naturam, quæ ingenio suo artis mentiebatur industriam, & si quando judicio meo relinquebar, repetebam vistigia quæ ante triveram, & fallentibus gyris reditum meum non sine proprio risu turbabam: cum in aditu speluncæ duas virgines notavimus, quæ si non pertimuissent intrare tenebras secreti horribilis, credi poterant Nymphæ præsides loci. Revelaverant honestissimas frontes, & micantibus genis internitebat suavitas purpuræ, apertiq; ad desideriū sinus plus etiam quod latebat commendabant.

Dum hoc taciti contueremur, anus decrepito squalore inculta processit, manuque virgines ducens, in antrum audacissime penetravit. Pæne erat ut rogarem, num Cumas nos delati, num ille esset insanientis Sibyllæ vultus, num in speluncam nos sævior Apollinis flatus egisset. Nam & antrum non erat indignum Phœbo, & erat ejusmodi anus, quæ etiam Æneæ temporibus vixisse potuisset. Perculerat animos nostros insolen-

tis rei

tis rei novitas: cumque rem ad exitum contueri placeret, concessimus in angustæ latebræ noctem, & humilitate sedis corporum magnitudinem correximus: cum anus è sinu tenue cornu profert, quale extuberantem agnorum frontem perfodit; atrumque inde pulverem vehementi spiritu vibrans in speluncæ aditum, exclusit penitus diem, & omnia densissimis tenebris permiscuit. Etenim pulvis, ut è cornu erumpebat, videbatur exiguam nubem componere, auctoque paulatim volumine huc illuc circumferri, donec tristissima nocte opacus antri luminibus insedit. Tum vero quam in nobis antea vocem curiosa sedulitas tenebat, eam timor eripuit. Morti jam traditi videbamur, & omnia exspectabamus consentanea funestissimæ nocti; cum subito eadem anus excussa è silice flamma lampadem excitat, quæ maligne lucens magis vetabat nocte esse, quam lucem inferebat. Iam ipsæ virgines, nisi affusus splendor fallebat oculos, gravissime inhorruerant, cum Hypogæa (id erat sagæ nomen) bono eas animo esse jussit. Vobis, inquit, hortantibus periculosissimum sacrum exorsa sum, & quod multis petentibus negaveram, indoli vestræ concessi. Este modo tam fortes ad suscipiendum munus, quam ad impetrandum felices fuistis. Quid hic pavor, quid inanis membrorum trepidatio loquitur? quid denique frigidus mortis color vitale pulcherrimi oris decus extinguens? Vobis jam in aperto erunt decreta fatorum, & quod tantopere vultis, certa futurorum conjugum species curam, quæ suspensos animos exedit, diluet. Videbantur ad tam sanctam pollicitationem respirare; sed O mater, inquiunt, etiam nobis promissorum hic ingentium successus sine infamiæ timore procedet, nec à nobis sollicitatam infernorum fidem ulla fama vulgabit? Tum illa fluentes senio genas turpissimo risu contraxit, nec videtis, inquit, quam liminibus custodiam apposui? citius tellus hiantibus rimis inferos prodet, quam ut ullus in hanc sedem me invita prorumpat; neque illa quam cernitis lampas quic-

quam

quam Celei facibus, aut Eleusinio silentio debet. Quæ tamen si palam efferentur, quæ inde nomini vestro labes? O miseram juventutem, quam hominum potius sermo quam vita instruit? Quotusquisque est, qui nostris artibus aliquid non debeat? quem non aut acre ingenium invitat ad mystas nostros, aut necessitatis acerbitas ad hoc perfugium cogit? ita me ametis, ultra quinquaginta hominum millia nocturnis sacris hic annus initiavit. Iam vero quæ licentius publicum aspiciunt, characteres, & ceremoniæ, & fasciolæ, & torques, & inclusa ignotis verbis sanitas, nonne è nostris scholis prodeunt? nonne omnes prope homines una regione tenent? Quid ultra vobis referam artis nostræ præstantiam? quid incredibilem vim, ac pæne divinam?

Nunc adimit raucis, geminat nunc sibila ventis,
Nunc aufert terrasque polis & sidera mundo
Nube superjecta. Dat vincula ferre Leoni,
Dat Damis sævire, & inerti albescere rictu;
Aut trahit attonitam laxis radicibus alnum,
Montesque, fluviosque, & tecta sequentia mutat.
O quoties sola noctis pallentibus umbris,
Effigies diras, mœstorumque ora parentum,
Traxit avernali ripa, scroque sepulchris
Reddidit, Eoam jam forte morantia lucem.

Igitur de infamia nolite esse solicitæ, id à vobis esse factum negabunt vestri mores; quod tamen si confiteri malitis, possitis defendere. Cum hæc pronunciasset, statim tanquam in diversas curas distracta, huc illuc cœpit circumferre cervicem, & mox in terram obtutu nihil variante defixo consulere vires suas, & ipsam artem interrogare. Iam aliquis mortalitate major spiritus vultum videbatur corrumpere, ac tumultus intra membra concipi, quantum ipsa non caperet, cum tres circulos humili radio designat, seque in eorum medio collocat, virgines ab utroque latere constituit, ac tum ore manifesta sæviente insania, crinibusque solutis, Audite, inquit, puellulæ, non est amplius vobis cum Hypogæa negotium:

vatem atque antistitem Deorum infernorum cernitis; spatium quod radio definivi non potestis, vivæ transilire. Tum subito graveolenti ruta, verbenaque, quam flaventi filo in coronam texuerat, frontem cingit, ac deinde cultello pulverem è solo eruit, & in humilem cumulum tollens tremulis deinde manibus quadrat, literasque F. S. P. satis artificiose acu comatoria scribit. Tum virginis, quæ ad dexteram erat, sinistrum pollicem albo stamine stringit, & acu subtilissima educit provocatum sanguinem, salivaque, qua ipsa palmam perfuderat, miscet. Mox leviter oculos & jugulum puellæ intingit, aures præterea, & proximos fronti crines: reliquum cruentatæ salivæ in cremam quam cumulaverat effundit, tremula horribilique voce identidem intonans, HOC LIBAMVS.

Eadem ceremonia in altera virgine perpetrata, tenui primum murmure, mox apertis clamoribus, canem suum adesse jussit. Expectabamus ingentem molossum, & Cerbero parem: mihi jam ad capulum erat manus, & educere ferrum cum vaginæ ac rubiginis tenacitate pugnabat, cum exhalante primum nebulas humo, glis tandem prodigiosæ magnitudinis è terra prorupit. Diceres in semisopito animali productum tota hyeme somnum pæne adhuc cum vernantis cœli benignitate luctari. Cauda pro onere magis quam pro parte sequebatur euntem, & pigerrimæ alvi moles titubantia vestigia confundebat. Hic tam elegans canis dominæ pedes mirabili cultu permulsit: donec jussus accedere ad secretum, aliquid insusurravit in mulieris aurem, & ipse, ut videbatur, imperium accepit, majoremque quam pro mole sonum edens, in obscurissimam nubem abscessit. Nobis ultra non erat animus, & tam inexpectatis monstris non constantia magis quam spiritus excidebat, cum illa rabidis & minantibus oculis efferata, ferales suas preces certis numeris astrinxit.

DI, quos

DI, quos profundo gurgite ac flamma ambiunt
Jurata cœlo flumina, inferni Dii,
Aperite manes, pandite immensum chaos,
Laxate fines rerum, & infestas polo
Committite umbras. Vatis horrenda sono
Attonita Regis urna Dictai vacet,
Fatale cesset pensum, & hic Percas dies
Saltem quietas videat, ut nostra hauriat
Imperia, sternat mutus Acherontem pavor,
Silere jubeat tristis Alecto comas,
Stygemque nullo portitor conto eruat.
Quos certa geminis fata virginibus parant,
Induite vultu conjuges: trepidis tamen
Ignoscite animis: demite infernas minas,
Et placida nullus sacra concutiat tremor.
Venisse jam vos decuit. O segnes moras!
Jam jam atra frangam Tartara, & pacem impia
Turbabo noctis. Sæva, si cogi placet,
Sunt sæva nobis arma, queis vinci quoque
Voluistis, atris verba pejora inferis.
Et postquam ahena falce cubuerunt solo,
Ter passa Lunam germina. Hoc istis sat est,
Nimiumque sacris. Plura si quærit furor,
Funestus atris cespes è tumulis adest.
Quem fulmen illa nube sopitum ambiet,
Quæ me per omnes vexit incertam polos.
Hic hic in ista veste servatur cinis,
Pejusque quiddam. Dira sunt, Manes, loqui
Quæ timeo dira Terga nascenti modo
Detracta puero, cujus elisa mea
Gemuere fauces dextera, in medium dabo.

Dum hæc proloqueretur voce gestuque ad terrorem composito, lux paulo nitidior speluncæ infulsit, magisque ac magis juxta lumen ventusque increscebant; ut jam priores tenebras furto nostro desideraremus. Etenim cum anus miraretur quid votis suis moram faceret, forte in nostram latebram contemplationem injecit, & rabido clamore incitata, At vos, inquit, dii perdant nefarii homines, quorum me prophanus jam aspectus indigne trucidat. Tum contempta circuli sui

religione ad nos ultro advolabat, vel truculenta erecti oculi acie confectura jacentes, cum ingens simiarum numerus iter opportune intercipit; & hæ quidem in mulierculæ caput insiliũt, hæ argutis stridoribus ad limen fugientem persequuntur. Nobis autem ideo reddita videbatur audacia, quia fugere poteramus. Etenim ut mediocris terror animum naturali constantia exarmat: ita cum violentius sævit, interdum desperationem ad ultimos impetus trahit. Igitur consurreximus, ac veluti convenisset, in nos virgines, nos in earum sinum mutuo terrore irruimus; cumque oboriretur sævissimus veluti collisarũ nubium fragor, brachiis arctissime constricti in terram procumbimus.

O dulcis fragor, O beatus imber,
O solatia plus emenda nobis!
Hoc semper pretio laboret ingens
Fulmen cudere Mulciber Tonanti;
Et nos in similes bonus revolvat
Minantis pluvia timor cavernas,
Hoc semper pretio, dii deaque,
Pejus Thessalico furore carmen
Pulset Tartara pallidamque noctem.

Præcipue Percas muliebrium astuum nequaquam inexpertus, tot blanditiis mulierem onerat, ut non ante consurrexit, quam solidam voluptatem ferret. Ego rudior, ut bis terque virguncula mea verbis inter risum iramque trementibus desæviit, tristem pudibundus victoriam invitæ concessi. Iam desierat fulminis horror, jam repens cessantibus ventis tranquillitas magis formidabile antrum faciebat cum se Percas itineris ducem præbuit, & speluncæ anfractus subtilissime distinguens tandem in aditum perduxit, ubi postquam mulieres valere jussimus, quoniam timebant ne deprehensæ facerent suspicioni locum, non impigre divertimus in aliam partem.

Mihi autem suffusus rubor, sudorq; toto passim vultu deciderat; quem verecundia extortum, cum alia ratione exprimi Percas crederet: se vero fortitudinem meam laudare dixit, suadere tamen ut

alias

alias parterem insueto his officiis corpori. Quid enim si novus, inquit, imber nos in similem speluncam detruderet? quid si rursus ineunda cum integris & valentibus pugna? Pudebat probitatem meam traducere, sed & remedium in similes casus quæri placebat. Itaque nescio, inquam, quid existimes de mea fortitudine: sed importunæ fœminæ plusquam muliebris pertinacia ita meos conatus infregit, ut virum me non potuerim ostendere? Non persuadebam Percanti pudoris mei modestiã; ac postquam religiose jurando fidem feci, dixisses iterum in speluncam descendisse, & Hypogææ sacris conterritum pæne effluenti animo linqui. Deinde ut admirationem in risum vertit: mihi vero, inquit, quid accidit semihomo bellissime? non eædem arces fuerunt expugnandæ? non extorquendum ab invita, quod sibi non eripi doluisset? Flectebam in terram oculos erroris stultissimi pœnitens, & ad proximam aram Veneris indignationem deprecaturus; cum Percantem miseratio mei subiit, &, parco, inquit, adolescentiæ tuæ: nemo præstantior artifex, quam qui per errores suos doctus ante, quod caveret, quam quod faceret, vidit. Tu modo intellige, nullum vatem extitisse diviniorem, quam qui de puellis hoc oraculum cecinit:

Aspera si visa est rigidasque imitata Sabinas,
Velle, sed ex alto dissimulare puta.

Quo propius expugnasses, eo segnior torpuisset defensio. Non audis urbes obsidionum initio civium diligentia muniri: captas non hostium sæpius quam suorum manibus concidisse?

Audiebam avidissime perquam utilia docentem, & quotidianis præceptis rudem animum poliebam. Sed instabat parum opportunus viator, qui diligentius viam præcipitabat, credo, quod cum solitudinis hominem tæderet, nobis oneri quam sibi esse maluerat. Igitur ut commode potuit exaudiri, Heus inquit, juvenes, hæc via Basilium ducit? Certe, inquit Percas. Et vos in oppidum illud usque ad invidiam felix? Cum idem Percas

 respon-

respondisset; Quid igitur impedit, inquit, quo minus viæ tædium mutua humanitate fallamus? Nam & illuc non spectator tantum novæ felicitatis, verum etiam futurus particeps vado. Erexerat animos nostros incertæ rei novitas, impetumque speluncæ moras redimentem suppresserat. Itaque in medium receptus, veluti ne iret sine sermonibus via, perplexe rogabatur de Basilianis, deque eorum ingenti fortuna. Non oportuit ulterius stimulos admovere homini in hoc sponte jam imminenti, ut, quoties sermo defecisset, illa semper materia faceret eloquentem. Nam & quod summum est loquendi incitamentum, amabat, & humilioris vitio mentis, cum omnia in miraculum traheret, quæcunque animum affectu diducerent, his alios etiam delectari credebat. Est, inquit, ut audisse vos arbitror, Acignius, vir integritate vitæ mirabili, cujus animus ad sublimia quæque natus, rerum quas in usu quotidiano habemus humilitatem despiciens, iis solis acquievit, quorum magnitudo vix ipso cœlo caperetur. Tum is non animum modo imbuere vastis cogitationibus, sed & familiam his artibus præstantissimis erudire cœpit, nihil ineptius quam primam ætatem voluptatibus dedere, laboriosis exercitationibus natam. Vanum esse, earum rerum cupiditate torqueri quæ possint aut non haberi, aut, cum habeantur, effluere. Magnificentius atque illustrius contemni voluptates, quam admitti. His præceptis, & quod ipsius mores severius etiam quam verba familiam ad occultum recti tramitem ducerent, effecit ut apud se virtus domicilium constituisse crederetur. Tum omnes se in disciplinam dare, omnes certatim aut opibus conatus optimos, aut consilio, aut gratia, provehere. Quid multis? in tantum potentiæ fastigium evectus est; utiisdem modis deprimi non posset, quibus erat elatus. Populum sacrorum & religionum terrore devinxerat. Iuventutis, quam ipse expoliverat, studiis ardentissimis efferebatur Principes populi metu; Magnates Principum ficta benevolen-

nevolentia tenebat. Denique omnium ordinum vires, privatæ domus limine concluserat. Describebat civitatum gubernationes, magistratus, provincias, imperia, omni gravitate & sapientia mandabat: domesticas etiam privatorum controversias singulari artificio componens. Etenim nihil tam sancte custodiebat parietum fides, quod non sanctioris mulierculæ efferrent in Acignii domum: aut servuli, quorum taciturnitatem pietas expugnaverat: ipsi denique liberi, cum eorum inobservata diligentia latebræ omnes secretum proderent. Itaque nunc comiter, nunc astute, modo paterna lenitate, modo majestate censoris, sequester erat conjugum diffidiis, deponendis inimicitiis author, societatum, nuptiarum, fœderum, pietatis, scientiæ, justitiæ, virtutis omnis & religionis arbiter. Ex hoc oraculo, quem quisque quo tempore sermonem habuisset, quibus moribus esset, quibus opibus, quo etiam inter penates genio, qua temperantia, qua libertate, noscitabatur. Denique poterat orbis sub hac disciplina ad futurorum seculorum invidiam florescere, nisi ipse suæ felicitati invidisset: itaque ubi quam ipsi extruxerant potentiam magnates timuerunt, omnia criminari, & in invidiam trahere, etiam benefactis criminum speciem obtendere, exterminare denique præcipitem Acignium velle.

Sed videt hoc, videt ille Deum regnator, & ausis,
Sera quidem, manet ira tamen.

Imo statim manifesta ultione numen desæviisset, statim liberales disciplinæ rudi situ & inculto inhorruissent. Nulla literis majestas, nulla hominum animis fides diutius stetisset: videbatur probitas exulatura cum Acignio, & jamjam uno tanti facinoris metu in jejunam sterilitatem fœcunda ingenia degenerare. Itaque necessitas Acignium in gratiam reduxit. Amplissimo decreto jussus est non fuisse nocens. O non amoris magis quam veritatis vis ignea, ubique se prodens atque emicans! Cessit Acignio in gloriam maledicis sermonibus fuisse violatum. Lana sordissimis squaloribus in-

quinatur, antequam purpuræ fulgor eam imbuat. Nec prius aquila fœtum agnoſcit, quam dubitaverit agnoſcere.

Delectaverat animos noſtros libera pariter, & ſimplex oratio. Nam & nihil in Acignio non amabat, nec aliquid quod amaret, celabat animus, ipſius primum affectu, deinde noſtra patientia incitatus. Igitur in tantam familiam aſſcitus, quem, inquam nomine Acignii non terrueris? quem non libera & potens ſervitus tanget? Hic ille, quaſſatis aliquantulum cervicibus, nihil me, inquit, iſta moverunt. Aliis gradibus in tantę ſublimitatis cogitationem aſcendi. Nihil ultra mihi à puero placuit, quam eruditionis nomen. Elementa didiciſſe non memini: nec pœnitēdi ſucceſſus ætatis initio acuerunt animum ad laborem. Quid verear confiteri jam in humilitatis diſciplinam me traditurus? ad annorum numerum decrevit ingenii vigor, ac ut ex Ammonis fonte prognatum diceres, cum maxime deberet caleſcere, rudis animi impetus obſtupuit. Quam non huic malo quæſivi medicinam? vota non ſuſcepi? Sed ô Numen non audiendis interdum precibus, quam differendis benignius! Hanc votorum frequentiam noluit niſi geminata felicitate donari. Animadverti nihil in Acignii familia honeſtis diſciplinis non excultum eſſe. Et primo in eam admitti nullos credidi, niſi quos jam ante illa bona ornaſſent. Tandem curioſus ſpectator notavi domus illum eſſe genium, ut inquilinos extemporaneæ doctrinæ ſpiritu afflet: veſtem illic dari non colore magis pullo, quam monſtris ac miraculis tinctam: ea vix ut temet incluſeris, eloquentia mentem elaborari, judicium induſtria. Denique quos ut deſpectiſſimo ingenio etiam infra me habui, jam in Acignii comitatum recepti celebrantur ſermonibus ſociorum omnium. Iis negant quicquam eſſe ſubtilius. Hæc, ne quid diſſimulem, ſtimulabant cupidum ſciendi, ſed incitavit vehementius res magno mihi nuper ſecreto credita. Hic cum moraretur, cœpimus familiarius inſtare. & prope velut

eodem

eodem ſtudio tacti. Tum ille, non modo, inquit, promittebatur eruditio huic militiæ nomē danti, ſed mihi in ignorantia conſeneſcendum ferebatur, ſi tam egregiam conditionem temnerem. Dii multi nolunt ſibi ſacra fieri, niſi deſtinatis à ſe locis. Non in quolibet antro invenies Trophonii ſpiracula, neque barbarus ignis deos Græciæ delectat, & ipſa Ceres quamvis omnia ſuis muneribus vellet, anguſtas ſedes religionibus occupavit. Muſis jam non eſt aliud ſacrarium, præter Acignii domum. Nec ſe modo intra illam ſemper ædem produnt, ſed & me hercle tantum. ibi Oracula, ibi Themis, ibi Pegaſi liquor.

Vates ubi factus Apollo.

Quis alibi doctus? quis limata veraque elegantia cultus? Diceres barbariem ubiq; extra Acignii pomœria eſſe, & inceſtare magis Muſas quam colere. Iam ipſi prioris ævi ſcriptores, ut ſubmittūt victa domita capita? nullibi medius fidius locum invenient, niſi cum pipere, aut ficu, aut paſſis in Martium uvis. Prodeunt diſciplinæ omnes meliore cultu, & ſeu politicæ, ſeu ruſticæ rei, ſeu patrum memoria & factis è pulvere excitandis, ſeu cœleſtis, ſeu terrena ſeu aquatilis doctrina ſit, non erit alius quam delicata ferant ingenia, præter Acignii vernas, etiam literaria bella tanta conſtantia gerentes, ut & veneficas tenebras ſola face & ſtylo armati intrent, & Romanas acies in ordinem ac veterem diſciplinam religioſa ſcrupuloſitate digerant. Cum excidiſſet imprudentius mihi riſus, timeremque ne quid in me odii conciperet ad Acignium iturus; Quis mortalis, inquam, non rideat oblata felicitate non utentes, nec magis fortuna propria lætos, quam irata ſeveraque triſtes? quotus enim quiſque eſt quem hæc moveant? quis tranſit in familiam tantæ ſpei, & in qua non modo docti omnes, ſed extra quam nulli? Tum ille, fatum, inquit, illud eſt ætatis noſtræ luctuoſiſſimum. Sed pomaria vides non ſua magis pulchritudine capere tranſeuntium mentes, quam artificioſo rubi examine tuta ſpem fru-

&uum domino conſervare. Laboribus, divitiis, pęne libertate emenda eſt illa quã poſcimus felicitas.

Dum hæc proloqueretur, jam ſe aperuerant Baſilii faſtigia, & ipſe ſublatis manibus hoſpes adoraverat locum, faciebatque quod expeditiſsimi curis elegantibus jocis traducerent. Sed notaverat Percas afflictum me novis curis, quas necdum ego adverteram. Nam & pallebam interdum, & improviſa ſuſpiria laborantem animum prodebant, nec jam ſemel imprudenti vultus exciderat. Itaque ſolicitavit pollicem meum, ac ut ſibi conſtare venam ſenſit, & mentem arcano morbo quati, me hilarius interrogavit, vellemne etiam ad Acignium ſecedere? Cum ego ſubriderem; immo, inquit, eremum, ut exiſtimo, malis, & ſpeluncam duobus internitentem aſtris, quorum pulchritudine jam in limine fati hærentes ad jucunditatem vivendi redimus: His dictis, ſuſpendit animum, fecitque, ut longa cogitatione morbum meum quærerem, qui fallebat adhuc inexpertum, & perplexis ſe tegebat ambagibus.

Etenim virginis illius ſpecies, quæ mihi pæne ſortito in ſpelunca obtigerat, perambulabat animum meum, & imbuebat affectu tenerrimo. Nec aliud tamẽ ſuggerebatur incertiſsimæ menti, quam quod humaniſsimam puellam offendiſſem. Nunc licentius egiſſe metuebam, nunc ſubruſticũ meum pudorem accuſabam, nutus denique omnes atque vultus, tanquam iratæ mihi mulieris longa æſtimatione penſabam. Hæc aſsidue anxio morſu me carpebant, & lancinabatur animus inutili pœnitentia. Igitur poſtquam in urbem pervenimus, vix etiam Percantis colloquiũ ferens, quærebam miſeriæ meæ ſecretum, quo me affari, & objurgare dolorem liceret. Itaq; dum cultum noſtrũ in ſtabulũ reponit, furtim ſubduxi me, & in proximam latebram conjeci, cœpique graviſsime accuſare perturbationem jam ſe magis magiſq; prodentem, nec ſilebat intra me diſcors affectus, & prope vocalis Tragœdia ſe quærentis, nec invenientis animi ſubmovebat erumpentes ſingultus, & in hunc modum

dum eloquebatur: Quam antea non videras, cujus etiam te nefanda curiositas offendere debuit, ut te sic imbecillem torqueat? esto, sit irata, sit aversa; conqueratur de injuria, si quam merito suo accepit: cur hoc ægre fers? quare indignum maceras? Itane parricida! quanta timiditate peccasti, tanta nunc audacia excusas ineptissimum scelus? His dictis attentius hæsi, mihique videbar intueri, si quid turbatæ mentis confusio sugessisset. Ac tandem id placere visum est, quoniam ad summa & improba vota non erat aditus, in secundis hærendum. Satis fore si ignosceret errori meo, si illi cogitationes meæ palam essent, denique si amaret, licet fortasse nunquam ad oculos & aspectum reditura.

Eia tollite perfidum, rebellem,
Eia tollite perfidum puellum,
De matris nivea sinu puellum,
De matris nivea osculis amorem.
Eia lictor ades, ferox severa
Venalis jaceat puer sub hasta,
Cui simul fuit & diem bibisse,
Et nostras avide obibisse venas.
Si quisquam Scythicis adest ab oris.
Si quis Mygdonias reliquit undas,
Aut de littore venit Occidenti
Mercator rate vectus huc avara.
His brevi pretio relinque, lictor,
Illum, quem pretium putabo grande,
Si nostris procul amovent ob oris,
Emant insidias tyrannulumque,
Et quotquot mala trux, ferox, scelestus,
Sua continet ampliora mole.
Nam quid (Numina) si Cupido nostris,
Si nostris adolet Cupido terris,
Et prima modo tam potens sagitta
Dehinc cuspide saviet virili?
Ibis per Scythiam ferox Cupido,
Aut per Mygdonias ligatus undas,
Aut in littore servies cadenti.
Ecce ut ejulat, ut latus tenellum

Suspirans quatit. Audit minantem:
Puer, parce tibi, & timere cessa:
Puer, parce mihi, Deos deasque
Iuro, jam mea jam resedit ira.
Nec te frigida jam tenebit Arctos:
Nec Tartesia te videbit unda.
Pulchro vulnere languidos ocellos
Pejus vespere deprimens propinquo,
Aut te vix propria facis capacem.
Eoo positum nimis sub axe
Vret publica sentietve flamma.
Has una redimes, proterve, pœnas,
Has una redimes, puer, sagitta;
Si pectus Dominæ meæ tenellum
Prorsus cuspide scindis incruenta.
Tum qui me modo sauciavit ictum;
Tum dextram venerabor, & secundo
Optabo nimium perite telo.

Post hæc veluti læsæ mentis insomnia consurrexi, & Percantem quærere cœpi. at ille jam in diversam partem abierat, & cursim per urbem delatus, interrogabat omnes ex vestium mearum notis, si quis errantem conspexisset. Tandem ad Acignii domum venit, ibique præclusis foribus diutius hæsit, donec ostiarius, qui jam cellam destituerat, multis clamoribus & importuno pulsu arcessitus, quadratum in medio ostio cancellum laxat, ferreisque maculis intendens oculos, negavit fas esse quemquam admitti post vigesimam primam diei horam, præcipue, inquit, nostris hodierno apparatu fessis, quippe qui in crastinum solemne ludicrum meditati, somnio intermisere laborem. Hac repulsa accensus Percas, ut non erat iracundiæ bene potens, nescio, quibus verbis ultus est abeuntem, & in stabulum se recepit.

Interim cum cænulæ officium ancilla strenue exequuta thoros & mensam sterneret, profuso sudore madidus, & parum composito spiritu domum redii. Quippe quem lapidibus tota urbe exceperat petulans lascivia quorundam adolescentum, qui excoli ab Acignio ferebantur. Illi primo contu-

contumeliose peregrinum cultum irriserant, ac cum ædiculam quandam prætermitterem velato capite, jam non contenti perstringere advenam maledictis, tanquam intrassem in Lycei Arcadici penetrale, defævierunt lacertis excussissimis, & lapidum veluti nimbo aërem condiderunt: At ego libertatis etiam memor, quam mihi olim dementiæ species dederat, è fuga in prælium conversus, remisi gravissimam molem, & antesignani caput fregi. Ea res impetum furentium stitit, cum omnes in jacentem intenti, pars tollerent, pars sisterent sanguinem, plures turbarent. Ego interim delapsus ad stabulum devolo, & laudatas insigni fortitudine manus, cum adhuc ex pugna calerent, gelida perluo, non sine Percantis risu, qui lepide interrogabat, an in rivales meos incidissem?

At vero cum defessi concessissemus in tricliniū, redeuntibus subinde curis angebar, & amore animum in spes vanas erigente, vagis & inanibus commentis producebam sollicitudinem. Itaque nullius rei diu patiens perambulabam cubiculum, & cruda vulnera causabar, quia pluribus locis occipitium saxis pueri pertuderant, cum interim ad ostiolum nostrū muliebre insonuit murmur: egoque audaciam fingere cœpi, si, quod omnino sperari non poterat, mihi dominam & pœnitentię locum misericors fortuna reddidisset. Etenim quo ab illo discrimine magis aberã, eo superbius secura gliscebat audacia. ac ut Homericus canis, fugientem fortunam latrabam, & venientis imagine terrebar. Sed postquam laxatis foribus evasit in cubiculum mulier quædam cultu mediocri, unoque comitata puero, tum soluti poplites corpus exanimum demisissent in terram, ni mature velut intermissam cœnam repetens, pulvino demersissem timidissimum caput. At illa, demisso ante puero, salvere nos jussit, nec mirari quod intrasset ad nos audacius: ab iis se mitti, quæ amore ac benevolentia jus familiaritatis meruissent. Hæc non ipse Percas immotus audiverat, & nostrum jam iter pluribus credebat monstris quam lapidibus notari, cum

mulier

mulier soluto sinu exilitatis exquisitissimæ pixidem mihi ad miraculum surgenti admovet, &, rogo, inquit, non es Euphormio? Cum me esse non satis constantibus verbis retulissem, timuit falli, & trepidantem iterum confessionem extorsit. Sericum erat tenuissimum, purpura recoctum, quo pixis revincta aureæ cælaturę rubeum fulgorem admiserat. Artificium autem mirabile, ut, quocunque illam verteres, eædem oculis species subjicerentur. In ea emendatissima Cupidinis imago Apollinis contumaciam duplici telo ulciscebatur. Hinc aureus Phœbus, isthinc plumbata Daphne, omne præsidium collocaverant in pedibus, & ipse gemmeos vultus Amor contrahens, matri suam victoriam puerili simplicitate narrabat. Illud præcipue stupebam, quod per rarum sericum facillime admitteretur acies, ut ubique tecta pixis videretur, & ubique nuda. Circulus præterea superioris partis eminebat tam commode, ut imaginum gratiam divideret magis quam frangeret. Quodque rarissimum est, elegantis doni moles maturæ avellanæ mensuram non implebat. Tum mulier frangere sericum jussit, & interiora scrutari. Erat autem vasculum è mortuis formicis, & jam ad fœtorem solutis plenum. Quod non magis admiratus sum, quam effusam in risum eam, quæ dederat, pæne oblivisci modestiæ, & complosis manibus non semel repetere, *Illic te leges*. Tum Percanti litteras tradit, quarum ejusmodi erat exemplum. Necessitudinis mutuæ credidi, ne te mirabili nuncio fraudarem, quod est ejusmodi, ut non nisi mea fide tibi credibile esse possit. Nondum erepti è conspectu nostro amantes oculos fallebatis, cum ingens stupor nos avertit à contemplatione tam jucunda. Quippe laceratum cadaver, & in hoc vix integrum ut fuisse corpus noscitaremus, sparsis huc illuc frustis semel atque iterum lubrica vestigia everterat, cum cruentum solum notavimus, quaq; deficiebat sanguis, omnia velut recenti incendio tegi: trabem etiam, cujus fastigium curiose acuminatum detruncatis Hypogææ

gææ veneficæ cervicibus premebatur. Frons incultissimis sulcis minax nihil omiserat de viventis feritate, nec facile dixisses, an plus truculentiæ in viva fuisset, quam horroris in mortua. Ideo veliam meam, fidelissimam mulierem ad te mitto, quæ oret ut in speluncam reditu maturato divertas. Ibi consilio tuo & industria utar. Soror mea lepidissimum munus contubernali tuo misit, & fortunæ suæ conveniens. Vale. Erat autem subscripta Epistola tribus litteris inter se prope confusis. *I. L. A.* nec aliud in cera, quam monetæ publicæ forma.

Perlectas ille cum ostentatione affectus litteras mihi in manus dat, cœpitque à muliere quærere communis dominæ nomen. At illa hominem elegantissime risit, & , nescis, inquit, cæcum esse in his regionibus Cupidinem ? Restitue imprudenti oculos : docebis alis uti , & profugendi libertatem. Quid amicam optimo gaudio spolias,& quod est in voluptate potissimum , noctem atque furtum ingratissima mente detrectas ? Tam audacter prolocutam , & jam rarioribus velis obducentem nequitiam , intenti, aspiciebamus, cum illa repente leves & nitidos vultus in laxissimam senectutem vertit. Crederes Menelaum sciscitari à Proteo iras cœlitum & tempestatum vices; tam repente nova frons loquētem immutavit. Nec expectavit stupentium voces, sed trementibus, & ad supplicationem componentibus timidissimos vultus, me, inquit, me ipsam possetis agnoscere ? Aut putatis, eadem ruina quæ Hypogæam abstulit, omne illius artificium cecidisse ? Et animis novas species inducimus , & frontibus ; nec felicius investigabitis dominæ meæ limen,quam aut Ceres, aut Inachus, amissos liberos quæsiverunt. Si tamen homines estis, id est, si agnoscitis suavissimæ mulieris imperium , date fidem in consciæ speluncæ secretum post diem septimum redituros. Cum ita quassarentur capita nostra ut annueremus, egreditur cubiculum, & in equum qui ad hoc pro foribus stabat, attollitur.

Nobis

Nobis autem excitus à muliercula terror cum profusum sudorem passim movisset, tamen posteaquam dicessit, & soli constitimus in acie, crescentibus subinde animis in profusissimum risum cessit. Sed præcipuus erat sermo de mea pixide, quid hoc callidæ puellæ commentum designaret. Cumque multa invicem disputassemus, tandem in Percantem consensi. Volebat autem speciem meam, quæ non ingrata virgini fuisset, per cælaturam amatoriæ imaginis pingi. At quoniam eidem ineptia mea persuaseram, effœtas intus & funeratas vires esse, ideo plenam emortuis formicis pixidem Naturæ mendacium arguere, quæ interna vitia tanta subtilitate texisset.

Sed omnia trahebam in alimentm flammæ, & prope irascebar socio meo, qui tam docili febricula exæstuabat, ut sive tepescere morbus juberetur, sive mori, audire posset imperium. Diceres nos è navicula recens egressos, & illum qui mari paruisset, durius torquenti ventriculum, compositos humores in littus extulisse: qui autem repugnassem eiicienti pelago, demum in arenam dimissum, gravi capite, lassisque vestigiis, reddi aquam, mihi petere, ut ibi medicinam quærerem, unde morbum hausissem. Verum hanc inter nos seditionem gravior tumultus compescuit. Quippe furentium hominum armato concursu ædes inhorruerant. Passim audiebantur dissilientium portarum casus, & asperę minantium voces, & ipsa nox per se formidabilis inanibus omnia terroribus auxerat. Igitur exspectabamus venientis procellæ sævitiam: certi, quoniam nos in theatrum suum fortuna produxerat; nostras etiam esse in illa fabula partes. Ego vero totius mimi argumentum eram, qui puerorum lapidationem remisso saxo compresseram. Inciderat enim moles in nobilem puerum, & timebatur vulnus altius intromissum, quam ut solæ carnes sauciatæ essent. Iam Acignius apud Dictatorem municipii intervenerat, & religionum authoritate civilem armaverat vindictam. jam irruperat Dictator in triclinium nostrum, ubi omnibus ad furo-

furorem tumultuantibus, Tunc es, inquit, littera-rum prædo, qui omnes deos & homines uno facinore violasti? Nisi litteras nominasset, crededissem etiam à virgine missum. Sed postea quam invidiam intellexi, non sustinui dimittere supercilium, quod erexerat conscientia laudatissimi facti: cujus rationem cum cœpissem reddere, barbara heu inimicorum rabies non potuit innocentiam audire. Præcipitem exturbant de thoro, manusque vinculis stringunt, nec proficiebam justissimo planctu, cum provocatum ac invitum in pugnam descendisse clamarem. Me quoque vulneribus affectum, & utrinque vindicandam pari severitate audaciam. Sed causa esse non potuit, ut in patricium juvenem, & Acignii studiosum, insurgerem. Præcipue Dictator officiosam iram egregie fingebat; & se vero sceleris mei vindicem, se alumnum & cultorem justitiæ affirmabat.

At Percantem primo rei novitas posuerat extra se, ut interdum tacite quæreret, veris ne casibus, an per insomnium ageremur: interdum contumacius insurgeret in publicos servos, & sublatas in meam perniciẽ manus sui capitis periculo averteret. Mox ut fustium acerbitas sanitatem mẽtis revocavit, & sibi quoque intellexit parari vincula, non inultum hoc erit, inquit, domino meo Callioni. Putares revelatam Persei parmam, & omnes plusquam lapideo frigore obriguisse. Ita cunctis & animi, & manus ad Callionis nomen ceciderant. Quod ut sensit callidissimus Percas, manicas meas feriens, eas etiam jurabat Callioni impositas esse. Iam ministri lentius ducere, jam mitius imperare Dictator cœperat, & ego aperto circumstantium murmure probus esse, cum Acignio nunciatum est Callionis esse servũ, quem authoritate sua læserat.

O quæ sacrilegas, prius relicta,
Terras filia deseris Tonantis.
Nunc, Astræa, feros remitte vultus,
Nunc lenis magis, & magis serena,
Iam te protinus, O potens virago,
Iustis omnia cultibus reducunt,

Nunc

Nunc est dignus honos, tuoque dignos,
Diva, numine nunc habes parentes:
Nunc ortam sacra fama confitetur
Regum sanguine, divitumque tectis,
Et penatibus inserit potentum,
Et ne non pia jam colas parentes.
Quod diti placet, aut placet potenti,
Astraam loquimur jubere factum.

Tum Acignius ad me summa celeritate contendere, tum aspergere accusationi fucum callidissimis excusationibus cœpit. At magistratum major incesserat perturbatio, cum & sermones hominum timeret, si tam facilis machina evertisset sententiæ robur, &, si perstitisset, Callionis potentiam. Sed assuetudine peccandi succrescunt ipsis sceleribus excusationes, & animus in flagitia promptus in expedito commenta, velut sceleratæ vitæ custodiam, habet. Itaque non multum moratus, neque, inquit, justitiæ quicquam nego, neque Callioni aliquid dabo, quod vir integerrimus sibi datum posſit irasci. Vtinam non audissemus tantum nomen; ut sponte liceret esse justis. Nihil fallo; sed nisi provocatus pugnavisses, nisi tuam causam vulnera perorassent, non impune tulisses hanc feriendi licentiam. Sed audi, fortunam in te hactenus, non scelus, punii. Non oportuit populum levari fortuitorum terroribus, ne granssandi licentiam inulti prætextus ostenderent. Itaque habet à me Callion neque neglectam judicandi consuetudinem, & gaudere me nullum fuisse ex ipsius familia, ira Domini, meaque severitate dignū.

Sed jam in familiaritatē descenderat Acignius, & mira humanitate invitabat in crastinum ad publici celebritatem spectaculi. Iam etiam ex vulneribus ægrum ad thorum deduxerat, ac blanditiis omnibus obstinatum animum expugnabat: pepercissemque forsitan, nisi cervicibus in spondam inflictis vulnera recruduissent. Præterea sero consenserat in iram animus, & in sylvis, quo difficilius molitur imber ramorum textiles nexus, eo pigrius admissæ aquæ stagnant.

At

At vero postquam tempestas in serenum transiit, & defatigatas mentes densior somnus obsedit; terribilem fortunæ lusum, qui nos tota die versaverat, nocturnæ imagines reddebant; ut infestior sibi esset ipse animus per miras cogitationes se terrens, quam fuissent externæ formidines: donec tympanorũ ac tubarum clangor sub rubentis Auroræ fugam inquietum soporem excussit, meque ad paratam ab Acignio scenam cum Percante adduxit. Sedebat mihi proxime modestissimus senex, cujus cum humanitatem libassem, ingemui, fortunam ejusmodi moribus meam patriam invidisse. Nec difficilis fuit similium morum conciliatio, nam & secretus impetus invitabat ad amicitiam, & orationi nescio quis genius insinuaverat fidem. Igitur nondum composito aulæi tumultu ludimagistrum spectabamus, qui nudis fere ad cubitum lacertis nunc firmabat orchestram, modo scenam, & verbis ad anhelitum expressis, hortabatur actores, hic regiæ meminisset gravitatis, ille muliebris pertinaciæ: risum, lachrymas tenerent, & impositos mentirentur affectus. Interim optimum senem rogabam: num ut audiveram in Acignium consensisset omnis virtutum familia; num in verticem integritatis hominem Gratiæ manu duxissent? Hic ille

Suspirans, imoque trahens a pectore vocem.

Et vero, inquit, ducebant. Quodque justius indigneris, non inviæ rupes, non aspera cautium malignitas, auspicata compressit vestigia; sed exiles stipulæ sustinuerunt personam robustissimę molis. Diceres domiti exercitus inanem umbram victorem animum terruisse. Ita fuso vitiorum examine non potuit suspicionem vitiorum fugere. Vanitatis, ambitus, aviditatis in republica, in re litteraria reprehenditur. Cur non tollit suspicionem? cur non extinguit incendium, quod illius famam invidiosis criminibus urit? Denique cur non mulcet, aut cur homo videri timet, & interdum errasse? Crederes cum illius actis cælitum decreta convelli, neque se quicquam à Numinis

causa esse sejunctum. Mirandum porro est infestam Acignii, (injuria credo) sed infestam superbiæ crimine famam, qui discipulum pæne nunquam dimisit non superbissimum, aut qui aliquem ultra se, magistrumque laudaret? Quanquam & illius gloriam plerumque corrumpunt, qui omnia ejus dicta factaque in miraculum trahunt: quoniam hac ætate sic vivimus, ut quem factiose laudaveris, huic seu invidia, seu contra sentiendi ambitione sis iniquior. Ac ne sit aliquid in Acignio non insolens, quam amici famam evertunt, imprudens inimicorum furor alit, dum calumniandi licentia justiores querelas enervant, & ineptis criminationibus veriora indicia destruunt.

Dum hæc proloqueretur, tantum silentium totam domũ occupaverat, ut altiore Sigalion excipi nunquam possit. Itaque ad scenam oculos convertimus, quam decorus adolescens perambulabat, qui fabellæ argumentum pandere cœpit, versu non multum delicato. Fingebatur autem juvenis, fortuna & ingenio illustris, paternis bonis solitarium deserti prætulisse silentium, nec sanctissimas matris lachrymas, nec Principis authoritatem religiosi cœpti fregisse constantiam. Nihil illo venustius, si fabula Roscios invenisset: sed omnes ad pedum numerum humeros torquebant, omnes fictitiis vocibus corrumpebant naturalem gratiam, & trita sæpe barba insolentiam testabantur ascititiæ majestatis.

In illis deliciis optimam lucis partem consumpsimus; tandemque digressus ex molestissima schola, viam ad Fibullium cum Percante exorsus sum. Ac ubi extra Basilii munimenta constitimus, tum solutiore gaudio ridebamus pridianæ lucis prodigia, & memorabiles tot molestiis casus, ex quibus nihil præter paucula in occipitio meo vulnera duraverat. At vero nihil est diuturnum, quod sit extra fortunæ consilium. Etenim Fibullius ad interitum æger marcentem familiam ad postremam solicitudinem deduxerat, nosque ab ipso gaudii limine tristitia veluti fugitivos revocavit,

Sed

Sed mirabar hominum genus totis Fibullii ædibus conversari, imperiosum, triste, severum, qui nec ingemiscebant ad familiæ planctum, & frontes ad tristitiam arte magis quam sponte contraxerant. Quos ut Medicos sæpius appellari audivi, non prius interrogare Percantem desii, quam intelligerem omnem religionum differentiam in tres partes esse distinctam. Hos appellari Priscos, illos Novates, tertium genus Medicorum esse, sed potentissimam factionem Medicorum jam latissime dominari: ut quod Spartacus regnum concupiverit, isti servi occuparint. Iam procerum partem, jam Magistratuum, eruditorum etiam greges totos consensisse in Medicorum scholam, hæc & talia sentientem: Aut Numen solis terroribus fingi, aut si est aliquod, omnia permisisse dispensatrici naturæ: animum ita corporis domicilio insinuatum, ut extra illum carcerem non duret: denique religionibus sicut vestibus utendū, de quibus & consuetudo & ipsa vulgi inconstantia judices sedent. His institutis docti facillime peccant in hominum vitam, & novis experimentis radices omnes ac metalla tentant, nec perniciem hominum æstimantes, nec numinis iram.

Igitur & Fibullium clades eadem afflixerat, cui ad vulgarem morbum insolentia remedia quæsiverant. Etenim quos emulserat humores vena ad sinistrum renem pertinens, vis lienis ignea paulatim addensaverat, ut omnem renis latebram coctilis & acuminati lapidis rigiditate compleret. Nec acerbos dolores ante crudelis fœtus moverat, quam exercitationis vehementia è naturali recessu excuteretur in ureteri angustias, nunquam hiatu tam immani sua sponte patentes. Tum autem sævissimi mali atrocitas tam ventriculum superne exonerabat, quam alvi libertatem compresserat. Cumque ad vesicam carneæ fibræ cum expellente natura pugnarent, illa in concepti flatus suspicionem veniebant. Igitur medicamen infusum est inferius, & omnia in alium forte morbum valitura tentabantur.

At præcipue nefarius Ambrax oppugnabat adhuc vitalem Fibullii naturam, qui præceptrices Medicorum chartulas, temere in eorum officinis dissipatas qui diluendis medicamentis præsunt, vigili ad scelus cura coegerat, ac in secretam deinde merserat urnam, paternæque artis temptor medicinæ scientiam mentiebatur. Tum ut interrogabatur de morbo, munitis diligenter foribus, versabat manu vasculum, &, Este, inquiebat, sortes nusquam Prænestinæ, vel Lyciæ; ac præscriptum, quod volventem manum primum implesset, ægris etiam formidolosius, quam est periculum sontibus, ad pharmacorum magistros mandabat. Sic ut interdum nefarias manus atroci cæde pollueret, interdum fortunæ temeritas pro prudenti consilio esset. Sed non litaverat Fibullius imprudentiæ. Nam Ambracis chartula dictavit ova ad ignem bis cocta, & veterrimi pisi eliquatam viscositatem. Præterea deambulationes raras jusserat, & oscitantem ignaviam molli thoro fovere. Quæ omnia nascentem in Fibullio lapidicinam ita duraverant, ut assidui cruciatus moriendi solatium quærerent: quod procul dubio solvisset hominem tantis malis, si aliquid gustasset de Callionis potu.

Non tenuit lacrymas mitissimus Percas, & miserrimam domum sublevavit gemituum societate. Sed mea sors erat durissima: quoniam certam opem negare Fibullio videbatur à mea humanitate alienum: & si remedium, quod in illum morbum strenuum noveram, tentassem, timebam Medicos tum etiam Callionem, denique ne non haberetur fides ignoto. Tandem vicit misericordia nimis prudentes metus, propiusq; ad stratum accedens, O vir, inquam, propensiore fortuna digne, quam nunc aversa est, aude sanari. Da remedio quod affero triduum, & si ad votum meum sanitas non responderit, illius iracundiam meo capite depreceris. Mola vittisque victima mactari non abnuam. Exhorruit ad hæc dicta Percas, & de Callionis poculo ratus loqui, meo capiti, quod ego in succidaneum

cidaneum dabam, justissima suspicione timebat. Sed Fibullius, quam non, inquit, hæc promissa nova sunt? Apage hæc secreta naturæ, & tot modo nati medici, vanam spem, ac inania verba, æternis miserorum cruciatibus, & indigna mercede vendentes. At ego, crede, inquam, domine, amplissima erit merces homini tanto bene fecisse, neque solum pro tua mihi valetudine, sed pro mea etiam salute laborandum est. Si fallo, nec possum declinare familiæ tuæ impetum, nec domini mei iram. Tum ille, postquam aliquantulum dubitavit, interrogato etiam de meis moribus Percante, ut acerbitas mali cogebat, tentare igitur remedium jussit, quod vel ipsius corporis ruina morbi pertinaciam expugnaret.

Hac facta potestate in proximum montem secedo, illamque partem, quæ tum imminentis jugi vertice, tum virgultorum & fruticum humili fastigio, maturius umbrabatur, curiosa sedulitate lustro Respiciebat locus aquilonem, & ut erat declivis, fluente passim per imbres humo aridis tantum lapidibus sternebatur. Hic terna geniculatione Æsculapio votum feci, si sanaretur Fibullius, barbam auream ex proximo restiturum peculio, qualem Dionysius ademit. Crederes deorum etiã suffragia emi. Nam statim notissimam herbam oculis meis subjecit Æsculapius, quæ calculo bellum indixit multo felicius, quam aut Veratrum amentiæ, aut vulneribus Asciros. Hæc lanceatis foliis, piloque ita brevi, ut pæne curiosos oculos fallat, crenis denique tenuibus, & sæpe in obtusam speciem oras secantibus, mediocriter assurgit Radix caulisque lignea, subtiliorem succum in herbam transferunt. Planta ad ingenium terræ nunc cubitalis, plerumque eminentior, insigne fastigium floribus ad examen turgentibus cingit, & Virgæ aureæ est nomen, sive quoniam aureæ ac pæne divinæ virtutis est, sive quod præstantis metalli colorem exigui floris venustas æmulatur. Cæterum contusum in renibus calculum in innoxium pulverem solvit. Non in latere, non in ve-

ſica dolor: adeo ut tam facili remedio pudeat calculum timuiſſe. Etenim in hyemem ſiccatur æſtivis umbris planta, & ubi gravitas lateris coeuntem morbum præſagit, aureus pulvis ad drachmam mero delibutus ſumitur, ſive ovo leviſſime coꝺto permixtus.

Sed mihi non erat ad manū tam pretioſus pulvis. Itaque recentem adhuc herbam jubeo Fibullium mandere. Nihil eo die viſum eſt ad morbum feciſſe medicamentum: ſed biduo deinde repetitum, ſupra fidem eſt quam egregie refellerit acerbiſſimum morbum: ſordidus pulvis abunde veſicam exonerabat, cœnoſumque ſaccarum pæne ſanguinis imagine pingebat.

Iam ventriculo robur redierat, jam corpori toti vigor, & mihi ad perfeꝺtionem artis medicæ ſola deerat laurea, & emptitii teſtimonii liber, cum à Callione redduntur Percanti litteræ, ſe à Principe ad Labetrum mitti, ea pompa quæ utrumque deceret. Nos quamprimum ſequeremur, vel ad Fibullium, ſi conſenſiſſet, laturi poculum, vel adornaturi magnificæ domus ſuperbiam. Tum à Fibullio epiſtolam ad Callionem impetro, qua ſe ingenti miraculo ſanatum confirmabat, & quoniam ſemel Numina curam egiſſent ſuæ valetudinis, nolle ea offendere alieni auxilii mixtura. Igitur gratiam habere oblati medicamenti, & ipſi præſenti aliquando pleniores habiturum. Timebam enim, ne Callioni, ſi reſciſceret Fibullium mihi ſanitatem debere, videretur indignum, prælatas meas artes illi medicamini, cui commendando etiam me miſiſſet.

Me autem cum in ſecretiorem thalamum Fibullius evocaſſet, ſemovit arbitros, &, Euphormio, inquit, nec tu ignoras quid tibi debeam, nec meriti tui magis quam ego es conſcius. Itaq; diu deliberavi, quo me dono exſolverē: nec præſtantius inveni munus, quam ſimillimam tui partem. Tum mulierē advocat ſupra politiſſimas imagines cultam, quodque auxerat formam, tenera ut videbatur verecundia & pudore confuſam. Et, ſi mihi,

inquit,

inquit, credis, Euphormio, uteris beneficio & voluntate mea. Puellam hanc, cui dudum persuasi ne injussu meo nuberet, trado. Integerrimam mentem, & suo corpore dignam, honestæ frontis timiditas spondet. Ego vero dotem dicam, quantam capere aut agnoscere tuæ conditionis homo possit. Hic ego nonnihil tam eleganti forma motus, tamē insidiosum munus timebam. Et si abest, cogitabam, fallendi animus, cur hæc secreto peraguntur? Deinde quam ad manum hæc puella de occultissimo thalamo producta est? quam insolens, ut sine flammeo, sine aqua, sine solenni igne, absque vittis denique & matronis verecundiam mulcentibus transeat in alienam familiam virgo? Hęc molestissimis cogitationibus scindebant animum, & præterea quod consilio tempus non permittebatur. Erat etiam mensis Majus, quo tempore nuptiarum omen perhorrescebam. Igitur ambiguo assensu cogitabam sic hominem non lædere, ut neque me laqueis, si qui essent, impediendum producerem. Certe, inquam, domine, parum amas puellam, quam pro nuptiis in contubernium mittis. Quid amplius irata Omphale à Lydis exegit, quam ut servis ingenuæ miscerentur? Itane, inquit, nescis splendidissimam libertatē in virtute positam esse? ac præterea jam ut conjugio emancipari liberos, ita servos in societatem juris Quiritum mitti? His dictis erigebatur animus meus in spem optimæ sortis, & jam ad novaculam videbar libertus respicere, cum Fibullium credere cœpi ex magnatum more facere: si nolis ut per illum tibi bene sit, conaturum ut sit male. Nec amplius cunctatus, in uxorem consentio, & præeunte religiones Fibullio, ac præterea osculo bis terque repetito, firmavimus fidem: ac tum in publicum progredior, & sponsus, &, quod nesciebam, pater. Iam septimus dies illuxerat, quo tempore promiseramus reditum in speluncam, sed memoria non illubenti omisimus suavissimum ad mulieres iter: quoniam jam ad Labetrum adventabat Callion, & urgebant assiduæ litteræ, ne ejus

comitatum deficeremus, cum Percantis sedulitatem, meque prodigiose sanatum, instar ingentis familiæ reputaret. Itaque expedito progressi itinere, antevenimus etiam Callionis cursus, & magnificam præmissi agminis tarditatem.

Præludebat autem Labetrus ostentationi suæ, & pretiosissimam supellectilem pandebat in Callionis adventum. Machinæ per mœnia dispositæ præbebant speciem formidolosi belli, & moniti cives, ut ad tubam in armis essent, pacificos cultus militari diligentia instruxerant. Iuventus præterea nobilis arcessita ad Labetrum, splendidis collucebat vestibus, & exarata puellari manu pallia tota pensione redemerant; ut quoties mensa in illum annum posita esset, Callionis meminissent. Sed maxime obstupescebam ad principalis ædificii luxum. Thori ubique purpura strati erant, stragula bysso duplici insignia notabantur, & aureis filis sericum intertextum plus artificio debebat, quam naturæ.

Præterea cultu mirabili stabant dispositæ per cubicula imagines, quæ mihi videbantur sudantium vultus exprimere. Admiratus ego ingeniosam statuarum novitatem, propius accessi, & materiam audaci digito scrutatus sum. Sed profundius quam vellem fragilis materia manum admisit. Perturbatus igitur imaginis cicatrice, fugæ consilium cepi, cum ad latus se applicuit sedulus minister, spumantemq; hordeaceo potu scyphum humanissime obtulit; cumque incerti formidine vultus variis coloribus æstuarent, putavit tantis conventibus insuetum numerosæ domus frequentia perterreri. Itaque vanitatem timoris mei stultissima consolatione permulsit. Quid exhorrescis, hospes, inquit, ad regalem strepitum? quid existimas triumphum quotidianæ familiæ rationem? Scio nescire dominos vestros tam prope ad cœlum deosque accedere. Sed neque instar numinum provulgaverunt orbes alios, neque tam syncera nobilitate incorruptam seriem ad ter mille annos servant. Tu vero in aliud tempus stupo-

rem

tem differ, dum Labetri gentiles videas majeſtatem nutantium cervicum circumferre, velut ad numeros; & audaci ponderoſæ orationis fiducia non tam ventos onerare, quam ſuperare aurium fidem. Iam vero, ſi tumultum ebriæ domus audiveris, putes ad Orgia Thyoneum deſcendiſſe. Crede mihi, natitabunt pavimenta hoc quem teneo liquore, & plus bibent thori menſæque, quam homines. Sed tu interim Labetri bonis utere, & audaci manu frange ſtatuæ butyraceæ auriculam: Præſto ſum, qui ſaturatis ſuaviſſimam potionem affundam. Cum ego negarem deformari ſtatuam oportere, ultro irriſit pinguiſſimus ſervus, & cervicem imaginis amputavit brevi gladio, qui ad hoc ex catenis argenteis de cingulo pendebat; &, nondum ſcis, inquit, ſeptendecim eſſe cubilia, in quibus ejuſmodi quatuor imagines ex marmore angulos adornant, præciſis cervicibus, quæ quotidie recentiſſimo butyro reparantur; tum ut populus in jentaculum deſtruxit extemporaneos vultus, frons ſubinde alia reponitur, & in diem ſepties ac decies renovatur delicatiſſimum munus. Nondum hora diei nona eſt, & jam centies quadraginta butyri pondo hoc palatium abſumpſit. His atrienſis dictis audaciam ſumpſeram deſtruendi formoſum artificium, cum tubarum ingens murmur perſonuit, & deſolatum palatium nihil ex tanto populo ſervavit, niſi ſpem rediturae frequentiæ. Ego quoque tam cupidus inviſor quam novus regionis incola, deſpecto jentaculo in publicum deſcendi, & quanta pertinacia viam turba negabat, tanto impetu compoſitos in orbem lacertos rotabam; & per diſſectum inæqualitate itineris agmen immittebam robuſtiſſimum corpus. Deinde ut in obvium tumulum aſcendi, res expectatione gratior oculos meos delectavit. Erat enim Callion non mediocri ſtipatus manu, ad quem confluxerant ex ſacra Labetri domo, Cubicularius, Diſpenſator, Ædituus, & magnatum ingens numerus, qui ficta humanitate quem timebam venerabantur. Ego quoque viam mihi cum Percante ad do-

minum feci,& ſtrato in ſupplicem cultum corpore,à tranſeunte veluti nutum extorſi: cum in elegantiſſimam perductus domum, & orationibus in atrio ad faſtidium longis exceptus, ipſe naturali eloquentia vividum ingenium prompſit. At ego tot nugis fatigatus, in Labetri domum redeo, potioribus miraculis paſturus curioſitatem ſedulæ mentis.

Erat autem in interiori palatio non tam hominum infrequentia, quam ſilentium: omnes veluti ſtupore contracti modeſtiſſimam vocem ad vicinas aures anxie tranſimittebant, & oculi non temere vagi in animum meum pietatis induxerant ſenſum. Igitur contemplatus ubique, num vel ara vel deorũ imagines religioſos homines moverent: nihil advertere potui præter tunicam purpuream, quæ ex tholo catenis aureis pendebat, & capitis tegmen ſericis ad utrumque latus nodis inſigne; quæ & geſtaſſe juvenem Labetrum dicebatur, & in neſcio cujus ſenectutem aſſervari.

Sed cum promoverem inconſultos gradus in ſecretiorem thalamum, corripuit laciniam veſtis vir, ſi bene conjiciebam ex colore & turgentibus labris, Afer, & quid in loco tam illuſtri facerem rogavit. Commotus ego ſtrictorum in me oculorum majeſtate, nihil habui quod opponerem tam vibrantibus telis, niſi Callionis potentiam: cujus ille nomine, tanquam fulmine proſtratus, nihil, inquit, impedio. Tam gratioſa ſervitus omnia hujus familiæ ſecreta tibi facile producet. Hac venia factus audacior in proximam ſedem irrumpo, ubi etiam pauciores ſtabant, & plerique fuſco vultu horribiles. Diceres illos regium Cyneæ ſenatum truci vultu fingere, ad cujus gravitatis imaginem Præfectus Prætorio neſcio cujus gentis maxime formaverat vultum, qui trecentis nuper mulis advenerat, ut doceret & fugere ſe ſcire,& his magis formidabilem eſſe,qui à tergo, quam qui à fronte conſiſterent. Tum ego applicitus ad parietem, luſtrare cœpi omnium inceſſus, & ſuperbam ad faſtidium frontem, cum

ſubito

subito meatus intercluduntur suavissimæ luci, & densa nox, fenestris curiose junctis, totam domum insedit. Igitur metuens ne me in custodiam publicam misissem, errantibus vestigiis repetere cubiculum cœpi, & in aditum, qua me confusa memoria ducebat, tendere: cum ex altera parte dimota sunt adversæ januæ claustra, diductisque peristromatis tot cereos decori adolescentes intulerunt, ut timerem ne tenellum aliquod funus producerent ad numerosissimum lumen. Sequebatur autem mulier aurea præsignis tunica, quæ sublimi crine turres prope in occipitio excitaverat, deinde vir, ipsa muliere brevior, ad cujus prolixum latus stabat. Tum quotquot in triclinio erant, libratis velut impetu corporibus longa veneratione jacuerunt. Ego autem altissime

Obstupui, steteruntque coma, & vox faucibus hæsit.

Tantus enim pæne cultus Iovem Iunonemque adesse persuaserat: sed ita ut mutatis honoribus, hæc annis, ille mensibus præsideret. Interim mulier ad mensam gradu satis composito festinavit, meusque deinde Iupiter inferiori lectulo consedit. Sed inanis videbatur mihi pompa: nihil enim ultra panem in cœnam importatum cernebam, cum in genua procidit assueta his officiis Nympha, & humentem mappam purgandis manibus dedit. Tum diutius ignorare non potui, quæ Numina delectarentur ejusmodi sacris, & hominem, cui stabam proxime, interrogare cœpi de iis quos videbam. At ille, nec te, inquit, majestas loci, nec ceremoniæ, & ritus ab ultimo ducti Oceano, monuerunt Labetri sacrarium esse?

Adoravi ego Numina; ac deinde in diversam cœnaculi partem furtivis gressibus tendens, in amplissimam porticum descendi, quæ & ipsa solis facibus erat illustris. Circum autem elegantissimis imaginibus Labetri vitam ingeniosus pictor reddiderat. Quod ut intellexi ex versibus, qui ad singulæ oram tabulæ legebantur, nolui tantæ fidei historiam ignorare. Nobilitatem Labetri modestus artifex non altius erat exorsus, quam

quam ab Æneæ erroribus. Nam & Mnstheum affinxerat, & Capyn, & Anicium, qui contis infestas undas retundebant. Ac ut Labetro prænunciaretur jam tam armati maris injuria, ipsa tempestas prope sorbebat majores suos. Deinde consulatus ac triumphi longa serie parietem adornabant. Sed hominem, ut eram, illiteratum non multum delectavit evolvere, quæ vetustas multis seculis obtexerat. Itaque ad recentia rudem oculum converti. Erat autem effictus Labetrus in lucem prodiens, quem Aquila excipiebat ea purpura, quæ est triplicis prærogativa coronæ. Deinde adultus cognati Principis vicem magnifice sustinebat,

Rex Anius, Rex idem hominum, Phœbique sacerdos.

Nec omiserat artifex splendidi rationem conjugii. Stabat Labetrus novo insignis cultu, ac in Veneris legem transiturus, Martis primum sacris initiaverat latus, insolenti ferro grave. Deinde nubebat amplissimæ virgini dotis. Postremo erat effigies sedentis ad Ilium, & tot molientis machinas, quot destruxit sævitia maris, & callidi hostis importuna sedulitas. Super hæc erat picta Discordia ex Averno prorumpens, quæ ante aliquot lustra quietas Labetri gentes solicitaverat ad bellũ, & hi versus pæne in vertice imaginis legebantur.

Est locus Ausonias inter notissimus undas,
Euboici coluere viri, cui nomen Averno
Dicitur. Hic dira tristis reverentia ripa,
Hic campo crudelis honos. Nox impia pigros
Inspirat cœlo ventos, & nubila ducit:
Cuncta silent circum, si non in sibila crines
Ferales movere deæ. Non gramina ripis,
Torpet iners tellus, Phœbumque æterna recentem:
Nescit hyems mutare domos. Tantum improba late
Signa canis surgunt, spumaque infecta cruenta
Lurida Cerbereos scribunt Aconita timores.
Hoc, ut fama, specu, crudelis janua functi
Orbis, & immensi panduntur limina fati.
Attoniti horrescunt manes, umbraque recenti
Hac pœnas intrasse via, pars maxima pœna est.

Illac & gemino quondam Discordia curru
Extulit ad superos dubium caput Omnia retro
Abstulit astra timor, totusque expalluit æther.
Ipsa velut tristes ducentia nubila gyros:
Velavitque diem, terrisque exclusit Olympum.
Tela manu, geminaque faces, vultuque severo
Ira rubet, pallentque metus; mutatque fovetque
Consilium, pugnatque sua Discordia menti.
Quam circum rapidusque furor, luctusque scelusque,
Iraque, insidiaque volant. Sedet axe superbo
Infelix Bellum, motisque accenditur armis,
Hac simul ut nostris crudelis constitit oris,
Erexitque genas, metuendaque tela sonanti
Incussit clypeo, & rapidi ter voce flagelli
Increpuit pacem, ter protulit impia cades;
Tum primum excita studia in Mavertia gentes.
Tunc mortis properatus amor, tum semina belli,
Nondum bella tamen. Qualis certamine primò
Ventorum, minus aura furit, sesque moveri
Indignantur aquæ, nec promptus surgere Nereus
Addubitat paulum, & cunctantes consulit undas.

Deinde describebatur Tempestas quę se ab Occidente in illas terras infuderat, & quodammodo debili Discordiæ sociaverat manum. Quibus tabulis non indelectatus transeo in proximum thalamum, & deinde cum in penitiores intrarem recessus, obrui memoriam labyrinthis amplissimæ sedis. Nam & implicatæ in sese cameræ, & multiplici aditu aperta cubilia, auferebāt viæ discrimina redeunti per inanes porticus, & magnifica spatia nobilissimæ domus, donec in secretum delapsus cubiculum, notavi ad dexteram litteris aureis scriptum: *Nemo in hanc sedem injussus admittitor.* Et ad lævam auro item fusili: *Iisdem sanctus est panis sacri thalami aditus, quibus Romana olim transitus fossa.* Quibus ego diligentissime perlectis, toto impetu foras proruere cœperam, cum ingens strepitus timidissimas aures perculit. Erat enim muliebre agmen jam in cubilis gradibus, ut earum oculis meam fugam suffurari non possem. Igitur mutato consilio in thalamum redeo, & cum stragula in terram

ram prolixe defluerent, occului noxium caput sub aurei recessibus thori. Et jam noctis silentium strepentem concursantium tumultum suppresserat, cum mihi tum periculosissimus carcer, tum inanis ventriculus somni copiam non facerent. Vnde remotissimos canum latratus audiebam, & tenuissimæ auræ murmur non fugiebat vigilis sensus subtilitatem. Tum mulier, quæ supra me in lectulo decubuerat, exigua tussi excitavit matronam in alio thoro jacentem, quæ ocyus surrexit in pedes, pervasitque ad vicini ostium cubiculi, ac bis terque inflexi digiti articulo fores pulsans, in aliam ipsa deinde sedem regreditur. Hic ego curiositati tantū imperare non potui, ut stragula non dimoverem, quantum ad oculi libertatem satis erat. Neque multo post laxatis foribus intravit mirabilis viri species, cujus ego cultu exterritus nihil abfuit quin proclamarem. Erat enim linea solum veste instructus, manuque illa matulam argenteam ac facem, hac clavem auream, gladiumque gestabat. His ille ornamentis insignis accessit ad thorum, &, Domina, inquit, ad imperium tuum veni. Sed ego extra me positus tam insolentibus, animadverti ostium, quod in inferiores gradus tendebat, reseratum esse ab ea matrona, quæ hominem advocaverat: igitur utendum opportunitate ratus, quam potui celerrime me ipsum de latebra eduxi, & ab utroque amantium conspectus evasi. At illi portentum rati, frigidis amplexibus, tanquam vino quod mullum suffocasset hausto, omne robur amiserant: cum ego ad Callionis fores elapsus, expectarem venturæ lucis solatium, gelidis interim postibus humidi astri malignitatem ut licebat declinans.

Cum deinde crepusculo discussa nox spissior pallenti adhuc Sole rarescceret, advenit is quem rei domesticæ Labetrus præfecerat, & ad Callionem jam in atrio ambulantem tendens, festinationem salutandi iis negotiis excusavit, quæ totum diem Callionem tenerent. Ac deinde per varios sermones in id lapsus, quod maxime quærebat,

Eſt, inquit, nobiliſſima porticus, & omni antiquitatum referta genere, quam ex media Italia pæne curribus junctis ſublimem tranſtulit in has terras Labetrus. Ea non eſt magis auro conſpicua, quam non adulteratis antiquitatis notis; neque ſtudioſius illam juvenes perambulant, quam ſcholaſtici atque ſenes, qui omnia priſci moris veſtigia in argumentum eruditæ diſputationis trahunt. Non erit indigna, niſi me fallit novitas, eleganti tuo ingenio, & invenies, quod non oculos magis quam ingenium delectet. Si non moleſtum eſt ire, & vicinia invitat, & quoniam mea eſt cuſtodia, non admittetur hodie aliquis præter amicos tuos. Non abnuit Callion, non tam antiquitatis cupidus, quam captator communis auræ, & ſuper omnia illud ſpectans, ut litteras non tam neſcire videretur, quam temnere.

Igitur in publicum egreſſus, Præfecti ductu in porticum venit, ad cujus magnificas fores ſtabat Apollo laurea redimitus corona, & novem Muſæ, quælibet ſuo inſignis artificio. Mox, ut intravimus, miræ ſpecies objectæ ſunt oculis noſtris. Hercules, qualis prim um ſervierat Euryſtheo, ad interius limen ſtabat, velut ad cuſtodiam, nec procul infelix Laocoon violati equi ſolvebat Palladi pœnas, & ejuſdem Divæ fulmen detrudebat de ſcopulo temerariam Ajacis fiduciam. ibi erat & aſpera velut naturali ſcabitudine rupes, & tam artificioſi fluctus, ut timuerim calceos inundare. Erat etiam antiquiſſimæ aræ ſpecies, quam ajebant Muſis cum Hercule fuiſſe communem. Deinde ulterius progreſſis hiſtoriam parum vulgatam oſtendit noſter index, quæ tabulis pœne totum parietem impleverat. Erat autem exercituum ſpecies acriter dimicantium, quorum furor etiam in imaginibus legebatur, ac deinde Solem obducebant caliginoſæ nubes, & fulminis violentia obruebat alterius partium ducem. Mox velut aperti campi vorago continuo flagrabat incendio, & qui modo victoria exultaverant, demittebant in terram languidos vultus, ac ipſe Rex,

inſtar

instar Agamemnonis, Iphigeniam lugentis, tristissimam frontem coccineo pallio obduxerat. Non temere omisit Callion rogare nostrum ducem, quorum illæ imagines essent. Sed ille, non aliud, inquit, asseverare possum, quam quod vetustissimi versus produnt, qui tabellarum margines implent. Sed truncata erat carminis series, ac imprimis exordium victoriæ vetustatis situs deleverat. Nondum tamen aboleverant vestigia, quibus litteras fuisse aureas deprehenderemus; nec tam vetustas exederat versus, quanquam erant supra omnem fidem antiqui, quam muliebres faces, quibus quotidie parentabatur optimo poëtæ, cum aliud ejus monumentum ignoraretur. At Callion cum porticum oculis perlustrasset; eruditum hominem, cui Lucretio nomen, &, quod rarum est, simul in hac communi vita politum, ad se vocat, &, O mi, inquit, litterarum antistes, cur hos versus non tollis ex hac porticu, & vetustati tantum jus in ingenia negas: nempe potiora sunt Quiritum rudera, & inutilis effossi æris inscriptio delicatissimis carminibus præstat. Hæc cum festivius arridens dixisset, aditum fecit homini doctissimo disputandi de litteris, & pestilenti novitiorum genio, qui reviviscentem doctrinam immanifato sustulerunt. Itane inquit, vir maxime; nostra etiam amentia scholarum muris contineri non potuit, sed loquaci rumore pervasit ad magnatum domos, & litteratos omnes sub eodem crimine infamavit? absit hoc ab Apollinis familia, ut nemo Æsculapium norit. Quanquam hoc nec invitus fateor: scholæ nostræ periculosis plenæ sunt scopulis, qui adolescentulorum industriam quotidie naufragio subvertunt. Et nisi multi genio meliori salutem deberent, etiam optimæ mentes incurrerent in illa vada, quæ insignis magistrorum imprudentia collegit. Tum Callion aperire tam funesti mali originem rogat, & authores perniciosissimæ sectæ, qui Musis, inquit, dedi ad omne supplicium debent. Mox ille, ut neminem de artificio suo loqui piguit, fusissime cœpit ex-

ponere

ponere initia pestilentissimi morbi, qui litteras pæne ad mortis necessitatem adegit.

Primum, inquit, barbaria patrum nostrorum temporibus omnem Musarum suavitatem excluserat. Non illi modo humaniores litteras neglexerant, sed etiam cum severiori doctrina non credebant delicato sermoni convenire posse. Hinc peregrina dictio in Latinas invecta scientias, & eloquentiæ indụctũ exilium, ut mirum sit, præstantia ingenia, quę illis ætatibus floruerunt. optimorũ lectione librorum temperare non potuisse hoc veluti odium in ingenuas politasque disciplinas. Nullibi carmen suis constabat partibus, nisi quod bis terq; in eandem syllabam caderet. Orationum periodos vel absona verborum geminatio vel inepta subtilitas implebat, & si qua occurrebant vel ex antiquis moribus, vel ex prisci ævi memoria, rebusque gestis, ea nunc omittebant fœdissima ignoratione, nunc ad sui seculi rationem detorta fictitiis sensibus corrumpebant. Hic Pyrrhum Achillis filium dicebat post expugnatum Ilium etiam Romana mœnia obsedisse: ille Scipionum & Censorinorum nomina ad dignitates referebat. Hic Falcidiam legem, quod instar falcis legata rescinderet, volebat appellatam. Alius Gentiles, quia nullis ceremoniis vero numini sacri, sic (ajebat) remanent, ut sunt geniti; aut Ethnicos dici, quia per Æthnam montem ferunt aditum patere ad subterranea supplicia, stultissima asseveratione scribebat. Nullus erat, quem vitia temporum non traherent, ut Ephesi natos diceres, ubi oportuit neminem excellere. Pueri his magistris usi nihil aliud discebant, quam non sapere. Nam & Græcis elementis ne quidem tenuiter imbuti, ut verborum monstra, quæ nova Philosophia invenit, capere poterant, statim ad insanas & æternas argumentationes traducti, omittebant omnem doctæ eloquentiæ curam.

Sed non potuit diutius teneri solertia humani ingenii, novandis rebus nata. Itaque initio hujus seculi emerserunt homines aliquot ex tantæ

noctis immanitate, pœne non alio quam naturæ suæ auspicio, statimque authores aliis extiterunt, ut fœdissimam imperitiam è Repub. litteraria tollerent. Verum ingentium malorum remedia nunquam suis periculis carent. Orbem, qui suo malo obdormiverat, ipsa medicina pæne obruit. Etenim homines supra cæteros docti, quamvis erant hujusmodi, ut multa non viderent, velut in ipso scientiæ orientis diluculo, tamen ambitione cœci, nominis famam petierunt ab indignis & inanibus rebus. Igitur hi deridenda cæterorum barbarie volumina implebant, illi novandis omnibus exercebant impigras mentes, & ut aliquid sapuisse dicerentur, vertebant scientiarum partes, quæcumque rudi patrum seculo placuissent: adeo ut disciplinarum ratio diversissimas in partes distincta sit, & ubique male sentientium sectas infelix seculi genius induxerit.

Successit huic malo crudelior pestis, & luctuosa ingeniorum funera edidit. Iacebant passim libri squalidissimo situ, & ipse pulvis meliorum authorum partem exederat. Itaque necessarium videbatur, ut homines docti tollerent maculas, quas vel librarii, vel tempora intulerant, tum diversorum voluminum lectione, tum antiquitatis peritia, etiam interdum divinando. Quis deinde ad hoc studium se non accinxit? quis provinciam, quam permitti non oportuit, nisi summa authoritate viris, privatis auspiciis non suscepit? Quis se in virum non evasisse credit, quis non æternitati litasse, cui stylus hæc vocabula permiserit, *deleo, interpungo, corrigo, manuscripti sic habent, hoc ab antiquo ritu*, & cætera ineptissimæ ambitionis verba? Cum tamen hos etiam qui plus in litteris sapiunt, sæpe justissimus æmulorum risus suspenderit. Quam invisis moribus, qui ubique pæne *inusitata* in *invisitata* permutat, qui non fert volumina, si curari, & non durari vestes dicant; *Nam ducum tacea duces.* Quorum ille ad Prætorem curare, non currere, legit; alter, quamvis profundissimæ doctrinæ, tamen non credit putea dici. Hic est ille scopulus,

pulsus, quem vel curiosi homines vel incauti, raro illæsis navibus prætermittunt; seu mavis, hoc pestiferum sydus illuxit, quo surgentes litteræ nondum adulta stirpe exaruerunt. Etenim ingenia ubi sese applicuerunt huic studio, spe maxima hanc Rempub. fraudant, & inutili labore pallida, neque veræ unquam gloriæ, neque suavioris litteraturæ gustum sentiunt. O miseram juventutem, quæ vanis exercita laboribus, id tantum apud doctores consequeris, ut ne quidem latine dicentem intelligat senex Numa, nisi divinantis Egeriæ vaticinia consulat. Nam qui antiquitatem è tenebris eruunt, ipsi tantis tenebris onerant stultissimam orationem, ut id unum quæsiisse videantur, Pithia vate, aut Carmenta, obscurius loqui. Neque aliud jam in scholis detonant, quam num in urbe justitia, vel extra pomœria humanitas, olim carnificibus habitationes decerneret? Quis meretriciis titulis color, quæ fornicibus angustiæ essent? Vbi sacrum urinarium, quo patres conscripti vesicam exonerarent? denique quot fibulis staret vestis, quot gradibus tutelæ conscenderent? In his nugis non modo ipsi consumunt optimos dies, sed commissos etiam industriæ suæ adolescentes versant. Quis ad politum versum auditorem accendit? Quis sæpius orationem acrioris animi impetu exaratam reposcit, quam incertum & inutilem Italiæ morem, tam extra videndi consuetudinem hodie positum, quam à loquendi usu ac ratione semotum? Etenim si delicati sermonis formula, si tenera & auribus apta oratio, ipsis legentibus occurrit, id faciunt quod ægri, qui corruptis sensibus epularum suavitatem aversantur. Quæ antiqua, quæ solis tenebris nobilia, miserrimis laboribus colligunt, quæ subinde redeunt in animum, ac veluti stilum trahunt, cum ipsi ad scribendi studium efferuntur. Irasci etiam superbe nugatores audeant, & qui scriptiones eorum vix capiunt, è doctis eximere: quasi vitio legentium fiat, ut qui Marones, Statios, Lucanos capiunt, ii ex eorum chartis nihil amplius, quã ex dissipatis Sybillę foliis discant.

At vero tam ſubtiles priſci ævi indagatores, ut quotidianum vitæ ac judiciorum morem, dii boni, ignorant! ut in hominum exercitatorum cœtu fœde obmuteſcunt, qui cum ſolis priſcis & ſapere didicerunt, & loqui. Sed enim, inquiunt, qui hæc neſciet, hærebit ubique in meliorum authorum ſcriptis, ubique illi oborientur tenebræ, velut erranti per ignotam regionem. Ego vero nihil damno curioſum ſtudium, ac quamtum vultis utile, dummodo hæc ſobrie in altioris uſum ſcientiæ aſſumas, neque te ſenium in ſternenda ad ſcientias via occupet.

Certe ſi in authorum ſcriptis, per tot diffuſis volumina, eſt aliquid ignorandum, malo pauculos mores negligere, & verba pæne cum hoc orbe nata: quam ut conſumpto in iis ſæculo amœniſſimos vel ſermonis vel doctrinæ fontes omittam.

Sed ne omnes pro Catilina ſteterint, & Conſuli Tullio bellum indixerint, reperti ſunt, qui contrariis machinis Rempublicam noſtram evertant. Iis nihil purum aut ſyncerum, quod ex Cicerone non hauſerint, nulla periodus proba, quæ numeroſa verboſitate non tumeat; digni medius-fidius homines, qui ſemper in Tulliano vivant. Hi ut ſunt plerumq; eruditionis reconditæ expertes, vel lectione Poëtarum, quos tamen interius nunquam guſtant, auditores detinent; vel immanibus Rhetoricorum præceptis obruunt, quibus nec uti juventus poſſit, nec ipſe unquam Tullius magis ad uſum invenit, quam ad celebritatem nominis, ac poſterorum famam. Stilus plerumque in hominibus illis non gravis ac nervoſus, ſed vanus & inanis, nullum in verbis judicium; nullum in oratione acumen. Æternæ figuræ altis & turgidis dictionibus nixæ. Nunquam ſimplex oratio & verba in ſuum ſenſum eleganter fluentia, veluti errarent in montibus, ab elata Metaphora in aliam ſaltitant. Vbique fulmini, tempeſtati, fluctibus inveniunt locum. Picas diceres, quibus planum veſtigium Natura interdixit: ita nunquam ſuis & æqualibus verbis loquentes ad

diverſa

diversa dictionum prodigia volitant, quo illos institutio, & inopis ingenii sterilitas cogit.

Quid igitur? quæritis quibus præceptis imbui adolescentes velim? Non sum tanti, ut Apollinis familia ad præscriptum meum vivat. Sed tamen si fidei meæ committeretur disciplina tyronum, primum prætextatæ pueritiæ non pateret virilis noster campus: deinde delectum ingeniorum haberem, ut, quoniam non omnibus eandem vim natura insevit, quam cuique partem studiosus impetus deligeret, ad hanc non hortarer modo propensam juventutem, sed curiose adigerem. Pueros, inquam, non admitterem ad seria, neque misceri nucum putamina paterer cum laureis baccis. Quoniam intempestiva in ea ætate studia crescentes primum vires, & vixdum coagulati cerebri robur solvunt, ut juventus deinde provectior nec integram valetudinem ad litteras afferat, nec vividi acumen ingenii præmaturis olim laboribus vigiliisque retusum. Nam quos ante ætatem viros cernimus, & scientias ad suorum mensium calculum numerantes, ii vel cito maturi occidant necesse est, vel ut in eam stultitiam quam infantes declinarunt, senes incurrant. Sed ut illis qui ad fidicinam designantur, jam in ipsis cunis datur plectrũ, & laceratæ citharæ nondum prorsus soluta compages: ut infantibus ipsa lux non sit antiquior, quam paternæ artis rudimentum: ita nec pueris, quos parentum vota sacrario litterarum destinant, jam à prima ætate chartas ac libros aufero, ea tamen cautione, ut ætatulæ tam debili consentanea discant, nec urgeantur severa magistrorum castigatione, vel ipsi sua sponte ad studia incitati noxię temeritati permittantur. Nam & alternis jocis, & omni exercitatione, quæ illos annos capit, refrænandus est nocentissimus cursus; ac omnia maxime præmiorum fuco tegenda sunt, ne initiorum acerbitas desiccata ingenia deterreat. In primis historiæ inserantur etiam dormientium manibus, & quoniam vel inanes fabulæ infantium animos capiunt, assidue imbuantur moni-

mentis antiqui ſeculi; ut memoria, quæ in illis eſt conſtantiſſima, creſcentibus ſubinde annis pulcherrimam rerum variarum cognitionem emergenti judicio tradat.

His elementis inſtructus adoleſcens, ut primum ingrata Romanæ linguæ initia evaſit, ſtatim ad amœnitatem Ciceronis traducendus eſt. Selecti quotidie varietatem ſermonis præceptoribus reddat; ſtilum vix dimittat è manibus, & ſcribendi aſſiduitate rem omnium difficillimam in mitiorem cogat naturam: veluti feras cernimus ſæpius manu plauſas ſaltus & nemora dediſcere. Mox in omnes paſſim authores evagetur licentius liberum ſtudium: nec Petronium, Livium, Salluſtium, Cæſarem, Terentium, Curtium pudeat miſcuiſſe Ciceronianæ dictioni; Tum etiam Plautus, Varro, Lucretius, & ejuſmodi doctrinæ notabiles aſſumantur; & è novis hominibus ii tantum, qui hos antiquitatis principes Pallade magis propitia coluerunt. Nec difficilis eſt delectus. Vix quatuor hoc ſeculo ſupra invidiam ſcripſere, quos adoleſcenti ipſa facile fama, & omnium commendatio prodet.

Sed expectatis fortaſſe ut Poëtam inſtruam. Næ ego tam male de juventute mereri nolo, ut illis ſternam iter ad immane præcipitium, & notabilem multorum funere voraginem. Pauci enim hoc Parnaſſi iter ingreſſi ſunt, qui ex alterutro montis vertice non deciderent, nunc in humillimos contemptus, aut fœdam amentiæ famam. Parcite, Pierides; non vos laceſſo; nec veſtra injuria tam miſeri caſus affligunt inconſultos. Sibi quiſque debet hanc calamitatem, & dum ab Apolline arceſſi credit in præſagum montem, non advertit pro deo veſanam eſſe libidinem, & imprudentis adoleſcentiæ æſtum, quem intemperanter exaudit. Etenim quoniam hoc eſt inutile ſtudium, & ad ſolam delicati animi voluptatem faciens, non poteſt non explodi è doctorum cœtibus, niſi quando artificii elegantia artis vanitatem excuſat. Scilicet velut extrema convivia bellariorum ap-

poſitu

positu luxuriant, & suaviora condimenta reparant famem absumptam; ita solidioribus scientiis saturati non capientur hoc quantum vultis divino Poëtarum cibo, nisi gustum jam languentem excellens voluptas excitet. Vt non tam artem mihi mutasse videatur, quam artis materiam, is qui è culina prodiens primus Olympica versibus extulit. Certe si quis in Parnassi verticem incolumis ascendit, non nego, quin ut meditullium terrarum obtinet, ita illustri fama cognoscatur ab omnibus gentibus humanitate aliqua politis. Sed quam hoc rarum fuit, non dicam in una ætate aut populo, verum in omni memoria atque gente! Mihi profecto nunquam tot Poëtas dabitis, quot seculis latinitas floruit. Etenim tantis difficultatibus horret hæc semita, ut faciliore studio vel Iuris prudentiam, vel Eloquentiam demereatur adolescens, quam Nympham versuum præsidem, quæ ut sit faventissima, plerumque gloriam æterna mendicitate vendit.

Verum in hac parte præceptores peccant, qui velut æquali studio utrumq; campum adolescentibus proponunt, ut & insudent versibus, & solutiores periodos libero spiritu quadrent. Nimirum quoniam diversis motibus agitur animus, vel ab Eloquentia inspiratus, vel à Poësi, non est possibile, tantam fieri mentis immutationem, ut statim abeat in diversos habitus, & ad voluntatis nutum dissimillimis caloribus æstuet. Nam in insaniam versuum aptanti strictæ mentis aciem, deponendus est prius Orator, & cum studio exuendus habitus eloquentiæ, quem aliquot paulo ante vigiliis emeras: & rursus omittenda est Cithara ingredienti Rhetoricam, & sedandus tanto labore furor, quanto quæsitus ac expressus præsagientem animam afflaverat. Sic in utroque studio assiduus transfuga, non jam procos instar Ithacæ mulieris orsa destructaque in singulos dies tela, sed fortunam tuam geniumque fraudabis. Quis majestatem eloquentiæ tam magnifice sustinuit, quam qui arma togæ cedere jussit; quis porro ineptior

ptior Poëta, aut quis asperius syllabas in numeros coëgit? Nec meliori genio ad forum usus Virgilius, quam Tullius ad carmen, invenisset mehercule qui postremæ voluntati paruissent officiosos amicos, nisi Æneam suum non magis navibus aut castris, quam verborum numeris includens, Romana pæne ad lyram mœnia novus Amphion condidisset.

Igitur duo sunt tantũ, quæ Poëtarum exilium à scholis, quæ effingo, deprecentur. Primum, ut animus insolentium avidus aliquando recedat à quotidiano pastu, ac veluti in Hybla, aut vernantis Ætnæ vallibus, mirabili flosculorum varietate fatigatos spiritus levet. Deinde, ut Poëtæ, qui quam rari sunt, tam magnis viguerunt ingeniis, attollant sensuum subtilitatem, & acuminibus innumeris, tanquam telorum impetu, legentem sic feriant, ut excitatus animus se sentiat.

Sed ne illos, qui primi dicendi artifices fuerunt, omittam, nolo squalere Græciam situ barbaro, vel ad pompam subornari animum aliquot sententiarum jactatione atque fuco, qui in hujus calliditate seculi nisi rudibus ac imperitis hominibus non imponet. Sed artes illæ hominum, qui non præclarius vixere quam loquuti sunt, tum informabunt ad eloquentiam animum mille orationum flosculis, tum abundantem rerum copiam suggerent, ne sola verborum majestate fulta oratio, tanquam destitutum nervis corpus, concidat.

Verum his querelis præceptisque fortassis erat tempus paulo supra hanc ætatem. Nunc inani spe fallo justissimos metus, & veluti nondum fractis tabulis de litterarum salute disputo. Quid autem apud vos loqui timeam, qui certe non estis Musarum hæredes? Iam in extremis scientiæ agunt, & cogitant de discessu. Ætas jam grandior verendæ illarum senectuti terminos scripsit. Etenim hoc omni seculo, quamvis per diversas injurias, floruerunt disciplinæ, & per omnes veluti ætates actæ processerunt in ultimam senectutem. Habent enim suos dies non literæ tantum, sed & mores, & linguæ,

guæ, definiuntur suis temporibus, & quod est amplius, regna ipsa & civitates non effugiunt mortalitatem. Nihil detrahendum est summorum virorum gloriæ. Quamquam plerumque in docendo peccatum sit, tamen extiterunt hac ætate passim clarissima lumina quę omnem scientiarum partem exactissime eruerunt de miserrima nocte. Nunc illa ingeniorum fertilitas paulatim excidit, neque ulla virgulta surgunt, quæ decidentium truncorũ majestatem sustineant. Quis ad Themidem familiaris admittitur? cui hodie juniorum Sophia, cui Cælestis scientia, cui ipsa Eloquentia, cui Poësis, spes suas demandavit? Qui literarum famam pondusque sustinent, præter pauculos senes, qui velut familiæ extremi Musarum nomina atque insignia in tumulos trahent? Nihil erat, cur tam modo acriter avocarem à Poësi juventutem, jam satis humilis nihil spirat excelsum. Ac præterea nec laboriosæ arti honos est, nec ulli prope genti cum ulla scientia, ac præcipue cum Parnasso, convenit. Nam & callida Ausonicæ gentis crudelitas ex suis finibus exterminavit Apollinem, ubi stylus non tam rubigine maculosus, quam sanguine sævius hostes perfodit, quam omnis veterum oratorum acerbitas. Neque Ibericæ dictionis tardum pondus, neque dura Germanorum asperitas Musis apud se locum fecit. Tentaverant etiam Sauromatas & Polonos; sed in ipso limine tenellulæ virgines secularibus nivibus inhorruerunt. Nam quid de Gallia dicam, quæ optimum Poëtarum vix tenui pulvere semisepultum non erubescit; quæ inter tot substructionum minas, & vastissimas templorum moles, non magis suo quam Apollinis alumno rudem lapidem negat.

Cum hæc tristissima voce pronunciasset, cœpit intueri, num aliquis in Musarum funere lachrymas mitteret. Cumque aliquantum, longæ orationis tædio, frontes nostræ horruissent, existimavit tanta declamandi peritia moveri. Cæterum & ipse, inquit, aliquando Musis grande votum feci, si aspirassent tendenti ad carminis gravitatem, mihi-

que necessitatem attulerunt sua benignitate exsolvendi promissi. Nam plantarum ingenia & virtutes exorsus sum, stilo, nisi me fallebant amicorum suffragia, ut non altissimo, ita ad materiam non inepto, & aliquantum æquabili. Hic nonnihil cunctatus, ut rogaretur aliquos versus expromere; cum nemo id faceret, ipse sua sponte poëma in hunc modum recitavit.

GErmina, quæ late, primum surgentibus arvis,
Vndantem vestitis humum, cum pallida cœlo
Cedit hyems, fessaque inspirant mollius auræ,
Vos mihi, quæ primis tellus alimenta ministret
Imbribus, unde novo latentur jugera vere,
Dicite, quæ succis felicibus augeat annos.
Quæ fera tartareas virtus animaverit herbas.
Vos mihi naturæ penetralia pandite vestra,
Et quo quisque modo divumque, hominumque recentes
Induerit truncos; quis origine truncus ab ipsa
Mitibus æternas reparavit solibus umbras.
Sic vos humenti sic aureus evocet aura
Dux Amphionidum: nec vos aut Seirius urat.
Aut Nothus, & fragiles rumpant mala nubila culmos:
Viderat æthereos late gemmantibus ignes
Collucere polis; & toto sydera mundo,
Alma parens tellus, tum quæ curvamina flectit
Solis iter, totum distinguens circulus annum,
Tum quæ fixa sibi posuere cubilia stellæ,
Et quæ multiplici properant, unaque recedunt
Astra via, semperque suis sibi cursibus obstant.
Ipsa sinus vacuos, & inerti squalida cultu
Brachia protendens nudosque ad sydera vultus,
Naturam alloquitur supplex. Quid me optima, dixit,
Æternum cessare jubes, & in otia solvi?
En soror assiduis evolvere monstra laborat
Fluctibus, & tantos numerat jam Thethys alumnos,
Najadaque, Glaucumque vehens, divosque biformes,
Ipsa, pudet, vidi liquidum per inane volucres
Deferri, & nullos desertos aere calles,
Ecce sui cœlo fœtus, & nocte corusca
Tot volvisse faces, tot lumina ferre superbit.
Sola vaco. Mœstis meditantem plura querelis

Respicit,

Respicit, & blando vultu Natura serenat.
Tunc erat hyberno qualis sub frigore nimbus
Cogitur, & nivea candescit mole pruina.
Talis humus; sic illa rigens sic orbe nivali
Pendebat, gelido nonnunquam interluta Nereo.
Hic primum ingentes aperit Natura recessus
Visceraque, arentesque sinus, venasque capaces.
Atque illi tacitum lambendo serpere pontum
Imperat, inde aliis iterum prorumpere terris,
Iam sale mutato, ripisque minoribus actum.
Illic & toto liquidum mox aera cœlo
Ire jubet, gelidaque domus umbrante caverna
Iam fieri fontes, purisque excurrere campis.
Vtque satis pingui maduerunt jugera limo,
Nec latebris hiat ulla sitis, tum pectore toto
Incubuit Titan, fœcundaque limina misit.
Protinus innumero tenues examine culmi
Prorupere solo. Pars mollibus humida ripis
Tollitur, illa jugis, hæc valles induit imas
Qualis inest cœlo facies, cum luce coruscа,
Pallida purpureos succendunt sydera vultus.
Primus ab Eois, gelida mox alter ab Arcto,
Vnus ab Occiduis, alter micat: ignis ab Austris.
Sic fœta telluris honos, nunc pectora cernit:
Nunc virides crevisse humeros, fœtuque recenti
Exultat, lateque suos miratur honores.

Hæc ego cum scripsissem, opusque universum digererem in aliquot libellos, matura pœnitentia conatum prævertit, & aliquid ultra lyram sapere jussit.

Diu erat quod mirabar Callioni patientiam durare cum molestissimo præceptore. Nam & auditores aliquot, qui paulatim accesserant ad loquentis tergum, tandem se ab infinita oratione subduxerant: cum opportune nunciatur Callioni, instructos ad limen proceres stare, quibus ipse ad Labetrum duceretur. Igitur valedixit magistro, doctrinæ utilitatem auditorum tædio corrumpenti, juravitque sibi nunquam suavius fuisse.

At ego, dum Callion in interiori Labetri sacrario penetrat, notavi forte duos vicinæ gentis ho-

mines inter se satis acriter disputantes; quibus auditorem me præbui, ratus illos de Ilio nuper expugnato, aut de ingenti miraculo loqui: quod diversarum gentium studia sic à Neptuno conciliata sint, ut Iupiter ex pugnantibus cœlorum motibus conspirantem ordinem & concentus pæne musicos instruxerit: quodque Iuvernæ lyra, ubi leopardis & leonibus convenit, augustissimum ejusdem Neptuni numen securo carmine adoravit. Erat autem inter ipsos quæstio de quercinis & faginis tabulis, utra materies esset ad quadra præstantior: neque agrestes interim avellanas dentibus ad hoc exercitatis segnius moliebantur. Sequutus deinde intrantes cœnaculum, ructibus quater afflatus, excepi prope redeuntem jentaculi cibum, & nescio quo fumo perstrictus, parum fuit ut olidi convivii conspectum sustinere non possem. Igitur ægra corpora medicamentis levari credebam: quod amplius mihi persuasit panis tam modicus illatus in mensam, ut ad uncias crederem datum, cum subito pelvis assa bubula cumulata, sic ut quatuor ferentes deprimeret, ipsam pæne mensam fregit. Et ne esset Libero Vulcanoque rixandum, quis diluendis poculis invocaretur, non ea lymphæ mixtura temperabant, sed Indicæ cannæ succum infundebant in merum, & vacuata ad umbilicum pocula sic agebant, ut semper grandior latage expectaret secundam affusionem. Interim plaudebat Labetri familia, stupebatque hanc veluti magnanimitatem edendi: gens plerumque magnorum non capax, & velut patria gravitate depressa in humilitatem cogitationum: cum tamen exurgit, nulli cedens capacitate magnæ mentis. Quoniam ingentibus vitiis magnæ virtutes parum absunt.

Dum hæc agerentur, interim improviso ad latus accessit suavissimus Percas, &, Quamdiu est, inquit, quod te quæro; non fuit locus in hac domo, quem bis omiserim scrutari. Nam sub hoc medicaminum fumo non credebam delicatum hominem vivere posse. Cum quærerem quid novi contigisset;

tigisset? æquissimus, inquit, conditioni tuæ dominus te in vicarium suæ dignitatis assumit. Mox ut jussi missos assuetos sales faceret, ipse protractum extra cœnaculum manu prehendit: & scis, inquit, quo dominus viam destinaverit? Certe, inquam ego, ultra terminos montium, qui festinatis nivibus æternitatem hyemis continuant. Tum ille, tibi vero munus, inquit, præeundi decrevit, tam ut rustica diversoria genius humanitatis tuæ mitiget, tum ut municipia moneantur, ne illustri concursu tanti hominis fraudent adventum. Nam de tuis moribus tam apte ad fidem dixi, ut te nihil jam credat esse prudentius. His dictis ad Callionem perduxit, qui quam plurimis oneratum mandatis dimittit in proximam urbem jussitque ut expedito progressus itinere diversitores instruerem in nostræ humanitatis leges; cum ecce molienti mihi per compositos sedilium gradus adscensum in prægrandem equum, attulit rusticus quidam à Fibullio literas quibus urgebat ut definirem pactis nuptiis certum diem; quoniam, inquiebat, multis in eandem spem erectis præmia meę sanitatis in securo tibi esse ardentissime volo.

Interrogavi nuncium de Fibullii valetudine, ac deinde de muliere nostra: quam cum illi descripsissem, sic ut internosceret laudatissimos vultus: bene, inquit, & illa habet, nisi quod alvi pondus excrescens, marcidi oris purpuram, aliquantulum extinxit. Tum ego, cujus assueta cubili fastidiosum morbum contraxisset, interrogo. Certe, inquit rusticus, ferunt jam sextum ex Fibullio peperisse, pudicitia tamen tam notabili, ut nullis pervulgaverit corpus, nisi magnis hominibus, secreto etiam sua furta celantibus. Non potui erumpentem impetum premere, quin animum in Fibullii pœnas elatum in epistolam effunderem. Itaque bis terque dissectam pedibus in terram deprimo, illud intra me repetens, magis optabile esse, ut ex Libitinæ templo mihi funeris apparatus prodeat quam turpissima conjux, & cum iracundia prudentiam extinxisset, ne ralato quidem verbo ad-

missis frænis in provinciam meam iter cepi, quod non potuit tam funesto exordio non luctuosissimum esse.

Nam cum octiduum consumpsissem inter gentes utcunque non barbaras, tandem confragosis exceptus montibus adverti feros homines cum locorum difficultate consentire. Etenim cum errores viarum timerem, vel malitioso silentio negligebant orantem, vel ipsa vocis petulantia non tam expediebant ignorantiam, quam perfidiosis ambagibus lacessebant. Deinde in hospitium perductus, cum fames urgeret, quanta non vindicavit excisam Cereris quercum, & cænulam meam diligentius curarem, rogo, inquam, amici, cur ignis non excitatur? jam nox appetit, & nondum culinæ fumus dissipavit coëuntis aquæ gelu. Num hodie cibi in hac urbe ferias agunt? Provocati illi inassueta libertate iniquis oculis aspexerunt, risuque inter sese excitato inconditum sustulere clamorem. Tum anus fœdissimo squalore inculta processit, vestemque altius præcingens, postquam lippitudinem oculorum multoties manu permulsit, ad cameræ altitudinem exiguæ sellæ ascensu admota est: ac laridum spississimo vestitum fumo, ense qui nisi duabus manibus non rotatur, artificiose præcidit. Prunis deinde, quas subinde folles excitaverant, imponit, & ut syncerum cibum daret, nihil ex eo vel radentis cultelli acie, vel aqua mundatrice detersit. Non ferebat stomachus nondum ingesti cibi tam deformem aspectum. Itaque panem pæne lapideum, & qui incorruptus navigaret, in manus sumo: ac ne urgeret ad cœnam, tanquam videndæ urbis avidus, ad exterius limen consisto.

Hic aliud majus misero, multoque tremendum
Objicitur magis, atque improvida pectora turbat.

Stabat enim ad vicini ostiolum bos, tum diffusa cornuum proceritate, tum eximia corporis magnitudine præstans, quam ipse dominus in tripodem sedens fædissime emulgebat, cantu etiam quodammodo triti uberis liberalitatem provo-

cans. Erat illius nepos, quem tam magnifice suo pridem Mausolæo ajunt Lusitaniam condidisse. Non tuli hanc virilis conditionis infamiam,& velut Basiliana lapidatio mea bene cessisset, raptim exiguam molem in spurcissimum caput misi. Sed incidit lapis in articulum bovis, qui cum tibia superiorem partem tenacitate nervi ligat; & animal œstri suspicione motum emulgentis pectus excussissimo calce pertudit, ac per totam urbem disjecta cervice decurrit; sicut Ium credimus admoto Iunonis stimulo non reliquisse in orbe partem, quam furiosa præcipitatione non adiret. Recipiebam me timidissimis passibus in interiorem domum, cum ipsa familia jacentis hominis clamorem exaudit, concursuque viciniæ facto unus alium, ut quisque postremus advenerat, de facinoris authore rogabant. Iamque omnibus in eam mentem versis,ut mero casu lascivientem vaccam crederent calcem in dominum rejecisse, nequissimus puer, qui me forte notaverat cum saxum emitterem, peregrinus, inquit, qui ad lilium hospitatur, mansuetum animal emisso saxo concitavit. Tum omnes impetu facto me jam in mortem intentum diripiunt. Et quanquam puerilis imbecillitas testimonio fidem tollebat, tamen apud barbaros tanti erat externum hominem lacessere, ut etiam timerent, ne innocentia susciperet defensionem meam. Nec diu luctatus cum furentium vocibus, quia proponebantur tormenta, id facinus,nequaquam ut arbitrabar inexpiabile,confessus sum: ratus nihil severius decreturos in vulnere bovis,quam quod in Cygni cædem Britannia servat; ubi expiatur nocens tanto frumenti cumulo, quanto appensam avem condat. At illi propria voce damnatum, quoniam ad supplicii spectaculum lux jam in tenebris vergens erat angustior, in carcerem ipsa cruce deteriorem mittunt. Vbi tamen somni necessitas gravitatem malorum obruit, & lento sopore non tam solvit solicitudinẽ, quam ad alias curas transtulit: seu me quietum esse nulla fata volebant, sive meam contumaciam,

quod

quod in speluncam non rediſſem, Dione ulciſcebatur, quam etiam recentiſſimo exemplo ſævire videmus, ut qui aliorum matrimoniis moram fecerint, ipſi ſe intempeſtivo conjugio implicent. Videbatur enim mihi adſtare mulier illa quæ in ſpelunca ſuo pudore impetum meum vicerat, & trucibus oculis inſpectare jacentē; cumq ue ſeveriſſimis verbis diu detonaſſet, tandem in hæc verba perorare: Sed ne quid dubites de Numinum ira, illas pœnas dabis, quas ego, quæ tuo ſum ſcelere violata, non exultem magis quam horream, tu exilio, tu cruci, tu ferro deſtinatus es, tu amiciſſimorum odio flagrabis, tua denique ſupplicia nihil morabitur, niſi forte ut in pœnam diutius dures. Nec me ut veneficam aut profligati pudoris fœminam maledicas. Non enim te arceſſiſſem per Veliam, niſi amaſſem verecundiam pudoris tui, nec anus quam vidiſti me unquam maleficis immiſcuit ſacris; ſed ut ferme mos eſt nobilium puellarum, inſontibus tantum ſortibus, & ut appellamus, albis, inſtruxit. Et tamen traduxiſti apud familiares tuos meū nomē: tu me inter veneficas, nequiſſime, tu me inter ſolutiores numeraſti.

Cum hæc dixiſſet, tanto metu cohorrui, ut ipſa membrorum tripidatio ſoporem diſcuſſerit: Et quoniam ſomnii piaculum gelida luſtrare non poteram, oculos ſaliva linii, cum nocturni horrore prodigii faſcinationis periculum expaveſcerem.

Quid interim facerem? quæ me artes hoc ſpecu eximerent? Non erat culina, quæ me vimine ac cratibus velut antiquo clypeo circumtectum celatumque reciperet; non ſaltatrix cuſtodia, quam per luſum fallerem: non etiam Medicus, cujus olidum medicamentum ſic efferrem, ut ipſe protecta fronte naribuſque obductis, aliorum etiam à me vultus arcerem. Lux deinde illuſtrior cum nocturnæ imaginis terrorem diluiſſet, carceris mei fores tumultus formidabilis fregit, & intromiſſi ſatellites ipſa barba ſine armis horribiles moriendi neceſſitatem denunciant: ſimulque de funeſta domo erutum in vaſtam ac inanem aream producunt.

ducunt. Tum appositi custodes etiam diurna officia non omittebant. Hic reclinata ad parietem hasta centonem multiplici colore ornabat: Ille muliebre cingulum corio nondum abrasis pilis bene lævo aptabat, & gemino plumbatorum clavorum ordine distinguebat: pars denique filum picis tenacitate inducebant, pars calceis prope cubitalibus densissimam ferri seriem supponebant: cum interim mihi succurrit meo clypeo, id est, Callionis nomine, uti. Sed nullus, opinor, deorum extra cœlum suum regnat. Idipsum tumultuantes acrius incitavit, & impune proclamant, licebit uni genti apud nos esse injuriæ? & alienam timebimus nobilitatem, qui gentilem projecimus? nam quid apud nos ille populus regnabit, qui extra patrios fines ubi pedem in suo ponat non habet? num temeraria juventus atque levis, quæ ineptis clamoribus, quæ affectata tripudiorum lascivia, ubique insolentem audaciam pro vivida indole jactat, erit potior severitate nostrarum legum, & imperii majestate?

Inter has tumultuantium voces alius subinde clamor exortus est. Nam adducebatur famosissimus latro, qui pressi lactis mensuras aliquot demerserat in profundæ cellæ noctem, & capellam fœtu ac ubere notabilem in solitariæ rupis secretum abvexerat. Igitur adhuc incertus ad laqueum, an ad ignem damnaretur, ad meum latus sese applicuit; cum ex alia parte mantilia extensissimam instruxerant mensam, & piperatus panis, vitellis artificiose mixtis, abunde allatus est, ac deinde bubula ad fumum cocta, piscisque non garo vel gutta notabilis, sed creberrimum zinziber cum mixtura salis condiebat humiditatem aquaticæ naturæ, & ad genium regionis acuebat inexpugnabilem sitim. Tum capacissimæ amphoræ sexdecim velut in convivii præsidium constitutæ, utramque mensæ oram æquali pondere librabant. Erat dignum Bromio sacrum, quem rerum suarum auspicē venerantur, non juvenē tantum sed qualem patris fœmina reddidit: credo quia nunquam

apud illos Nymphis ac fontibus nutriciis crevit.

Cum hæc omnia mirarer, lictor cujus manus jam spectabat jugulum meum, me ad postremas dapes invitat. Ego vero dum inutilem in damnatos humanitatem sperno, video supplicii mei socium jam honoratissimo loco sedisse, ac plurimis passim ineuntibus convivium, mihi tamen in secundis servatam esse sedem. Igitur velut in Thraciam devenissem, ubi convivarum aliquis cæterorum risum suo suspendio excitat, ad mensam moriturus accessi, longoq; defixus obtutu illud tandem mecum cogitare cœpi, si præteritæ noctis somnium non imprudens casus, sed vel iratæ mulieris sortes, vel præsagientis animi divina vis obtulisset, non posse tam celeri fato mea exire supplicia. Vbi enim exilium, ubi amicorum odia, ubi minæ omnes, quæ vix possint tanto tempore recitari, quanto ad destinatam hodie mortem satis esset?

His argumentis, & quodammodo spe futurorum suppliciorum refectus, ac præterea quod nebulosus horror, qui plerumque morituros terret, animum non obtenebrabat, concipiebam secretissima vota, & ab irata fortuna provocabam. At vero pœnæ meæ miserrimus comes, qui Mycerini æmulus vitam in mortis decretæ solatium oblectabat, cum jam duodecies propinantibus mirabili fortitudine respondisset, tandem querelis, mox fletibus prosequebatur suam calamitatem, & alternis admittebat miserantium voces. Cumque identidem profuso fletu repeteret, id se unum mirari, quod recentis triumphi memoria non obstitisset severitati judicantum, ausus sum ab eo petere qui mihi proximus consederat, quo ille prælio triumphare meruisset? nuper, inquit, cum aliis missus, qui renovarent clarissimum fœdus, certantibus de bibendi peritia populis, ipse tres congios præter omnes exhausit; cottabeque accepto illustrem familiam ditavit. Iuvit me quod tam funesto loco eram: alioqui risum nunquam tenuissem in tam elegantis certaminis memoria, & ul-

& ulciscenda severius culpa obligassem ignorantem animum, quam si bovem iterum ad insaniam provocassem.

Iam erat in extremo convivium, cum iterum ad intempestiva pocula provocati, tandem ad magistratum ducimur, qui parum, ut in re provisa, moratus, utrumque ad laqueum damnat; conversusque ad participem meæ sortis, tu, inquit, solis expiabile flammis nefas admiseras: Sed quoniam crux huic misero fuit erigenda, malui utrumque brevi compendio puniri, quam in totum diem tenere lictores. Tum injecta manibus vincula; collo etiam circumdati funes, & utrique sacrorum minister datus, qui æternitatis admoneret. Si mihi creditis, non gravius dolebam quam vel Pedonis ludibrio fatigatus, vel iniquo Basilianorum judicio pressus. Non enim lætitiam haurimus aut mærorem ad successus vel miseriæ modum, sed angustiæ pectoris nostri sæpe minoribus malis sic implentur, ut ad sævissima fortunæ tela graviorem sensum non admittant. Eram etiam, nisi me fallo, vultu gravi, neque malis dejecto, cum saltem in extremis constantiæ laudem quærerem.

Assyrius veluti redivivo funere Phœnix
Hæres ipse sui, cum jam natalia busta
Conglomerans carpit postremo nubila cursu,
Magnanimæ stipantur aves, Regemque verendum
Sollicitæ observant, & fati in limine credunt
Altius ire sibi. Collo jam pulchrius aurum,
Et mox arsuris stat major gratia pennis.

Interim ad infaustam arborem celeberrimo conventu producti, & infamibus appliciti scalis, reputabamus proximæ mortis horrorem, cum tacitis mecum votis sic loquerer; O si istæ minæ sanctissimam Neptuni iram imitentur, quem ovatio supra triumphum delectat! qui & justitiæ dedit capitales scenas erigi, & eas incruentas esse suæ naturæ concessit. Tum lictores gentilem primo suum supplicio admovent, & in tantam altitudinem provectum, ut vertice tangeret fastigium

 crucis,

invectus est. Et quoniam viles erant, & inculti, cogitabat severe agere, ac orationi authoritatem per audaciam facere. Sed reputato dedecore, si exitum conatus non haberet, suppressit erumpentem impetum, &, peto, inquit, ne sanctissimũ fœdus in vilis persona mancipii cadat. Quæ ista vis, cives optimi? Quo abiit ingenerata his terris benignitas? Neque innocentem esse quem damnavistis, prædico. Absit judiciis vestris detraham integritatis famam. At certe reservare potuistis famuli pœnam in adventum domini jam stantis ad mœnia vestra.

Tum oravit, ut dilato supplicio una ad Magistratum irent. Nec Fibullium interim adverterat, præcipitantis negotii caligine cæcus, aut salutationis blanditia superbiam ferocis animi nulla dedecora præ contemptu æstimantis permulserat. At Dictator postquam diurna publici officii munera impleverat, ad domesticas statim curas traduxerat impigrum corpus. Igitur diutius in limine cunctatus Callion, tandem assiduis pulsibus lassavit audientem, qui uxore jussa aperire urgentibus, ipse non segnius juvenco ex scalis appenso detrahebat viscerum molem; cruentis adhuc manibus quibus paulo ante illius jugulum resolverat. Sed ut insuetum intrantium splendorem advertit, cultellum in reseratos inserit dentes, manusque in præcinctam pellem tergens, nocturnum capitis tegmen extremis aliquantulum digitis movit: Ac ut Callion per Principis sui reverentiam, & per eorum manes oravit qui primi fœdus inierant, ut juventuti meæ parceret, nec in crucem mitteret temeritatem, risu potius aut datis ad numerum verbis dignam, cum metueret Dictator, ne male purgata sanies juvencum corrumperet, bene est, inquit; agat authoritati tuæ gratias, ac illud meminerit, non potuisse nos salutem dare, nisi mori meruisset. Procidi ego ad pedes, & cum Dictatorem, ac deinde dominum adorassem, excessi eadem lætitia ab ædibus, qua Theseus Plutonis exutus vinculis primum solem aspexit.

At Fibullius, ut accepta iniuria ferox, tum quod fraudabatur ſpe noſtri ſupplicii, tum quod ſalutationis officium Callionem neglexiſſe credebat, concoquebat dolorem mutum, & in vindictam erectum, cum ex improviſo Callion advertit hominem, & in amplexum decurrens, O mi, inquit, Fibulli, quis Deus ex voto hunc ſuaviſſimum occurſum obtulit, & barbaræ feritatem regionis humanitate amicitiæ noſtræ lenivit? Cum tanta verborum blanditia extorſiſſet ab irato ut orationem non ſeveram, ita parum priſcæ benevolentiæ memorem, uterque in diverſa hoſpitia pervolvat, curatiſque illa nocte corporibus, ut incommodæ ædiculæ ferebant, prima luce Fibullius ad Callionem adhuc thoro inhærentem intravit, & blandiſſimo vultu ſalvere mulierculam juſſit, quæ frigoris metu ſtrata ſervaret. Arriſit ad hunc ſalem Callion, & Fibullium ad ſedem pulvinis oneratam invitabat, cum ille ſecretiſſimo murmure aliquid in aurem Callioni dixit. Et quoniam geſtus erat ſupplicantis, deprecari credebamus pridianam ſeveritatem. Erat autem, ut poſtea intelleximus, modeſta excuſatio ad certamen ſingu. reprovocantis. Neque, inquit, ullus eſt, cui plura quam tibi debere confitear, aut amicitiam tuam ullo magis tempore colui. Sed ſcis, te illo ſeculo vivere, ubi minima infamiæ ſuſpicio paternam charitatem vincat. Non poſſum integra fama heſterni contemptus imaginem pati, quod nec verbo excuſaſti, cum tantopere meis votis obſtares, & Euphormioni ſalus me invito data eſt: quod utinam in contumeliam utriuſque familiæ non vertiſſet.

Non defuit Callioni apertiſſimus ad excuſandum campus, ſed timiditatis opinionem facere noluit, tanquam invaſores nocturni, qui ad majorem vim fœde planorum imaginem ſumunt. Itaque bene ſenſiſſe Fibullium affirmat, ac ne impetum moleſta ſedulitate domeſtici turbent, ſuffurandam eorum oculis generoſitatem tam inexſpectati conatus. Igitur omnes in diverſam curam intendere

tendere animos jussit, ac præcipue jentaculi munus officiocissimus mandat, dum, inquit, in proximum hortum Fibullium abduco, libertate aëris posituros fastidium cibi. Tum vestem quam mox abjiceret, parum composuit, gladioque veluti pro more sumpto, pervadit in hortum. Nec omisere huic amentiæ familiares nugas. Iunxere strictis amplexibus pectora quæ mox confoderent, & inanem veniæ fucum crudeli piaculo præmiserunt; scrutatique patentes ferro sinus, mox quisque suam, quisque alienam aciem intuebatur. Sed facinus differente fortuna avertere bis elusos ictus, semel breviore sica, iterum obliqua fuga pectoris in latus aversit tandem Callion, ut ira justior obfirmaverat manum, adversum violentius ensem repulit, gladiumq; in crus inimicum altius imprimens, firmitatem subcidit vestigii. Ille corpus ægrum in terram deducens non omiserat ensem, sed animo supra vires forti Callionem iterum vocabat in pugnam, & ferrum debili manu rotans fortunæ iniquioris imperium negabat admittere. Contra victor, ne fortitudinem suam in odium vocaret, negabat se adjuturum urgentia Fibullium fata; clementiamque fovebat nulla ignaviæ suspicione damnatam.

Igitur postquam Fibullium exoravit, ne vinci ulterius vellet, reducit in domum, ac mirantibus nobis infirmitatem cruris, in culcitram dextra ad scrupulũ parcente reponit. Deinde valvis diligentius munitis redeunt in gratiam, crebris amplexibus ejurantes memoriam certaminis. Nihil eo fœdere integrius si hoc alia victima quam meo capite sanxissent. Nam dum amabili colloquio periculi causas repetunt, nec de se amplius, sed de fortuna queruntur: quid autem, inquit, Callion, in te miser Euphormio peccaverat, quem etiam tuis olim literis mihi chariorem esse volebas? Hic Fibullius, ut acerbitatẽ vulneris meo veluti fato leniret, docet à me oblatum remedium, quod, inquit, morbi mei atrocitatem, ne quid mentiar, distulit. Tuum autem, quod tantopere commendaveras, ultro ir-

risit nequissimus servus, neque à te prius literas tradidit, quam suæ perfidiæ meam valetudinem permisissem. Cumque aliquantulum levata mali violentia inducias mecum faceret, hanc epistolam, quam tibi à me reddidit (fateor) ut scriberem, ingenti sanitatis promisso compulit. Quid audacia verba referam; quid subtiles sceleris artes, talentumque velut coëmendis mendicamentis emunctum? Miraris igitur me illius pœna gavisum, à quo fœdissime delusus sum, sic jam ut me crudelitatis meæ pudeat? Nam redeuntibus subinde tormentis, graviori metu pendeo, ne infelix laterum fertilitas longe funestissimos partus creet.

Videbam diligentiori cura per rimam ostii colloquentium frontes. Cumque formidolosa mihi esset reconciliatio tam familiaris, diffusa temere familia stabam solus ad valvas, & alternas aures laxis opponens compagibus, tum etiam interdum oculorum judicio metiebar salutem meam; gnarus furiosa magnatum odia illorum sanguine placari, qui controversias seu forte seu malitia incenderunt. Veluti arborum fissuræ, quas ictu sonanti distendit agricola, non nisi fracto aut expulso cuneo redeunt. Tum Callion, ut obtutum in terram defixit, trucique vultu minax immanissimi in me odii acerbitatem concepit, percunctabatur de Percante, an illi quoque consilium meum placuisset. Sed non erat Fibullio animus, gratuita injuria in se Percantem concitare, tum ut illo teste meam mutaret perniciem, tum ne sales aperiret quibus ipse accusator in Callionem luserat.

O Di, si vestras tangunt mortalia curas,
Di, quibus imperium cœli, qui nigra tenetis
Tartara, & undosi queis sæva potentia ponti.
Aspicite hac, tuque O victor, quicunque deorum es,
Cui labor infelix, & noxia munera surgunt,
Res turbare hominum, non hac tibi mole severa
Tempestatis opus. Iacuissem vulnere parvo,
Semianimis parvo cecidisset vulnere cervix.
Heu pietas! an non ignota occumbere dextra

Infelix

Infelix potui, tantosque evadere luctus.
Nec saltem cecidisse nocens? proh impia fata,
Crudelesque deos! Illum illum reddite campum,
Reddite? funereasque cruces, & vincula collo.
Hac tantum mihi morte salus. Sat funera vivus
Excepi, atque uno repetitas corpore mortes.

Etenim Callion furore sævissimo ardens ad ostium procurrit, ac Euphormionem Percantemque turbata voce appellans, non tam cædis metum, quam desiderium attulit. Sed cum intrassemus in thalamum, statim Percantem à me Fibullius seduxit, arcessitumque ad colloquium, dum in me atrocissimis verbis Callion desævit, pestilenti imbuit fraude. Sic ut in illa tempestate nonnunquam animus procellis excelsior consideraret versatilem hominum mentem, à virtute & amicitiæ charitate tam facile in perfidiam ac scelus degenerantem. Nam urgebat etiam ultra imperium domini paulo ante fidelissimus comes: quoniam ejusdem particeps culpę sic amoliebatur omnem criminis suspicionem.

Tum jussus accipere plagas sexaginta, ac præterea serviles in fronte literas, quas adhuc omiserat qualiscunque domini clementia. Percanti tanquam acerbissimo vindici trador; cum hæc mecum cogitare cœpi, tolerabilem Percantis esse larvam, qua dominum palam demereri studuisset. Iam ut secreto licuerit amicitiæ sacramentum servare, haud dubie pietate ac misericordia meriturum, ut dissimulationis offendiculum ex animo delerem. Sed ille nequaquam mitigatus domini absentia, tam immaniter supplicem contempsit, ut inciperem oculorum fidei timere, & notissimæ frontis vestigia perscrutari. Charissimi sodalis tergum mille verberibus distinguebat, etiam ultra imperatæ numerum pænæ: Et literis deinde crudeliter inustis, non altissimam modo consumpsit frontem, sed indicium servitutis pæne ad oculos ipsos deduxit.

Igitur jam Pedo, jam cæteri notę nequitiæ servi, conceptam in me iram in misericordiam verte-

rant. Ac præcipue Percantis ſuperbia excitabat invidos animos, qui præmio ſuæ proditionis potens non libertatem modo, ſed vicarium in nos imperium erat adeptus: docebatque nullos deterius dominari, quam quos ad ſerviendum Natura creavit. Videbam conciliabula conſpirantis familiæ, & aſpernantis ſecundum hoc ſervitutis miſerrimæ jugum; poteramque fortaſſis adjuvare muſſantes, ni timuiſſem pænas conſilii ſolus dare, quod mihi ſoli non quæſiſſem. At præterea legeram Epitaphium Sibronii Conſulis, quod in quodam libello in hæc verba conceptum eſt. *Depoſitum Sibronii Conſulis, qui Lutentium bono acerrimam conſecraverat mentem, domi foriſque clariſſimus, omnium in juvanda patria princeps. Quem ampliſſimis in Rempub. meritis clarum populus interfecit, ne diſſimilem exitum ſortiretur priſcis Rerumpublicarum patribus, quorum ſemper exemplo vixerat.*

Tutius ergo ratus Percantis gratiam machinis omnibus adoriri, illo curas omnes intenderam, ne quod officii genus omitterem. Sed jam noſter Athenion philoſophiam projecerat, & in hæc vitia ut primum potuit lapſus, quæ quondam in aliis tam ſeverus cenſor notaverat, aſpernabatur affectatum obſequium, totius familiæ adulationibus laſſus. Et præterea ſi me humanius appellaſſet, timebat, ne homines meminiſſent communis noſtræ ſortis.

Mihi tamen aliquantum profuit tam inexpectata faſtidii atrocitas, & documento fuit, quam multis cautionibus intima familiaritas ineunda ſit cum ignoto. Etenim quam excellens eſt veræ conſenſus amicitiæ, tam eſt difficilis atque rara connexio animorum, ita divina atque præſtans. Nam ut radii horarum indices, quot rotis & ponderibus aguntur in deſtinatos curſus, tot aberrantibus inſtrumentis mēdaci monſtratione fallunt: Ita ſi ex infinitis rebus, quæ ſynceram charitatem componunt aliqua ſe conditio ſubtraxerit, laudata amicitiæ forma degenerabit in turpiſſimum monſtrū. Primum ampliſſima virtus non ubique ſui capaces

animos

animos invenit; & magnas deinde mentes plerunque occupant ejusmodi vitia, quibus nullum est cum hac diva commercium. Igitur cum maximam mortalium partem (fas sit eloqui) aut parum supra pecudes, aut certe infra magnitudinem quam requirimus, fata posuerint; ac deinde ratum sit magnis hominibus, ut similem alterius indolem, quam ament, nanciscantur plura sunt ad amicitiæ aram donaria nuncupantium vota, quam exsolventium. Illud autem in amicitia præcipua religione custodiendum est; ut quemcunque exitum habuerint amici negotia, eundem tuis esse statuas. Ne illi obsignata arca, ne clausa mens, ne corpus ad laborem tardum elangueat, ut mutuo solátio (qui maximus est amicitiæ fructus) penitiores audeas curas in fidos sinus effundere. Vt jocari, & animum lætius diffundere, irasci etiam interdum possis, & exerentes sese impetus non celare: quoniam neminem suis vitiis carere Natura voluit.

His necessitatibus, quibus finem nulla lex præscripsit, positurus charissimam libertatem, diu ante videndum est, cui te navi credas. Num in eam pervadere pœnitentia possit, ut, quam felicitatis sedem duxeras, ea te molestissimo carcere teneat. Quanquam illa spes puerorum deponenda est, quibus nihil promptum est aggredi, nisi jucunditatem assiduam stulta mens fingit. Asperi sæpe casus incurrunt in amicitiam, & tam affligere potest ruina sodalium, quam felicitas mulcere. Itaque nec amicitia turpibus niti fundamentis potest, ut lucri cupiditas induat præstantissimos vultus; nec impetui, cui nescio quod inveniam nomen, extemplo parendum est, qui non sæpe nullo rationis auspicio ad amandum impellit. Alioqui sera pœnitentia reflectet in tergum stultissimam cervicem, ut saltem oculis repetat portum, quem egressa est; & cessantibus illis motibus, qui velut melle conditi ad amandi suavitatem egerant, destituetur præcipuis solatiis amicitia. & in illa morabitur esca, cujus nausea assidue fastidientem stomachum premet.

Cæte-

Cæterum quibus opes charitate potiores ſunt, ii ſeſe ultro excluſerunt ab amicitiæ limine, &, quanquam diſſimillimo vitio, ii quorum luxuries nullo patrimonio impletur. Præterea qui linguæ modum neſciunt, aut qui vana facilique indole, diverſis occupati amicitiis, & futili initio amorem ordiuntur, & inepte deponunt. Nam in eorum animis ita trudit pridianam familiaritatem enaſcens hodie affectus, ut qui jamjam exuberantem pluviam alius imber obruit. Duorum aut trium conſpirans benevolentia illam felicitatem componet, quam Dionyſius auro gravis, & ægre ſuſtinens potentiæ ſuæ molem, non invenit. Nam ſi pluribus poteſtatem animi facis, ſacrilego furto detrahendum eſt prioribus tempus, & affectus quem in novos impendas. Præterea conditionem diſparitas ſæpe naſcentem in cunis amicitiam jugulat. Quoniam ut diuturnus non eſt amor, qui ſola jurgandi ac feriendi licentia (velut æqualitatis indiciis) conſtat; ita familiaritate alitur, & quodammodo mutuos ſales jocoſque velut ad quotidianum paſtum quærit.

Sed & funeſtiſſimo didici experimento, amantium vota in hoc eſſe arctanda, ne nimium ſodales evehi cupiant. Quamdiu Percas meam parum fortem exceſſit, tamdiu hæſit charitatis conſtantia. Deinde ut in altum evectus cœpit deſpicere humilitatem meam, ſic egit, ut non hominem, ſed divitias peccaſſe arbitrer.

Dum hæc diligentius penſabam, & quærebam à ſapientia auxilium, intravit domum noſtram mulier, ut videbatur, nobilis, magnoque comitatu tenuiſſimæ veſtis modeſtiam excuſans. Nulla erant circa collum vincula, quæ morarentur tranſeuntium mentem. Non ſtalagmium erat, non ſpinther, non ſpathalion, non purpura aureis clavis fulgens. Notabiles erant bullæ varia magnitudine diſtinctæ, quibus onuſtum cingulum nonnihil deflexerat. Illa ut ad Fibullium ex vulnere ægrum admiſſa eſt, & notiſſimam frontem eruit defluentibus velis, hominem admiratione

prope

prope ad ſtuporem deduxit. Erat enim Lapicia, Fibullii ex Vocula fratre neptis, mulier genere ac divitiis, ſed præcipue fama præſtans, quæ adhuc adoleſcens, cum illi juvenem maritum morbus abſtuliſſet, iterum nubere ſeu conſtans ſeu pertinax abnuebat. Inſiluit Callion in cervicem, longa neceſſitudine familiaris, & rogo, inquit, domina, quæ te in has terras fortuna deduxit? amœnitas, puto, regionis, & ſuavior populi cultus. Aut ſi hæc non ſunt, numquid te tua venatrix cœlebs Diana compulit in hos montes, & nemora, pæne qualia circa Stygem pinguntur? Tum illa, ut ſe templum religionis miræ, quod ultra Alpium clauſtra colitur, inviſiſſe docuit, quod bis ab hoſtibus petitum, bis divino volatu eluſerit furentium manus, cœpit rogare quod vulnus Fibullium afflixiſſet. Vtque per ambages intellexit pugnæ dementiam, tanquam ſola peccare neſciret, mille geſtibus averſata eſt improbiſſimum ſcelus. Ridebam ego pietatis ſuperbiam, cum illa homines arceſſiri juſſit, quos habuerat viæ comites, ac ſeverioris diſciplinæ magiſtros, quorum certe tumulis, ſi morientur, ſaltem exemplo Metelli, corvum debebit.

Horum unus, quoniam bonæ ſortis ac ominis erat, intrepido vultu præceſſit. Alter ſemicandida veſte, nec avare manicata, ſequebatur: Qui ut intraverunt thalamum, ea ſalutatione, quæ profeſſionem proderet ſtudioſorum, pæne riſum expreſſere ſpectantibus. Ac deinde magna volubilitate ſermonis, omnes ſibi vices tradidere loquendi. Non Callioni, non Fibullio, non ipſi Lapiciæ permiſſa vox: ſed illi, velut theatrum aſcendiſſent, aut ineptiæ ſuſpicionem per audaciam loquendi tollerent, varia Sanctorum dicta factaque nimis oppido tenaci memoria recenſebant. Quanquam, niſi fallebar, ita appoſite, ut ſæpius Cadmus, quam Harmonia canere videretur. Ac dum modo in ſcientias ludunt humani judices recti, modo conjugium frigidiſſimo ſale proſcribunt, paulatim ad diſſerendum lapſi tam acriter cœpe-

runt

runt contendere, ut res meo judicio ad manus pugnamque ſpectaret. Vix reſtabant ſedilia lacertis pulſantibus, & ipſę manus vehementius productę aërem pæne in ſibilum cogebant. Cohorruere omnes ad divini ſtrepitus miraculum, & nobis, quotquot Romani ſermonis expertes non eramus, audiendi curioſitas altiſſimum ſilentiū indixit. Sed illi, quæ confuſa & indigeſta mente conceperant, tanta intelligendi difficultate fundebant, ut non modo non Latine, ſed nec humane loqui crederem. Iam non inter ſe ipſi, jam ſe quiſque non intelligebat, cum uterque vinci arbitrio ſpectantium nollet, & in hoc victoriam poneret, ſi prior non deſtitiſſet loqui. Igitur horas pæne quatuor præliantium æſtus abſumſit, cum id unum quærerent, *num ad ſyllogiſmum ſit neceſſaria concluſio.* Cumque creſceret difficultas per obſcuriſſimæ diſputationis noctem, tandem erupit ille qui ſemicandidam veſtem pæne ſudanti fumo fucaverat, & conſumptis ſubtilitatibus provocavit ad injurias, ut qui attrito enſe fractove deſtitutus gladiator, ad luctam, velut ad compendium pugnæ, æmulum ſtrictis amplexibus cogit. Tu vero, inquit, ineptiſſime, mihi etiam controverſiam moves tanquam in meo regno non eſſem, id eſt, tanquam alius id, de quo agimus, aut laborioſius quæſiviſſet, aut felicius inveniſſet? Teſtes ſanctiſſimæ domus noſtræ parietes, qui toties ad laterum meorum vires obſtupuerunt, dum non minus menſes 4. adoleſcentes noſtros declamando & ſcribendo exerceo, ne hac ſemel quæſtione ut oportuit excuſſa, quid de ea amplius à quoquam diſcere poſſent. Vix ducentis horis legas, quæ in hanc materiam ex pluribus authorum millibus ſolita brevitate decerpſi. Neque eſt aliud, quod te jam in diſputationem trahat; niſi quod ut teſtes in noſtram dicaces familiam, id demum exiſtimatis ad gloriam veſtram facere, ſi aliquid ex noſtris moribus doctrinaque carpetis. Vos, quod ab antiquitatis auſteritate noſtra paulatim vivendi conſuetudo deflexerit, quod opulentior cultus, quam

quem

quem authores dictaverint nostri, privata nonnunquam cubilia instruit; quod in necessarios quisque sumptus pecuniam, quod in hyemem vestes, in exercitationem libros, extra cæterorum communionem prospicit, ingentibus monstris effertis, totamque proscribitis domum. Si ex æmulatione, indignor. Si ex vero dolore, misereor medius-fidius stuporis vestri, quos plus aliena mala cruciant, quam quæ vestra præcordia fœdissima tabe consumunt. Vtrum est enim deterius, fruticum instar omni vento permittere fragilitatem suam; an pertinaci ad obsistendum trunco concitare flaminum superbiam, quæ radicem vim concitati aëris despicientem evertant? Nos ut prisci seculi ratio tulit, selegimus abhorrentem ab ea, quæ jam in usu est vitam. Mutatione deinde temporum facta, & vertentibus omnium cum ætate ac sæculo moribus, non abnuimus his tempestatibus agi, diversisque præceptis familiam imbuere, ut ramis ac frondibus sese ad fortunæ nutum torquentibus clementior ventus, & ipsa victoria facilis, radicibus parcat. Vos autem imaginem antiquitatis scrupulosissime conservãtes, quę non, dii boni, ludibria, qui non meliorum mentium sales & joci consequuntur? Quid prima scholam vestram ineuntium pugna; cum solus tyro apud rudem ignarumque satellitẽ de[illegible]to claustro declamat, & aliquot sententiolis solitariam domum affatus, sibi auditor, sibi testis, sibi judex, interdum etiam petulantissimus irrisor existit? Huic rei non invenio nomen, si non est indigna affectatæ antiquitatis vanitas, vel stulta religio. excindere horrentium, quod jam ipsi authores tollerent, si eorũ manes consuleretis. Quid deinde convivalis inter vos laudatio? quid à nobis sumptus extorti, quos egenos non esse damnatis? quid ille vester ductor non nisi quaternis in diem epulis satur? quid ejusdem vespertina cum tyronibus repetitio, cui statim epulæ, veluti mercede constituta succedunt?

Iam vero de pietate vestra nihil disputo; modo illam

illam ſcrutari omiſeris partem in nobis. Alioqui non quæ latebræ celant excutiam, aut in re dubia quæram facinoris ſuſpicionem: Quæ vulgo, quæ palam in famam veſtram tela jaciuntur, aſſumam, Ambitus, ac perjurii crimen. Infremuit Callion tam inexpectato commotus judicio. Iam Fibullius, jam Lapicia, velut admiraculum, vocem non inveniebant, ac ipſe præcipue vates, cujus domus tam fœda ſpargebatur infamia, ad inſaniam rabiemque properabat, cum alter, utinam, inquit, tantam ad peccandum verecundiam attuliſſes, quantum ad excuſationem audaciæ. Non magnifico per urbem equo delatus potentiorum foribus toties aſſediſſes. Non interdiu amicos ac ſocios, noctu animum ad fraudem & injuriam acuiſſes, ut illis ad veſtrum ordinem aſcendentibus, qui quadrienni rudimento meruiſſent, is princeps non eſſet, quem & eruditionis ſuffragium, & populi expectatio in hunc locum manu ducebant. Et ſolennibus tamen verbis promiſiſtis, nec ambitu nec favore paſſuros corrumpi judicia veſtra, ut cuiquam ad hunc honorem aditus, niſi à virtutis ac meriti templo, pateſcat.

Videbatur nobis omnibus ipſum facinus ſuo nomine lenius, & quos atrocitas vocabuli ad horrorem egerat, exiguæ rei momentum rapiebat in riſus. Cum acrius inſtitit declamator, Eruditionis vero, inquit, certamen non ineo, quoniam vinci vobis eſſet honeſtius, quam noſtræ familiæ certaviſſe. Ridete barbariem ſermonis inculti, quæ in majorum noſtrorum libris nihil ſimplicibus animis inhæſiſſe fuci demonſtrat. Certe vos ſinceram doctrinam è noſtris hauritis fontibus: vos ſcientiam veluti è ſancta ruſticitate avocatis, ac figmentis orationum pictam jam id primum docetis fallere, quod ſe pro veſtra gerat. Tum alter, ut omnem audiendi patientiam conſumpſerat, O mi, inquit, homo, collige paululum redeuntem animum, ut cæca maledicendi licentia, ſi deſit quod in externos jactetis, etiam diſcat, quid in vobis damnare poſſitis. Eruditionem à veſtris ali-
quam

quam accepisse non pudebit confiteri, si vos in solam barbariei hæreditatem admissos ingenua professione firmatis. Sed agam lenius, & refutandi modestia tuam convitiandi libertatem opprimam. Vitam, existimationem, instituta, non perstringam. Illud unum interrogo, cur legibus vestris varia interpretatione distractis, ut hi nomen, illi vestem, plerique ceremonias ad discrimen induxerint, nondum reperti sint qui Latium vetent pronunciatione barbara violari, nondum qui indicere Tullio bellum? Quamquam quid frustra in arcana vestra intueor, vobis omnibus solitariis æstimationibus cuncta reputare consuetis: unde tuta cubiliorum secreta, unde horribilis in juniores sanctio, ne improvisi in seniorum sedes irrumpant.

Cum alia his similia, vel etiam frigidiora pararet, venit ab Archoropo nuncius, & diremit sterilissimam litem. Qui ut audiverat in Italiam properare Fibullium, ultorem injuriæ quam minus bonis temporibus acceperat, cum ipse Archoropus domesticis implicato negotiis insultasset, direptis aliquot sarcinis, cum curribus, quibus ipsæ vehebantur, primo nuncium occurrere jusserat, ipse deinde quam maximis sequebatur itineribus, nulla damna præ Fibullii odio æstimans. Igitur postridie, quam attulerat nuncius literas, Archoropus advenit, tam magnifico cultu, ut illum vix animo, nedum oculis capere possem. Auri argentique omni fide copia major, equorum nobilissimi greges, ingens servorum numerus, & omnia velut ad pompam fastumque subornata. Tum ad deprecationem versus, ut sibi Fibullius satis fieri sineret, ideo exorare non poterat, quod inanis pompæ ordo in supplice pro contumacia reputabatur: & hæc secum Fibullius longa cogitatione pensabat, Quid hic tantæ numerus familiæ? quid sumptus in luxuriam vergens? Num assimulatione vanissima supra se magnos effingit? Num mei raritatem ministerii spernit; & sibi admirationem quærere, & meorum fidem corrumpere hac arte

quæsivit? Auxit hanc in Fibullio suspicionem ambitiosa in nos Archoropi liberalitas, & pæne ipsis accipientibus gravis. Nam ut illuxit dies alia, nescio quot ex Fibullii & Calliorfis domo salutatum introivimus, & Archoropi somnum exultantibus tympanis, tubisque perfregimus: qui dispensatore qua nos cum sportula dimitteret interrogante, tantam effundi pecuniam jussit, quantam non caperet aviditas nostra. Nec humilius quam erat loquutus expediri munus jussit. Quippe productus est saccus ingens, numis argenteis plenus; permissusque diripientibus nobis, nunc onerantes sinum, nunc deprimentes laciniam vestis, tandem gratissima fœcunditate lassavit. Nihil unquam eo munere plenius. Nam sumendi cupiditatem muneris amplitudo exhauserat.

Ego præcipue, jam spe animum in diversas curas intendente, ad solam onusti corporis debilitatem argenti pondus æstimans, ab Archoropi beato limine postremus excessi, sociisque nunc pondere, nunc gaudio æstuantibus facinus ingens ausus, ad vendentem fucos intravi, & mutatis modico pretio vultibus, factoque mihi Gelonis nomine, à miserabili servitio fugere cœpi. Ac cum dies aliquot locorum ignarus aberrassem, tandem in eam regionem veni: ubi sævum & infanum mare conjuges consultissimos habet. Hi privignam jamolim Venerem admirati, se suamque Cyprum barbaro permisisse imperio, matronarum pectora nudant, & illius sacra operosius colunt, ut eximii lepores deam ad reditum invitent. Nec jam Verona longe aberam, cum cuidam Apulo ex Gallia redeunti conjungor. Ille se Cæsarem vocari dicebat: cui ego, utpote & itinerum docto, & in urbem aliquam tendenti, quam ego studiosissime perquirebam, persuasi fœdus faceremus neutrum à socio nisi perfecto demum itinere recessurum. Quod cum plusquam militari sacramento firmassemus, Veronam pervenimus incipiente primum nocte, & ad Antonium Cæsaris familiarem divertimus, Is ea primum cœna la-

ctucis,

ctucis, nasturtio, columbisque lectissimis excepit, & ne, si solitarii dormiremus, nocturna prodigia mentem diducerent, gratissima benignitate providit. At vero qui sequebatur dies, jam non vulgari mensa, sed epulo paene cultus est. Transalpinae ovis particula, & galli spadones plurimi visebantur. Pavonum columbarumque numerus, Turdorum etiam & Coturnicum paene examina; juvencae praeterea aliquot adventum nostrum sua morte luerant; hortum despoliati amiseranr flores, & omnis aedium decor in triclinium nostrum confluxerat. Cum deinde consideremus ad mensam, pocillator singulis astitit, minaci fronte, vultu terribili, custodiae proprius quam convivii satelles. Detraxerant illi galeam, quam continuo instar Vulcanum fugientis Palladis gestant; parmamque aliquantum in latus deflexerant, ut in quieta pace pugnae memoriam spargerent. Credebam aemulari Antonium Domitianam mensam, ad quam olim proceres, cum omnia pullus color indueret, urgerentque sepulchrorum imagines, paene lethalis horror afflxit.

Celabam tam invisi fastidium moris, fucumque timori praetendens, sollicitabam Caesarem, ut explicato convivii ordine, & deficiente jam fame, hospitem relinqueret. Nobis esse viam etiam praecipitantibus longam, & infestum, ut ajebant, latronibus iter non ostendere spem veniae errantibus, si noctu nos in ejusmodi plagas nostra temeritas detulisset. Igitur Sole jam ultra altitudinem mediae lucis producto Verona eximus, & passibus ter mille confectis, ruentem admissis fraenis equum, ex attritu solidi primum campi, & ex concrepantibus deinde lupatis audimus. Erat equus Cygnorum nivi aemulus, nisi crus alterum & apertissimum pectus subcineritii pili fucarent. insidebat autem homo, ille scilicet, qui ad mensam astiterat mihi, vinum, & quae illius artis sunt, serio cuncta dispensans. Agnovi ego irruentem, Caesarique monstravi, & coepi vereri, nequid ignorantes ab hospite tol-

leremus. Nec dubitavi quærere, quæ illum præcipitatio, vel quo gentium ferret; cum ille turpissimi nihil pudore facinoris tactus, ultro docuit, domini se jussu in medio foro primarii juvenis cæde imbuisse manus. Jam in alterius ditionem urbis contendere, & tum ad salutem perventurum, cum exisset Veronæ suæ fines. Perceperam toto corpore horrorem frigidissimum, & velut inaudito scelere perturbatus, cum jam hominem equi fuga pæne à conspectu nostro tolleret: O memorabilem, inquam, Cæsar, audaciam! quid unquam ex omni memoria tam atrox & luctuosum referas, ut publice sicarii non expectent equuleum, sed velut gloriosum facinus sponte confessi, omnes timere jubeant, quoniam ipsi de se nihil timēt? quid, inquam, simile omnibus monimentis, accepimus præter Fimbriæ factum? quem non credo protervius vulnerato Scævolæ insultasse. Excusare se Cæsar errorem meum dixit, quod ad frequentissimum crimen obstupescerem ignarus sævissimi moris, qui in illa regione pæne omnium capita proscripsit. Equus, ait, celeritate notus, & modici æris liberalitas, præmium erit homicidæ, qui vel lares domestico sanguine contaminabit, vel publico barbaræ feritatis exemplo desæviet. Venalis hominum vita est, & licitatores capitum nostrorum publice regnant: etiam pæne infamiam consuetudo sustulit. Ac ne quidem tutæ amicitiæ, aut necessitudines periculo carent. Iocus forte, aut imprudens in fenestram aspectus, secretissimo scelere vindicatur. Sæpe in ferrum cautos venena sustulerunt, aut facis illitæ fumus, aut corrupta floris suavitas, aut fatalis cultelli acies, qui eodem tempore & intactam liberis dapem dissecat, & adversario mortem. Æterna sunt semel læsæ mentis vulnera; & plures reconciliatio, quam professum odium extinxit. Hæc ipsa quam modo reliquimus civitas, quale sævitiæ nuper exemplum prodidit, cum illustris familia, sublatis tribus fratribus, miserabili ruina decessit. At ego dum flagitiorum frequentiam nego mihi quicquam

ex stu-

ex ſtupore ſubducere, video agreſtes aliquot ad anguſtiſſimas ſylvæ fauces, veluti ad conſilium, coiiſſe. Inter illos viragines duæ lacertos extulerant, & videbantur ad pugnam promittere manus. Nec dubitavit Cæſar, quin latronum inſidiæ in illa ſylva frequentes illam pavidorum manum cogerent, qui tunc adventu noſtro recreati, quoniam accincti ferro eramus, una ſylvam transmiſſuri prorumpunt, Cæſaremque, utpote gentilem hominem, &, ut ajebat, eorum fortiſſimum, qui nuper ex illis regionibus Gallias infeſtaſſent, ſibi ducem faciunt, haud dubie in omnia pericula audaces, ſi quis eſſet qui ſuo exemplo fortitudinis admoneret. Cum igitur poneremus conſilium, num quadrato agmine famoſiſſimam viam inire, num una, num diverſis cohortibus præſtaret: ecce tibi occurrit aliorum hominum agmen, & irato fremitu ita militarem viam implet, ut circumſtantis ſylvæ confraga tumultu formidabili exſonarent. Nulli prælium minus quam Cæſari placebat, quem ego ut timidiſſima fronte vidi prenſare digitorum ſuorum articulos, metumque pallore confiteri, vicimus, inquam, Cæſar, ſi audemus non fugere. Latrones ſunt, & ſi mihi credis, plus timori noſtro quam ſuæ virtuti nituntur. Non negabat Cæſar vera eſſe, quæ dicerem, tamen conſulendum liberis clamabat, & propinquorum pietas tenerrimam perfuderat mentem. Iam diſperſi hoſtes occupaverant viam, jam diſtrinxerant ferrum, aut præuſtas in humerum extulerant ſudes, cum repetito clamore incitati procurrimus. Ego digladiabar acutiſſimo fuſte. Paucis ruſticorum ferrum erat, ſed obvio quiſque telo armaverat manum, & ipſe Cæſar frigidiore quam Demoſthenes ignavia non projecerat parmam, ſed omnium veſtibus amictus, quos expediti noſtri projecerant, negabat eſſe fas in primis ordinibus conſiſtere ducem. Non ferendum, ut fortunæ liceat unius caſu affligere univerſos. Sibi curæ fore, ne poſſint circumveniri noſtræ alæ. Incitaturum ad pugnam, ordinaturum aciem, deinde incor-

rupto judicio de singulorum virtute dicturum.

Bellum, O Endecasyllabi, cruentum,
O bellum numeris referte dignis;
Quali Thyades insonant cruenta,
Cum jam Nebridibus graves lacerti
Huc thyrsos virides regunt & illuc.
Non hic Mœnio exsonet tumultu
Iratis tuba dignior catervis.
Adsit tibia, vel forata buxus,
Sacrorum Phrygiam admonens Cybelen,
Aut qua tympana mollibus ministris
Mitras frontibus imperant recingi,
Nusquam hic vulnera, purpurave tristi
Vndabat tepidus cruore campus.
Solus præcipitat timor cadentes,
Solus corpora sauciabat horror.
Sed tandem geminas rotare gyro
Iam forti mihi jam manus placebat,
Iam concurrere, jam probare dextram,
Cum sparsis ululans comis virago
Audacem ferit, excutitque telum.
Quali Thyades insonant tumultu,
Cum jam Nebridibus graves lacerti
Huc thyrsos virides redunt, & illuc,
O bellum numeris referte dignis.
Bellum, O Endecasyllabi, cruentum.

Sublato tandem errore omisimus bellum; quoniam hæc erat virorum & muliercularum acies collecta ex vicinis mapalibus qui & ipsi prædonibus bellum illaturi convenerant. Omnes vulneribus intacti prælio excesserant, nisi quæ sævissimo fuste mulier lacertum meum oneraverat, & Cæsar præterea noster, cum retro cæcis vestigiis iret, incurrerat in vepres, perfossisq; spina clunibus tam miserabiliter exclamaverat, ut gravissimo telo ictum crederemus hanc postremam vocem edere. Igitur compositis præliantium mimis qui hostilibus modo armis concurrerant, etiam ad nos venire Medicum jubent, lacertique mei vulnus perfundere unguentis, & omni artis suæ benignitate mulcere. At Cæsar fœdissime per campum volutatus,

tus, quæso, inquit, Gelon: scito me agere in vicinia mortis, nec tantorum vulnerum hiatus ulla medicina coituros. Grande tamen perituro solatium relinques, si permittis ut intelligam prius quam alta morte pereo. Ego, quamquã marcentes nervi destituerant lacertum, & omnis spes in festinatione medicaminis erat, tamen flebili lamentatione victus, confestim Medicum rogo, ut ad Cæsarem transeat, & exploret desperatæ latebras plagæ. Tum vulneris locum jussus Cæsar ostendere, dimisit in clunem manus, & mox dispoliatus nos odore tam pestifero sparsit, ut crederemus illas partes non tantum emortuas esse, sed in fœtorem etiam pæne solutas labi. Neque aliud erat vulneris vestigium, quam exilissimæ spinæ via, quæ exiguo sanguine maculaverat cutem.

Tarde persuasum est Cæsari, se valere; nec quamdiu blande est habitus, succiduis & titubantibus vestigiis innitebatur. Sed postquam teneriora Medicus virgulta succidit, & aliquot plagis medicamentum opperientem excepit, nunquam magis alacer Cæsar etiam præcipitantius, quam si adhuc starent hostes, effugit. Ac tandem mora simul pudoreque victus, fortioribus consiliis locum dedit.

Iam evaseramus formidabilis sylvæ noctem, jam dierum aliquot iter emensi per confragosos plerumque saltus & importuna montium juga, emerseramus ad amplissimam urbem, in quam meum cum Cæsare fœdus erat compositum. Ac cum ad Mauritii domum (is erat Cæsaris necessarius) tenderemus, occurrit nota jam olim Cæsari mulier, quam ille parcissime salutatam me advertere jussit, & omnia diligentius intueri. Auream vestem aliquot insuper gemmæ aut colebant, aut ipsæ ornabantur, decentissimi collo torques, crinis theatrali pæne gradu conscendens cothurni omni tragœdia altiores fœminam extulerant, levia vestigia omittebant intactam pæne terram; eaque reclinata molliter in humerum adolescentuli dextra tollebantur. Gradus

tamen ipsa testudine tardior differebat huc illuc lascivienti modestia vultus, tardeque ob oculis obviorum trãseuntem rapiebat. Interrogavit Cæsar, qualem ego mulierem crederem, quæ tam prodigo cultu, tanta frontis tranquillitate procederet? Ego Dynastæ alicujus conjugem cum dixissem, tanto risu ilia commovit, ut etiam manus ad lateris subsidium adduceret, & certe, inquit, sutoris conjux est, ut intelligas in hac urbe regnare judicium Paridis, & Minervam, Iunonemque minori fastu quam Venerem ire. Ac ne quid tibi ad miraculum desit, scribendis olim matrimonii legibus adfui, tabulis etiam subscripsi, in quibus dos hæc erat scripta: *stanni pondo novem, & mantilia singula in omnes anni menses.* Sed longe maritus largior, etiam ultra morem effuderat liberalitatem suam. Is donabat patrimonii partem, & præterea veniam, ut hilari licentia utrique consuleret. Cæterum alterna est hæc pompa, & quam publice decora est hæc mulier, tam domesticis sordibus est infamis. Nihil illa fœdius cum absunt amatores, nihil magis neglectum. Victus, pace tua dixero, qualem vel Erisichthonis fames refugiat: Vestis tam squalida, ut aut ream esse, aut elatum maritum deflere existimes.

Hæc Cæsarem familiarius exequentem, jam Mauritii domus acceperat: nec audebam ignotæ domui succedere, antequam Cæsar humanitate mirabili à domesticis cultus me etiam per familiares arcesseret, occurreretque Mauritius, & per amplissima deducens triclinia, passim aureos ostentaret parietes, nobilesque cameras novarum indices opum, ubi multa priscæ urbis vestigia extabant, & celeberrimæ tabulæ ex eversæ urbis incendio non semel conservatæ. Multa Gallico auro cælata fulgebant: sive Brennus fugiens reliquerat, sive ipsi per publicos tumultus avexerant. Præcipua deorum cura fuerat. Stabat Iovis Iunonisque species supra homines venerabilis: Deinde spirans ubique Ganymedes, & Æneæ mater Venus posteros suæ originis admonebat.

Heu

Heu nihil invitis fas quemquam fidere divis!

Cum omnia diligentius perlustrassem, & truncos majorum vultus, semesasque imagines contemplarer, nescio quis me Deus funestissima Mauritii voce obruit, qui Cæsari prædicabat, illam domum Fibullio transalpino homini tantum sacram dicatamque non esse, se illius nomini omnia debere, expectare etiam postridie ab illo nuncium, qui frequentissimis literis & colebat amicitiam, & sua beneficia tuebatur. His ego perculsus vocibus, tantum non amiseram spiritum, sed pallorem, qui subinde membris suffusus est, excusavi extemporaneo morbo, quasi omnes corporis articulos febris subito tremore tentasset. Cæterum nihil opportunius succurrebat, quam fugere, ne me illic à Fibullio nuncius deprehenderet. Igitur nec expectata cœna, quasi perlustraturus urbem, effugi suspectam Mauritii domum, votoque ad fortunam facto, ut aliquando satiaretur meis malis, non civitatem modo, sed provinciam reliqui, & miserabili locorum imperitia, cum totius orbis exul huc illuc fugæ meæ notas spargerem, tandem in ipsa Callionis patria, in ipsis hostium penatibus ad populosissimam urbem veni, in qua tanta erat frequentia, ad negotia discurrentium, ut aliquandiu crederem seminarium esse, ex quo mortales Iupiter in orbem emittit, vel quo fatis vocantibus homines coëunt, ad vitam iterum solemque redituri.

Quicquid Arabs, quicquid dubiis Nasamones arenis,
Aut lasciva tenent effœti littora Lydi,
Invenias: illic etiam Mavortia Thrace
Quicquid alit, quicquid Scythici trux incola Ponti,
Quicquid in immenso late pulcherrimus orbe
Aut facit, aut alio spectat Sol numine factum.

Etiam omnigenæ fructus, etiam mala Cotonia, prope regiæ culinæ fores exurgunt. Illic virtutum, illic vitiorum collegia, & ne parum dixerim, cœlum cum tartaro mixtum. Vrbem autem ajebant de Priamidis nomine Alexandriam appellari. Nec longius quæsivi latebras meæ fugæ. Nam

velut in solitudine errarem, in quot incurreram homines, in tot incidisse simulachra fingebam. Ac mihi præterea persuaseram, tarde crediturum Callionem, me ad regionis caput fugere, cujus ipse corporis pars pæne maxima credebatur.

Erat ædes laxissima, ad quam multis gradibus surgebat ascensus. Celebres circum porticus, & venalitiis rebus plenæ morabantur euntes. Ibi nobilium fœminarum ingens numerus, pennata procerum vanitas, litigantium quoque vigiles turbæ, furum etiam, & eorum qui fortunam, ubicunque inveniunt, amant. Cum illic animum in tot miracula dividerem, vir quidam ut videbatur modestissimus, paulatim accedens, ultra loci genium salutavit ignotum, & an vellem emere profundam auri massam quæsiit, vili etiam addictam, & quod est miserrimum, cui præter invidiam nihil pretium minuebat. Cum omnino non respuerem, seduxit à turba, & nonnihil modesto gemitu cunctatus, quam est durum, inquit, bonis mentibus, vel infamia seculi, vel hominum criminationibus inundari! Aurum, quod Naturæ genium exprimens solerti industria conflavi, palam efferre timeo, ne judicium, quod in omnes artis nostræ homines jam olim rumor tulit, me sub communi causa obruat. Cæterum si populo non omnia credis, servasque judicandi arbitrium, potes hic per compendium properare ad amplissimas opes. Aurum exiguo pretio permittam. Tu auctione certissima dives, non ad optimam semel prædam, felicemque mercatum redibis. Et ne me putes fallendi animo hæc facere, si placet, hodie una cœnabimus, ut familiare super mensam colloquium, tum fidem tibi meam, tum veritatem, certius insinuet.

Tam erat apposita oratio, tam vultus ad lenitatem compositus, ut nefas crederem, si mihi tam sanctus homo in suspicionem venisset; cum etiam, instar Antistitis summi Iovis, videretur ab omnis juramenti atrocitate simplex animus refugisse. Itaque facilis, & nondum satis Fibullii donis e-

doctus,

doctus, ut extemporanea beneficia vitarem, promisi ad cœnam, & etiam condicto maturius adfui, ubi meus ille planus accensum modice ignem, &, nisi fallebat, æternum, follibus ad mensuram turgentibus alebat, & prunas scrupulose excitans, Mercurium suum humido, ut loquebatur, ac quodammodo pingui calore fovebat, ut, inquit, felicissimus pulvis, per tot artes tantamque solertiam natus, id mortalibus innoxie tribuat. quod ne quidem dii Midæ sine damno dederunt, & metalla omnia in altiorem transferens ordinem, doceat Naturæ industriam humana sedulitate vinci. Etenim ubi tellus, optima morientium omnium parens, auri semina in abditissimo sinu concepit, & inspirantem benignius Solem admisit, humillimo primum initio tam chari ac præstantis fœtus elementum orditur. Nam Mercurius ille, ex quo quicquid metallorum est componitur, veluti certis gradibus sese in præstantiorem naturam adaptat, donec volventibus jam pæne seculis in hunc fulgorem evadit, qui omnium oculos tam ambitiose delectat. Nos autem lenta corrigentes incrementa Naturæ, primum Mercurium masculum è montium medullis excipimus, lentoque ac vitali calore imitantes ingenium Solis, ad altiorem sphæram agimus, ut à Mercurio ad Venerem, inde ad sublimitatem Solis ascendat, id est, ut per omnes velut ordines actus, ea sede consistat, à qua si metalla deflexerint, quacunque velint parte, descendant; idque tantum mensibus novem, nempe justo tempore, quo se fœtus humanus ad vivendi dignitatem instruit.

Sed est fortunæ rarissimæ, & in quam nec temeritas, nec casus incurrat, ita digerere nascentis auri cunabula, ne vel immodico æstu consumptum, vel lento nimium igne torpescens, spem hominum & industriam fraudet. Multi nondum solverunt de littore ratem, cum jam naufragium sentiunt: alii in ipso cursu, & spe jam adulta, etiam aliquando in portu, tam mirabilem & lucri & famæ fortunam de manibus amittunt.

Sæpe

Sæpe fornaculum serius ad ignem positum, sæpe vitrea vasculorum fragilitas elatam expectationem eludit, & si verum fateri audeo, plerisque sui cultoribus hæc scientia nihil relinquit, præter inanissimam spem emendandi, quod prioribus experimentis peccaverint. Desidit interim quantumcumque profundus patrimoniorum alveus, nudaque spe ac sterili his ignibus carpitur, unica curiosi animi voluptate tot dispendia, tot maledicæ plebis contumelias repensante. Sed generosis mentibus, & nihil præ mirabili arte æstimantibus, est etiam quædam paupertatis in hoc studio suavitas, ne gratis in Naturæ secreta pervaserint. Nec ullus est in egestatem tam magnificam actus, cui plus aliquid doleat, quam quod cessantibus opibus, sacer ignis, & Phrygio Romanoque divinior cadit. Populus autem, & qui obstinato pectore syncerae voluptatis gustum non sentiunt, execrantur hanc bonorum voraginem, & modestissimi quidem risu, petulantiores maledictis insectantur, severissimi pœnis. Inde monetarum adulterationes, inde fraudes & latrocinia esse clamantes, & quæcunque exhausta patrimonia per injuriam implent. Nec illustrium hominum splendor, nec Aquila nostrarum jam partium facta, amplitudine sua humilium vitiorum, & quæ angustis tantum capiuntur pectoribus, infamiam à nobis detergit. Quotquot in id studium tendimus, si ex optimatibus, fatui; si ex tenuioribus, impostores audimus. Iniquissima tamen ædepol conditione, & quæ facile populum judicasse commonstret. Etenim ne me jam aliorum oneret defensio, id cœlo teste ac interrita fronte prædico, me à puero incubuisse in hanc artem, me quicquid est secreti atque abditi indefessis laboribus quæsiisse; meam tamen fidem aut integritatem nullo propterea esse scelere violatam. Iam vero & humilia in aurum trãsferre metalla, & vilioribus saxis gemmeam inducere dignitatem, mihi tam promptum est, ut non sociorum magis, quã ipsius Naturæ invidiam pertimescam.

Omnia

Omnia Neptuno littora gemmas concipiunt, omnia afferunt. Iam sacrarium illius dei pæne tot radiis est illustre, quot animus virtutibus dives. Etiam talentis nuper pluribus principem lapillum emit: sed nulla illius fortuna mea felicitate non est minor. Cum hæc dixisset, solvit sacculum satis grandem, meque introspicere jussit. erat autem partim laminis aureis plenus, partim splendẽtibus gemmis, & oculos ipsa luce fallentibus: & quanti omnia æstimarem, vultu ad blanditiem deflexo quæsivit. Ego, quem inopinato radii tam illustres ceperant, tribus talentis æstimavi, id etiam, quod plerumque lenes homines solemus, timens, ne humiliori pretio, tanquam mercium contemptu rogantem offenderem. At ille, sic me nunquam educandi metalli solertia fallat, inquit, ut tam illustres gemmæ septem facile talentis venient. Tibi tamen hoc erit orientis amicitiæ pignus, quod destinata tuo judicio pecunia, tribus inquam talentis, sacculum auferes.

Nihil ineptius, quam apud inverecundos latrones pudore teneri. Ego ne viderer homini diffidere tam docte blandienti, cœpi vestium nodos solvere, eductamque de variis pecuniam recessibus numerare: hoc uno sapiens, quod particulam, quæ in summa veste prope humerum latebat, intactam omisi. Igitur cum sesquitalentum prompsissem, negaremque alios mihi esse in præsentia nummos, sceleratissimus carnifex primo sacculum suum recludere cœpit; mox ut etiam à me reponi pecuniam vidit, inquit, quicquid gemmarum est, potius forte fidelissima partiamur. Ego in duas partes quam potero justissime distinguam; tu sesquitalento quam voles partem optabis. Placuit etiam amentiæ meæ conditio. Itaque divisis exquisitissima ut videbatur diligentia gemmis, cum expenderet pretia, & videretur optima fide solicitari, omnem ex animo meo suspicionem abstulit. Laminæ etiam aureæ in distributionem venerunt; ut felicissimo mercatu crederem à me exisse pecuniam. Cum igitur, tanquam

tanquam ille quondam Philosophus, pro Punicis malis ceram tenerem, hilares ad cœnam concessimus, & suavissima remissione animi condivimus epulas ad fastidium pompamque venientes.

Ac posteaquam in domum meam redii, nunquam mihi suavius fuit, cum animus lucri confidentia plenus etiam in medio sopore non cessaret, & inani cogitatione delusus, gemeret tantum temporis suis quæstibus interesse, quantum moræ lenta nox opponeret.

Pons in illa urbe celebris lignea radice consurgit, & trabibus artificiose conpactis non tam undis transeuntibus obstare laborat, quam auri argentique ponderibus anhelans sub pretiosa mole deficit. Hinc & illinc aurificum domus & officinæ quasi continuo splendore lucentes. unionum quoque gemmarumque supra felicitatem Indi littoris copia, quo etiam meas merces cum tulissem, senex quidam, inspectis diligenter gemmis, & me, inquit, deridere credis, jam à cunis inter gemmas educatum, qui vitreæ fractæ particulas pro lapillis rarioribus objicis? Ego indignans, velut à cauto sene deluderer, maledixi tabernæ tam insigniter mentienti, & in aliam me contuli: ubi me pæne totum crudelior fortuna evertit. Nam cum Hyacinthinam in aurem fabro traderem, pretiumque velut ab alio empturus rogarem; quanti, inquit, crystallum emeres ineptis ac rusticis fucis imbutum? Tum ego smaragdum porrigere, ac pellucidam unionem, quantam Ægyptia mulier non diluisset Antonio. Sed cum omnia ejusdem notæ essent, non averti tantum artifex aut spernere; sed convitiari ac palam non impostorem modo, sed furem dicere cœpit. Quotquot vero permeabant per sublicium pontem: cum teneri furem crederent, sic restabant ante ædiculæ limen, ut liberæ undæ ad subditi obicis retinacula colliguntur. At ego non alias minus vivus omnem doloris sensum amiseram; nec advertebam hominem omnes vestium mearum recessus importune scrutantem, palamque efferentem

tem ſaxa gemmarum colore tecta, laminas æneas. quæ auri ſpeciem tenui cælatura traxerant. Igi- non amplius audiebam ut latro, ſed ut adulterator monetæ & publicæ vindictæ ſervandus, cum ſubinde redeuntibus nervis in hoc ſaltem miſeri ſenſus patuerunt, ne ignorarem me miſerrimum eſſe. Tum profuſis lachrymis, vultuque qui non tantum à me nefas commiſſum eſſe diceret, jam ſilentem populum & audiendi avidum affatus ſum. Si non omnis miſeris fides cum calamitate decedit, illud juro, non ſcelere meo, nec fraude. id quicquid eſt concitum turbæ: Virtus, & credulitas fidei meæ teſtis, in has me anguſtias conjecerunt, malitiæ doliquе rudem; de quo id hactenus ſenſi, primum eſſe nefas in ſe admittere, ſecundum in alio ſuſpicari. Itaque cum heri bonæ fidei integritatem, ſeu verbis, ſeu inceſſu, ſeu etiam aliquo geſtu, incautus prodidiſſem, viſus ſum præſtigiatori turpiſſimo facilis præda, & quæ maculas magis pondere, quam exeundi ſubtilitate turbarem. Nec illum fefellit opinio. Nam hæc pæne inania gemmarum ſimulachra ſeſquitalento permutavit.

Cum non ſolum lamentabili fletu ſermones meos, ſed omni etiam execratione firmarem, circumſtantis populi impetum ſtatim fregi. Itaque aliis ad riſum, pluribus ad commiſerationem verſis, peto rogoque, ne mihi nullo merito calamitoſo deſint: eant una in ſycophantæ domum, & ſceleris tam atrocis præmium ex facinoroſis manibus extorqueant. Id ſaltem ſolatium paupertatis fore, ſi non inimicum ditaviſſem. Aſſentantibus cunctis, ſeu qui odio in ſcelus ducerentur, ſeu quos in miſerabilem pietas excitaret, ſeu denique qui turbas ad flagitia peterent, ducem me præbui; cum ſubito lictores publici aſtiterunt ad latus, moleſtiſſimo ſatellitio, & aut in meam, aut in æmuli pecuniam intenti, quorum paulo ante aliquot nobile ſuæ artis facinus ediderant. Nobilem fœminam de curru detraxerant. Flagitabant nummos, quos neſcio quis

nus cogitasset, sed etiam prædæ participem, per indignam advenæ calamitatem augeri. Receptatorem latronum, & ipsis pejorem aggressoribus ad publicum exemplum castigari debere. Nihil mihi unquam illo jucundius extitit: quoniam non deerant, qui vinciendum cauponem, ac servandum dicerent. Sed nihil fiebat tardius, quam quod omnes imperabant. Nullus injiciebat manum, aut pro imperio in custodiam sequi jubebat. Nam lictores, ut qui lucrum captarent, nec hominem tenebant, quoniam postea dimitti non poterat; nec abituri erant, nisi sceleris pretium supra debitam justi officii mercedem duplicaretur. At diversitor, seducto ex lictoribus principe, quadraginta denarios in singulos lictorum, qui adessent, erogaturum promisit tanta subtilitate, ut nemo adverterit, nisi per similem malitiam doctus. Incipiebat mihi esse suspecta lenti supplicii mora, cum lictor, cujus venalis fides conductam operam præstabat, vanum esse de quo disputaremus ait: id solum quæri, num adesset qui me adulteratis gemmis deluserat. Scrutanda penitus omnia, nec abditissimis domus latebris esse parcendum. Tum irrupit in ædes, & stabulario nequissimo (id quod moliebatur) effugiendi locum fecit. Interim ad negotia populus deflexerat, & ut in tumultibus solet, omnium impetus in turpissimum languorem desinebat: cum solus, & invisus, ad sceleratum limen adstarem, & lictores omnia permiscerent in ædibus affectata diligentia, quæ quo erat falsior, eo struebatur solertius. Cumque inanem diu laborem finxissent, tandem nunciant abesse hominem, &, si quid in cauponem haberem, magistratus jussu ad judicium evocandum: se non posse indemnatum, & cujus flagitium erat ita obscurum ut posset negari, in custodiam trahere. Id restare, ut largius laboris mercedem numerarem: quoniam bona fide me sequuti tres pæne horas consumserant. At ego tanta improborum contumacia excitatus, negavi aliquid proditoribus daturum, præter pre-

ces, ut evenirent quæcunque publicum in illos odium quotidie concipiebat.

Nec jam languide iratus ad Prætoris urbani tribunal devolo, scelus cauponis & lictorum perfidiam veris indiciis delaturus. Erat autem in Arcula (ita Prætorium appellant) tam frequens concio, ut instar unius molis aut corporis coiret arcta & congesta frequentia. Simul movebantur, una cessabant, & quod est rarissimum, uno veluti ore nunc silebant, nunc in risum effusissime concitabantur. Cum jucundum remissumq; tribunal admirarer, adverto judicem indignissimum qui inter mala verba habitet, sublimi sede, vultu gravi, ore ad antiquorum majestatem composito, pæne ad ridiculam controversiam moveri, ut severitatem judicantis non servaret. Stabat enim ludicro amictu reus, ore purpureo, viridi cucullo, cur cum fatuorum principatum aliquot jam annos tenuisset, repente æmulus tantæ fortunę controversiam faciebat. Nec deerat patronus magnificæ causæ, qui principem numerosissimæ gentis de statu dimicantem tueretur. Illum patre, avo, majoribus fatuis ortum prædicabat; matris familiam nunquam sapuisse, nec pium filium degenerasse à gentilitia mente. Meminissent magistratus, in quanta causa judices sederent. Concuti rempubl. si bene animati in Principem fatui ducis injuriam persequerentur; qui me hercle, inquit, si omnes ad arma properabunt, non inveniet sapientia defensores. Quot enim vel ex istis, qui me nunc audiunt, taciti, & velut in partes non abstracti, si semel Moriæ vexillum effulserit, pro stoliditate pugnabunt? Non hoc seculo Clazomeniis solis insanire publico decreto concessum est. Nihil tutum nihil syncerum relinquetur; nec aliud pugnam cædemque prohibebit, nisi si forte in quos sæviant non habebunt. Magna imperia nec apud prudentes sine formidabili concussione mutantur. Verendum est, ne, si tantæ multitudinis jam placida tranquillaque moles excitabitur, non magis de imponendo duce, quam de sedando

exercitu

exercitu quærendum sit. Patiamur fatuos conditionem suam ignorare. Sint suo judicio prudentes, nec cogamus & vitium eos & vires agnoscere. Adjuvabat omnia princeps fatuus, ridentibus lachrymis, nutuque, si vinceret, singulis apud se dignitates destinans.

Videbam non vacare miseriis meis judicem, neque potius per me quam per disertos patroni questus rem publice deferendam. Itaque cum hora pæne duodecima litem jucundissimam diremisset, admiratus tot causidicos è subsellis surgentes, quot olim causæ non erant, omnium ora vultusque pensabam. Illius torvum supercilium horrebam, illius explicatam lascivamque barbam oderam : nec erat quem non aut reverentia aut fastidium prohiberet adiri. Cum jam omnes dilaberentur, seu fato, seu fortuna, postremus excessit vir censorii vultus, ore, incessu, modestia Cato: Quem ego tandem audacior cum submissione vilissima salutassem, si es, inquam, quod te hominum existimatio, quod te probitas, quod ipsa justitia prædicat, conditionis miserorum columen, afflictæ virtutis patronus, noli contemnere benefaciendi materiam, quam heu! meo tibi damno fortuna suggessit; quem ex florenti statu facilitas astutis prædonibus patens in indignam calamitatem misit. Tum prolixam mali seriem dolentibus verbis, & ipsis pæne gemitibus in conspectum dedi. Nec pro re moveri videbatur. Sed postquam medium ejus, quod ex lite consequerer, promisi; tunc allevare oculos cœpit, tunc mulcere animum meum, dolorisque ultionem promittere. Igitur postero die ad tribunal adesse jussit, vultu quantum possem funebri, liberali tamen veste, fictaque constantia, ut viderer judicibus & bono loco esse, & solo adversarii scelere miserabilis, cætera suæ fidei concrederem. Cum sic ab eo discessissem, ut omnia optimo statu esse putarē, liberius totum diem variis cogitationibus impendi; nunc Callionem ac Fibullium in meum supplicium incensos,

nunc crudelem Percantis adulationem reputans, si qui me casus ad immite servitium retraxissent: & fronti literas esse, quas crinis utcumque celabat, velo ut in obvios nec cogitantes fideli, ita in curiosos & scrutantes imbecillo: & me testibus, si negarem, posse convinci, & ipsam domini potentiam mihi copiam defensorum non facturam. Contra obstabat regium Gelonis nomen animusque supra servum erectus, & nullum de ignota stirpe praejudicium, nisi quod de externis praeclarius sentimus.

Cum haec solicitudo animum in crastinum protraxisset, iremque ad Praetorium, occurrit in ipso aditu vir, qui magnificus videri poterat, si quod inter illustres vestis discrimen faceret, meque nec cogitantem benignissime salutavit. Incipiebam timere, ne venales etiam gemmas afferret, cum ille habere se dixit quae è re mea forent audire: commodarem aliquantulum aurem, neque si me aliqui circumvenissent, ex alieno scelere suam fidem metirer. Quamquam omnibus diffidebam, non videbam tamen quae fraus timeri ejusmodi colloquio posset. Itaque humanissime, & tempus, & secretum, si res postularet, promitto; simulque in oblongam porticum descendens, coepi expectare sermones hominis longa cogitatione ac veluti suspiriis sibi praefantis. Non alias, inquit, durior natura extitit, quam cum levari mala voluit atrocibus remediis, ut interdū morbo saevior medicina valetudinis desiderium tollat. Multi dolores non leniuntur, nisi membra quae dolent excisces, & interdum est levius aegrotare quam sanari. Idipsum quoniam deteriora Naturae imitamur, humana disciplina decrevit. Etenim laedi, spoliari, contumelia violari, magnum malum, & seu famae nostrae, seu fortunis acerrimus morbus: sed remedium diluit tam amarum consuetudo nostra, ut non tam invitare videatur ad sanitatem aegros, quam sanos prohibere ne doleant. Iudicia dico, & crudelissimos Advocatorum astus; quos, si litigare persistis, intelliges nihil minus quam praedo-

prædones sævire, nisi quod lentius cædunt. Ille diversitor per quem damnum te fecisse clamitas, ecce tibi omnibus modis purgaturus crimen est, etiam sponte pecuniam refusurus, quantam nulla tibi judicum sententia dari imperet. Conscium fuisse scelesti consilii, quo te fucatis gemmis vir nefarius delusit, negat. Sed cum nollet domum suam infamia laborare; te prohibuit cũ lictoribus irrumpentem in ædes. Et jam anxias litium curas, jam avaras patronorum artes omni pretio redimit, me legatum ad te misit, utpote qui mutui commodi admonerem. Tuo bono reduces vestigia, dum adhuc in limine hæres, nec dum interius tractum adducto velut ostio incluserunt Patroni iniquissimo labyrintho: ubi te calumnia atque mora, omni Mæandro pigrius stante, ludificentur. Semel mihi controversia fuit, quam componi per Iudices vellem, cum omnes interpellarent stultitiam meam, &, quod nunc tibi vaticinor, mihi plerumque minitarentur. Audies, hospes, rem admirabilem, & quæ te non alio stupore circumfundat, quam ut quæras, num eo usque pertigerit mortalium scelus. Eram passus atrocem ab amico injuriam, qui epulis obrutus, postquam appellavit contumeliose, etiam graviter multaverat, immisso in me servitio, dentemque, ne nullum esset sceleris vestigium, ab ore excusserat. Quid multis? conveni in judicio: elegi patronum qui cum disertissimis certabat, nec corpori parcebam, nec pecuniæ. Sed hoc mihi nocuit, quod incideram in opulentum hostem, qui prævaricatorem turpissimum (illum, inquam, qui mihi Advocatus erat) duobus talentis emit; ut non amplius nisi sua voce loqueretur. Languebat Oratoris mei facundia, quoties jubebatur pro me loqui, nec sententiæ sequebantur, nec pæne cohærebant verba: ut Iudices eloquentem hominem crederent non naturali vitio, sed causæ infirmitate labascere.

Cum igitur spem meam multis dilationibus frustraretur, tandem exactis aliquot annis resta-

bat, ut quæsitor aliquis pronunciaret. At ille nefarius, suspectos mihi plurimos ex iis qui sedebant in causa judices proclamat: ac ut in me moveret odium, quanto non laborant nocentissimi rei, petit ut sancti quique Iudices nominatim excedant; id à me mandatum iniquissima vociferatione firmabat. Aberam unius diei itinere, cum hoc per amici literas nunciatum reditum meum in urbem tantum non præcipitavit. Nihil expeditius videbatur, quam ut hunc probare possem dolo malo intervertisse causæ meæ famam; ac cum deinde sequester, de cujus manu talenta duo ab adversario meo sumpserat, interpositis inimicitiis, rem ad me detulisset, in jus vocare hominem, & prævaricationis accusare ausus sum. Exitum meæ miseriæ sic comprehendam, ut & intelligas nefarium scelus, nec mihi molesta sit fusa calamitatis narratio. Tot artibus egit, tot fucis circumamictum crimen suum velavit, ut immineret periculum, ne in me velut lacessitæ innocentiæ temeritatem vindicaret. Vicisse mihi visus sum, quia non perii, nec aliquid amplius impetrarunt amici mei, quam ut integra fama possem à lite discedere.

Non nego sanctitatem Iudicum hæc mala mulcere, non patronorum sanctitatem (eorum qui à communi facinorum orbita deflectunt) publicam aliorum infamiam velut abstergere. Sed notum naufragiis mare non salute aliquot navium amittit crudelitatis nomen; nec proba est Sirenum vicinia, quoniam transeuntem Ithacum non evertit.

Iam vero quibus pœnis digni sunt, qui hos homines propellunt in forum, qui, inquam, nihil minus quam peritos æquitatis humanæ ad Oratorum subsellia trudunt? Sacerdotes & Antistites Themidis dico, quorum è scholis inexperti adolescentuli cum empto testimonio ad clientum ruinam ac pæne fatum proruunt; ut, quod olim ferebant: *asinus ad lyram*, id oraculum putem in hæc tempora destinatum. Quid ille qui nuper cum inter patronos referri quæreret, protulit testimonii libellum, quem non magis quam Iurisprudentiæ

tiæ codices lectum, etiam sibi absens procuraverat? Credebat contineri, se civilis scientiæ studiis meruisse quem omnia tribunalia audirent. Erat autem scriptum, illum medicinæ peritum cooptandum in numeros eorum, qui præcocia fata saluberrima ratione morarentur. Hinc risus ab iis plurimum editi, qui tantum eruditius peccaverāt. Videbatur haud spernenda monuisse, volebamque ulterius audire suadentem, cum Percas ad me vestigandum missus, nescio qua fortuna in eandem porticum se conjecit, meq; nec opinantem sævissima oratione perstrinxit, &, teneo te, inquit, Euphormio, teneo fugitivum, teneo ea cruce dignū, quæ etiam ultra mortem desæviat. Cum assuevissem esse miser, & pallidi vultus nullo metu ultra possent albescere, intentavi in irruentem manus, & constanti lumine tantum non transfixi minantem: ac deinde cum asperrimis vocibus detonaremus, & ille veluti pro præda, ego pro salute dimicarem, jam advolaverat ad nos populus, quantus pridie ad cauponem non iverat, & tanquam in arena luctantes etiam pæne hortabantur ad pugnam. Sed cum ille me servum vocaret, ego impostorem dicerem; cum ille Callionem, ego libertatem, inclamaremus, alius minis, alius fletu ageret; uterq; veluti per compendium confluentes ad spectaculum homines suæ causæ admonet Ille Callionis servum, Callionis fugitivum dicebat; Ego contra liberis parentibus ortum, unaque cœna improbe emptum referebam. Visa res multitudini digna, quam non aliis mandaret. Statim obtinet miseriæ favor, statim vindicias secundum libertatem dandas censet; Percantem importunius obstantem expellit. Ego vero per Curiæ veluti posticum egressus mox Alexandria me proripiens, & in tutiorem urbem discessi; & quoniam res ad populum traducta est, vos qui hæc auditis, qui legitis, quamquam estis omnes improbi judices, non recuso.

FINIS PRIMÆ PARTIS.

PARS SECVNDA.

Illuſtriſſimo & Nobiliſſimo Heroi,

ROBERTO CECILLIO,

Comiti Sarum, Summo Quæſtori, & Regiorum Secretorum Præfecto, Nobiliſſimi Ordinis Periſcelidis Equiti, Sanctioris Conſilii Senatori Sanctiſſimo, &c. Euphormio S. D.

Nihil mihi debes, ſed virtuti tuæ (Inclyte Heros) quod hic liber honori tuo datur. Neminem oportuit omittiin publico queſtu, & qui in vitia non patebas, ſaltem nimiæ virtutis debuiſti accuſari. Durum enim impoſuiſti mortalitati onus, quam poſſe ad tantum faſtigium pervenire docuiſti, pæne ad Superos virtutis conſortio provectus, ſic ut nemo humanæ Naturæ imbecillitate jam aut humilitatē ſuā ignaviam excuſet. Et hanc accuſationis tuæ laudē quicquid hodie eſt eruditorū ad Nepotes mecum deferent, critq; mirabilius, quod jam Orbe ſeneſcente repertus ſis, qui omnibus famæ magnitudine umbram feceris, quorum fidem vel induſtriam antiquitas laudavit, licet ad omnium ſeculorum interitum ſcelera merientibus virtutibus ſuccedant, neque Cronus magis veritatis quam vitiorum pater ſit. Ego ſane tibi hoc libello, veluti longo plauſu gratulor, cujus ſonus in omnem ætatem durabit. Et quidem tuæ gloriæ meos & meorum enſes vovi, nec interim credidi inutile munus, ſi te quoque exermis colerem, & tuum nomen legeretur in hac charta, quam publici favores tam benigne ſuſcipiunt. Magni homines ſcribentium pennis ab invidiæ nubibus ad æternitatis ſudum feruntur, & quantum ad poſteros nihil amplius Achilles fecit, quam placuit benevolentia Homeri. Et nunc quidem ſatis erit te Quæſtorem iſti judicio feciſſe, ut omnia facinora tua voce damnentur, quæ in hac Satyra velut ad tribunal tuum coegi. Cæterum hoc deinceps vigilantiſſima devotione enitar, ne quid ex tuis virtutibus poſteritatem lateat, & tanto latiori volumine, quam quod hic vitia caſtigat, tuas laudes implebo quanto eſt humanius gratulari dotibus natura, quam flagitiis iraſci. Vale.

IO nunc exilia atque luctus, io mortalium ſcelus & fraudes, & quicquid in Euphormionem crudelius Numen invenit; io nunc ceſſiſtis

triumphanti! ego te, quicumque Euphormionem Deus urgebas, ego te pertinax fortuna lassavi. Iam de fluctibus extuli pedem, jam evasi de naufraga rate, & arenulam securis osculis adoravi. Et nunc de littore Oceanum lustro, cautesque & vada, quibus me iniquior tempestas illisit, gratissimo horrore contemno. Iuvat ô Lusiniam reliquisse, juvat per errores meos, & Callionis injurias, fraudesque sodalium, hanc conditionem emisse, quæ me hodie florentem contumacibus fatis ostendit. Sine causa irascebar meis malis: & me cum Themistocle calamitas felix in altiorem extulit sortem. Ecce jam effugi fortunæ imperia, ecce jam in Scolimorrhodiam perveni, regionem felicissimam, meaque Lusinia meliorem. Illic me miseriarum pelago vagum humanior portus accepit: illic tranquillior aura demulcet, & jam Parcæ mitibus decretis suum in me crimen excusant. Hac mercede calamitas placet, & quam antea miserabili stilo depinxi, ea quoque jucundissima serie hanc chartam implebit. O sordidi amatores terrarum, ô capaces scelerum mentes, neque vos peccandi libidinem explevistis, & ego maledicta non consumsi. Iam in Scolimorrhodiæ littore tutus insisto, jam donaria templis appendi, & in ipsa residens ara ex qua diis æquoris libavi, vestra flagitia atque nefas liberrima exprobratione promulgo.

Cum Alexandria discessissem, & crudelitatem Percantis fugiens, & Callionis potentiam, ipsa malorum consuetudine robustus, per varias gentes fluviorumque discrimina instar Æneæ aut Vlyssis diu exilium meum circumtuli, donec in amœnissimam civitatem descendenti ex vicinis montibus ædificiorum cultus, & camporum pulchritudo, aliquam quietem persuasit. Flamen satis capaci alveo planiciem, quæ inter montes extenditur, percurrit; & humore æqualitatem camporum colliumque radices subeunte, liberalis gleba rerum omnium culturam admittit, summi montium vertices lætissimis sylvis æsta-

tis voluptatem, & hyemis subsidium alunt: vites deinde atque horti continua serie ad planiciem extenduntur, quæ in pascua & fruges distributa innumerabiles vicos pæne in civitatis majestatem conjungit. Circa urbem hinc felicissimum olus, hinc aperta ambulantibus spatia visuntur, præcipue qua fluvius exceptum convallibus montium calorem lenissimo tepore perfundit. Vrbs ad utramque ripam posita satis operoso jungitur ponte, habetque non superbæ molis domos, sed lapidibus optimis & elegantissima arte porrectas. Delphium urbi nomen est. ibi plures externi quam cives, propter commercium literarum vivunt: quippe disciplinarum studia non alibi illustriora habentur, & Acignianorum fama veluti ad orbis supplementum æternam ibi juventutem conservat.

Ego vero posteaquam intellexi, quam multi se literis ex paupertate vindicassent, etiam ignorantiæ pertæsus, quæ mihi rerum antiquarum notitiam auferebat, ut neq; veterum miseriis ad solatium uti possem, constitui me in eruditorũ disciplinam dare. Iam grandior adolescentia, & pæne in maturam virilitatem declinans abhorrebat à puerorum consortio, quibus me elementa literarum miscebant: sed non fui sub pudore, & meta itineris, quod intrabam, omnem saxorum scabritudinem, spe dulcissima lævigavit. Etiam persuasi iracundiæ meæ, ne repudiaret beneficia, quæ ab Acignio offerebantur, id est, ne injurias, quibus olim innocentiam lacessiverat meam, in meipsum stultissimo furore punirem.

Igitur angusta habitatione contentus, mihi de quibusdam libellis qui ibi optime emuntur, providi, & ad gymnasiarcham Acignii ministrum veni. Ille tum terribili gravitate in nescio quam puerorum levitatem sæviebat, & pæne meipso supercilio instar simulati Saureæ abegit. At vero posteaquam animum explicui meum, excusaviq; annos quibus iniquior fortuna inviderat mansuetudinem studiorum, sane visus est misereri meæ for-

tis,

tis, quæ mihi pueritiæ labores in illam ætatem servaverat: & aliquantulum hortatus, ne pulcherrimum cursum finerem contrariis ventis perverti, me ad infimi ordinis Scholasticum manu duxit, & in auditorum numerum redegit.

O pater, Aoniæ moderator maxime turbæ,
Qui Xanthum Lyciamque colis. Delonque vagantem,
Et Claron, & Delphis, famam vocalibus addis:
Da faciles vultus, meque ad tua limina deduc.
Non ego Bacchæos insana per avia thyrsos,
Non buxos Phrygias, aut sancta silentia posco,
Queis Celæa domus, queis se bona jactat Eleusis.
Tu tantum mihi Numen eris: te præside terras,
Phœbe pater, totumque licet contemnere cælum.
Te, cum dispositis imponis carmina nervis
Mirantur laudantque dii, victique fatentur:
Et qui certa fero molitur fulmina jactu:
Et qui Bistoniis acer deus imperat oris.
Nec minor in terris regnans, pater: Orphea nigri
Victorem sensere Dii, tecumque loquutus
Horriferum Ajacem timidus confecit Ulysses.

Cæterum quod in pueris est severitas parentũ, aut supplicii timor, illud mihi erat pertinacia virilis, & proprii consilii decretum; ut improbo labore ætatis dispendium redimerem. Et qui quondam tam severus alienos pensaveram mores, tandem eruditis cogitationibus intentus supervacuas omiseram curas; cum Acignianorum discordia, quæ illos in Delphio cum quibusdam etiam literatis committebat, me ad pristinam indignationem reduxit. Proh cæca vitiorum libido! proh rerum minimarum in ingentia crimina sat patentes angustiæ! Non leviori collidebantur certamine, non minus atroci ambitu pugnabant, quam si diadematis fortunam tam ludicra promisisset victoria. Qui aliis imperarent in angusta urbe, inter homines liberales quidem, sed obscuros, pertinaci æmulatione quærebant, sufficiebant odiis inania dignitatis nomina, fascesque sine securibus puerorum tergis hærentes. Nulli interim severius in ambitum dicebant, nulli frequentius numerabant

ſuperbiæ mala: & dum parvis occupati neſciunt ſe gloriæ impendere miſerrimam mentem, in illuſtrem ambitum magnatum, in ſolicitas Principum curas ridiculi declamatores inquirũt quaſi interſit inter ſordidã & magnificam vanitatẽ, niſi quod hęc peccandi impotentiam oſtendit, illa autem ſplendidis velis ſaltem mortalium crimen excuſat. Nam ut optimę meſſes fortiore nutu ventis reſiſtunt, & inanium ſegetum caſſi vertices nullis auris obluctantur; ita capacibus honorum non niſi digna gloria imperat, immerentes autem ſolum dignitatis nomen corrumpit. Romani Bletoneſios publico judicio poſtularunt, quod hominem Diis immolaviſſent; cum ipſi duos Græcos, totidemque ex Gallia mulieres in foro Boario etiam per ſacrorum ſuperſtitionem viventes defodiſſent. Adeo malignum eſt de alienis judicium, & multi cum Acignianorum turba iraſcuntur illis vitiis, quibus ipſimet ſuam famam indigniſſime maculant.

Hæc ſæpius reputabam inter Muſarum otia, cum interim aliquantulum deflexit meæ fortunæ malignitas, & quietem ad colligendum ſpiritum conceſſit. Erat in Delphio vir externus, omnium ſuffragiis ad probitatis famam provectus; Themiſtius appellabatur. Is cum modicas opes ſua induſtria quæſiiſſet, neque genuiſſet liberos, ſe nonnunquam fortunatum prædicabat, cui arbitrium hæredis natura conceſſiſſet. Ego me in illius familiaritatem non altiori ſpe, quam jucundiſſimæ conſuetudinis, immerſi: cum neſcio quo Deorum beneficio mei mores & ipſa cupiditas ſciendi optimo ſeni placuiſſet. Forte per auditorum ordines promotus exordiebar ſapientiæ ſtudium, cum me Themiſtius in proprios penates recepit, & cum tempore convictuque fatalis amicitia creviſſet, nec repugnante conjuge, quæ jam anus non cogitabat de liberis, in bonorum hæredem adoptavit. Cæterum averſatus improbitatem mortalium, non minus ſæpe querebatur quam ego, quod olim florentiſſimam patriam incautus juvenis re-

liquiſſet, quippe ſe in Scolimorrhodia natum eſſe, feliciſſima regione; ubi cælum optimos campos continuo tepore perfundit, & tardiſſima ſenectus reſolvit expectantes; illic autem homines vivere, non quales in aliis regionibus videbam, ſed ſynceris animis innoxios, & qui à Deorum vita ſola mortalitate diſcreparent. Sed dum in exteris regionibus, inquit, adoleſcens vagarer, forte incidi in amorem, qui me veluti per Calypſus aut Circes blandimenta perpetuo exilio damnavit. Nam cum iſtam conjugem duxiſſem, elegantia morum & formæ pulchritudine mihi conciliatam, nunquam aut illi perſuaſi commigrare in patriam tam felicem, aut mihi, ut relicta chariſſima parte ſolus tantis bonis incumberem. Tu vero Euphormio, quem mihi jam præcipitanti in tumulum velut ad extremum ſolatium fortuna perduxit, ſi fides amori meo, cui ad orbitatis levamen ſuffeciſti, vide ne, cum extremum mihi diem numeraverint fata, hæreas in iſtis regionibus, ubi nihil invenies aut Scolimorrhodia mea, aut Luſinia dignum. Sed in patriæ meæ humanitatem concede: de qua tantum timeo, ne tibi omnium charitatem admiranti etiam in contemptum mea benignitas veniat. His ille & ſimilibus verbis ſæpe apud me extollebat Scolimorrhodiam; ut jam nec dubia mihi eſſet profectio, ſi tam bono parenti ſuperviverem. Sed diſcedere à latere ſpirantis neque ego voluiſſem, neque ipſe niſi moleſtiſſime laturus videbatur.

Ecce autem dum in hac felicitate ſaginor, & pæne errorum memoriam tam commodi penates obruunt, jam in alia terrarum parte mihi nova malorum ſemina fortuna quærebat. Quippe florebam in alia civitate, famaque pulcherrima ubique efferebar, quod veluti ſecretus cum Themiſtio vivebam; neque lupercalium videbam laſciviam, & cum ſibi diſſimilis Saturnus gaubebat, publicam licentiam mea abſentia damnabam. Jam me modeſtiores ambiebant, neque erat parum ad laudem, ſi quem frequenti conſortio dignabar.

gnabar. Forte accidit ut inter Themistii cultores juvenis quidam optimæ frontis, quodque maxime amabam, pæne nimia modestia lenis, meam familiaritatem pertinacius quæreret. Nec contentus communi benevolentia, quam facile in omnes expromebam, ad arctioris amicitiæ sacramentum incitavit. Non potui diu negare tam officiosum munus, præsertim cum pignora haberem animi non languide ad virtutis difficultatem exsurgentis. Itaque paulatim ad extremam charitatem deducti sumus; restabatque arctissimæ necessitudini, ut illi prioris vitæ miserrimam seriem narrarem: ego vicissim, quis esset, & ex qua gente aut parentibus cognoscerem. Hæc diutissime non sine pertinacia celavimus : nam & ego contemptum ex tot fortunæ ludibriis timebam , & ille altioribus causis deterrebatur aut patriam aut genus confiteri.

Forte in Themistii umbraculis eramus, & post suavissimos sermones, ego vero inquam , Anemon, si tantum mihi virtutibus notus esses , tamen rogarem cui arbori preciosum surculum orbis deberet: nunc vero quoniam intima vitæ consuetudine permixti in eandem felicitatem eosdemque juravimus casus, noli admirari, si vehementius exopto, & parentum fortunam, & rationes tuas, nihil dissimulata oratione audire. Ille corpus meum amabili brachio incinxit, oculisque mœrore blandissimo in me defixis: Vides me Euphormio ? inquit; mihi crede, & hic cultus & vivendi ratio meæ gentis dignitatem subtilissima ratione mentitur. Quippe magnis parentibus natus in hanc communis vitæ simplicitatem, mea sponte, & clandestinis consiliis descendi. Iam illud à pueritia cognovi, quantis casibus humana omnia vertantur, & nihil tam securis radicibus niti, in quod violentia fatorum non valeat. Nam ut pater in altiorem cônscenderat locum, eo apertior tempestatibus fortunæ, nullas rerum vicissitudines, & inconstantiam Principum intacto remigio evasit. Quis ægritudines animi,

animi, quis ſpem implacidam, aut pervigiles curas, nunc metuentis ruinam, nunc aliis imminentis exponat? Et hæc mihi videbam inſtare, ſi in parentis veſtigiis hærerem: vitam ſolicitudinibus veluti aſſiduis ſentibus horrentem: ut ambitioni, & curis & nunquam voluptati ſinceræ ſic vacarem, ut mihi impendere diem non poſſem: ſucceſſuram interim mortem, quæ in ultima ſcena aulæum tolleret, & veluti puerorum luſum finiret. Audiebam quæ multi de æternitate loquebantur, & illius cupiditas mihi turbam, aulaſque & negotiorum nomina inviſa faciebat. Neque languide ambitionis & potentiæ ſupplicia effugi. Nam cum me deſtinatum audirem ad artes theatro arenæque ſimillimas, ut gladiatoriam facerem, neque aliud ex priſca doctorum hæreditate quam citharam haberem, primo impetrare veniam tentavi; ut ad ſerium animi otium mihi literarum ſtudia darentur; & poſteaquam obſtinatum parentem minime inflexi, communicavi audaciæ conſilium cum uno Acignianorum, qui mihi primus hunc ſyderium amorem injecit, & exiguo commeatu in hanc urbem furtivis itineribus prorepſi: ubi ſi me ſcholaſticorum induſtria produxerit ad conſuetudinem Muſarum, ſtatim in arcanam Philoſophorum diſciplinam me dedam, illorum quibus unica eſt ſolicitudo, per moleſtias corporis laceſſitamque paupertatem ſynceros animos ſyderibus transfundere. Et nunc parentes mei deſolatæ ſenectutis orbitatem queruntur, mihique per lamenta & miſerrimos planctus certiorem ad Numina viam ſanciunt. Quod ſi me audis, Euphormio, & potes felicitatem leviſſimo impendio emere, tu quoque Themiſtium relinques, abdicatiſque mortalitatis commodis te in clientelam ſyderum committes.

Poſt hanc orationem etiam vehementius Anemonem amavi, & exoſculatus ſum impetum animi tam averſum ab humilitate voluptatum. At cum indies inter nos muſſitaremus de Philoſophorum

rum vita, ad quos ipse properabat, tandem ego non conscius tantum consilii, verum etiam particeps evasi. Ipsum conspirationis secretum, quod inter nos fidelissimum erat, & præterea quod amicos ab hac mente aversos sciebamus, utriusque pertinaciam maligna voluptate acuebat.

Cæterum cum consuetudinem meam tristiori severitate horrentem Themistius miraretur, diligentiusque ponderaret sermonum meorum sanctitatem, non potuit amplius decipi, & pæne mecum orationem habuit, quæ Æneam Carthagini stitisset. Sed non profuit apud obstinatam mentem, cum etiam crudelitatem in pietatis parte ponerem; illudque omnino respondi: apud me quidem omnia quæ sunt in humanis rebus Themistio cedere, Themistium autem cœlo. Ille post iracundiam, & lachrymas, & cætera quæ in me valitura arbitrabantur, cum aliquando manus dedisset; si fata, inquit, voluissent, Euphormio, ut pios digitos meis luminibus ad extremum officium admovisses, neque ego me sensissem mori inter tuos amplexus, & has opes, quibus senectutem meam oblecto, etiam post interitum servare credidissem. Sed quoniam fata inviderunt misertimo seni, & te fortasse malignior fortuna exagitat, ego quidem longo luctu tuæ familiaritatis pœnas luam, te vero & consiliis informare antequam discedis exopto; & quoniam ad tua in Italiam vota contendis, honesto cultu instruere, ne te Philosophi ad se egestate compulsum arbitrentur. Cæterum ne pelagus ignores, quod audacissima nave ingrederis, tibi ego tempestates, ego fluctus, & fortasse pœnitentiam prædico. & si te humana consilia in illos cursus egerunt, nihil de naufragio dubito. Me quoque dum primam adolescentiam ex aliorum consiliis regebam, pæne eadem procella evertit, cum blanditiis invitarer ad laborem, & pæne hamum sub spe dulcissima non sentirem. Quid infestis vocibus planorum audaciam ad publicas deposcimus pœnas: aut quid illi tam triste merentur, qui cædibus iracundiam satiant?

tiant? cum inter nos impune versentur grassatores urbani, qui familias totas excidunt, & quod de Sirenibus loquuntur, audientes per saxa & naufragium ad imaginem voluptatis invitant. Hæc est illa dissimulata Iuno, quæ tot Semelas hodie prætextu syderum pervertit, hæc crudelissima pestis, quæ orbitatem clarissimis gentibus & solitudinem fere reipub. implacabili furore minatur. Nam ut feræ quæ semel maculas ruperunt, magis indomita natura se sylvestribus damis abscondunt; ita quicunq; deliniti blandimentis se in sanctitatem illius Philosophiæ dederunt, posteaquam male fundatos conatus aut constantia aut robur destituit, pudorem voluntaria solicitudine intra penates suos damnant, vel licentius libidinibus indulgent, ut sincere videantur priorem consuetudinem ejurasse. Neque Philosophi post tot familiarum incommoda, post omnium publicos questus, à damnatis criminibus recedunt: sed imprudenti ætate abusi ita de æternitate loquuntur, ita flammas & supplicia, & severitatem Numinum inclamant, ut juvenes nondum satis adulto robore ingenii obstupescant ad tot monstra, nec aliter se declinaturos scopulum existiment, quam si in eorum nave trajiciant. Quod si ea mente agerentur, cujus nomen inanibus larvis præfigunt, si vero Numinum & adolescentiæ amore tenerentur, illud saltem cogitarent; non omnes ea firmitate animi esse, ut desertis voluptatibus in aspera Philosophia durent; etiam plerumque maxima ingenia avidiora libertatis suæ esse, & raro solitariæ gravitatis vinculis posse constringi. Nunc autem quasi nulla pars reipublicæ præter Philosophiam procuranda sit, omnem adolescentum industriam ad se vocant, & veluti tyrannicis dictis territæ juventuti imperant: neque fere ulla avis non relinquit ad vimina plumas, quæ illos aucupes audivit. Quid quod diversæ Philosophorum Scholæ subhorridis præceptis suos greges distinxerunt? Omnes sub iisdem votis argumenta adolescentibus proponunt, omnes eundem

exitum laboribus profitentur: tamen vix aliquis ex iis adolescentem laudabit, nisi qui in eandem Philosophiæ sectam in qua ipse vivit, jurabit. Adeo pæne omnia sibi mortales affectus in ea venatione vindicant; & Philosophi miserrime decepti non sapientiæ cultum, sed suam rempublicam diligunt.

At vero miseri parentes, quorum periculo isti quotidie peccant tam inultis sceleribus, post ingratam sollicitudinem curasque, & sæpe prodigum amorem, cum primam tot laborum mercedem à jucunditate adolescentum expectant, omni spe fraudari plerumque suam messem hoc turbine interversam deplorant: sed nec tutis suspiriis desolatos penates prosequuntur, dum simplicitas vulgi omnibus fraudibus aperta, quæ religione adumbrantur, lamenta orbatæ senectutis pro flagitiis accusat, & ne in hoc gradu calamitas consistat, cum parentes lachrymis & tempore pæne dolorem exsaturaverunt, sæpe liberos abdicare Philosophiam, non minore indignatione, quam cum eos amiserant, vident. Tu tamen, Euphormio, si te non vera prudentia, sed veneficia ambientium juventutem ad hanc solicitant vitam, & alienando in ea defessus ad priorem quietem suspirabis, noli multum tuo peccato imputare; & ego immodestius lætabor, si jam conclamatus filius mihi iterum vivet. Cum in hunc modum affectu simplicissimo perorasset, & optima mulier implevisset omnes intimæ vestis recessus ingentibus donis, ego ultimis amplexibus acrius amorem irritavi, ac deinde cum Anemone Delphio profectus sum, & in Italiam iter converti. At vero postea quam superatis navibus Mediolanum pervenimus, cum fama civitatis nos aliquandiu teneret, non sine deorum mente occurrit, qui hunc impetum saluberrima ratione moraretur.

Qui fluctus tumidos, aut facilem notum
Mutare, aut tepidis vellera nubium,
Quæ semper coeunt veris honoribus,
Audaci poterit modo

Certis

Certis subdere vinculis;
Hic solus juvenum corda ferocia,
Hic solus tumidi flectere sanguinis
Æqualem rapidis ignibus impetum.
Hic solus dare turbida
Mentem stultitia potest.
Nunc blande juvenis deliciis perit,
Nunc illum pietas aspera decipit:
Da tempus tenebris; jam veniet dies.
Iam pulchrum roseis jubar
Titan curribus advehet.
Sed nec, qua celeres præcipitant aquæ,
Certes oppositis frangere pontibus.
Nec tu dum calidus luxuriat cruor,
Optes imperio truci
Latum sistere turbinem.
Flumen sponte sua clauditur alveo
Quando non vetito lusit in æquore,
Et desideriis qui furit impotens.
Postquam crediderit sibi,
Vivet consilio senum.

Forte in eodem diversorio, in quod nos sive casus, sive numinum consilium tulit, paulo ante advenerat addictus quoque religionum pietati, sed aliquanto prudentius quam aut ego aut Anemon, vir dulcissimæ consuetudinis, & in quo nulla severitatis tristitia liberalem arctaverat frontem. Theophrastus appellabatur. Ille nostra consuetudine delectatus, cum pæne iisdem ceremoniis diem exigeremus, eademque curiositas maxime nos ad templorum moles deduceret, paulatim insinuatus in familiaritatem, qui & unde essemus, quove studio Tyberim quæreremus, à nobis voluntaria confessione expressit. Præter eximias virtutes in Theophrasto ætatem quoque reverebamur; & ille mitissima manu paulatim profundis vulneribus sine nostro sensu medebatur. Nam & solertissima ingenia pensabat, & ut hominem viderat, veluti ex garrula invidentis Momi fenestra recludebat intimam mentem. Ille nos nec duraturo impetu Philosophiā petere

prævidit, & Anemonis quidem facile ingenium esse, subitisque desideriis exardens, me autem spontaneæ captivitatis impatientem, qua austera Philosophia damnatur. Et jam illi faciliores eramus, quoniam pietatis studiis exardens, non quidem contra Philosophorum præcepta disputabat, sed tantum nostros impetus regere videbatur. Cæterum, neque amplius Anemoni parentum custodia obstabat, egoque veluti obicem Themistii ruperam, & utriusque animi faces, quia nemo jactatas inflammabat, spontanea remissione languebant. Itaque paulatim placabiliores illecebris facti, quibusdam gradibus de subhorrida sanctitate excessimus. Et Anemon quidem revocatus in memoriam gentilitii splendoris, cum sensim parentis hæreditas paupertatis consilium destruxisset, tandem ad penates redire constituit, & veniam ætati deposcere. Ego vero superba deterrebar verecundia, ne ad Themistium redirem. Et jam tantum Musis debebam, ut earum beneficio ali possem, ac præterea frequentibus stimulis Theophrastus urgebat, ut ætatem in literis ponerem, cum laudaret ingenium meum, mihique inter Scholasticos promitteret nomen.

Cum igitur quærerem, ubi maximus literarum quæstus esset, & omnium populorum famam diligenti examinatione pensarem, non dubitavi quin commodissima esset Marcia, civitas in vicino. Quippe Acigniorum familia inde contumaci sese exilio ejecerat; & tum novis doctoribus avidissima juventus vacabat. Et hoc quidem consilium Theophrasto minus placebat, quia atrox rumor bellum in proximam veris commoditatem minabatur. Itaque quanquam & ipse locum quærebat ubi literas non ingratis sudoribus promitteret; tamen graviori fama deterritus recessit in Eleutheriam; cum inter nos felicissimum amorem non vulgari fœdere sanxissemus. At vero Anemonis cervicem creberrimis amplexibus attrivi, neque divelli à charissimo sodale, sed aliquam partem mei relinquere videbar.

Sed

Sed posteaquam illi quidem in montium barbariem, ego autem versus Marciam concessi, tunc vero molestissima solitudine afflictus me rediisse ad malorum consuetudinem sensi, & hoc quicquid calamitatis erat velut ultionem dolorum, quibus Themistium meo discessu oneraveram, non sine tristissima facinoris confessione toleravi. Nam ut illi orbitatem imposueram, ita me Numina amicorum solatiis destituebant. Sic Peleus cædem Phoci suorum interitu persolvit, & Cadmus satisfecit Martio serpenti dejectus in ventrem. Quicquid mortales peccamus, aptissimas pœnas dii inveniunt, nec ingeniosiores sumus ad scelera, quam illi ad vindictam.

Marcia in effusis paludibus collocata qua otiosum mare torpenti licentia destagnat, veluti provocat naturam, & hominum domicilium intra profundi limites protendit. Ego ut primas turrium minas in mediis aquis despexi, non audebam cogitare civitatem : sed veluti lapideas naves, aut si quid mirabilius animo occurrebat, mutus ipse torpensque contuebar. At vero posteaquam mediocri rate in mediam urbem perductus, ab utraque navigii parte splendidissimas domos, marmoraq; & aurum & tecta operosis minis pendentia conspexi, dii deæque ! quam non opes civitatis, sed naturæ divitias, & plusquam Apollinis miraculū vidi, qui errores labentis patriæ impositis radicibus astrinxit. Ac deinde cum fora ingentibus spatiis aperta, ædesque publicas, & fanorum religionem perlustrassem, terrasque velut æquoris victrices ligneis fundamentis in hanc audaciam succrevisse mirarer, tunc ego nec quo vultu omnia exciperem, nec quibus verbis uterer, sciebam, & pallium, quod pictor Agamemnoni circumvolvit, in tam manifesto stupore optabam.

Sed cum in medio foro novus hospes ambularem, oculosque ad publicam pulchritudinem sustulissem, forte quidam in pessima veste, caputque dimidiato orbe humiliter tectus, in me incuriosius vagantem superbissimo ictu offendit.

Ego tanquam de altissimo excitor somno, cõtemplatusque vilem habitum, non sustinui decedere præcipienti. At ille ut dextera ovillæ frustum tenebat, fortissime in oculos nihil tale cogitantis impegit. Perturbatus, & præter commune injuriæ dedecus perfusus quoque verecundia, quod indignum certamen mihi cum coquo judicarem, repente multitudine incingor, interrogatusque num in ea civitate habitassem, posteaquam me externum confirmavi, gravioribus quidem pœnis ereptus sum: cæterum severitate verborum non perfunctorie castigatus. Ille autem non modico fastu ovillam suam quatiens, per adorantem populum vagus, tandem olus etiam mercatus implevit laciniam vestis, seque in scapham conjecit, quam in proximo religaverant nautæ. Ego me in diversorium turbatissima mente recepi, stabulique dominum rogavi, num in illa civitate præfecti culinarum imperarent? agnito ille errore intemperanter risit, & quem inter abjectissimos numeras, inquit, ab origine pæne ipsos Deos recenset. Nam hic genus optimates profitentur non stipatorum agminibus, aut habitu ad novitatem mollis elegantiæ correcto, sed secularium vestium constantia, ut tales agnoscamus, quales ipsi majores in imaginibus ostendunt; adeo consuetudini apud illos est reverentia: nec si bellis attrivissent orbis opes, aut triumphos invenirent ad luxum; aut manipulare fœnum in Aquilam mutarent. Cæterum videbis macella pererrantes, neque illa, ad quæ stomachus connivebit, pudor est ad penates nobilissima manu deferre. Et his moribus nostri quidem nobiles nomen libertatis indiderunt. Sed externi rusticitatem horridæ vetustatis, vel ignobilis negotiationis vestigia lepidissimis jocis infamant.

Dum hæc mihi stabularius ex diversorii fenestra memorat, egoque in subjectos vicos curiosis oculis vagor, multæ scaphæ diversissimis hominibus plenæ per angustias canalium ferebantur; ac ut publicos conventus crederem, tunc omnium

nium gentium voces & discrimina vestium faciebant: & cum à diversitore quærerem, quæ causa tam diversam multitudinem coëgisset, Gephyrii minæ, inquit, & in hanc urbem contumax furor, pæne totius orbis studia excivit. Et jam legati ab omnibus imperiis venerunt, illi quidem ne Gephyrii nos ad turpitudinem iniqui fœderis deducant; alii ut incendii furorem obruere velimus, antequam contiguam partem terrarum ac deinde totum orbem, valentissimo ardore pervertat.

Ego sane nec quis Gephyrius esset ignorabam, & tam publici tumultus cognoveram fontem. Sed non habebam ineptum diversitorem, & præterea exterorum concursu docte mihi de controversia posse loqui videbatur. Itaque seductum in interius stabulum cœpi liberius orare, ut rem alte exponeret, & quomodo Gephyrium læsissent, cujus etiam furor ultra fatum mirabili ratione desævit. Ille se diutius collegit, & illius saporis orationem incepit, quæ non à vilissimo homine, sed plane à politis disceptatoribus condita videbatur.

Gephyriorum series, inquit, & formidabile tot gentibus nomen, non unica ætate, aut seculo, in tantum fastigium excrevit. Placidis mollibusque initiis, velut ille Europæ amator sensim orbem è littore in altissimum pelagus nihil sentientem deduxerunt. Ac ne omnia illorum artificiis imputem, accusare majorum nostrorum benignitatem possumus, quæ invitam Gephyriorum integritatem nimia libertate corrupit. Olim quidem, ut audio, Rex sacrorum inter pontifices imperabat, nullus ordinanti pulvinaria, vel fastos numeranti repugnabat, sed ne publicas vires occuparet tam superstitiosa majestas, neque populum ad conciones vocare poterat, & illum cum flamine Diali ab ambitione magistratuum solicitæ amoverant leges. Sed aliter cum Gephyriis orbis egit. Ipsi reges atque imperia se sponte illis hominibus prodiderunt; & eorum pæne for-

didam sanctitatem ingentibus divitiis colentes dulcissimo imperii gustu humanam aviditatem lacessiverunt Nam cum venerarentur oracula, quibus Gephyrii Deorum mentem exponunt, repente synceram pietatem superstitio corrupit, ut traduceretur illa vis, quam in syderibus habent ad imperium terrarum. Et primo litigantibus provinciis arbitrium ad Gephyrios deferebatur, illique feciales integerrima sanctitate inter volentes imperabant Sed paulatim assuetarū gentium animi hos antistites deorum paulo infra Numina adoraverunt, & omnia eos posse, in religionis parte fuit. Nondum orbis se domitum senserat, & jam omnia infra Gephyrios erant, jam regna *occidere ac edere* poterant, & illud caducis rebus felicissimum videbatur, si eas inter immortalitatis suae negotia alio nutu regere voluissent. Hinc tot urbium dira eversio, hinc funestae pietatis crudelitas, & illius quod habebant arbitrii in judicium superba mutatio. Gephyrii sane diu cum immodestia luctati, tandem se communibus vitiis permiserunt. Quippe paulatim obsolevit antiquae paupertatis memoria; cultusque, & purpura, & gemmae, & fasces, paene hodie ad primorum Gephyriorum rusticitatem erubescunt.

Hic autem qui hodie Gephyrius imperat, quanquam lenissimae consuetudinis homo, solicitantibus illis qui per publicam mundi calamitatem clarescunt, voluit hujus civitatis secures circumvolvi inexplicabili fasce; & tantum ejus imperio stringi. Cum obstarent nostri principes, occidentalis nubes, in qua Gephyrius fulmina strueret, in nostrum caput promittebatur, & nos foederibus validarum gentium, etiam paene illorum favore, qui publice maledicunt, mundi inclinationem agnovimus. Ille, velut impetu coelum ac maria rapturus, crudelissimis edictis detonuit, & si mihi credis, hospes, suam causam praecipiti furore corrupit. Quid attinuit paene minis conjunxisse praecipites ictus, quid nos deducere in angustias, ut etiam cogeret esse hostes? Vapor

quoque

quoque in nubibus pressus exclamat, & timidissimus feris sua arma necessitas ostendit. Si permisisset iracundiæ tempus, si diu librasset illud fulmen, quod immaturis nubibus emisit, forsitan mitigari potuissent tam cruda imperia; neque nostri magistratus armorum vel ignaviæ necessitatem expectassent.

Sed nec impune pertulimus sævientem; & ut amicis fœderibus coëamus, durabit ad posteros atrox memoria vulnerum, quibus Gephyriorum causam hæc contentio afflixit. Quot volumina per orbem dissipata excussere Gephyrii vires, & hanc vanitatem imperandi deriserunt? nec ab iis quidem sparsi quos religio iniquiores fecit, sed ab illis qui sacrorum participes tamen docent graviora sceptra esse, quam ut illa inanes Scholastici argutiis moveant. Etiam plurimi intemperanter ingeniis utuntur, & res seria hodie ad ludibrium processit. Certe hanc chartulam, quam vides, modo filius è scholis attulit, impiam me hercule, sed quia jam vulgaris est, ejus te lectione oblectabo.

Petrus ut in totum regnabat maximus orbem,
Heu quanta cecidit jam modo parte sui!
Libera projectum ridet Germania frenum,
Et negat excussas posse subire minas.
Quaque patet lato fœcunda Britannia ponto,
Vncia pro cunctis non datur una focis.
Majus adest vulnus: O vos miserescite Petri!
Italiam Petro tollere bella parant.
Nec tamen ille ferox, quo se Germania primum
Romuleas jactat non timuisse minas;
Nec qui tergeminam rides Calvine coronam,
Et Latium latio destruis eloquio.
Nec qui vel Tamesim, vel qui bibit incola Rhenum,
Tam fera collata prælia mente movet.
Sed tumet Adriaci Marcus tutela profundi,
Et secum varios cogit in arma deos.
O dolor! & veterem jam Paulus licuit amicum,
Tergeminoque illi nomine durus obest.

Quod si hæc discordia incidisset in homines bellandi libidine furentes, videres omnia hoc fla-

grare incendio; nec aliter quam per alterius partis infamiam lis miserrima constitui posset. Sed & sumus ab armis alieni, & Gephyrius dolet suam pertinaciam ad necessitatem pugnandi traduci; suscepitque Protagon tollere dedecus pacis, & tam atrox dissidium honesta tranquillitate extinguere. Nam conatus Liphippi clam nostri magistratus contemnunt, nec à Gephyrio tam apertis vulneribus distracti, aliter quam Protagonis industria coibimus.

Cum diversitor in hæc verba tacuisset, ego qui Gephyrios semper colui, nonnihil acerbatus paraveram verba, quibus illius audaciam refutarem. Nam ut olim occidentibus lucernis non afferebant manus, ne ignis divinitatem violarent; Ita in illis qui ad religionem prælucent, humanius est vitia, tanquam fumum lychnorum morientium pati, quam dignitatibus vim afferre, quas in turpissimis hominibus nullæ tamen sordes maculant. Sed facta mentio pacis lenivit animum meum, & præterea admirabar illius Protagonis felicitatem, qui huic morbo Æsculapius destinabatur. Itaque submovi atrocissimam defensionem, quam pro Gephyriis habebam, & rogo, inquam, quis ille Protagon? aut quibus viribus? dicere potes? Ille iterum longissima oratione Protagonis potentiam exposuit, qui in Eleutheria, inquit, amplissima regione, Fortunæ sacerdotium nactus est; & nunc tantæ Deæ arbitrium disponit, vir hoc seculo major, & dignus fabulantium miraculis vatum, haud dubie nobis amicus, qui Liphippi cervicibus instamus, & utique devinctus Gephyrio, cujus beneficio etiam post interitum vivet. Intellexi Protagonem esse sub quo Anemon vivebat, & in cujus civitatem me crebris exhortationibus Theophrastus invitabat.

Sed dum in illis sermonibus diutius sumus, ecce ingens tumultus ad stabuli fores, & hospites ex Eleutheria splendido cultu adventant. Nec moratus diversitor occurrit intrantibus, & humanitatis officia pollicitus, mox in triclinia deducit,

cit, mihique deinde gratulatur, quod haberem homines meæ linguæ, quibuscum versari in sua domo possem. Ego vero nondum certus an gauderem (quippe Eleutheria non longe à Callionis patria recessit) furtim contemplabar familiam, ut obiter viderem, si quis ex illo comitatu usitatus mihi esset. Frequens servitium gentilitio more turbaverat domum, puerique petulantibus rixis pæne ipsum diversitorem obruerant: dominus autem in interiori thalamo erat, procurabatque fessum corpus, & credo ad specimen nobilitatis majorem mollitiem fingebat.

Ego postequam nullum ex familiaribus agnovi, cum illius viri potentiam ex servorum audacia metirer, me ex latebris angustæ cameræ produxi, quæsivique domini nomen, & commercium linguæ in benevolentiæ pignus obtuli. Nulla gens est, quæ prolixius humanitatem nihil auferentem promat. Illi mea prope vestigia inutili salutatione tangebant, cæteraque addebant blandimenta, quæ pæne infantes pernoverunt: cæterum domino suo Stratonis nomen esse ajebant; illum rerum exterarum studiosum, pulcherrimum ingenium excolere peregrinationibus, & me in felicitatis parte ducturum, si in tam elegantis hominis notitiam pervenirem. Tum & ego verbosæ humanitati liberaliter indulsi, & cum jam extrema luce convivium gallico more diversissimis voluptatibus mensam impleret, etiam ab illo Stratone arcessitus ad cœnam, felicissimi hominis triclinium intravi.

Nullus in absentem tuta convicia lingua
Efferat. Absentem semper adesse puta.
Forsitan externis quem credis abesse sub oris,
Est tibi post magnos proximus ille deos:
Omnia volvuntur, nihil immutabile terris,
Huc illuc homines, astraque casus agit,
Huc illuc varii deducunt aera venti.
Huc illuc varias Æole ducis aquas.
Pondera non aurum, non altas pondera sylvas
Ulla tenent, falsis currit utrumque vadis.

Omnino anxius eram, nec poteram commini- ſci, quibus potiſſimum ſermonibus tam ambigua veritas explicaretur. Itaque modo de illius ſplen- dore, modo de ſervitutis incommodis loque- bar; ſed utramque ſcenam pervicacem arma- verat frontem, & nunc exiguo riſu, nunc ſecu- ris, veluti alienis malis ingemiſceret, mea tela vitabat.

Verum ut ad Callionis Percantiſque nomina perveni, tum in oculis ſubita verecundia omnem conſtantiam deſtruxit, confuſæque indicium linguæ prodidit animum hærentia verba in ſubi- ta trepidatione molientem. Nihil aliud expecta- bat, quam ut illum in conſpectu miniſtrantis fa- miliæ apertiſſimo pudore damnarem. Timui et- iam, ne me mediaſtinum appellaret. Itaque mu- tatis ſermonibus tanquam fabulam non agnoſce- cerem, reliquam menſæ partem hilariſſima fron- te traduxi.

At poſteaquam famuli remoto apparatu & ipſi ad menſam diceſſerunt, tunc Pedo ad incurvum feneſtræ ſecretum me ſolicita manu duxit, ibi- que ſemotis arbitris totum ſe in notiſſimos mi- ſit amplexus, revocatiſque longius ſermonibus multa de priſtina ſervitute, & de Callionis im- potentia, fraudibuſque Percantis recitavit. Quid enim, inquit, attinet, per ambages inter nos priſtinam diſſimulare fortunam? & te Euphor- mionem fuiſſe memini, nunc ſis, nec ne, in po- teſtate tua eſt: & Pedo in ſervitute fui, quem nunc inopinata felicitas in ſplendidius extulit no- men. Adeo nihil in hominibus eſt conſtans, & fortuna cum Regibus amat eos extollere, qui ſuam felicitatem forti imputent. Cum abomi- narer Percantis faſtidium, & Callionis impo- tentiam devoverem, ecce tibi geminata felicitas me jam in mortis ſolatia intentum revocavit ad vitam. Nam & celeriter ſublatus Callion fami- liæ libertatem codicillis reliquit, & ego ad hære- ditatem cujuſdam Chryſii perveni, longa quidem cognatione mihi conjuncti, ſed cui me ſua or-

bitas

bitas & interitus sororum proximum fecit. Neque ille liberalius traduxerat primam ætatem, quam aut ego Euphormio, aut parentes nostri fecerunt. Nam à pueritia contempta paupertas depresserat ingenium, nec scholastici capacem indolem præceptis impleverant; sed tantum suæ conditionis miserabilis Philosophia docuerat sine stomacho despici & parere, quibus artibus cum addidisset sine suspicione adulari, non modo gratia valuit, sed etiam dominorum liberalitate ad opes aliquantulum promovit. Inde cum se Protagoni & Deæ fortunæ credidisset, incredibile dictu, quantum felicitas modesta prævenerit vota; sane vel se tantum esse, vel iis initiis crevisse, interdum dubitabat. Cæterum ego tam repente felix, timui novitiam nobilitatem objicere ludibrio juventutis, quæ in Protagonis familia vivit, venique in Italiam, ut deinde gentiles non veluti ab exteris terris, sed ex alia stirpe venientem adorent. Ego jam iterum Protagonis nomine verberatus, (nam & diversitor non pauca de eodem retulerat) inquirere scrupulosius cœpi, quisnam ille Protagon esset, quaque authoritate apud suos floreret, ac cum Pedo nihil mortale de eo prædicaret, adderetque jam stupenti, tantum auri cumulum apud eum cumulari, ut sufficere viritim orbi posset; ego statim ad novas spes Pyrrho erectior interrogare hominem cœpi, mihine consuleret etiam ad Protagonem proficisci, quandoquidem ibi amplius Callionem non timebam. Ille autem persuasit, ne consilium omitterem tam opportunum ad divitias, si me fortuna respicere vellet.

Inter hos sermones consumpseramus noctis partem. Itaque post occultæ familiaritatis verba, illum publico honore servis spectantibus veneratus sum. Cum deinde tota nocte consilium meum subinde animo revolvissem, placeretque ad Protagonem ire, ubi præter reliqua etiam Theophrastum & Anemonem habebam hac pæne oratione studium meum Pedoni confessus

sum.

ſum. Non facile expleveris agrorum ſitim debilibus rivis, aut in inopia dominorum multum ex fortunæ beneficiis hauries. Ego non vulgari artificio literarum inſtructus, ad hanc vrbem veluti ad divitiarum fontem acceſſi: ſed poſteaquam mihi largius compendium tua de Protagone oratio promiſit, eo ſtrenue cupiditatem conjeci, ne ſaltem negligentiæ paupertatem imputem. Non facile dixerim, an crediderit Pedo illud mihi utile eſſe, an à latere amoliri voluerit priſtinæ ſortis invidioſiſſimum teſtem: certe collaudavit mentem meam, & ita peroravit de familia Protagonis, quaſi ſtaret in limine felicitas, invitantem ultro manum humaniſſima benignitate protendens. Et meæ eruditionis conſcius eram, & credebam ingenio honorem haberi. Spe itaque fortunæ, meique fiducia repletus, iter quod dii bene verterent in Eleutheriam auſpicatus ſum. Primus forte poſt Kalendas dies erat; ut nec omen fatalibus miſeriis deeſſet. Sed eadem numina quæ clades auguriis ſignificant, admonitos mortales ſuis conſiliis uti non ſinunt. Dives ſolum, ac oppidorum cultus, & ſupervacua humanitas in ignotos, fidem Pedoni apud me faciebat. Tandem in urbis confinia perveneram ubi Protagonem & Fortunam habitare conſtabat; Ilium appellatur, neque procul ſenem optimi vultus, & quem oppidanum ex equitandi ratione cognoveram, anguſtæ viæ beneficio conveni, & captata ſermonis origine, primum de ædificiis urbis, deque victu & conſuetudine civium quæſivi. Procedentibus deinde ſermonibus rogabam, quibus ſtudiis illa civitas floreret, & qui plurimum in ea homines poſſent: etiam quibus ceremoniis ſacrorum obnoxia teneretur. Tendebamus in aditum urbis, qui Honoris obtinet nomen, cum ille intueri ad dexteram juſſit, ubi mediocre fanum erat, & turris ſupercilium non invidioſa arte porrectum. Ego hoſpes adoravi incolas deos, ſciſcitarique cœpi, num Æſculapius aut Vulcanus extra mœnia habitaret?
Pauper-

Paupertas, inquit senex, habitat, ad cujus aram duo simulachra locantur, hyemis atque famis.

Perturbatus omine tam manifesto fui, quod in ipso limine dii inimici me deprehendissent, neque diu in illo stupore hæseram, cum mihi animum idem senex blandissima oratione restituit. Et vides ex pomerio ejectam Deam, inquit, nec frugalitatis nec luxus amantem: ut intelligas amœnissimam civitatem tristia sacra, severosque Deos non tulisse. Cæterum quibus artibus in hac urbe honor sit, haud facile dixerim, quoniam omnium virtus ad magnæ Fortunæ libidinem examinatur. Videbis Fortunæ ingens templum, & religiosis cultoribus plenum. Dea in sublimi ara alterum pedem, velut aliquando avolatūra sustollit, alium volubili globo, nec ipsum satis constantem, reponit, apertissima quidem læva, dexteram autem sic muliebri simulatione porrexit, ut nescias dare an accipere malit. Certe muneribus tentatur, & fama est, non facile simplicitate lachrymantium exorari. Olim quidem literis avidissime delectata est, & elegantes libelli aut ingeniosi carminis acumen ingentes divitias emebant: Sed posteaquam artem præstantissimam mystarum vilitas & frequentia dejecit, primum ipsa Musarum pulchritudo fortunæ sordescere cœpit, deinde in contumeliam verti, ut jam nihil indignius putetur, quam illi carmen pro donario appendisse.

Cæterum excubare in fano supplices solent, neque unquam se oculis Fortunæ subducere. Ipsa levissimo nutu ubique cervicem inflectit, & si quando gratiosos offendit cultores, meliori vultu felicissimos homines salutat, suisq; deinde Sacerdotibus inclinatione frontis ostendit. Nec illi rerū humanarum arbitro Numini repugnant, sed mox è turba eximunt quos benignior fortuna selegit, coronatosque lauro, velut temporum & sapientiæ victores, ad summum fortunæ antistitem adducunt: is Protagon appellatur. illic ambitiosi exitus voti, illic magnarum cogitationum portum iratis æstibus ventisque fortuna subduxit.

Et ſcis, inquam, pater, Sacerdotum nomina qui initiatos ad felicitatis bona in Sacrarium Protagonis perducunt? quidni, inquit, ſciam, cum iis creberrima ſupplicent vota, cum & Protagon & Fortuna ex ipſorum conſilio ſua oracula componant? Omnium potentiſſimus ex ſeveritate nomen invenit, & Doromiſus appellatur: hic eſt qui primus eorum nomina ad Pratagonem defert, quos fortuna reſpexit. Sed ſupercilium ſuum duriſſima arte effingit, ipſique fortunæ audet iraſci, ſi quando benignius ſupplicantibus indulget. Et tamen iſtius Deæ beneficio in eum gradum conſcendit, in quo poſitum Eleutheria & ſe ipſe forſitan miratur. Nam in privatas ſpes adolevit, & aliquando Fortunæ templum ingreſſus, neſcio qua Deæ benevolentia ad Protagonem traductus eſt, mox ſimilitudine morum conciliatus, cum ſolertiſſimus homo ita cupiditates torqueret, ut omnino videretur iiſdem ſyderibus conceptus. Itaque rei familiari præfectus eſt, vir ingentis naturæ, & quem, ſi me digno precio emeret, contra invidorum argumenta in cœlum meritiſſima prædicatione levarem. Illius potentiam Torrentius, & Neapolitanus, Ianicularis quoque ac Curſor, aliis rationibus proxime conſequuntur. Nam Longinius nuper expectatæ morti conceſſit, & jam pridem emortua ſenectute langueſcens moleſtum negotiorum & dignitatis oderat nomen. Eminet quoque Figuli aureus honor, & veteris Agathoclis abundantiam immenſis vectigalibus vincit. Sed nullus ad Doromiſi potentiam accedit, & ſi (hoſpes) hic ad fortunam feſtinas, noli opes exſpectare, niſi te ille primus ad Protagonem hujus Deæ imperio deducet.

Cum hæc mirifica humanitate expoſuiſſet, & omnem Reipublicæ ordinem hiſtorica fide promitteret, intercepere orationem affines, qui obviam optimo ſeni proceſſerant, & eripuerunt notitiam mihi rerum illarum, quas poſtea difficillimi temporis diſpendio perſpexi. Igitur cum ſe

mihi jam pæne familiariter ultimis amplexibus traderet, paululum ab amicis ſemovi, & per fidem, inquam, tuam, quis aut quibus moribus Protagon ſit, paucis dicere placet? nec libidine curioſitatis motus, ſed neceſſitate interrogo: miſerere, & ingenium viri oſtende, ſub cujus legibus victurus acceſſi. Iratus ille excuſſit fortius veſtem, quam comprehenderam manu, & Omi hoſpes, inquit, ſcias me ad hanc ætatem ſine parricidio vixiſſe, qui feris criminibus pervertis innocentiã meam. Neſcis quantum flagitium admittant, qui de Protagonis moribus quærunt? Iovis quidem cerebrum & Regis, ut audio, Perſarum proverbium conjungit, & paſſim quos familiaritas Deorum extulerat ad vaticinia, iis quoque ſecures parebant. Nulla tamen ſecula Protagonis genium æquarunt; nec ille Fortunæ tantum, ſed Virtuti legem imponit. quidquid ipſe aut facit, aut cogitat, Eleutheriani adoramus; nec quenquam ſimiliorem numinibus ad nos fata tranſmiſerunt. Tu vero Deos comprecare, ut ignoſcant ſimplicitati tuæ, & in Protagone Deorum potentiam, & ipſis cœli imaginem, reverere.

Exhorrui tam improviſo ſcelere contaminatus, & tamen diſſimulato metu, quoniam ad portas veneramus, Deos Deaſque ſalutavi, urbiſque maxime tutelam, ſive eſſet ipſe Protagon, ſive aliud occultæ religionis numen. Et ea quidem veſpera ignoto diverſorio contentus, ſuſpenſam maxime noctem inter varias cogitationes exegi. Prima deinde luce quæſivi, qui ſuam operam numis vellet addicere, & per ignotam urbem inutiles prohiberet errores. Novo itaque ſatellitio ſuperbus, præterea redemptis optime veſtibus ornatus, potentiſſimæ Fortunæ templum peto. Ac cum per viam catervatim homines occurriſſent, non molliſſima modo lana contecti, ſed ſerico ſplendore ad luxuriam vibrantes, cœpi damnare veritatem heſterni ſenis, illudque certo exiſtimare, neminem ſe opulentiſſimæ Fortunæ advertere, quem illa reſpicere nollet.

Ac posteaquam libavi sanctissimum limen, alias cogitationes strenue quidem projeci, cæterum illud attentissime reputabam, quibus maxime votis mihi deam propitiarem. Cumque solicitudo tam ingens obtutos oculos defixisset in terram, forte omnibus transeunti matronæ assurgentibus, ego solus non decessi de via, obviumque corpus rustica simplicitate allisi, nam nec satis quidem ipsa incuriosum adverterat, nec etiam juvenis cincinnatus, qui delicate gradientem suspendebat. Sed ut trepidum sustuli lumen, & forma mulieris incauta præcordia trajecit; Dii Deæque, quam subita mutatio ne me quidem mihi reliquit! Oculi syderibus pares vivido splendore vibrabant, frons porrecta, & inter aurum atgentumque comæ nitentes, genæ quas cerussa deteriores fecisset, os Veneri simillimum suo Marti blandienti, cervix nec immobilis, nec præter majestatem annuens, sinus bicipiti turgidus colle, & cui suum Parnassum donare Phæbus posset. Denique si pro Fortunæ numine sedisset in ara, magis studiosos cultores invenisset. Ac in me quidem illa sine aliquo stupore conspexit, sed attonitæ similis hæsit, & mutua admiratione defixa meam frontem curiosa speculatione lustravit. Diceres convenisse, ut utrique immobiles animorum transmitteremus affectus. Adeo quiddam est arcanum in amicitiarum fatis, & natura similitudinem affectuum inter ignotos mirabili genio temperans, etiam cognationem animorum inducit. Vbi vero revocavimus animos licentius ad auspicia amicitiæ coëuntes, illa quidem inclusit velo frontem, ego autem suavissimo dolore perfusus, veluti relinquerem antiquæ familiaritatis locum, ægre ab ipsius latere vestigia moliebar. Et hic quidem inconsulti amoris turbo omnia animi mei decreta subita tempestate pervertit. Sed quis sapientiam in odio, aut in amore iniquus arbiter quærit? Ipsa Venus temere nata est ex spumis, quas inanis egerat ventus, ne amicitiarum exordia ad severitatem pruden-

tiæ disponamus. Fœminam nobilem, & quam sperare non poteram me in illa civitate inter tot Dearum millia inventurum, ego peregrinus & ignotæ conditionis homo, præterea adversantibus fatis omnia aggressus, nullis argumentis præter subversi animi impetum, pæne diligere audebam. Nec illius mihi consuetudinem promittebam, sed erat aliquid in læsi pectoris sensu, simile desiderio, & veluti cuniculus longæ spei, quæ nondum fatebatur cupiditatem suam.

Iam superaveram testudinem templi, introque pergebam ad Deam, cum simulachrum Fortunæ video, omnino quale descripserat senex, & donaria passim ex auro argentoque pendentia, omnia exsonabant professis supplicum votis, & plura, ut videbatur, muta devotio occultabat. Itaque posito genu, & ipse in hunc modum oravi: Domina mortalitatis & Fatorum, cujus imperium terras & maria exercet, si non fastidis peregrini supplicis cultum, & te velut sororem naturæ varietas delectat, muta, O Regina, & inflecte constantiam malorum, quæ me pertinaci odio lacessit. quo longius sparseris beneficia in externos, eo misericordiæ fama tuum regnum religiosius extendet. Et si me provexeris facilis, notæ miseriæ adolescentem, mihi crede multi divites ex Lusinia spes easdem. Domina, preciosis donariis à te ement. Felicitatis meæ arbitrium tuo numini relinquo, nec descendo ad licentiam votorum. Injuriam cœlitibus facit, qui indulgentiæ viam præscribit. tantum O Dea, si licet, faventem Protagonem deprecor, & præterea ne in miseriarum omen omnium fæminarum fœlicissima mihi occurrerit intra septorum tuorum sanctitatem. Hæc humillimo mentis spiritu effudi, cumque immota Dea nihil mitigato vultu constaret, etiam quasdam verborum blanditias adjunxi: donec lassata pietas impatientiam meam ad alterius spei novitatem convertit, & quid, inquam, si mihi ipse pro Fortuna faveo? quid si, quod illa tarde & fortassis faciet, ego celerius exsequor?

me scilicet ad Doromisi vultum confero, oroque ne repudiare velit hominis preces, quem ipse Apollo & Musæ, nisi me amici deceperunt, sibi intima familiaritate junxerunt. Quod ut mecum turbatus exegi, cœpi indulgere credulitati meæ, & fingere animo faventem Doromisi speciem mihi etiam sua sponte blandientis. & nescio quo me spes improba provexerat, ut jam divitias, quibus me Protagon oneraturus per Doromisum esset, ineptissimis disponerem votis.

Nec ultra cunctatus genua de pavimento sustollo, & novitium interrogo servum, sciretne ubi Doromisus habitaret? Pallidus ille ac tremens, se vero scire asseverat, cæterum nunquam ultra limen produxisse audaciam oculorum; nec fas esse, quæ illic miracula essent profanis luminibus contueri. Si me tanti crederem, si illam sustinere lucem possem, indicaturum quidem domum, sed nullo stipendii pretio stultissimam temeritatem locaturum, ut in eam mecum irrumpat. Ego audacter ducere jussi, & quo apud servulum majoris authoritatis essem, jactavi gratiæ meæ vires, ac ipsum Doromisum ultro etiam oraturum, ut per ipsum bene esse mihi velim. Et hæc confidentius proloquebar avidissime audienti, quoniam in Doromisi ædes omnino se non venturum prædixerat; ut nec si male acceptus à familia essem, ipse cognoscere contumeliam meam posset.

Igitur salutato numine à Fortunæ æde declino, & aliquantisper spatiatus per nobilissimam urbem, tandem ad flumen veni, lene quidem & ipsa libertate alvei placidum, nisi meantis cursum interciperent pontes. Sciscitanti deinde quod esset fluvio nomen, mercenarius meus in illa quidem urbe Pactolum appellari retulit: cæterum & cum propior fontibus suis manat, ac deinde cum se extra civitatem evolvit, Nilum vocitari, & in ipsa quidem ripa constitutum Saturni templum esse, in cujus vicinia custos Doromisus habitabat. Non libuit interrogare ubinam essent

 ædes,

ædes, quas facile aperiebat diſcurſatio variorum, & tumultus fortunarum ingentium comes. Itaque relicto nomenclatore meo intravi frequentiſſimum limen; quod jam ab ipſis foribus perhorreſcendum fuit. Erat enim ſupra portam Ætnæ fulminantis imago, & terribiles Cyclopum formæ ſuo Iovi molientium tela. Sed perdidi omnes metus, progreſſuſque in atrii ſpatia primum omnium cœpi mirari pares quorundam hominum cultus, quos ambitu præcipuo tranſeuntes ſalutabant. Erant autem coccineis palliis tecti, & tam uno habitu notabiles, ut ejuſdem patris hæredes viderentur. Cæterum in ſingulorum pectore nonnihil ad lævum latus vidi coronam ex aureis filis ſericoque fulgentem, quæ pulcherrima texturæ induſtria eminebat aliquantulum extra tunicæ corpus, & quidem non multo ante factos ſignificabat coronarum ſplendor, qui nihil de recenti venuſtate perdiderat. Notavi etiam omnibus pileum eſſe præpeditum multiplicibus pennis, & quas illi novo more in mediam obverterant frontem. Non ſuſtinui diutius ignorare, quæ hæc veſtium concordia eſſet, & à tranſeuntium uno quæſivi, quoſnam illos mortales arbitraretur? Ille, Doromiſi domeſticos, inquit, vel potius ingentis familiæ partem: totam enim non anguſtia domus, ſed nec, quamvis ampla eſt, civitas capere poteſt.

Cum deinde errorem viarum timerem in ampliſſima ſede, idem, ſi ad Doromiſum ire vellem, inſiſtendum ſemitæ oſtendit, quam utrinque claudunt exiguæ arbores, & quæ, ut ex muſcoſis corticibus apparet, tardioribus incrementis conſurgunt. Igitur in eam ſemitam me conjeci, & cum paria arbuſculorum faſtigia, ramoſque ad æqualitatem præciſos intuerer, ne hoc quidem credidi ſine conſilio, & venerabilis arcani notatione factum eſſe. Sed tot quæſtionibus tranſeuntes fatigare non ſuſtinet verecundia mea. Illud autem cogitationem meam vehementius erexit, quod de ſingulis arboribus tabella pendebat,

in qua

in qua hoc erat minio scriptum : *Pares sumus, & Non sumus Pares* :

Cum vero in extremo semitæ essem, diligenterque tot rerum insolentiam annotarem, video pulcherrimæ fastigium portæ, & credo aliquot historiarum monumentis insigne. Erant enim imagines ex ære; illinc quidem Gradivus in curru ferebatur, Iovique jam satis concitato sævitiam ministrabat, multitudinem nubium, Vulcanique terribilem laborem Deo in manus ferens. In altera vero parte Aviditatem artifex expresserat, omnino qualem Hercules olim inter monstra defunctorum à se visam memorabat. Illa Plutum multiplici catena constrinxerat, trahebatque pertinaciter reluctantem. Plutum contra vindicabat ingens rusticorum turba, & à se abeuntem irrita fortitudine revocabat, nec plus tamen in victricem aviditatem, quam questus & maledicta audebant: laxaverat enim artifex ænea imaginum ora, oculosque in aviditatem tam atroci acie defixerat, ut auderes ab ipsis voces etiam & querelas expectare. Et quidem solicitati oculi tam præclari operis venustate, pæne omiserant ejusdem portæ columnas marmoreas perlustrare, in quibus incisæ literæ auroque diligenter imbutæ, in hæc verba legebantur : *Sacrum Doromiso sexies maximo, larium domesticorum curatori, vialium dispensatori & præfecto.* Cum hæc religiose veneratus perlegissem, subeo eandem illam portam, & cum ex ædibus quidam Doromiso domesticus processisset, (jam enim agnoscebam ex vestitu) interrogavi, num vacaret domino peregrinum hominem videre? Ille nec domi Doromisum esset nunciat: nec facile objiciendam negotiorum molestiam eo utique die, qui ad publicam hilaritatem esset ortus : me quoque prudentius facturum, si graviores omitterem curas : oculosque meos celeberrimæ pompæ spectaculo crederem. Quippe Deam fortunam à Venere exoratam commendasse suis sacerdotibus puellam Deorum favore dignissimam, formæque quæ insignis inter Deas esse posset, eam illo die

nubere Olympioni, & Antistites fortunæ conjugio exornando laborare; ipsi puellæ Casinæ nomen esse. Egi ut oportuit gratias tam liberaliter prolocuto, & quoniam ejusdem spectaculi studio trahebatur, ad nuptiarum pompam illo duce processi, ac multa quidem per viam disseruimus (erat enim humanitatis plenissimus) tum de civitatis & magistratuum genio, tum maxime de imperio fortunæ, quæ industriæ virtutisque damnatæ occupaverat locum, donec inter suavitatem colloquiorum superbissimam intravimus domum, ubi tot erant artificum labores, tam curiosa varietas, ut jam cultum, qui me in Doromisi æde perculerat, novus admirator contemnerem. Nihil unquam videram tam simile cœlo vel in Labetri, vel in Callionis domo, lucernæ de laureatis pendebant postibus, & florum etiam intempestiva pulchritudo sese alienis anni temporibus interserebat. Ipsa janua, quantum à lucernis lauroque vacabat, aurea vibrabat cælatura, non spissioribus quidem laminis exarata, sed quæ fideliter lignorum vilitatem occultarent. Cum deinde juvenis illius favor me per spissa obstantium agmina provexisset in interiorem locum, si qua est jurantibus fides, caligavi ad tantæ majestatis nitorem, & veriori quam olim Cyneas stupore, non intueri visus sum coëuntium purpuram regum, sed ibi omnes deos deasque adoravi. Et quidem avidissime contemplationem in Casinam conjeci, utique novo cultu mirabilem, & quæ nec flammeo verecundiam demulserat (stabat enim hilari & aperto vultu) neque supremum pudorem jugali concluserat cæsto. At posteaquam animadverti hæc muliebris consuetudinis ornamenta in Olympionem esse congesta, omnino credidi esse Fortunæ datum, ut deterior sexus imbecillitatem abjiceret in viros; quippe Olympio obnupserat flammeo vultum ita per diversas plicaturas fastigiato, ut utrimque tempora Bacchico cornu elegantissime signarentur; & super ligaturam, ex qua ferrum pende-

pendebat ad latus, induxerat conjugalem cæstum. sed tot nodis me hercule, & tam implicata nexuum serie, ut videbatur, astrictum, ut nisi aliquot annorum labore explicare minime posset.

Cæterum ut pompa in medium processit, quo ministri sanctitas auspicium coëuntibus esset, nescio quis Antistes in candida veste connubii legem ad hunc modum recitavit, novam sane, & quam ideo in tabula descripserat, ne inter pronunciandum laberetur; Vt tu Olympio hanc Casinam conjugem tuam nec attigeris, nec osculum retuleris, nisi peregre proficiscens & trinundinum absuturus, ut à sinu curiosam abstineas manum, nec adsis molestus noctium arbiter, aut ante sextam diei horam uxoris thalamum temeraria manu recludas. Si quam interea prolem tibi genuerint dii, illam protinus tollas, & gratuito hærede felicissimam augeas domum. Si hæc faxis, tum tibi in uxoris nomen venire licebit, bonisque avibus juncto per exterarum gentium urbes celeberrimis itineribus volitare.

Cum hæ conditiones mitissimo conjugi placuissent, Antistes in Casinam convertitur, & hoc quidem cautiorem diligentiam adhibet, quod illius maxime causa nuptiarum pompa coiverat. Verba autem fœderis conjugalis, in quæ ille Casinam adegit, omnino ejusmodi fuerunt; ut tu Casina non minus virgo sis, quo tempore conjugium hoc vestrum interitus aut legis beneficium extinguet, quam nunc hodieque fuisti cum ad hanc procederes pompam. Vt ne cestum tui Olympionis procaci manu frangas, neu in osculum, neu in amplexum solicites maritalem, ut aureum Iovis imbrem felix Casina expectes, qui te faciat matrem, nec mortalitatem Deorum semini jungas, aut Iphidius aliquis uterum tuum Herculi nascituro angustet. Si hæc proba fide faxis, ut tum neque molas viro tuo, neque coquas, nec Iunonem iratam habeas. vel obloqui Cleostrata possit, & ipsa Fortuna penum tuam instrui solertissima ordinatione procuret. Plaudenti-

bus universis, Casina conceptissimis juravit verbis, nihil se unquam contra præscriptarum legum sanctitatem ausuram.

O felix Hymen, o Hymen fidelis,
Jucundissime cælitum deorum!
Seu tu de superis vides maritos.
Castis ignibus Hesperum vocantes,
Seu terras colis, & favente nutu
Maturis bonus annuis puellis:
O felix Hymen, o Hymen fidelis
Istis quinque faces, thorum jugalem,
Panem, vellera, carulamque lympham,
Et lauro medios tegente lychnos.
Flores postibus adferas decoris.
Sed nec lentus ades. Nihil moramur,
Nobis o Hymen est satis deorum.
Aut veni citus, aut Hymen valebis,
Nam si lentus ades, licens Cupido,
Et blandis Venus evocata votis,
Et dulci veniet lepore Risus.
Et quotquot Superum est licentiorum.
Tunc nec te tacite marita poscet;
Nec tardum cupidus palam maritus
Castis ignibus Hesperum vocabit:
Aut veni citus, o Hymen fidelis,
Iucundissime cælitum Deorum,
Aut felix Hymen, o Hymen, valebis.

Dum hæc celeberrimis cantionibus aguntur, interim religiosam sedem omnemque apparatum, avidissimis oculis lustrabam. Sed me præcipue tenuit matronarum puellarumque ordo, qui in Casinio vultu diffuderant mentem, omnes ardentibus gemmis, & fulgore serico vibrabant. Neque me fallebat plurimas jam non suo vero florere: sed & medicatis frontibus juventutis revocaverant legem, ut me unicam ætatem cernere arbitrarer mea sponte deceptus.

Cæterum quanto splendorem astrorum nitidior luna coërcet, tantum eminebat divina omnino mulier, victamque cæterarum pulchritudinem castigabat; illa utique quæ mihi paulo ante in For-

in Fortunæ occurrerat templo. Nihil emendatius natura ea muliere expolivit, nec fata illi dignum amatorem invenient.

Non si Taurus amet, vel falsis increpit alis
Ipse deum genitor, vel spreto Phœbus Olympo
Rursus in Æmoniis deducat ovilia campis.

Forte idem temporis momentum meos oculos in ipsam, & illius in me conspectum obvertit, oculisque velut telis mutuo ictu, tam in imum admisimus vulnus, ut improvisa violentia pæne animam submoveret. Et illa quidem subito rubore mutata est, ego vero subsidentibus articulis labens, corpus ad parietem excepi, nihilominus in eam partem versus unde basilicam mulierem viderem, quæ me solo aspectu vulnerabat. Neque satis mirari poteram, cur miserabilis procus tam subito amarem, rudis antea voluptatum contemptor, & humanis suavitatibus intactus. Agebat me discors sententia; & quam male dulcedinem amabam, pæne tamen voluissem, ut inutiles affectus animum suo morbo indulgentem reliquissent. Quid enim ex dispari amore, præter privatas acerbitates, aut externa ludibria, sperarem?

Et hæc quidem anxia deliberatione pensabam, cum me excedentis multitudinis tumultus excitavit. Iam enim recesserat Antistes in interiorem domum, & secuta cum Olympione Casina erat, ut quædam quæ ad nuptias pertinebant, secreta consulatione agerentur. Cæteri autem per publicam portam, per quam & ego irruperam, sese recipiebant in domos.

Et quidem casus tulit, ut indigesta confusione me ad mulieris latus applicaret, quam insanus deperibam. Haud mora, evicit timiditatem audacia amoris, & felicissimæ tunicæ osculum cum modico suspirio tuli; ac ut ipsa sciret me poëtam esse, versus subito aliquot invocato Cupidinis numine effudi.

O dea, syderei seu tu stirps alma Tonantis,
Seu patrem factura Iovem, da numine dextro
Has meruisse preces, placataque lumina flecte.

Ecce ignes jußitque pati, jußitque fateri.
Nil non ausus amor. Nec sortem despice nostram,
Nympha potens, Cælum cognataque numina cernis.
Pauperibus votis & parco thure vocari,
Placarique tamen. Tibi jam sua stamina Parcæ
Concessere mea. Vitam si forte negabis,
Da saltem Regina mori; da sydere flamma
Nympha perire tua. Non dignius arserit ales,
Qua super Eoos extincta renascitur ignes.

Et hæc quidem modico murmure insusurrabam etiam inflexo in contrarium vultu, ut si qui recitantem audivissent, tamen in ejusmodi amoris suspicionem non venirem.

Sed quoniam jam aliquot diebus adversi non sævierant dii, timuerunt ne intermissa consuetudine ego me parum meminissem Euphormionem esse. Itaq; in ipso aditu qui ad urbem ferebat, cum adhuc in conspectu meæ mulieris essem incidi in petulantissimam turbam, & veluti invita modestia prognatam. Iuvenes erant, & diversis quidem coloribus, cæterum unius genere vestis ornati, ut facile appareret servilem manum esse, quæ exeuntibus heris præsto futura consederat, ac cum nescio quis ex illis quereretur sibi vestigio meo pedem obtritum esse, egoque constantius mendacium increparem, ille ficto acrius dolore fœdissimis detonuit verbis, & prętereα in vultum meum tanto furore sæviit, ut dentium series pæne ad illam machinam discuteretur. Putares signum ad pugnam datum esse. Concurrunt in me universi, servilesque animos barbara voluptate, & immerentis injuria explent.

Iam me in terram repetiti miserant ictus, jam illi volutatum altissimo versaverant cœno; & ni concurrentium pietas prohibuisset, credo aliquid gravius moliebantur. Sed illa præcipue matrona, cui acidum paulo ante Epigramma cantaveram posteaquam me esse intellexit, quem ista amentium rabies violasset. clamorem vehementius tollit, servitiumque omne ad auxilium meum præcipiti imperio accendit.

Cæterum

Cæterum nihil magis me movebat, quam quod verebar, ne me calamitas risui, aut mei etiã mercenarii exponeret. Ille laudabili probitate lachrymas in meo casu effudit, crebrisque singultibus concussus meam vestem obtusa cultelli parte ab eminentiori cœno purgavit. Cum effusa deinde procella me jam antea madentem novo frigoris horrore constrinxisset, ac omnino meum incommodum geminaretur, monente mercenario, cœpi in viam redire, quæ mihi in hospitium maxime compendiaria proponebatur.

Sed O rerum mortalium mixturam! & corpora quidem nostra contrariis elementorum virtutibus astricta; animas autem mœroris & gaudii discordia gubernatas! Perfusus pudore tam ingenti, etiam omnis consilii inops, & ominis malignitate turbatus, qui eo die, quo me primum Doromiso & Fortunæ credideram, me solita malignitas fatorum fugientem invenisset, pæne de extremis cogitabam. Quis putaret in tantis angustiis patuisse solatio locum? forte sustuleram oculos, ut breviter viderem quæ mihi per civitatis vias occurrerent turbæ, id est, quibus ludibrio in madida confusaque veste essem, cum notæ familiaritatis virum mihi insperata felicitas, ac velut iratorum numinum pænitentia objecit. Is erat Theophrastus. Ac primo veluti somnii vanitate delusus, lætitiæ ineptias excussi; sed posteaquam me vigilare vivax gaudii sensus admonuit, utraque manu complexus sum abeuntem (neque enim me ille adverterat) & in osculum familiariter invasi. Ille pariter gaudio mutus nihil nisi me amplexibus attrivit. Et illum quidem ornabat splendidior cultus, stipatusque servulorum manu nescio quomodo videbatur Deæ Fortunæ placuisse. Invitavi nihilominus ut in hospitium succederet meum (quippe ad ostium occurreramus) ibique animos expleremus longiori absentia veluti diuturna fame marcentes.

Igitur ubi consedimus, primosque consumpsimus jocos, interrogavi Theophrastum, quæ illum ratio-

ratio in eam regionem teneret. Cum erraſſem, inquit, per diverſiſſimas gentes, & ſingulæ ſuis vitiis diſplicerent, tandem hortantibus amicis in hanc urbem admigravi. Ibi continuo eloquens ſum viſus, & ſi quid ſuffragiis populi credendum eſt, gentilium oratorum ſuavitatem adæquavi.

Præterea deditum ſapientiæ putaverunt, quoniam ſupercilium videbant voluptatibus adverſum, & vitam publicæ infamiæ innocentem laudabant. Igitur ad famam aliquantulum promovi, & quod eſt omnibus divitiis ſuavius, inveni chariſſimam matrem, id eſt fœminam, cujus beneficiis impendi amor poteſt, quem parentibus debemus. Itaque & Sophagonis beneficio in altiorem gradum aſcendi, & Poimenarchorum unus evaſi.

Excitatus ego ad majorem ſpem, quaſi omnia quæ à Doromiſo expectaverã, conſequi per Theophraſtum poſſem, & tu igitur, inquam, in Sacerdotum Fortunæ collegium veniſti? ubi audeo neminem admitti, qui mortalitatem non deponat: nunquid humilia terrarum incommoda è divino deſpicis loco? miſerere; & veterem amicum non tranſmitte Doromiſo, ſed ipſe ad Fortunam & Protagonem benigna manu ſiſte. Ille me arctius amplecti, & luctantibus per ſuſpiria verbis, interrogare cœpit, vellemne in eam viam conjicere ſecuritatem meam, & Deæ Fortunæ judicium expectare? nec dubitavi libidinem meam confiteri: iterumque rogavi, ne veteris & certiſſimi ſodalis ſtudium deſtituere vellet. Non eſt ille paſſus me ulterius decipi; & ſevero nec in Fortunæ collegium unquam veniſſe; nec quicquam à Doromiſo expectare potius quam à virtute voluiſſe. Cæterum ſi ego forſitan rudis inſolentium morum audire vellem, quibus gradibus in ea regione homines ad dignitatem conſcendere poſſint, ſe, utpote jam peritum, optima mihi fide explicaturum eſſe. Cum ego hoc avidiſſime promiſſum expoſcerem, ille hominum ſtatum ſapientiſſima oratione expoſuit.

Duæ ſunt, inquit, hominibus viæ, quos animus

ſupra vilitatem extulit plebis. Alia quidem tuta, & quam veluti lenia flumina raro tempeſtates exercent: ſed eadem humilis, & ignobili quiete ſubducta formidini ventorum. Alia vero præceps, & in arduum exurgens; in quam nihil mediocre cadit, enitentes enim in verticem vel improbus turbo in voragines rapit, infra prioris humilitatem viæ, vel ipſa fortuna ſuſtollit, & ingentem felicitatem temeritatis præmium facit. Nimirum qui contenti paterna domo, non dedignantur avorum lectulos, nec inſanas ſpes audiunt vocantes ad negotia, aut ſervitutem aulæ, eos ego primæ illi & ſecuræ viæ aſſigno: item illos, qui literis diligenter imbuti hoc primum inter Philoſophos didicerunt, felicitatem in quiete animi, non in faſcibus aut purpura latere, quique omiſſis dignitatibus, aut humili ſtipendio adoleſcentum animos excolunt, aut conditiones quærunt infra invidiam demiſſas: illos inquam, quos non offendunt hujus ſemitæ ſordes, nec ambitionis cupiditas revocat, meo judicio ſapientia in diſciplinam ſuſcepit, & cum iis amat felicitas ruſticari. Quos autem in aliud iter cogit æſtuantis adoleſcentiæ furor, aut negotia, aut turbidæ naturæ impetus, aut potentiæ amor, & pæne ſemper aurea dignitas, illi non majoribus plerumque præmiis impendunt miſerrimam ætatem, ſed tantum illuſtriori fuco miſerias ſuas excuſant. Primum enim plerumque longa ſpe decepti, nihil ad miſerrimam ſenectutem præter vota & curas afferunt. Et cum libertatem viliſſima ſervitute permutarint, cum inſtar ſatellitum adoratum induerint latus, quod tam indignis laboribus emerunt, ſæpe levi jactatione corrumpitur: Inclinatio temporum fundatas annuis curis opes frequenter ſecum rapuit, aut in illis mutatio animorum, quibus fortuna ſui orbis incertitudinem permiſit. Alii potentia cadunt in interitu magnatum, ut quæ Nymphæ cum abroribus moriuntur, & tot tela in eos fortuna invenit, qui ſe illius poteſtati tradiderunt, ut inſtar multorum

videatur,

videatur, nullos minus quam domesticos amare.

Cæterum qui emerserunt ex illis fluctibus, fateor, humanitate domini in cœlum feruntur, potentia & opibus sublimes, & quod felicissimum puto, in debilem omnium invidiam cadunt. Verum illud Euphormio vide, si nondum omnem sapientiam ambitio delevit, utrum sit præstabilius, honestæ quieti securissimam vitam committere, an in anxias cupiditates delabi, & incertam felicitatem quærere per certissima mala.

Nihil mihi persuadebat Theophrastus obstinato ad calamitatem meam. Erat enim in oculis dignitatum splendor, & tentare volebam hoc lucidum iter, ut si fors & Doromisus destituisset conatus meos, saltem non exprobrarem ignaviæ humilitatem meam, & ille in contrarium amicissima contentione certabat, & si inquit, ad gloriam festinas, Euphormio, velis à sapientibus laudari, qui modestiam & virtutem amant, opes autem & purpuram, veluti generis humani lubibria, contemnunt. Neque te ingeniosus animus ad spes improbas extollat: vix est industriæ in aulis regalibus locus, nisi si illa summis divitiis nitatur, & ut superi Dei cuncta laboribus, ita medioximi divitiis vendunt. Iam non sapientiæ studiis informare juventutem cauti parentes debent, sed aut turpi aut mercenaria arte, id est, Veneri aut Mercurio commendare. Nam ut ancillis non patebant Matutæ limina, nisi uni quam matronæ colaphis urgebant; ita raro Fortuna pauperes in templum suum recipit, id est, in principum domos, nisi quos ad publica ludibria destinat. Ego sane Poimenarchus pæne miraculo evasi, & puto, si illam dignitatem captavissem, adhuc me inanis umbra fugisset. Tu quoque virtutibus incumbe, & illæ vel incogitantem extollent, vel ipsæ præmium tibi erunt, turbidas omnium partes ex tranquillo spectanti.

Dum inter hos sermones versamur, & ille amoliri à me inanem honorum libidinem tentat,

tat, ego vero ignobiles privatorum tenebras persevero fastidire, cœna pertinaciam utriusque opportune diremit. Nam exoraveram Theophrastum, ut apud me illa nocte esset, & severitatem serii sermonis mitioribus jocis temperaremus. Placebat consortio nostro secretum, & vacuum triclinium poscebamus, ne in publica stabuli mensa ad gravitatem cogeretur amicitia tam familiaris, nec ullum ex domesticis Theophrasti admisimus, sed mercenarius meus utriusque pocillationi sufficit: minus enim verebamur, ne conductitius ille & externus effusa colligere verba, & in secretorum notitiam perveniret.

Igitur licentius collocatis, etiam de veteribus amicis mentio incidebat, cum unus de ministris Theophrasti, ad ostium triclinii astans, adesse Anemonem significavit. Ego de mensa exilui lætitia plenus; statimque ad cellæ aditum decurri, & Anemonem tenui barbula auctum, cæterum pristinam candoris imaginem servantem, optima fide amplexus sum. Ille me non perfunctorie salutavit, sed tam examinatis verbis, ut jam ab exordio timerem, ne exculta prudentia labefactum amorem significaret. Posteaquam vero invitatus ad mensam consedit, & ego attentius circumspicere omnes nutus cœpi & muta quodammodo mentis verba, tum non me fefellit diutius, intimam charitatem, quæ quondam animos nostros miscuerat, inflexione morum aut oblivione esse corruptam. Itaque & ego prudentius agebam, licentiamque amicitiæ, quæ libertatem jocorum, & nudæ mentis simplicitatem amat, astute coërcebam.

Cæterum illud mihi præcipue admirationem movit; quod in antiquos mores suos veluti professa lite pugnabat. nam ut olim discedens ad superstitionem reliqueram pium, ita nunc alternis vocibus ad ludibrium religionum abutebatur, neque me latebat eum affectata impietate ejurare ineptiam prioris sanctitatis, & velut virilibus vitiis testari se ab ea imbecillitate recessisse, quæ

ſe, quæ aut Deum aut homines timet. Nam & de literarum ſtudiis tam conſtanter tacebat, ut etiam occulte barbarorum ageret cauſam, qui eruditionem contumeliis vexant. Equi, tubæ, atque arma ſucceſſerant antiquis ſermonibus, & omnia ægrius audiebam, quoniam non ſtudio bellicæ rei, ſed inani vanitate ſuperbæ indolis jactabantur. Illud tamen ſolicitabat interdum iracundiam meam, quod paulatim in ſuperbiam declinaverat ſermo; ut jam nec occulte dedignaretur parem.

At ut turbulentus juvenis non mediocrem cœnæ partem mendaci jactatione conſumpſit, intraverunt citharædi, & aliquot ſatellites illius, tam vagis ac petulantibus oculis, ut facile ex miniſterio dominum agnoſceremus. Pudebat omnino Theophraſtum, (erat enim Anemoni familiariſſimus) nec diutius in illa petulantia duraturus videbatur, cum Anemon me ad pervigilium invitat, quod ſuaviſſimis, ut ajebat, virginibus conſecrabat, quamquam & conjunx ſibi eſſet, cujus pulchritudini, quicquid eſt puellarum facillime ipſe donaret, ſi vellem conſentire en jucundiſſimum laborem, jam non imperitas Academiarum voluptates, verum delitias politiores guſtaturum.

Non diſſimulabo vitia mea, ſordeſcebat mihi literarum nomen, & inexpertam procerum vitam velut eruditiorem nequitiam optabam. Itaque facile ingratum laborem promitto, cumque jam tenebræ ad illam licentiam invitarent, & ipſe Theophraſtus ſe recepiſſet domum, ego cum Anemone, per ignota urbis compita, cum ſervis omnino tribus & occentoribus aliquot pergo, nec id mihi à principio moleſtum erat, & augurabar magnificam voluptatem, quoniam ipſis proceribus placebam. Sed poſteaquam ultimus veſper effuſæ licentiam plebis revocavit in domos, & jam nulli occurrebant, niſi præſidio facum, aut latrociniorum ſuſpecti, exigebam ipſe ab animo meo, quo bono frueretur intempeſtivo aëri commiſſus,

missus, inutiliter etiam vigil, & alieno arbitrio felix. Quippe nos diversis foribus Anemon sistebat, & deinde progressus ad alias domos, iterum jactatione aures meas in via rerum symphonia onerabat. Itaque jam primum fatigatus occultis suspiriis supplicabam otio, ut me respicere vellet, & ab inquieta voluptate revocare; veluti qui primum maria subeunt, jam in ipso territi portu terrarum commoda & navigii difficultates narrant. Sed me plane gravior calamitas à tam exigui mali sensu reduxit.

Quid est horridulis, dii deaque,
Quid est, Numina, dulcius tenebris?
Si mortalibus ut quieta nox sit,
Lux qua pervigil imperat laborem
Ponto mergitur, & laboriosa
Cessant pectora, pallidaque cura
Paulatim tepido annuunt sopori?
Et tantum licet aut libidinantes
Nigris predere morsibus puellas,
Aut nutu refugo, unguibusque duris
Vlcisci juvenum salacitatem,
Cum lites Venus inserit jocosas?
Hac certamina noctium vigebant
Cum Saturnus erat. Sed ista pejor
Ætas munera perdidit deorum.
Nunc aut insidia latent tenebris,
Aut incendia territant tenebras,
Et vis impia, perfidumque furtum,
Quale non tener imperet Cupido.
Quid est horridulis, dii deaque
Quid est, numina, tristius tenebris?
Si nullis tenebris laboriosa
Cessant pectora, pallidaque cura
Iam nusquam tepido annuunt sopori?
O Di! quis superest locus quieti
Si lux pervigil imperat laborem,
Et mortalibus inquieta nox est?

Cum enim bivium transiremus, grassatores quidam nocturni improviso impetu nostros primum satellites invadunt, nos deinde ejusdem

belli motu spe prædæ involvunt. Prima sorte incurrentium rabies inciderat in citharas, quas fœde laceratas cum hucilluc instar Thraciæ feritatis dispersissent, in artificum involant ora. accurrimus implorantibus ministris, palliisque circum lævam inductis ad nocturnã accingimur pugnam.

Grassatores longioribus hastis dimicabant, & utrinque præfixis. Nobis breves gladii erant, &, ut mihi videbatur, audacia minor. Obruerant faces ictibus crebris, & in obscura nocte nos in tutiori nequitia lacessebant. Iam Anemon aliquot ictibus fatigatus circumspiciebat iter ad fugam, & me viarum in illa civitate imperitum crudeliter deserebat, cum vigilum cohors, qui in diversis partibus urbis excubabant in cædes & latrocinia armati, velut facta indagine nostram aciem includit: grassatores autem, qui sæpe ex ejusmodi venationibus evaserant, nescio qua solertia eluserunt circumstantium manus. Ego vero cum Anemone, & servulis, & omni symphonia captus, non incidisse in manus civium, sed tantum prædones mutavisse putabam, nihil enim mollius sæviebant. Quippe nos planos esse & intentos in rapinam arbitrabantur. Dubitavit Anemon, an dignitatem nominis furenti opponeret turbæ, sed veritus ludibrium inter æquales suos, si divulgaretur facinus, tamdiu inter verbera duravit, quamdiu credidit contentos castigatione vigiles tandem dimissuros esse. Sed ut custodiam in crastinum curari audivit, & nos tribunali servandos, non amplius cunctatus, quis esset, & quomodo in latrones incidisset, non satis credentibus exponit. Quippe Anemonis nomen non mediocre erat in illa civitatis regione, (nam in eadem habitabat) & in illa cohorte duo mercenarii erant, qui diurnis stipendiis ipsi domum ædificabant. Igitur tam avide in Anemonem vultus obvertunt, ut proh nefas! dum incautis manibus admovent faces, delicata barbula, & cum ea tot unguentorum & pectinum labor arserit. Exclamavit Anemon, desperatione plenus, & nisi

me

me fefellit rabies oculorum, dubitavit, an tanti dedecoris rifum fubita evaderet morte. Nec minus attoniti fatellites contumeliã & verberatã ruftice excufant, ut jam vapulare malit Anemon, quam fe verberatum tam publicis vocibus audire.

Ac ut primum interquievit tumultuantium clamor, ipfe ad mortis triftitiam mæftus proripuit femet è turba, meque fedulo fervante veftigia, ad domefticas fores pervenit. Dimiferat fymphoniacos omnes, & importunis vexabat pulfibus limen fuum, ut jam ego pæne furenti nec auderem blanditias adhibere, nec intromiffus quidem, pacatius in familiam egit, trucique imperio, nefcio quid, de fervicio queftus, duos ex illis contumelia verborum ruptoque capillamento objurgavit. In me deinde ficta ferenitate intuens, procurare in craftinum corpus juffit, tum mihi lectulum fterni, nec ullam hofpitii benignitatem denegari. Ipfe in cubiculum ad uxorem feceffit, ut opinor, tragicæ noctis furias mutaturus in focium.

Ego vero expectatione voluptatis fraudatus, cum triftiffimum cafum fecuro profequerer rifu, in altiffimum foporem delabor. Prima deinde luce difcurfantis familiæ minifterio excitatus, non omifi pertinaciam confilii mei, fed omnino ad Doromifum conftitui ire, fuæque mifericordiæ commendare eruditionem meam. Igitur ubi cultum meum diligentius polivi, rogavi, num Anemoni vacaret, difcedentem hofpitem videre. Ille ad fe in cubiculum venire jubet: nec contentus tot officiis, ad uxoris conclave benigna manu ducit: fortaffe ut oftenderet felicitatem fuam, & quam egregia forma beatus frueretur. Stabat ad fpeculum uxor, vexatamque ferro comam ancillarum minifterio torquebat: ac tum juffa hofpitem falutare, intermifit paululum cultus, vultufque humanitate pleniffimos in me convertit. O Deorum ludibrium! erat eadem mulier, quæ mihi pridie in Fortunæ templo confuderat mentem, ac deinde in Olympionis nuptiis, nefcio

quam auram felicitatis liberali fronte ſpiraverat.

Quis animum meum pingeret, qualis in Anemonis cubiculo fuit ? hærebat ambigua lætitia ſuſpenſus, & turbatas inexpectato negotio vires non ſatis fortiter revocabat. Illud tamen præcipue timebam, ne quod argumentum amoris convinceret frontem. Cæterum pridianæ noctis moleſtiis hoc ſpectaculum jam bene emiſſe, jam in felicitatis portum per turbulentæ noctis tempeſtatem veniſſe credebam, jam agebam gratias libidini meæ, quæ in illam mulierem, veluti conſilio, inclinarat. Sed & mulier, veluti quodam monſtro confuſa, nihil niſi me intuebatur. Ego more gentis uſus ſum; & humilem vultum ab oſculo pallæ ad matronam ſuſtuli, & titubantibus verbis communem quidem humanitatem explicui; cæterum omni nutu & furtiva oculorum mollitie meus amor ſatis intelligenti loquebatur. Iam ego Anemonem diligentius ambire, jam æquiſſime ſuperbiam ferre, etiam quærere cæperam moras, & in eo voto defigi, ut me illo die invitaret ad cænam. Sed jam ſatis indulſerant fata, & oportet ſpes amantium longius trahi. Itaque conſumptis omnibus moris, excedo è cubiculo mœſtus, & tantum in ſpem redeundi vivens.

Neque multum moratus heſterni itineris veſtigia relegi, & in exteriori Doromiſi atrio cœpi cum cæteris expectare, dum ille ad Protagonem exiret. Et cùm aliquandiu vagus, modo de Doromiſi potentia, modo de Anemonis uxore cogitaſſem, forte incidi in illum, qui pridie me ad nuptiarum deduxerat pompam. Ac ut me ille agnovit, tandem opportune adveniſſe, lætiſſima fronte, prædixit, ſubſiſterem tantum in atrio, donec ad Doromiſum laxata negotia promitterent viam.

Plurimi mecum in atrio erant, & Doromiſum cum libellulis expectabant. Præcipue juvenis quidam impiger, ſi quid conjicere poteram ex vibrantia oculorum, cæterum artificioſis cincinnis pæ-

nis pæne ad muliebrem mollitiem excultus, se applicaverat homini, optimi vultus, & ,ut arbitror, melioris ætatis, quam præmatura canities simulabat. Cæterum exaudiri eorum sermo vix poterat: sed vehementia vultus acerrime loquebantur, dexterarumque argutis motibus, & sine arte excitatam sequentibus mentem. Vicini mihi erant, ut sine suspicione hærerem ambulantium tergis. Capturus itaque sermonem utriusque, si quid forte ê re mea audirem, in illorum vestigiis eram, cum ex illo sene audio antiqui poëtæ versum, qui olim diversa fatorum dona æstimans, non omnes posse omnia admonuit. Quid tu, inquit, mœstus es, adolescens, quem pulcherrima dote dii auxerunt, id est, insigni patrimonio, & quod isti eruditi vellent omni doctrina emere? quid doles tibi ingenium ad disciplinas tardum esse? num ideo minus fasces submittentur tibi, & litigantium turbæ? erras, mihi crede, si quid putas ingeniosius esse auro, aut sapientiam non venalem, quæ sæpe mulierculis in patrimonii partem datur. Tu modo, cum Doromisus se in conspectum dabit, aude accedere ad genua, & aliquod sacerdotium petere, quo Fortunæ & Protagonii deservias. Iam enim illi Sacerdotes jura populo dividunt, & tu facile in id collegium venies. Habes enim symbolum tecum cui veluti machinæ nulla secreta aditum negant.

Tum ego diligentius cogitare mecum cœpi, quod esset ejusmodi symbolum, cui veluti fulmini omnia paterent, cum progressus ex limine servus, idem cui paulo ante commendaveram artes meas, me, cum juvene illo, in interiora ædium ad Doromisum manu duxit. Pauci sequebantur à tergo, quos atriensi illustrior gratia commendabat. Ego vero nihil mediocre expectabam, tanta benignitate admissus, & jam spes improba concipiebat dignitates, quarum gratia in Anemonis domo tentarem conjugis fidem.

Vt vero sum in interiora perductus, omnia auro argentoque vibrantia insolitam aciem fefelle-

re; majestas deinde locorum, & animus spe metuque perturbatus, quicquid prudentiæ conceperam, & verba quibus ad Doromisum destinaveram uti, pæne submovit. Ille in communi veste erat, & per triclinii spatia satis truci majestate ferebatur. Ego in genua decidi supplex, & nisi quod precantis humilitas in contemptum transit, etiam vestigia ambulantis aut vultu aut pallio verrissem. At juvenis, cujus ego sermonem paulo ante captaveram, audacius ad Doromisum venit, osculatusque dextram tam felicem lepidissimis verbis in hunc modum peroravit. Et cœlestibus diis, & nostris destinatis religionibus parendum est, felix quem servitus Deorum in veram libertatem asseruit. Ego Fortunæ Numen & potentiam Protagonis, teque dispensatorem utriusque, semper veris honoribus colui, semper in familiam vestram venire adnixus sum; certe non invita Fortuna, quæ mihi hoc symbolum ad te dedit, ut me in domum suam, & Protagonis clientelam adscriberes, & ne gratis in tantam ascenderim sortem, utrique mille pondo optimi thuris annua devotione promitto.

Hæc effatus, occlusos diripuit sinus, extraxitque mirantibus nobis deæ Fortunæ signum. Erat imago Protagonis, ex aurea planicie exurgens, in cujus dextera parte scriptum erat, *Decies*, in sinistra vero, *mille*. Nunquam humanior Doromisus, ut postea intelleximus, fuit, certe porrexit juveni manum, & gratulatus est de indole, & ingenio, deque cæteris virtutibus, quas omnes in hoc legerat auro, advocatoque scriba, publicis instrumentis sacerdotium cum tribunali dari jussit.

Post hæc ego lentis passibus ad Doromisi latus veni, &, composito vultu, ne ipsum non timere viderer: ego, inquam, minus explicabo meas dotes, quoniam vobis diis omnia patent. cæterum industria mea perfeci, ne quis esset, cui Musæ profusius de artificiis suis dispensarent. Quæ res, si me Protagoni, tuis auspiciis, commendabit, & per hunc me Dea Fortuna respiciet, nihil

majus

majus mihi imputaverit Apollo, quam quod ipsi tam preciosæ servitutis gratiam debeo. Audito ille artificii nomine, diutius hæsit, & quam artem profiterer, diligenti attentione quæsivit, ego iterum Musarum disciplinam me afferre significavi. Cum ne tum quidem meam mentem percepisset, me in interiorem porticum vocat, ubi depicta humilium artium instrumenta toto parietum contextu explicabantur; mallei incudesque, & spirantes fornacibus ignes, alterius parietis exordium vivis coloribus impleverant, in altero vero marmorum species erant, & rudium lapidum politissimæ formæ: mallei deinde, & radii latiores; plumbum quoque, quod tenui filo propensum de ædificii rectitudine sua inclinatione judicat. Post hanc Latomorum scenam erant fictilium statuarum descriptæ rationes. Nec longe pictor ipse suum artificium expresserat penicilli figura, & ostrearum conchis, quas veluti dilutis coloribus inundabat, cithara deinde, atque lyra, & laboriosæ testudinis fides, velut in honorem saltatoriæ artis ex aurea tabula spectabantur. Supremus hortorum cultus erat, & deducti industria fontis.

Hæc me omnia intueri Doromisus jubet, si forte invenirem illam artem, quam ego Musarum disciplinam appellaveram. Tum ego, intellecto nominis errore, me modeste artificem esse negavi, aliquid nobilius parentum fortunam aperuisse mihi, & ingenium à vulgi sordibus secretum. Me literis esse excultum, me naturæ humanitatem mitium studiorum disciplina expolivisse. Audito ille scholastici nomine fastidioso, primum nutu aversatus est perorantem: ac modico deinde risu jam trepidum, jam pavitantem perstrinxit, & cum à seculi industria alienum appellavisset, existimaveras forte, inquit, ad ludimagistrum advenisse, qui tuis scientiis inter famem & argutias uteretur. Neque longius moratus, me, veluti atroci fulmine damnatum, & exanimi sopore marcentem, inter mussantem

familiam, meæq; temeritatis accusatores reliquit.

Egens ego consilii, cum tenacem meæ sortis malignitatem devoverem, quæ omnes meos conatus frustrabatur, ad inhumanum limen revoco gradum. Ac, ut primum ad exteriores fores extuli pedem, conspicatus in vicinia locum, qui commoditatem secreti monstrabat, eo me ad lugubre solatium contuli, ibi omnem miseri vultus constantiam omisi, indulsique profusius gemitibus, & ad satietatem me ipsum lachrymis explevi.

Proclamabam in illa solitudine fortunatos artifices, & ubique Polycletum aut Myronem pro Apolline invocandum; interdum irascebar amicis quorum alii feliciter scelesti esse non poterant, aliis reverentia virtutis obstabat. Redii demum ad consuetudinem meam, & ipsi regioni iratus, indignantem furorem his sævissimis versibus expressi:

Infanda tellus, quaque vix pejor Stygem
Vehit profundis apta suppliciis humus;
Quousque sævos, misera, lassabis deos.
Experta fulmen? tene non fregit satis
Nuper per omne dira supplicium lues?
Virtute pulsa cesserat mæstus dies.
Et omne tuta nocte regnabat nefas,
Tunc atra Erinnys squalidum movit caput,
Caput Cerastas movit, & facem manus:
Linguaque (& illam sibilo auxerunt coma)
Livente dixit; Ite gentes perfida,
Ite, ite in arma, quaque patrastis diu
Hac vindicate scelera. Non omnis sat est,
Ni sponte fusus gentis in pœnam cruor.
Sic illa dixit, postque neglectos deos
Huic paruistis. Tunc quoque & mortes novas
Didicere fata. Perdidit natum pater,
Abiit cruenta fratris in jugulum manus
Civisque quernis frondibus merces fuit;
Sed imteremptis. Quantus ob priscum decus
Populatus alto vertice infandam diem
Porrexit ignis? Iacuit infelix honos,
Et mortuorum turpis in manes furor,

Vrnas

Vrnas parentum sparsit, & quondam leve
Tumuli cadentis mole depreßit solum.
Sic quæsiistis nempe depulso die
Reges deosque, post fera noctis malum
Iubar reluxit. Pervicax gentis furor
Quid pejus in tormenta sollicitas deos?
Severiores forte non pœnas habent;
Habent easdem. Rursus increvit nefas,
Dolus, libido. Rediit infandum scelus
Et nuda virtus sordido jacens situ
Discit superbos divitum fastus pati.
Iamjam recedo Præveni ultores Deos,
Quisquis times perire. Non stabit diu
Ductore cæco, turba quam Plutus regit.

Cum effudissem hæc in Eleutheriam probra, tumentemque animum sublevassem, cœpi à me repetere rationem tanti doloris: & velle callidis argumentis fallere consciam mentem. Quid enim? quod delicatulum recocta purpura non involvit; quod tunicam vermes Assyrii non infestant: quod non frequens servitium ad nutantis imperia pendet, ideo culpare fata sustines, & veluti cum diis disputare? quasi magna sint æstimanda, quæ Fortuna ignavis dare solet, vel facinorosis crimen. Non vides æterna consualia esse, & ad turpissima animalia immerentes coronas deferri? Ex ipsis illis quos miraris, quotus quisque per virtutem promotus est?

Si es magno animo, honores infra te judicabis, qui te tam pertinaciter refugiunt, & Fortuna etiam infesta tibi favet. Confer te in solitudinem aliquam; subduc hodiernæ ambitioni vitam: habebis consortium Musarum, & virginibus commodius frueris in secreto.

Eludant ignavissimi homines ut volent gloriam literarum: illi & suis voluptatibus sopiti, neque jam integri vivunt, & cum eos interitus occupat, etiam nomen & fama moriuntur, & totos tumulus accipit. Alumni literarum nesciunt fatorum legem, & tum maxime vigent, cum extinctorum desiderium perennis memoria illustrat.

At enim in Lusinia ex primis gentibus venis, & Themistius apud suos eadem dignitate florebat. Claram stirpem tenebris premi grave est, & abire à parentum luce. Succedunt avis meis servulorum stirpes, & me parem erubescent quibus imperare majores dedignarentur. O hominis curæ indigno dolore obstrepentes! quasi aliqua bona perpetua sint. Nulla putris in sylvis arbor aliquando non viguit, & quæ jam proceræ sunt, initio laboraverunt terram frangere, & debili fastigio emicare. Pastoritia Lavinii cohors plures humano generi duces dedit, quam olim greges paverat. Et miseri Scytharum exsules (quis crederet?) tandem Arsacidarum famam sparserunt, pæne mundum cum Romanis partiti. Qui hodie florent, in autumno suo decident, etiam fortasse calcabuntur. Majores tui initium sui splendoris habuerunt, & nihil æternum mortalitati indulgetur. Quid doles, si finito magistratu Fortuna ornamenta repetit: nec quidem ab omni genere, sed ab uno Euphormione. Quam diu cognati florent, & familiæ tuæ misereri non potes, & lachrymæ, quas in aliam speciem subornas, plus superbiæ habent quam pietatis.

Quid denique tibi adimitur tantis quæstibus dignum? te nè à liliis excluserunt ignavia majorum, & res domi arctiores? Te agnoscere veretur cognatus, ne ærarium sentiat familiam esse auctam? Erras Euphormio, si non putas esse aliquos calamitosiores. Neque tu à Principibus quartus es, & tamen aliquid supra Æsculapium colis.

Non vides ipsos deos curis etiam fatigari, nec te illa Nympha admonet molestias non hominibus tantum graves, sed & in immortalitatem valere, cujus nomine isti versus circumferuntur:

O patria, O arces, O dulcia tecta parentum,
Vnde avus, unde pater tres unde ex ordine fratres
Sceptra tulere mei, mene O agnoscitis arces?
Illa ego sum, cui vos cunabula chara dedistis;
Et patrio ingentem cultu jactastis alumnam,
Stirpe deas, & fronte deas, & sydera vultu

Cum

Cum premerem, amborum spes ambitiosa procorum,
Nunc conjunx vidua, & vani cum nomine regni,
Rupibus è nudis, longique è carcere montis
Excedo. Sed & hic causas infesta dolendi
Disponit fortuna mihi, monstratque colendam
Quæ mihi successit, quique ab de corpore nostro
Debuit esse puer. Nec jam contendere promptum.
Damnavit dudum miseram, fecitque nocentem,
Cum tali certasse viro. Iam credere divis
Felicesque sequi juvat, & subscribere fato.
O dolor! an potui victos inflectere vultus
Despectosque orasse viros? Ne credite vivam,
Iam dudum perii, jamdudum extincta supersum,
Et vivo & morior toties. Me funere longo
Nempe mori decuit, quæ tot per sæcula clarum
Induco tumulis suprema Valesia nomen.

Cum servires, Euphormio; summa votorum erat, aut catastam aut carceres vitare, nunc fastidis adoptivi patris opes, & si Fortuna ad arbitrium tuum faveat, illam licentia ambitionis, & desideriorum immodestia fatigabis.

Persuadebam animo male credenti, vera esse quæ loquebar, & prope impetraveram pacem, cum ecce consumpta lachrymarum nube, veluti mihi Solem fortuna reduxit. Cum enim ad Theophrastum irem, mutuis questibus cum eo Fortunæ contumaciam vexaturus, intellexi eum quidem domi non esse, cæterum anum quandam minime in illis locis usitatam, bis me jam in illis ædibus quæsiisse. Adhuc illi loquebantur, cum ecce mulier in limine erat, prolatasque de sinu tabulas tradens, è re mea fore dixit, si quæ in ea cera mandabantur, curavissem. Erant autem tabulæ ad exactam opulentiæ luxuriem consignatæ. Involvebatur tenui serico cedrus, & eadem gemma sex locis fidem literarum una imagine sanxerat, ab utroque latere ceræ pendebant uniones, & ipsi molli serico ad cælaturam pertinentes; ut jam mihi cortex non quotidiani saporis suavissimam medullam polliceretur.

Gaudio itaque tumultuque plenus, frango vinculorum

culorum moram, apertaſque literas in hæc verba conſcriptas eſſe lego. Quæ ſim, neque intelliges ex nomine meo, neque ex ea quam huic ſecreto delegi. Si dignus es quem amem, jam in oculis meis incendium vidiſti, & miſertus es; non eſt ea vultus mei duritia, quam non penetret ignis latens: non poſſum erudita niſi doctis complexibus delectari, & potentias plurimum amo. Si cras deſcendis ad Fortunæ fanum, ibi te forte amicum numen inveniet. Vale. Perplexus ſignificatione tam confuſi amoris, ſevocavi ancillam, juſſique ſi ad matronam rediret, omnia quidem quæ in poteſtate eſſent polliceretur; ſed ſi aliquid forte peccarem, certe non iraſceretur mihi, ſed ignoſceret potius epiſtolæ, quæ nihil me aliud docebat, quam dubitare.

Dimiſſa muliere, cum jam ſpe craſtini pacatius Doromiſi ſævitiam ferrem, quærere cœpi, num Theophraſtus foris promiſiſſet ad cœnam; & dulciori triſtitia etiam ſolitudinem in ſolatium petebam, cum ſe mihi Iulianus dulciſſimo amplexu confudit, qui in Theophraſti familia princeps, arbiterque ſecretorum, me ad Doromiſum non ignoraverat ire. Et, ô te, inquit, felicem, ſi Doromiſus ſpes ingentes præcidit, & vanitatem tuam ſaltem ſubito foras excluſit. Sciſcitabar ego faſtidii cauſam, & cur humanarum rerum culmina tanta contumacia damnaret, quia, inquit, & ipſe Theophraſtus, antequam Poimenarchus evaderet, nunc magnatibus charus, nunc ipſa gratia periculis oblatus, documentum mihi fuit, quam ſit difficile, tam levigatum iter ſine caſu terere. Et ipſe olim fortunæ ludo verſatus, jam contemptu vindicat miſeriam ſuam, & aliis de littore ſaxum oſtendit. Sed maxime quidem Leucomus tibi in Delphio vetuſta amicitia conjunctus, optimatum familiaritate pæne periit, qui contempto littore aliquantulum in altum evectus eſt, ſed & naufragio proximus fuit, & tabulam ſui voti judicem diis æquoris perſolvit. Tunc & ego non mediocri riſu amicitiam noſtram laudavi, quod inter

eos coiviſſet, quibus Fortuna ejuſdem ſtudii amorem faciebat: rogavique ut fuſius exponeret, quomodo magnatum favore Leucomus pæne in ruinam incidiſſet. Et ille: ſcis, inquit, quis fuerit Geragathus? integerrimæ famæ erat, & in eo Fortunam invenerat virtus. Hujus filius Leucomus olim familiariter uſus eſt, & quis non ſperaſſet hãc illi amicitiam cauſam omnium bonorum fore? quę etiam ejus ſalutem evertebat, niſi obſtitiſſet minimus fratrum, ſolus omnium dignus faſtigio ſuæ domus.

Admiratus ego tantum nefas, cujus id piaculum fuiſſet, interrogavi. Major, inquit, illius familiæ Iovis ſacerdotio præfectus fuit, iis conditionibus, ut de regionis more libationes ab aris in paternam deſcenderent domum. Sed cum ille mentem in Græciam miſiſſet, ipſe tam miſere aberravit, ut nec in regionem perveniret, in quam proficiſcebatur, neque viam reditus in corporis domicilium teneret.

Igitur ad aram frater vocatus, illo utique junior qui mentem quærebat, in inſulam, & quod antiqui ſacerdotes faciebant, etiam in vaticinium ſuccedit. Etenim ſtatim affari cœpit ſyderum orbes, nec tam in oracula erudito hiantis ſoli ſpiraculo, quam numinum præſentia uti. Neque diu mortalitas hunc favorem cœli incolumis tulit, & jam animi valetudo tantis Deorum muneribus fatigata parum ſupra fratrem erat, cum mater tot filiorum vivis funeribus pæne ad mortis triſtitiam conpulſa, ſe in collum Geragathi conjecit, & manantibus lachrymis utramque faciem rigans, quamdiu, inquit, te privatum conjugem habui, genui tibi liberos capaces fortunę noſtræ, & quos agnoſcere majores noſtri poſſent. Sed poſteaquam ſenectutis tuæ otium importuna dignitas fefellit, viſa eſt felicitas dedignari ſtirpem tuam, quæ non erat inter faſces concepta, & exemplo Medeæ exhaurire Æſonis veterem ſanguinem, ut ſanctiori ſucco venas tuas & domum repleret.

Niſi quid in te eſt, etiam ſuperſtites excindimus

mur, & cum Æmilio inter duo filiorum funera triumphamus. Non veteris ludi memor, vel intempestiva libidine accensa, quo die in hoc tribunali collocatus es, petii ut liceret antiquarum noctium consuetudinem inire, nec jam aliquid rogo, nisi hunc laborem à te familia labens imploret. Si frustra conatus eris, at majore solatio moriemur, non ignavia nostra sed fatorum crudelitate orbi.

Hic Geragathus mærore impeditus, postquam diu suspiravit, quod ad ea, quæ uxor rogavisset, mature deliberaturum refert. Consilio quam strenuitate omnia salubrius geri. Cæterum de liberis dolorem tantum esse, quantum hæc vita & fessa laboribus senectus ægræ ferrent. Mox ingerere probra cœpit, & Leucomum omni verborum contumelia lacerare, illum esse, qui inconsultis studiis distraheret imprudentiam adolescentum, & inanibus superstitionibus juventutis impetum consumeret, toties cælum & numina inclamando effecisse, ut nec filius cælum teneret, & amitteret terram. Adeo sanctorum hominum conditionem infamia inundavit, & paucorum vitium, liberali adolescentum ingenio abutentium, etiam innocentem modestiam proscripsit.

Supervenit interim declamanti patri filius, ille scilicet, cujus mentem ita dii ornaverunt, ut suum in fratres peccatum excusent, obortisque pæne lachrymis cæpit amoliri à Leucomo tam inepti facinoris invidiam, illum enim ab iis moribus abhorrere, nec fucatæ aut crudelis pietatis juvenibus esse authorem.

Hæc ipse juvenis ad Leucomum incorrupta fide cum detulisset, adjecit, non mitigatum modo senem fuisse, sed vincente iracundiam fide, si quid in eo esset, prolixe pollicitum, se reconciliationem beneficio firmaturum. Ille vero incertis magnatū amoribus fatigatus, velut instabili ęstuantis maris motu, atrocissime damnavit studium suum, qui & ambitionis mala sciret, & tamen nonnunquam amicorum precibus exiret ab otii umbra.

Tu.

Tu quoque si tibi victurus es, Euphormio, cedo dexteram in sapientiæ pignus. Si te illi beati temnent, certe illorum stoliditatem eodem munere prosequeris: Contemptus, ludibria, joci, tela sunt omnibus data: & securius è latebris emittuntur.

Inter hos sermones advenerat Theophrastus, & cum pauca in Iuliani sententiam dixisset, ad illum præparata intravimus cœna. Ibi pretiosa fercula argento ad mensam ferebantur, cæteræque deliciæ erant, quas optima mater illius familiæ ingerebat. Exactæ ad valetudinem dapes nisi ad satietatem invitassent, triclinium tam castigatis fenestrarum ac parietum commissuris, ut rimosior esset uter in quo Æolus ventos Vlyssi credidit, & ut aër frigore inhorruerat, duo famuli ad largissimū ignem subinde cumulata ligna prodigebant.

Itaque ad tam elegantis triclinii cultum & oculos & mentem advertens, prodebam suspiriis animum meum tam quietæ felicitatis admiratione suspensum.

Nec tenui lachrymas, alienis commodis admonitus calamitatis meæ, & certe, inquam, Theophraste, facile est in ejusmodi vita negligere magnatum opes, & non quærere aquam posito in ingentibus undis. Ego vero non aliter explebo animi dolorem, exprobrantis sibi fatorum odium, quam si mihi quæ in cæteros optimates argumenta, velut arma, divisisti, in tuam quoque fortunam convertero.

Ad hæc verba ille modestissime subrisit; & ne me longior invidia perturbaret, scis, inquit, tantum vitio nostro voluptates degenerare à pulcherrimo fine; Deorum munera esse, si adhibeas modum, quem plerumque intempestivæ libidines corrumpunt, neque aliquid est tam molle, quo severi homines sancte uti non possint. Iam vero quantum sit corporis commercium cum animo morborum fastidia monstrant & dolores, qui in perpetuam sui contemplationem animum tenent. Itaque demulcendus est tam familiaris

mentis comes, corpus hoc inquam, ut eam nobis ad studiorum sublimitatem permittat, nec occupet importuno sodalitii jure. Mihi crede, vix in angustiis aut curarum ægritudine est literis locus, & sapienter majores nostri Solem omnis lætitiæ datorem Musis præposuerunt. Nam ut animum nimio luxu solutum nervi ad sapientiæ investigationem destituunt, ita nisi impetraveris veniam à corpore honesto veluti ludo, frustra tentabis conciliare animum literis propriore sollicitudine intentum. Nullo æstu Apollinis calescet injuriis hyemis apertus, & ipse Homerus nunquam securius deos vulnerabat, aut pugnantem Achillem sequebatur, quam cum promiserat ad cœnam. Ideo homines stultissimos puto, qui veluti pugnarent cum natura, assiduis doloribus suorum corporum patientiam fatigant, & interim animum nolunt miseriis ingemere, sed eruditioni locum in mentibus quærunt, quæ tot malis plenæ vix ipsam ægritudinem capere possunt.

Itaque ne fastidiosis studiis provocem ad nauseam literarum timidum laboribus corpus, ipsi quoque suum ludum humaniter concedo: ita liberaliter excultum, vices quoque animo rependet, eruditionem cum illo impetu vestiganti, sine quo nihil addisces ingeniosum, aut victurum conscribes.

Præterea cum reverentia sit alumna divitiarum, & egestas contemptione damnetur, nobis Poimenarchis spectabilis cultus datur, ne populus majestatem pietatis in ministrorum sordibus contemnat. Hinc Antistitum opulentia, hinc collegiorum opes ad cantus & ceremonias sacrorum, & ipsius antiquitatis pæne prodigalitas in numen, quæ omnia, proh nefas! seculi licentia corrupta in invidiam plebis & bonorum odium cedunt. Vtinam tam modeste peccassemus, ut culpa se domi continuisset, aut negari crimina possent. Sed ne me dissimulando peccata approbasse existimes, si ordinem nostrum veluti humanum consideras corpus, videbis in radicibus corru-

corruptos nervos esse, & inutile membrorum robur inde fluxisse. Dehinc pervicaci morbo correpta omnia, & singulos aliquid adjecisse publico malo. Ambitus magnas mentes occupavit, plurimas libido, otium denique & ignavia pæne omnia collegia pertentavit, in quibus inertes fuci languidis voluptatibus desident, cantibusque præcipitata arrosis lingua infame otium emunt. Nulla literarum studia, nulla cura pietatis. Vbi noctem vel crapula graves, vel domestica libidine fatigati consumpserunt, ad fana, atque aras, veluti in officinam vocantur. Nec imponere cœlitibus curant: palam negligentia vocis queruntur de majoribus, quod tanti divitias vendant.

Inde digressi in domos (pudet fateri) plurimum inter scorta fœnus numerant; aut intempestivis conviviis adhibiti inter populares regnant, & profanam cæterorum licentiam infami certamine præcedunt.

Sed nec superbis excusationibus carent, aut sine argumento in nos fœdissimum crimen torquent. Nam ut ex radicibus vim suam folia & caules temperant, & rami animantur ingenio suæ stirpis, sic isti ex Poimenarchorum vita discunt, quantum vitiis permittant. Horreo eloqui, sed Antistitum dignitas, jam velut ad quæstum prostituta est, & sæpissime criminum merces. Quis ex potentioribus liberorum cunas non infulis premit: aut quis liberius præconi hæreditatem sub hasta, quam sacerdotium commendat? Iam urbes obsidione maceratæ, vel ultro proditæ Principibus arces, illud præmium inhiant, & potentia inter scientias numeratur.

Nec sanctius dignitatibus fruuntur, quam illas quæsiverunt. Nullis delicatior Venus, aut magis ad scrupulum examinata libido. Fastidiosa autem superbia & inanium cupiditas rerum, jam pridem ex regiis ad has imagines pietatis excessit. Quid aliud quam disponimus opes, & avaris cogitationibus ad spem prodigendi servamus? Quis sacrorum in agris jacentium amor? Quem ovi-

lium tutela fatigat? Quid illi qui pro feris terrentibus caulas, timiditatem damarum indignissima voluptate fatigant? Quid aleæ Venerisque patroni? aut quid ille qui ne unica cruce dignus videretur, trifurcifer evasit? Neque me ad hæc insignia impium putes, sed illa credo in supplicii notam facinorosis dari. Mihi crede, post hujus ætatis scenam hoc pluribus infula erit, quod Mithridaticæ uxori diadema, quod cervicibus infelicem modum aptavit.

Ego sermonibus Theophrasti mirifice delectabar. Nam & syncero animo veniebant, & effluentibus lachrymis comprobabantur. Itaque in eandem pietatem excitatus sum, & olim conceptam de Poimenarchorum moribus iram liberrima oratione effudi. Cumque multa in eam sententiam vehementissime dixissem, cæterum inquam, & hoc maximopere dimiror, quomodo magistratus potentiam Poimenarchorum securis oculis videant. Iam divulsa respublica, non in turbas factionum, sed in diversissima corpora miserabili fato discessit. Hinc religionibus sacri, illinc obnoxii legibus, veluti census distinctarum gentium numerantur. Et proh dolor! in Academiis non de siderum luce decertant, & felicitatem in equuleum migrantem, & naturæ exordia, nubiumque semitas relinquunt, jejunique ac delirantes Philosophi sollicite inquirunt, *liceatne administro sacrorum se magistratibus submissum profiteri?*

Iam impune Scholastici velut radio limitem designant, & principibus fines suos superbissima temeritate describunt. Ipsi pueri inter Acignianos enutriti de Principibus audacissime loquuntur, & divinam Sacerdotum majestatem adorant. Sceptra subtilibus jocis violare non est nefas; si quid in Gephyrium loquuntur, puerili supplicio & superum minis velut ad inexpiabile facinus docētur horrere. Ita imbuuntur juvenum mentes: & tenax disciplinarum animus, postea quam ex umbraculis excessit, in illis sententiis cum pertinacia durat: deinde tot patresfamilias, sub-

ſub illis præceptis vivunt, quot olim pueri nugabantur in ſcholis. Ita reſpublica ſacrorum hominum floreſcit, & per populos diſſipata pæne omnium Principum vires exæquat. Ac illi quoniam ſub ſoliorum ictu poſiti, deinde regum beneficio æquales, paulatim ad imperium properant, & omnem purpuram inevitabili fato convolvunt. Quid iniquius, quam illos & quid poſſint judices eſſe, & de regum faſtigio pro imperio diſceptare? Si quis interim de illis inquirit, opponunt numinum furorem, & velut temerati cœli ultricia tela promittunt. Neque me ut ſacrorum hoſtem elimines. Cultum & magnificentiam veſtro ordini, Theophraſte, concedo, dum ſe beneficia accipere fateatur, & indulgentiam Regum adoret. Nunc ſuæ felicitatis dedignatur authores, & cum illis ſuam ſuperbiam ingratiſſima lite committit. Certe leges audio eſſe, quæ vos implicari vetent profanarum rerum nugis; ne animos, quos vacare numinibus oportet, indignæ ſolicitudines deducant in terram. Sed & Bizantios tonſores, ſi domi novaculam haberent, lex publica volebat mulctari, & Rhodi luxuries tondentium caput magiſtratuum meruerat minas. Nullus tamen tonſores caſtigabat impune pro foribus novaculam habentes, & Rhodii invenuſtum putabant qui non commiſerat in legem.

Cum hæc dicerem, animadverti me ægrius à Theophraſto audiri. Quippe quantum ſibi de vitiis permiſerat loqui, tantum pro ſociorum auctoritate pugnavit. Et fortaſſe meam ſententiam ſoliditate argumentorum frangebat, & ejuſmodi præceptæ ex ſapientiæ fonte effuſa mihi altius inſediſſent, niſi uxor Anemonis aſtitiſſet animo meo, & epiſtola tam precioſo amoris pignore cælata novis ludibriis occupaſſet vacuam mentem. Itaq; poſteaquam de cœna diſceſſimus, ego cũ vigilia curarum provocato ſopore certavi: cæterum tota nocte inquietatus, ut primum ſol diem reddidit ad Fortunæ templum aſcendi, ibique cœpi expectare codicillorum fidem, qui me illuc evocabant.

Igitur perambulabam fanum, & nunc primis porticibus vagus, nunc in ipsa testudine religiosis passibus gravis, ubique me venalem circumducebam, cum mulierem video, quæ pridie codicillos attulerat, in ea templi parte, in qua minor frequentia erat, omni gestu deos deasque venerari. Ego veluti temere accedo, positoque pariter genu, usquene valuisset, modestissimo murmure interrogavi. Illa quoque mihi salutationem insusurrat, & in hoc colloqui furto rem totam in compendium deducit, Matrona, inquit, à qua proxima die, hospes, codicillos habuisti, hodie ad publicam scenam aliquot familiaribus promisit. Tu si tanta fortuna dignus es, inter tumultum exultantis frequentiæ, aut cum sub noctem liberrima confusio cuncta miscebit, aggredere expectantem, professusque amorem, verecundissimæ mulieris pudorem demulce. Neque enim illius indoles patitur, ut se prima tam audaci oratione confundat.

Hic ego argumenta quæsivi, quibus internoscere Nympham possem. Pallam, inquit, & elatos in tutelam crines flosculis purpurei serici ornavit, præterea in sinistram aurem nigrantium ardearum pretiosissimum extulit sertum. Sed tu maxime ex forma cognosces; neque enim venustior hodie vivit. Tum & theatri nomen rogavi, quo ad spectaculum esset itura, didicique Valerianum appellari Quibus diligenter perceptis, ne intuentium curiositas in nobis suspicionem inveniret, insalutata muliere de templo discessi. Mox leviter in diversorio refectus, præcipitavi iter ad scenam, meque viliori turbæ immiscui, quæ ex cavea ignobiliter spectat. Illinc enim liberrime oculos circumducebam per claustra, quæ certis gradibus circum parietes distincta sunt, & matronis ac magnatibus servabantur. Nondum ibi frequentia convenerat, & quoniam neminem noveram, tanquàm in solitudine liberrimis cogitationibus exercebar. Non exciderat menti Anemonis formosissima conjunx, lentoque ac molli, id est, du-

est, duraturo igne carpebar. Sed hæc rursus novitas ignoti amoris placebat: quia opulentam voluptatem pridianæ epistolæ dives cælatura spoponderat. Dum hæc tacitus agitabam, veluti ventis lacessentibus mare, ita paulatim populi licentia petulanti murmure increvit. Sensim enim multitudinis capax locus coëunti frequentiæ defecerat. Nec multo post matrona cum comitatu mediocri in superiori claustro resedit purpureo serico ardearumque plumis magnifice exculta, qualem mihi conciliatrix anus descripserat. Ego autem velut multitudinis violentia rejectus in eam partem, latus & cervicem reflecto, illiusque vultum (si quando integumentum poneret) paulo avidius expecto quam Solem in Phœnicia servi, cum regnum pernicioribus oculis destinabant. Neque diu morata cupiditatem meam, velut impatiens caloris invidum velum rejecit à fronte, & osculum aperuit, quod Iovem in omnia animalia mutaret. Tunc vero omnis constantia attonitum defecit, & succidentibus gaudio membris velut ebriam mentem omnes nervi reliquerunt. Quippe Anemonis uxor erat, quæ jam antea profundissimo vulnere amoris meam mentem percusserat. Igitur ut ad sensum redii, nihil cunctandum arbitratus, me primum de turba explico, conductaque claustri parte unde spectaculum intuebatur, ad ipsius denique latus audacissimus amator accedo. Etenim Anemonis amicitia meam cupiditatem optime tegebat, & nihil ego ab ea prius quæsivi, quam ubi conjugem reliquisset. Illa humanitatis plenissimam vocem pæne musico concentu resolvit, mihique proximam subsellii partem mirifica humanitate concedit. Cæterum tanta majestas erat in fronte, tantus pudor in oculis, ut ipse trementibus verbis interdum dubitarem de internunciæ fide, & pudore subrustico pæne defraudarem pulcherrimam mulierem expectatione sua. Nam timore & verecundia confusus, præterea cum circumstantium aures timerem, propositum meum in Anemonis domum,

differre cogitabam, quippe illo mulierem ſequi amicitiæ lege jubebar. Tandem fortiori conſilio uſus ſum; & quidem me ad ſpectaculi jucunditatem avidiſſime converti: interim velut Tragœdiam laudarem, paſſim ad aurem mulieri loquebar, & illa averſis ad ſcenam oculis, quia me non videbat, audacius ſuam cupiditatem confitebatur. Et quidem tam ſerio occupatus parum retuliſſem ex ludis, niſi eadem tragœdia deinde per librarios diſtributa meam memoriam repetita lectione firmaſſet.

Illuſtris propter Poëtam ſcena non evocaverat modo vulgus, ſed orcheſtra vix ſufficiebat magnatibus; neque ulla Tragœdia magis unquam ſtudia civitatis erexerat. Qui primus ad argumentum proceſſit, novam fabulam pulcherrimo explicuit verſu; cujus hæc omnino ſumma erat: Hippophilum olim Melandriæ regem, ſparſo per orbem imperio, utriuſque terminos Solis, utrumque Oceanum tenuiſſe; ipſum ad meridiem vixiſſe; & ne ullus naturæ cardo ceſſaret, gentes quoque ad Septentrionem horrentes, illi hæreditaria devotione paruiſſe. Regionem Icoleontem appellari. Sed Albagonis crudelitate offenſas, quem illis Hippophilus præfecerat, provocaſſe ad libertatem pertinacibus armis. Inde omnia cruentis ſeditionibus impleta, & plus ſanguinis profuſum, quam tam anguſtæ provinciæ flumina caperent, interim Hippophilum deceſſiſſe; & hoc filiæ ſuæ bellum pro dote tradidiſſe. Sed jam deferbuiſſe partium ſtudia, & tempore mitigatum furorem, veluti exhauſtam in mari tempeſtatem reſidere. Omnia ad fœderis ſanctitatem ſpectare, cujus ſeries hac tragicocomœdia explicaretur.

Cum ille prælocutor diſceſſiſſet ex ſcena, ſtatim chartulæ in populum ſparſæ omnium nomina vulgaverunt, qui erant in ea fabula prodituri. Erant autem ejuſmodi. Lyſippi umbra, viri egregie literis imbuti, qui ſuperiori anno in Icoleonte deceſſerat, Præterea Hippophili & Albagonis

gonis umbra. Ægori quoque manes, cujus olim cervices Albagon præciderat. Et hi quidem ex mortuis prodibant. Illa autem viventium nomina legebantur, Liphippus Hippophili filius Rex Melandriæ, Despotikyrius princeps Liphippi minister, & Leucus secretæ pietatis præfectus. Labetrus deinde affinis Liphippi, cum Pedæa uxore, cui pater Icoleontis jura reliquerat. Argyrostratus quoque dux belli, quod in Icoleontidas gerebatur, & Charridotus consiliorum præses. Ex Icoleontidarum parte, Necarius erat exercituum præfectus, & aliquot vultu purpureo ac membris valentibus, qui publici consilii partes agebant. Extremi erant, Tessaranactus Scolimorrhodiæ Rector, & Protagon, qui scenam suo commodo claudebant. Cæterum omnes personati agebant, nec quicquam vidi apertum in Tragicocomœdia pacis.

Post hæc spectaculorum exordia, primum agere cœperunt Lysippi manes. Prodibat ille exanguis, pallido studiis vultu, albam vestem corpori circumvolvens in eum modum, quem antiquis Romanis adscripserat. Narrabat, posteaquam decessit se in suffulta veste ad sydera elatum, ibi nullum ex Melandriis agnovisse quibus assueverat vivens: exorasse itaque cœlum, ut cum illis nescio quo descendere liceret. Nunc vero ad lucem rediisse, ut augeat libellos, quos de civili regimine præscripsit, institutis Reipublicæ, quam ajunt plane novam in Icoleonte excudi.

Adhuc Lysippus loquebatur, cum ex latebris aulæi miserrima Algabonis umbra processit.

Hispidi crines, veluti metum tormentorum horrebant; inculta barbæ canicies, oculique lividi nondum feritatem viventis amiserant. Cæterum apertum verberibus corpus erat, duoque ad tergum lictores lentissimis flagris impigre iracundiam explebant. Sed maxime miratus sum, posteaquam lictores ex personarum similitudine cognovi. Erant enim Hippophilus & Ægorus. Ille Icoleontem ab Albagone repetebat, alter

autem cervices ulciſcebatur. Ipſe ad aſpera verba ictuſque ſuſpiriis reſpondebat; &, Inducias date, inquit, ut amoto ſupplicii ſenſu, apud vos æquitatis arbitros veſtrę juſtiſſima veritate perorem. Suſpendere avidos ictus, & fatigatas dexteras ad ſeveriorem impetum laxaverunt. At ille, tibi, inquit Ægore, primum defenſionē meam probabo, cui caput nullo odio ademi, ſed ut gladiatores undiquaque in tuo funere certarent, tumuluſque æternitate viveret famæ, quem ſane tibi ex ruinis patriæ ſpoliiſque vicinorum triſtiſſimo apparatu Fortuna collegit. Quoties Icoleontem tempeſtas affligit, quoties obſeſſæ civitates armis & fulminibus merguntur, totaſque acies mutuæ clades hauriunt, tuo nomini omnia pereunt, tuæ memoriæ ſacrantur. Interim amicos tuos monui, ne cuiquam Melandriorum fiderent. nec vana præceptorum meorum hactenus fides fuit. Et quanquam tua proles mihi non credidit, tamen multi conſtanter in odio manſerunt, quod cruore tuo ſanxi. Sed jam hæc prudentia vetuſtate conſenuit. Iam detumeſcit irarum cauta ſævities, & adoleſcentium volucrum inexperta libertas vix ſatis vimina declinat, unde ægre parentes viſcatis alarum orbibus fugerunt.

Tibi vero, Hippophile, jam alia excuſatione placebo. Eventus conſiliorum, non fides aut induſtria me invidioſiſſima accuſatione proſcripſit. Nec me ſolum tam innocentis criminis reum dii eſſe voluerunt: & tu quoque non omnia auſpicato es aggreſſus. Si tuis conſiliis Fortuna ſuffeciſſet, numquid Eleutheria cataſtis tuis gravis tam liberum amitteret nomen? numquid Scolimorrhodiam atrocius quam Oceanus inundaſſes? Quæ iniquitas eſt, nos infelicis Fortunæ accuſare, cum aut tu ſimiliter in illa, aut hæc in te peccaverit? Videbam tuum imperium religionibus firmari; Proximam Eleutheriæ partem eodem jure expectabas, quo Vanarram olim tenes. Et Gephyriorum authoritas ad hæc neceſſaria erat. Quid peccavi, ſi in tua Icoleonte adverſarios religionum oppreſſi?

oppressi? si volui inexorabili severitate deleri? Certe longius quam credebam, emanaverat morbus, & dum amputare fibras cogito, malis fortibus radices offendi. Sed ne putes Icoleontem perpetuo divortio recessisse. Nos miseri frequenter divinamus. Filius tuus hanc veluti aucupio placabit, & tot senectutis tuæ artes improvida juventa superabit; ut scias Fortunam non raro sapientiæ præstare.

Cum Albagon hæc & similia miserabili voce dixisset, instauravere supplicium tortores, flagellisque laceratum ad latebras aulæi reduxerunt. Secutus est concentus musicorum; minime gratus auribus meis. Fingebantur enim quidam ex Icoleonte piscatores hordeaceo tumidi potu inepta vulgi carmina in Liphippum recitare.

Actus vero qui sequebatur, hæc omnino memorabilia exhibebat. Argyrostratus Labetri præfectus querebatur, sibi tantum pecuniæ quantum Protagoni non esse, se paternam opulentiã in Labetri milites dissipavisse, & spem cum Alexandro servasse. Itaque regem Liphippũ ambiebat, ut sibi apud Despotikyrium faveret. Rex Despotikyrium servum supplex rogabat, ut Argyrostratus ex Indiarum vectigali absolveretur. Contra Despotikyrius disputabat, Argyrostratum tantum famæ illo bello quæsiisse, quantum non ipsius aut majorum institores omnibus mercimoniis emissent: Etiam fratrem armorum beneficio sublatum, & opimam hæreditatem, ad Argyrostratum cum eo luctu pervenisse. Expectet ille, inquit, donec victoria aut fœdere hæc tempestas quieverit: tranquilla Icoleonte, civitas tua, ubi mundi nundinæ agebantur, iterum felici portorio ærarium tuum implebit. Illinc expeditos nummos Argyrostrato numerabis. Nunc quincuncem usuram cum illis mercatoribus accipiet, quos ad egestatem perducis solutione fraudatos. Nimium est dignitate & opibus florere privatos, vix illud patri tuo tanto Regi constanter contingebat, cui stipem in Melandriorum familiis Acigniani quæsiverunt.

Quod

Quod si tam præcipiti Argyrostrato utimur, ubi sunt artes nostræ, ubi felix tot seculis dolus? Tanta spe impleatur, quantam concipere sine læto horrore non possit: triumphaturum in oculis patriæ, & felici senectute *Mille annis* imperaturum. Ac ut inescatus præmii gustu, reliquorum teneatur imagine, suam gentem Doriacæ familiæ præponet, quæ illi in patria tam vetusta æmulatione componitur. Ipsum Doriacę principem gentis aliis deinde promissis oneratum, veluti interveniente versura, placabimus.

Rex Liphippus, sive consilio Despotikyrii, sive imperio contentus, credo, discessit ad templum, cum Indiarum imago, macie & verberibus ad extremum confecta, de crudelitate Melandriorum miserrimis questibus peroravit. Reges contra dignitatem interfectos, totas gentes in equuleum impositas, ipsa terræ viscera avaris concussa laboribus non sine audientium gemitu lamentabatur. Et, Si hæc, inquit, mihi diviti contigerunt, cum eorum crudelitatem pretiosissimis pensionibus placarem; quid exhausta atque inops præter sævissimam mortem expectem? quæ undique ferro solicitata, jam vacuo sinu nihil præter antiquæ opulentiæ inanem famam conservo. Ad extremũ, paulo post Melandrios aurum, & me vita deficiet. Sic effata, creberrimis concussa suspiriis, squalidam faciem lachrymarum fonte detersit.

Dum aulæum repeteret, ex alia parte Labetri milites seditiosis vocibus inclamabant, nec Argyrostratum nec Indiam esse facturos, ut sine stipendiis vexilla servarent. Labetrus antiqui sacerdotii librum capiebat in manus, ac veluti malos genios figurarum religione tentabat. Sed omnes eadem sacra amabant: neque ullum manus in aëre rotata avertit in fugam. Chorus ex militibus Labetri fuit, suas vires tam in dominum quam in hostes superbissima vanitate jactantibus.

Ex tertio deinde actu hæc maxime annotavi. Despotikyrius, Rex Liphippus, & Leucus secretæ pietatis præfectus, Pedęa quoque cum conju-

ge Labetro, & Charridotus consiliorum præses, de rebus imperii secretissima consultatione agitabant. Sed nihil jucundius fuit, quam Liphippum audire. Is Leucum interrogavit: possetne propitiis diis fœdera cum aliorum sacrorum hominibus ferire. Ille oculos in manicatam tunicam aliquantulum reflexit: cunctatusque, donec rugas contraxisset in fronte, ita demum posse respondit, si inopia bellum geri non sinebat, tantum hæc animo fideliter vota celaret, nihil se curaturum sacramenta, quæ illis hominibus præstantur, & commodis temporibus sancte ad hostium perniciem usurum.

Charridotus autem barbam aliquantulum defricuit, & ad Liphippum conversus, Nunquam, inquit, Icoleontem tuam recuperabis, nisi removeris arma. Quid cunctaris furentes sedare inani pompa promissorum, veluti flentibus pueris extorquemus silentium, illorum oculis ad tabulas aut aulæa sublatis? Mihi crede, tam rigidi in ferrum, auro facile vincentur, & si quinque millia talentum, quæ quotannis inutili prodigis bello in aureum mutaveris imbrem, facile æneas turres & Acrisii claustra novus Iupiter superabis, tu modo potentiores factiosorum illo nimbo obrue, & ipsi tam gratis ictibus verberati, pertinacis populi animos tibi certissimis cassibus includent. Certe ille Nearius, ille flos ducum, & tam longi animus belli, veluti subducto igne languebit. Marcescet martii imperium viri inter feroces superba pace cives, & si quid antiqua autoritas valebit, hanc beneficiis in illum, & occulta suspicionum malignitate corrumpemus. Et ille spoliatus exercitu, nudoque latere, quod in bellis juventus magnifica stipabat, malet credo piscatorios fastus pati, quam vel tecum vel cum Labetro vigere, provinciis aliquot præfectus, nisi gloriam contemnit, aut non est magnificum, instar Thessalicæ hastæ vestrum imperium, quod toties quassavit, gloriosa mutatione firmare, Interim fœderati bona pacis adorabunt, pæne seculo

culo ignota: & ad novam quietem ſopiti connivebunt. Nam ut calidis vulneribus ſenſus abeſt, & nondum peracto per animum dolore recentes calamitates obſtupeſcunt: ita illi furente bellorum impetu non ſentiunt, quam ſit miſerum ſemper cum armatis vivere, & frigente per otium dolore lentius ad priſtina incommoda iracundiam concitabunt. Externi interim reges, quorum opibus nituntur invicti, etiam ad auxilium tardiores hoc ſolicita mente revolvent, juventute exhauriri provincias, & ærarium plusquam fugato Metello ſpoliari. Forſitan poſt tot imperii damna, fœderatos iterum inſperata pace nobiſcum coituros. Præterea, qui jam in faſciculum conjurant, domeſticis diſcordiis incenſi ſtatim hæc vincula reſolvent, quibus hodie tuas divitias fatigant. Trade modo inteſtina arma, & ab externo hoſte vacuos civilibus diſcordiis relinque. Quis neſcit, tot reſpublicas fore, quot civitates hodie vigent? Videbis provincias collidi, dum novo imperio caput quærent: & provinciæ urbium motibus labaſcent. Majora inter illos odia, quam nobiſcum naſcentur, & diſſipatæ provinciarum vires tibi nudum latus oſtendent.

Hæc ſubtiliter declamante Charridoto, jam cervicibus Liphippus annuebat, cunctiſque acclamantibus in hunc modum Senatus conſultum ipſe conſcripſit: Sibi pietatem placere, & ſecura ad cœlos vota, quæ nulla cogitatio belli deducat. Itaq; cum hoſtibus fœdus ſanciendum eſſe, quod opportunis rebus ſemper, propitio Iove, dirimere poſſit. Chorus ex Melandriis fuit, antiqua carmina de Luſitani regis funere ſuperbiſſimo recitantibus ſono.

Succeſſerunt præcipui ex Icoleonte, qui in actu quarto quærebant, quo compendio rempublicam adminiſtrarent. Iam remittenti frigori ſucceſſerat belli tempus. Protagon aſſuetam penſionem mittebat, quam illi ærario claudebant, diſſimulabantque animum pacis, ſi à Melandriis ſolicitarentur ad fœdus. Nec multo poſt homines à La-

betro

betro veniebant cum oliva. Illi inducias, & mox pacem, incredibili conditione, ferebant. Libertatis & Reipublicæ splendida nomina ingerebantur ad fastum. Nihil erat mitius Melandriis, & ubi naturam exuissent, fœderatorum turba tacita reputatione volvebat. Mox tot promissis onerati, quamquam plena aberat fides, sic inter se loquebantur. Quid deinde aut Liphippus, aut Labetrus, ulla juris imagine fingunt? Non tantum nos in libertatem relinquunt, sed ut cum olim liberis disceptantes, belli, quod hactenus gesserunt, justitiam ipsi proscribunt. Quis regum iterum à Melandriis violatos non fovebit? si jam non rebelles ad justum imperium, sed æmulos ad destinata supplicia vocabunt? Quid denique volumus aut quid ultra expectamus? jacent pæne supplices Melandrii, & quod quadraginta annorum bello negaverunt, spontanea benignitate promittunt. Res nostræ aliis fundamentis nituntur quam Liphippi. Ille ingentibus fruitur terris, & imperia per orbem dissipata exercet. Nos Tessaranacti & Protagonis viribus regnamus, & si qua illos mutatio rerum avertet, Melandrii, quos dubitamus accipere socios, forsitan implacabili ferocia regnabunt.

Tum Nearium rogabant, ut & ipse quid sentiret expromere vellet. Ille non multum à pace abhorrentia loquebatur, credo ne inclinatis animis videretur plus suæ dignitati, quam Reipublicæ tribuisse. Qui post actum cecinerunt pueri ex Lugduno, probabant, nescio quibus carminibus, neque Romuli urbem, neque Adriaci ponti paludes, cum nova re Icoleontis posse conferri.

Postrema pars Tragœdiæ hæc erat, sanciebatur fœdus utrinque, & Charridoti vaticinia se funesta veritate approbabant Icoleontis urbes in assueto otio superbæ inter se de imperio certabant, & Melandrii, velut in Protagonem armati sese effundebant in Icoleontis campos. Vidisses inopinis cladibus attonitos stupere, & invocato Tessaranacto aperire urbes suas, Abdicabatur Reipu-
blicæ

blicæ nomen, & Tessaranactorum adorabant. In altera parte sæviebat in Labetrum Protagonis miles, & ille Labetri hæreditatem, Tessaranactus Rempublicam occupabat.

O Pax benignum Numen, atque Saturni
Hac prole melior nata qua quatit fulmen,
O mentis atque corporis bonum duplex.
Dic ô benigna diva, quas colis sedes?
Hic te sub ortu quærit, hic sub occasu:
Hic te sub altis montibus putat mersam
Scrutator auri, teque cum suis credit
Emisse dapibus alter. Hic parat fundos,
Hic dignitates, hic libidinem demens
Explorat, atque consulit, nec hic pacem
Nec ille demens invenit. Quibus tandem
Nulli repertum sedibus tegis Numen?
Paci loquebar. Paxque blanda respondit.
Tranquillitatem quisquis auream quæris,
Sedesque nostras, quolibet loco tandem,
Modoque, blandas sive per voluptates,
Seu per metalli fulgidum jubar quæris,
Sive in cadente Sole sive nascente,
Seu per feroces syrtibus vagis undas;
Ignosco facilis. Quolibet loco haud possum
Ego inveniri, quo tibi tuam suades
Pacem latere. Sed tamen feram unquam,
Si quem inter omnes sic videbo ineptire,
Vt me esse in isto Belgii putet mimo.

Subsecutus est populi plausus, qui dum poëtam effusissima gratulatione commendat, ego factis ad Venerem votis, sic in aurem Anemonis conjugi dixi: O si mihi non atrocius bellum Fortuna parasset, quam felix miles virilibus armis certarem! nunc ipsa desperatione turbatus, etiam ante prælium spem victoriæ timidissima mente damnavi. Ista, intellegenti similis, hæsit; sic, ut se percipere mentem meam, sola oratione, negaret. Sed ut ad illius pervenimus domum, &, Anemone ad Protagonem profecto, ædes vacuæ libertatem colloquiorum fecerunt; Ignoscite Numina, & tu potissimum castissima Iuno: hoc unum est, quod meæ

meæ probitati labem imponat. Præmium & voluptas corruperant meam innocentiam, jam pæne morum constantia superbiam. Ignoscite sancti Censores; & vos forsitan sub iisdem legibus peccassetis; non difficili arte expugnavi volentem, & me amore pulcherrimo ad satietatem explevi. Nec amplius de paupertate cogibabam; sed jam velut Doromisi victor, indignabar, supplicasse Fortunæ, cum liberalis Matrona assiduis muneribus mutuam voluptatem cumularet.

Cæterum, ut virilis ardor provocata consuetudine languebat, ipsa flagitii turpitudo, nescio quo mihi odio me ipsum committebat. Super omnia mulieris cupiditas interdum me in indignationem rapiebat; & hæc sæpe in hortis solitàrius proclamabam: Ergo me potuit amare? ergo fidere hospiti novo? & cum conjugem valentissimum haberet, fœdare matrimonium mixtura alieni sanguinis, quem nulla familiaritas aut convictus, sed sola libido pretiosissimum fecit? O inanem Lycurgi fiduciam; & Solonis justissimos metus! Quid deinde expectabo, nisi ab Anemone contumeliam, aut ab adultera mortem? Nihil est facinus illi, quæ pudorem prodegit, & majore crimine famam, quam voluptatem redimet. Satis paruisti corpori, redde te in disciplinam virtuti, Euphormio; nondum peccandi consuetudine securus es; & adhuc ad criminis nomen horrescis. Quid aliud antiquitas monebat, quæ convivis surgentibus partem cænulæ relinquebat in mensa, nisi ludis humanis sic utendum, ut ab iis recedamus, nondum consumpta voluptate.

Hæc & similia sæpe jactabam; sed fortioribus consiliis obstabat consuetudo pulcherrimæ mulieris, & cum insania vires otio epulisque redeuntes. Interim Protagon ad rusticas exiverat domos, & cũ Protagone Anemon. Ego cum Theophrasto interdum, sæpissime in Anemonis domo dissimulata familiaritate versabar. Sed dum hæc inter amantes scena luditur, & videtur Hymẽ removisse à flagitio vultum; forte quidam è familiaribus in

ejuſmodi ſceleribus doctus, cœpit matrisfamilias in me benevolentiam habere ſuſpectam. Nec jam ſatis communi ſecreto fidebam. Nam mulier, incenſa libidine, ſæpe ſecretas blanditias nimis licenter proferebat. Forte ad conſtitutum paulo ante veſperam veniebam, cum ille me ſuſpectus circumſpector deduxit in hortum, & poſt ſermonum ambages malo cavere juſſit, & ab Anemonis limine abſtinere. Nec Anemonem de uxore dubitare, ſed eſſe poſt Cæſarem multos, quos in conjuge fama moveret, ſed ſi perſeverarem inſana cupiditate eſſe, ſcirem paratos percuſſores, qui meam audaciam finirent. Ego rationibus & audacia deſtitutus, nihil niſi velato capite effugi. Putares Vere Sacro prognatum, & è finibus gentis expelli.

Inter omnia præcipue timebam, ne me tam gravi injuria amicum & familiarem læſiſſe divulgaretur. Cæterum, cum diverſa argumenta expendiſſem, quibus me à præſenti calamitate vindicarem, & altior conſiliis clades omnem ſpem obruiſſet, tandem humano more ad majorem vim ſuſpexi, Numenque ſuperſtitioſo timore veneratus ſum. Habebam in propinquo antiquiſſimum fanum & quod præſentem mærorem dulciſſime alebat, ſubobſcuris feneſtris, ac forte ſolitudine horrens. Igitur in eum locum me conjeci, lachrymiſque, ut putabam, pietate fluentibus, ſignificavi Numini calamitatem meam. Iam hoc ipſum mihi ſolatio erat, quod ad eum confugiſſem, qui mederi vulneri poſſet. Tum deteſtari cœpi humanitatis mala, quam caducarum rerum corrumperet amor, nihilque jam mihi placebat, quod non eſſet cum æternitate conjunctum. Ibi, conſumpto impetu lachrymarum, veluti firmiſſimo decreto mecum ſanxi dedere me in Philoſophorum diſciplinam quos olim cum Anemone amaveram.

Sed ipſa diverſitas ſcholarum non unis inſtitutis in eandem nitentium viam, meam pietatem aliquandiu confudit. Ac cum in hac jactatione

mentis

mentis posuissem aliquot dies, & pietatis interim sensus per inopiam & miserias augeretur, forte accidit, ut in Acignii domo agerentur literarum conventus, propositis tabellis, quarum pictura in diversos sensus trahitur, & omnibus doctis materiam ad differendum ministrat. Pace tua, Sanctitas, dixerim, paululum omisi memoriam tui, & veteres stimuli gloriæ jacentis animi languorem excitaverunt. Volui in eruditorum cœtum prodire, & extemporanea eloquentia meum ingenium publicæ famæ committere.

Igitur ut ad æris sonum convenimus, sedimusque, nos quidem in humilioribus locis, Acignius autem, & cum eo optimates, sedilibus ad diei magnificentiam extructis, adolescens qui tabellam proponebat, in suggestum sublatus est, pulcher, concinnus, & imperata modestia gravis: nec longe tabula ex pariete pendebat, quam ut exponere vellemus porrecto in publicum radio, invitabat. Neque ego ulterius cunctatus sum, sublatusque in pedes, & vertice humanissime aperto, me orationi aptabam, cum ex alia parte quidem ex Acignii domesticis ad idem officium exsurrexit: vir exiguis & valentibus membris, orbiculari vultu, niger, nomine Brutus. Ego vero indignabar, si Acignii servus, si repudiatis honoribus pauper, & certe illis locis familiaris, mihi externo præponeretur, cujus saltem dignitas ignorabatur: nihilominus cum moneret revereri sanctitatem, clam admiratus insolentiam morum & dissimulata iracundia cessi.

Erat autem tabulæ facies, quæ ad differendum proponebatur, ejusmodi. Matrona verecundissimi vultus in medio stabat, purpureo amiculo insignis, quod virides radii pulcherrime distinguebãt: ipsa tristis, solicitoque ore, &, prope expressis in tabella gemitibus, querebatur. Ab utroque latere ingens turba, oculis quidem in unam matronam defixis, cæterum longe diversis affectibus, ut videbatur, animata. Qui enim à dextra pingebantur, ii supplicum vultu mulierem adorabant, &

illa velut repudiatis honoribus in lævam inclinaverat lumen, ad quam stabant contumaces imagines, tanquam populi aliquid mulieri exprobrantis. Et hic quidem intentabat improbum reclusæ digitum dextræ, ille risu contraxerat vultum, alius aspernantis fronte, & superbo sæviebat fastidio: plurimi autem, veluti loquerentur, mulieri fractos fasces, & sordidam laurum, solium præterea eversum, sceptrique reliquias, contumeliosa indignatione monstrabant.

Et hæc sane plurimum in pictura eminebant. Nam cætera, ut in matronæ humero corvus, ut ad pedes plumis dispoliata Luscinia, spissæ nubes in imaginis cœlo, prima curiositas lustrantis tabulam omittebat. Igitur compositis omnium oculis auribusque, Acignii minister in hunc prope modum cœpit.

Iurisprudentiæ studium, quod quidam scientiam appellant, nulla eloquentia oratoris ingeniosius depingeret, quam in hac muta imaginis eruditione describitur. Hanc artem tot voluminibus diffusam, tot (miserum!) excultam ingeniis, istius matronæ species sustinet. Vestis purpura insignis, regii memoriam fastigii, unde originem habuit, contumaci majestate, conservat. Nisi credimus terribiles pœnas, legumque capitalium furorem, sanguinis notas in pallam transtulisse, quæ quidem intermixta viriditate temperata, quid aliud ostendit, quam humanitatem Pontificum, qui mitia imperia legesque sine ultimis terroribus exercent?

Qui autem à dextera collocantur, devoti ac supplices, illi sunt, qui hanc artem, si diis placet, omnibus studiis rebusque præposuerunt: quos nec Philosophiæ sublimitas ad sydera evocavit, nec ad rationis consultissimum iter, non mitiorum disciplinarum humanitas permulsit, aut divinæ lectionis sublimitas, sed velut occlusis oculis ad hoc studium, parentum communis insania coegit. Vides solutissimos vultus, &, nisi quod hanc unicam adorant, lascivia & jurgiis contu-

contumaces, vides laceras in imaginibus vestes, quas luxuria & nocturnis grassationibus corrumpunt. Quis enim his seculis turbo Academiarum pacem fœdius excussit, quis verius literarum studia infamavit, quam hujusmodi adolescentum petulantia? dum excussis pueritiæ frænis ad hanc juris licentiam proterva superbia properant; dum soluti scholasticorum metu, primi impetus lætitiam non regunt, novamque, & adhuc inexpertam libertatem, in criminibus probant. Sed acrius incusare non ausim, dies atque noctes per ludum exigi, cum videri pulchrius possit otium cum voluptate colere, quam multiplicem hydram & inania hujus artis nugamenta consectari. Quid enim laboriosius illa arte, quam in compendium redigere putavit, qui ejus licentiam intra quinquaginta libros coegit? vel quid incertius, quam illud quod libido disposuit mortalium, quorum animos nec unum seculum nec eadem opinio conjunxit? nam quid deinde ineptius, quam tot jurisconsultorum mentes una casse concludere velle, & mortuorum dissidia vana pace extinguere, quam deinde velut divinis oraculis insistere illorum verbulis, percunctari, pugnare, tot voluminibus rem diffundere, ut nec maria prodigiosam seriem librorum, distinctis per ventum fluctibus, exæquent?

Omitto vanitatem quæstionum, quibus ipsi ingratissimis laboribus torquentur, sed illos audio jam in partes esse divisos, dum dubitant, an sedibus, an pedibus Vlpianus in possessionis notatione scripserit: cur idem latissimam jus dicentis potestatem, non vero longissimam appellarit, num spadones à spata dicti sint, & Ælius Sentius Rex Romanorum fuerit, qui legem Æliam Sentiam promulgavit.

Tot maculæ per incultum asperumque corpus Iurisprudentiæ diffusæ, quæ utcunque rudibus majorum seculis inter æqualem omnium barbariem latebant, nunc politioribus detectæ ingeniis, utinam tanto pudore clientes confunderent,

quantum ipſa in hac imagine lachrymabili vultu & adorationem averſante confitetur. Hæc autem hominum turba, quæ contumaci manu, &, ſi poſſet, verborum petulantia mulieris luctum crudeliter auget, illorum eſt, quos ante hac antiquitas nominis & ipſius Iuſtitiæ amor decepit. Nunc vero poſteaquam ex Iuriſprudentiæ vultu meliorum diſciplinarum liquor fucum diluit, amiſſos moleſtiſſime annos laboremque inutilem ſeveriſſima exprobatione repoſcunt.

Marcida vero laurus, & effuſi ſolii lacerata majeſtas, quid aliud, quam hujus artis caſum ſolerti deſcriptione promulgant? Quid in humero corvus, niſi importuni ominis ſpecies atra, & barbararum vocum effigies pæne auribus gravis? Quid Luſcinia, quæ cum plumis vitam & Muſicam projecit, niſi ut omnem Iuriſprudentiæ eloquentiam ſuo fato functam eſſe ſciamus? Nam illæ nubes, quæ ſupremum tabellæ limitem obſcurant: jamjam candidos priſcæ Iuriſprudentiæ ſoles abſcondunt.

Dum hæc Acignii miniſter in divinam ſcientiam ſacrilego furore profundit, notavi. Acigniorum vultus, neſcio qua lætitia nec occulte diffuſos, nutibuſque invicem crebris, perorantis inſaniam collaudare. Ego vero maledictorum impatiens quæ nec occulte in juſtitiam ingerebantur, vix creberrimo anhelitu luctantem iracundiam in præcordiis repreſſi. Sed ut ille peroravit, ſecutuſque ſociorum plauſus eum in ſydera levavit, ego tam indigna percitus laude, etiam vehementius exarſi. Nec diutius paſſus ſum triumphare inſaniam verborum, intentuſque in vindictam, forti aſperaque voce interrupi clamitantium ſuſurros, & ſilentio reddito, cum omnes me intuerentur, ejuſmodi verbis dolorem meum exoneravi.

Quod in Rerumpublicarum partibus ambitio & invidia nocent, hoc eædem peſtes in literarum imperio tentant, maledictis & calumnia, quæ hodie pro telis clypeiſque eruditorum furori, & inermi

inermi discordiæ, ministrant. Neque antea putaveram in jus ipsas scientias vocari, Gigantumque audaciam respicere in cœlum, sed credebam salvo numine dearum Antistites humanis inimicitiis collidi. Nunc vero cum novi Diomedis acumine, non Æneæ mater, aut inimici dii, sed Argolica Pallas, & ipsa Delphorum Themis jaceant, quid tutius quam à scholis ad barbaros exire, dum in ejusmodi sacrilegium provocata fulmina erumpunt, aut publicæ noxæ diis deditur qui insolentissime peccavit? O quisquis es mortalium, qui modo Iurisprudentiam provocasti (neque enim te novi, nisi quo nomine te odisse fas est) quæ te Deorum clementia in hanc audaciam excitavit, ut fœdissime de illorum alumna cogitares, & os tuum duraret in tam impias voces? an, quoniam perfidia, & furor, & impium nefas, expugnatam justitiam transmisere syderibus, in absentis Deæ filiam tam audax latro involavisti?

Cum hæc dicerem, interim universam concionem inexpectatissima querela turbaverat. Suspensi invicem, quis aut unde essem, & ipsi pavidissima voce quærebant. Nec aliquis incusabat, sed veluti Deorum ministrum & ultorem parricidii reverebantur. Quem enim alium in Acignii familiam dicturum, aut quem in ea domo daturum Iurisprudentiæ manum? Ego vero aliquandiu spiritum revocavi æstu & iracundia fugientem. Ac dum omnes uno stupore meam violentiam mirantur, subiit animo fabula tot seculis & vatibus inclyta, cum Amphyaraus per hiantis soli labem excipitur, & umbrarum imperiũ ac silentis prodigia mundi, vivo corpore, & lauri nondum expirantibus ramis, exterret. Cæterum ne concio mutatis animis in novos affectus solveretur, aut recentis indignatio facinoris, quæ mihi eloquentiam tanquam tela suggerebat, sterili frigore inaresceret: cœpi acrius incusare flagitium, simulque hortari Iurisprudentiæ hostem ne deos ultores expectaret, sed voluntariis pœnis sæviora sup-

plicia deprecaretur. Quamdiu, inquam, in homines atrocibus contumeliis desæviisti, cum adolescentes, qui Iurisprudentiæ præceptis animos informant, scurras, turbinesque appellabas, utcunque patiebar te in communi argumento ferociter regnare. Illud tamen me gravius movit, quod videbaris in istam scientiam, omnium malorum culpam convertere, quasi corruptrix adolescentiæ fluenti luxuria tam lubricam ætatem prosterneret. Cum tamen hæc ruina juventutis, tot lachrymæ senum, parentumque miserabiles exitus, primis scholis, ubi sternuntur fundamenta literarum, omnem calamitatem imputent. Vestras scholas dico, quæ severis legibus & pæne sylvestribus edictis exurgentes puerorum animos castigant, nec ab infantiæ servitute sensim ad virilem libertatem deducunt, sed tanquam semper in ea disciplina duraturi essent, subhorridas leges præscribunt, & ut infernæ artis mystæ velut circulum designant, ultra quem prodire certo interitus supplicio vetant.

Nulla interim civilis vitæ cura, nulla morum custodia ad consortia consuetudinis humanæ. Plerumque laceræ vestes & stantes annuis sordibus capilli, illarum disciplinarum ignaviam condemnant. Interim pueri in illis artibus enutriti plerumque ad lasciviam suspirant, &, si mihi creditis, de voluptatibus melius judicant, quoniam in earum exilium tot sanctionibus opus est. Nihil flammam fidelius nutrit, quam favillæ frigida moles, nec Sirenes auribus melius imponunt quam cum prima suavitate inexpertas demulcent. Sic adolescentiæ cupiditates, quæ velut suppresso aere ardentius inter tam cruda imperia vixerunt, postea quam ab illis claustris in libertatem altioris disciplinæ, id est, Iurisprudentiæ, successere, insolentius plerumque effervescunt, & primis illecebris voluptatum, velut inauditis Sirenibus, non satis fortiter repugnant.

Sed hanc accusationem prætermitto: vellet enim Iurisprudentia cuilibet, vel per aliquam ignominiam,

miniam, debere sanitatem suorum. Quis autem patiatur te illi Nymphæ, te urbium præsidi, te pacis & armorum dominæ, Scientiæ nomen, aut si quid est præstantius inter literarum titulos, tam contumaci latrocinio detraxisse? scilicet nugamenta Philosophiæ somniantis, & vestrarum sectarum barbaries, illam dignitatem suis domiciliis præfiget: hæc autem hominum ac pæne deorum domina, templorum foribus ignobiles titulos & vulgi insignia imponet.

Ac quam illud astute disseruisti, opinionem hominum, quæ ad libidinem pro ingeniis mutatur, dubitantium non cogere mentes, nec unica veritate invitis oculis illabi, id est, scientiam non esse; Illa Iurisprudentiam constare, quæ proinde tam levi fundamento nihil nisi inanibus auris, & veluti ludibriis ventorum, implicata cultorum studia deludat. Piget respondere maledictis criminationis adeo ineptæ. Quis nescit tot Iurisconsultorum rixas, tot interpretum bella, & mancipia jam non cedentia urbi, veluti frondes esse atque ramos lentiores, quæ ab ipsius Scientiæ, id est, veræ sinceræque Iurisprudentiæ, trunco luxuriant? Ipsa vero, quæ firmis radicibus arbor nullis opinionibus mutatur, sed constantiæ laude inter scientiarum præcipuas exurgit, illa ferme continet, quæ Iustitiæ præcepta appellamus, quæ compositi regulas juris, cæteraque quæ nascentibus Natura de externa vi, aut de domestica continentia, & naturæ assertor magistratus, præscripsit. Ex hoc trunco illisque radicibus alia virgultorum instar uberrimus succus diffudit. Hoc vero cui Philosophiæ parti non contigit, quæ tot quæstionibus, tamque variantibus animis omnium temporum scholasticos commisit. Quis Logicam ministram rationis, sydusque mentium, à scientiarum ordine tristis censor amoveat, tamen & *de entibus rationis* (ita enim usus appellavit) disputat, & *de Vniversalium natura* litigat, & necdum deliberavit, an conclusionem Syllogismi partibus annumeret. Quæ controversia magis vestras ex-

ercuit ſcholas, quam dum Phyſici *de materia prima, de cauſalitatibus, de Alchymia*, diverſiſſima mente contendunt? aut dum ſcientia morum felicitatem ſuam nunc in amœniſſimo viſu, nunc in amoris ſuavitate diſponit? Sed quoniam tantum illa ſunt velut incrementa ſolidi corporis, ideo nec Philoſophiæ nomen ex ſcientiarum albo delevimus. Minus peccaviſſes, ſi inviolato numine Iuriſprudentiæ, tantum ejus myſtas accuſaviſſes, qui ſeveri Sacerdotii ornamentum maculant indignitate juventutis, quam acerbiſſima eruditione in ſuos gradus adoptant.

Cum in tanta iracundia ferocius inſtarem, conſurgit Acignius indignatione pleniſſimus, & ulterius querentem animoſe perturbat. Negat apud ſe forum eſſe, ubi declamarem ad faſtum, & invidiam hoſtibus facerem. Si quid haberem ad expoſitam imaginem, expedirem protinus ſenſum. Cęterum ſi in maledicta iterum erupiſſem, ſenſurum me & ubi deliquiſſem, & quam grave ſupplicium veſanæ temeritati deberetur. Ego vero ejuſmodi minis verberatus, tum demum illum Acignium eſſe, me autem Euphormionem, verecundiſſime memini: & meæ eloquentiæ fons, modo tam vivida majeſtate decurrens, velut injecta frigidi Mercurii levitate, ſeſe per occultos meatus huc & illuc timidiſſime ſubduxit. Rediit animo Baſiliana calamitas, & quantum Acignium ibi meis vulneribus ſenſiſſem. Sed nec amplius Callionis potentia utebar, & omnino metuebam, ne in antiquam notitiam frontis meæ argumento perveniret.

Igitur veluti ſublatis odiis, facta tranquillitate detumui, & facio, inquam, inducias cum illo, nec ſerenitatem diei litigioſa oratione perturbo. Sed quam ipſe Iuriſprudentiam putavit, matronam in Tyria veſte, quam læta viriditas permiſcet, hanc ego pro omnium ſcientiarum & literarum imagine accepi. Scientia, inquam, eſt illa mulier, quæ in hac tabellæ pictura deſcribitur. Oſtro quidem coque puriſſimo inſignis, cum olim in regiis habitaret,

bitaret, non tantum principum alumna, ſed rectrix ac magiſtra, vitam & leges imperantibus dictaret. Illa tempeſtate, nec divinam Poëſim, nec arcanam Philoſophiam, in tuguriis vidiſſes, niſi quod eruditorum pertinacia interdum benevolentiam Principum in ſecura paupertate contemnebat. Ipſi reges non minus ambitioſe eruditionem, quam poteſtatem vindicabant, & qui triginta legionibus imperavit, paulo ſuperbius Philoſophiam quam ſigna purpuramque jactavit. Quid ille Aſiæ domitor, qui melius Achillis victorias, quam ſuas recenſebat, qui dum ultimas terras nobiliſſimis triumphis aperiret, Ariſtotelis Phyſicam avara eruditionis ambitione poſteris invidit. Syracuſanus autem ille, quem Corinthus è Tyranno civem fecit, quam ſcientiam habuerat principatus ornamentum, eam deinde calamitatis ſolatium ſolam ex tot opibus è Sicilia abſtulit. Quid illi, qui aſſidue cum Ennio, cum Terentio ſcripſere? Quid ille, qui primas eloquentiæ Ciceroni invidit, ipſe ſolus in Orbe Romano Imperator? Et ne ſingulas regiones perſcrutando etiam Ægyptiorum Perſarumque Philoſophiam in regia & templis, veluti ſimulacra Deorum, inveniam, nulla natio tam barbara aut tam inhumana extitit, cujus Principes eruditionem ſui temporis non aut mirarentur, aut quærerent. Diuque in illo faſtigio ſcientia hæſit, donec eruditorum vitio, ipſa ſuam nobilitatem maculavit, & non ad umbram Philoſophorum, ſed ad viliſſimam noctem receſſit.

Nimirum hodie cum noſtris artibus nugamur, & quæ laudes olim ſcientiam extulerant, contrariis vitiorum maculis miſerrime ſordeſcunt. Nulli quondam elegantius mores examinabant, nulli commodiores humanæ conſuetudini putabantur, quam qui eloquentiæ, veterumque temporum memoriæ, aut Poëſi ſtuduerant. Nihil illis comius, nihil ſuavius, antiquorum ætas vidit. Etiam creduntur ſylveſtrium populorum rudes animos primi conciliaſſe inter ſe, inventiſque legibus fundatas reſpublicas gubernaſſe. Inde ipſa huma-

nitas illi ſcientiæ ſuum nomen accommodavit. Nunc vero quid amplius dicam, quam parentes metuere, ne pueri, dum Scholaſticos audiunt, cum literarum commercio morum ſimilitudine imbuantur? ut ineptiæ omnes, & quicquid in inceſſu vel oratione eſt inſulſum, communi proverbio jam conſuetudini Academiarum imputetur. Hinc proſchripta majeſtas literarum, & præcipua utilitas, quam ipſæ in reſpublicas invehebant, miſerabili fato ſublata.

Non tenui equidem riſum, quoties in Academiis declamatores vidi, ſcenicos pueros inſtruere, qua majeſtate imitentur faſtigium Regum, aut matronarum blandiſſimos nutus, militumve iracundiam effingant. O quotquot literarum vindices eſtis, eripite ſqualidas Muſas ex carceribus ſcholarum, & in priſtinam libertatem vindicate! Quaſi vero qui olim in literis floruerunt, & quorum hodie ingenia miramur, tam ſtolidis nugis immortalem quæſiverint famam. Olim quidem Poëtæ, celeberrimis conventibus immerſi, vix ſeceſſum inveniebant ad carmen. Ita Maro, ita Flaccus, Tibulluſque & Propertius vixerunt, & ille, quem Natura omnium ingeniorum compendium fecit, Naſo. Tunc illuſtribus familiis vates aſſueti erigebant vividas mentes; & inter proceres audiebant quæcunque in civitate vel excitarent ſalibus animos, vel mores recentiſſima vetuſtate polirent. Ibi illi quotidie vel Panegyrim vel Satyram inveniebant, & omnino laudabantur, qui non ſcribere magis quam vivere noviſſent. Nam quid de Philoſophia dicam? quæ pæne in Regum penetralibus nata eſt, quam in Platone Sicilia adoravit, Stagira autem tam potentem ſenſit, ut illius favore & mœnia recuperaret & cives. Cui potius Archimedes ſuam induſtriam, quam cognato Hieroni accommodavit; aut quem è vulgo ille Deorum & hominum honor Socrates Alcibiadem dilexit? Adeo illa ſcientia, quæ maxime ſecretum ad contemplationem expoſcit, nihil fugiebat præter ruſticum vulgus, & in con-

fortio magnatum vel erudiebatur vel docebat: nunc autem miserabilis scientia quantum degeneravit à moribus, tantum quoq; ex sermonibus dignitate recessit; & jam barbara appellatur, quæ effecit ne barbarus orbis esset.

Ac ut Philosophiam se in suis latebris plangentem relinquamus; quid aliud est Historiam facere, quam rerum gestarum eventus atque causas prudenti explicatione narrare? aut quomodo sufficient illi muneri, quo posteris nullum majus tribuimus, homines imperiti rerum civilium, qui neque astus suorum temporum intelligunt, & ignobili studio ducti, neque pacis, neque belli genium noverunt? Nemo pro dignitate Historiam componet, cujus indoles non sit apta, ea quoque gerere quæ Historici describunt. Nunc satis est ad eam scriptionem orationem ineptissime tersam cum mendaciis afferre. Quid est denique Poësis, nisi viva descriptio affectuum tui seculi, quos tantum ex aliorum consortio cognosces? Vnde polita confessio amoris, vel generosi odii pæne irata descriptio; quæ prisci seculi Poëtis adhuc hodie vel misericordiam conciliant, vel favorem. Nunc quicunque post insanam lectionem Poëtarum tumentia verba in ordinem componunt, aut vetustatis ignobiles ritus jam olim exulantibus verbis cogunt in versum, illi utique inter doctos umbratiles sunt Poëtæ, & illorum vitio quotquot in eam artem nituntur, velut ridiculi homines, iniquissima opinione damnantur.

Quis ferat hanc contumeliam Musarum, in quarum templis multi quidem insani concipiunt vota, sed nemo in hunc diem, nisi prudentissimus, litavit? Nihil loquor de Iurisprudentia, ne veteris iracundiæ insimuler. Sed quæ olim Prætores, quæ Præfectos Prætorii, quæ Principes habuit conditores, illa nunc cunabulorum dignitatem ægre in historiis conservat. Non celabo juventutem tutissimum iter ad Musas. Quorum eruditionem imitatur, eorum quoque moribus

diligen-

diligentiſſima æmulatione inſiſtat, putetque Ciceronem aut Senecam plura in negotiis civilibus inveniſſe, quibus literas ornaret, quam in literis, quæ ad humanam conſuetudinem transferret. Nullus in Academiis ſolide eruditus evadet, aut cum gladiatoribus ſtrenuus imperator.

Igitur hæc matrona, cui in tabella Scientiæ & omnium Muſarum majeſtatem imponitis, regalem quidem purpuram aliqua lauri viriditate permiſtam conſervat. Quid enim illi relinquitur, ſi de palla quoque dubitat? Sed jam ſceptri ac ſolii dignitatem miſerabilis amiſit, illoſque averſatur præcipue, qui eam hoc ſeculo adorant, id eſt, quorum ineptiis ubique indigniſſimo traducitur riſu. Videſne ad inimicos converti, qui importuno vultu & petulantibus dextris afflictæ patientiam fatigant? Nimirum ſi illis aliquando ſua voce loquetur, immutabit ſpernentium mentes, & priſtino ſplendori reſtituta, omnem iracundiæ furorem in Academiarum ignaviam effundet.

Cum hoc argumentum ingenti vociferatione deduxiſſem, & jam dies in veſperam eſſet pronus, adoleſcens qui tabulam propoſuerat omnia ejus ſecreta jucũdiſſima oratione publicavit. Quippe hæc matrona, ſeria erat optimi vini, lentis arborum ramis coërcita; quæ quidem ſui amatores aſpernabatur, quippe illorum amicitia peribat, ſuiſque oſoribus adverterat vultum quorum faſtidio diutius victura videbatur. Et quidem omnibus in riſum effuſis, juvenis lepidiſſimo argumento rem omnem diſputavit. Cęterum Acignius meum ingenium probaverat, delectatuſque oratione non indocta, me quoque inter familiares habere non mediocriter optabat. Itaque blandiſſime exeuntem demulſit, laudibuſque in publicum effuſis palpitantem animum periculoſiſſima voluptate percuſſit. Ego ineſcatis præconiis, cum me iterum laudari vellem, poſtero die ad Acignium redii, & ille meam facilitatem ſolertiſſime cognovit, lætatuſque jam prima pietatis formi-

formidine teneri, etiam incautum devinxit munusculis, cœpitque velut dulcissimis suspiriis interpellatus narrare, quam propitiis diis nati essent, qui in illius domicilium concedebant. Et hæc tanquam mihi aliena recitabat, quæ non obscure mihi dici sentiebam. Nihil, inquit, eruditis commodius mea domo videbis ad famam: velut in terrarum scena plaudentibus populis ingenium probamus, & suavissimam vitam colimus in consortio Musarum, nulla familiarium rerum solicitudo nobilitatem animorum deducit in terram, & jam hic felicitatem ordimur, quam nobis certissimam in syderibus fata disponunt. Recensebat deinde complurimos, qui ex amplissimis gentibus in suam familiam venissent, & quam mali exitus alios occupassent, qui tam egregia fortuna nesciverant uti. Ego autem Acignii machinas perosus, quo plura in eam sententiam congerebat, eo malignius aversabar dicentem. Paulatim exinde elanguit pietas mea: & Acignii, cæterorumque Philosophorum iterato consuetudinem ejuravi: nec me latebat, nescio quomodo emoveri hominum mentes, & suavissimo veneno intinctas à Philosophis in suas Academias deduci. Itaque priusquam eo medicamine perirem, viam jam olim destinatam in Scolimorrhodiam aggressus sum. Sed & in maculas, quas tantopere vitabam, miserabilis offendi, monstroque maximo didici ubique Acignium esse. Cæterum minime Theophrasto significavi, me in Scolimorrhodiam cogitare, nam & levitatem meam timebam apud illum proscribi, ac præterea si in Scolimorrhodiam quoque malignitas Deorum prosecuta fuisset fugientem, volebam ad Theophrastum redire, damnataque omni spe in ingrata quiete senescere. Mentitus itaque ad Themistium iter, ex Ilio discessi. Necdum omnis mei criminis utilitas defecerat, restabantque aliquot nummi, ex iis, quos Anemonis conjunx secum olim in sinus effuderat nostros. Et jam quatuor erraveram luces, neque multum aberam à lacu, qui Scolimorrhodiam

diam

diam ſuo orbe à cæteris abſtulit terris, cum omni hoſpitio defectus, ſub obſcuriſſimam noctem huc & illuc ingenti triſtitia errarem. Nulla in vicino civitas erat, neque villarum ſpem, aut latratus canum, aut caliginis volumina ex fumantibus tectis, circumſpicienti faciebant. Frigore itaque & ſolitudine horrens, vagabar, velut in avia parte terrarum. Forte in aſperi montis clivo. qua me Pallidus ſyderum fulgor ducebat, tenuis rivi murmur jam pæne concubiæ noctis ſilentium rupit. Secutus ego labentem tandem ad aquulæ caput me mollibus herbis implico, feſſamque cubito cervicem ſuſtentans frontem deinde atque manus, mox etiam ora limpidiſſimo humore perluo. Nec multo poſt apertæ vento nubes, aſtraque liberius ſplendentia, mihi pulcherrimam loci faciem oſtenderant. Fons ille ut videbatur ruſticus, nudoque exceptus ſolo, non communibus aquis perennis aut vulgari torrente volvebatur. Nulla laus eſt quæ ejus dignitatem poſſit exprimere. Liquor omni cryſtallo nitidior per lapillorum moras, quæ in arena paſſim extuberaverant, tenues criſpaverat fluctus, & inde pæne muſico concentu pulſabatur, reddebat quoque ſyderum imagines pæne ipſis cœlorum facibus lætiores, & tam pulchræ noctis miraculo neſcio quid mihi beatius ſpondebant, ſi ad Solis veritatem omnia examinaſſem. Quod ſi non pernoviſſem me nondum Eleutheriæ viciniam egreſſum, credere poteram ad aureos fontes in Perſide eſſe delatum. Mox ut ſe purius Lunæ ſplendor exeruit, vidi in propinquo ampliſſimam domum, & turres in incinctu non modico faſtigio ſurgentes: neque moratus de fronte conſurrexi, primaſque ædificii fores ad hoſpitium pulſavi. Tum apertæ ſubito fores colluxere undiq; flammis, magnoque cereorum comitatu Acignius ad expectantem proceſſit. Ego ad notum exhorrui vultum, & qua ratione ibi eſſet, quem in Ilio pauló ante ſine propoſito itineris reliqueram, tacita admiratione quærebam. Nec expectavit, ut meritiſ-

ſimi

ſimi ſtuporis exponerem cauſas: ſed, Eutychia, inquit, iſtarum ædium & omnis vaticinii domina, te huc adveniſſe intellexit; illa nos monitores hoſpitii mittit, & in ſuum domicilium errores tuos hodie invitat. Succede hoſpitalibus tectis, & utere beneficio Nymphæ, quæ hoc uno dolore ſuam felicitatem maculat, quod tam diu deſint, quibus ipſa liberalis eſſe poſſit. His dictis, neſcio quibus ramis, vultus meos perfricuit, confuſamque ſuavitate mentem veluti quadam tenui caligine intexit. Secutus ego ducentem, cum eodem facum agmine in interiorem domum perveni. Ibi nova occurrentium frequentia venientem excipit. Nihil amplius vidiſſem, ſi me felix error in patriam appuliſſet. Quippe non blanditiæ verborum deerant, non obſequia miniſtrorum; & optimi familiæ vultus cum officioſo apparatu certabant. Deductus igitur in triclinium cum magna comitantium turba, ſubitis primum dapibus extinxi reliquias curarum; mox cœna levi ambulatione percocta, cum interim nulla colloquentium ſuavitas deeſſet, molliſſimis plumis omnia membra immerſi. Ita pingui obrutus ſomno pacatiſſimam exigo noctem; & ſive malorum laſſitudo, ſive felicitas repens hoc fecerat, ſoporem etiam in altiſſimam lucem deduco. Tandem ſolis radiis excitatus, ubi eſſem, aut quid mihi contigiſſet, attonita mente verſabam, nec dum libati fontis ſuavitas exciderat; & neſcio qua affectuum dulcedine fontem & domum amabam: cum interim exſonuit oſtium meum, laxatiſque ſubito clauſtris ante thorum Acignius ſtetit. Nunquam ante tam hilarem videram, & excuſſa ſeveritas majoribus blanditiis reliquerat vultum. Ego pigræ quietis ſegnitiem incuſabam, quod hoc lucis jacentem deprehendiſſet, ſed ille, velut omnis otii author, moderatiſſimo riſu nihil, niſi me ad Eutychiam adveniſſe, reſpondit; minima eſſe quæ hactenus in illa viderim domo; omnia tẽpore & patientia parari; Nec dii ſiverint, inquit, ut tam opportuna felicitate non utaris.

Tu modo cæterarum rerum longinquas ſpes omitte: iſthic tibi perennia bona, &, ſi mihi credis, omni ſceptro eminentior fortuna paratur. Tum ego languentia excito membra, cubitoque innixus in illa familia hæſurum ſpondeo, ſero enim intellexi me ad Philoſophorum, quos vitabam, domicilium eſſe perductum, & ab illis ſuam Philoſophiam Eutychiam appellari. Adjecique, me juramento obligari, ut in vicinam regionem proficiſcerer, neque ulla quidem tempora oblati beneficii memoriam victura: cæterum longinqua exilia, neque tam maturam felicitatem meis fatis deberi. Ac tunc, ut ſaltem mendaciis effugerem Acignii artes, iterum jurato promiſiſſe aſſevero, ſine mora me ad templum, quod in Icolconte miraculis celebratur, iturum. Ita, inquam, ut neque jam cum Eutychia vivere ſalvis religionibus poſſim. Ad hæc verba Acignius non modico riſu latera concuſſit, & , O te, inquit, divinum hominem, & religionis doctiſſimum myſtam! qui neſcis in Euthychiæ domo etiam mendaciis venire gratiſſimum cœlo, &, ipſis diis eſſe, quos decipis. Huc quacunque veneris fraude, aut ipſe alios adduxeris, ipſa te innocentia laudabit, & plerunque interfui, cum pietas juvenes collaudaret, qui iſtam felicitatem parentum funeribus emerunt. Sic dixit, rurſuſque madentibus ramis oculos meos & veluti mentem obruit. Agnovi heſterni dulcedinem fontis, victuſque, & veluti marcerata ebrius mente, imperata me facturum promiſi. Sed primum ex cubiculo exceſſi, & ipſe veſtes diligentiſſime componere cœpi, rurſus evaneſcente medicati fontis veneno, paulatim verus animus rediit, & ego captivitatem meæ mentis intellexi. Itaque tacitas fraudes, & licitum libertatis furtum contra veneficia ſecretiſſima mente parabam. Ecce autem vix è limine extuli pedem, cum ſervitium frequens huc & illuc ſuo operi intentum animadverto: plerique juvenes erant, & in terram modeſtiſſima ſubmiſerant ora; ille temere jacentinm lapidum ordines compo-

componebat, ille comportabat ligneos fasces, aut aquam, aut utiles herbas in publicum cibum digerebat; alius molestissimum iter ad domorum fores huc & illuc torquebat: plerique sævitia flagellorum obnoxium detriverant corpus, & singulis verberibus interserebant Eurychiæ nomen. Plane nihil tale videbam quale prioris noctis illecebræ promiserant. Iam omnes me tacitis vultibus contuebantur, & quem pridie tam humaniter excepissent, pæne ad societatem laboris invitabant. Ego meæ fugæ intentus, huc & illuc primum assidua contemplatione vagabar. Cæterum non mihi una domus videbatur, sed potius civitas ingens, cujus singula ædificia in turris altitudinem exurgunt. Qui vero per singulas turres distributi erant, distinctis potissimum coloribus figurisque vestium noscitabantur. Hos albæ togæ, hos cineritiæ, ornabant: His mixtæ & panuceæ vestes erant, hinc illinc centonum mixtura viliores. Quibusdam funerum color, aliisque Neptunius probabatur. Nec ulla artificum cura deerat, aut naturæ varietas, quantacunque in velleribus ludit, præterquam quod ibi muricem non videbam. Neque minor ingeniorum diversitas illam arcem impleverat. Eminebat in medio angusta quidem turris, & ut videbatur multitudinis minime capax, cæterum patentes in seriem fenestræ, apertæque undique fores opolentiam prodebant ditissimæ sedis. Omnes parietes sericis velis tegebantur, iisque duplici fulgentibus ostro. Idem color lectulos & mensas adornaverat, & ipse quoque murus lateritio rubore nitebat. Suspicatus ibi Eutychiam habitare, intellexi à quodam pullato, qui hortum in vicinia repurgabat, Nympham quidem in alia regione vivere, quam ipsi totius vitæ industria aperiunt sibi: cæterum si quis ad illam turrim, quam viderem, perveniret, illum statim ad maximam felicitatem esse venturum, ubi effusis fortunæ favoribus exceptus, hoc etiam timeret, ne ad Eutychiam in alium orbem vocetur; & certe pauci sunt, inquit, ex hac mul-
 titudine,

titudine, quam cernis multiplici ſudore exerceri, qui non votorum ſuorum partem ad iſtius turris cupiditatem dirivent. Neque olim felicius erat, purpureum arietem habere, quam hodie ad magnificæ turris dignitatem admitti. Hæc ille prolocutus, iterum prono pectore ſterilibus herbis incubuit.

At ego tam magnificæ turris dignitate permotus, magnopere cupiebam ad illius interiora penetrare. Invitabat familiaris curioſitas peregrinantibus, & deſolatæ cuſtodibus fores; cum præcipue admirarer, quæ cauſa ſedis incolis eſſet, cur non protinus ad illam niterentur. Sed vix dextero pede libaveram limen, cum ſubito pluſquam Scythicæ magnitudinis leo in veſtibulum occurrit. Sive vera ſpecies fuit, ſive attonitæ ludibrium mentis, videbatur ad longitudinem duarũ palmarum exeruiſſe pedum arma, & tumentibus jubis apertoque ore, pæne interrogare ſtultitiam meam, quo proficiſceretur? Petram deinde valentibus membris amplexus eſt, ſive in me emiſſurus, ſive obicem poſiturus ad fores. Ego pervetuſto ebore pallidior factus, non audaciam modo, ſed etiam fugam amiſit; decidiq; extra limen morienti ſimilis; & nutantem animam diu egi: nec aliquis ad auxilium veniebat, ſed paulatim effuſiſſimus ſudor ſpirituum meatus ſanguiniſque laxavit. Ac ut primum officio pedes fungi valuerunt, in aliam partem, tam atroci imagine conterritus, fugere cœpi. Semper in oculis feræ ſævities erat, nec ſufficiebat ſupervacuo timori celeritas mea. Bellua autem veluti vereretur è præſidio abire, contenta me limite expuliſſe, non laceſſiverat ignaviter cadentem, minuſque ignobilem fugam urgebat.

Sed dum in hoc turbulenti ſanguinis æſtu incedo, pavidoque lumine mentis incertitudinem accuſo, infremuit undique aër modici æris ſono, quod ex media area, ut poſtea intellexi, omnibus Eutychianis antemeridiani laboris miſſionem ſignificabat. Iam enim triclinia ſtrata erant cibique

que exiguis ferculis, & veluti distributis pensionibus ferebantur ad mensam. Convolavere ad epulas universi, neque ibi levius sancitur, ne aliquis se publicis commodis, quam imperatis laboribus furetur. Ego omni genere vestium dispar (neque enim me toga Romana consuetudine velabat) jam pæne solitariis spatis restabam, cum annosissimæ senectutis homo, hospitalibus præfectus officiis, rogavit, cujus ego auspiciis, aut per cujus portæ angustias, deductus in familiam essem. Ego qui prodigiosum locum, divinumque fortasse, irritare mendaciis verebar, simpliciter, quid mihi contigisset, enarravi, me ad fontem, qui ex adverso montis manat, pridie per errores & tenebras pervenisse; demum Acignii manu, ad hancarcem, velut ad hospitium esse perductum. Nec ille audito Acignii nomine cunctatus, Illic, inquit, oportet habitare: turrimque in proximo angustiori, quam cæteras, specie ostendit. Plane eadem turris erat, in qua tota nocte jacueram. Nihil itaque repugnavi imperanti, aversatusque non voluntariam domum in turrim, velut in conditorium, intravi.

Iam omnes ad certas sederant dapes, mihique tanquam in Laconiam admisso subita hæreditas est allata. Cæterum neque luxu notabilis mensa laboriosis ferculis premebatur, neque tristissima fames inter modicum & parabilem victum audiebat, sed ô rem pæne incredibilem inexpertis! omnis mihi apparatus sordebat, cibique etiam post jejunium, & laborem viarum, fastidioso fumo aversantem stomachum premebant. Illud autem multo post intellexi, ibi dapes cum convivantium affectibus consentire. Si quis sua sponte in ea domo Euthychiam quærit, liberoque animo in illis sedibus hæret, non modo suavissimos habet cibos, sed illum quoque vigiliæ delectant, & alii labores, qui me ibi tantopere terruerunt. Cæterum si quos error, aut violentia, aut non duraturæ blanditiæ, in illum locum veluti in carcerem producunt: inquietati impatientia mentis, non

aliter quam in Promethei saxo vivunt, nam nec locum effugere possunt, nec impatientis animi stimulum, qui & sedem & epulas odit.

Refectus igitur modico pane (quippe minus displicuerat) de mensa, publico discessu, consurrexi, vitatoque sociorum consortio, per mediam turbam, dejectis luminibus, effugi. Atque illi modicis ambulationibus usi, ad constituta officia dilabebantur. Ego vero jam nimis cognita familia, fugam è custodia moliebar. Sed illa mihi facilis videbatur, quippe nulla mœnia cernebam in incinctu, quæ fugitivum morarentur. Omnia aperta in planiciem vicinosque montes aspectum transmittebant. Cæterum huc & illuc dispersæ portæ stabant omnino ad illum numerum, quem Amphion suæ urbi esse jussit. Illæ mirabili artificio extructæ, fortissimis ut videbatur claustris foribusque rigebant. Non potui satis admirari, quomodo illa partarum moles nudam apertamque arcem, sine muris, aut vallo, aut ductæ fossæ mora, tueretur; easque ut inutiles satis imprudenter derisi, ac cum omnia satis perspecta viderentur, secutus illam viam, quæ in proximum montem compendiosissima apparebat, intra limites periculosissimæ arcis tendere cœpi.

Sed cum pervenissem ad locum, ubi murum oportuerat esse ductum, repente intricatus, & hærens, & ipse ob inutilem moram mihi iratus, cum impedimentis pugnabam, quæ nec tangere poteram, nec videre, quippe veluti tenuissimis retibus hinc & illinc implicabar, & tenacissimam indaginem, quo vehementius nitebar, in vincula & nodos arctiores provocabam. Iam pæne incideram in casses, ut nec progredi nec recedere possem: sed antequam laqueorum subtilitas pertinacius coiret, retrocedere subito cœpi, & cum maximo horrore admirari tam tenuia claustra, quæ nec oculorum sagacitas deprehendisset, nec ipsæ manus, nisi in captivitate sua, sensissent. Iam Vulcani doli, & nota cœlo fabula, legatique, non simplici nexu, Mars & Venus, in memoriam redibant;

bant; jam ex Lemnio igne catenarum ferien esse jurabam, quæ prodigiosam includeret arcem; & tum demum veluti victrici fortunæ supinas manus dedi, nec minus Superos inferosque Deos accusabam, quod juventutis meæ validissimum fervorem immerito carcere damnavissent, &, cum maxime beneficium simularent, velut Aspidem, inter Cleopatræ collocaverant ficus.

Vltimum remedium erat, exitum per angustias portarum non dissimulata fuga pertentare. Nam cum nihil amplius monstris vacuum sperarem, ita neque aliquid in ultima desperatione metuebam. Succurrit animo, ire, & si qua custodia moraretur abeuntem, invocare Deorum omnium fidem, eumque maxime Iovem, qui violatis hospitiis succurrit. Devovere deinde crudelissimam gentem, nec querelis imponere modum, antequam aut meæ vitæ exitum aut calamitatis invenirem.

Tam robusto consilio ferocior factus, ad proximæ portæ limen, jam excogitatis verborum contumeliis, evado, cum ecce in ipso impetu ipsaque audacia mentis, occurrit Acignius, miti quietoque vultu, & non cogitantis lacertum tenens, intentam iracundiæ mentem & oculos in se convertit. Nec rogavit confusionis meæ causam sed de valetudine quæsivit, tam potentibus verbis, ut pæne me oblivisceret esse iratum. Sed cum ego illi animum meum de discessu significassem, & ille in contrarium argumenta consumpsisset; tandem iratus oculisque paulatim horrentibus, abire me jubet, quando me felicitatis tæderet; nec longe pœnitentiam esse, & errores, tam securum temnentibus iter.

Cum discessisset post terribiles minas, tactumque animum excitasset in diversa, nihilominus urgere discessum meum cœpi; & ut eram portæ vicinus, primum diligenter circumspexi, si qua hominum manus in claustrorum præsidium staret. Nihil autem aliud vidi in aditus angustiis, quam anum nescio qua solicitudine gravem: pallidissima erat, & macies extulerat ossa, nec com-

positi oculi terribili luce micabant: Cæterum huc & illuc cursitabat per angustias suæ portæ, & nescio quid ad digitos computans, nunc se velut ad consilium sevocabat, interdum turbido nutu quod censuerat aversata, secum ipsa mirabiliter pugnabat. Rerum quoque levissimarum pondera examinabat ad lancem, veluti stipularum levitatem, aut arenulam ad numerum injectam. Ac illius quidem nomen erat ingentibus literis minioque fulgentibus in superiori fastigio portæ scriptum, Hieromerimna. Cæterum tanta frequentia per eundem aditum arcem irrumpit, maxime adolescentum atque senum, ut habitatores sufficere amplissimæ sedi possent.

Non placuit mihi tam difficilis locus, exitumque molliorem per alias portas quæsivi. Septem erant, & singulæ suis Numinibus notabiles, quæ in præsidium excubabant. In proxima porta huic ad quam Hieromerimna se inutiliter macerabat, eminebat virago pessimi vultus, quæ Aëlpidis nomine vocitabatur. Per eam portam nemo intrabat nisi turbulentis luminibus turgens, & inter iracundiam doloremque trementibus. In proximo vero limine Penia consistebat, squalida veste, sparsoque capillitio inculta. Et illa frequentissimum agmen transmittebat in septa. In vicino deinde præsidio Adrania erat, solutis poplitibus languens; recipiebatque turbas, quæ inertiæ licentiam amabant.

Ego, ut indiligentius observari illam portam, non sine animi gaudio, adverti, ratus inter commodum fugienti, tamen ulterius progressus sum, ut viderem, quibus numinibus tutela cæterorum liminum credebatur. Erat autem in una quidem Philotimia, quæ cæruleis vestibus ostrove splendentibus, pæne totos parietes onerabat: in altera vero Glykite illa multiplici pallio intimum absconderat pectus, risuq; minime duraturo quemlibet venientem salutabat. Neque alii veniebant ad illam, quam adolescentes tenerrima ætate, & velum materni lactis consuetudinem requirentes.

At

At vero in ultimis clauſtris, omnino alia ſpecies nihil tale expectantem confudit. Erat enim matrona exercitatiſſimi vultus, & in quam invidia non diceret: Arete appellabatur.

Cæterum quoſcumque intromiſerat in arcem, ſincera hilaritate diffuſi ex inceſſu inter cæteros noſcitabantur.

Cum omnia perluſtraſſem, & jam maturum ad fugam tempus eſſet, ego, pulſata Adrania, per illius portam præcipitata diligentia prorui. Neque illa revocavit abeuntem, & per molliſſimum agmen, quod ad ipſam properabat, excitati ſupercilii minis, ipſoque corporis niſu, viam inveni. In hunc modum ex triſtiſſimo carcere egreſſus, quam maximis itineribus in Scolimorrhodiam præcipitabam fugam. Erat ſemper in oculis pavitantis Acignius, & cum virgula crepuerat vento, jam me deprehenſum, & ad Eutychiam deduci, miſerabili horrore credebam. Et quid, cogitabam, ſi percuſſores notis viarum anguſtiis præcurrunt? Quid non infeſtum exiſtimem in ſolitudine, cum nulla urbium clauſtra graſſatores excludant? Quicquid eſt, Acignii periculo vivo; & ſi me ab illo fugientem calamitas excipiet, difficilius amolietur invidiam, quam vulnus Paulianum Gephyrius excuſat. Tandem ad lacum perveni, nullo Oceano minorem. Illinc rates in Scolimorrhodiam ſolvunt; & jam melioris patriæ aura videbar afflari.

Thebani ad Septentrionem latiſſimas obtinent terras, & ab Eleutheria ad Sarmatas excurrunt; gens laborum plus quam induſtriæ capax, & omnino Cœotia ſua digna. Illis Aquilius per internuncios imperat; ipſe plus quam Aſſyriorũ Principum ſolitudine incluſus, otioſam majeſtatem ineptiſſima gravitate damnavit. Igitur cum in Scolimorrhodiam cogitarem, jamque in extremo Eleutheriæ oppido quærerem ratem, forte unus ex Thebanis in eadem urbe erat, pinguiſſimus homo, vultuque regii coloris, & ſeminudum calvitie caput oſtentans, nomine Trifartitus. Is ab Aquilio

ad Teſſaranactum in Scolimorrhodiam mittebatur: ac ut forte in eodem diverſorio fueramus, me quoque in inſtructum navigium benigniſſime induxit. Cæterum idem ſtupor, qui à ſubtilitate ingeniorum Thebanos excludit, ab ingentibus quoque vitiis prohibet. Nihil facilius ad amicitiam vidi: fidemque inter vina ſancitam velut extremam religionem non violant. Ego inter adulationum magiſtros diutiſſime verſatus, ſtatim incautum occupavi blanditiis, intentumque ſuis laudibus ad amicitiam compuli. Sed cum jam in conſpectu Scolimorrhodia eſſet, lacus nigreſcentibus undis intumuit, ſubitæque nubes eripuerunt cœlum trementibus nautis. Neque tempeſtati modus fuit; & jam, veluti continuis aquis, cum nubibus coiverat lacus. Haud mora, ſecuri percutimus malum, & omnia vela ſubducimus furentibus ventis. Iam clavus non ſequebatur ducentem, jam latera laxabantur ad fluctus, cum ingenti flatu in Septentrionem propulſi, jam nec ſalutem quidem invocaremus.

Thebani, quicquid in ratem comportaverant, ad certamen perdebant; veritique ne pondera deducerent navem, ad ultimum patrii vini cados inter miſerabiles ejulatus effuderunt in fluctus. Quatriduum naufragii minas tempeſtas irata protraxit. Quinta luce interruptis nubibus enituit cælum, præliumque undarum extremis fremitibus elanguit. Interrogabat gubernatorem Trifartitus, an ſyderum memoriam ſervaret, & aſtrorum indiciis poſſet ad regionis notitiam pervenire. Ille gravibus ſuſpiriis cunctantem perſecutus, ſilentio damnabat ſuam artem, & confuſa omnia cœli terræque argumenta confitebatur. Tandem evaneſcente metu, ipſe nautica acu doctus proclamat, nihil unquam illa tempeſtate benignius fuiſſe, & quoniam ventus Scolimorrhodiam non dederat, ſaltem ſe in patriam feliciſſimo errore compulſos.

Iam in conſpectu littus erat, & Thebas non inde procul eſſe conſtabat. Tum omnes excitato

plauſu

plausu navem in portum deducunt, egressique in arenam, passim osculis patriam terram & salutem adorant. Trifartitus reparari navigium, funemque & antennas & malum ex proximis vicis & nemoribus quæri jubet: ipse ad Aquilium rediit qui & tempestatis moras excusaret, &, si quid forte novi succurrisset, recentibus imperiis oneraretur: meque in urbem secum humanissime deducit. Iam id olim sciebam, neminem ad Aquilium admitti; nec tam insolentis beneficii genus apud Trifartitum urgebam. Sed ille me sponte in regiam deducit, jubetque in atrio expectare inter proceram Thebanorum multitudinem, qui mihi umbram corporibus faciebant, & post aliquot horarum fastidium ab Aquilio regressus, interiorem meam manum excussissima dextera pulsavit, &, ne putes, inquit, nullam gratiam amicitiæ meę esse, videbis domesticos Aquilii cultus, tibique plus quam Mathematico aut Pictori secreta familiæ patebunt.

Cum hæc dixisset, benignissima manu ex atrio produxit in domum, evolutumque ex porticibus vagis tandem constituit ad intimum Aquilii limen. Ibi tam syncere omnia silebant, ut Cereri sacrum fieri putarem: Igitur & ipse utrinque spiritum coërcebam, cum Trifartitus, modestissima manu, silentis ostii seram, & ipsam mutam, resolvit. Cæterum hanc mihi intrandi legem dixerat, ut ab ipsius non secederem tergo. Ita, inquit, optima fide omnia lustrabis, quæ nobis, utpote secretissimarum rerum ministris, patent; neque à me declinans, & per diversa vagus, in ignoti cultus officia peccabis. Parui ego monenti, & ad mensuram motuum suorum gestus meos figuravi, nisi quod leviter declinaveram cervicem ne omnino inutiles oculi essent.

Ac ut in thalamum Aquilii veni, hominem jam supra mediam ætatem vidi præcipitantem in senectam; statura mediocri, vultuque optimo & quem indigne voluntaria solitudine damnavit, sed fluxis & turbantibus vestigiis oris majestatem corrum-

corrumpebat, & omnino indignatus sum Veneri, quæ saltem non pepercerat nomini charissimorum nepotum.

Itaque ut ad satietatem oculorum omnia ejus lineamenta in animum transtuli meum, converto ad elegantiam sedis vultum. Et hinc quidem imagines stabant non quæ memoria bellorum secreti delicias turbarent; sed venustissimi vultus puellarum erant, exculti supra verum, & quos posset natura imitari; ut ego Aristidis vel Pausaniæ, aut etiam Nicophanis labores putarem intueri, quos meretricios pictores antiquitas vocavit. Illinc vero supra mensam orbes duo, in quorum uno terrarum situs & maria pingebantur: in alio vero syderum motus, & universæ cœlorum leges aptissimis coloribus erant scriptæ. Illic aureus Phœbus, & vermiculata Venus erat. Luna vero cælabatur argento; & prope igneum fecerant Martem. Iovis autem hilaris signum, & nitens Mercurius pæne arridebat spectantibus. Denique malignitatem Saturni levido minio pallentique damnaverant. Flexuosum iter Solis, imagines Leonis atque Tauri signorumque omnium animabant. Iacebant supra mensam aliquot libri, lacessentibus digitis jam ad squallorem detriti. Præterea cœlestium orbium figuris aliquot in locis excusserat picturam nimis diligens versatio, maxime in Solis & Mercurii planetis, qui quacunque decurrunt, per illam cœli imaginem solertissima monstratione signatur.

Neque advertere hæc poteram, quæ vicinorum curiositatem oculorum petebant, nisi Trifartitus vir benignissimus me ad hæc indicia digiti humanitate deduxisset. (nam Aquilius alvum levare voluit, & amotus extra aulæum, locum fecerat inter nos colloquendi.) Igitur cum rogarem, cujus artificis nobiles figuræ essent, quæ meruerant ab Aquilio tractari? primum, inquit, te scire oportet, nihil hac solitudine Aquilii laboriosius esse, nec ipse industriam cum aspectu hominum omisit, sed ad curiosas artium aliquot voluptates tran-

tes transtulit. Cæterum in his imaginibus, & fœminarum picturis, non ejus studium tantum, sed etiam opes vides. Libertatem amorum conjugio præponit, & vagæ voluptates ad ipsius arbitrium examinantur. Nam ut venustissimas species mulierum libido in animo finxit, omnia in tabellam eruditis coloribus tranfert, & imaginationis lineamenta secutus, votum suum in pictura confitetur. Appellantur deinde pellicum greges, virginesque, quibus multum est, id nomen sub Aquilio exuere. Ipse sibi probator formarum vultus mulierum ad similitudinem imaginis exigit, & quam proprius ad illam venustatem natura admovit, duarum, interdum trium noctium fortuna donatur. Etiam si cujus amore vehementius exarsit, si in alicujus amplexibus dulcis animam egit, non statuam in rostris, sed imaginem, sua manu exaratam in thalamo decernit. Hi vero terrarum cœlorumque orbes, imaginem Aquilianæ potestatis ostendunt, & quotidiani laboris industriam, quo ipse in abdita naturæ perrumpit, & invidiam Deorum superat, qui res pulcherrimas latere mortales voluerunt. Iam crystalla non æterna hyeme cogere, jam exprimere metallorum animas potest, & omnia Solis miracula in temperatum foculum convocare; etiam ignorantem naturam suas vires edocere; vitales autem succi, & qui supra Æsculapii artem invidi Iovis provocant fulmen, his artibus exprimuntur; & ne indiserta oratione detraham pulcherrimæ arti, expectabant hæ scientiæ Aquilium, dedignatæ à minoribus viris, veluti imparibus procis amari. In eas Aquilius dies noctibus adjungit, & ne distractæ curæ diligentiam turbent, cæterarum domi forisque memoriam admittit. Cum hæc Trifartitus ad sudorem & anhelitum dixisset, Aquilius lubrico passu processerat è secreto, vocatumque Trifartitum, bracchas superiori vesti annectere imperabat. Ego me ad parietem junxeram, & ipsum intexto auro sericoque fulgentem ac dum veneratione tantæ sedis incerti

oculi

oculi in diversa dissipantur, inciderunt in imaginem, antiquam sane, sed in qua nihil erat magis notabile, quam hi versus, præter quos in conclavi nihil Martium vidi.

Est regio Austriacis illic contermina campis,
Qua frangit tumidus ripas & proruit Ister,
Cyaneas visurus aquas, dum fata sinebant
Fortunatus ager, nec terris invidus ullis.
Pannoniam dixere patres. Nunc nomina tantum
Restant, & raris incisa novalia sulcis.
Nam ferus ut summo Mavors pugnabat in Æmo,
Placatos despexit agros, & pectore toto
Intumuit, Thracesque suos, immania corda,
Et secum rapidos huc traxit in arma furores,
Protinus infandis mutavit cladibus urbes,
Exhausitque domos. Ipsis penetralia Divis
Tristibus eripuit flammis, agrisque colonos
Abstulit, & dominis mœrentibus abstulit agros.
Heu quantum misera cecidit tunc gloria terra
Qualiter horrentes reducis vicinia Phœbi,
Cum solvit fluvios, & picti gramina campi
Invitant volucres connubia jungere cantu.
Si mala per latas regnant incendia sylvas,
Tunc luci stat truncus honos, trabibusque perustis
Mæsta subit facies, & nudis flebile ramis
Conqueritur mæsto cælo nemus; Ipse viator
Ingemit, atque ipsa plangunt sua tecta volucres
Sic mala Pannonios tempestas perculit agros.
O quoties plenis maturum messibus annum
In stragem servare deos, flavasque videres
Pannonium armato perverti turbine messes!
Nulla fides campis. Campos odere coloni,
Atque arces vallumque petunt. Nec mænia multum
Heu pavidos quæsisse juvat. Nam claustra pererrat
Hostis, & obsessæ frangit munimina portæ.
At vero erectis quoties exercitus armis
Hinc atque hinc sine lege furit, taboque calentes
Protinus immensis constipat cædibus amnes.
Qua tantum immissis horrens insibilat Arctos
Nubibus, aut raucis tantum gemit unda sub Euris?
Tela volant, Scythicis plumbum torquetur habenis,

Spiculaque & dira currunt per inane sagittæ.
Tunc enses lethale micant, tunc fulmina campis
Salmoneo majora sonant. Sternuntur ubique
Arma, viri. Nec spes immensa in strage sepulchri,
Ni membris & cæde tegi; dum jugera crescunt
Mortibus, & planos attollunt funera campos.
Et nunc Ætherei superant vexilla Tonantis,
Nunc Luna pejore cadunt, cum turbida pandit
Cornua Thessalis heu digna horrere venenis.
Sæve Pater belli, miseræ sat gentis in arvis
Sedit atrox bellum, nostrumque exterruit orbem.
Arma domum, Gradive, refer, (quid Thracia cessant
Orgya?) & Odrysios concede ad prælia campos.
Illic Hesperias pulchrum vidisse catervas,
Illic dulce mori. Felix victoria cujus
Constabit fatis. Tunc, ô fortissime Mavors,
Sanctus eris, nullaque gement pia funera matres.

Dum in hoc silentio compositus, carmen, quod non mediocriter placebat, in memoriam repetita lectione perduco; notavi ad vicinum parietem aliam imaginem, in qua vidi Protagonis simillimos vultus. Fingebatur autem aliquid scribere in Moreto, quasi non satis antiquissimus Poëta absolvisset hoc carmen. Ac deinde cum effusissimus imber sub dio ambulantem impeteret, fugiebat ad proximas sepes, & cuniculum, qui in illis latibulum defoderat, acerrima observatione quærebat: Neque procul Liphippi faciem agnovi, cum sua uxore & aliquot antistitibus populorum suorum fata (instar Parcarum) ducentis ex colo. Ac cum hæc impensius mirarer, increpuit ostium leniter, ut videbatur, digiti articulo tentatum. Nec mora, nescio quis linteo purissimo præcinctus, ad Aquilium intravit, vitroque purissimo exiguum liquorem hilarissima fronte ostendit. Aquilius, quicquid erat, crepitu manuum collaudans examinare cœpit ad lucem, & cum homine suavissime loqui, cum à Trifartito quærerem, quisnam esset tam illustris familiaritatis homo? Hæbræus, inquit, quo nemo gratiosior in regia vivit.

Hæc dicente Trifartito, Aquilius cum Hebræo thala-

thalamum egressus, contulit se in scientiarum amabilem locum; ubi complures fornaculas vidi, ac vitrea ac argentea vasa, quæ humores in altum evocatos per obliquas fistulas reddebant. Artifices vero & foculorum ministri, pars versicoloribus pellibus præcincti, acapnum ad pondus ingerebant, pars vim liquorum viventium, quos ignis ex vasculis excegerat, diligenti examinatione pendebant. Omnem operis partem frequens sedulitas implebat.

Delectatus tam fideli labore Aquilius, diffusissima fronte gaudebat. At ne quidem ego pulcherrimæ artis ordinem, sine aliqua voluptate, aspiciebam; cum Aquilius vasculum deposuit de foculo, &, hic, inquit, commendata est spes præcipua laborum meorum & nobilissimę fastigium artis. Hæc dicentem lubrica materia elusit, (erat enim vitrea) & ab incautis manibus labens, nefando in terram ictu secum Aquilium & nobilissimam artem afflixit.*

Qui tremor illicita cœli de lampade tactos
Percutit attonitum; pariterque horrore sub uno
Vox, animus, sanguisque perit.

Stabat Aquilius, veluti turbulento somno delusus, & ipse in tantæ perturbatione calamitatis se quærebat. Ex altera parte famulorum ejulatus deplorantium felicissimi vasculi ruinam, totam cellam impleverat; commendabantque gemitus, & ipsi vix ad plorandum fortes, ut non intercidisse vasculum aliquod, sed omnes deos occisos esse putares. Igitur plangentibus universis, & ipse, ne viderer otiosus miseriarum spectator, incipiebam exorare lachrymas ab oculis, bis terque pollice attritis, ac Trifartitum, ubi esset, intueri. Sed ille jam defecerat, sedensque ad lacunam, quam effluens impleverat humor, eam inundantibus lachrymis augebat. Et jam redierant Aquilio sensus; sed deerant verba, quæ in tanta calamitate effundere posset.

Itaque cum lamentabili vultu nihil aliud, quam fragmẽta miserrimi vasis contueretur, ipse Trifartitum

titum

titum monui, ut se virum meminisset, id est, colligeret in præsens animum, meritissimo quidem dolore dejectum, & Aquilium, priusquam expiraret, à conspectu illius liquoris, veluti paterni aut conjugalis cadaveris, amoliretur. Pudebat Trifartitum exspectasse, ut ab externo moneretur. Itaque consurgit ad officium domini pæne supremum: & cum eo juvenis quidam præpinguis rarissimæ barbæ, qui omnium modestissime calamitatem tulerat, quippe ante biduum, dum cœlorum meatus & decreta perlustrat, illud fatum præviderat ex contumacibus astris. Igitur illi conjunctis viribus, cum me etiam in auxilium advocassent, velut efferrent Aquilium, nihil repugnantem asportant. Personabant omnia funebri planctu, & omnes secretissimæ artis mystæ, cum acerbissimo clamore, sequebantur. Nescias, an Aquilium, an vasculum gemebant. Ille male consoporatus cum ad doloris sensum turbulenta vigilia redisset, velut recenti vulnere ictus, exclamat; Ergo superstes deorum iracundia vivo? & hæc quidem dicentem, ipsæ indicis venæ cum oratione defecerant. Igitur fomentis aggredimur languentem, vultusque, & præcipue narium spiramenta, acerrimo liquore perfundimus. Ac cum iterum in soporem laberetur, digressus ex molestissimo munere in diversorium meum pervolo.

Nec ibi diu hæseram, cum Trifartitus servum, & ipsum tuberosissimi ventris, ad me misit, qui ad cœnam, ad quam aliquot ante horis promiseram, duceret. Videbatur mihi exorta lux in periculosa nocte, & Aquilium, quem jam optima fide comploraveram, omnino existimavi ad vitam redisse; quoniam domestici mensarum & hilaritatis meminissent. Itaque quotquot occurrebant in urbe (nam universi jam atras vestes sumpserant) detergere lacrymas jubebam, & in natalitiis vestibus diis sacrificium apparare. Neque me conjectura decepit: Etenim Trifartitus in simplici quidem veste, sed manantibus effusissimo sudore genis,

in aditu domus ſtabat; qui ut venientem me aſpexit, attrivit amplexibus pectus, &, ut Aquilius mirabili fortitudine revixiſſet, recitavit, pæne ipſe gaudio extinctus; deinde rapuit in tecta, & in triclinium deduxit, quod ignei vapores ex fictilium impleverant æſtu. Nulla in conclavi flamma erat; nam & caminum in obſcuriſſima parte celatum etiam compluribus velis, veluti ædium carinam, damnaverant.

Longa fuerit ſeries pompæ, quam ſi percenſerem, tam ego fatigare audientes poſſem, quam ipſa me laſſavit. Inter hæc, importuna convivarum benignitas me præcipue afflixit, quorum ut in triclinium quiſque intrabat, me, utpote peregrinum hominem, & cujus honori ſolemnitas epularum parabatur, acidiſſima oratione verberabat. Ego vero credebam aliquid ex antiquis monumentis referri; quoniam ea loquentium facies erat, vociſque ſtabilitas, ut putares pueros ludimagiſtro imperatam penſionem memoriæ afferre. Tandem ſupervenit Trifartitus ad anhelitum laſſus, excuſavitque epularum tarditatem; & interim guſtatione vini initiari convivium juſſit. Cæterum jamdiu convivarum gravitas moleſtiſſima mihi erat, quoniam poſt primæ ſalutationis faſtidium nulla jucunditate deliniebant morum, & inepta omnium majeſtas tam funeri conveniebat quam menſæ.

Tandem ingenti paropſide invecta eſt in triclinium offa, redolentibus herbis,& maxime pipere medicata. Erumpebat ex paropſide fumus, tenuis quidem, quoniam pinguiſſimus liquor tarde vaporem dimittebat; ſed qui ſingulorum vim odoram excitaret; veluti canes fragrantibus ferarum veſtigiis monentur. Igitur conſidere juſſi ſumus, nullis dapibus evocati, præter hanc offam, quæ ſane pæne totam menſam tegebat. Paulo minus integra hora deſignatio locorum conſumpſit. Et illi mox compoſiti tanto ſilentio ſcrupuloſam honeſtatem expendebant, ut eos non minus offam venerari, quam Aquilium, putarem.

Ego Gallici moris memor, statim in cibum irrui, pulmentique eminentem supra disci ripas acervum injecto cochleare destruxi. Secuta est me principem turba, & omnes parum variantibus oculis (id enim ad majestatem pertinebat) etiam manu in mensam eo tenore deducta, veluti musicos concentus gubernaret, pinguissimam offæ molem expugnant. Cæterum qui in extrema consederant mensa, illi veluti spectatores convivii vacabant, & tantam nostram felicitatem contuebantur. Quod ego præcipue admiratus, eum qui proximus mihi erat interrogavi, quod illi facinus admisissent, qui nec ipsi ederent, & in convivarum conspectum perducerentur? Ille neque reos esse, & nostris epulis successuros, respondit. Inter hęc verba converto ad paropsidem vultus, quam vicinorum meorum humanitas jam transmiserat ad illos, quos inutiliter assidere questus eram & tunc ipsi aliquando vice nostra vacavimus.

Ac cum aliquantulum cessassemus, iterum unica lance reparatum est convivium. Perna & glandulæ inerant, & exsiccatæ bubulæ rubor, & cæruleis aliquantum lineis variatus. Refecti tam mirifica suavitate cibi, iterum lancem in vicinos transmittimus; ac deinceps ita ferculis ad ostentationem paratis (quippe plusquam quinquaginta sunt illata) usi sumus, ut gustatione facta in imos mensæ fines succedentibus manibus veheremus. Cæterum neque lances simul duas in convivio vidi, & antequam explicaretur tam prolixus ordo ciborum, jam mediæ noctis processerat tempus, meque utpote fatigatum molesta voluptate trahebat in somnum. Illud autem diligenter adverti, quicquid torruerant igne, exhaustis humoribus pæne cineritium afferri. Cæterum pisces nunquam memini tanta suavitate conditos vidisse; ut hæc culina in eo genere erudire orbem possit.

Laxabatur interim convivarum taciturna majestas, & solvi in hilaritatem videbatur, ut cum indignatio ventorum primas undas suspendit

 in mari,

in mari, solvitque tranquillitatem magis quam excitat fluctus. Iam increbrescebant pocula, & paulatim perierat convivalium scrupulositas legum; momentoque me totum longa poculorum sepes obsederat: Interrogavi Trifartitum, quid me tot machinæ monerent? Ille autem blandissimo annuit vultu, rogavitque, num singulorum amicitiam ducerem tanti, ut illam modico haustu quo provocaverant, sancirem. Omnes idem petere ebrio plausu significabant; cum etiam Trifartitus monuit, nec id officium repudiari integra convivarum gratia posse.

Ego pæne lachrymas in tanta calamitate profudi, rogavique, ne me suis amicitiis occiderent; & misericors Trifartitus, quippe esse veros gemitus deprehenderat, advocationem meam suscepit. Ægre tandem impetravimus, ut nihil nisi pocula libarem. Ad hanc pacem cum sustulissem plausum, ac lætissimis verbis humanitatem commendassem, cœpi fœderis conditiones implere, & notabilem convivii exitum diligenter contemplari. Iam enim eruperat tempestas, & omnia temulentorum vocibus personabant. Omnes affectus cerneres, in quos solutas mentes insania Lyæi transformat.

Appetebat jam Aurora, ut facile ex gravioribus oculis conjiciebam; cum solutum convivium credidi esse, remotis scilicet mensis, & assurgentibus aliquot, quibus modestior ebrietas reliquerat pedes. Reliqui tanquam sordidissimo funere in vicinos lectulos efferebantur. Tunc ego in memoriam revocatus Vlyssis, qui voluptatis blandimenta, velut hominis interitum, apud Alcinoum proscribit; illud Thebanorum conviviis adfuisse haud immerito cogitavi. Nam ad Cimmerios in vicinia fuerat, & illinc ad sepulti orbis caliginem invenerat iter. Nihilominus & ipse fictis vocibus Trifartito gratias ago pro suavissima nocte, & molestissimi carceris fores non satis sanis oculis quæro, vino vigiliaque turbatus. Verum ad ostium satellites aliquot stabant, qui me exeuntem turpissi-

turpissima benignitate revocarunt; nondum missionem factam Nysæo sacro causati. Tum maxime recruduit bibentium certamen, neque me vix prioribus malis luctantem ille fluctus omisit. Astiterunt ineptissimi amici, & ructantibus verbis rogaverunt, ne omnia jam ad finem spectantia præmatura discessione turbarem. Præcipue Trifartitus considerare me jussit, quota pars convivantium jaceret, quota autem in pedibus esset, qui certe, inquit, de convivio querentur, si eos sobria vestigia reduxerint domum.

Parui extemplo hospiti, etiam periculo meo. Erant enim undiquaque propinantium scyphi, quos mihi convivarum barbaries parabat, innumerabiles quidem, sed ne omnia solatio vacarent, illi pæne sicci, & tantum exigua veluti libatione onerati. Sed ut ingentia flumina ignobiles rivuli componunt, & simplex assiduitas terit ferrum; ita ego his lataginibus plenus eram, & periclitabar corrumpere mentem; cum apertæ publico consensu fores dimisere volentes. Frustra gratulabar mihi de libertate nova. Etenim aliquantulum progressi in aliam custodiam incidimus, & illam non minus inhumanam; ubi tribus poculis invitatus, cum consulerem corpus, possetne ad extremam necessitatem durare, ex convivis duo semianimes procumbunt in terram. Inundaverant solum reducis vini fontes, & odore turpissimo corruperant locum: cum alii jacentes attollere, nec ipsi bene sani; alii solutissimo risu elatos prosequi cœperunt.

Ego commoditate temporis usus, inter bacchantium tumultus elabor, domumque nec jam satis sinceris pedibus quæro. Postera luce, acerbissimo dolore afflictus sum, & mihi intestinis pulsibus caput collabebatur in partes. Itaq; abstinui à consortio Thebanorum, & dum appararetur navis, quæ Trifartitum in Scolimorrhodiam veheret, causatus intemperiem stomachi, ingrata conviviorum beneficia vitavi.

Tandem ex Bœotia commodissimis solvimus

ventus renovasset. Horrentibus nobis, planeque mirantibus, quod novum humanitatis genus esset tanto luctu hospitii gratiam violare, ego propius ad hemicyclum accessi; vultuque quantū simulare potui confuso, repentini doloris causam rogavi. Ille manu verberatam quatiens sedem, nutuque multiplici cervicem inflectens, nihil quidem sui causa commoveri respondit, sed periculo nostro: neque enim quemquam inultis criminibus lacessisse patientiam cœli. Exhorruimus omnino tam confusæ accusationis invidia inundati, mutuaque admiratione suspensi, modo nos, modo senem ingemitu perseverantem, sæpissime innocentiam nostram intuebamur.

Nec dubitavi quærere, quam in nobis flagitii suspicionem invenisset? Ille vero humentibus oculis mœstus, cæterum aliquantulum mutato in iracundiam vultu, Et hoc etiam rogatis, inquit, quasi in Scythica feritate & divini juris barbaria educti; nisi forte etiam ignoratis, quam sit inexpiabile crimen die feriata suscipere iter. Viam præterea (quod abominor loqui) non feria Numinis memoria, sed omni libertate ludorum, solutaque remissione celebrastis, etiam polluistis innocentiam ædium mearum jocositate intempestiva, cum de via fatigati in proximo consideretis, & tecta mea infelicem umbram vestris sacrilegiis præbuerunt. Post hanc orationem cum omnino stupore contacti, tanquam Numinum cœlestium vatem adorassemus, veniamque inconsulto adolescentiæ errori deprecaremur, ipse habitis honoribus mitigatus, nihil de cœlitum lenitate desperandum ostendit; si lachrymæ nostræ emendationem bona fide sponderent, jam Superos quantum deliquissemus ignorare.

Refecti tam mirificæ spei benignitate sumus, ac tum socio meo libuit inquirere sanctissimi senis nomen. Ille spiritum aliquantum ad cogitationem collegit; Et quidem mallem, inquit, vos ab aliis accepisse: cæterum ne sciscitantes molesta taciturnitate suspendam, ego sum Cathari-

nus ille, cui sacrorum factiones tam candidum nomen fecerunt: & ut de me fateri audeam, moribus inter primos vivo, religione inter nullos. Tam superba probitate commotus sum, ut plura de sacrorum cultu & vivendi modo interrogarem: incertus an vanitas ambitionis, an sincera pietas, peperisset Catharini fastidiosum nomen. Ac cum senex repetita clarius tussi velut familias signum dedisset, omnes ad illius orationem mirabili diligentia convolarunt. Nobis etiam stratae sedes allatae, ubi compositi cœlestium oraculorum authoritatem exciperemus; ut jam ego nunquam cassus miseriarum vates, ariolarer ex tam religioso apparatu, nos molesta senis oratione hospitii gratiam empturos.

Sedato ille venientium tumultu, cum omnium ora oculosq; in eum expectatio defixisset, in hunc prope modum cœpit. Primis temporibus, cum nondum ex humano genere cognata astrorum semina abolevissent, & inter superos mortalesque, non virtus, sed habitatio, discrimen constituisset, patebat in astra merentibus via; & cœlo mortalitas pæne libere commeabat. Testis Herculis Liberique fama nepotibus sacra, & tot humorum corporum formæ, quæ viventium siderum numerum auxerunt. Sed postea quam virtutis præmia libido occupavit, & nihil honestum inter homines credi cœpit quod non voluptatem promitteret; dii corruptam humanitatem aversati, præcluserunt limitem cœlorum, & flagitiorum gravitate suum æthera onerare timuerunt.

Igitur amissa æternitatis via superiorum sæculorum infelicitas laboravit, & omnes excogitata sacrorum novitate plus etiam deorum iracundiam sollicitarunt. Tandem paulo supra ætatem meam aliqui sacrorum ineptias aspernati sunt detraxeruntque ineptissimis superstitionibus larvam, aut, ut melius dicam, detrahere sunt aggressi. Stupuerunt enim in conatu, velut tanti operis immanitatem demirantes; contentique ex religionum agro succidere virgulta, noxiosis-

simas

ſimas radices tangere timuerunt. Ego tandem ſum, hoſpites, majoribus fatis natus, qui, ut primum ætas magiſtrorum licentiæ me ſubduxit, & purior quædam doctrina cœli munere inundavit, non tenui gemitus in tanta calamitate mortalitatis, cum omnes, qui duodecim ſeculis vixerunt, viderem veluti caliginoſa nocte per præcipitia & immenſas voragines prolapſos. Ac quod me maxime movit, nec unus eo ſpatio in hunc orbem eſt ingreſſus, quem non fœde in ſupplicia perpetua morte victura commune flagitium perturbarit, nemo, inquam, illa religione, quæ tum viguit, ſibi aliud æternitatis domicilium paravit, quam impiorum carnificinam, ubi mori jucundiſſimum putat. Viderit quidem Deus; ſed integra juſtitiæ fama, nec cuiquam eorum debuit parcere, nec potuit. Nec iraſcetur huic liberrimo dicto: nam & ſæpe graviora auſus ſum: & tamen vivere in hanc ætatem voluit, quam videtis. Cæterum non minus acriter exoſus iſtos ſeculi emendatores, qui ſuperſtitionibus pepercerunt, qui Poimenarchos, ut vocant, qui pervigiliorum tempora, qui linea ſacerdotum ornamenta, cæteraque deliramenta antiquitatis, nimis faciles admiſerunt, quam eos, qui omnino priſcis conſopiti erroribus adhuc jacent; longe in aliam emendationis viam inſtiti, & admota ſeverius manu, tenuiſſimas ſuperſtitionum fibras, etiam omnem imaginem, ſuſtuli. Cœpi damnare quicquid avorum ſeculum probaſſet, & ſi mihi creditis, pæne dubitavi, an eſſe crederem Numen, quoniam in eo inepta antiquitas conſenſit. Ego ſane grande diligentiæ pretium tuli; & in familiam meam reviviſcere innocentiam vidi, omnino qualem in ordiente mundo Numen primis mortalibus infudit. Nuda vota, ſinceraque religio, nulla ceremoniarum vanitate, veluti peſtiferis odoribus, corrupta. Die ſacro nec apud nos via longiori cõmeare fas eſt, nec publicis ſcenis aut privatæ ludorum commitati indulgere. Æqualitatis ſanctiſſimus amor; &, ſi mihi creditis, plus meorũ volun-

tate quam autoritate mea impero. Pudore & virtutibus contineri modeſtiam bonorum oportet; mali nec ſeveritate pœnarum poſſunt. Conſiderate figmenta Poëtarum, qui felicitatem in aureo ſeculo deſcribunt: id eſt, cum nulla vis paria ingenia ſubigeret, nec tribunalia eſſent, ex quibus ſeveritas metum palloremque divideret convocatis. Sed vereor, ne, antequam hoc ſuperbiſſimo perſuaſerim orbi, dum melioribus cæptis fata cunctantur, morbus ac ſenecta in ventos vires meas & animam effundant.

Dixerat, & lachrymis vultus maduere ſecutis.

Videbar mihi Pythagoram audire, tota charta apud neſcio quem Poëtam ſuis legibus indulgentem; &, niſi commode hæ lachrymæ ſenis interveniſſent, periclitabamur in illis ſermonibus pernoctare. Sed jam deterſis luminibus videbatur novam fabulam producturus in ſcenam, cum lepidiſſima uxor exerrantem labia aliquot baſiolis compreſſit; laudabili mulier forma, emendatiſſimo ore, nec eminentibus oculis nec effoſſis, iiſque ſubtriſti petulantia vibrantibus, annorum circiter viginti. Hæc ut effluentes Catharini lachrymas combibit, miſcuitque rugis maritalibus amabilem vultum; blandiſſimis precibus exoravit, ut faucibus & pectoribus parcere vellet: jam omnia ad cœnam comparata manere convivas, iret, & hoſpites meliores exhortationibus factos ſuavitate convivii mulceret. Amavi mulierem poſt hæc verba, credidique omnibus Catharini præceptis potiorem eſſe.

Igitur ut ad cœnam diſcubuimus, & multiplicibus ferculis excepti, pietatis antecœnanæ cœpimus obliviſci; etiam ultro invitante Catharino ad hilaritatem poculorum proceſſimus. Ego continuo in eum lumen obverti, omnino mitigatum, & ſuæ ſeveritatis triſtitiam ſubmoventem, quippe in formoſæ conjugis vultum tam conſtanter oculos defixerat, ut putares inibi latere magnetem, qui ferrei ſenis conſpectum in eam partem cogeret. Non tenui ego riſum, nutuque meum

comitem in eandem contemplationem converti.

Cæterum nihil mirabilius mihi fuit, quam quod extremo convivio nescio quæ instrumenta illata sunt; levia quidem illa, politaque, sed Samia tantum. Eorum hic modus fuit. Calix erat exiguæ capacitatis, ad quem pertinebat directa veluti tibiola, eaque cavata. Catharinus autem aliquid evolvit ex multiplici charta, & in minutissimas dissectum partes in illum calicem digerit, admotaque excitat flamma. Tum vero exundavit tenuis fumus, & se in aërem dispersit; cum Catharinus extremam tibiolam ori insertans, perductum spiritu fumum per concavos instrumenti meatus diutius faucibus pressit: donec subhorridus vapor occuparet domicilium mentis, & mirabili monstro per omnium fere sensuum receptacula laxaretur, oculi concepta lachrymarum nube tamen ardebant: nares caliginosi aëris reddebant volumina: & os omnino fornaculæ imaginem figurabat cum humiditatem lignorum nondum victrix flamma exprimit. Sequutum est ingens ac sordidum flumen, cum omnibus ostiis excitiab hac peste humores aut concepti exundarent. Ac ne quid deformi spectaculo deesset, tam pestilens odor triclinium invaserat, ut jam mallem vel Catharinum orationem in illam horam produxisse. Invitati deinde ad eandem medicamenti suavitatem sumus, plantam enim mirificæ in humorum noxam animositatis esse, & in omnes morbos procul dubio valituram. Sed neque me, neque socium meum, tunc fatigabat vita ad desiderium mortis. Imo credidimus hominem illum, ultra ad dotes, quas memoraverat nobis, etiam Psyllum esse: alioqui nunquam venenum tam atrox percoxisset.

Planta nocens, ô lethifero planta horrida fumo,
Quam bona diversis natura removerat oris;
Quis te, planta nocens, tristi vectare carina
Instituit demens, nostrisque ostendere terris?
Scilicet infelix raperet cum secula Mavors,
Deformisque fames, morbique, cadensque senectus,

(Prob

(Proh dolor) & sæva legerent aconita novercæ,
Heu etiam in nostras deerant hæc fata ruinas!
Quis sordes facinusque tuum dirosque vapores
Explicet, & fœdo surgentia nubila fumo?
Talis avernali corrumpit spiritus auras
Missus in astra lacu, morituraque germina solvit,
Vicinumque pecus, volucrumque intercipit alas:
Talis & inferni subter mala limina Mundi
Vrget odor manes, cum lampada tristis Erinnys
Solvit, & extincta fumant post prælia tædæ.
Planta nocens, ô lethifero planta horrida fumo,
Te si fumifero Cacus jactasset ab ore,
Alcidem vicisset odor. Te sæcula prisca
Si nossent, poterant vacuis præferre cicutis,
Et de Cerberea natam te dicere spuma.
Tum si quis patriam violasset cæde senectam,
Huic mites nimium flammas, huic lenta putassent
Flumina, fumiferi potasset nubila Peti.

Igitur post olidæ fastidium cœnæ sermonesque Catharini novos, non minus vanitate hominis quam convivio saturati ad quietem secessimus. Sed posteaquam altiori mente omnia pariter revolvi, & quæ jam in Catharini domo, & quæ olim apud Acignianos cognoveram, quæ præterea à diversarum religionum acceperam mystis, acerbissimo dolore perfusus sum, quod viderem contentiones mortalium non aliter divinis ceremoniis, quam humana lite, abuti; omnia agi supervacuo impetu, & crudelibus maledictis, quæ tamen invicem reprehendunt; eruditos ambitu trahi, & factionibus potentes, imbecillos vero authoritatem doctrinæ aut virium sequi. Quotusquisque, cogitabam, aut Acignianus est, aut in Catharini familia vivit, quem non impressa institutio parentum, aut suæ gentis conversatio, aut impetus nullo rationis argumento firmatus, in partes seduxerit? quam pauci maturæ mentis consilio ducuntur, & tamen illis odiis pugnamus, ut facile videas omnes sibi sapientiam imputare? O superba mortalitas! o immisericors superstitionis ingenium! quasi qui vere sentiunt, non plus felici-

felicitati debeant, quam confilio; aut quos fefellit occupata tot fentibus via, magis iracundia quam fufpiriis digna committant. In hæc verba confoporatus publicas curas cum fenfibus amifi. Poftera luce ad Catharinum acceffi, hofpitalemque Iovem precatus, ut exhibitæ benignitatis gratiam referret, deftinatum iter ad Teffaranactum cum focio aggreffus fum.

Scolimorrhodia terrarum pulcherrima, nunc exiguis collibus tumens, nunc in planicies pabuli feraciffimas extenfa, ubique lætiffima viriditate exfultat. Arborum per publicas vias ordines adulti, fepefque quæ eminent ad fecuritatem pafcuorum, ubique imaginem fylvarum commeantibus oftendunt. Armentorum atque gregum tanta frequentia, ut ibi Geryonis ac Atlantidarum fabulas ponere poffis. Flumen erat, cujus alveum perpetua femita ftringebamus, reciprocantibus undis ftatos curfus mirabili commoditate reflectens, & paffim quidem ingentibus navigiis ftratum erat, fcaphis autem remifque tam multipliciter everrebatur, ut nunquam magis Xerxes Hellefpontum oppreflerit.

Ego felicitatem regionis admirabar, & adorabam fimillimos Lufiniæ campos. Sed populus, ut plerumque fit, nimia fortuna faginatus, ftimulos ingeniofæ paupertatis in fuperbum otium mutaverat. Præcipue externi faftidio eramus, & nifi ex Catharino cognoviffem, tam rufticum crimen tantum in vilioribus hærere, jam incipiebam averfari Scolimorrhodiæ faftus. Certe quotiefcunque ad magnates divertimus, etiam meæ Lufiniæ humanitatem damnavi.

Lautiffima fupellex, & ipfum pavimentum quotidianis levigatum laboribus, hortulique per plantarum ingenia difpofiti, feffos erroribus oculos fuaviffime levabant. Ipfa colloquia magnatum, & puellarum humanitas, nefcio quid mihi ipfo cœlo felicius videbatur: tum convivia omni opulentia repleta, menfæque ferculorum mole depreffæ; thororum deinde apparatus, & exa-

ćta in omnibus mundicies, animum meum etiam Themiſtii vaticinia permulſerunt.

Sed poſteaquam ad Teſſaranacti pervenimus ſedes, primum quidem religioſam majeſtatem frequentiſſimæ domus, tot tricliniorum cultus, tot atria famulorum ſplendore vibrantia, etiam paulo digniora credidi, quam ut ubi Iupiter habitaret. Cum autem Teſſaranactum contemplatus ſum, utique apparatum quantumvis venerabilem, tanto faſtigio minorem eſſe arbitratus ſum.

Cæterum cum aditum ad ipſum ſtudioſiſſime molirer, ad Amphiaraum amicorum principem veni. Nulli eſt Teſſaranactus intima charitate conjunctior; nec aut cuiquam Deorum juſtius potuit naſci, aut Iupiter ſimilem in cœlis Mercurium habet. Ego ſtatim in illius notitiam ſua facilitate perveni, & per hunc deductus ad Teſſaranactum cœpi melioribus diis uti. Nec multo poſt Teſſaranactus, cum me non mediocriter auxiſſet, etiam in ſacrarium ſuum induxit, ubi inter lectiſſimos famulorum ambroſia veſcitur: quod beneficium divinæ mentis impetu raptus, iſtis ſubito verſibus proſecutus ſum.

Quantus erat, magni peteret cum tecta parentis,
Quamque potens Phaeton, tantum ſi viſere currum,
Nec curru voluiſſet agi: penetralia tantus
Nunc ſubeo, cœlumque tuum pulchroſque receſſus,
O proles genitorque deum, qui ſceptra tiaramque
Oſtrumque & tanti decoras inſignia regni,
Nec tu ſole minor, quo ſe genitore ſuperbus
Iactavit Phaeton. Tu nobis Phœbus Apollo.
Tu radiis Titan, tu meſſibus alter Oſiris,
Et mitra, & Paan, & cunctis gentibus olim
Sol quodcunque fuit. Medius Sol temperat aſtra:
Tu medius Reges, tu magni fœdera Mundi
Certo jure ligas, tu qua diſceſſeris ora
Pallida ſurget hyems: tecum ver protinus ibit,
In campos quoſcunque voles. Lucebis Ibero;
Non erit Occiduo confinis Iberia Ponto.
Eoa plus luce nitens. Si Gallia Solem
Senſerit, ô Galla quam frangent horrea meſſes.

Sed

Sed grates, Sol magne, tibi. Penetralia tandem
Mortali patuere viro. Iam cernere coram
Ambrosiam nectarque licet, mensasque deorum;
Iam mihi non dubio venient oracula visu,
Luxque oculis æterna meis, æternaque menti.
O lux alma mihi, quam nullis obruet unquam
Nox invecta rotis, nebulaque ingrata maligna.
Nec Superos majora precor, nec vota Tonanti
Vlla fero, tantum, ne, dum bona cuncta severe
Temperat, æthereâ me vivere malit in aula.

FINIS SECVNDÆ PARTIS.

PARS TERTIA.

APOLOGIA

Euphormionis pro se.

Serenissimo & Potentissimo Principi,

CAROLO EMANVELI,
Magno Duci Allobrogum, Gallorum Insubrium Principi, &c. Euphormio S. D.

V*Etustas Asylorum (Princeps Potentissime) magis tutam improbitatem præstabat, quam justis solatiis explicabat humanitatem. In iis ipsi dii scelerum custodiam agebant, ad audaciam novorum facinorum & infamiam cœli. Nec miramur, adulteros & fures deos, tutelas flagitiorum esse factos; sed innocentibus viris pudenda incolumitas videtur, ad alias profugere aras, quam quibus nec insidere improbitas, nec innocentia potest arceri. Talem lucum, tam candido numini sacrum, quæsivi in maledicentia quorundam, qui meum Satyricon lacessiverunt. Nec longe petendus videbatur sub meo rege viventi: sed ut illi quoque probarer, quæsivi suffragio tuæ Celsitudinis niti. Tibi igitur (Dux Serenissime) destinavi hanc innocentiæ meæ Apologiam supplicem,*

donec periculum inimicorum erit, & postea quam vicerimus donarium. Indigna res, quam tua Celsitudini nuncupem. Sed si quæsiissem fastigio tuo dignum munus, non habebam: si maxime conveniens, istud erat, ut sub auspiciis tuis, Princeps armis & litteris inclite, hanc literarum capessere pugnam. Quis crederet, inter tot armorum strepitum, tot negotiorum molem, quæ omnem Celsitudinis tuæ ætatem exercuerunt, Musas quoque in secretum tuum ausas intrare? Atqui capacissimus animus tuus, & per omnem eruditionem lævigatus, nuper mihi in sacrario tuo, velut de maturis & ad vera negotia otiosis literis, pulcherrime eluxit. Neque de nostri Numinis penetralibus egressus, alibi sincerius, quam in tuo templo, summam, & qualem reliqueram, virtutem adoravi. Nunc vero, Maxime Princeps, te veneror, ne istud votorum meorum exile monimentum de tuis tholis refigas; maxime illa manu appensum, qua, si tui Iani fores ad novas laureas recludes, jam se alia Pallade tua Celsitudini approbabit. Vale. Londini, Cal. Septemb. M D C X.

INnocentem ludum, & calamitatis ex composito sævientis imaginem, per veras querelas, proh fatum, & indignationem jam non fabulis quæsitam, absolvam. Intumescet aliquando pulsatus animus, qui etiam ad umbram quas effinxerat injuriarum digna veris doloribus verba invenit. Sed hoc malis accessit, quod Andabatarum discrimine exerro in arena. Velato enim capite qui me lacessant, & quos devoveam, ignoro. Inter tot maledicos, tot invidos meæ famæ, nemo se obtulit, quem possem celebri ignominia, velut longa, & apud posteros duratura morte, dignari. E latebris, quem non possunt imitari, ignobili invidia conantur opprimere. Nam magnorum hominum securus sum, qui Satyrici mei simplicitatem, nec ad livorem morsus, pro scripti genere & temporibus æstimant. Nec aliud in callidis aut imperitis adversariis horresco, quam pessimam artem subornandi in odium meum non intactos mihi tantum, sed etiam laudatos, contra modum susceptæ severitatis. Sed non

feram

feram diutius fœdarum avium voces, in candida ſcriptorum meorum omnia euntes. Iudices autem feram ſummos viros, quos ut ſæviter traductos in libertatem mei ſtyli ipſo Satyri nomine excitaverunt.

Cum exercitam primæ ætatis ambitionem de ſchola attuliſſem, cupiditas nominis & adoleſcentia, commune argumentum ad famam, acrem ſtylum obtulerunt. Accuſare totum Orbem inſtitui inſonti violentia, & plus in ſpem propriæ laudis, quam ignominiæ aliorum. Diſſimulatus igitur verecunde mihi ipſi ſub Euphormionis nomine præluſi: ut, ſi novi hominis & vigeſimo primo anno ſcribentis exploderetur mali ſucceſſus labor, ſaltem occulti vulneris dedecora alieno titulo exciperem. Evulgatus liber, tanta modeſtiæ lege ut ſibi in neminem privatim quidquam acerbi permiſerit, ſtatim ad famam quodam æſtu exultantis fortunæ ſubvectus eſt. In eo ſub fictis nominibus, quæ ad ſuſtinendas vitiorum perſonas induxeram, conabar per ſuavitatem fabulæ multa & diſparia flagitia damnare. Nam quid inſulſius fuiſſet, quam ſuſcepta accuſatione omnium, paucos, neque ex improbioribus, perſtringere? aut quæ illa periculorum aviditas, ſi magnos viros gratuitis inimicitiis inconciliaſſem, præſertim in luce & diſcriminibus victurus? Quoſdam tamen de notis & ſpirantibus miſcere inter hæc falſa & inania ſimulachra inſtitui. Sed & facili imitatione nominum prodere, ne per omnia fictam ſcenam multorum ſtudia deſtituerent, qui in certam & viventium criminationem intenti ſunt. In iis plus voluptatis aut riſus, quam ſolidæ & legitimæ accuſationis quæſivi. Ita communi & malo vulgi gaudio, ſed non per flagitium, obſequutus ſum.

Ecce autem, ne impune fortuna faveret, primo eorum; qui Euphormionem amabant, intempeſtiva diligentia; mox ſedulitate invidiæ, in omnes ſimpliciſſimi ſcripti partes ſolicitæ ſeveritatis lege quæſitum eſt, O ridiculum tam ineptæ ſa-

pientiæ acumen! omnia ad historicam legem cogere, pro libidine sententiis abuti, perpetuasque injurias & malignam prudentiam cogitare. Iam Callionis, jam Fibullii nomina turbulento vaticinio certis hominibus destinabantur. Deniq; quæ communia peccata sub privatis nominibus carpseram, in singulares homines à publica criminatione referebat hominum quorundam inepta natio & ex saucii animi livore cæterorum modestiam æstimans. Multi quoque irascendo agnoscebant scelera, & sibi maledixisse invitum cogebant. Etiam ubi commendaveram virtutem, omnia opinio continuæ atrocitatis corrumpebat. Primus itaque turbo ex hac irrequieti vulgi imperitia concitatus est. Alexandriæ Quæsitorem, non procacitate ulla, aut contumeliam celantibus jocis, sed hilari & ingenua laude prosequutus sum. Habitationis suæ via, materiam ludendi sua appellatione præbuerat. Indignum itaque dixi, qui inter mala habitaret. Hic vero potissimum genus rudes, & suæ imperitiæ ignari, ad indigni nomen commoveri, facinus clamitare, quod illi homini convitiarer. Ex Academia quoque (proh labem servitutis) quidam ad eum perveniunt, monentque cujusdam Euphormionis Satyricon illius innocentiam tetigisse. At ipse in mediastinis ignoratæ latinitatis vitium derisit; Euphormionem autē tantilli beneficii memoria amare professus est.

Eodem quoque tempore Callionis, Percantisque, Fibulliique quoque & Pedonis nomina, ab otiosis tacita æstimatione jactabantur. Designatos proceres ajebant, & ignominiosis coloribus ad populum velut in tabula esse productos. Sed in neminem unum lineamenta alicujus imaginis cadebant. Itaque variatis sententiis, neque meæ petulantiæ, neque ejusmodi divinationis idonea argumenta, reperiebantur. Nam & plerumque frustra quærentium labor erat: cum hæc nomina, partim ad argumentum efficta, non alibi, quam in mea scena consisterent; partim autem essent hominum mihi privata familiaritate cognitorum,

sed

ſed qui non ſummis faſtigiis editi apud multos latebant. Nam quid intererat deſcribere vitia ſummorum aut mediocrium hominum? cum utrique eadem pravitate ſceleribus indulgeant; & ſæpe efficaciora nequitiæ conſilia in humilibus videas, dum ambitio ad parandam magnitudinem fœdiora flagitia quam ad tuendam audet. Nihil diſſimulabo in hac ſimplici profeſſione ſenſuum meorum. Aliquot amici hanc ultionem ingratis animis meruerunt: quibus ad conſuetudinem benevolentiæ receptis, & illorum crimina & Satyrici mei iracundiam reconciliatio extinxit. Cum in illis vana quædam ſtudia torquerentur, ne Euphormio quidem ſuperſtitioſam diligentiam evaſit; quis aut unde eſſet, quæ illius Luſinia fabuloſa felicitate celebrata, num denique propriis doloribus hanc Satyrici libertatem dediſſet, omnia per vanas conjecturas, inter otia literatorum vel invidiæ curam, penſabantur.

Speciem amentiæ, crucemque, & cætera quæ luſi calamitatis mala, præcipue ſervitutem, voluerunt imputare, cui me in Gallionis familia, mea fabula addixit. Sparſa in vulgus chartula erat, quæ omnia Satyrici mei ſecreta videbatur recluſiſſe. Inter cætera, mihi quoque dominum mirifica ſagacitate invenit. Is erat, quem ego nullius coloris novi; niſi quo famam in ignoto revereor. Fortuna liberalius mecum egit; nec ullius privati familiam auxi, è paternis in regiam focis eductus. Ita excuſſo Satyrico, nullam partem volebant arte aut convitio vacare. Sed nec omnibus incivili iracundia adverſor. Multi in meos ſenſus candide quæſivere; digni quibus referam gratias: per quos & ubique jam vero, neque fatis rapientibus extinguar.

Tandem occidente invidia, videbar expurgationem habuiſſe. Galli Germanique mutuis editionibus Euphormionem vindicabant, & ubique ſine malæ atrocitatis ſuſpicione tractabar. Sollicitatus male fida pace ventorum, ecce iterum ſolvo de portu, & navigium vix refectis armamentis

in altum perduco. Nondum enim consumpseram impetum, qui me ad ambitum publicæ celebritatis protraxerat : & jam cum præjudicio vocabar ad Satyram. Novos igitur libros ex eodem cortice excidi. Sed ô fatum ! non periculosius illum in Alpibus impatientem motus lacum, quam tranquille sedentia seculi vitia agitavissem. Præcipue fraudi fuit, quod Gephyrium & Acignianos tetigi. Nec enim æstimatis argumentis passim proscribebatur Euphormio, & ad tristem litteram judicibus satis erat, quod in Satyra Gephyrii nomen & Acignianorum legebatur; dum illi sua vitia putant tutissime à populo superstitiosa reverentia nesciri, hi autem in sacris hominibus accusari omnes deos. Non indulgebo imprudentiæ meæ, si quid procaciter aut contumeliose ullarum partium judicio peccavit. Nam quod verbum in Gephyrium atrox ? quid in tam invidioso argumento non benignissima humanitate diductum ? Occasione motus qui Marciam nuper erexit, tempestatis minas despexi, quæ hybernum in Adriatico increpuerant. Parricidium aut portentum, cum res cerneretur atrocibus stylis, Euphormionem, animum suum tot horrore fluctuum gravem, tot nugarum indignatione tumentem, exonerare voluisse : Sed & tam miti studio, ut Gephyrium excusarem, quasi alieno impetu falsis & vanis hominibus se tantum præbuisset. Hic tanquam vicino incendio æstuare Italiam, & totam quæstionem curiosis libellis excussam, post omnium fœderum religionem pugnaturis. Nam piget excusare quod insolentem & toties Gephyriis funestam potestatem notavi abdicandi vel constituendi principatus. Sed & ibi parcente iracundia videbar languisse, cum tam publicam facem, tot cælum & turbinum conscius, Gephyriorum manu jactari modestius indigner, quia unusquisque sibi favet, & nulla vis est suavior quam supra se adulationis tormento rotari : Illis autem, qui hanc mentem Gephyriis injiciunt, id est, qui illam facem ad incen-
dium

dium adornant, non humano tantum odío irascor, sed aut supra communis malitiæ, & quam veluti usus excusat, jura euntes abonimor, aut infra humani acuminis præstantiam demissos contemno. Nam quid importunius, quam rescindere vincula reverentiæ à primordio terrarum ipsa Numinis manu sanctissime astricta, &, quod teterrimum puto, tam grandi flagitio inscribere ipsum cœlum? Hæ sacrorum hominum furiæ, quibus ne suæ quidem sententiæ vere placent, non alios sibi conciliant, quam ingenia imbecillitati damnata, vel simulationem callidorum ad perfidiam ambitionis pietatis imagine utentium. Ex ipsis autem religionum administris, præcipui arcana spe Gephyrios omnia posse voluerunt, quia quo superbius fluvii excrescunt, eo vividiores rivulos propagant. At vero parvæ mentes spisso judicio inter Numen & Gephyrium vix distinguunt. Ecce, ipsam Vrbem si placet intueri (nam quos alios Gephyrium sceptris præficere non pudet?) & superbam fiduciam supra suos tumentium colles, illic mixti utriusque potestatis fasces, & procul ab hostibus tanta majestas, etiam conscientia aut pœnis compositæ mentes, sciolos illos, velut fulmen in Capitolio tenerent, in contemptum Orbis attollunt. In iis, si paucos excipias, frustra solidas maturasque litteras expectes. Non gentium monimentis, non illa ipsa, quam jactant, Theologia, sat nervosis laboribus nituntur. Solum eruditionis tam superbæ, tam fidentis sibi supercilii fundamentum, Iuris Canonici Praxisque Rom. mediocris & ad fastum subornata cognitio. Hoc est urbani laboris compendium, quo, velut anheli in omnis scientiæ culmen ascendant, despiciunt totum Orbem, tanquam soli integri & soli sapientes. Quid mirum si Gephyrii lacessiti tot vocibus, & veluti Luperco Antonio diadema omnium gentium tradente, vincuntur dulci & pæne invicto malo ambitionis? Hi sunt, inquam, urbis incolæ, qui suis coloniis pessimorum invidiam facinorum & exitus

& innoxium damnant jocum, cur theatrali licencentiæ indulgent, cur intersunt suis scenis, quæ illos nec dissimulato nomine traducunt? Erumpit barbatus ex aulæo senex, purpureæ tunicæ pullam vestem superinducens, hanc utraque manu collectam in renium sarcinam levat, & Marcianorum habitum profitetur adumbrare. Num ideo comitas proscripta ludorum? num Poëtis vel histrionibus tristiori lege detractum? Imo curiosa frequentia adsunt, & se hilari imitatione productos ipsi sæpe cum populo riserunt. Adeo publica cavillatio plus habet remissionis quam aculei, ut videaris illi ipsi, quem aperto nec flagitioso lacesseris risu, jocandi voluptatem ingenua libertate quæsivisse. Vna Cynicorum malignitas, & intra latebras susurrantium nefas, leges in maledicos, & magnorum hominum iracundiam extorsit. Etiam beneficium debetis, ô quicunque mores vestros in publico videtis excussos. Hæc libertas, iniquorum & invidiæ nervum franget; si tantum ad occulta & inconcessa ludibria tendentem. Astus quoque sibi aliquid consciorum est, jactare suam culpam, & proprio risu alienam licentiam redimere. Nam quis perpetua innocentia candidus, aut se intra gratiarum legem nunquam exerranti venustate polivit? quis de cœlo illam prudentiam deduxit, quam Iovi assidentem & ideam laborum suorum Pictura & Poësis in artificii æstu intuetur? Nimis superbe dedignatur mortalitatem qui peccasse erubescit. Sed ut primam pulchritudinem nascentis Solis excipimus ad Occidentem obversi, quippe jugis montium primum in ea parte nondum emersi Solis radio occupatis: Ita virtutum splendorem admiramur in sapientibus, compositi velut ad eorum Occidentem, id est, suorum vitiorum umbram, quæ rara & egregiis dotibus concessa, non minus quam extremæ nubes in picturis nobilibus delectant. Sed & recensitis maculis cætera videmur adorare, in iis qui numerandis vitiis, immensis autem virtutibus, minus terræ quam syderibus debent.

Marcia feiici miserorum exilio erecta in utriusque naturæ confinium, callidissima virtute, nec minus ingeniosa fortuna, inviolatam majestatem in hoc seculum erexit. Quis neget civilium rerum æstus illic ad Orbis spectaculum eximios fuisse, inter tam vicinæ & diversæ potentiæ vices semper per turbines & tempestatem exeuntis? Italia virorum Principum victoriis occupata est, nec minoribus armis amissa. Eximiæ res Lygurum, & Longobardia ferox felicibus bellis. Super omnia Imperatores quidam vetus nomen, vetus auspicium, veteri quoque ambitu & militia implebant. Sed tam gravi multiplicique procella plus terroris prudentiæ Marcianorum quam calamitatis infusum est. Per tot mala & servitutem Orbis sospes Respublica, & ingentibus inimicitiis superstes, non mirabilior imperio quam libertate fuit. Hanc sive moderatione suorum, sive rigida custodia institutarum legum, nulla tyrannis delibavit. Gentem quoque barbaram, & quæ sui ponderis ruina ad nostra littora provoluta est, lacessere diu ausa, tandem æquis fœderibus continuit. Quis tantam clementiam fatorum, quæ dignos suis beneficiis invenerunt, aptis præconiis adæquet? Nam opulentiam civitatis & prudentiam Patrum erit facilius mirari, quam jejuna & impari laudatione libare. Tamen & natura suis nævis pulcherrimum corpus aspersit, & iis fortasse aliquid ad incrementum respublica profecit. Nec enim Syllas vel Marios, aut Pompeji magnitudinem, & ad suum fatum gentem Iuliam invenit, quia ibi sive sponte sive sic instituta ingenia vim legum non ægre patiuntur, & humilius spirantia, quam ut fastigium quatiant rerum æstum, quo plurimum possunt, in communis potentiæ decus informant. Equidem crediderim ex genio gentis descripta esse jura, quia tot sæculis perennant: quæ summota pompa non ambitum modo, sed sumptus, & per hoc inopiam proscripserunt. Vestium ambitiosa pretia, & inanes comitantium cœtus, plusquam

Lycur-

Lycurgica rigiditas ex urbe summovit: ne inter pares luxuriosa æmulatio solidis patrimoniis constaret, vel liberam civitatem tot satellitia quasi ad imaginem tyrannorum exterrerent. Vna Optimatibus vestis, non colore, non filo pretiosa; idem integumentum capitum, ad externarum gentium jocum, simplex, nullaque melioris seculi venustate spectandum. Ipsa solitudine neglecta majestas; dum patricios videbis nullo stipatore circumagi scapha victos & per totum populum errare. Absit huic licentiæ ignominia, sed & convitium narrationi meæ. Nec mercari, nec mercimonia manu ferre, nobilitatis flagitium est. Illi mores, & seu casu calliditate majorum felicissimæ nugæ, ita nobilitatis licentiam miscuerunt, ut res eadem & nota libertatis & custodia esse possit. Nam & optimates in urbe velut sua evagantur; nec liberiores domos quam publicum suum habent. Rursus autem tam modestæ magnitudinis lege depressi non dispiciunt æquales eminentiæ suspecti, & sectam clientibus plebem emunt. Hoc est grande maledictum. hæc procacitatis immanitas, quam in me quisquis ille Censor est importuna sedulitate notabat. At te sancta Respublica, te veræ dignitatis & opulentiæ alumnam veneror, ne memoriam tot laudum, & Satyrici beneficium tibi ultra suam sortem blandientis, insons jocositas extinguat: si te dignis nominibus veneratus sum, & mitius tecum quam cum Britannia mea egi. Post tam simplicem & verecundam defensionem meam, non putabo per ullius invidiæ maledicta te alienari ab innocentia mea posse.

Vtinam me Acigniani tam candide audirent, qui utriusq; sæculi tribunalia petentes, numquam tamen bene conscii animi fiduciam terrebunt. Ingens factio, & suæ potentiæ authoribus gravis, lenta vincula, & supra Vulcanicos hærentia dolos, territis alterutro metu animis injecit, demissionis culpa per contemptum opum ire arduasque virtutes; populi credulitatem ad om-

nia tenuerunt, & robustiores mentes fastuosis viribus tentant, tam sancta potentia ad humanum imperium repente traducta. Hos infamiæ aut egestatis horror, hos spes alta tam superbe florentibus junxit. Quippe illi per virtutis arbitrium sibi à populo alumnisque commissum, ipsi famæ interdicunt, ne suis adversariis liceat probis aut ingeniosis esse. Ad ultimum divinis & humanis viribus freti, has callidissime in illarum stringunt contemptores.

Cum his hominibus quæ me commiserint causæ, privatis injuriis asper, an inimicitiarum claritudinem sponte deposcens, quidam frustra quæsiverunt. Nullam acerbitatis argumentum in his scriptis, aut iniquæ vestigium mentis. Sero & leniter in eos querere ausus, quædam vera apertaque modestissima admonitione descripsi; &, si Satyricon sine præjudicio legent, fortasse prævaricationem amabunt. Nam quid triste innocentis scripti hilaritas objecit? Parata ab inimicis tela non strinxi, quæ agnoscere nolebam, & graviora suscepto risu erant, & ambitum eorum, quasi ad veram potentiam nesciret attolli, intra solas literas persequutus sum. Nec putabam tantæ modestiæ irasci, qui id solum proficiunt, ut quod sub inani luseram joco, altiori præjudicio confirmem.

Attentatum in literas regnum & domorum temerata secreta: tum ingeniosam juventutem in illorum maculas omni venatione compulsam, extra convitia arguebam. Ac utinam falsis indiciis tanta nomina detulissem, quæ jam vulgaris altiorum mentium indignatio damnavit. Quis non enim melioris ingenii tot mortalium insaniam tristi acerboque persequitur risu? aut quis captos Acignianorum artibus ignorat, qui cæterorum quidem tanquam barbara & incondita ingenia aspernati, apud Acignianos credunt Musas omnes felici facinore pæne in custodia haberi? Majestas & moderatio incessus, & secretum ab externis penetrale, tum quorundam ingeniorum felicitas, quæ in illis viguerunt, eos ad tam immodicam

ſcientiæ famam evexit. Acceſſit induſtria calli-diſſimæ gentis, quæ ſeſe ad exiſtimationem mutua commendatione protrudit, & in alibi orientia ſydera levi deſpectu & veluti faſtidio, etiam maligna laude, nubem pernicioſiſſimam exhalat. Nam & hominum generi dominantur inepto quidem aut inſano, ſed ipſa multitudine impetuque valenti. Si placet, Sciolos appellemus. Hi ſuperbo nec capaci ingenio, rumores, quoſcunque ab Acignianis acceperunt, tanquam ſecretæ rupes multiplicato tumultu referre ſtolida pertinacia aſſueverunt. Tantæ quoque juventutis quantam ipſi excoluerunt, obſtinatis ſuffragiis nituntur, dum ſe omnes ab eruditiſſimis edoctos ſupervacua vanitate contendunt.

Et his quidem machinis intemerata potentia ad ipſa ſydera ſuſpexit. Nunc videas tot fucorum perire ſecretum, Societatis flore paulatim per ipſa fortunæ munera oppreſſo. Nam qui in paucis urbibus ſuorum aliquot lætiora ingenia oſtentabant, qui faſtidioſum delectum habebant ſuam clientelam ambientium, nunc immenſis coloniis diſſipati, ægre ſua Numina in tot templa divident, & exhauſtis civibus ſervitia ad ſacramentum vocabunt.

Quid cenſeam de illorum ſtudiis ſi quæris: in illis non pauci mediocres, per proprias dotes aut laborioſa inſtitutione formati; multa humilia, ſed quæ ſuo & ſociorum vultu fallunt; denique ingentes quædam mentes, quæ nuda & exilia exterorum nomina ſua fama circumvolvunt. Fallitur enim qui tantum ingeniorum proventum eſſe putat, ut alicubi ſpiſſa & tanquam per armenta numerentur. Quod ſi Acignius pro ſuæ catervæ paupertate frequentem induſtriam invenit, quis ideo illudat cæterorum hominum dignitati, quaſi ſi decertandum ſit ſingulis Acignianorum eximiis totam decuriam non opponant? Nam qui Naturam tot capaces & ſublimes animos Acignianis prodigere putatis, cur rurſus effingetis tam ſterilem, ut in cæterorum tanto numero non

ſæpius ingeniorum bonitate luxuriet? Et quidem in ſcientiarum regnum venturus, omnes illarum partes impetus Acignianorum invaſit. Sed præcipua Theologiæ & Philoſophiæ cura fuit. Has antea ſub veterum codicum pondere vix ſpirantes, nova inſania ſcribendi operuerunt. Humaniores autem literas, id eſt, amœniſſimam partem, & ſi mihi creditis, utiliſſimam Muſarum, nondum ſatis delicate habuerunt. Vulgaris, & ut ita dicam, profana licentia facientium carmen, in ſcholis vel miſeris ſcenis, ſuffecit inexpertis adoleſcentibus, & raro Ludimagiſtro publicorum judiciorum periculum fecerunt. Vellem & Criſpum Tragœdiam tenuiſſent, ne ſcire cogeremur, eos non infelicius ſcribere quam agnoſcere verſum. Nam ſi quis ideo doctiſſimos putat, quia rudem pueritiam ad literas informant, peſſimo judicio in infinita rei exiguæ æſtimatione caligat, quod aut mirificam induſtriam magiſtrorum credit ad primæ doctrinæ initia requiri, aut ab Acignianis juventutem perfici, cui forte ad decimum ſextum annum ea ſtudia procul oſtendunt, ad quæ vix curioſæ vitæ maturitas pertinget. Et quidem de eo genere literarum pleroſque afferre ſuam ſententiam non fero, quibus nunquam veræ eloquentiæ imago de ſui aut alieni ingenii ſpeculo illuxerit. Summam & eruditam eloquentiam dico, quæ cæteris comitata ſcientiis offenditur ineptia ſcolarum, neque ſe indulget ingeniis intra veterum imitationem incluſis, quæ ſuas partes in ſtylo ſperare aut ducere non audent. Tam venuſtæ & difficili ſcientiæ vix aliquem ſingulis ætatibus idoneum reperiri non ſine illius faſtigii admiratione videmus, cum huic nemo naſcatur niſi amœno primum fœcundoque ingenio, deinde ſolida prudentia ad civiles aſtus idoneus, & cui patientia laborum nec fragile, ut ingenioſis, corpus, nec refugientem animum offendat. Itaque in Acignianis nullum eſſe, non cauſa contumeliæ objeci, ſed riſurus vanitatem ad tantum vocantium nomen plerumque inexpertos, & ſu-

blimis ſcientiæ imaginem inter viles Ixionas proſtituentium.

Videtis quam prolixe indulſerim Acignianis, quos in amplam eruditionis partem non invidioſa confeſſione admiſi, dum & cæteris mortalibus ſciamus non parcius, diviſa munera Muſarum, nec ibi perpetuam ingeniorum felicitatem eſſe. Nam quod adoleſcentes ad Societatem dicebam pæne de animi libertate deduci, induſtriamque in illis aut opes, non autem naturæ impetum æſtimari, quæ omnibus per ſua vitia & virtutes diverſa vivendi genera diſtribuit, nolo inſtituere defenſionem meam. Vtinam patiantur nos ſuppreſſis querelis diſſimulare inepta ſæpe tela, ſed in illam ætatem valentia; quæ ſi vellem excuſare, quid amicius invenirem, quam illos juventutis venatores decipi inconſulta pietate, nec crimen in omnibus hærere? Temerata quoque ſecreta, & arbitrium familiarum illis callidiſſima inſinuatione quæſitum, hodie intemperantius rideam quam indigner: quippe omnis doli ingenium poſt primam aciem hebeſcit, & quos inſidiæ ſecundos aut tertios decipiunt, digni quoque videntur maturius periſſe. Cur igitur in illos ſcopolos offendimus, & jam tantis naufragiis tectos? cur illam domeſticæ cenſuræ procacitatem non excludimus, quæ nunquam ſevere detrectantibus illudit, ſemel autem infuſa, non facilius ſiſtetur, quam flumina, quæ viam aquarum ponderibus ruperunt. Ad ſummam, ſi intentum peregrinæ merci vectorem, ſi ſervantem aſtra agricolam, & militum arma probamus, quis Acignianos damnabit, ſi, quem facillimum credunt ad potentiam, aſcenſum omni artificio pertentant? Imo applaudam ingenioſæ calliditati, & ſtultam prædam in tot caveis videbo.

Contentus tam modeſto indicio, atrocitatem majorum facinorum ſubmovi, quæ fama vel inimicorum acerbitas adornat, &, ſi vere æſtimamus, in ſolam calliditatem & felicem prudentiam luſi. Multi enim magnitudinem illorum invidioſa ſpeculatio-

culatione damnamus; irati non iisdem artibus nobis quoque patere ad gloriam iter. Nam ut austeram virtutem tanquam signum textumve antiquitatis suspicere in aliis solemus, incommodam autem in nobis aversari, sic è contrario beatam fertilemque fortunam aliorum liventibus oculis perstringimus, quam à cœlo post omnem criminationem tacita veneratione mercamur. Quod si Acigniani simplicitatem meam agnoscent, facile residui amoris vestigia amabo, quem apud nos utinam publicis offensis non extinguant. Si vero pro authore scriptum premunt, si devota in me tela facili Euphormioni & aperto vulneribus infigunt, non irascentur liberrimo dolori, qui adhuc priscæ consuetudinis memoriæ pepercit. Nullas injurias pervicacior indignatio solet ulcisci, quam quæ creduntur in publicum emissæ, & ingratissimum beneficii genus est de universis mereri. Purgatus itaque totis corporibus, & tam grandi liberatus judicio, ad singulares homines, & quidem gravissima majestate dignos confidenti defensione decurro, quibus magnifice negligentibus maledicta, neque tristi supercilio industriam damnantibus, risus aut sensus meos aut pœnitentiam approbabo. Non excidere his seculis Antigoni atque Pyrrhi, qui multa convitia despiciant de fastigio suæ famæ, nec Antonii celebrata jucunditas, qui provocatis aliorum salibus, in se quoque ludibria invenit. Sed non patiar conscientiam meam de integritatis suæ fiducia simpliciter ad deprecationem traduci. Ipsa lex citatos ad tribunal non tantum, si, quæ fecisse arguuntur legitima quæstione, negaverint, sed & si ea fecerint jure. litera salutari dimittit; & Prætores æqui bonique judicia abstulerunt severitati verborum. Etiam in fabulis populus agitatur, qui primo criminis vultu deceptus, in Cnemone parricidium vindicavit. Adeo non est ubique aut amare simulatam virtutem, aut vitiorum imaginem odisse. Sed præcipua ratio in æstimandis laudibus aut convitiis esse debet? Nam & illæ sub querelarum

sæpe

sæpe & atrocitatis specie vibrant; hæc autem inter maligna præconia periculosis insidiis conduntur. Itaque nec Satyram fecisse excusabo, nec ad illam accessisse qui Panegyrin expectarent; modum vero tenuisse ut castigarem licentiam scripti ad eorum laudationem quos notabam, æquissima monstratione defendam. Nam inania nec turpium vitiorum simulachra in plerisque quæsivi: ut sub opinione querelarum opportunissima prævaricatione laudarem. Hos si tam mansuetum judicium offendit, damnantque beneficium innoxiæ libertatis; saltem patientur emendari facinus, & superfusis laudibus, instar Simonidis oculos suos quærentis expiari.

Et Callionem quidem tam suis lineamentis expresseram, ut suspicionem à cæteris viderer submovisse. Ne illum quidem produxeram vulgo, ne spem redeuntis amicitiæ vulgata nec sanabilis injuria extingueret. Igitur quædam vela circumvolvi illi tabulæ ad ipsius naturæ veritatem expressæ, ut nec alius meis telis huic soli destinatis sauciaretur, & tamen secreta ignominia plus pudore in conscium mentem quam infamia sæviret. Multos quoque admonebam, errorem quem nunquam amator Poëta expiavit, non tutius latere quam verum Callionem. Nihilominus aut in plures divisa scena infelici curiositate quorundam non unum inquinabat, aut unius actus suspicione tota tragœdia innoxiis imputabatur. Quibusdam sufficiebant obscura natalia; alii facile ingenium, & virtutum vitiorumque potens, vanis suspicionibus luebant. Illud vero acerbissime tuli; præclaræ dignitatis purpuratum traductum sub hac larva ab inimicis meis iniquissima accusatione jactari.

Molles & parum viriles illecebras quibus voluptatem invitaret, turpemque formæ curam ajebant, falsa quidem illa sed contumeliosissima procacitate dilatam. Hoc autem non illi modo quem volebant, sed & ubi Callioni objecerim ignoro, quem tantum paruisse sui seculi vitiis, non autem

muliebri

muliebri ingenio præivisisse contendi, sed adulatio Satyra pejor, summo & nobilissimo homini illusit, eum sub Callione laceratum, & inter Berecinthiæ Gallos per ludibria & enervium vitiorum contumeliam exsectam. At ille quia nihil de se ejusmodi credebat, aut referentibus tardiori fide consensit, aut quicquid illud erat infra ultionis dignitatem esse duxit. Mihi autem ignoto, & alieno facinore laboranti, cum ultra biennium in ea suspicione jacuissem, ab inimicis nuntiatur me parum pro modestia tantum hominem tristi & inverecunda oratione læsisse. Turbatus, & extemplo conscientiæ interrogans fidem, circumspiciebam ne qua tam intempestiva impietas nugas Euphormionis polluisset. Nec timebam meditati facinoris culpam, sed verebar excidisse inter publicos questus quæ in eum non sine conjectura deflecti potuissent. Vt deinde Callionem nominarunt, tunc vero attonitus & impatiens contumeliæ, non risum, non iracundiam tenebam, simulque ingemiscebam miseriæ Optimatum, qui neque sua bona neque mala, nisi ex aliena fide cognoscunt. Et illius quidem nomen fideliori reverentia tacebo, quam stulta & imperita adulantium nequitia, qui nescio quid de illo videntur credidisse, in quem Callionis scenam convenire putaverunt. Quod nisi in curiosa excusatione offensam metuerem, satis antiquissimæ gentis imagines expugnarent infelicitatem nascendi, quam in Callione traducebam; & totius ordinem vitæ, notæ & à multis celebratæ virtutes non agnoscerent. Summa igitur excusationis hæc erit, me nulla invidiosi scripti parte, ne concesso quidem & innoxio joco, ejus innocentiam lacessisse, nec eum quidem occurrisse, de principibus viris lætiori procacitate ludenti; eos autem qui inepta sedulitate ipsum nempe in Callione invenerunt, abominandos tam integræ domui esse, quod per illius maledicta amoris & diligentiæ quæsiverint nomen.

Sed nec solertia meliore meum Anemonem produ-

produxere de tenebris, in quas illum compoſita conjecerat larva, eo etiam pejores quod integerrimam matronam eodem facinore læſerunt. Contubernalem meum ſe inanius efferentem, ne ipſo quidem invito eram ultus, & quidem ne hæreret ſuſpicio, uxorem attribueram, cum ſpem ipſam conjugii ejuraſſet. In ea vero muliere multarum impudicam licentiam exponebam, ſed præcipue ſubitam & inconſultam libidinem flagtioſæ domus. Sed nec favore laſciviæ niti, aut frangere obligatos mihi animos quærebam improba voluptate legendi, cum non videretur dubitandum tam fœdæ mulieris æſtus nemini placituros, viris certe faciles & oblatas voluptates aſpernantibus. Illam autem quam fœda ſuſpicione violarunt, neque ſuo merito Satyram timuiſſe, neque mea integritate oportebat. O virtutis inanem cuſtodiam ſui, ſi alieno ſcelere deformis eſſe poteſt. Matronæ proſtituere famam, & de mea Comœdia in fornicem deducere, conjectores ineptiſſimi audebant, digni, ſi perveniunt ad populum qui nati per eadem ſcelera, vel non meliorem familiam ducere credantur. Et hæc quidem in privatorum ignominiam jactabantur, ſed præcipua moles invidiæ me in Protagonis & Doromiſi nominibus pæne toto pondere afflixit: neque tamen moleſtius fuit hic criminibus onerari, quam nunc lætandum puto defenſioni locum eſſe per ſummorum hominum laudes ituræ; niſi omnino deliquiſſe me credas, quod tam ſancta nomina indigno polluerim loco, & velut contagione criminum quæ in aliis arguebam. Nam nec olim Principis ſignum inter multas ſordes, aut funeſta obſcœnæ ſedis vilitate ſtetiſſet. Cur igitur in Satyram auſus tam indignos conjicere Heroas & velut in mortalitatis mala ipſos deos adoptare? Hæc ſi triſtis objiceret Cenſor, non fortaſſe à ſincera ratione erraret priſcæ ſimpliciſque virtutis: cæterum nec peritus hodierni moris erit, & intempeſtiva probitate moleſtum facillima defenſione ſubmovebo.

Nunquam noſtro ſeculo tam pervicaciter iratus

fui, quin paria aut fœdiora in Majoribus facinora ognoscerem; & de fatis injuria queritur, qui post Heroum ætates inter mortua semina virtutum putat se in sola vitia natum esse. Sed non susceperam revocare memoriam pristini pudoris, & velut exemplis tot autorum consuetudinem nostrorum malorum sancire. Ac præterea videtur inhumana accusatio quæ in solam nec profuturam ignominiam mortuorum insurgit. Sed & humanæ naturæ vitio, maligna gaudia criminationem viventium insinuant; frigida autem & intempestiva reprehensio antiquitatis non inveniet probatorem. Igitur nec accusationem pessimæ ætatis institui, ac ne quidem hujus ævi corruptissimas gentes aut stultissimas veris & meritis conviciis prosequutus sum. Gallias Britanniasque, id est, florem universi, & humanitatis hæredem quæ decurso Oriente in nostrum vesperum deflexit, in severitatis meæ titulos causasque rapiebam, tum quod nitida & exacta corpora suos nævos melius ipsa dissimilitudine fatentur, tum quod ibi literarum domicilium esse, & istius notæ volumina, inter liberos & ingeniosos homines, & quidem sine altiore malitia procaces, sciebam avidius excipi. Et fortasse in vitia dicturus, nescio cujus vitii jam tacitis sanciti suffragiis commoditate usus sum. Si tamen vitium appellem, solutam quidem illam, sed innocentem & peccantem intra verba dulcedinem jocandi, aut etiam de fastigio rerum & tota Orchestra disputandi. Nam quis dies Galliæ illuxit qui evulgatis aut se inter conscias tenebras prementibus libris novum scriptorem per aliena ludibria commendare noluerit? Taceo quod illiberali ingenio & sæpe non artificioso facinore magna & casta nomina diris & crudelibus contumeliis infestant, in quibus plerumque sola temeritas placet vel mentiendi audacia, cum statim moritura novitate.

Sed nos quidem plus quam Herostrati nomen de memoria tollamus, cæterosque humanius sævientes, si placet, saltem ad cognitionem & judicium

dicium admittamus. Ex iis aliqui, jam in partes discedentibus sacris, mystas adversæ factionis permisso & veluti religioso odio, falsis sæpe sed apud suam plebem creditis facinoribus aut ludibriis objurgant. Alii in externos obversi Principis sui imperio late viciniam destinant, & inter Musas suas debellant. Illi exprobratis hominum aut regionum incommodis toto spiritu licentiam suam fatigant. Quidam felicitatem ulciscuntur, quæ indignos attollit, multosquoque muliebris fastus, aut impotentia, de sua sorte exeuntium ad scribendi violentiam accendit. Etiam lenta judicia, emptæque curules, & forum prædonibus plenum, irritos & supervacuos accusatores invenit. Iam nugę & cassa vanitas incolentium aulam, jam perjuria amicitiā polluentia, jam omnis conditio & sæpe virtutes citatę sunt literatorum studio ad populi famæque tribunal. Mihi autem inter hos acres impetus, & interdum illustres, illi, plurimum aberrante prudentia, videntur in ineptiam quam in aliis castigant incidisse, qui gravi & ad majestatis speciem ornata sapientia larvæ ambulant, id est, qui plurimum sapere volunt, subiti patres nec à censoribus recitati. & de magistratibus queruntur; remque summam non rogatis sententiis evolvunt. Nunc suarum partium sacra veluti de fastigio aliis inaccessæ sapientiæ excutiunt: nunc populi mala, & inconsultæ fortunæ munera, nihil profuturæ iracundiæ ostentatione vexant. Audent quoque Regibus componere sua edicta, & quam vitæ rationem probent inimica potestate præcipere. Inter hæc, modestia & hilaritas de tumescentibus exigitur scriptis, quæ libertatem styli sibi multa permittentis potissimum commendant. Nam ut immensa & inanis loquacitas nullis feriis condientium risus probatur, etiam in Parasitorum vilissima fame: ita nec victura aut profutura cavillatio, perpetua sapientia debet esse invisa. Cum oporteat omnem Satyram aut veniam habere modestia, aut lepiditate mereri. Sit igitur, ut prosit, altis quidem viris-

quequerelis consperfa & plena comitatis, ut delectet, magisque suo seculo & vitiis quam hominibus irascatur. Neque enim aut Tarentinorum quisquam Metoni offensus est in errorem civitatis ad Pyrrhi auxilia conversæ ludenti; aut lenitas Bruti trucem Fannii libertatem admisit.

Igitur Gallia in infinita libertate scribendi indignis & felicibus Satyris exundat, dum omnis generis ingenia vel impatientiam risus per hæc ludibria offendunt, ut tumorem subeunti invidiæ levant; etiam tum prudentiæ applaudunt quam sibi affinxere: pessimi autem vel fortunæ suæ crimine omnibus irati, vel malignitate livoris ipsam maledicendi voluptatem satiant. Hos mores polita disciplina, & in humanissima quidem gente, palam ulcisci, an opertis oculis dissimulare debeat, si quis quæret, primum sciat, cœli quidem & terrarum velut fata, non arborum modo aut animalium genera pro regionum conditione varia esse, sed & in mortalitatem valentia nostram, vario & dissimili affectu incolarum animos temperavisse. Sub hoc cœlo subtilis & sæva timiditas videtur, sub hoc autem insana & sese profundens temeritas nasci: reverentia Principum, aut odium legum, vectigalium quoque patientia, vel infra avaritiam sanguinis sui cura. Nec ullus est humanarum mentium affectus qui non aliquem Orbis locum præcipua religione invaserit. Huic itaque morbo sese male tenentium linguarum mederi publico imperio præfecti haud dubio debebunt per terrorem sævientium legum, in illis gentibus, in quibus despectum Principum odiumve quidam communis spiritus alte egit; aut sicubi tardos provisosque sermones non nisi matura animorum acerbitas expromit: At vero Gallicis animis ipse halitus superstantium astrorum longe alia ratione providit, qui extemporaneo impetu pæne iracundiam priusquam conceperint, effundunt, industriamque jocandi non sæpius inimicis quam familiaribus adornant. Ibi virtutes & vitia, si vere judicamus, majori quam pro vero specie erumpunt,

punt,

punt, quæ laxa inaniter & effusa nunquam ad verum bonitatis aut malitiæ ordinem possunt cogi, nisi cum refelluntur. Testis alacritas in fidentibus animis magnifice exsultans, altoque spiritu gloriæ & discriminibus ad fastum intenta; ista quoque procacitas, & asperitatis Satyricæ morsus; quorum illud fortitudinis specie tectum, hoc autem persona maledicentię infame non paucos hoc seculo decepit. Quippe illa generosi spiritus velut expressa effigies, dum per inconsultos tumores in Gallica juventute luxuriat, nihil est aliud quam adulterata fortitudo, quæ sua petulantia veræ virtutis decora projecit. At vero idem torrens cum ad obices rumpitur inhibitus, æmulatione aliorum, & ad experimentum provocante fortuna, tunc inanis ferocitas de illo fastu suam aciem evolvit, rediensque in virtutem ad virilem & maturam fortitudinem se componit. Hoc contra malignitatis simulachrum, hæc nonnumquam insana & præter fascium reverentiam procacitas, ut turpissimam larvam habet, sic intus innoxia, nec vero facinore deformis, ipsa libertate contenta est. Si vero non parcentibus edictis teneretur, tunc fortasse totum virus, quo per hanc lasciviam se Gallica ingenia exonerāt, in immanium & tectorum ulcerum tabem coiret. Adeo sæpe virtutes & vitia non sunt priusquam lacessantur. Igitur ut eædem arbores pro terrarum situ naturam quoque mutant, nec Persarum mala Romanos extinxerunt, cicutaque nonnunquam utimur ad frigiditatem potionis; ita mores æstimare ad ingenium utentium oportet. Neque plus eadem verba, quam ritus in his illisque gentibus diversa significant. Et fides aliorum populorum linguarum pensata modestia, seditionum scelerumque pericula male in Gallia metietur innoxia scurrilitate, quæ his nugis occupatum fastidium odiumve præsentium rerum & in nonnullis fortasse nequitiam consumit.

Erectus hac consuetudine tot inultis ludibriis sancita, quamquam alienæ gentis homo, ausus

ſum in jura & veluti ſacra Gallicæ libertatis intrare, & Satyram, vix ultra titulum ſævientem, leni fletu & inermibus jocis implevi. Quod niſi Principes Viros tenuioribus velis obductos (ut nec longa conjectura dubiave retegi poſſent) egiſſem in hunc ludum, quis (ô facinus) innocentem turbo, quæ tempeſtas inundabat! Nihil eſſet triſtiori ſupercilio grave, nihil invidioſa atrocitate ſuſpectum, quod non malevolorum improbitas in contumeliam illorum rapuiſſet; mihi quidem inſimulato tam funeſtæ loquacitatis gravis, ſed illis iniquior quos tam grandi malorum facinorum ſuſpicione violaſſet. Igitur ipſam purpuram conſultiſſima ratione detexi, ut æſtimari modeſtia mea poſſet, nec in deos crederem auſus quæ vilioribus ingerebam, aut quibus etiam ipſa vitia ſub fictis & ſcenicis nominibus lacerabantur.

Cum hæc moderatio tutum iter primis ſcriptis præſtitiſſet, neſcio qua fiducia in ſecundum Euphormionem excrevi. Hic cum primo ſe ſolveret riſu, ſupprimere jocos jubetur, & ex operarum manibus, ad judicium mulctamq; deſcendere. Quod cum mihi tot fluctibus terriſque diviſo amicorum indignatio ad intempeſtiva odia vocantibus literis pertuliſſet; non indulſi dolori, aut repentinis inimicitiis mutatus ſum. Nam & Magiſtratus ſciebam, ſi quid injuriæ eſſet, ignoti hominis libello obtuliſſe, quod ſi maxime meum eſſe cognoviſſent, tamen peperciſſent diligentiæ, quam prætextu publico in me malevoli homines vel imperiti erexerant. Nimis enim humiliter ſummorum Magiſtratuum res erunt, ſi ſufficere minimis debent: & illorum otium ſeveriſſima lege turbamus, niſi alienam concedimus fidem, cujus diligentia tuta præſertim judicia & extra fortunarum ſortem exerceant. Libet quoque agere gratias ipſo nomine injuriæ, quæ Euphormionis famam fortaſſe extulit, ipſa damnatione præſignem. Sed jam fracta invidiæ nube, haud dubia timidave fiducia exſpecto, ut expertam verecundiam emendata in Eleutheriam ſuffragia

redu-

reducant. Quantumcunque ſevero tribunali diſceptemus, ecce, Italia & ab utroque Germania cœlo, ludibria, ne appoſitis quidem penſata præconiis, non modo neglexit vindicare, ſed pro munere amplexa, ingenuæ libertati applauſit. Vbique evulgatus, velut præmio delationis ſuæ liber in illis urbibus illiſque domiciliis quæ notavit, jam fidelius mores explorat: & ſua indicia, præſenti teſtimonio ſancit, aut in jocum traductus emendat. At Eleutheria in immani patientia urbanitatis, proh fatum, meos ſales publico donare dubitavit, quæ ridiculam, &, quod eſt pejus, non ridentem ſui Militis audaciam, & equitis fanaticum robur, & toties ſcribentium pudendam libertatem, nullo ſupercilio tam ſedulæ majeſtatis offendit.

Sed nec illis tenebris projeceram fœtum, ut obſcurus parens eſſem, & ſi quid paraſſem atrocius præſentiſſimus vindex erat, qui in ſuis nunquam ſociæ & amicæ majeſtatis deſpectum patietur. Ignorant moderationem mei Regis, qui, quam pacem Orbi facit, non putant ad verborum etiam tranquillitatem pertinere. Nam & diligentius in populi ſui ore, ſociorum Principum famam amat, quam ſuam caſtigare, gnarus nec amoris pignora cum improbis jungenda, neque bonos contumeliarum flagitio eſſe lædendos, ſed nec deorum crimina licenter in vulgus & ſine honore efferenda. O præclarum, & quod tot Principum ambitio inter feroces & inhumanos titulos non vidit, bonitatis fideique cognomen; quæ in hoc inultæ amentiæ fuiſſet. Sed laudationem omitto ne ſuſpecta adulatione eviléſcat. Longa poſteritas, quæ vere de præterita virtute cenſebit, ſatis tantum memoriam ſua in noſtra tempora invidia commendabit. Cæterum non facile videri debebam, voluiſſe tunc primum ſe tradentem fortunam jugulare, & profana petulantia in quædam Numina, mihi inconciliare omnes deos. Quod ſi faventibus vindiciis, quæ hoſpitibus certe debetur, jam non fidelius tamen à ſe

amicorum imperio Regum quam nomini esset consultum. Etiam cum hoc lustro horribilis atrocitas Diræ una face pæne Britanniam cremasset, & proditionis nefas vix de suo jugulo esset excussum, de populi solicitus voce, nihil prius edixit, quam ne qui tristi suspicione macularet Regum sociorum dignitatem. Iocos tamen, aut vulgaria, & veluti per totum populum lassata ludibria, exorabili comitate agnoscit, quæ se lepiditate conciliant, & nocere jam non possunt, veneno quod tectum & occultum sævisset jam corrupto & per nimium aërem expirante.

Hoc arbitrio fortunarum mearum potuissent fortasse magistratus dubitare deferentibus meum nomen, nec vicaria fide tantilli voluminis conscientiam explorare; cum præsertim scriptionem in quam magis tempestas incubuit nuncupassem Heroi, quem fœdis convitiis præficere, supremæ nec in hoc Rege tanto plus vibrant quanto Natura capacior communium vitiorum facultatem obtulerat, ne inepta necessitate esset probus. Hoc est enim esse sanctum, non si à sceleribus abes, sed si ea refugisti. Equidem Rex meus gloriari pulchre potest: nullos quidem exterorum suis muneribus ad perfidiam fraudis allectos, sed nec proditionis conditionem ferentes humanius auditos, quam ludimagistrum Faliscorum Camillus excepit, audiant Magistratus meum librum (nam pro se ejusmodi dicet) eum facile de judicii metu littera salutari exsolvent.

Sed in Protagonem tamen lusit, & de Doromiso totas chartas implevit. O horribilem rectarum mentium calamitatem! secura flagitia occupare præmia virtutis, beneficia autem & merita periculo sceleribus constituto pallescere. Ego vero si literatorum infortunio quæstum accepissem librarium, anxiamque mercedem sordidissima adulatione captassem, nemo ante Protagonem erat cui meos labores exprobrarem: illum extra humanam sortem laudibus eductum, illum huic honori qui est ambitioni humanæ charissimus esse

subve-

ſubvectum; nec unico ſeculo duratura præconia merituris ſaltem donis & imparibus comparanda, nunc gratuitis muneribus & ne æſtimata viderentur confuſo ſub Euphormione nomine largientis ipſa gratia periit, & plus invidiam, horum temporum vitium, quam meam fidem inaſſueta integritas adjuvit. Ecce autem ne hoc quidem beneficium fata indulgent, ut apud ſentientem me excuſem, cum vulnere (ô dolor!) poſt omnium memoriam indigniſſimo, ille Protagon, ille natus ad miraculum terrarum, deſtituerit Orbem. Proh facinus ad noſtri ævi infamiam efficax, quod per teterrimum nefas tantum Principem nondum poſcenti reddidit cœlo. Sed & ſtupor lachrymas, & ſtuporem ultionis cupiditas, de omnium pæne gentium corde & oculis ſubmovit. At te adoranda Anima, te melius per virtutes & famam quam per exeuntem de buſto Aquilam conſecratam, hic omni ſolicitudine placabo; ſi quid de tam juſta remiſero cura, non minore flagitio quam ſi viventem offendiſſem, peccaturus in Manes. Sed nec ille excanduit, & ſi adhuc dignaretur mortalitatem noſtram, nullus certior aut veniæ author eſſet, aut innocencentiæ meæ vindex.

Stabat ad tribunal Africanus, & jam intonuerat acerbitas in ipſa innocentia quærentium crimen, cum Antiochum, filiique vinculum & indicium corruptelæ non expavens, ipſam quoque defenſionem erubuit. Iudicum quoque plauſus, revocata beneficiorum memoria, in Capitolium uſque perduxit. Tam memorabili exemplo meus liber de reorum pulvere digniſſimo tumore conſurgens, & ſummarum creditor laudum perambulare potuiſſet Protagonis totum limen, donec præmiis abſolutus abiret. Primum enim non imparis dignitate perſonæ, tantum nomen magnificentiſſime operui. Nam quid aliud Protagonis cognomen quam militaris ſcientiæ veriſſimam confeſſionem expreſſit? Nec penſata tot principum tot ſeculorum laude, illum omnis memoriæ pri-

mum ac pæne ſolum ducem, in juſtum gloriæ faſtigium aſſerebam. Nempe ex hoc convitio cæteræ & ſub judicibus litis, ipſa innocentiæ meæ verba ad teſtamentum citabo, nunc igitur eſt in Euphormione Protagon: *Vir hoc ſeculo major, & dignus fabulantium miraculis vatum*: hic alius, *nihil de eo mortale prædicabat*. Et ſolertiſſimus ſenex multis in eum præconiis effuſis in hæc verba deſiſtit: *Nulla ſecula Protagonis genium æquarunt*. Et, *Nec quemquam ſimiliorem Numinibus ad nos fata tranſmiſerunt*. Nec minor eximii viri cultus totum ubique Satyricon adoratæ majeſtati ſubſternit. Quod ſi de jocis publicis meus deinde liber crevit, ſi cum populo ſcire auſus ſum, nec acerbiore riſu quam quo Protagonem delectarem inclamare Thalaſſio, ignoſcite, quæſitores; bonitate Protagonis & veſtra libertate ſum deceptus. Sed videte, ne majore piaculo nimis officioſam diligentiam polluatis, dum hos ludos intempeſtiva ſeveritas ſilentio damnatos videtur neſcio qua cenſura notaviſſe.

Si vero de Fortunæ deſcripto imperio queruntur, quam in ipſo Eleutheriæ templo, ipſa ara, ſanctiſſimo honore appellavi, ſi aſpernantur illam deam, & me quaſi ſuorum ſacrorum ignarum incuſant, certe legum ſuarum videbuntur obliviſci, ſed & parvam gratiam habere illi Numini, per quod ipſi creverunt. Nam quod his ſeculis virtuti ſtabile iter ad opes, niſi jam opulentæ? aut quis ad magnarum dignitatum culmina, niſi quadam ſorte pervenit? ac ut nemo niſi dignus, aut divitiarum potiatur aut honorum, nihilominus opus eſt fortunæ regno, quæ æquales virtute, ſaltem impari felicitate diſtinguat. Nam multorum ingeniorum magnæ dotes, velut debiles & ipſa paupertate ægræ jacent. Libet aliquando meminiſſe Satyricæ libertatis & iterum adorare fortunam. Tu es, inquam, ſine qua nullæ virtutes ſibi placent, nullæ poſſunt per noſtrorum temporum tempeſtatem emergere. Tu de ſacerdotiorum collegiis ſuffragiorum poteſtatem, tu de opulentis

pulentis ſolitudinibus excuſſiſti, ſed & forenſibus miniſteriis in hoc arduo locatis quo ſolum extructæ pertingant divitiæ. quæ via nudæ induſtriæ patet, aut quid ſaltem felici ignaviæ vel ingenioſo ſceleri negaviſti? Sed tantos & tot faſces tibi hæc ætas non dedit. Iam olim omnia potuiſti, etiam ante luxum atque æſtus; etiam cum memoriæ labentium annorum ſatis fixæ parietis fides erat, cum numerantibus clavis, & captas tot annorum uſu gentes nulla interdicta extorquebant. Hac veneratione Fortunæ ſi quis offenditur, aut ipſius beneficiis ſaginatus, capta & ebria mente deſævit, aut ſane eſt iratus, nec reſpicienti per tot vota litavit. Sed hoc totum non video quo argumento poſſit ad minimam Protagonis notam aut injuriam traduci, cui etiam fortunæ arbitrium adſcripſi, ut felicitatem ab illa nemo magis quam ab iſto exoraret. Doromiſum autem (alterum Satyræ crimen) immani piaculo aggreſſus ſum. Scilicet ab ipſo nomine initium injuriæ fuit, & Doromiſum appellavi, quaſi per nimiam frugalitatem liberalitati infeſtum. Ecce de infelici beneficio novum nefas, amoriſque conatus iterum indigniſſimo reatu perculſi. Quaſi Doromiſi non invenerim nomen, quod nullis donis tanta integritas poſſet, nulla ſolicitatione perverti. Cur igitur ambiguum nomen (nam vos ambiguum feciſtis dubitando) in triſtius deduxiſtis, niſi quod mens mala, in ſuſpicionibus gravis veneno ſuo paſtum de innoxio flore quæſivit? Sed & illum quibus verbis, qua commendatione celebravi? Amiſiſſet Satyra ſuum nomen, ſi paulo ulterius indulſiſſem. Nunc *vir ingentis natura* appellatur; nunc *qui in cœlum poßit meritißima prædicatione levari.* Nam imperitiæ imputabo æmulorum, ſi vel ſenem de illius frugalitate loquentem, vel Euphormionis inopiam cum ſuo artificio Muſiſque neglectam, in criminationis acerbitatem deducere audent. Nimirum æquo jure ſua libertas ſcenæ ac Satyræ larvas indulſit, quibus ſupra Pythagoræ fatum ſæpe homines renaſcantur in die,

& nunc

tione. Nam qui continua integritatis fiducia suam causam cum cœlo Principibus miscent, mei premendi occasionem putavere se nactos, quod eodem scripto in Labetrum & in ipsos jus libertatis exercuissem. Sic igitur potentiam alienam ad sui ultionem callidissima fraude armarunt. Suis injuriis silentio tectis, tanquam pio & laudabili dolore commemorant contumelias; (ita enim appellabant) quas ego in Labetrum & Pedæam flagitiose fudissem. Adeoque valuerant astus, ut innocens procacitatis Euphormio, novo judicii genere, in alio Euphormionis & Satyrici innocente pæne vindicaretur. Et hoc quidem atrocior videbatur injuria, quod Pedæam illis jocis miscuissem. Nam & severius suæ Metellæ vindictam in Athenas quam defectionis Sylla exequebatur, & hic Scytha qui in Bajazete pæne facta Ottomanorum præcepit, plus contumeliis in uxorem quam imperii libidine accensus est. Non est tanti meus liber ut imparis odii magnitudinem excipere velim, &, si pietatem nolit, ultro se iratis noxæ dedit: plus tamen innocentia sua motus quam periculo meo. Labetrum & Pedæam non tam originis vetustas, aut potentiæ extulit robur, quam virtutum claritudo. Neque præconium tantæ confessionis jam effundo, aut spe beneficiorum agitatus, aut indignitate terroris. Sed ubi res ad serium procedit, non ausim ad tanta fastigia nisi vera adoratione suspicere. Et vero nullius flagitii incusatos tantum veluti publica voce produxi. Nam communem, & si maxime esset verus, non turpem rumorem sequutus sum, & per aliquot jocorum suavitatem expressi, ac ut magis impetrabilis venia offensæ sit, non tam illud in Euphormionis ludum arripui, quam ut fabulæ vanitatem improbabili narratione damnarem. Igitur nec isti libertati mallent tristi & ignobili superbia irasci. quam ridere cum domino gentis humanæ, qui trimestres liberos felicibus nasci impatienter non audivit. Sane de Liphippo, nisi ex persona aliorum nihil dico, quos si reverentiores majesta-
tis se-

tis feciſſem, periclitabar adulationis opinione contemni.

At Thebanos quis ignorat eximie à me coli, dum majorem noſtrã patriam aſſidua veneratione appello, & amicitias illorum ambitioſe quæſitas ad ſcrupuli moleſtiam & ſolicitudinis conſervo. Nec illi moderationis obliti, acerbius meos riſus quam eos miſeram exceperunt, digni quos veris laudibus attollam, cum ſynceris judiciis nec falſa beneficia admittant, nec injuriarum ſpeciem vanitate præjudicii ulciſcantur. In Aquilio autem è vivorum ſocietate jam ſublato, etiam ſupervacua excuſatio eſſet: in cujus conditorium neque fama meæ narrationis intrabit; & ſi maxime fieret, ejus manes humanis negotiis non ſolicitantur.

Vereor ne prolixa trepidave defenſio meæ cauſæ fiduciam corrumpat, præſertim quam non ita ſuſcepi quaſi inimicorum meorum humiliis pulſare meam quietem ægritudine ſolicitudinis poſſet. Magnatibus autem ſic me facilius approbabo; Nihil ſcriptum aut cogitatum eſſe, quo illorum dignitatem violarem; Si nihilominus perſeverant ſuſpicari, me exſecrationem mei fætus pretium ſuæ benevolentiæ eſſe facturum.

Domita autem vel ſedata vi ferocitatis externæ, jam forte familiaritas merentium quæret, num tam perpetuo favore mei pignoris caligem, ut in eo cognoſcere errores aut agnoſcere non poſſim, denique ſi quam eum toti orbi, tam etiam mihi excuſo. Nam & Brutus ſuos liberos primum virgis, mox ſecuribus cæcidit, ille autem adulterii vindex non prius filio oculum reliquit, quam ſibi excuſſiſſet; & ubique quo eſt tolerabilior lenitas parcentium ſuis, eo laudabilius erit hujus veniæ ſuavitatem aſpernari. Igitur tanquam è publico rediens, & hemicyclo augente privatam majeſtatem domeſticas de ipſis Præſtitibus culpas expecto. Neque mollius quam jurata ſententia diſceptabo, vel ut tanquam Hermolai patrem ſua rabies in filium abſolvat, vel ut ipſius filium

lium

lium iracundia parentis eripiat externa misericordia per internam & velut parricidalem discordiam, benignissima lite erecta. Ecce autem jam vexatum percensui scriptum, duriusque discussi, quæ recipere culpam aut abscondere possent, nihil publice peccatum annotavi quod castigatione in exemplum possem ulcisci. At privata & tantum in domesticum nomen errata, etiam ætati donavi. Primum quidem, invidiosi argumenti ferociam, quæ sub prima juventute adhuc rudem & inexpertam libertatem sævientium odio vel iracundiæ objecit, tum conatus præmaturos, & cupiditatem famæ, quæ luxuriantem vitio annorum scriptionem novaculæ severiori non servavit. Nam in prima Satyrici parte etiam quotidie lituras facio, ut in multis velut fronti invenustæ, saltem velum imponam. Sed hoc judicium non ingrata violentia mihi ereptum fatorum clementiæ permisi, quæ hoc pæne exeuntis pueritiæ tyrocinium victuris spiritibus annumeraverunt. Secundæ vero parti quæ, provectior biennii mora, sapuit per prioris impetus nævos, meam quoque gloriam imputo: ac quod Epidicus & Orator suis authoribus fuerant, id mihi de Callionis potentia liber Euphormio, & se primis litteris sub fabula imbuens, esse potest. Nimirum ut censeri per illius virtutes aut vitia non recusem. Neque me tam propitii itineris ad gloriam potest, aut si mavultis præclari erroris, pœnitere, sine contumelia immerentis fortunæ, quæ velut consilio meam temeritatem provexit. Adolescentibus autem totique juventuti, quæ adhuc curiosa & libera diligentia speculatur aditus ad ulterioris vitæ securos & opulentos cursus, meis cautionibus, & jam experto navigio, quo adremigent portum ostendam. Fallitur enim qui literarum splendorem putat etiam Pluti cœcitati illucescere, & statim ac in Parnassum pervenit, opes ab Apolline efflagitat omnis metalli conditore.

Nam omnibus seculis diverterunt divitiæ à studiis virtutis, & sæpius Philosophia in gratis

friguit,

friguit, quam purpuram deſpexit. Illi ipſi qui libertatem ſolutarum gentium ſubegerunt eloquentia, qui Cheronæa in Philippum arma cudere; qui Corneliis Sergiiſque ſua conſilia extorſere, non exiviſſent de Rhetorum umbra, niſi nudæ eruditionis altam & candidam ſimplicitatem mixtura civilium negotiorum corrupiſſent. Nemo igitur intra ipſas literas aliud ſuis laboribus promittat; quam caſtiſſimæ dulcedinem voluptatis, & ad ſummam inutilem egentibus famam. Ille nobiliſſimus amor impetuſque ſciendi, à pecuniæ & ambitus utilitate ſemotus, in ſecuris & jam felicibus ingeniis, inter avitas opes digna & præcipua majeſtate ſe commendat. At vero ſi quis impari amore deceptus, deegeſtate ſua altiſſimas quoque Muſas contemplari & eadem ſinceritate colere audebit, quantumcumque magnifice cogitet, ſæpiſſime de Hecates cœna guſtabit.

Nam ut primum de Rhetorica dicamus, & humanis literis, ſequentemque has Philoſophiam, quod præmium quamve ſpem illæ Nymphæ ſuis amatoribus invenerunt? perpetuum ſcholarum pulverem, & (proh facinus) in tam liberalibus diſciplinis ne quidem mercenariæ doctrinæ opulentam locationem; in privatis quoque familiis educationem puerorum jam olim ſervilis neceſſitatis munus, & hodie non unius Piſtocleri immiti ſuperbia deſpectam. Iuris autem immenſa cognitio, per tot nodos impedita, & plerumque ſolventium nugis, ingratiſſimos ſudores raris ſtipendiis videtur ad ſolam æternitatem laboris educare. Nam interclusa tribunalia non niſi jam opulenta ſcientia pulſantur: ſi placet de reorum miſeriis augeri, ſi in patronorum nomen ire, jam exiſti de meratum literarum pulchritudine, quam hic ſterilem & ad opes currentibus inutilem damnamus. Nempe enim tot municipiorum jura, in ſola codicum nauſea & ſolitudine veſtigabis. Vivo ſtrepitu opus eſt, & calidiſſimis experimentis, quibus incendere lites aut opprimere poſſis. At nec divinis ſtudiis clementior portus; ubique

divitias

divitias sui juris faciente fortuna. Nam infinitæ opesquæ sacrorum custodibus venerunt longa & trepida majorum pietate, nunc mercedi, aut inconsultæ amicitiæ Magnatum, aut solicitæ adulationi cesserunt. Inter hos scopulos tam turbido freto & obstinatis fluctibus repellentes literatorum remigia à divitiarum cursu quidam velut everberatam tempestatem propitia fortuna vicerunt, qui in apice studiorum aureos quoque fontes & ambitiosum otium invenere. Sed in illis ipse casus potius quam eruditio felix fuit, & saltem numeranda paucitate infamant Musarum egestatem, quæ pauciores quam vilia aut pudenda artificia ad humanam sublimitatem attollunt.

Desolanda igitur tantorum Numinum limina, & literis inexpiabili sacrilegio ejectis, fœditas barbarorum annorum revocanda? Absit ut per tantum flagitium velim fatum jam labentis eruditionis præcipitari, quæ, si vere æstimamus, nos à pecudum vilitate seduxit, soletque præcipue cognationis cum cælo admonere; Sed nec velim juventutem aberrare velut Sirenibus deceptam, nulla præsertim pœnitentia utiliter illius temporis consilium emendante.

Igitur domesticas amoliri angustias & fascium dignitatem volentes respicere, acri quidem impetu incumbant illis literis quas magis propitio impetu iis natura admoverit: nisi forte flexibili ingenio eligere studia, & repugnantem animum regere possunt: cæterum ut se aperuerit floridior ætas, & veræ curæ per primos stimulos solicitaverint mentem, non quidem relinquant ipsas Musas (neque tam levi sarcina opprimentur) sed eas secum velut ad utiliorem mercatum circumducant. Tum primum suos mores civili venustate nec perfunctoria solicitudine mitigent, tum ipsa comitas amorque solertiæ, & cura placendi, tum fraudis & malarum artium disciplina, non in usum sed cautionem ac fortasse speciem invigilantem animum informet. Et quidem (ut omittam qui in forum prorumpunt, civica arma in consultis ven-
 dituri)

dituri) pro genere ac fortuna transeat juvenis in factiosam clientelam. Ibi de omnibus diis patronum suum placet, non gravis affectatione paritatis, aut sordida vilitate dejectus. Sed & ista prudentia est in eligenda servitute tenenda; primum ut quod præcipue genii impetu potes, id est, qua potissimum emines dote, id aut possit cognoscere patronus, aut mirari; deinde ut per altissima quæque flumina navigationem intendas. Nam & de vivis fontibus multæ aquæ hauriuntur, ne quidem sentientibus ripis, & tuas sordes eluet pretiosæ purpuræ contactus, ac, si supra Philosophū dona erunt, tamen Alexandrum decebunt.

Inter has curas, miserrimæ quidem mortalitatis ludibria, utiles tamen ad præsidium senectutis, si facilitas rerum aut magnitudo ingenii reliquerit otium, ad eruditionem cum pulcherrimo labore colendus est animus, qui hac deflexione forensium rerum, veluti quodam ludo, suas curas mitigabat. At vero cum emerserit liberalis animus de formidine paupertatis, vel cum satiaverit modestas honorum cupiditates, & poterit suas literas inter splendorem dignitatum majori præjudicio ostentare, tum vero permittendæ sunt habenæ isti ambitioni, tum inquam acrius descendendum ad perpetuos quidem studiorum labores, sed dignos mortalitatis fastigio, & sudoris præterea rivos per multiplicem amœnitatem plusquam Apio aut Oleastro detergentes. In iis domestici solatii vis ingens, & per stupescentem tuorum æqualium barbariem admirationis externæ. Per hanc famam ut omnia felicibus accedunt, si quid supererit ad editos honores, poteris faciliori ascensu emetiri. Quod si quis tam robusto animo erit, ut acquiescat uni suavitati literarum, omneque dispendium infra celebritatem ponat, & par ingenium tantæ nobilitati effervescat. Valete fastigia dignitatum, & habendi libido per ipsas opes excita. Hæc Philosophia, & inopi lectulo demersa paupertas, cum volet certis telis omnem magnitudinē petet, sua mole vulneribus

ribus patentem. Sed & longis præconiis supererit suo seculo cum luxu ambituq; morienti, neq; ulla spatia definient doctæ virtutis perennitatem. Verum hæc est dura & pæne sylvestris eruditio, quæ, si me audient, multos habebit laudatores; rari autem excellentes animos tanta rigiditate imbuent.

Neque vero supervacua disceptatione hic exerro, qui defensione mea erupi ad præcipiendi gravitatem, sed volui ita meæ juventutis impetus ad studia probare, ne inde aliis exemplum statuerem, & omnino castus liber quam in alienos fuit temperans, tam sit innoxius laudatoribus suis. Nam & Satyricon propitiis fatis tradens, stimulos multis forte adolescentibus admovi, ut assiduis maturisque literis properarent ad dulcedinem famæ. Nunc vero juventutem utilissima ratione dehortor, ne rapta pulchritudine laudum anxie eruditæ eloquentiæ invigilet, id est, omnis doctrinæ sed & omnis sudoris compendio, nisi suis opibus nitatur, vel capaci animo partiri curas possit, aut denique de scholastici pulveris otio nulla ambitione semoveat.

Ego vero qualiscunque fortuna deinceps meos conatus excipiet, non revocabor ab hoc cursu, utraque Pallade aut amicitias meas aut odia colendi; sed vobis summas gratias diligentissima memoria habebo, quicunque Euphormionem amavistis: cæteris autem, qui sunt solicitudine mea digni, non cessabo simplicitatem tam inermium jocorum probare, donec ratio aut fortuna meam innocentiam explicaverit.

FINIS TERTIÆ PARTIS.

PARS QVARTA.

ICON ANIMORVM.

Sereniſſimo & Potentiſſimo Principi,
LVDOVICO XIII, FRANCIÆ
& Navarræ regi Chriſtianiſſimo, Euphormio
Felicitatem, Victorias, Triumphos.

Mortalium animos ſeria contemplatione deprehendi, Ludovice rex Chriſtianiſſime, & veluti oculis ſubjici poſſe, ille ſciebat qui in oraculi modum edidit ut ſe quiſque cognoſceret. Sed privatum bonum eſt ad ſuæ unius mentis notitiam pervenire. Plurimorum autem varios genios, impetuſque animorum, curioſa diligentia poſſe diſtinguere, res adeo publicæ utilitatis, ut nec indignum duxerim munus quod Tuæ Majeſtatis adoleſcentiæ traderetur, hanc mentium morumque picturam: In qua ut potui fideliſſime Naturæ lineamenta ſequutus ſum, & aliquot diſcrimina adumbravi, quæ in hominum animis eadem Natura conſtituit, ſive terrarum ubi oriuntur ſpiritu, ſive fortuna, in quam naſcuntur, aut perveniunt, ſorte: ſive etiam variarum ætatum diſcrimine, aut illorum affectuum qui pæne diverſi ſingulos agunt. Non indulgeo, Rex Sereniſſime, intempeſtivæ & ſuperbæ ſapientiæ, ut his ſcriptis informare adoleſcentiam tuam ſtudeam, & inter diſciplinas quæ jam primam tuæ Majeſtatis ætatem feliciter exercent, non rogatæ ſententiæ ſuffragio audiri. Habes Iuventutis tuæ Rectores, quos Burrhum & Senecam appellarem, niſi quod in Trajanum inciderunt. Habes utriuſque parentis ſacratiſſimum genium o Rex, illumque præterea qui à Numine eſt, velis ſuæ Majeſtatis vicariis incubantem. His tu optime indolem tuam credes. Nobis tamen in parendi ſortem genitis ſi templa adornare & coronas licet aris appendere, cur non & pietati videamur operari, cum ipſos ingenii noſtri cenſus, velut in ſacrum Numinum veſtrorum ærarium, ingenua devotione conferimus? At quid (inquies) externæ gentis homo divertit ad peregrini Numinis cultus? Numquam erit (Rex) ut meo Regi domeſticus me apud te ducam externum. Tua enim fortuna magnitudo non

in Gallia-

in Galliarum adeoque nec terrarum finibus hæret. Transit quoque maria, obtinetque amicitiæ jure Britannias, quod persæpe est ipso servorum & civium sacramento validius. Fœdus dies, sæculoque pudendus, qui parricidio supra omnem atrocitatem horribili inclytum tuum Patrem Orbi ademit, tibi fidem tuorum amicorum approbavit certiore experimento quam etiam ipsi vellent. Inter omnes nemo Regum Principumve Serenissimo meo Rege, aut verius defuncto Henrico ingemuit, aut sincerius timuit viventi Ludovico. Neque vero cunctatus est, dum cognito rerum eventu posset perfunctoria & secura pietate se jactare. Sed cum adhuc in tanto rerum articulo extrema timerentur, in hanc vocem ad immortale amicitiæ exemplum erupit, se tecum communicaturum pericula, venturasque in sortem Britannias quamcunque ille turbo tuis Galliis fecisset. Nec deinde degeneravit Rex maximus à suorum verborum sanctitate, affectu annisque tibi Pater, & antequam velles frater, communione dignitatis. Hac tanta animorum utrinque mixtura, & Gallica decet in Britanniis vota fervere, & nostra apud vos exaudiri. Et ea mihi publica ratio (nam privatas tacuerim) nuncupandi Tuæ Majestati donarii. At nunc quidem Iconem Animorum, Rex potentissime, tibi vovi, mox quoque Tui Animi & Majestatis imaginem Posteritati paraturus, cum te ad illa, quæ Orbis expectat purpura tua digna, major ætas propulerit spiransque in oculis atque ingenio tuo Maximi Patris virtus, qui bello ac pace mirabilis, æmulorum invidiam vicit, & amicorum fidem. Galliam suam agentibus fatis insanam armis fregit, quid in Cæsaris laudibus majus? Suum deinde in victoria animum clementia exarmavit. Nec id potuit Alexander. Tu tanti Patris hæres, tu spes metusque populorum, jam famam implevisti quantamcunque capere tam teneri anni possunt. Dum crescis, dum in vires summis rebus maturas exurgis, Tuæ Majestati in hæreditatis interim partem laus Parentis, triumphique, & cætera dotes erunt quibus æternitatem emit. Sed & hæc ipsa, licet patria, aliena esse censebis, volesque tuis titulis niti, ubi eosdem poteris per ætatem meruisse. Vale.

CAPVT I.

Ætates hominis quatuor, pueritia, adolescentia, ætas virilis, & senectus.

HVmani generis, sicuti cæterorum omnium præcipua in cunabulis custodia est. In arboribus rami nascentes obsequuntur Agricolæ cujus ductu vel in altum enituntur: vel ad terram proni deflectunt. Ita puerorum animi, parentum velut obstetricum manibus fingi possunt, certa & in sequuturam ætatem mansurâ imagine. Semina maxime, & veluti fundamenta virtutum, his antiquo præaltoque affectu insinuanda sunt; ut deinde ignorent, natura an præceptis acceperint, parentibus obnoxio ingenio esse, facilique præcipientibus; intemperantia, mendacio & fraude, veluti insolentia prodigiorum, exterreri; præcipue vim Numinis venerari, nunc beneficio nunc vindicta suspiciendam. Et hæc ipsa non atroci aut molesta ratione urgenda sunt. Nam quæcunque suppliciorum metu colimus, eadem tristi fastidio solemus aversari: & concepta à puero odia, nescio qua horroris consuetudine, ad senium quoque deducimus. Sed assiduis sermonibus imbuendi sunt de fastigio præmiisque virtutum; flagitia cum supercilio ac verecundia apud illos nominanda: quæ omnino nesciant sæpe publice nec jam cum infamia regnare. Tam lenibus rudimentis initiati, oderint vitia, virtutesque tanquam feras aut rigidas non timebunt; & faciles ad hæc prima rectæ disciplinæ initia accedent, parentum magistrorumque auspicio, quorum sententiis veluti divinæ mentis oraculis, detinentur imbecilli in illis animi, nec dum judicandi ambitione solicitati; Accedit, quod non emitur promissis adulantium vitiorum haud intacta modo ætas, sed incapax voluptatis. Itaque rem turpem judicio suorum, & sibi nullis lenociniis commendatam, facillime proscribent. Neque hic

hic pueritiam initiamus ad superstitiosæ & anxiæ pietatis supplicium, sed ad virilem cautamque virtutem. Nam cum animus hominis ingenerato pondere in prava deflectat, necesse est adhuc faciles ramos in contrarium cogi, ut deinde impetu suo redeuntes medium inter naturam & institutionem teneant.

In hac autem puerorum disciplina, gloriæ quoque stimuli passim infigendi sunt sentientibus animis, ut jam tum suos honores assuescant suspirare, &, sive scholis sive ludis exerciti, eminere æqualibus labore dulcissimo contendant. Præterea cum ætate sensim veluti ex captivitate deducendi sunt; ut & mitior majestas parentum sit, & illi etiam non subito aut improviso libertatis incremento lasciviant. Suis etiam studiis relinquenda est pueritia, ne videamur Naturam arguere, quæ hanc ætatem imbecillem esse jussit, & intempestiva semente sapientiæ nondum præparatum ingenium corrumpamus. Sit illis innoxia lasciviendi venia, studium literarum magis ad mutationem ludi quam ad fastidium, minusque supplicii ex supercilio parentum quam timoris: fruantur denique adhuc miserantis Naturæ indulgentia, nec ante humanarum mentium supplicia, quam meruerint, tolerent. Nisi forte putamus in levibus malis esse, cum pueri à ludo in totum prohibentur, omnèmque strepitum fascium cum illius Stolonis conjuge exhorrent: & sapientiæ quam nondum capiunt acerba documenta, tanquam mimum, aut exhibent aut revolvunt. Qui sensus est ad miserias acerrimus, in hanc ætatem cadit: dum teneræ mentes nec timorem regere possunt, & pejus de incognitis malis judicant. Ac ut viri quos fortuna ingentibus malis fregit, quam capaces animos habent, totos implent suarum miseriarum contemplatione, atque sensu: sic & in pueris, dum incidit quod miserrime expavescunt, omnis vis timendi dolendique consumitur. Interrogatus qui prædones laqueum minitantes evaserat, quo animo expectasset mor-

tem, quo, inquit, olim puer flagrum expavi. Sed & illa in pueris perpetui metus acerbitas succum absorbet, quem Natura ad laxandos corporis artus, & incrementa adolescentiæ, exundare voluerat. Non enim suam vim ventriculus habet, evocato ad laborantis cerebri præsidium igne, neque actu lætitiæ diffunditur sanguinis impetus, qui omni interpellatione tristitiæ marcescit. Ita hæc ingenia, inter ægræ custodiæ vincula, vel territis vel exhaustis viribus sic subsistunt, ut qui supra pueros sapuerant, postea infra decus virilis prudentiæ delirent. Equis certe, juvencisque, in primorum annorum libertate incuriosos impetus effundere concedimus, ne tunc primum robur enascens timeat ad vincula accedere. Adeo cœcæ mentes, quod in cæteris animantibus videmus, in nostris pignoribus aut negligimus, aut nescimus. Neque tamen in infinita libertate prima hæc ætas dimittenda est. Sit illis mediocris terror supplicii, summa parentum reverentia, & semper quantum sibi liceat ignorent. Nam si procax est alicujus pueritia, nimiumque ferocia exuberat, tunc facessant lenitatis ista præcepta; tumorque, naturæ vitio enascens, quem sæpe parentum lenitas ad ulceris maturitatem fovet, adhuc crudus ac facilis exsecetur.

Hoc modo lepida pueritia suę & parentum voluptati relinquetur, & postquam expleverit stultitiam innoxiarum cupiditatum, ipsa ætas paulatim studia mutabit, radicesque virtutum adolescent, quas ipsi jam non impetu, sed judicio amabunt. Tunc afferent ad adolescentiam, & ad crepusculum prudentiæ, mentem liberam, placidamque, quæ ad illius lucis pulchritudinem vi suæ institutionis obversa sit.

Sed ut omnis rectitudo diversis vitiis oppugnatur, plus inter se, quam cum media virtute luctantibus; ita qui acerbos adhuc animos vocant ad nimiam maturitatem studiorum, non durius oportet accusari, quam ignaros virium quas Natura ejusmodi ætati concessit. Nam præterquam

quod

quod quibusdam est præcox ingenium, & Curiæ capax prætexta Papirii, est etiam à natura illis annis dos sua atque sensus; vix scilicet capacis facilisque momoriæ, quæ in pueris summa est, & quicquid iis temporibus acceperit, pertinaci felicitate servatura: sed crescentibus sensim annis hebescit, instar roris ad nostrorum corporum salubritatem eximii, qui in ferventibus plagis ilicibus inhærens, nisi excipitur prima luce, ad surgentis Solis radios expirat. Multis ideo sermonibus, mox uberi historiarum lectione, dum licet, ferendus est ille campus, ut nec cogitantes pueri bona concipiant, deinde vel cum invitis adolitura. Linguarum quoque varietas, quæ tot vigiliis nobis constat, surgentibus ad pueritiam infantibus per colloquentium commercium pulchre accedet. Hæc scilicet minimi laboris opera, nulliusque judicii, ubertim exequitur illa ætas, nec labori idonea, nec matura judicio. Quod si arescere siverimus facilem humentemque memoriam, erunt longo laboris fastidio quærenda eadem, quæ tunc melius, & absque nausea, habuissemus. Nam quid miserius, quam hoc tempus, quod prudentiæ idoneum nobis in virili ætate conceditur, licet breve, nec jam tot scientiis artibusque sufficiens, in his etiam sæpe consumi, quæ vacua pueritia, si eam excoluisses, ita in recessus memoriæ ut in penariæ cellæ latebras condidisset.

Sunt autem in ejusmodi quoque annis quædam omina crescentium vitiorum aut futuræ virtutis; moliente jam Natura aptum unicuiq; indoli fundamentum. Adhuc Cyrus, qui Persarum Imperium condidit, pastore genitus credebatur, cum in eo emicuit animus, quo deinde toti pæne Orienti jugum imposuit. Puer cum parium annorum cœtu ludebat: rex forte ludendi à jocantibus factus, vere jus regium in sodales exercuit: contumaces verberibus cæcidit, sat superque idonea majestate. Res ad Astyagem delata est ab eorũ parentibus quos Cyrus verberaverat: Et is jussit Cyrum ad se perduci, qui ad solii tiaræque con-

 spectum

ſpectum non vili aut puerili timore emarcuit: Regem ſe ajebat à pueris conſtitutum, & quod regium eſſet, egiſſe. Hinc majora ſuſpicatus Aſtyages, quam quæ præſens pueri fortuna jubebat, in illius genus & parentes quæſivit, mox ſuum ex filia nepotem agnovit. Cato autem qui à fatali ſibi Vtica nomen traxit, paulo ſupra infantiam erat, cum Legati Latinorum ſuæ genti jus civitatis oraturi Romam perveniunt, adeuntque Livium Druſum Catonis patruum, apud quem ipſe educabatur. Hunc puerum cum legati per jocum rogaſſent ecquid illos juvare apud patruum precibus vellet, hæſit immotus, eos etiam acri vultu perſtringens. Et ipſi tantulæ ætatis contumaciam admirati, in experimentum indolis ulterius blanditias, moxque minas ingerunt, nec verbum extorquent: tandemque correptum extra altioris triclinii feneſtram, ut in terram projecturi, aliquandiu verſant: Sed is timere dedignatus pejus quoque ſupercilium arctavit. Tanquam in ſeveræ rigiditatis auſpicium, qua ipſe deinde tota vita inhorruit. Errant tamen haud raro qui ex puerorum moribus temere de futurorum affectuum ratione conjiciunt. Nam oportet grave eſſe indicium, & ſupra illius ætatis levitatem pertinax, quod ſit efficacis argumenti ad motus venturorum & flexilium annorum deprehendendos. Vnum eſt quod vix fallit præſagium; ſcilicet lacrymarum profuſe excidentium facilitas. Qui enim ad primum perculſæ mentis ictum veris gemitibus madent, ſunt illi naturæ mollioris & ad humanitatem amoremque compoſitæ. Alios videas magnis quidem clamoribus, & ſimulantibus fletum, ſiccos tamen oculos inter parentum minas & verbera tenere; feri iſti plerumq; ſi adoleverint; aut certe in opacis pectoribus nec teneros affectus, nec juſtos etiam timores admiſſuri.

In adoleſcentiam deinde productos, primamque juventutem, ipſe impetus ſanguinis, vireſque jam ſe nimis cognoſcentes, prorſus immutant, & animum abripiunt per inconſultæ fiduciæ ac

securitatis æstus. Tunc primum idonea deliciis ætas est, nec plus de voluptatum sensu gaudet, quam quod illas audeat impune experiri. In posterum consulere ideo nesciunt, quia adhuc crudæ vires non reputant se obnoxias esse fortunæ: & præterea lætarum rerum species tunc animos ita implent, ut severiori prudentiæ, quæ primo aspectu molesta est, in iis nihil vacet. Et tunc quidem, jam non vano aut dissimulato impetu, sua quemque natura in studia abripit, ad quæ potissimum factus est. Nam quos ad vilia artificia ignobilis indoles ducit, ii destinatam sibi artem monstrantibus fatis agnoscunt: tum quibus potior militaris disciplina: tum quos ingenii vigor sive Musis sive negotiis dicavit: omnis denique species animorum in suam tribum adoptatur, præeunte Natura: Quę nisi quendam impetum ac suavitatem adjungeret huic utilitati laborum quos præscribit, certe adolescentia juventusque, vix ducta ratione necdum aliquid in se audens, pæne cum venia erraret.

Verum & in ipsa incuria eorum qui omnino à labore ac officio recedunt, plerumque illa vis emicat ad se vocantis industriæ: veluti herbarum semina, per saxorum latera quæ nascentibus obstant exili cacumine enituntur, ut saltem se ostendant enecari. Sive enim ignavia adolescentes perdiderit, sive luxus, aut commessationum insana dulcedo, quoties suis voluptatibus ludisque lassati, recedunt interdum ad aliquam laboris ac industriæ speciem, cui perfunctorie incubant, & tantum ad mutationem voluptatis, ad eam potissimum partem divertunt, cui diligenter excolendæ idoneam mentem geniumque acceperant. Adeo non potest in totum interire fatorum stimulus in certa munera unumquemque pulsantium.

Vt vero arbores, quæ multo ac valido succo in inutiles ramos exuberant, tandem maturescente illa luxurie felicissimos proventus alere possunt: ita juvenis nimio æstu exultantem liberumque animum nactus, aliquando justa & ad sapien-

tiam

tiam ſufficiente moderatione reſidebit: quod ſi jam ab ipſa adoleſcentia maturam ſobriamque vim ſortiatur. certe languore inutili ante primam ſenectutem marcebit. Sed hoc maxime eſt ad judiciũ futuræ virtutis, ſi ipſe inter cætera ſtudiorum aut affectuum genera aliquid valde volet: id quicquid eſt nimio ac veluti præcipiti fervore complectens. Nam hæc acris cupiditas ſaltem oſtendit, illum vero, & per hoc laborioſo impetu, in ſua ſtudia poſſe ferri: ſine qua indole nemo virtutem vere colet, aut gloriæ litabit.

Cæterum quamvis adoleſcentiæ interdum ſint ingrata ſenectutis conſilia, tamen ipſa conſcientia ſapientiæ nondum in ſuis annis maturæ, neſcio quid de iis altum ſentit, qui jam ante experti juventutem per eam commeantibus iter oſtendunt. Animus autem in hoc ætatis flore prima cupidine laudis ardet, impatiens contumeliarum, non diu eadem conſilia probare, aut exequi, facilis, etiam plurimum ſibi placet, nec ſatis amicitias poteſt eligere, nec poſtea adverſus ſuccreſcens faſtidium tueri. Quicquid autem ſubito mentis acumine inveniri aut perfici poteſt, non aptiores in mortalibus habes quam in illo flexu annos. Vt videatur pueritiæ eſſe, facta majorum, vel dicta, indefeſſa memoria adipiſci; juventutis autem, & facere nova, & loqui; ſequentis deinde ætatis ſe ex utriſque moderari.

Excipit juventutem ſtata ætas ac virilis, media inter adoleſcentiæ præcipitia, pondusque ſenectutis. In hac adeo cum animo corpus viget, ut tunc demum vere hominem eſſe credideris, datamque in illorum annorum gratiam quantacunque eſt mortalibus vita. Hic ingens corporum & animorum mutatio, ut ciborum plerunque ac voluptatum alius tunc delectus, ita mores alii, & in novum efformatæ cupiditates. Robuſtus animus, & veluti ab adoleſcentiæ caligine emiſſus, primum ſolet de anteactis erroribus atroci cenſura judicare, mirarique ſe tam improvide potuiſſe peccare.

Illinc statim utilis pœnitentia, & ruinas, quas juventus fecerat, emendantis sedulitas. Opum honorumque præcipuus amor est; & quasi nunquam de vita decessuri, ita avide ad illam subsidium & ornamenta quærunt. Simulare amicitias, suisque desideriis imperare, non alii magis sciunt. Veram quoque fortitudinem habent, castigato impetu, neque extincto, quo ad iram vindictamque adolescentia fervebant. Tunc demum vis integra solersq; judicii, non incitata torrente juventutis, non fessi corporis ægritudine laborans: Cauta illius vitia; ac plerumque nec virtutem sine præmio colunt.

Sed hanc denique pulcherrimam vitæ partem senectus, velut aliquo æstu sensim inundans, sanguini primum, & mox ingenio, suum frigus insinuat. Hæc diversa habitu, affectibus, moribusque, priorum annorum virtutes partim auget, partim avertit in vitia. Timiditas maxime insidet, & aptam alioqui prudentiæ sedem infestat. Quippe senes hoc pectoris igne defecti, qui fortitudinem inspirat, nec aliter quam per sua aliorumque pericula in tantum ætatis provecti, omnia solent nimis anxiæ cogitatione versare, tam quæ ipsi effugere, quam quæ alios perdiderunt. Hinc illa vis consilii, atque prudentiæ, quæ maximam senectutis dotem facit, sæpissime nimio pavore corrumpitur, dum omnia etiam tuta circumspicit, mavultque interdum malo ocio vulnera tegi, quam in periculum venire medicinæ. Felix ille Cunctator, qui furentem Annibalem vallo castrorum, velut clypeo, à pernicie Italiæ submoverat; ille Fabius pæne Imperii Vrbisque assertor, quid abfuit, quin religiosa supra modum timidaque sententia, redeuntem felicitatem à Romanis liminibus arceret? Scipio trajiciendi in Africam consiliũ impetumq; sumpserat. Ita extorquendus erat Annibal, & ad patriæ clades de visceribus Italiæ revocandus. Tam salubrem optimi ducis mentem, simulque incolumitatem Imperii, pæne ille Fabius intervertit, omnia tantæ expeditionis pe-

nis pe-

nis pericula anxie reputans: cum ad naturam sua sponte cunctantem senectus accessisset. Sed hunc in senibus nævum facile virtutes excusant, maximeque conjiciendi futuri sagacitas, quæ in illis edocta per præteriti temporis memoriam, quo minus corporis vinculis obligatur, eo purius omnia & quasi communicato cum syderibus consilio prospectat.

Quot urbibus, quotque Imperiis hæc sapientia saluti fuerit, quanta etiam privatis hominibus utilitas, qui se senum consiliis permiserunt, plena sunt vetustatis monumenta, & quotidiano usu unusquisque perdiscimus. Et fortasse hinc senibus illa ingens & plerumque indefessa loquendi cupiditas, quasi datus à Natura stimulus, ne illi docere gravarentur qui omnium optime possent.

Sed plerique eorum non satis in hac parte modum tenent, ut quisque se juvenum illis applicuerit, per suorum annorum rerumque gestarum seriem infinita oratione euntes; ac quod molestissimum putes, ne una quidem & simplici vexatione contenti, quotiescunque in eundem inciderint rursus, pari sermoni aut invenient causam, aut facient. Etiam quo patientior aut verecundior erit, quem ad illud audiendi supplicium rapuerint, hoc miserius eum plectent.

Nec audiri tantum amant: sed ubi consuluntur, aut etiam sponte monent, sibi fidem haberi, componique omnia in quem modum præscripserint, nimis interdum pro imperio volunt; urgentque nolentes; rati ab iis se contemptos qui abnuunt regi: Iuvenum virorumque consilia pervicaci fastidio & veluti de altiori scena despiciunt. Tu si dignus es, quem aliquando in senectute peccantem juventus quæ ventura est excuset, jam mulcebis animos innoxio gaudio exultantes, facilisque dicentibus, fronte saltem ac luminum nutu, quicquid dixerint lætus accipies. Nam quæ minor reverentia provectis his annis & patrium cultum merentibus potest haberi, quam ut saltem simulemus probari à nobis quę edicunt,

facilique

facilique & nihil auferente officio tantæ venerationis ætatem suo gaudio perfundamus?

Eadem autem rerum humanarum experientia, quæ illos per reliquas ætates ad senectutem deduxit, simulque eorum exempla, quos viderunt in egestatem labi, agere solent ad nimiam domesticæ rei curam. Quis ferat hoc mortalitatis ludibrium, tunc fortunas avidissime expeti, cum nec diu manere, nec jam solicitare preciosis deliciis effœtum corpus possint? Viget hoc tamen in siccis pectoribus malum, labensque Natura timet scilicet ad inopiam pervenire, à qua non possit jam lassis viribus, in dies morientibus, vindicari.

Illis vero qui in senectute hæc vitia, velut syrtes, effugiunt, nihil est ad omne consortium commodius, Res publicas atque privatas felicissime regere: despicere malos impetus, ac vincere, qui animos nostros inconsulte diripiunt: & consulere juventuti, & parcere; quid ipsi fuerint, quid tunc senserint, nondum immemores: digni denique qui longa senectute sua sapientia fruantur, Orbemque illa veluti expertæ Philosophiæ disciplina componant.

CAPUT II.

Secula pæne singula suum genium habere, diversumque à cæteris. Esse præterea cuilibet regioni proprium spiritum qui animos in certa studia & mores quodammodo adigat. Hos spiritus investigari operæ precium esse.

GRenovicum pervetusta Regum Britannicorum domus est, milliaria IIII sub Londino, ad Tamesis ripas. Mons imminet Regiæ, modico supercilio subjectum oppidum fluviumque despiciens. Brevibus tumulis in illum ascenditur: verticemque deinde ingenti ambitu planicies extendit. Forte in eum bene mane conscenderam: & solitudo circum erat, ut nemo interpellare posset cogitationum ludum dulcissima libertate erran-

errantium. Sed memorabilis amœnitas pæne citius animum quam oculos diffudit, aſpectu, non Britannia tantum, ſed fortaſſe tota Europa pulcherrimo. Ingens planicies aliquot ſuſpenſa colliculis, rurſus montes in orbem effuſi, neque cito caſtigabant oculos, neque illos per immenſum cœlum ſpargebant. Tameſis lætiſſima ubertate in viciniam exudat, & ad radices montis redeũtibus in gyrum fluctibus inſulam pæne molitur. Paſſim toto alveo naves, & omnis generis onerariæ: ut proximas quidem totas aſpicerem, cæterum longius ſtantes, aut ſub altiori ripa, ex malis antenniſque tanquam nudam & brumalem ſylvam cognoſcerem.

Nihil illa plaga viridius. Paſcuorum utilitas eam frugibus abſtulit: & vix alibi felicior in graminà terrarum luxuries. Privatorum quoq; fundos, de more patrio, perpetuæ foſſæ & pleræque in marginibus arbores ſepiunt: Maxime vias publicas altiſſimæ populi à lateribus tuentur, ut de monte deſpicienti perpetua facies hortorum videatur ſaltuumve factorum ad ambulationis voluptatem. Præcipua eſt tam varia viriditas, pæne in diverſos colores diſtributa. Nam quæ longius abſunt velut cærula incumbentis cœli facies opacat: propiora, denſiore fronde in arboribus nigra ſunt, vel humi tenui herbarum virore nitentia. Sed pulcherrimum ſpectaculum præbebat ipſa urbs, inter eximias Europæ celebrata, Londinum, innumeris domibus, vix tamen populi ſui capax: Quippe ad alteram Tameſis ripam late effuſum eſt, viciniſque annexum oppidis, & pæne continua ædificia per quatuor milliaria protendens. Per hoc ſpatium non privatæ tantum domus, ſed & fana crebro faſtigio eminent, & media civitas tanquam umbone, ita præcipui templi mole diſtincta eſt.

Cum his ego nec proviſa voluptate deducerer, tandem revocare animum cœpi, & ſic mecum reputare: quid eſſet quod incogitantem rapuiſſet: unde ille aſpectus ſic placeret, quæ occulta vis,

quæ

quæ ratio meam mentem tetigiſſet? num ipſa urbs, num fluminis curſus, monteſve, an campi, an imago ſylvarum? Horum omnium nihil unum: ſed tantarum varietas rerum, & veluti Naturæ ſuas opes explicantis induſtria. Subiit inde cogitatio: nihil eſſe in mortalium rebus ad ſuam pulchritudinem ſic exactum, quod tandem non fatiget contemplantem, niſi ad hunc quem intuebar modum adverſarum dotium beneficio in aliam aliamque venuſtatem mutetur, ſemperque laſſatos improviſa novitate reficiat: Et quoniam ad omnis decoris faſtigium perducendus Orbis erat, nequaquam tantæ artis oblita natura eſt: Regiones aliquas montibus ſuſtulit, alias in planiciem deduxit: has æſtu torruit; has damnavit ad brumas: reliquas, nec quidem æquali ingenio, temperavit.

Fœcunditatem, aut ſqualorem, non modo non ubique, ſed nec in perpetuum impoſuit: olim felices proventibus terræ, nunc ſterilibus arenis informes ac vaſtæ ſunt: & quæ quondam crudo aëre horrebant, non tantum jam in fruges, ſed & in voluptatum inſtrumenta luxuriant. Adeo eſt ex totius Orbis pulchritudine illius partes in multiplices habitus vultuſque tranſire. Neq; aſtra licet certis itineribus ſemper curſum tenentia, aëri motus eoſdem & effectus ſolent infundere: Ideoque quamvis iiſdem ſpatiis omnes anni in orbem excurrant, nullus tamen in totum aut eum imittatur qui præceſſit, aut exemplum eſt ſequuturo.

Sed ille cujus gratia cæterarum rerum ornatus inſtitutus eſt, ille ad divinitatis memoriam ſpecimenque homo compoſitus, præcipue naſcitur in hujus varietatis venuſtatem. Nam non modo diverſos in corporibus habitus ſortiti mortales ſunt: ſed & animos adeo multis ſimul rebus idoneos, ut nulla pictura pluribus coloribus poſſit, aut lineis, delectare intuentes, quam quas in hominibus fata duxerunt. Quæ virtutum aut vitiorum ſeries, quæ artium ſublimitas,

tunc numerus in Rhetorum arena ſudantium: in quibus jam labentis linguæ indicia, & pro nativi decoris, quod perierat, pompa, tumor obſcurus. & ad ſapientiæ ſpecimen ſubornatę ſententiæ. Eadem tempeſtate ſub Nerone, excuſſa pax, qua Orbis Romanorum in quietem componebatur: & mox turbo ubique, & in omnium animis bellum, à Gallia, Germaniaque, ad ultima Orientis ſenſim infuſum, quid erat niſi arcana vis, quod propemodum fatum appellem, ad certas & deſtinatas vices corda mortalium propellens? Quæ ſecuta eſt ætas, jam quidem plurimum exciderat de antiqua venuſtate dicendi: & quod milites omnia poſſent, mores quoq; ad feritatem recedebant. Tamen humanitas cum illis malis luctata eſt: donec externæ gentes in Imperium invaſerunt: & quod luctuoſiſſimũ fuit, extincta ſcientia vix ſui memoriam reliquit. Nati ſub hæc tempora homines velut ad barbariem facti, non illam quidem feram, ſed quæ obtuſa ingenia triſti nocte ſpiſſabat. At tunc plerique Majorum, quorum ſcriptis vel præcepta vetuſtatis vel geſta inerant, omiſſis per incuriam libris, ſecunda & pejore morte oppreſſi ſunt. Artificiorum quoq; alia rudioribus præceptis procurata: alia in totum perierunt. Nec multo poſt rurſus hominibus ſcientiæ amor increvit: Sed in illorum ſeculorum infelicitatem damnati, non quam optare tam invenire ſcientiam poterant, ſi ſcientiam appellamus antiquarum notitiam rerum, & acumen, non in ſcholarum modo argutiis, ſed altius ac nobilius ſpirans, denique eruditionem ejuſmodi, qualem veteres in ſui ſeculi litteratis coluerant.

Erat tamen ſcientiæ quoddam genus, animis & temporibus illis aptum: Philoſophiam, reſque divinas, immenſo diſputandi ſtudio aut evolvere, aut miſerius impedire: tum in Iure reſponſa Prudentum, Imperatorumque reſcripta, vel quæ Pontificibus placuerunt, inſanis & inconditis voluminibus ad æternos diſcentium labores augere: Pluribus vero hæc ratio tunc ſcri-

 bendi,

bendi, ut quotcunque argumentum ſibi ſumerent, priorum authorum de eadem re verba atque ſcientias, tanquam ſua, lectoribus darent. Sic unius ſæpe error cæteris lubricum fuit quo temere laberentur; viciſſimque de unius recta ſententia mutuam ſapientiam multi ſumebant.

Etiam quoſcunque titulos libris ſuis facerent, ad univerſa digredi tunc decorum. Quæ illa tempeſtate hiſtoriæ à condito Orbe non exorſæ? Quæ pars rerum humanarum à rudibus ingeniis, quotieſcunque ſcriberent, velut in chaos non coacta? At ut ſcias illos homines non defuiſſe Naturæ, ſed illam tunc anguſtam, & propemodum ægram, certe non parcebant laboribus, nec deerant in illis indicia ſynceræ prudentiæ, ubi eas ſcientiarum partes obibant, quas tunc ſolas illi ſeculo fortuna indulſerat. Hoc erat, in Philoſophis quædam arguta diſputandi ratio; in Iuriſperitis autem quid legibus caveretur potius noſſe, quam formularum vim, cauſaſq; factionum aut ætates diſtinguere.

Iſto denique ſeculo hæc ex hominum animis caligo evanuit, jam ad omnis generis aſtum lucemque compoſitis.

Nec tantæ mutationis indicium in litteris tantum & ſcholis exiſtit. Regnorum, & rerumpublicarum momenta multo callidius procurata; bella ingenioſius aut illata, aut repulſa: & in multorum artificiorum culturam tanta felicitas, ut quidquid invenuſtum ac rude eſt, id vel dignum eſſe, vel natum incultis majorum moribus, cum faſtu jactemus. Nec aliunde tanta mutatio quam veluti ab iſtius ætatis indole: cujus præſtantia ubi poſt definita tempora expirarit, tradet Orbem alteri, ac quod timeri poteſt, rudiori genio; fortaſſe & ipſa poſt aliquot deinde annorum ſpatium reditura. Ita ſæculorum ætatumque diſcrimina, non melius ex ſyderum motu, quam ex humani generis in varia ingenia ac ſtudia deflexione, diſtinxeris.

Sed alius præterea impetus animos rapere ſolet, certiſque affectibus addicere: ille nimirum

ſpiritus,

ſpiritus, qui ſingulis regionibus proprius, naſcentibus hominibus patriæ habitum & cupiditates ſtatim ingenerat. Nam ut iidem cibi pro condientium arte ſaporem quidem mutant, cæterum interna vis alendi aut nocendi nullis blandimentis in totum corrumpitur; ita in omni gente per æſtus ſuccedentium ſæculorum, mores animoſque mutantium, hæret quædam vis inconcuſſa, quam hominibus pro conditione terrarum in quibus naſci contigerit, ſua fata diviſerunt. Hinc illa ab antiquo vitia, & patriæ ſorte durantia, quæ totas in hiſtoriis gentes aut commendant, aut notant: ut iſtic naturalis levitas populos agat, turbidiſque incerta conſiliis; illic pingues graveſque animi triſti ſuperbia, tanquam ſpecie arcanæ ſapientiæ, ferociant: illi ſitim non tolerent: alii in mutationem, nec proviſa conſilia, temporariis ingeniis incumbant: apud cæteros placari non poſſit ultionis ingenium: Rurſus virtutum æternitas, velut hæreditatis jure ſancita, in quibuſdam ſimplex fides, in aliis acumen animorum, in pluribus fortitudo.

Et quoniam nihil utilius, quam ex genio variarum gentium ſic animum inſtruere, ut diverſus ſit cum diverſis, cognoſcatque quid à quaque expectandum, aut timendum; operæ precium erit aliquot populorum præcipuos mores in conſpectum ita dare, ut ex communi multorum hominum indole, privatam in ſingulis deprehendas. Nec invenietur opinor, tam ſuperſtitioſus amator ſui ortus, cui grave ſit in recenſione patriæ ſuæ, etiam vitia nominari. Si enim neminem Natura mortalium tam conditis moribus finxit, in quo non aliquid deſideres, velut ultimam artificis manum; cujus ſupercilii eſſet, totas Provincias publico fato velle eripere, & indignari ſe ubi peccatur, id eſt inter homines, natum eſſe? Faceſſat in omnibus ſuæ gentis præceps favor, ſimulque cæterarum averſatrix invidia: Et noſtra vitia fideliter agnoſcamus, & virtutes in aliis nos delectent.

Igitur ſequeſtro animo injecturi contemplationem in indolem Populorum, primum Orbem è ſpecula deſpiciamus, & quales ſive incolas, ſive dominos hac tempeſtate ſortitus ſit. Aſiæ Africæque ſub Barbaris Imperiis caſus, & Græcorum Thracumque calamitas, præcipua humanitatis commercia in ultimam Europam coegit; ut tot cladibus à barbaris domiti, & veluti feliciori parte execti, noſtras vires poſſemus recognoſcere, aut timere alienas. Nos vero ad malorum omnium ſenſus peſtifero ſopore torpentes, nec divinam vim horruimus, ac ne in barbararum quidem gentium minas tot Provinciarum quæ reſtabant valiturũ citavimus robur. Etiam omni diſcordiarum genere laceravimus noſtras opes, indigno prorſus facinore, ut quod uno corpore vix ſat erat, bellis odiiſque in diverſa diſcederet. Tandem ſive expirantibus tot motuum flammis, ſive per malam requiem pejora concipientibus, poſita pæne ubique arma miſcent hodie mutuis conſortiis populos, qui ut ingeniis linguiſque diverſi, ita nec una arte poſſunt eſſe tractabiles. Hi ſunt Galli, Britannique, Itali, & Hiſpani, & quos jam immenſa Germania ſuo nomine occupavit. Pannonum quoque reliquiæ, & quod de Illyrico & Dalmatia nobis ſupereſt: tum illi Sarmatæ, atque Scythæ, quos Polonos Moſcoſque appellamus: Cimbri etiam, & quidquid ſub Danico aut Suevico ſceptro componitur. Nec adeo (proh dolor) à Turcis receſſimus, ut pigeat mores illorum, vivendique conſuetudinem, cognoſcere.

In iſtorum populorum moribus licet utiliſſima contemplatione verſari, & Naturæ divitias numerare, quæ tot habitus, mentiumque variarum impetus, una membrorum ſimilitudine obtexit. Cæteras vero plagas eadem diligentia ſcrutari, minus fuerit ad conſortii uſum, quam ad curioſam voluptatem. Nam Africam qui hodie præter mercatores adeunt, in ipſis littoribus, aut ſi forte nonnihil ulterius à fluminum oſtiis in regionem invehuntur, cum incolis ſubita nec

ad ami-

ad amicitiam valida pacta jungentes? Persas autem à nobis non superstitionis magis impietas, quam ingens terrarum cœlique divortium discrevit. India pari modo à mercatoribus tantum nautisque lustrata: si Lusitanos excipias ibi pertinacius inhærentes. Chinenses autem cum exteris consortium ultro refugiunt. Nec ullus ex hominibus nostris curat cum Tartarorum fœda & ut plurimum misera gente misceri. Americam, qua cultum animorum passa est, Hispani sic tenent, ne ullis extra hos unos impune liceat commeare. Ita solis & licet & est commodum, illarum gentium indolem pernoscere. Qua vero in eadem parte terrarum, nuda barbaries, & generi humano pudenda, efferavit animos incolarum, nullis legibus, nulla industria temperatos, diligenter annotarunt quos illuc opum spes à regionibus nostris trahit, inconditi populi ingenium nostros cultus non capere, ad se advectos plerumque tanquam insidiatores libertatis pro hostibus ducere; nec deesse tam rudibus animis in flagitia calliditatem; crudelitatem, atque perfidiam, his non rato prudentiæ & fortitudinis loco esse.

Horum ulterius mores tradi quid juvet, qui fero impetu Naturam videntur exuisse; Præsertim cum suis littoribus terrisque contenti sint; neque ad se commeantes, nisi subacti, aut in solum subitæ mercaturæ usum, excipiant.

Sed, ut à gentibus abeamus, vel ignotis, vel nimio terrarum mariumque discrimine à nostra familiaritate subductis; de nostri Orbis incolis genioque quærentibus, ne quidem supervacua disceptatio erit de regionum cultu, de conditione terrarum, cœloque propitio, vel alterutra intemperie gravi.

CAPUT III.

Galliæ dotes, & ingenium incolarum.

GAllia pæne provinciarum in Europa amplissima, si eam intra veteres terminos æsti-

mes, Romanorum quondam terror, Græciæ Asiæque victoriis clara, jam in varia imperia moresque distincta est. Quidquid Rheno, Oceano, Pyrenæis, Alpibusque clauditur, Gallia erat. Ab alio deinde Alpium latere ad Rubiconem pertinebat. Romanorum cervicibus gravis. Quippe fortissimi hominum Galli, cum in Italiam penetrassent, capta incensaque Roma tantum terroris attulere, ut deinde caveretur ne quoties Galli tumultum intulissent, sacerdotibus senibusve ab armis vacatio esset. Et domita quidem à Romanis vicissim Gallia est, sed per partes, & inter se domestica æmulatione commissa.

Neque integra aut agnovit suas vires, aut in Italiam experta est. Post hæc Franci è media prorupere Germania; & videbantur ad secundam servitutem Gallias vocaturi.

Sed mox victores miscuere se victæ genti, ne tam Gallias quam Romanos in Galliis vicisse viderentur. Iam vero divisis in plerosque Principes terris, pæne in tantum Galliarum nomen obtinet, quod in iis occupant Franci, gens virtutibus factisque eximia, & quæ meruit ut communis fabulæ vanitatem ad suæ stirpis præconium Scriptores usurpent, dicanturque Trojanorum reliquiæ esse.

Hæc igitur omnium regionum quæ ad Occidentem recesserunt felicissima, soli bonitate cum genio & indole incolarum certavit.

Ager vini & frumenti passim ferax; olea quoque insignis, & omnibus pomis quæ crudum aërem non ferunt; qui ad Alpes & Ligusticum mare porrigitur, aut viciniore Occidente intepuit. Nec ulla provincia in Orbe terrarum pro suis finibus tot incolis divitias indulsit. Adeo omnis generis opibus clara, ut exterorum mercatorum commercia pæne ad solam voluptatem exceperit. Nam & luxus transalpino serico precium fecit, & artificia Germanica opulentum populum ad peregrinas delicias adverterunt. Britannicæ tamen merces, si non necessariis, utilitatis certe plenis-

ſimis navigiis ſubvehuntur, quæ plumbo atque ſtanno, ubere etiam croco, tam quotidianis uſibus, quam altiori elegantiæ miniſtrant. At Gallia præter meſſes, quibus ſolitudinem Hiſpaniæ levat, vina etiam in frigidiorem viciniam diſpenſata, multa carbaſo & cannibi dives,, neceſſaria pleriſque gentibus vela, rudenteſque, & quæ cætera ex funibus in claſſium ornamentis idonea, ſubminiſtrat. His & aliis dotibus, aurum quod in venis ſuis vix habet largiſſimo proventu excipit; ut qui illud anxia & crudeli diligentia effodiunt, qui ab extremo devehunt Sole, plerumque videantur Gallicæ felicitati famulari.

Tam diffuſa regione, tot provinciarum vario nexu compoſita, vix ſterilis aut inculti ſoli glebam indulgentia Naturę omiſit. Nam & vaſta aliquot in Aquitania loca, ne incolis quidem ſunt vacua, vel ingrata, pinetis frequentibus, & ſucco fructibuſque precioſis; Avibus quoque catervatim provolantibus, quæ in deliciis ſolent haberi; ut aëri illa plaga tantum debeat, quantum de juſto telluris officio arena ſubduxit.

Gallia ad utrumque mare pertingens, Oceano alluitur, & pelago quod ab Hiſpaniæ Africæq; faucibus poſitas ad Ægyptum terras interfluit. Ita commodus nauticæ rei ſitus, & qui claſſes per omnis nominis maria littoraque poſſit emittere, ſi Galli quam equis tam navali induſtriæ aſſueſcerent, ſpeſque, ut ſubitas, ita longas ferre poſſent.

Toti populo ingens amor & patientia dominantis. Apud illos vere regnatur, nefaſque quantum regi liceat dubitare. Gens armis ſtrenua, ſed equeſtri certamine melior; ignara perfidiæ, publico præſertim conſilio: indomitæ intra ſe molis; ut ubi in exteros exundat, ſtatim impetus ſui oblita: eo modo nec diu externum imperium, tenuit, & ſola eſt in exitium ſui potens. Longobardiam, Neapolim. Siciliam, & pleraſque alias per Orbem terrarum provincias, frequentibus victoriis ſubegere. Sed mox hoſtes male domitos fidentius quam par erat contemnere, aut ſimulan-

mulantibus obſequium credere, inconſulta laxaque bonitate. Tum licenter uti victoria, & præter illarum gentium indolem laſcivire: Ad extremum oblivisci armorum, aut ad patriam ſuam reſpicere, cujus diu abſentiam ferre non poſſunt. Per hæc vitia ceſſere in prædam his ipſis de quibus triumphabant; læta ſemper bellorum initia atroci excitu corrumpentes.

Nullis mortalibus indoles ad ſpeciem virilis elegantiæ magis facta. Oris intrepidi habitus, motuſque, atque geſtus, qui totum corpus decent. Et hic decor virtutem ingentium virorum adornat; exiguis autem animis pro fuco eſt, ac veluti naturali munimento, quo ſuam humilitatem abſcondant aut mitigent. Sic venuſte compoſiti qualemcunque veſtium de ſuæ mutationis infinita ſerie, tanquam inexhauſto penu deprompſerint, quocunq; ſalutationis artificio corpus inflectant, putes nihil magis illa inſtitutione convenire. Vicinæ autem gentes ridiculo errore deceptæ, ad illorum quoque mores, per earundem veſtium ac motuum variam imitationem putant accedere; ignaræ, leporis & gratiæ virtute in nonnullis hominibus uno genio cuncta placere; in aliis autem in quibus Natura ad hos mutabiles habitus propitia non eſt, ejuſdem venuſtatis imitationem & curam ingratam ac ludicram eſſe. Nam virtutes & vitia, & quicunque alii motus ipſis animi receſſibus inhærent, poſſunt à nobis non multum operoſa ſimulatione effingi, quia adeo ingentibus latebris reconduntur noſtri ſenſus, ut vix ullus deprehendat, veris an extemporaneis affectibus deducamur. Sic facile humilitatem ſimulabis, ſic odium, amorem, pietatem. At vero quæ non magis imperio animi, quam uſu, & externo corporis obſequio, perficiuntur, eorum imaginem in te transferre, reluctante natura, non poteris, ut eſt aptitudo corporis prompto habilique decore idonea, ut hilaris jocandi facilitas, & omnino eloquentia, non in præcordiis, ſed ſummo ore nata. Hæc autem cum in Gallia conſuetu-

ſuetudine emineant, ægerrime te ad illius ſimilitudinem transferes, niſi ſe tuus genius huic indoli ſponte admoverit.

Cæterum nunquam Orbis dignas gratias hoſpitali Galliæ habebit, quæ humanitatis templum videtur aperire, quo ſe omnium externorum fortuna conjiciat. Animum in hominibus, non patriam æſtimat. Neque communi cæterarum regionum errore, in inquilinis, ac advenis, naſcendi ſortem punit. Ita candido ſimplicique amore virtutis eximios viros, undiquaque prodierint, ſine invidia miratur & ſua opulentia gaudet augeri; & in tantæ humanitatis præmium habet publicam primum laudem; tum etiam tot hoſpitum fortunam, ac famam, qui Gallico corpori, non indigna aut inutili adoptione inſerti ſunt. Neque illic hoſpitibus dediſcendi ſunt patriæ ſuæ mores, aut ad Gallicam ſimilitudinem flectendi, dum ſuperbia abſit, aut inculta barbaries. Quippe ipſa veluti profeſſione exteri moris, ſollicitabis curioſæ gentis ſtudia, ſimplicius peregrina, quam ſua æſtimantis, etiam quædam vitæ aut corporis vitia, ſi modo aliunde advehantur, trahentis in laudem. Nam & peregrini hominis eloquentiam vidimus crebro linguæ errore favorem meruiſſe; & grandis opinionem ſcientiæ, quod non intelligeretur.

Plebis in amplioris fortunæ homines vera, nec ex metu, aut ſola inſtitutione, reverentia; Rurſus primi Optimatum eodem genio culti ab illis, quia gratia aut genere perinde non excellunt. Sed ſuperbiam faſtumque non ferunt; Si videris dominari, ſervire erubeſcunt. Comitas, quæ frontis artificio, luminumque clementer vibrantium, vel per ſermonum familiaritatem blanditur, fidelius purpuratorum latus clientibus cinget, quam potentiæ magnitudo. Opes omnes & ipſe vilior honoribus ſanguis. Præcipue Patriciorum ſpiritus in ſuum aut patriæ damnum ſæpiſſime excreſcunt, dum nemini eorum mercaturæ aut artificiorum utiliſſimam diſciplinã capeſſere

ipſa

ipsa inopiæ experientia persuadet. Æmulari præpostero ambitu magnitudinem placet avorum, & fœdari gentilitium sanguinem putant, si populum vivendi consuetudine accesserint. Ita vanum nobilitatis nomen, & magnifici ocii improba species, ad patientiam tristium curarum sufficit, & in sola exeuntium morte. Et hæc animorum celsitudo, quamvis sibi placeat, adeoque ab omnis generis sordibus videatur abire, tamen interdum pæne necessariis facinoribus corrumpitur, in miserorum penatum angustiis turbulentam industriam exercens, ut vel publica violentia, vel arcanis sceleribus inopiæ squalorem repellat. Mercatura illic vilior quam tantæ utilitatis rem esse deceret, & quæ prima humanitatem per orbem circumduxit. Solon quidem qui Athenis leges condidit, & plerique Græcorum, usque ad nos fama durantium, illo commercio suas res tulerunt ad exteros, vicissimque fecerunt ut exotica sui cives viderent. Nec abhorret ab hoc more Itália, in illustribus familiis opes eadem industria late componens. Britannia quoque sanguinis claritatem illo vitæ genere fœdari non putat. At in Galliis hanc mutuæ utilitatis rationem non modo stirpes antiquæ aspernantur; sed & quasi mercatores sui puderet, ubi illis largius fortuna indulsit, statim in aliam disciplinam filios suos agunt, jubentque majorem paterno fastigio scenam sperare.

Et quidem magnitudinem Galliçorum animorum nullibi efficacius videas, quam in ambitu Magistratuum à quibus pervicax licitatio jam diu egentium virtutes exclusit. Exhaurire familias, nomina facere, rem fidemque consumere, decorum; dum inter æquales emineas vel sterili dignitate, vel precio furtivorum munerum patrimonii ruinam reparante. Nec dubium quin illa libido titulorum, nisi ipsa se frangat, curias, tribunalia, præfecturas, tandem sit viliori sanguine angustiisque animis maculatura.

Quippe è sordidissimis artibus multi compendiosius

diosius ad divitias properant, quam antiqua nobilitate spectabiles, paternisque opibus utentes ex majorum dignitate. Hoc modo, dum ad emendæ Curiæ, aut Præfecturæ, ambitum, nummorum pugna initur, sæpissime ii vincunt, qui ut sanguine sic & ingenio cedunt. Accedit, quod vetustarum stirpiũ viri non tam pervicaci studio suas opes dignitatibus illis donant, quam homines, adhuc novi, qui è latebris quas auro condiderunt eruere filios properant, & eam nobilitatis gloriam suæ genti emere, quam absque ullo sumptu in hæreditatis partem Patricii habent.

Sic paulatim hi honores sordidiorum esse possunt, (si pecuniæ tantum conceditur) & forsan aliquando in ignobilitatis suspicionem, eorum nominibus censeri. Neque ideo fisci industria maligna criminatione carpenda est, qui de ejusmodi Candidatorum bonis excrescit. Nam cui non satius videatur professo precio dignitates à Principe molem publicam subeunte proponi, quam avaris Purpuratorum suffragiis in prædam concedere? qui ubi hæc publica licitatio non est, obtrudunt Regibus Candidatos, quos sibi munere charissimos fecerint; & quod à domino impetrant, deinde clientibus vendunt. Vt nec meliore sortitu delectos Respublica accipiat, nec intersit eorum qui ad tribunalia subvehi ambiunt, utrum cupiditatem dignitatis sub Principe an sub Optimatibus luant; utrimque pari sydere in Patrimonii ruinam percurrente. Hæc igitur tolerabili instituta consilio, jam ipso furore licitantium in præceps abiere, qui & mediocris census virtutem excludunt, & tota opum mole eos honores redimunt, quibus ipsi tam immodicum precium fecere.

Vt vero quo generosius vina adolitura sunt, eo adhuc recentia turbulentius despumant, ita istius gentis, ad humanitatem & cum senuerit prudentiam factæ, adolescentia ac juventus, insano incautoque impetu ut plurimum fervet. Vana in ejusmodi ætate libertas, nunc jocandi,

nun

nunc ignotos pariter notoſque laceſſendi, & ubique titulos nimiæ ſecuritatis affectans. Leves animi, & rumoribus rapti, jam impatientes ocii, moxque tumultus. Oſtentatio libidinis ſupra naturæ deſiderium inepta, tunc inconſulti riſus, neminique parcentes; vis etiam intra ſe irrequieta, per varium ac multiplicem tumultum erumpens. Quidam tamen in omnium exordiis rerum induunt non veram & ideo majori ſpecie ſubornatam prudentiam: Veluti matura ſapientia compoſiti, verba tarde euntia deducunt, lento vultu, & aſtum cum humanitate fingente. Ex re quoque factum nomen, ut appellent frigiditatem. Sed & virtutis ſimulatio tunc eſt ingrata, nec diu tamen ſcientia perſonæ impatientem omnis veli levitatem abſcondit. Media autem indoles, quæ nec Gallis certe deeſt, lætitia capacis animi exuberans, eique non efficta prudentia frenum imponens, ea demum omni precio major, & ad ſapientiæ ſimulque hilaritatis imaginem exacta eſt.

Illud autem in Gallicis moribus, ac veluti fatis, triſte, quod benevolentiam qua in ſua regione hoſpitibus indulgent, extra patriam vix in ſuos cives expromunt.

Quis credat in exteris tam humano populo non ſatis convenire? Aves quoque in caveam deductæ roſtra & iracundiam vix ſtringunt, & ſocietas fati peregrinationem ferarum conciliat extra ſylvas quærentium prædam.

Soli Galli quocunque in peregrino ſolo conſederint, præſertim ſi miſeri, & ad opem alienam converſi, ſæviſſima æmulatione decertant. Tum occulta ludibria, livorque deformis, tum profeſſa odia, & rixarum etiam ad peregrina tribunalia concives vocantium deriſa improbitas. Sic inter ſe certantes neſcio qua infamia apud imperitos inundant ſuam gentem, quaſi in invidiam nata ſit, exorſque quietis, ac amoris quo unius patriæ cives arcana vi Natura conjunxit.

Et hæc Gallorum extra patriam ſuam labes.

Adhuc autem fœdius in Galliarum viſceribus peccant, qui paſſim tanquam gladiatores ad arenam damnati, ſubitis odiis, armiſque privatis, ad ultima diſcrimina committuntur. Rem immanem, & ad iſtius ſeculi probrum: leve jurgium, ſolaque altercantium ambitione increſcens, aut revera innocens jocus, plerumque autem turbulenti ingenii præcipitatio ad famam, ſæpe ad triſtiſſimas cædes & familiarum orbitatem, lymphatam juventutem propellit. Hinc toties miſerorum parentum intercepta conſilia, ſpeſque occiſæ; & propemodum fruſtra pax in Galliis, & quæ vix minus patricii ſanguinis quam ſi bello certatum publice eſſet, in hęc arena hauſit. Quæ hæc autem dementia? ritu ferarum, non ratione, ſed impetu injurias ulciſci, rerumque ſuarum judicium permittere pæne ſcenicæ arti, fortunæque ſæpe fallenti ipſam artem, ut quicunque felicius, ille & juſtius arma ſuſtulerit? Feræ gentes & ab ipſa venientes barbaria, Orbem ſupra aliquot ſæcula ſuis moribus polluerunt.

His authoribus quondam factum, ut in dubiis judiciis, cum utrimque argumenta eſſent obſcura, armis litigantium crederetur. In circum arenamve dimiſſi pugnabant, victus pro nocente habebatur: & inde veſaniæ origo hanc ætatem infeſtans, quę jam auctis finibus, cum olim in Magiſtratuum arbitrio eſſet, hodie ad privatorum libidinem deſævit. Iſti tamen gladiatoriæ arti prætextus eſt, neſcias magnificentia an utilitate acceptior, peritia pugnandi. Nam cum arte gladio ferire, vel deflectere deſtinatos ſibi ictus, quis neget ad rem militarem pertinere? Hoc Græci, Romanique, & omnis gens armis ſtrenua, cum ambitu quæſivit.

Nunc vero non tanquam in anguſtia ſeſe prementium cuneorum (ut in juſtis præliis ſolet) ſed veluti in apertæ arenæ libertate, per curſus recurſuſque, per omnem corporis habitum, per longam & diſparem oculorum manuumque fallaciam, quis non potius privatorum odiorum crude-

crudelitatem erudire, quam publicæ pietati ſuam fortitudinem parare videatur? Et vero nihil jam ad amentiam aut impietatem reſiduum in propinquos amicoſque ſævientibus. Sive ſanguinis, ſive familiaritatis jure conjuncti, non atrocibus injuriis, ſed inani ſuperſtitione verborum, & propemodum gratis, diſſociati, alterno cruore imbuuntur: quodque ultimum furoris gradum putes, ne inter ſe quidem læſi, ſæpe aliorum inimicitiis tantum nefas tribuere amant, & in gratiam nihil ad ſe pertinentium odiorum ſeipſos & amicorum chariſſimos immolant; quippe à pugnaturis qui perire ſoli nolunt, veluti ad theatrum aut cœnam, ita ad hunc feralem ludum invitati, ultro ſubeunt; & quicquid hominibus aut dulce aut charum eſt violare non dubitant; ineptiſſimo deſiderio famæ: ut jactentur magno vitæ contemptu in arenam proceſſiſſe, id eſt, truculentiſſimum facinus auſi eſſe barbara ignoratione virtutis.

Sed hæc mala, & ſi quæ præterea maculæ ſe Gallicæ indoli interſeruerunt, omnino donari eorum virtutibus debent, quos vel ætatis vel ſapientiæ pondus ita compoſuit, ne æſtu patriorum vitiorum diripi poſſit. In iis egregia comitas: non fucata, aut inſidioſe in hos ipſos quibus blanditur collocata. Non fraudibus, non ſecretis odiis vacant: Dignari ſingulos qui acceſſum aut notitiam petunt, & pro ſua ſorte unumquemque mulcere.

Externo homini ad illorum conſortium admiſſo ſatis erit, aperto ſcelere aut nimia ineptia non peccare: ut quidem alibi in alienos mores, ne tibi noceant, intentus ſis; cum maturis autem & caſtigatis Gallorum animis teipſum reſpicias. Nec aliquid in humana ſocietate felicius, quam conſuetudinis tam politæ erecta viriliſque ſuavitas.

CA-

CAPUT IV.

Britannica Insula: in quibus diversi populi, Angli, Scoti, Hyberni.

BRitannia per tot spatia diffusa, tam diversis pulsata fluctibus, tamen magis ad magnitudinis suæ fidem potest varios civium mores, quam tantorum littorum sinus & nomina proferre. Tanquam alium in Oceano Orbem faceret, omnis animi genera incolis insevit. Non alia Insula toto terrarum ambitu illustrior. Sicilia, Crete, Cyprus, visæ regni fortunam ac nomen capere posse, non si in unum corpus transeant, uni Britanniæ terrarum spatiis aut opibus pares sint. Priscis quoque temporibus, armis inclytis strenua, materiam fabulis dedit, quæ plurimarum gentium ingeniis linguisque vulgatæ sunt. Quasi nihil eximium fingi posset, quod non apte caderet in alumnos Britanniæ. Olim quidem inter novem principes distributa. Mox bellis atque fœderibus mutati cum Regibus gentium fines: donec, tribus Dominis fortuna totius Insulæ cederet: Saxonum coloniis, quos Anglos appellamus, sub unius sceptri felicitatem coactis: Britannorum vero reliquis, pertinaciter insidentibus Cambriæ montes (hæc nobis hodie Vuallia est,) Et Scotis quibus jam diu excisorum Pictorum portio accesserat ad Septentrionem colentibus. Mox Cambria diuturnitate bellorum macerata totius Angliæ consensui impar fuit. At Scotia spe quidem victoriæ minor sed cujus spiritus Anglia non domaret, veluti in æmulationis argumentum, non pervicacius armis quam diversa ab Anglis indole pugnare suos jussit: donec noxiosissimam æmulationem fata damnarunt, nunc utrisque imposito Rege cujus spiritu Insula in unum Imperium coaluit.

Anglia felicibus pascuis, & ad multas variasque arbores commoda humo, commeantium

 oculos

oculos pulcherrima viriditate mulcet: gratuitis etiam bonis plebis animos in segniciem exsolvens. Pabulum illic passim pinguibus campis abundat, boum equorumque armenta ad perpetuam ejusmodi animalium aviditatem explens: alibi autem ficcioribus arvis, & humili gramine induentibus terram, super fidem multos greges educat, excusatque utilissimam & ad ovilia factam sterilitatem. Ne hyemis quidem rigor assueta libero aëri pecora (nisi forte supra morem inhorruerit) in stabula aut ovilia deducit. Iis sufficere solent nuda sub dio cubilia, herbæque quas hybernus tepor alit. Quippe hyemes non illic pro plaga & Septentrionis vicinia asperæ, cum vehementer Gallicam oram quatiant, qua Britanniæ adversa est, multoque rigidius Batavorum cœlo incubent.

In tanta aëris indulgentia Britannicus ager omnis generis semina facile concipit atque servat. Proceras habet lauros: Rorismarini planta apud multas gentes ipsa cura qua educatur preciosa, hic vulgaris, & nonnumquam in sepes velut ad hortorum custodiam stipata. Vitem alere potest, uvasque ad maturitatem perducere. Nam & Cantii amœnitas crebro collium dorso suspensa, & Wintoniensis regio, cum cæteris ad Meridiem Ortumve spectantibus, olim vineta habuere, quæ deinde pascuorum utilitas, viliusque redemptum ex Aquitania vinum, exemit. Lupi quoque ea insulæ parte exacti, nudos greges, & vix alicui molosso creditos, non infestant.

Nam diligentia antiquorum, cum grassaretur luporum rabies, curamque pastorum aut fatigaret aut falleret, totum in iis sedibus tam pervicacis feræ genus extinxit. Ita fortuna per patientiam pecorum sub dio durantium, & mirabile luporum exitium, profusas nec æstimatas opes videtur indulsisse. Cibo, corio, vellere, velut exundantis terræ muneribus, populus in ocio, & plerumque oblivione laboris, ditescit. Ne quidem in colendo croco labor, quem optimum habent, facili herba oblatas in floribus opes non in ullius

curæ

curæ aut industriæ præmium aperiente. Et ne quid tam propenso fato desit, transmarinum militem ante aliquot ætates non viderunt: Domestici autem motus hoc seculo rari: neque in Anglia ut alibi terrarum, solent bella consenescere. Sæpe octiduum ingentes simul turbas quam parit tam absolvit in homines sæviunt, non in opes & tecta, & subitæ acies adhuc crudas surgentesque lites dirimunt.

Tam spontanea felicitas securum & opulentum vulgus non modico tumore sustollit, ut neque pro consuetudine cæterarum regionum timida humanitas, & patriciorum dignitatem verita, mitiget mores plebis, & plerumque rudiora artificia tot divitiarum tantique otii crimen fiant. Nam artem aliquam professuri, septem annis, ut plurimum, tyrocinia deponunt: ubi vero peractis rudimentis in collegium artificum adoptantur, quasi laboribus exempti, sub se alios tyrones asciscunt, edoctosque breviter in officinis prostituunt: Tunc ipsi non solemnes modo dies, sed & fastos (quis credat?) si sudum est, vario ludo in proximis campis exercent: nubilos in diversoriis oblectant: prorsus ut artificia impolitius habeant, quippe discipulorum peritiæ credita, & eorum redemptores contumacius urgeantur ad pretium, quo & tyronum labor, & desidia magistri ali possit. Diligens tamen nonnullarum Operarum industria, exactis artificiis eminens, preciumque per Orbem merentibus, satis prodit, in ea regione ejusmodi studia non stipatis cœli vitio animis, sed nimia felicitate laborare. Vt enim ad extimulanda ingenia, artesque fovendas, nimis cruda aut avara imperia nihil juvant, depressis populi mentibus, & desperatione solutis, ita fortuna lasciviens, laborique haud aliter quam per ludum intenta, plebis solertiam non attollit ad exactam artium curam.

Nullibi in tam ingenti regno vectigal, non in urbibus pontiumve discriminibus publicanorum stationes: præterquam iis locis unde naves

in exteras plagas ſolvunt. Nam importatas merces aut quæ inde exportantur, profiteri apud eos neceſſe eſt qui à Rege portorium conduxerunt.

Sed nec plebis ſuperbia acerbior peregrinis quam in patricios ſuæ gentis exerta eſt, qui opulentiam ſuæ patriæ luunt ruſticorum faſtidio, ſeipſos pæne primis ordinibus ſtirpibuſque æquantium; & indignationis ſuæ tam pretioſam cauſam odiſſe interdum non verentur.

Summa tamen apud omnes nobilitatis reverentia: quam intra brevem eorum numerum æſtimant, quos Dominos vocant. Hi ſunt Duces, Marchiones, Comites, & Barones: Ducum & Marchionum omnes liberi, ex Comitum filiis major natu. Illis quoque Epiſcopos Majorum pietas adjunxit. Apud hos proceres ad omnia obſequia deſcendere non indignum, & ipſi velut in terram poſitos contemplantes ſuum faſtigium non ignorant. Nec illæ dignitates emptionis commercio producuntur in vulgus nummorumque fortunam: ſed ſucceſſionis ſerie tranſeunt in hæredem; vel beneficio Regis, novi quoque Optimates in hos gradus adoptantur. Et ne hoc inane exiſtimes decus: multa publice conſtituta tam ambitioſo nomini reverentiam cultũque conciliant. Si contigerit æri alieno impares eſſe, urgentibus creditoribus in eorum corpora nullum jus eſſe poteſt, quamquam in Anglia debitores etiam in judicium non vocatos ſæpe carcer accipiat. Sed hoc illuſtrius, quod maximorum criminum accuſati, ſcilicet, in ipſam rempublicam iniiſſe conſilia, de equuleo ſecuri ſunt. Veritatem ab iis per tormenta poſſe exprimi noluere qui leges condiderunt.

Anglis ut plurimum gravis animus, & in ſe velut ad conſilium ſeductus; ſeipſos, & ſuæ gentis mores, ingenia, animos, eximie mirantur: Dum ſalutant, aut ſcribunt, deſcendere ad verba imaginariæ ſervitutis quæ iſtorum ſeculorum blandicies invenit, niſi forte externis moribus imbuti, non ſuſtinent. Populus rei maritimæ ſtudio-

ſtudioſus, neque aliud tantæ Inſulæ validius munimentū quam tot nautarum ſedulitas. Nec in caſtris quam navibus pejor miles, præſertim ſi externo aëri aſſuevit, cibiſque, quos ſæpe inexpertos avidius Angli guſtant. Nam hæc gulæ incommoda à Britannia delatas legiones non ſemel abſumſerunt, & claſſem Elizabethæ Reginæ auſpiciis Luſitaniæ littoribus applicatam, cum Angli ſtragem hoſtium & vaſtitatem feciſſent, nimius æſtus, & ſuavitas pomorum, ac baccarum, quas illa plaga habet, pæne totam debellavit. Diſcrimina omnia, & adeo mortem, impetu plus quam judicio ſpernunt: Et hinc utiliſſimos militum dixeris, ubi ducum ſuorum conſilio reguntur: Sua autem ſponte ruentes, & illa audaciæ caligine pleni, de ſe ſæpius poſt funeſtos exitus queri quam de fortuna debuerunt. In Belgio cum ſtudia partium nuper & arma ſævirent, milites Hiſpanicarum partium aliquot à Betavis capti erant, & ſuſpendio conficiendi, (ita viſum referre vicem hoſti, qui captivos eodem lethi genere perdiderat.) Sed in omnes ſævire non placuit. Ex quatuor & viginti (tot enim capti erant) octo ad laqueum deſtinantur, cæteris incolumitas promiſſa eſt. Demiſſæ igitur in caſſidem ſortes, juſſique ſinguli ſuum fatum extrahere: qui teſſeram ſuſtuliſſet nulla nota inſignem, periculum effugeret; qui ferali imagine impreſſam, ſtatim ab infelici arbore penderet. Omnium mentibus ingens periculi imago inerrabat; quidam præcipue Hiſpanus votis lachrymiſque miſericordiam plurimorum, etiam aliquorum riſum elicuit. Erat in illa ſorte ac periculo Anglus, è militum vulgo, qui ingenti vitæ neglectu acceſſit ad caſſidem, & teſſeram nil cunctatus adduxit, favit ſors; erat illa ſalutaris.

Exemptus periculo accedit ad Hiſpanum, adhuc fatali caſſidi manum credere dubitantem: decemque aureos pactus, (fides Numinis) Iudices rogat, ut Hiſpano extra aleam miſſo ſibi iterum liceat fortunam experiri. Furioſo, vitamque

tantulis nummis æstimanti, Iudices annuerunt, & is rursus felici tessera evasit: non hac gemina modo, sed & simplici salute indignus, quam adeo vilem habuerat.

Leges quibus utuntur Angli, Gallica lingua, sed veteri, & ab hoc seculo abhorrente, ii tradiderunt, quos Normannia ad eorum sceptrum transmisit. Paucæ illæ etiam, & plerumque ambiguæ De cætero, consuetudo & consulta sapientum sufficiunt, magno aditu ad lites, & infinitam judicum potestatem, & arcanum populi ingenium tanquam Neustricæ originis habitus retinens, ad subtilitates apertum est, quæ litibus forum implent. Et inde vulgatam fabulam crediderim, inesse Anglis caudas.

Consuetudinum autem ac legum, quæcunque à majoribus inoleverunt, adeo patientes sunt, ut jam olim sancitas, rudi adhuc tam peccantium vitio, quam legum sanctitate, etiam nunc mutare aut delere, religio illis sit. Vnde enim nisi ab hac majorum incauta bonitate lex viget, ut maritus jubeatur prolem agnoscere, hæredemque habere, anno post aut amplius natam, quam ipse ultimo ab uxore discesserit, modo constet interim à Britannicis littoribus in exteras regiones non evectum.

In Philosophia autem, ac Mathesi, terrarumque & Astrorum scientiis, nulla est tam prodigiosa sententia, quæ non ex hac regione authores invenerit vel turbam amatorum, vividam quidem, sed modum curiosæ subtilitati & per innumeras disputationes effusæ non invenientem. Terram circumagi, non cœlum, Solem cum syderum lata serie non inhærere cælestibus globis: sed & globos ejusmodi nusquam esse, & quicquid Philosophi deliraverunt, multi ex his opinantur, aut credere simulant: tanquam altius supraque vulgi ingenium spiraturi, si videantur communem sapientiam ut prophanam vilemque negligere, altius in arcana Naturæ, quæ pauci deprehenderunt, intuentes,

Sed

Sed ut nihil animos magis agit, quam religionis ſenſus, ita multo acrius ejuſmodi diſputationibus incumbunt. Nec quicquam in numinis cultu modicum poſſunt, qualemcunque ſibi ſpeciem pietatis perſuaſerint. Prioribus ſeculis aucti opibus homines in ſolitudinem & eremum jurantes, adeo ut optima pars regni fundorumque huic pietati conceſſerit, nimis timido & periculoſo voto, tam illorum qui dabant, quam eorum quibus hæc ipſa concedebantur; cum illi rempublicam exhaurirent, iſti autem in luxum ſe agi tantæ fortunæ vitio ſinerent, mox in invidiam ſecum quoque ſacra tracturi: Et hanc quidem colendi Numinis rationem jam Anglia publice ejuravit, multi autem ſic in contrarium divertere, ut quo longius à veſtigiis patrum abſunt, eo ſe propiores cœlo credant. Nec id tamen publico conſilio, aut ſi deprehendi contigerit, palam inulto, ſed eluſis per privatas ſuperſtitiones animis, novamque, ac propriam, & per hoc ſibi gratiorem pietatem fingentibus. Itaque quos hæc cepit ſuperba ſuavitas, præter cæteros ſapiendi, in varia nomina abierunt, legeſque diverſas, non ipſa hominum authoritate, aut numero, ſed pertinacia ſancitas: & quod miſerabili riſu digniſſimum putes, crudelibus edictis illæ ſectæ invicem ſæviunt: unos ſe cœleſtium rerum participes, exortes cæteros omnes eſſe. Forte in unam ſuperſtitionem conſenſerat cum duobus liberis pater, è plebe vir, ſive vulgus intra opum aut ingeniorum humilitatem æſtimes. Illi tres unam rempublicam ſectamque faciebant, (& ſæpe non pluribus hæ religiones conſtant) Tandem pervicacius inter ſe de divina re agentibus, deceſſit primum à filiis pater, non quod meliora ſentiret, ſed diverſa: & ab illis de communione ſanctorum (nam ſic nugatores dicebant) ejectus eſt. Porro ſancti non his alii præter ſeipſos erant. Mox autem & diſciſſis mentibus alter fratrum alterum à cœleſti conſortio excluſit. Sic de anguſta eccleſia, & trium hominum numero definita,

 tres

tres quoque ecclesiæ natæ sunt; prodigioso scelere, & in amentiam prono. Nec perfunctorie vesani pro somniis suis pugnant. Novæ indies sectæ rapiuntur ad tribunal, in quibus nihil simile præter unam contumaciam Iudices vident. Fœda, indigna hominibus, sentiunt. Non ullius præeunte vestigio errantes, sibiquid credant authores sunt: non tormenta perhorrescunt; non salubribus consiliis aut prudentiæ acquiescentes, igne quoque consumpti, seipsis furori suo litant.

Iam vero peregrinis cum hoc populo agentibus ingens cautio esse debet, ne ex paucis, ac fortasse plebeiis, totam gentem æstiment: sed neque instituenda est ratio qua mores tam diversos excipiant. Ferox vulgus ubi vino aut ira incaluit, nonnunquam superbiam tumoremque in hospitum injuriam vertit: In tanto turbine animorum eos per æmulæ superbiæ contumaciam lacessere velle, paulo aliquid supra dementiæ malum esset. Nec tunc quidem tempestivum est tuam causam fidentius orare in sævo ægroque tumultu; multo minus magnitudinem animi ostentare defensionem meditantis. Leni & placido questu melius exarmaveris irruentes: ignobiles preces erunt, quibus primum æstum mitigare conaberis in furorem euntium.

Nam hic torrens si nullo obice irritetur, momento languebit. Et hæc quidem timidæ prudentię cautio adhibenda, ubi in oppidis agrisve multitudo in advocationem eorum qui in te primi desęviunt, aut concurrit, aut timeri certe potest. In solitudine autem, & ubicunque non impari certamine potes ingruentes refutare, tunc exercenda est, saltem ad speciem, vis animi contumelias non ferentis; qua terrebis non vera virtute insultantes, & injuriam pati tam idoneos quam inferre. Magistratus porro, ac judices, peregrinorum questibus faciles, haud inultam popularium in illos injuriam ire sinent; Si modo non peccaverit multitudo. quam accusari pronũ, plecti autem ubique difficile, &, ut plurimum, nefas. Et

adeo

adeo hoſpitalia tribunalia in ea gente erecta ſunt, ut ſive externus actor ſit faventes judices habeat. ſive uno crimine cum indigena reus, ſive ad virgas furcamque deſtinato, ipſe interdum nihil acerbius jubeatur quam è Britannia excedere. Patriciis quoque animus ad excipiendos peregrinos ſponte factus; & famam illius comitatis cum honeſto ambitu quærunt; ut neminem poſſit peregrinationis Britannicæ pœnitere, niſi averſis incultiſque moribus in barbariem natum, aut indignum qui Optimatum conſortio miſceatur. Cum his tamen qui ſui faſtigii gravem cultum ipſo geſtu atque verbis magnifice adornant, ex adverſo componendus eſt gradus ad certamen majeſtatis, ne te forte aut ex ſua gravitate, aut ex tua oratione æſtiment; quæ non Italicæ Gallicæve humilitatis more demittenda eſt. Evileſces alioquin apud homines non aſſuetos huic generi humanitatis per alternas blanditias mentientis.

Britannia in Septentrionem excurrente, Angliam Scotia excipit, inclyto ſceptro ſupra fidem & ætatem Regnorum cæterorum: quippe viginti jam ſeculis ſui imperii fortunam in unius familiæ hæreditatem ſervavit. Centum & octo Reges à primo Ferguſio in Iacobum Britannicum numerantur; qui tot Regibus Anglicam nobilitatem addens, nunc primum uno imperio omnes Inſulæ partes junxit.

Scotis animus ad humanæ conſuetudinis culturam facilis; corporis habitus ſupra multas gentes: cæteraque cum Gallis communia, præter ſoli ubertatem. Nam regio ad Septentrionem porrecta, nec frumento ubique idonea, multis locis ſteriles montes habet, neque illos ſaltem nemoribus indutos, præterquam ea plaga quæ horridius in cœlum exurgens, ſylveſtre & barbarum cognomen incolis ſuis fecit. Fortiſſimæ tamen genti multum cibum, de avium, ferarumque, armentorum etiam, & gregum frequentia, natura paravit. Trecentorum cervorum, aut amplius, agmen videre non inſuetum. Multo plures

incolarum industria cogit ad venantium procerum voluptatem. Neque ex patriis bonis desunt, quæ advectis exterarum gentium mercibus ad necessarios usus permutent. Sed inopiam æris nullo artificio emoliuntur. Sic in patria facillime degentes, etiam numerosis clientibus graves; non in exteris locis simili cultu, & fortunæ suæ pari, vivere possunt. Nulli tamen magis memores suæ stirpis adeo ut familiæ decus malint interdum sua paupertate fœdare, quam supprimere intempestivos titulos, & suæ cognationis parumper oblivisci. Nam in regione, virorum fœcundiore quam frugum, necesse est clarissimi sanguinis multos in egestatem nasci: quibus per diversa terrarum quærentibus opes (nec alii fide, aut industria, præcellunt) & ad præconia suæ nobilitatis obstinatis, sæpius audientium risus, quam lachrymæ & fides accessit.

Ipsam autem regionem, in se quoque animosam, passim inimicitiæ exercent, supra fas humanitatis aut odii etiam sævæ. Quippe per familias & cognomina discreti, suarum gentium Principes habent, illos qui in antiquissimam familiæ hæreditatem successerunt. Eos ita observant, ut vix patriæ charitas major sit: & ad ipsos læsi confugiunt, patrocinio viribusque suæ familiæ usuri. Ita sæpe modica jurgia, & inter obscuros, magnis & indignis motibus suffecerunt; Dum utrimque jurgantes apud illos suæ gentis Principes dequesti, privatas contumelias in ipsarum familiarum injuriam vertunt. Neque rem modico sanguine peragunt: Interdum in agmen & veluti aciem coacti desæviunt, & insita inimicitiarum vis in hæredes quoque abit. Cædem cæde repensare decorum; incendia alternis ignibus vindicant: Nec aperto tantum Marte; insidiis, fraudibus agunt. Nihil turpe aut ignobile, sananti oculos inimicorum malis. Et hæc pestis sæpe Optimates evertit: sive inter ejusmodi arma extinctos, sive frequentiam stipatorum (nam suspectam vim inimicorū ita submo-

vere necesse est) fere inopia distractisque fundis luentes: Etiam quod ut plurimum regio arboribus caret, quidam putant illorum odiorum facinus esse, dum adversis facibus inimicorum sylvas cremant, & privatis injuriis vastitatem patriæ faciunt. Sed hæc olim deflenda dolentius, cum indies ista arma sævirent. Nunc placidis rebus, quam sentire meliora, tam licet augurari. Quanquam enim tantum nefas submovere non fuit in veterum Regum manu, proceribus fide clientum numeroque ferocibus : tamen patriæ suæ hoc demum Iacobus Britannicus beneficium dedit. Is cum adhuc uni Scotiæ imperaret, hanc publici mali causam habuit in præcipuis regni curis. Sed pigebat illi pesti per partes, & plerumque inutili solicitudine, occurrere ; nec enim poterat ullis jurgiis vera pax statui, nisi simul omnia componerentur, cum exempla ejusmodi criminum, illisque venia, necessitate temporum frequens, omnes solicitarent ad parem audaciam, saltem ne timidas aut degeneres iras gessisse viderentur. Semel itaque & in perpetuum placuit hæc odia aboleri.

Ipse Rex eorum rationem inivit, quorum familiæ & rixæ eminebant. Precibus, & authoritate fractos, partim per se, partim per Senatus sui delectos, ita reconciliavit, ut vix amplius in tota Regione tam assueti facinoris acerbitas nominaretur: Ingens opus, nec à sapientissimo & diligentissimo Rege, nisi multo tempore & mira felicitate absolutum. Iam biennium erat ex quo pacaverat Scotiam, cum ad Angliæ successionem vocatus est: ingenti auspicio ad hanc novam Scotorum sanitatem; quippe tot viribus auctum Regem nunc vero & salubri metu colentium.

Scotis præceps ad omnia animus quæ spes semel persuasit, cui maxime credunt : Iracundia in promptu, sed quam facile post primos impetus mitigant. Quærere opes, quam servare, meliores: Sive quod indoles fortuna sua major inconsultæ libera-

liberalitatis impetu laborat, amatque opulentiæ famam, sive patriæ more decepti, ubi ad nummos pervenerint, qui in Scotia felicitati sufficerent, jam de inopia sunt securi, nesciuntque in unaquaque regione cum auri argentique frequentia sumptus quoque & rerum precia convenire, ut nec facile ingens pecunia quæri possit nisi ubi effusissime solet expendi. Animi illis in quæcunque studia inclinant, mirifico successu inclyti, ut nullis major patientia castrorum, vel audacia pugnæ, & Musæ nunquam delicatius habeant, quam cum inciderunt in Scotos. Etiam urbanis negotiis pares, ad omnis fortunę vitæque genera, suam industriam aptavere. Vagis porro, nec ex dignitate peregrinantibus, adeoque non alia nitentibus ope quam ut suæ gentis hominum, qui in externis regionibus sibi divitias peperere, ineant domos, exigantque veluti patriæ vectigal, nihil est superba mendicitate deterius.

Insula Britannicæ plagæ vicina, sub eodem Imperio, Ierna antiquis, mox Hybernia appellata; spatiis ingentibus diffunditur, navibus commoditate portuum facilis, neque ex quorundam incolarum illuvie æstimanda. Quippe multa felicitate colonos ex Anglia Scotiaque invitat; humenti quidem cœlo, sed salubri, & quod animalia veneno infesta impune non hauriunt. Lacerti bufonesque ibi delati non vivunt, exportatæ arbores nullo situ concipiunt vermes, aut incuria araneas admittunt, quamquam & suas Hiberni araneas, sed illas innoxias, habent. Westmonasterii ampla sedes, ubi jus litigantibus dicitur, ex illis sylvis trabes accepit, & efficta multa arte tabulata. Mirum dictu; araneis circum parietes pendentibus, vix ligno tam sordidæ texturæ filamenta adhærescunt.

Hybernis, qui ab oppidis cultuque recesserunt, mira cujusvis aeris cibique patientia, paupertatis longo usu. Victu parabili, semicruda fera, vel bove, satiant famem; cibum temperant lacte, fragiles domos ad altitudinem hominis excitant,

sibi

ſibi pecorique communes Et hoc in illa gente mirum: Amor deſidiæ reliquas gentes emollit; Hybernos duravit ad bella. Quippe per ignaviam fertiles campos illis colere, ac ſerere, pæne ignotum. Pabulo, & telluris genio ad armentorum alimenta, contenti ſunt. Artificia quoque non exercent, tanquam maculantia nobilitatem quam tantopere jactant. Ita turpi ocio exigunt vitam, & incommoda ex ea barbarie frequentia patientia quam laboribus malunt refellere; tantaque eſt ignoratio deliciarum, ut nec ſentiant mala. Simplici veſte imbrem & frigora tolerant; venatibus ad celeritatem perveniunt, feris parem; feſſis vel nocte deprehenſis humus ſufficit; contectoſque nivibus vel imbre diffluentes, prius ſaties quietis quam cœli injuriæ excitant; pulchra fortitudinis bellique rudimenta, ſi non ex tam fœda ſegnicie. Et has ſordes ne in pace quidem excutiunt, communione Anglorum, vel æmulatione Hiſpanici moris; vitamque tot malis horrentem, veluti curis vacantem, diligunt, improba libertatis ſpecie capti, quæ per diverſas fraudes variis gentibus illuſit. Illis animus ad ſua vitia obſtinatus, labori averſus & per hoc omni frugi; acer ad furtum & prædam, omnemque laborem qui venationem imitatur. Et hæc quidem ignava plebis mala. Optimates ſyncera fide multi, eximios animos dignis ſuo ordine virtutibus excolunt. Etiam qui in urbibus degunt, aut amœnioribus plagis, non mediocri humanitate adornantur. Ita probant feram illam populi partem, ſua ſponte barbaram, non Inſulæ fato in illa vitia factam eſſe.

CAPUT V.

Germaniæ ritus: & Belgii, cui hodie Germaniæ inferioris nomen.

RHenus flumen ab Alpium radicibus per Belgarum fines Oceano illabens, quam olim

incipie-

incipiebat Germaniam, hodierna imperiorum nominumque mutatione auctam interfluit. Ampla regio, & à Gallia Alpibusque ad Sarmatas & Pannones pertingens, in diversos, Principes & Respublicas, distributa est. Olim sylvis & incolis fera, nunc oppidis passim insignis: nemoribus quoque quibus immensis tegebatur, ad usum decusque castigatis. Vitem alit, qua in primam excurrit Italiam, supraque inumbrantes Rhenum colles, in Pannoniam quoque declinans, & aliquot præterea locis, ubi humus propitiis collibus vel tepore fluminum mitigatur. Multa deinde abiete, in montibus, sylvisque, frigentis plagæ arena abundat. Pæne mediam Ister intersecat, in Europa fluminum Princeps, maremque alveum in annuorum pontium ruinam attollens. Ripas amnis celebres quidem urbes, sed paucæ, nec pro fluminis nobilitate insigniunt. Rhenus, Albis & plerique deinde jam ab antiquo celebres fluvii totam quam lata est Germaniam permeant. Regio diversoriis non inculta, qua Alpes latus tegunt, totoque Istri cursu, & qua labitur Rhenus, Mœnusque, & Mosella, tanti fluminis incrementa: eadem, qua ad Oceanum spectat, aut introrsus à præcipua ac publica viarum celebritate divertit, squalentibus hospitiis, totoque vivendi genere, multum sui illius genii retinens, quem antiqui scriptores notaverunt. Vrbes tamen non indignæ sua fama: foro præcipue compitisque ad munditiem exactis: porrectis quoque domibus in altum & æquale fastigium, & fragilem materiam celante pictura.

Interiora ædium non pari artificio ad usus aptata sunt. Lectos sternunt in semota ac plerumque obscura ædium parte. Caminis, ut plurimum, non utuntur. Fornaculas ad levamen frigoris malunt; quas intextas tricliniorum parietibus pro conditione aeris ignibus complent; sed hic calor plerisque advenarum molestus est, quod & capita inexpertis vaporibus gravet, & illinc in publi-

publicum prodeuntibus, laxum corpus, atque omnis auræ impatiens, exhorreat, Præterea si remittere ignis incepit, hoc genus hypocausta ingratis odoribus spirant, ea maxime in quibus convivantur, ubi expressæ confusæque tot dapium nebulæ exæstuant; vino quoque, ut illic assolet, quam epoto tam effuso. Neque in hypocaustis modo, sed & in cæteris thalamis quoque atque tricliniis, fœda multis Germanorum & confusa rerum incuria: ideoque advenis in hæc penetralia admissis aër gravis.

Immensa cupiditas potus, jam confesso vitio, ideoque magis libero, illam gentem infestat. Nec ad voluptatem tantum hæc Thracia libido est, sed in parte comitatis, & pæne disciplinæ. Venalis quorundam Principum gratia pretio tam infami, sive quærentium comites vitiorum, sive legatis, advenisque, hospitalem parantium mensam. Nam Germani nulla comitate suavius, quam longo nec sobrio convivio, peregrinos credunt excipere; & tunc verissimam ab ipsis hospitibus benevolentiam in se expromi, ubi mutuis poculis inundari non abnuunt. Id illic summa urbanitas, & coëuntibus prima amicitia animis in fœderis locum.

Forte stipendiarium è Germania militem Tribuni in Gallias, & ipsi Germani, adduxerant, Regi operam suam navaturi. Ex his unum vir inter Gallos clarissimus vocavit ad cœnam, gnarus utique quam preciosum esset amicitiæ pignus quod bibendo cum Germanis sancitur. Itaque hominem largiori potu invitavit ad hilaritatem convivii; crebræ poculorum formæ & bibendi rationes commeabant, cum Germanus, sive in experimentum benevolentiæ, quam hospes præferebat, sive quod languidum in bibendo certamen aversatus, strenuam victoriam quærebat, lacessito Gallo præit, exsiccatque ingentis modi scyphum: neque Gallus conterritus mirantibus nobis surgit, &, ut scias, inquit, te in amicum incidisse, non modo conditionem quam fecisti, non recuso,

recuſo, ſed ecce & in benigniſſimam litem mutua vice laceſſo. His dictis, poculum primo, in quod erat provocatus, perpetuo ſpiritu haurit; idemque iterum ingeſto mero plenum in hoſpitis gratiam jam tumentibus membris infundit. Delectatus tam prolixi amoris indiciis ille Tribunus, in pedes vix tum patientes oneris ſurgens; Tu vero, inquit, nec putes collocatam in ingratũ tantæ amicitiæ operam; ſcis non parvam militum manum ſub ſignis meis eſſe. Hos ego totis duobus menſibus in caſtris habebo, veſtro ætario nihil graves (quandoquidem id jam temporum iniquitas abſumpſit.) Stipendium deinde ſi placet, & licebit, perſolvetis. Ad tam grandem unius poculi mercedem tum ſubito quidem horrore ſtupuimus, ſed multo deinde amplius cum promiſſo fides eſſet. Apud hanc gentem aperti mores placent, & qui Baccho libertatis nomen impoſuerunt. Omnem ſpeciem reconditi aſtus odere; ſive quod fideliter non tegunt arcana, cum mero ſolvuntur, ſive quod animi in illis corporibus plerumque ſentiunt ſe retuſos, & aciem cæterorum, tanquam in ſe intentam, moleſtiſſimo timore ſuſpiciunt.

Regum publicarum Magiſtratus, ex civium ſorte delecti, non quidem ſublimis elegantiæ mentem afferunt ad Tribunal, ſed diligentia efficaci inhærent parentum inſtitutis. Faciles autem ad imperantium nutum populi, etiam ſæpe ſuis Magiſtratibus de Religionibus credunt; & vix ſacrorum ritus, quos Princeps Civitaſve probaverit, videas ulla privatorum religione aut pertinacia inquietari. Mala quæ Angliam, &, quamdiu inter hos æſtus luctata eſt, Galliam jactaverunt, hæc miſerabilis incuriæ pæne dicam felicitas evaſit, Auſtriam tamen exceperim, ſcilicet pæne exeuntem de Germanico cœlo, nec quæ ut nomine ita priſcorum ingeniorum ſorte excidit, (pars enim Pannoniæ priſcis fuit.) Bohemiam quoque, non hac primum ætate infelicibus circa Numinis cultum litibus in ſe converſam: Sed illa quan-
quam

quam in Germaniæ ſinu, tamen ab ipſius corpore exſecta eſt lingua; moribus, legibuſque diverſis.

Litteræ in multis locis cultæ inter homines minus ſciendi avidos quam docendi. Plura quam legerint ſcribunt: & ſuam famam ex voluminum quæ edunt, numero aut magnitudine æſtimant.

Vis mentium ut opaca, ita ad æternitatem laborum eſt robuſta, ut cæteri melius quidem ſcire, illi vero plura poſſint. Ex Optimatibus multi, qui ſuis opibus moribuſque contenti, unam Germaniam aut viderunt, aut mirantur. licet ſuo judicio graviſſimæ prudentiæ conſcii humanitatem noſtri ſeculi parum habent.

Verba illis ſimplicitatis antiquæ, neque ſcientiarum vis hodiernæ ſapientiæ coloribus cincta. Peregrinandi gens avida, & exterorum morum, dum ſe receperit domum, aut ſimulatrix aut retinens. In eorum ſedibus inoleſcere peregrinos aut ad dignitates pervenire, inſuetum: & pæne contumelioſum apud illos nomen eſt, quo externos appellant.

His moribus oneratam Germaniam, ſuæ dotes & magnitudo virilium virtutum abſolvit. Ignota ibi perfidia, etiam in venali fortitudine ſtipendia merentium. Ne ingenium quidem fraudis aut odia ſub amicitiæ titulis latent; & omnino ingentia ſcelera verecundi populi ſimplicitas ignorat. Parca & in furtorum ſuorum tenebris merſa libido: non, ut alibi terrarum, palam inter titulos atq; ludos exultantis juventutis. Nam & prope ad muliebris pudicitiæ ſimilitudinem viri quoque hanc peſtem aſpernantur. Prudentia autem ut non illic ſubtilia ingenia paſſim habet, quorum artificio deducatur in confinium doli: ita veris maturiſq; judiciis inſidet, quæ & facile caveant ſuis rebus & alienos errores deſpiciant.

Neque deſunt altiſſimæ mentes, in quibus patriam gravitatem vividi & excitati acuminis felicitas temperat; Præcipue ſi validum ingenium diu peregrinis artibus moribuſque miſcuerunt. Gens armis egregia, & quæ pacem ferre poſ-

 ſit. Tar-

ſit. Tarde & cunctantibus conſiliis ad tumultus concitantur: ſed excitos, longa tempeſtas, & hominibus digna, exercet. Populus æris ferrique tractandi peritia, & per mille artificia ducendi, inſignis eſt. Typographię inventum, pulveriſque nitrati, illis ingeniis Orbis debet, ambiguo prorſus beneficio, & quo tam pernicies mortalium quam utilitas, ſeſe humanis rebus ulterius inſinuavit. Candidi animi, virtutes aliorum, factaque, aut inventa, maxime abſentium, non maligno & tumido livore delibant, ſed ſinceris laudibus ac propemodum immodicis attollunt.

Sed nihil in ea gente magnificentius, quam quod nomen ſummi Imperii Aquilamque ſibi habet: tanquam Romam Germania vicerit; & provinciarum ultima quæ Italico jugo acceſſit, jam ſit ſola in qua nomen atque reliquiæ fortunæ Romanę acquieverint. Tanti nominis ſancta Majeſtas, nulla ſociorum Principum æmulatione corrumpitur, Regeſque, quanquam viribus ſæpe majores, ſponte Imperatorio culmini concedunt. Olim quoque illi ſummæ appellationis faſtigio inerant dignę vires, quæ paulatim emarcuerūt velut fatali ſenectute. Quippe domeſticis bellis, tum nimia Optimatum potentia, denique quod non naſcendi ſorte, ſed per ſuffragia defertur hæc dignitas, datus ad terram Imperii vigor venerabile ſpecimen in hæc ſecula magis cæterorum pietate quam ſua fortitudine ſervavit. Inter cæteras hanc præcipue excidentium virium cauſam invenias, quod ipſi Optimates nimiis patrimoniis, tum Imperatorum beneficio aucti, commiſſas ſibi quondam Provincias tandem in Principatus mutavere, & ne non aliquid ſupra Imperatorem eſſent (qui non juri ſuccedendi, ſed ſuffragiis, fortunam ſuam debet) etiam ſuæ hæreditatis fortuna in ſobolem tranſeunte Hoc modo gentium & populorum mentes, quas vis quędam ingenita ad ſuorum Principum cultum advertit, antea in unius Imperatoris reverentiam intentæ, ad iſtos vicarios, & mox dominos, acceſ-

ſerunt;

ferunt: propiori ſcilicet vel periculo, vel utilitate. Ita cœpta, inſitaque deinde, Purpuratorum potentia, totam Imperii molem exhauſit; Primumq: quod e Gallia ſupererat, mox ipſa Italia, fons nempe imperii, tum validiſſimæ Germaniæ partes, veluti de ſuo corpore exciſæ, in diverſos animos, ipſa dominantium varietate numeroque abierunt, Galliæ, Britanniæque, id eſt veriſſimis regnis, longe alia ratione proviſum; exterminati Numinis conſilio, regnantumq; induſtria, Optimates quorum ſuſpectæ vires erant. Nam quis porro regibus locus, ſi Neuſtriam, Armoricos, Aquitaniam, Æduos, Avernos, Pictones, Provinciam, atque Campaniam, ſui ut quondam Reguli, Dūcum titulis, Comitumve obtinerent, viribus ſuis tuti, & veluti precario obſequio Regē minorem tantum non deſpicientes? In Britannia autem formidabiles Ducum opes, Comiteſque Palatini, regio prope jure, factionibus & clientelis graves, quibus regnum cladibus miſcuerunt? quam ſæpe in Reges atroci conjuratione certarunt? Nulla hodie certior Regni ſalus, quam quod eorum potentia, ſtirpeſque depreſſæ, regni nervos in unum contulerunt.

Hanc igitur diſcerpti Imperii cladem antevertere Imperatores debuere, cum ſe primum immodice Optimates efferrent. Nunc autem inveteratis rebus, adeoque compoſito Imperio, ut ex his ipſis Proceribus potiſſimum conſtet, velle iiſdem potentiam extorquere, intempeſtivum ac inane facinus eſſet, tot vindicibus ejuſmodi dignitatum in communis decoris ſecuritatem coituris: maxime cum tam jure hodie ſuis Provinciis potiantur, quam Imperator ſummæ rerum præfectus eſt. Conſenſu videlicet eorum qui potentiam tradidere; tum poſſeſſione, ac tempore, quo omnia Imperia plerumque ab initio aut violenta, aut invalida, legitma eſſe cœperunt.

Sed quod expiranti Imperio malorum ſummum fuit, imitatæ Procerum morem plurimę urbes, ſe quoque velut in ſingulares reſpublicas collegerunt.

X 2 legerunt.

legerunt. Leges sibi dixere, certosque magistratus; & ne dubites ab antiquo recessisse officio, sibi nomen libertatis in ista secessione fecerunt; mutuis quoque inter se fœderibus ad auxilia, & asserendum jus repentinæ majestatis. Sic illa regio quæ sub uno spiritu, unoque Rectore, par toti Europæ esse possit, viris, urbibusque inclytis, & digna in quam Romanæ fortunæ species transierit, jam vix agrum urbemve inveniat, quam suo Imperatori pleno jure cum Imperio tradat. Neque enim aut Respublicæ, aut Dynastæ, in suis arcibus Imperatoris præsidia regnare patiantur; neque inveniat tam augusta appellatione dignatus, in tot oppidis, ubi cum civium venia habitet. Hoc dulci publicoque errore, suæ patriæ majestatem exarmarunt. Neque enim Septemviri quibus nominandi Imperatoris patrio more concessum jus, alium quam ingentis potentiæ virum, & qui vel opulentis ditionibus, vel purpura etiam sceptrisque emineat, Cæsarem dicere debent. Sola virtus atque nobilitas hæc suffragia ferre non possunt. Vbi enim consideret Imperator, nisi jam illi antea extra Imperium sedes? ubi Regia, quæ tantæ majestatis titulos excipiat? Ægre alicubi habitare paterentur, quem ut plurimum amant absentem venerari. Quod si fortissimæ gentis fatum delecto Principi totam provinciam regio more habendam permitteret, tunc indomitis viribus de suo corpore inveniret illi sceptro idoneos, unamque in comitiis virtutem respicere cogeretur.

Igitur Imperatori in omnes est, sed certa & castigata potentia. In civilibus litibus ad eum ut plurimum provocatur. Capitalia judicia Dynastę, atque Respublicæ, sæpe suo jure exercent. Is comitia Imperii cogere, bella indicere, de summis inter ipsos Dynastas controversiis judicare. Ingruentibus bellis milites & pecuniam imperat: si imperare putes, quod non aliter quam assensu civium tollit.

Principes, ut in ingenti regione, permulti. Sed divisæ inter agnatos singularum familiarum opes ingen-

ingentium titulorum magnitudinem sæpe non æquant : quippe haud multo secus Provincias atque Dynastias quam privatæ sortis hæreditatem dividunt. Eo modo Saxoniæ Principatum forte plures hoc seculo fratres inter se spargebant & quoniam res ardua erat, legum & consuetudinum periti his advocantibus advenere; quibus in conclavi sedentibus cum litigantes fratres adessent, emotæ mentis vir, sed innoxia jucundaque insania consuetus delectare audientes, in id secretum perrupit, quem grandior natu ex Saxonicis fratribus intuens (nam is illius aulæ cibisque assueverat) Vis autem & tu, inquit, sententiam dicere de hercisc ūdæ familiæ rebus? At ille, Et quidni, inquit, velim? Expectaverant omnes ab amente ridiculi leporis venustatem. Igitur rogare perseverant, ne in tanta re suum consilium deesse pateretur. Sed ipse negabat, nisi vestis qualem Iurisperiti induebant sibi daretur, tantæ consultationi misceri; cum illa se sapientiam esse sumpturum. Hilarior genius omnes invaserat: Adeo ut ipsius quoque herus, non sine maximo risu, juberet, de penu sua produci suffultam pellibus togam, injicique cupienti; quam ut ille curiose aptavit, bis terque per triclinium spatiatus, rogare dominum cœpit, ecquid se illa vestis deceret. Egregie, inquit; sed superest ut his rebus, quæ inter nos agitantur, tua sapientia modū imponat. Ille brevem in se moram esse respondit; in proximum conclave paulisper abiturum: illic se melioris sapientiæ spiritus ad consilium arcessere velle: Cum eo secessisset, adduxit repente ostium, ne quis arbiter prudenti nequitię interveniret; exuitque illam togam, & gladiolo quo erat accinctus, ab humeris ad fimbriam in longas & exiles partes exsecuit. Ita laceram cum sibi iterum injecisset, reserat fores, pervenitque ad dominum, & intueri rursus jubet quam ornatus incederet. Iracundia arcuit risum, quia preciosa erat vestis quæ ita in partes parierat, & ô te vecordem inquit flagellisque scindendum! nihil vero timuisti dominicæ vesti

furiosas manus afferre? Neque ille conterritus, ridiculum, inquit, cum vos multo periculosius insaniatis, tam graviter mihi irasci. Hæc est vestræ fortunę imago quam indui, multoque stolidius Saxonicum principatum perditis quam ego hanc togam. Incolumis me decebat, ridetisque discerptam. Ita Saxonia integro corpore viget, armis & opibus gravis, cum eam per partes laceraveritis, nemo pristinam dignitatem agnoverit.

Germanorum Principum divitiæ, pręter aliquot vectigalia, aut tributa, plerumque ex gregibus armentisque sunt, agri quoque fœcunditate, quem ut maxime spontanea nec redempta rusticorum opera exercent. Hoc modo suas opes, & annuę pecunię numerum, non possunt definire, cum sit ex mutabili annonæ precio æstimanda. Nobilitati magna & superstitiosa sui generis cura est; & maculari veterum sanguinem putant, si ad novam imparemve familiam, matrimonii consortio accesserit: nec in multas stirpes hæc nota eluitur. Quippe ad Patricii generis syncerum documentum, in utraque parentum serie octo ex majoribus numerant, in quibus hæc inæqualis conjugii labes non hæserit. In conferendis sermonibus unicuique hominum sorti destinatos titulos & loquendi normam habent. Ea negligere, aut incuriose confundere, magna religio est. Nec ulla gens tot conceptis formulis agit; etiam eorum memoriam fallentibus, quos à puero illa ars & tot discriminum superstitio exercet.

In illius Belgii parte quam suo nomine Germania invasit, sunt fere illæ provincię, quę sub Burgundica olim stirpe unum corpus bello, nuptiis, successione fecerunt; mox ad Hispanum conjugii fœdere delatę, & summum illius gentis robur, si tam pati absentis Principis cruda imperia, quam pręsenti parere potuissent. Sed ex his populis multi durius hac ætate se habitos questi, rescissis concordię vinculis, quibus cum Principe, ac inter se, tenebantur, acerrima tempestate, & ad Europę terrorem idonea, inhorruerũt. Per hos motus

motus pars sibi libertatem armis fecit, & cæteri sive domiti bello, sive antiquum dominorum nomen reveriti in Principis fide manserunt. Qui Hispanorum Imperium aspernati in Rempublicam secessere, ii maxime ad Oceanum colunt, ad exteros populos nomen à præcipua inter illos Batavorum gente sortiti. Necessaria post defectionem audacia, rem nauticam curavere Inde robur, atque opes, omnia littora scrutantibus, & per hos infestum Hispaniæ mare. Statimque aucta oppida, & ex quotidianis prædis divitiæ. Accessere ex Gallia, Angliaque, auxilia, in mutuam tam eorum qui juvabantur utilitatem, quam illorum qui juvabant. Alii sub Hispaniæ sceptro positi, nomen quoque à Provinciarum una duxere, & per Orbem Flandrorum appellatione censentur. Distinctis in hæc duo imperia populis, idem tamen genius, iidem mores manent Candida quidem, sed veluti cœli vitio depressa ingenia, quæ etiam gravius bibendi intemperie stipant, sive hanc sitim fortuna terrarum, & ex majoris Germaniæ vicinia velut spiritus, sive mos educandæ infantiæ accendit. Quippe adhuc ab ubere pendentibus, quo paulatim lactis desiderium minuant, laguneulas ad similitudinem uberis efficłas, & hordeaceo potu plenas, tradunt in manu. Tum rudis & incuriosa ætas subinde ad os referens tarde meantem potum, sugendi similitudine capitur, tum etiam innocentis otii fastidium levat. Nec utilitate res caret, si ex primis incrementis rem æstimes. Quippe valida membra, succoque lætissimo ad venustatem florentia; ita institutam infantiam decorant. Sed assidua bibendi ratio, ipso usu in perpetuam voluptatem transiens, subinde palati aviditatem solicitat, semper utique post hunc morem aut natantem aut arentem. Accedit illius potus conditio, non ad diluti vini consuetudinem sitim satians; sed crasso liquore identidem faucibus relinquens quod succedente potu diluendum sit. Illa tamen perpotandi dulcedine (quod mireris) in segniciem non merguntur obrutæ mentes: Sed

ultra cæterarum gentium sedulitatem, mercaturæ, artificiis incumbunt. Assuefactis scilicet robustisque corporibus, illi vitio pares sunt, & haustas inter convivia nebulas mirabili felicitate exolvunt; adeo ut in multam noctem producta temulentia postero mane ad negotia vacaturis pigritiam non imponat.

Nulli ad vilium artium industriam meliores. Ocium plusquam Attica severitate multaverunt. Pueri in tyrocinia distributi, publico si necesse est sumptu, virgines ad filum lanamque eruditæ, omnem ætatem idoneus sudor exercet, & à puero familiaris labor ignotam segnitiem, vel ipsa consuetudine, nescit amare. Tam frugali disciplina, artificiorum vis ingens opulentiam illustrat civitatum, paucique in mendicitatis veterno acquiescunt. Ingenium populi neque capax neque patiens fraudum. Ea fide qua sunt digni facile alios æstimant, sed decepta simplicitas intractabili odio perfidiam lædentium fugit. Inter hos eximiæ quædam mentes omni seculo sustinuerunt dignitatem literarum, aut ad Principum, rerumve publicarum secreta admissi, commissas res digna solertia curavere. Nimirum ut in regionibus, ubi vulgo, & velut ipso natalium munere, acria aut lepida ingenia exurgunt, pauci ex suæ mediocritatis tenore vel curant vel possunt excedere, ita humilioris veluti fati gentes, & plus antiqua bonitate, quam per vanam subtilitatis culturam ornatæ, interdum ingeniis sunt insignes, quæ propius ad cœlum accedant, quam ad terram erant nata.

Batavorum Optimates, ad Reipublicæ genium, quam ipsi fecere, animos quoque & mores velut in vulgus deduxerunt; sive facilitate naturæ, & in eam sortem nati quam res suæ hodie habent, sive callida, & ad tenendum populum apta imagine; prompti quoque ad mutuæ servitutis imperia, nisi cum jussi imperare. At Proceres Hispanicæ ditionis, plus scilicet stimulis aularum exercentur & Belgicos animos imperantis populi

mori-

moribus miſcent. Hinc veluti gemina illis indoles, variatumque, ac pæne diviſum, per diverſiſſimos affectus ingenium Sed inter cæteras cupiditates, præcipua honorum libido eſt. Titulos, ac nomina per adulantium aſtus inventa ad diſcrimen dignitatum, anxie ambiunt ac tuentur. Neque ulla re magis tibi eorum animos conciliaveris, quam cum arte & honore compellando. Blandientibus faciles, largique honorum, dum majores expectant. Ita callidæ laudationis fraudem, vera ſimplicique gratia remunerantur, niſi quod inanibus cauſis ad amandum concitatos, ſæpe idem impetus mutant, vana forſitan ſuſpicione contemptus uſque ad odium quoque averſos.

Vulgus in illis utrimque Provinciis, ſpeciem libertatis & vana paritatis indicia, plus ipſa libertate æſtimat. Et hinc artes, quibus facile capi poſſit. Non dedignari ruſticos jocos, per viam annuere comeſſantibus, & cum multum emineas, ipſis tamen nihil auferente, nec multum duratura humilitate, miſceri. Guilielmus Auriacus, ſummorum conſiliorum vir, plus hac arte quam ulla acie Ibericas opes afflixit. Agreſtes Batavorum pleraque oppida ad Oceanum incolebant; haud dubie deficientis ab Hiſpanio Belgii ſummum robur, & utriuſque ſolis divitias fatigaturum, nam urbes natura ſituque impeditæ, non operoſo munimento poterant ad inexpugnabile robur educi. Sub prima igitur defectionis initia, Guilielmus popularitatis novitate animos omnium in ſe convertit, reputantes quanto meliori conditione quam ſub ipſo Rege viverent, ſub auſpiciis ducis, ſibi faſces & imperium debentis. Quippe ab aratro aut navigio inculti, adibant nec majeſtate nec ſatellitio gravem. Ipſe altiſſima calliditate gaudebat, non ſe per invidioſa nomina ab obviis objectiſque, ſed & Guilielmum interdum appellari, gnaruſque quo potiſſimum modo ſuę gentis affectus impellerentur, nullam ſalutantium vilitatem alto aut incurioſo ſupercilio obibat. Excepta vox in adulationem caſtigantium huma-

nitatem suam; hominem bene emi, qui salutatione cônstaret.

CAPVT VI.

Italia, & Italorum indoles.

ITaliam inter exiguas olim aquas quæ Rubiconem faciunt æstimatam, nunc Alpium claustra propius ad naturæ mentem definiunt. Tellus multum suis bonis, sed amplius propitiæ famæ debens, Olim Græcorum coloniis ad Orientem celebrata; tum magnitudine Imperii, quo illustrius nulla ætas aspexit, & suorum ingeniis culta; nunc etiam post excisos Romanæ magnitudinis nervos, adhuc multis gentibus manet omnis vitæ & institutionis exemplum. Ibi lævigari juventutem, ibi humanitatem velut ludum aperire, nostri homines arbitrantur. Ipsa nomina urbium, locorumque, tot historiis fabulisque vulgata, ad stuporem imperitorum valent, semperque aliis syncerius quam sibi credentium. Hoc mortalium favore, & Italiæ mala teguntur, & bona speciosiora sunt. Nec dubium quin aliquot locis amæna sit supra cæterarum regionum felicitatem; qua Benacus masculis undis per montium claustra ludit, qua Avernus, Puteoli, Cumæ, lasciviunt. Etiam quicquid Gallico nomini Longobardi eripuerunt, ferme æquis & irriguis agris, pulchritudinem suam habet. Sed si totius Italiæ fortuna cum vicina conferatur Germania, Galliaque, & ad Septentriones pertinente Britannia, tunc fortasse & erubescemus, quod prævaricatione nostra, qui tantam illius famam ultro alimus, dotes premat nostrarum regionũ non inferiores.

Tellus frequentia montium aspera, aut nimio & maximè sterili æstu torrens. Solum in plerisque locis aret, & qua segetes patitur frequens rubiginis tabes crudas truges corrumpit, aut incussa turbinibus grando. Ne quidem pascuorum magna vis improbo vellere, ciboque pejore. Et vix unquam

quam ubertas Italię suis alumnis per triennii continuam felicitatem satisfecit ; multo minus suffectura, nisi frugalitas, cœlique conditio multum cibum aspernantis, parca & sobria convivia temperaret. Variorum generum arbores, quæ sub nostrorum syderum mansuetudine largo proventu se onerant, ibi nimio Sole consumptæ, invalidos & vix utiles fructus edunt. Malis autem aureis, punicisque. præfervida regio, & diversa ficuum stirpe, ad suorum æstuum levamen abundat: quæ nec necessaria ad humanos usus sunt, & per Orbem circumlata, plus nostris deliciis quàm precio suo merent. Nam olivas, quanquam ibi inter tria maxima humani generis commoda (cum segete vinoque) numeratas, maxime ex suarum regionum conditione æstimant, in quibus pascuorum vitio siccæ boves, exilia ubera, aut olida, mulgentibus tradunt. Carnes, si paucissimas excipias animalium sub sole pervicacius durantium, à nostrarum mensarum deliciis pæne in alios sapores degenerant.

Vt jam illa Parasitorum gula, Græcas Romanasque comœdias piscium commendatione implens, pro illarum sedium sorte non parum videatur sapuisse.

Vrbes eximiæ, amœnis, ut plurimum, locis conditæ ; Domus non è fragili materia, hæ præsertim quas Palatia appellant, plus interdum sua mole spectabiles quam ad habitantium usum aptatæ. Vario marmore, ac interdum auro nitent, fastigia ingenti opere non altum producuntur. Excisæ statuæ preciosis locantur umbonibus, haud raro solo vendentium mendacio debentes quod tam ambitiose emineant. Qua vero parietes laxantur in fenestras, non par reliquo artificio ædibus decor est. Nam plerumque aut carbasi vile textum, aut inunctæ oleo chartæ id spacium amplectuntur, quod recipiendo lumini destinant, quæ nec in publicum decent, & eorum oculos qui sunt in ædibus, intra triclinii aut porticus fores, tanquam in custodia, coërcent : longe à Britanniæ aut Galliæ cul-

liæ cultu, quo muri ad fenestras aperti vitro junguntur, libero ad exteriora conspectu, lætaque trepidantis, ut solet, splendoris imagine. Templa autem (nam in tantæ famæ parte sunt) nec totam advenarum expectationem implebunt. In imaginibus, signisque, summus decor. Nihil aris formosius. Purpuram, sericumque, inter gemmas, & metalla, pro vilioribus ornamentis numerant. Solum omnis artificii pavimentis effulgens diverso marmore miscetur, quod per idoneos colores vel imaginem florum reddit, vel in volucrum pecudumque speciem conjungitur. Columnæ etiam ex marmore, ingentes, & pæne ad illius lapidis vilitatem. Sed tam opulenta pulchritudo non ad ultimum venustatis pervenit, fastigiis scilicet plerumque non editis, & nunquam libero sole in obscuras sedes admisso, Fenestrę multo ferro, & ipsa picturarum densitate inumbrantur: si quam Ædem vel fores opportunæ, vel viciniæ libertas illustrat, etiam appositis velis, pariete interjecto, tanti syderis munus repudiant. Adeo religionis sensum putant tristitia noctis enatum, & per lucis jucunditatem expirare. Quicquid vero peregrini de publicis illis operibus credant, certe privatas hospitiorum sordes, ac plurimum egestatem non sine tristi sensu & mirantur, & oderunt. Quippe in diversoria delatos, jejunæ squalentesque epulæ inter aviditatem & fastidium dividunt. Tum tricliniorum situm, tum culicum, cimicumque omni genere infesta cubilia. Acer inde diversitor, & inclementis hospitii gravis merces.

Sed alia illi regioni blandimenta fortuna invenit, quibus adventantium studia caperentur. Nam aut publicus error, aut propitium Italiæ fatum, ex omni Europa ibi juventutem propellit, mutuo in tanta frequentia solatio, quod cum ipsi sibi debeant, huic tamen imputant terræ. Sive igitur tuæ gentis homines amas, ibi frequentiam invenies; sive te aliorum delectabit consortium, in tam numerosis diversarum regionum cætibus

erit

erit quoque quod deligas: præcipue quodam animorum commercio peregrinos alligante, ut interdum ad amicitiam plus valeat hospites simul esse, quam cives. Ita ex omnibus provinciis in unum corpus transeunt, ibique communem, & extemporaneam patriam videntur constituisse. Præterea, qui in Italiam pergunt, juvenes, ac plerumque opulenti, dum aut oppida mutant, aut præcipua incolunt, dum omnia ad vivendi, audiendique voluptatem sollicitant, animos elapsæ pueritiæ venturæque prudentiæ medios permittunt incuriosæ remissioni: maxime cum à patria semotis non ocurrat domesticorum negociorum facies, & hæc ætas à gravioribus curis seipsa subducat. Accedunt oblectamenta juventutis, ars equestris, Cithara, spectacula artifices ad Comœdiam nati, sed vix cothurno pares. Reversis deinde in Patriam, & negocii (ut opus est) plenis, quid mirum suavi recordatione redire mitissimi temporis ludum, percussoque animo in elapsæ nec rediturae oblectationis memoria, locum quoque tantæ felicitatis conscium gratum esse?

Cæterum magni casus, & regio toties in exitium sui dives, illos primos, & quos ex veteribus dicimus mores, de Italicis gentibus ut plurimum excussit. Animus tamen omnium rerum capax. Neque pingui impetu, & tantum ad naturæ imperium; sed erudite, & cum artificio, virtutes, aut vitia sequuntur. Humanitatis effusa promissio, ab iis omni corporis gestu sancitur: verba exactæ urbanitatis, & cum volunt ad persuadendū aptissima. Etiam prolixe benevolentiæ indulgent. & ubi vere amant, omnia discrimina habent infra tam humani fœderis sanctitatem. Si quos autem oderunt (sive sponte aversi, sive se lacessitos existiment) ideo periculi plenior res est, quia hanc animi ægritudinem plerumque tegentes alte interim æmulationis aut offensæ memoriam recondunt. Læsi interdum ad obsequium descendunt, ut inter amicitiæ jura tutiori fraude grassen-

graſſentur. Etiam ætatem odia hæc ferunt; Ac quod noxioſiſſimum putes, nonnunquam animus tam facilis eſt ad vulnus, quam pertinax ad cicatricem. Mentes intra triſtiorem prudentiam caſtigatæ vix ſuſtinent jocos; nec quid temere, & abſque conſilio, vel dicere aſſueti vel facere, ex ſuo quoque more alios æſtimant: nutus omnium, oculos, verba, in argumenta animi ſuperflua ſubtilitate ducentes. Ita perpetuis ſuſpicionibus, atque curis, ſui æſtus pœnas luunt. Sed & ipſa nimiæ calliditatis opinio eſt ingrata, cum vix in ſimplicem, nec ſuſpectam familiaritatem deſcendentes ſemper ſtare in ſpecula credantur, quid cæteri agant arbitraturi. Venena damnatamque libidinem, ideo omiſerim, quod non Italiæ propria vitia, ſed in totum Orientem criminatio, ad meridiem quoque deflectens, uni genti præcipue imputari jure non poſſit. Maxime cum hæc ſcelera tenebris fraudique mandata, & negari facilius à conſciis poſſint, & ab æmulis fingi. Ingens autem & publica crudelitatis opinio eſt, qua illic feruntur odia inter ſe inimici exercere, prædoneſque graſſari. Ita affectus diſpenſante natura, ut in quibus regionibus major paſſim humanitatis ſpecies cernitur, ibi prædonibus ſit trucior animus, inimicitiarum quoque & ultionis ingenium magis in barbaros ritus degeneret. Nam Italia ultro prodigens obſequii cultuſque promiſſa, quod eſt ad odiorum immanitatem aut latronum, in extremum ſævitiæ abiit. Galli non pari humilitate verborum, geſtuumque, amicitiam colentes, multum quoque de crudelitate remiſerunt Neque enim tam facile adducuntur, ut impiis cædibus naturæ jus violent, ſaltemq; mortem ſuppliciorum maximum putant, non pœnarum optabilem metam, & ad quam debeant inimicis per tormenta gradus eſſe. Demum Anglia à Gallicæ humanitatis pompa recedens, etiam multo magis ab illa crudelitatis barbarie divertit. Nam & prædones ſpoliis contenti ſunt, & omnino inſolens facinus adimere vitam: oblongas perticas, ferroque præfixas,

fixas, cervicibus euntium illidunt, ut animo per subitum & brevem liquente torporem, nec illi suas res defendere possint, nec ipsi ad cædis nefas adigi, qua mutuæ rixæ frequenter funestæ sunt.

Italiam autem, quanquam totam Alpes & maria in se collegerint, unius quoque linguæ societate cognatam, tamen diversus multiplexque spiritus in varios mores egit. Sæpe enim, & per partes, à diversis gentibus victa, non unius animi incolas admisit, quos indoli suæ miscens, ab iis vicissim externi genii fatis imbuta est. Accessit ad formanda ingenia regiminis modus, in quod se unaquæque pars post tot cladium mutationem composuit.

Roma multo variarum gentium impetu jam olim de suæ magnitudinis ac opulentiæ fastigio dejecta est, tanquam Orbis sua spolia inde reposceret. Neque unquam mutatio jus suum in hominum animos majore prodigio exercuit, quam cum illud Imperium, ingenti spiritu Romanæ indolis erectum, humilitate & socordia afflixit. Nunc ipsa Vrbs sub Pontificum Iure, cum non modica Latii Vmbriæque regione, vicinisque aliquot populis, aptos quoque tali imperio animos induit, scriptis quippe, terroreque, & veneratione cœlestium rerum, toto Orbe sui Principis Majestatem, plusquam armis & majorum fortitudine, asserens. Sub Regibus autem illud omne concessit, quod à Piceno, sinuque Formiano, Adriaticæ & Tyrrhenæ undæ cingunt, in ingens Ionii maris latus extrema cornua Italiæ effundentes: Sedem nomenque Imperio Neapolis dedit. Non alibi in Italiæ finibus majoribus animis nobilium virorum impetus, ac propemodum fastus, attollitur: Equorum armorumqne studiosi sunt; faciles ad stimulos gloriæ & in omnis magnificentiæ cultus intenti.

In alia Italiæ ora, qua influenti Adriatico primæ terræ intercedunt, urbem Veneti condidere cum oppidis exuti, in illa vastitate quam Attila

Italiæ fecit, suis se paludibus tegerent. In ea civitate quanquam toti nobilitati gerendæ reipublicæ jus est, tamen summum Imperium penes paucos ex senioribus manet, severum quidem illud atque sollicitum, ut necesse est, in tanta vicinorum potentia, civiumque deinde opibus, nisi cohibeantur, ad ambitum vitio divitiarum spectaturis. Sic illa disciplina domitos animos, per aulicorum studiorum venustatem non deducit; ac ne quidem illis voluptatibus decorique assuefacit, qui Patricias stirpes alibi tenet; ut est rei equestris, amorumque disciplina, aptæ quoque elegantiæ, & urbanitatis, pro seculi more, peritia. Plus denique publice sapere, quam privatim, edocentur, nisi quod in procurando patrimonio eximiam sedulitatem habent. Aliæ præterea urbes olim se composuerant per varia Italiæ littora in Reipublicæ auspicium, quas fortunæ vis erepta claritate Imperii, quod per externa maria quæsierant, in Regum Principumque clientelam coegit. Iam in iis mixti animi, semperque pendentes sunt, inter gloriosæ libertatis cupiditatem, cujus adhuc imaginem vident, & Principum, ad quorum patrocinium confugere, necessariam simul gravemque potentiam.

Insubres autem, corporibus animisque speciem ac genium Galliæ Italiæque miscuerunt, vultu membrisque pæne compositis ad Gallorum venustatem, quam deinde Italicis dotibus implent. Sed & utrinque ut virtutes, ita vitia exceperunt. Cæteræ in Italia regiones Principes suos habent, modicis plerunque imperiis, ideoque majori calliditate, ut sunt in ingenti pelago scaphæ, adgubernandis: cumque in angustis Provinciis nisi per immensa vectigalia sufficere opes non possint majestati dominantis; salubri consuetudine illæ gentes assuescunt & opes invenire, & pro imperio reposcentibus non negare.

Nihil autem est tam arduum sedulitati humanæ, ad quod Italici acuminis Præstantia non tol-

latur.

latur. Ab ultima etiam forte vulgi non paucos quotidie in nomen atque opes felix industria producit. Nullum curarumgenus quod divitias promittat, aut, si opus est, humilitatis specimen aspernantur: longi quoque laboris speique patientes. Quorum alterum fastus Hispaniæ, alterum subita atque præceps vis Gallorum non toleret. Altæ, & ad Rerumpublicarum gubernationem validæ mentes, ad omnem fortunam idoneæ, frugi homines, intentique ad futura.

Latine scribere inter illos haud pauci, non utique loqui norunt. Linguam quoque, qua vulgo utuntur, quanquam nihil est aliud quam cum corrupta Latinitate barbarorum mixtura verborum, quantum possunt, ab originis suæ vestigiis loquendo scribendoque avertunt; adeo ut in fauces revocent verba, quo asperitas soni, vocumque contractio (quæ vix totæ ad aures perveniunt) nihil Latinæ cognationis videatur habere. Quo more Hispania jam & ipsam suam linguam infecit, ita demergens simplicitatem vocum, ut confusa, & summo pectore coacta asperitas deleat multarum literarum suavitatem. Tamen amœnitas studiorum in Italia non exigua, & maxime eæ partes ad quas vivax Naturæ lepiditas invitat. Testis gentilitii carminis pulchra, & ad vicinorum invidiam gravis ubertas, quæ nomina Poëtarum, tot amorum ignibus ad supplicii celebritatem fictis ardentia, sacravit. Nec enim interest, sua, an antiquorum lingua locuti sint; cum sit ejusdem virtutis impetus, qui tenerum & opulentum ingenium in popularem, quique in veterem facundiam, laxat. Nam & Græci quæ intelligeret populus scribebant; & Romani Græcos mimos, & Atticæ eloquentiæ efficax robur, ad sui vulgi aures accommodaverũt. Iam quid de Italicis historiæ scriptoribus dicam? istis quidẽ sincera prudentia victuris, illis autem tantum nimia eloquentia & partiũ favore peccantibus? Sed & sapientia cœlestis, & humanæ prudentiæ disciplina, cæteraque omnia quæ in Musarum tutela sunt, nunquam parum illius

populi ingeniis debuerunt. Ad extremum non alibi sanctiorum virtutum exempla, pejorumve facinorum, quam in Italicis animis cernas, & quod quidam de Attica dicebat, nullibi vel atrocior cicuta est, vel suavius Apes exuctis digestisque floribus cellas implent.

CAPVT VII.

Hispanorum genius, mores.

VLtimum Europæ claustrum est, in immensum Oceanum Libyamque tendentibus, Hispania, quæ olim à situ Hesperia, mox ab oppido Hispalia appellata, tandem in hodiernum nomen concessit. Ingens tellus, quippe Galliam Afris committens, &, si Pyrenæi paterentur, Insula, antiqua ubertate insignis, hodie per vastas solitudines fidem tot historiarum corrumpens. Nudum in pluribus locis solum & sterilibus arenis incultum, egens aquæ, non herbarum, non messium decore spectabile. Sed qua repentibus venis frugum aut vinetorum alimenta suggeruntur, mirum est quantum natura indulgeat. Illic ubertas eximia, & pænē reliquę plagę sterilitatem pensatura. Monstrum putes quod alicubi arva auctum centies semen agricolæ restituunt. Frequentia oppida non sunt: sed nec in iis commeatus, quo hospites, Gallico, Britannove, aut Italico saltem more, excipi possint. Incolæ autem in priscos habitus, geniumq; majorum, ut maxime durant. Robustum hominum genus, laborisque illius patiens, non quo arva coli solent, aut artificia procurari, sed qui maxime est ad bella idoneus, ut est ferme pervigilium, inedia, sitis, & omnino ad militarem disciplinam obsequium. Nam in susceptas spes pertinax animus, præcipuæ virtutis partem credit, malis & periculis non lassari. Hinc ad Romanas olim partes obstinata Saguntus, excidio suo & mutuæ cædis fortitudine clara. Tum pro famæ magnitudine parva Numantia, tot Romano-

rum

rum primo, ad extremum sui victrix. Lusitania quoque repentinis viribus, & cogi solvique facilibus, Viriatum suum succingens; & omnis Hispania, ad Sertorii disciplinam fide & moribus commoda, ipsumque cum Pompejo Metellum fatigans. Adhuc Barbaros & in rudia variaque imperia dissectos, suæ fortitudinis admovere lacessentes Pœni, hinc inde Romani; quorũ ambitũ Hispania luebat velut in præmium alienę victorię concessa.

Domitis expulsisque Carthaginis copiis, libido & aviditas Romanorum, libertatis quoque cupiditas, quam Hispani demum ut amissa est cognoverunt, crudam gentem, & barbaram, ita inconciliavit victoribus, ut nunquam in totum pacata, pæne omnibus fastis Italica arma lassaret. Ipse quoque Augustus, bellum cum Cantabris, non ut leve, & quotidiani momenti, suis Legatis mandare sustinuit. Visum illi par suæ felicitati periculum, præsensque depugnavit. Nec dum Hispani tot bellis, tantoque suo & hostium sanguine, de exteris Imperiis cogitabant, duntaxat adnisi non servire. Tandem jugo assuefactos Gothi, Vandalique, de Romano exemerunt imperio: tunc quidem sibi ipsis, sed quoniam in Hispaniæ corpus transierunt, & Hispaniæ quoque vincentes. Supervenit deinde ex Mauritania atrox fulmen, non ipsam modo Hispaniam corripiens, sed uno impetu in Galliam transiens, Saracenorũ viribus in immensum effusis. Exacti è Gallia & viciniore Hispania illi Mauri, ultra Bætim & Iberum consederunt. Reliquæ Hispaniæ partes in diversa & plerumque æmula imperia abiere: donec in primum coaliturae Hispaniæ pignus, Isabella, quæ fratri in regnum Castiliæ successerat, Ferdinando Arragonio nupsit, & magnitudine dotis, Arragoniam semper liberiorem quam sub justo Rege provinciam in meriti jura coercuit: Mox ambo communibus armis domitos Mauros, pæne octo jam seculis Hispanię incubantes, suæ Africę reddidere. Sub eorundem auspiciis Americam aperuit ille Columbus, ad Occasum positę Indiæ pęne au-

 thor;

thor; & ut prosperis undique fatis res Hispana emicaret, huic etiam Belgium, ascito in communionem generis & imperii Philippo Austriaco, accessit. Eodem tempore pulsa ex Apulia arma Gallorum, Neapolim Ferdinando concessere. Mox novis & crescentibus rebus, reverentiam, & quandam maturitatem, addidit Carolus V, Imperii titulo auctus, strenueque Mediolanum sibi asserens. Restabat ex omni Hispania, nomine & affectu Lusitania dispar, Orientis commercio gravis, ad quem per immensa, & infida Africæ littora magno ausu navigans, victo etiam & per sparsas colonias occupata imperabat. Sed hanc quoq; provinciam in suæ Hispaniæ corpus restituit Sebastiani Regis casus, quo amisso Lusitani in Philippi II Hispani potestatem concessere.

Tam ingentibus incrementis non mutati in Hispanis quidem mores, sed magis aliquanto excusati. Quippe eorum rebus adhuc humilibus dignus tamen hodierna magnitudine tumor fuit in quem suæ Naturæ sponte nati sunt. Et hic illis vitiorum ac virtutum causa est. Graves enim animi, & cum pondere quodam elati, non subito impetu effunduntur in diversa: nec vincere magis sciunt, quam victoria uti. Ita ad omnia pericula pervicaces, ne tempore quidem & tædio vincuntur; factamque natura & arte constantiam vix de illis locis amoveris quos semel insederit. Sed verba, quibus se suosque attollunt, ingrata audientibus, fabulisque scribentium traducta, vultus quoque cum hoc grandi sermone conspirans, & convictus, nisi servientibus & domitis animis gravis, severæ majestati pæne quoddam odium addit. Vnusquisque in acie, ac maxime phalange, quam singulari discrimine melior. Servatas parcimonia opes, & ad temperantiam institutis corporibus sæpe negatas, in vestitu consumere amant, & sic ad ostentationem proferre; immensa sui fiducia, sed apud timidos aut patientes majore. Illis frugalitas eximia, non tantum in suæ Hispaniæ æstu (ubi corpora nimio Sole

marcentia cibum pati non videntur) sed ubicunque suorum numerorum periculo edunt. Modicus panis, nec preciosa Herbarum condimenta, assuetis tam rigidæ virtuti plerumque sufficiunt. In alieno autem sumptu haud facile alii ad mensarum hilaritatem meliores. Nulla tunc series opulenti convivii, quam non totam oculis manuque percenseant. In ultima paupertate supercilium non omittunt. Sutori & egeno, cum jam fata instarent, aderat filius in paternam sortem natus. Is cum rogasset ecquid sibi decessurus præceptorum relinqueret, jam defecta voce pater, Vt, inquit, memineris in majestatem assurgere familia tua dignam. Miraculo nobis fuit ex Hispania mulier, vix centonibus satis tecta, tribusque qui comitabantur liberis precarium spiritum tristi mendicitate producens. Forte in Gallorum cœtum inciderat: Et ex his statim unus spectaculo motus; Ego, inquit, ô mulier, hoc te onere ex parte levabo, majorem ex tuis liberis (& is forte ad decennium pervenerat) mihi trade: hunc levibus, suæque ætati paribus ad serviendum officiis assuefaciam; ubi adoleverit, meo sumptu curaque hoc artificii genere quod maxime probaverit imbuetur. Ad hæc mulier; Nec Deus hoc siverit, inquit, o mi homo, quanquam pauperem me vides, ut in tantam humilitatem filium damnem: qui aut tu, aut ego, sciamus, in quæ fata sit genitus? aut quam claris virtutibus, subsidium patriæ paraturus? Satius illi, si ita fata tulerint, inedia extingui, quam ad servitutem (sub externo præcipue domino) egregiis hominibus indignam accedere.

Fallunt tamen Hispani tantorum spirituum specie, quales naturæ sponte, & sæpe incogitantes, effundunt. Nam plerique illorum parca modicaque sorte contenti, ne quidem ad majora fastigia, & supercilio suo digna, videntur attollere. Hinc videas ad arcium præsidia modico stipendio collocatos, velut in patriis laribus, inter impares tam ambitiosis verbis curas, ad senectutem

pervenire. Quod utique minus pati Gallorum animi possint, ad nova subinde omnia erecti; & Italica sedulitas, semper illam quæ ventura est fortunam observans.

In Hispania, studia literarum eo cultu non nitent, quem hæc ætas nudis & squalentibus Musis reposuit, cum periisse videretur ille eruditionis spiritus qui omnem scientiarum partem debet implere. Non enim Latinæ eloquentiæ studium ibi viget, non venustas poëtices, non historiæ, priscorumque rituum utilis & robusta lepiditas. veterem ac pęne Barbaram in quęrendis scientiis rationem obtinent: Philosophiæ incumbunt, Theologiam amant, non spernunt Legum & Canonum peritiam. Sed illas scientias Gręca Latinaque eruditione mitigari indignantur; putantque hoc modo fucum addi, quo virilium literarum lineamenta elangueant. Vir nuper non ignobilis in literis famæ, cum ab iis quibus obsequium addixerat, jussus esset in Hispania divinarum rerum scientias profiteri, statim hac potioris doctrinæ velut infamia eviluit, admotisque precibus supplex, à suæ libertatis dominis impetravit alias sedes, & suæ humanitatis patientes. Præcipua ad Germaniæ morem ibi eruditionis species, prolixis voluminibus pauca complecti; sed & illa plerumque ex aliis auctoribus supervacuo labore decerpta. Et hoc quidem Academiarum malum est. In cæteris, urbibus non adeo frequens est scientiarum commercium (nisi quod in suæ regionis dignitatem, libros patrio sermone conscriptos amant habere) Prorsus ut in militaris nominis ambitum videantur hanc formam severioris in Musas negligentiæ quæsivisse.

Reconditæ illis mentes, & ad lenta consilia idoneæ: Hinc longos cuniculos agere, & veluti obsessis in aspectos. Arma & pacem ex suis temporibus sapientissime æstimare. Opibus animos subigere, ab hac invicta arte de fortissimis gentibus triumphare. Maxime autem solemne est, ad parandam reverentiam, nomine cœlitum uti, specieque

cieque

tieque ſacrorum ſubducere ambitum oculis vulgi. Numini ſuas cupiditates imputant, & veluti pro illo depugnantes, ſolertiſſime ſibi vincunt. Illa veluti præfatione, in omnium rerum cœpta, tanquam in ſcenam & tragœdiam, intrant. Ferdinandus, & Iſabella, hunc jam patrium morem nepotibus tradiderunt. Quippe in hoſtibus ſuis inveniebant publici odii cauſam, adeo ut ſemper in bellis credi vellent divinæ iracundię miniſtrare. Cum externarum gentium Principibus acturi, non ex Optimatibus Ducibuſve Oratorem legebant, ſed ab alicujus monaſterii ſolitudine extractum. Ita præter recisos legationis ſumptus, fidem quoque ejuſmodi feciales & reverentiam negocio faciebant. Equidem digniſſimum laude putem, quod Hiſpani in magna hominum penuria, vaſtum tamen & diſſipatum imperium ſuorum civium coloniis aut præſidiis tenent, ſuique ærarii famam opulentiæ Indicę nomine & ingentibus prętere verbis cauta & induſtria fraude ſuſtentant. Cæterum in Hiſpanica gente pompa verborum, geſtuumque, ideo minus ingrata eſt, quod non aſcititia aut extorta, ſed veluti ex Naturæ pręcepto intumeſcit, cujus omnis impetus, etiam in vitia declinans, neſcio quo genio decet. Sed nec indignos putes illa ſpecie animi in cothurnos aſſurgentis. Sordes ſaltem palam odere, cultuique corporis amant munditie & patritii ritus veſtibus indulgere, arma, etiam deficiente penu, tanquam præcipuum in viro ornamentum, & ſervant, & geſtitant. Nihil in illis ineptum (niſi ſi quid jactatio expreſſerit) in colloquiis cęterę que vitę uſu: callidis aptiſque ad omnia ingeniis, nec ſe ipſa eodem fuco ignorantibus, quem facere aliis verborum pompa volunt. Sermonum & amicitiarum exordia per ſpeciem mitiſſimæ humanitatis adornant, hos tu quoque illis initiis optime poteris eadem tranquillitate adoriri; ſuccedentes autem ad faſtum, mutua majeſtate excipere. Si vero te Gnathonem anguſtior fortuna voluerit eſſe, timido ſilentio plauſuque ſatia animos

mos in ſuam aut pariæ magnitudinem diffuſos. At tunc quoque niſi quod jam admordeas, tuum eſſe ne duxeris; memineriſque, ut te promiſſis onerant ſupra fidem ingentibus, largiorem etiam quam præſtare unquam poſſis operam, mendacium aſtruente fiducia, polliceri.

CAPVT VIII.

Hungari, Poloni, Moſci, Gentes reliqua ad Septentrionem poſita.

PAnnoniam jam nutantibus Romani Imperii rebus Longobardi inſedere, Hunnique, qui transfuſo in provinciam nomine Hungariam appellaverunt. Huic pro diverſis regnantium viribus ſæpe mutata limitum ſedes eſt, nunc illos in viciniam proferente, nunc in arctius cogente fortuna. Savo, Tibiſcoque fluminibus rigatur. Iſter jam plurimis fontibus auctus interfluit, capacique apud Taurunum alveo excipit Savum. Regio à Polonia atque Germania ad Dacas & Mœſiam excurrit; qua Illyricum & Dalmatiam ſpectat. Alpium molibus tecta eſt. Omni proventu felix ſolum. Vberrimas ſegetes alit, paſcuorum ingentium fidem exteris gentibus facit, venalibus per Orbem armentis. Paulo minus centum millibus boum in ſingulos annos Germaniæ tranſmittit, illincque in vicinas Germanię terras. Partem quoque Italiæ iiſdem cibis alit. Vinum generoſiſſimum eſt, nec multum illi diſpar, quod in Hiſpania gignitur. Cœlum quoq; ad valetudinem commodum, niſi quod ſub Autumno intemperies mutantis in horas aëris morbos creat, maxime hoſpitibus ſævos. Noctes ſcilicet multo frigore horrent, ingens æſtus ſuccedit, media luce campos corporaque adurens. Sub veſperam gelidus aër iterum incautos aſtringit. Varii generis preciique metalla in viceribus tellus habet, aurumque interdum cum arena fluvii volvunt, feraciſſimi piſcium, quos ibi nimia copia viles facit.

Indolem

Indolem gentis ideo magis arduum ſcire, quod hoc ſeculo horribili clade perculſa eſt, ſuiſque moribus vix relicta, hinc urgentibus barbaris, potitiſque magna parte provinciæ; hinc milite ex omnibus Europæ populis ad auxilium lecto, moraque, & multitudine, aliquid ſuorum morum ſenſim in illam regionem transfundente. Dixerim, bello & aſſiduis malis factum, ut vulgus quod in agris habitat, excuſſa ruſticitatis ſimplicitate in ſævitiam plerumque abierit. Nullo diſcrimine, in ſuos, atque hoſtis milites, inſidias ſtruunt. Si quibus ſub noctem aberrare contigerit, adſunt ſtatim ad prædam, & ingratiſſimo ſcelere ſuos milites, ſibi opem per omnia diſcrimina ferentes, non aliter à ſe quam nudos, & in ultimæ mendicitatis imaginem amittunt.

Nobilibus, ut par eſt, mens erectior, meliorque frons, & animus ad magnificentiam factus, membra, inceſſuſque compoſiti ad venuſtam majeſtatem. Togis & tunicis utuntur, ad morem orientis, purpureis maxime, aut quæ cœruleum colorem acceperunt. Et hic veſtitus egregie viros decet, brevi ut plurimum acinace ad togatum latus appenſo. Callidis & ingentibus conſiliis valent, parique audacia, præſertim ſi brevi duntaxat & furtivo impetu opus. Ingentes Proceribus opes ſunt; magna quoque, licet in regno, libertatis veſtigia. Vnicuique pro opibus multitudo clientium; & illis in patronos ingens fides. Non alia ingentior nobilibus cura, quam ne quid de iis prærogativis decedat, quas tam à multis ætatibus intemeratas habent. Et ideo major armorum pertinacia contra Turcas, qui in unam ſervitutem omnis claritudinis ſanguiniſque familias premit. Abſque hoc, inclinatio animorum in illis timeretur, aliunde potius Reges quam ex Germania petituris. Quippe Hungaros Germanoſque vulgare viciniæ malum, ſuperba æmulatio inter ſe committit. Probra utrimque in domeſticis colloquiis ſæva, alteriſque vitia curioſe aut explorant, aut fingunt.

Hungari equorum studiosi, quos optimos habent; vestes quoque, & arma, ad delicias pompamque exigunt, equis malunt quam pedibus prælium inire, timerique cum ambitu quærunt. Italica ingenia artesque sequuti, ne quidem ab eorum vitiis creduntur abhorrere, & vindictæ facinora peragere dicuntur iisdem artibus, parique livore. Ad amicitiam facillimos putes: Sed hæc verane sit aut tuta, nulli melius æstimabunt, quam ii ipsi qui illam inibunt; serio reputantes num amari meruerint, an vero illa gens utilitatem captura, simulatione benevolentiæ fraudem paret.

Insignis est apud illos magistratus quem Palatinum dicunt: Is nihil ex se decernere, sed obstare Regi potest quicquam publicum sancienti: cui postquam suo suffragio intercessit, infirmum est quod deinde statuitur. Et hunc plurimi colunt, tanquam vindicem libertatis, oppositumque Regibus, ut olim Tribunatus Romanis Consulibus potestatis modum fecit. Hinc scias, magnos gentis animos, nimiumque tumentes, dura aut soluta imperia pati non posse: nisi (quod in provinciis illic cernas quas Turcæ invasere) ad reverentiam dominorum, acri metu cogantur, & premente spem omnem libertatis.

Illyrici, Dalmatæque, quos Istros Sclavosque appellamus, ad Hadriatici maris littora incolunt; illinc qua introrsus terram spectant, in Pannoniæ fines perveniunt. Immanium montium dorso ea regio horret, perpetua hyeme in cacuminibus rigente, quæ in valles demittuntur mitiora sunt, vicisque & arcibus frequentia. Gens alieni juris est; diversisque dominis jamdiu assueta, in eorum plurimum mores, ac veluti indolem, abit. Pars Principibus Austriæ subest; Veneti non pauca ad mare obtinent: reliqua Turcarum Imperio accessere: hinc Germanici habitus atque mores, Italici etiam, ac denique barbari, pro dominorum genio dispensati. Pæne invia regio est, nisi quod in portibus naves interdum excipit, quæ à Venetis in Orientem solvunt, aut illuc in Adriaticum remeantes:

meantes: cætera peregrinos non invitant. Inde lectis militibus fortitudinis & audaciæ fama est, in Turcarum præcipue castris: paucique præter illos Constantinopoli in prætorianas cohortes leguntur.

Hungariæ à Septentrione Polonia est, inde ad Oceanum procedens, Russiæque contermina. Tot spatiis diffusa regio pæne nullibi in montes assurgit: & à planitie factum nomen, quam Scythico verbo *Pole* appellant. Campi in immensum patent, quos nix altissima hyeme obruit: hac discussa segetes crescunt, non in indignarum tantum usus, sed & mari delatæ, per multa Baltici littoris spacia, sterilibus fundis annisve opem ferunt. Sævæ hyemes terram fluminaque advinciunt, quia violentia Aquilonis, nullis montibus repercussa, liberum ut in pelago cœlum rapit: accedit Septentrionis vicinia, & ibi emoriens Solis vis, præsertim cum recessit ad brumam. Natura subsidium admovit profundissimas sylvas, quæ & in ignem datæ frigus expellant, & in suis præterea umbris animalia alant, quorum pelles fulciendis vestibus preciosissimæ habentur. Hac duplici ope utuntur in hyemem. Alio quoque commodo suis sylvis obnoxii. Quippe alicubi immensa examina apum fervent. Agrestia illa sunt, nec cujusquam cura aut pastum aut tecta accipiunt. Vacuis quercuum ramis, aut truncis, inhærent; ibi cereas domos extruunt & optimo melle implent. Hinc ingens facilisque in regionem proventus. Ceram mercatores devehunt; ipsi melle conficiunt potū, quem in deliciis habent. Flumina, paludesque, plus justo quasdam provincias obruunt, adeo ut æstate vix possint adiri: concretis per hyemem undis curricula habent, quæ lubrica glacies facile evolvit; ita per regionem feruntur: & hoc est commercii tempus quo externi ad eos commeant, ceramque & pelles mercantur, ac si quid præterea sub tam rigido cœlo in precium nascitur. Plerumque lapides extruendis domibus desunt. Lignis ad parietes utuntur, stramentoque operiunt, præ-

terquam in celebribus oppidis, arcibusque Optimatum, quantum illa regio ferre potest excultis. Polonis ut plurimum dura vita cœlo aspero, nec populi moribus factis ad nostri seculi venustatem, & hinc aliquando sæviora ingenia. Diversoria peregrinos excipiunt, longe à nostrarum terrarum ratione. Deducuntur in sedem quæ inanis, & plerumque perfossis ad accipiendum lumen parietibus, ventis quoque & hyemi patet, nulli quibus decumbant lecti, non erecta ad epulas mensa, longo ac multiplici clavo paries fixus est. Illic hospites sarcinas quas habent in ordinem appendunt. Multo deinde stramento sternitur solum; & hoc in illis diversoriis pro thoro est. Itaque per illam regionem processuri, ad iter ita se comparant, quasi domum circumducant, cibos, & cætera in alimentum ferunt, lectulos in rhedis collocant, ut nudis illis tectis, excepti sua supellectile, & famem & frigora arceant. Gens est ad ferociam, & licentiam nata, quam vocant libertatem, adeo ut infandæ barbariei legem multis seculis sibi solemnem, vix nunc demum omiserint; Ea scilicet caverant; ut qui hominem peremisset, solveretur metu judiciorum, si in jacentis cadaver projecisset pauculos nummos, quorum numerus eadem lege destinabatur. Nec tam vile fecissent humanæ vitæ precium, nisi sui genii impetu pro levi facinore haberent humanum cruorem prodigere. Ipsum nomen non tantum servitutis, sed & justi ac legitimi regni oderunt. Rex ad patrias leges vi & armis adigitur, Nobilitas tristibus prærogativis se ipsa donavit, quibus possit sibi invicem & impune nocere, quippe Principi non satis juris est, ut quod peccaverint ipse vindicet. Maxime sibi credunt; nec major libido est libertatis in moribus, vitaque incivili, quam in religionum & cœlestium rerum sensu; de quibus, ut placet, sine metu, & sentire volunt, & loqui; scilicet immani fiducia sui, quibus sapere alieno ductu pudet. Hinc in diversa hodie scissæ mentes, errorumque omnium lues, qui-

cunque

cunque antiqua secula polluerunt. Quisque in suæ familiæ laudem intentus est; præsertim si in exteros incidit, & expertes suarum fortunarum. Sævire quam decipere promptiores, & ipsi magis fraudibus quam vi patent.

Vltra Poloniam Russia jacet, quam obtinet Moscovitarum Princeps. Nomen Imperio ab urbe Mosco est: quam illius Russiæ caput multitudo incolarum, & habitatio Regum fecit. Ab Oceano ad Caspium mare immenso tractu patet. Diversis lateribus Polonis Suedisque confinis est. In aliis ejus limitibus Tartari hærent. Longo frigore & penetrabili, damnata est. Vix profecto jam vere redditur terra, quam nives oppresserant. Inde æstas gravissime incumbit, & quasi redimeret moras quas longa hyems fecit, subito æstu percoquit fructus, non tamen ad nostrarum arborum felicitatem. Pæne supra fidem est ibi quoque pepones maturescere, quibus apud nos non flagrantes modo soles quæruntur, sed & sæpe repetiti. Crebræ sylvæ campos attollunt: in iis preciosæ pellibus feræ; ceræ etiam copia, atque mellis, & hinc præcipuum in illis regionibus mercaturæ commercium. Multi incolæ sunt, neque tamen pro terrarum amplitudine, quas possident.

Servituti gens nata, ad omne libertatis vestigium ferox est; placida si prematur. Neque abnuunt jugum. Vltro fatentur Principi se servire; illi in suas opes, in corpora, vitamque jus esse. Sordidioris reverentiæ humilitas Turcis non est in suorum Ottomanorum sceptrum. Cæteras quoque gentes ex suo genio æstimant. Hospites, sive forte, sive consilio in Moscoviam advectos, in idem jugum damnant, & servire suo Principi volunt: si quos furtim abeuntes retraxerunt, ut fugitivos plectunt. Magnatibus, licet ipsi serviunt, in minores suus fastus est: & vulgus horum maxime supercilium timet.

Fertur populus adeo literarum rudis esse, ut pauci inter illos vulgatissimas preces memoria teneant quibus Numen propitiamus. Bello quam

ocio

ocio aptiores: & plerumque in armis sunt: sive quo Tartarorum impetum frangant, sive alio limite Polonos lacessunt, aut repellunt: Ista quoque ætate civilibus odiis inter se certaverunt. Acies illis ex equitibus tota: pedite ideo vix utuntur, quod omnium bellorum momenta in celeritate constituunt: magno impetu vel impressionem adorti vel fugam. Sed ubi pavere inceperunt, ad desperationem quoque vertuntur. Adeo ut ex prælio fugientes, si assequitur hostis, nihil ausi repugnare, ita se victoribus dedant, ut nec mortem deprecentur. Castigandis furtis remissi sunt: tamen prædones ultimo supplicio ulciscuntur. Gens est cauta, nectendisque fraudibus apta; Neque ignorant ideo mercatoribus se suspectos; quos ut placabiliores habeant, interdum in mutuis commerciis aliam patriam sibi fingunt. Perpotandi studium acre est, & præter patrios potus ne quidem advecta vina desunt.

Vxoribus longa captivitas, quas domi serio continent, dignas quoque majoribus malis: adeo servilibus supra fidem ingeniis demissas esse ajunt. Virorum in se benevolentiam ex verberum numero æstimant: nunquam melius suo judicio habitæ quam cum in sęva ingenia inciderunt. Quidam è Germania in Moscoviam migraverat, vir è plebe, & si nomen in tantilla re placet, Iordanes dicebatur. Hæsit ergo in illa regione, & cum sibi eæ sedes placerent, inde etiam duxit uxorem. Hanc cum charam haberet, omnibusque officiis mutuam gratiam affectaret, illa dejectis luminibus mæsta, crebro in singultibus & cæteris mœrentis animi indiciis erat. Viro denique sciscitanti męstitię causam; se enim nullis quod sciret amicitię muneribus defuisse; Quid tu, inquit mulier, tam egregie fingis amorem? Num putas latere me quam tibi vilis sim? simulque largos gemitus cœpit effundere. Ille attonitus, in amplexus mœrentem recepit, rogare perseverans, nunquid eam offendisset; peccavisse se forsitan, sed culpam emendatione deleturum. Ad hæc illa, Vbi autem

sunt

ſunt verbera, inquit, quibus te amare docuiſti? hoc certe potiſſimum pacto, maritorum in uxores apud nos benevolentia & cura ſancitur. Hoc à Iordane audito, primum ſtupor continuit riſum; mox utroque vaneſcente, é re ſua eſſe putavit, ut uxorem eo modo haberet, quem ipſa præſcripſerat; nec multo poſt arripuit cædendę mulieris cauſam; & illa fuſtibus mitigata, tum primum bona fide amare & colere virum cœpit. Nec tenuit ille modum, ſed jam ſerior quam miſera conjunx optaſſet ad extremum grandi ictu dicitur hujus etiam crura & cervicem afflixiſſe.

Germania, qua Baltico alluitur mari, Cimbricę Cherſoneſo confinis eſt, parvoque maris diſcrimine cæteras inſulas videt, quæ idem Cimbrorum regnum faciunt: hodie Daniam appellamus, inde brevis in Suediam trajectus eſt, cui ad Boream Norvegia adjacet. Et hæ quidem regiones ſunt, ex quibus tantæ gentes numero ſuo, victoriiſque celebratæ, quodam turbinis æſtu toti olim Europæ infuſę ſunt. Inde Cimbri, Teutoneſque, inde Gothi Vandalique prorupere; per quos Italia, Libya, Hiſpania, cum Galliæ parte afflicta eſt. Recentioribus ſeculis quæ inde Coloniæ emigrabant, Northmanni dicebantur, id eſt, homines à Septentrione venientes. Per hos diu occupata Britannia, in Galliis plurima ferro igneque corrupta ſũt, ſed illic poſt varia diſcrimina pax placuit, & concedentibus Gallis Neuſtriam inſederunt, quam exinde vocavere Normanniam. Adeo nihil in Europa intactum illis fuit, & omnibus formidabiles, etiam vulgo indomiti cenſebantur. Vnde tanta hodie multitudo, & velut fons gentium aruerit, incertum eſt, certe jam minus crebra in illis regionibus oppida, tantumque à mittendis coloniis abſunt, ut cum bella ingruerint, externo milite uti conſueſcant. Crediderim barbaras gentes, cum frugales ibi olim in inculto ſolo eſſent, ignaræque vitiorum, multa ſobole increviſſe. Et quoniam infelicitas terræ numeroſo populo alimenta negabat, ſæpe dimiſiſſe juventutem novas

ſedes

ſedes quæſituram; cui ſe ſponte tunc omnis ætatis homines applicabant: Nunc autem inſano commeſſandi bibendique vitio obruiſſe genitalem vim nec habitatores niſi ſuis regionibus ſufficere poſſe. Illic Germania propotandi ſtudio ſuperatur. Mane primum excitati ſtomachum implent ingeſto calidiſſimo potu, quem ab ipſo vino igne exprimunt. Sic refectis, miſſa ad caput æſtuantis potionis caligo ſomni cupiditatem facit, brevis quies eſt rurſuſque ſecedunt ad potum. Vinum tunc bibunt, aut ſi quibus ut vocant, cerviſia placet. Quod inde ſpatii ad medium diem eſt, negociis datur. Tandem ad prandium conveniunt, quod utique ſæpe non dubitant continuatis ſermonibus in cœnæ tempus extrahere: hinc ut plurimum in thalamos deferuntur, contumelias nec facere prompti, nec pati. Datæ dexteræ fidem non violant. Multa Germanicæ in his linguæ ſunt, ſed in moribus plura veſtigia.

Norvegiam rari incolæ tenent. Vt plurimum venatione vitam tolerant: nullibi commodiores malis, aut navium tabulatis arbores creſcunt. Gens eſt rudis, & apud multos veneficiis infamis. Ajunt venalem apud illos ventum eſſe, quem inde navigaturi emant, Vlyſſis Æolique fabulam vero æquante prodigio. Diræ apud illos hyemes, & plerumque incautis infeſtæ. Torpens aër, remiſſo, ac pæne nullo ſenſu, occupat corpus: ne ante quam perieris intelligas te perire. Memorabili exemplo huic peſti is ereptus eſt, quem Numen ad regnum Britanniarũ deſtinaverat, nunc unius Scotiæ Rex, Iacobus. Filiam Annam illi deſponderat Fredericus II, Cimbricæ Cherſoneſi Rex: Sed cum illa in Scotiam veheretur, non ſemel in Norvegiam ejecta eſt, vi ſortium, maliſque geniis ad Veneficæ imperium ventos cientibus, quæ aliquanto poſt facinoris pœnas luit. Sed Rex interim amore & juventa impatiens, ad conjugem deferri conſtituit, provectaque jam hyeme, illud mare glacie infame ingreſſus eſt. Cœlo & tempeſtatibus luctatum Norvegia excepit, nec

multo

multo poſt quæ eum vexerat navis, velut in aridam delata, ita circumſtante glacie immobilis hęſit. Res ad Iacobum delata eſt; ſtatimque libuit hoc inſolenti ſpectaculo frui: quippe nulla ſuæ Britanniæ littora concretas undas tenent. Sudum erat, neque portus ab hoſpitio Regis procul: Proceſſit igitur, nec ſpirantibus ventis, nec acriter, ut videbatur, inhorrente aëre; contemplatuſq; pauliſper glacie ſtratum mare in thalamum rediit, nec dum aliquid de pernicie hyemis ſuſpicatus. Sed dum foco ſe admovet, ex circumſtantibus unus, in dexteram Regis manum, ut forte ſit, intuens, advertit vicinum pollici digitum cærulo & exangui livore rubentem, peritusque cœli illius, ne tu, inquit, Rex, ad ignem acceſſeris: nocuit tibi aër, & digitum exanimavit, ſic jam affectum, pejus ignis intempeſtivo calore perdiderit, frigoris lues alio frigore pellenda eſt. Admiratus Rex primum ſe læſum negat, quippe nullo modo doloris ſenſu tentatus. Sed non diu dubitavit, quin recte moneretur. Nam ſtupebat rigens digitus, ſenſumque cum ſanguinis calore amiſerat. De remedio quærenti, referunt, certam eſſe & in promptu medicinam, cujus ſe ſalubritas, brevi quidem, ſed acerrimo dolore, inſinuet. Id pati oportere, niſi malit intercidere digitum tam noxia hyeme contactum: Allatumque eſt vas ſubito, plenum nive, non quidem ad ignem domita, ſed per ipſum triclinii teporem jam ſenſim diffluente. Illo Rex digitum inſerere ex præcepto incolarum monetur: ſubitoque ingens dolor per torpentes paulo ante articulos pæne illius patientiam excuſſit. Remeantis in digitum ſenſus documentum primum fuit, quod doleret. Eo modo Rex incolumis evaſit; admonitoque tam improviſi mali facilior poſtea cautio fuit. vel certe medicina, quippe & poſt aurem dexteram equitantis eadem peſtis aduſſit.

CAPVT IX.

Turcæ, Iudæi.

TVrcarum ferum genus, & ad urbium, artificiorum, scientiæ excidium natum, nostris vitiis, quam sua virtute felicius fuit. Hæc publica Orbis lues, barbaro impetu, tum multitudine hominum, & austera parendi disciplina, invaluit. Primum illis à Scythia quam Tartariam appellamus exordium. Hinc sive stipendiarii diffidentibus Persis ad auxilium accersiti sunt, sive ultro inopes patriæ campos reliquerunt, invitati felicitate viciniæ, Ducis quem sibi constituerunt auspicium mira religione sequuti sunt. Huic se suaque addixere; sive libertatem nunquam viderant, sive ultro projecerunt. Nec in aliis gentibus constantior in modestos & legitimos Principes fides, quam illis in atrocem, cui se damnaverunt, Tyrannidem, nisi quod tantæ reverentiæ impetus sensim creditur jam torpere, sub Principibus illo obsequio minus dignis; Nimis quoque in populo animorum affectibus nunquam diu constantibus.

Per hos primum correpta pars Asiæ quæ olim fluere deliciis dicebatur. Hinc sub Amurathe in Europam, Ligurum ope remigioque, transvectis, illa Græcia, illud Musarum domicilium, concessit in prædam. Ipsi tamen dura indole eluctati humanitatem, in majorum feritate perseverant; prorsus ut intelligas sub molli cœlo immania ingenia esse posse. Quandiu in Bithynia hæserunt, aut in Thraciæ deinde littoribus, æmula hinc Græcorum, hinc Trapezuntinorum imperia, per quæ vinci oportebat nisi ipsi vincerent, accendebant sæva ingenia, & tunc quodam primarum victoriarum æstu ferventia. Vbi pudendo nobis bello tantos hostes sustulerunt, Constantinopolim à Mahumete captam habuere in præcipuum regni caput; diliniti situ urbis, quæ Europæ Asiæque faucibus hæret, & commoditate pulcherrimi portus,

portus, tum fama Imperii, quod ibi multis ætatibus inclytum duraverat.

Quod in Oriente reliquum erat, vel à Soldano tenebatur, qui Syriam, vicinasque regiones, Ægypto addiderat; vel sub Persarum jure erat, terras quæ ab Euphrate ad Indiam late jacent uno Imperio jungentium. Persa palam Turcæ infestus, & de regni limitibus quotidiano odio belloque certabat, Vtrique cum Ægyptio fœdus erat: sed visus Selymo Turcæ Ægyptius id cum Persa arctius & religiosius colere: Et hæc statim causa armorum. Nunquam tam brevi bello parta major victoria, spoliis, viris, terris; & quod est amplius, diuturna earum rerum quæ victæ sunt possessione, quippe duobus justis præliis, unoque tumultuario, omnes Soldani regiones, opes, arma in Selymum fortuna contulit. Hinc ille in Persam gravior: Europæque simul imminens, nostras opes fastidiose despicere. Sed à Syria cum Triumpho redeuntem acer morbus oppressit, eodem illo loco ubi quondam in parentem Bajazetem acie certaverat: velut diris patriam vindictam reposcentibus. Sed statim Solymanus ipso Patre acrior Pannoniam invasit. Rapta Buda, quæ Hungariæ caput est, ausus quoque Viennam Austriæ obsidione tentare. Sensim tamen Bizantinæ deliciæ illorum Principum animos à nostris cladibus averterunt. At nos intestinis interim odiis & æmulatione gentium fracti, non erubescimus pacis bellique momenta ab iis expectare, in ipsos nihil sponte audentes, contentique non lacessi, adeo ut legatos, velut belli redemptores, & deprecatores fœderum, ad hos Bizantii Tyrannos dimittamus: quos illi sive sua superbia, sive religionibus nostris offensi, nullo colloquio, ac vix quidem conspectu dignos putant, rati infra sui imperii dignitatem, suos quoque legatos ad mutuæ amicitiæ commercium in has oras destinare. Cæterum ut tot victoriarum felicitas, majestatem Principis Turcæ pæne supra humani fastigii cultus subvexit, ita ipsum

populum, cujus manu impetuque partum Imperium, (mirum dictu) videtur afflixisse. Nam adhuc humilibus Ottomanorum Principum rebus, cum pæne suam gentem, quantacunque tunc erat, in castris haberent, certe quicquid dignitatum prædarumque vellent dividere, spargendum in illos ipsos milites erat; nec alios præter hos Scythas habebant, quibus amicitia miscerentur. Auctis nunc opibus, liberoque delectu, ex suis domitisve gentibus, quos malint ad Rempublicam admovere, à præcipuis honoribus arcent veteres illas stirpes, illorum militum nepotes à quibus Ottomanica domus idipsum cum imperio olim accepit, ut jam ingrata esse possit. Nescias id fastidio factum, an consuetudine (quæ postquam invaluit, barbaris pro religione est) an secreto ad sui regni securitatem consilio, quod ingentes præfecturæ, tribunalia, dignitates, non aliis permittuntur, quam iis qui ex Christianis parentibus nati sunt. E Dalmatia potissimum, & Illyrico, de sinu parentum abrepti pueri, virginesque, in destinata Constantinopoli claustra ducuntur. Ibi sacra parentum, quæ vix infantes meminerunt, in vesanas supestitiones mutant, circumcisis genitalibus, & reverentia in Mahumetem imbuti. Et hi cœtus in tam miserabili rapina coacti, Regi Turcæ pro seminario ducum, principumque sunt, quibus corporis sui curam viresque imperii tradat. Hinc præterea spadones, ad intima destinati obsequia, ideoque non vile aut pudendum ibi genus. Hinc Reginæ pellicesque & semper tanto Regi regnaturæ post se sobolis mater. Suas quoque amitas, & sorores, ex illa cohorte delectis nuptum dant; sibi patrueles, & nepotes, daturis. Adeoque est in precio de Turcica stirpe non nasci, ut summa in Imperio munera, quæ isti ex Christianis parentibus geniti tenent, in eorum liberos nusquam transeant. Nec alia causa est, quam quos illos in legem ritusque Turcarum ediderunt. Et hoc illa gens patitur, suo quoque judicio vilis.

Turcis

Turcis enim rustica ac demissa indoles: neque digna libertate quam non curant vindicare. Rudes animos ne ulla scientiarum humanitate mitigent, Mahumetes lege cavit, quo facilius ignari componerentur in legis vesaniam, quam præscripsit. Gregum, armentorumque, & supellectilis præcipua illis cura; ædificia vix ad usus, nedum ad cultum extruunt; sive adhuc Scythicæ originis memores, & vitæ in plaustris errantis, sive quod unusquisque suum agrum precario jure possidet, ad Principis nutum non fundos illos tantum, sed & provinciam mutaturus. Principem ingenerato affectu mire colunt; umbram hunc & effigiem Numinis vocant. In ea gente sævissimi, fœdiusque in Christianorum odium intenti, non sunt illi qui longa majorum serie in Turcis sunt, sed qui in eorum ritus à nobis defecere: cæteris mitius ingenium perhibetur, longe tamen à moribus nostris esse. Venena non alibi ingeniosius parantur: & vix credibile, quantis artibus vim nocentium rerum exprimant copulentque, nec aliter scilicet quam per mirabiles astus, illa lue quemquam tollant: omnibus quo hanc mortem & effugere possint & tradere. in pari vitio calliditatem quærentibus. Quis credat non gustu, sed nec tactu opus esse, levi aura hanc pestem insinuante, corruptisque vitalibus nec lentam quidem mortem inducente? Nuper Alepensem præfecturam emerat à gratiosis in Aula hominibus quidem ex illarum dignitatum candidatis. Vrbs est vix bidui itinere à Cilicio mari summota, mercatorum frequentia Orientisque commercio gravis, unde merces partim Euphrate, partim jumentis delatas accipit. Inde suis rectoribus ingentium opum caussa, tam licenter in provinciam grassantibus, quam profuse illam emunt. Hoc igitur homine in præfecturam misso alius majoribus donis sollicitat fidem eorundem Optimatum, jubeturque illi priori succedere, qui provinciam vix dum libaverat. Is hoc nuncio celeriter amicorum

fide perlato, vehementer, ut par erat, improvisa clade perculsus est, nec dum ulla scilicet præda ambitum emptæ præfecturę repensante. Igitur amicorum qui aderant consilium advocat, apud illos amissas opes deflet, perfidiamque aulæ queritur, tam fœde venalem. Incertus consilii erat, pareretne revocantibus Constantinopolim literis, an successori armatam manum objiceret: audaciæ veniam à Bizantinis proceribus novis muneribus impetraturus; aut saltem publico suo decori, simulque domesticæ rei, superstes non futurus. Inter has cogitationes furentem, anxiumque, seduxit fidissimus amicorum, monet ne quid temere audeat; si restiterit ad mandatam provinciam venienti, id Regem pro defectione habiturum. Nullum in sua gente atrocius crimen esse, quam non modo violantis, sed vel remorantis obsequiū. Tutius, inquit, consultum tibi volo. Accedenti æmulo etiam cum donis occurre, ne tua benignitas sit suspecta, apud eum querendum est, tuarum rerum spes has intempestiva successione propemodum esse accisas. Tamen nihil tibi antiquius quam parere. Accipiat sane provinciam cui destinatus est; in amicitiæ quoque pignus illa munera, quæ hospitali comitate protuleris: iis satis gratiam habiturum, si in Regiam redeunti literas dederit, quibus significet, nihil te cunctatum, imperium, statim ut jussus es, urbem, jura, provinciam tradidisse. In tuis autem donis strophiolum erit, inquit, quod habeo, multi operis, sed nocentissima tabe perunctum. Hoc si quasi artificii venustatem monstraturus ad illius vultus explicas, sic ut vel minimo halitu perfundatur, spondeo, nunquam in Alepensi urbe regnabit. Vtitur sagacissimi viri consilio Præses, longaque & multiplici pompa exceptum successorem in ædes deducit. Ibi inter insidiosæ liberalitatis blandimenta evolvit fatale strophiolum, auro & serico distinctum. Lætus hospes suæ mortis instrumentum aspexit. Inde divertunt ad cœnam. Sed hic fraudibus agens, simulabat, primo se mane

iter

ner Bizantium versus ingredi velle. Expressit itaque eadem illa nocte literas suorum officiorum testes: Neque enim tam benevolo decessori iste miser perfunctorie indulgebat. Sic exacta noctis parte ad quietem secessum est. Primo mane novus Præses, inspirato per strophioli auram veneno impar fuit. Iacebat in strato exanimis, nec tam repentini casus aliis causa patebat, quam illis qui incautum peremerant. Peracto facinore veneficus Præses, Constantinopolim literas destinat, tam illas quibus successor significat ut optime esset exceptus; quam alias successoris interitum nunciaturas, orantesque tunc saltem imperium sibi & provinciam prorogari Nec id ægre impetravit, tanto sceleri felicitatem indulgente fortuna. Et hoc sævo & in flagitium mirabili astu, non plus studium venenorum, miserabili subtilitate excultum, suspexeris, quam corruptos in ea gente mores, venundatos magistratibus populos, fas æquumque infra pecuniam positum, & cætera ultimæ tyrannidis mala. Vix ambitus, aut repetundarum actio, viles magnatibus injuriæ, ac pæne indignæ vindicari, quibus vulgus affligitur, diuturnitate servitutis, & instructione parentum, non ausum aspernari jam detectæ sortis cladem.

Non aliud in Turcis magis mirer, quam quod homines immortalitatē animorum tam constanter asserentes, ut his inde vilior hæc vita sit, sibi eorum flagitiorum licentiam faciant, quæ etiam absque lege natura refugiat. Tamen in egenorum ac hospitum opem multorum animi illic effusi sunt. Ad hæc humanæ miserationis opera passim ædes extructæ, in quas ægri aut fessi divertant; ibique constitutæ privatorum testamentis & publico sumptu opes. Nos etiam, quanquam canes & credunt & vocant, non arcent à tanti beneficii humanitate. Ingens in parentes reverentia: & si quando molesti sunt, plus recordatio dati spiritus, quam acerbitas injuriæ valet. Multicibi gens, & plus curando corpori intenta quam animo.

Omnis autem libidinis qua sunt infames, mi-

nor his ipsis culpa quam fœdo Mahumeti, has cupiditates maxime innatas mortalibus, sed Numinis pudorisq; vinculis astrictas, sua lege exolventi: Ita allicere placuit militarem quidem populum, sed ut in Oriente ad voluptates molliorem. Inde his vitiis, tanquam concussa remissione, exercentur, miserabili virtutis inscitia. Neque abest à libidine crudelitas, saltem in Principe tam suorum sibi sanguinem quam opes vindicante. Constantinopolim Rex Turca obibat, in proximos agros venatione decreta, cum ad militis fores adolescentulum videt impudice fractis oculis vibrantem. Accensa deterrimi Principis libido est, rapique & in regiam duci jubet. At miles, qui puero assueverat, reverentiam amore vincente, non dubitavit pro scorto opponere suum pectus, strictoque gladio irruentes ministros submovere. Sed quid unus in multitudinem posset? Ipse Princeps, ad omnem suorum contumaciam tam pervicacis iræ, tamen hanc amantis violentiam in crimen non duxit; illum quoque tanquam in precium abrepti pueri, rustico prædio donat; & stipendium jubet augeri. Neque mora, vilissimi scorti amore Rex flagrare, nec tantum in deliciis habere, sed & in ambitiosæ amicitiæ locum. Quod miles cum audiret, eum olim sibi carissimum aspicere inter tantos honores concupivit. Donis itaque ac precibus evicit à custodibus qui stabant ad fores, ut cum Rex in hortis vesceretur, clam & à Satellitum tergo ipsum accumbentem simulque adolescentulum intueretur, (nam & is solebat regiis conviviis adhiberi.) Constituto tempore adest. Iacebat Rex in tapetibus patrio more, neque procul impurissimum scortum, & nimio impudicitiæ precio jam superbum. Inter hæc miles incautius forte prodire, sic ut à puero conspiceretur, qui veteris obsequii memor, statim ad ipsum cursu defertur, amplexæque dexteræ osculum ponit. Princeps in redeuntem insiliens, fronte oculisque furore ardentibus, interrogat quo vecors & infidus divertisset.

vertiſſet. At ille, ad priorem, inquit, herum, Rex, quem à me ſaltem oportuit ſalutari. Haud mora, Rex æmulatione inſaniens, brevi ferro quo erat accinctus, ſui amatoris perfodit pectus. Sed ut labentem vidit, ſequutus in terram, ſuo ſinu vulnus fovit, ingemuitque morienti. Iuſſus ſtatim miles mori; quaſi tanti doloris Principi cauſa: ſed ille inter tumultum elapſus, ipſo favore ſatellitum evaſit, latebris, & ſuorum ſilentio tectus, donec princeps mitigaretur. Adeo nullius amicitiæ nexus tuti ſunt à tyrannide tam atroci, nec incolumitatem ſuam tantum, ſed & voluptates, ſupra vitam ſuorum civium æſtimante.

Arma autem, jam ceſſantibus Principibus, ſub quorum aſpectu ingens militum audacia erat, modicis in ea gente ſtudiis, nec ex parentum impetu, culta ſunt. Prætoriani in urbe regia, quos Ianiſſarios vocant, deſueti jamdum vero pulvere exerceri, in ocio & civilibus deliciis ad turbidam ſed gnavam audaciam inſtituuntur. Hinc ſolvendæ diſciplinæ initium ſuperbis militibus, nec laborem, nec felicitatem pati idoneis. Non aliis vitiis olim everſi ſub ſua mole Romani jacuerunt. Et illud forte Imperium jam deficientibus ventis quibus alte intumuit, ſuo pondere viciſq; obruetur. Illi tamen qui Ægypto præſident, maxime ad Memphim collocati, veteris militiæ decus cum ingenti laude obtinent; ſcilicet ab aula ſemoti, arcendiſque prædantium manibus, qui de montium jugis erumpunt in vallem, in quotidianos labores exerciti. Sed in fugientium latronum agmen fortes, tantumque inſtare cedentibus; ſi in noſtrorum hominum robur inciderent, fortaſſe equorum celeritate qua præſtant, ad ſalutem non prælium uterentur.

Sagittarum quæ præcipua Turcis vis, jam neglectus ille uſus qui olim formidabilis Orbi fuit credo, quia ſine longo ſudore, corporiſque ad laborem obſequio, ad hanc artem perveniri non poteſt; & hodie milites fracti ocio, & languente

disciplina, tanti non emunt fortes esse. Breves arcus sunt, inflectique nisi à peritis difficiles, cæterarum multo majore impetu tela expellunt, quam quo machinæ nostræ plumbeas glandes ejiciunt. Vidimus quidem (& fidem oculis nostris tarde habuimus) chalybem tres digitos altum ab exigua sagitta pertransiri, nec minoris prodigii fuit, destitutum ferro telum in modicæ arboris truncum arcu impelli, & utrimque defigere. Hanc artem clarissimo apud nos viro, cum Constantinopoli esset, tradidit Solymani vetus miles, confessus illam artem interire suorum socordia vix tres esse in tam vasto Imperio quibus curæ fuerit hanc majorum fortitudinem in se producere cæteris laxos arcus, nec aliis quam levis armaturæ hominibus esse timendos.

Quod si Numinis beneficio, & illorum vitiis uti vellemus, quid hac tempestate facilius quam opimas extorquere provincias à barbara gente, suumque impetum, quem pro fortitudine habuit, dediscente? Hoc gementes sub tam feræ tyrannidis mole expectant à nobis Christiani, immensa multitudo, sed ducibus armisque defecti: hoc nostri quoque ritus, & templa, quæ vesani delevere, hoc de illorum Imperio dejecta humanitas, terræque olim cultissimæ nunc velut informes, nec in sui decoris honestatem, nisi nostris auxiliis, redituræ. Quod si quem moveant experta toties arma, frustraque exhaustæ divitiæ, dum nostri majores à Saracenorum impetu Syriam, Palestinam, Ægyptum, contendunt vindicare, in Turcas etiam ingentibus sæpe copiis moventes, cogitet, eos magis æmulatione inter se, quam hostibus illis victos. Vt omiserim Principes Græcos, semper infestos militibus ab Occidente venientibus, quoties ipsi inutilibus odiis nostros impetus in nos conversi consumpsimus? Non oportet recentibus exemplis nostri seculi pudorem onerare, ac ne quidem curiose recensere veteres clades. Satis erunt ad doloris & cautionis argumentum, Gallorum Anglorumque

in ejus-

in ejusmodi bellis funesta dissidia. Richardus I I, Rex Angliæ, cui ex leonis corde cognomen est, in Syriam exercitum duxerat, ultusque injurias quas Cyprii intulerant, ad ultimos metus Soldanum adegerat, jam Hierosolyma tradere & sic cum Christianis pacisci cogitantem: Cum ecce Gallorum Rex Philippus, quem Augustum appellarunt, reversus & ipse à Syria, & Richardo infestus, cum exercitu in Normanniam movet, (hæc tunc Anglici juris erat) & oppida adortus, quædam vi capit, alia metu aut factione subigit. Sic Richardum, tum publicis Orbis rebus intentum, ad rerum suarum tutelam in Europam revocavit, & tunc Saraceni Gallorum manibus Christiano exercitui erepti sunt; qui postea Anglis quoque beneficium debuerunt. Quippe vix seculum inde effluxerat, cum Philippus cui cognomen Valesso, Francorum Rex, omni regni sui mole ad hæc bella transmarinæ pietatis conversus est. Aderant in auxilium, Navarræ Rex, Arragoniæ, atque Bohemiæ, multique prætcrea mortales, quos regni magnitudo, sanctitasque belli coëgerat. Iam in anchoris classis stabat quæ quadraginta armatorum millia veheret. Trium annorum commeatus addebantur: Exercitus terra iturus trecentorum millium erat. Sed tam gravem apparatum, tantamque spem mundi, intervertit Eduardus I I I, Angliæ Rex tunc primum Franciæ sceptrum, tanquam matris Isabellæ hæreditatem, aggressus vindicare. Sic in nostra viscera acti sumus, & à nobis superati, triumphos Saracenis Turcisque concessimus. Tristissimi quidem hi casus; sed illorum ingens solatium, nobis adhuc vires esse eruendo illi barbarorum Imperio; ac ne quidem conjurationem nostrorum Principum in hoc quæri: plures ex illis esse, qui soli huic victoriæ sufficere possint. Non innumero exercitu opus est, nec velis immensum mare tegentibus. Vir insignis judicii animique, & jam longissimo usu rerum Turcicarum peritus, suo Regi spondere non dubitat, si sibi

classis detur, triginta millium exercitu imposito, in biennium stipendia, in annum commeatus, se eo tempore Peloponnesum, Eubœam, magnamque Achaiæ oram, in illius ditionem redacturum. Ni fecerit, idem exercitus qui sibi committetur, decepti Regis exigat pœnas; vindicetque atrocissima morte temeritatem irritæ sponsionis. Eandem spem victoriæ, pæne nec tanto sumptu, ausus maximo Regi ante aliquot annos dare eximius belli dux, opibusque & sanguine dignus, cui tanta expeditio crederetur. Sed mors illius consilia occupavit, incertum an veneno maturata. Vtrisque causa sperandi, ex nostrorum militum robore, bellique disciplina, tum ex Christianorum numero, atque votis, nostra arma illuc ad se vocantium; denique ex languentibus Turcis, qui fortitudinis famam non alio jure obtinent, quam ob majorum suorum nondum expirantem memoriam. Sed ajebant isti Duces, in ipsius hostis sinum jaciendam hanc facem; non tutandis limitibus standum, in quibus summum victoriæ præmium est, hostem à patria submovere, mox sævius rediturum, victis autem, & sua, & patriæ captivitas imminet. Ideoque volebant non in Pannonia nos hærere, sed ingenti procursu in media Græcia, Thraciave, castra metiri. Hanc in bellis inferendis rationem, plerique veterum invere. Sic in Italia Hannibal vincebat Carthagini: Sic Romanis in Africa Scipio; sic denique ipsi Turcæ quas gentes nunc obtinent, armis in earum provincias prolatis domuerunt. Neque Galliam Franci, neque Normanni majorem Britanniam, lento bello remotoque velut à limine salutaverunt. In ipsas Provincias irrupere, etiam ante victoriam pæne occupata mercede victoriæ.

Quid quod multa, quæ jam sunt ad hæc bella adjumenta, nostris majoribus defuerunt? Hostem ad extrema Orientis quærebant, tunc primo victoriarum æstu ferventem, quem hodie in ipso Pannoniæ sinu, & in adverso Italiæ littore statim invenias, sciasque, plena, & mox recessura fortuna

tuna senescere, vel ideo quod non augescit. Patrum quoque nostrorum erroribus edocti, ea ipsa quæ in illis expeditionibus peccaverunt, habebimus in melioris disciplinæ cautionem.

Nunc etiam urget hostis, ut pæne in hoc tantum deliberare liceat, perdere malimus, an vinci. Iuvenis Achmetus, qui hodie tyrannide potitur, ad bellum respexit, & Transylvaniæ imminet. Sive lassus suo ocio animum ad hanc expeditionem adjecit, sive apud suos reverentiam paraturus, ingens inde rerum nostrarum discrimen est, cum languens apud illos militia his stimulis exsuscitari possit, & princeps hactenus inter voluptates segnis, solicitari victoriarum gustu, atque inde acrius in nostram perniciem ardere. Ajunt Carolum, qui ultimus Ducum Burgundici nominis fuit, primam partem egisse juventutis non expertem modo armorum, sed & maxime quietis studiosam; mox Gallia flagrante eo bello cui publici boni titulus fuit, adeo in contrarios motus versum, ut exinde nullum vitæ tempus habuerit quo à militaribus consiliis vacaret. Absit in eosdem impetus hic Achmetus consurgat. Sed quis in tanto periculo non præstabilius credat arma movere, dum illi nondum veternum excusserunt, quam expectare ut usu & victoriis graves à media (quod absit) Italia atque Germania, nobis ad unamq; servitutem ferale signum tollant? Quod si Achmetum sua luxuries revocabit ad ocium, non à nobis extrusum, non in suis penatibus arma nostra audientem, certe hanc pæne turpem pudendamque salutem fortunæ debebimus, non virtuti.

A Turcis ad Iudæos abire hic liceat: vel ideo quod post Turcas illis sumus. A Iudæo percunctati, de quibus melius sentiret, Christianis an Turcis, fuit quo frontem hominis miraremur. In nos enim, inter quos erat, vix ausus inclementer dicere, tamen sensum non pressit: & certe, inquit, Turcæ saltem genitalia circumcidunt. Gens est vagis erroribus dissipata, nullius provinciæ potens; acris cogendis opibus, ad omnem mercaturam

turam ſtrenua, & per fœnoris flagitium dives: Vbicunque ſit, ſervit: & jam domitos animos, quondam ad libertatem tam acres, huic ſorti aſſuefecit. Mores paſſim miſcuerunt, & ſuæ indoli, cui cum pervicacia adhærent, addunt regionis ſpiritum in qua naſcuntur. Pertinax illis ſuperſtitionis ingeniũ, & vix in noſtram pietatem, quantumcunque ſimulent, ſyncere mutabile. Eorum corpora olere non ſine argumento vulgatum eſt. Fœda quippe in ipſorum domibus, veſtibuſque incuria eſt, & neſcio quid inſolens exhalat. In ſummis divitiis non augent corporis cultum, ſive noſtram invidiam reveriti, ſive inter ſe amantes paritatem. Magnum ſervitutis argumentum eſt, quod nec arma nec fundos, poſſidere conceſſum ſit. Recte vires adimuntur hoſtili populo, & nos pejus, ſi polleret, mulctaturo.

Iam vero enumeratis populis, & veluti ad cenſuram vocatis quorum animos moreſque cognoſcere iis prodeſt qui in publica luce interque homines victuri ſunt, ad varia ingeniorum genera & affectus veniendum eſt: qui ut unam aliquam nationem veluti ſuo jure non poſſident, ita per omnes gentes, vagi, multiſque ubique hominibus inſidentes, virtutibus vitiiſque aut ſemina aut alimenta ſuppeditant.

CAPVT X.

Præter patriæ indolem, dari cuique mortalium ſuos affectus, atque ingenium. Præcipua inveſtigari poſſe, non ſcribi omnia. De ingeniis ad ſubitos jocos aut ſententias valentibus. De aliis, qui ſpontanea eloquentia diffunduntur. De hominibus tardioris lentioriſque prudentiæ. Perfectos demum eſſe, qui inter hæc duo genera ſunt poſiti. Vtrum ſint præſtantiores animi, qui literis idonei, an qui adminiſtrandis rebus publicis. Delicata ingenia aſſiduo aut diuturno minus apta, quam tarda & depreſſa.

VEluti ſub iis ſyderibus, quæ multo frigore, humentive aëre, ſolent candidos cœſioſque populos

populos educare, nonnulli haud secus quam in vicinia Solis fusco vultu inumbrantur: in iis autem plagis quæ nimio Sole flagrantes plerumque spissiori sanguine subjectas gentes tingunt, quorundam hominum candor à patria ferrugine recedit: Ita in humanis populis quædam asperæ mentes rigent: aliæ de patria barbarie nihil habent: crassæ aliquæ in tenui cœlo mentes, tenuesque in opaco: Nec ulla est regio, tam prosperis, aut malignis illustrata sideribus, quæ non omnium vitiorum examen, simulque virtutum, in suis alumnis exceperit. Quippe singuliis mortalibus præter patriæ suæ indolem adhuc proprium aliquid Natura concessit: prorsusque ingenti miraculo, per tot secula, & nomina populorum, unicuique hominum sua lineamenta invenit, quæ tam frontis quam animi habitum, à reliquorum corporum, mentiumque similitudine distinguerent. Hinc illius mirabilem ludum, tot hominum affectibus animisque variatum, haud quis facilius cogitando assequetur, quam pictor suis tabulis omnium corporum species atque formas incluserit. Licet tamen, tanquam eminentes in condensis silvis arbores, præcipua ingeniorum & affectuum genera intueri, quibus homines agi solent, ac propemodum componi; simulque à cæteris insigni discrimine separari.

Neque superflua cogitatio erit eo modo percensentis diversissimas hominum classes: in quibus se unusquisque inveniet, &, qualis esse velit, aut timeat, tanquam ex sequestra & aliena imagine, deprehendet. Ac præterea cum nullius ingenii species, tam lubrico, aut vicino vestigio in vitia propendeat, quæ non facile prudentiæ habenis intra tectum flecti possit; nihil quoque tam cognatum virtutibus, quod non pravitas utentium corrumpat, juvabit affectus, impetusque mortalium suis bonis malisque stipatos contemplari, & quatenus aut noceant, aut prosint vestigare, ne deinde aliquos immodice laudemus, vel supra fas & æquum aversemur.

Igitur

Igitur mortalium ingenia recensenti, statim occurrent extemporaneæ subtilitatis homines: Illi scilicet qui quoties loqui placet, subita ac plerunque festiva oratione per susceptum argumentum decurrunt. Hi si justo pondere, ut solet, destituuntur, nec studio eloquentes, nec sapientes consilio, sed tum demum cum loquuntur, roganturque, Philosophi, aut Oratores facti, possint uno precio cum mercibus æstimari, quæ per se inanes ipso fuco artificii imponunt. Eorum duo genera invenias, quidam in privatis, & consciis sermonibus regnant, brevi nitidoque acumine, & semper veluti in aliorum ineptiam intento. Alii propius ad eloquentiæ dignitatem perveniunt, quandocumque placuerit, statim torrente ingenii, publice, aut inter suos dicturi, rerum omnium quas viderint, legerintve, oportuna subeunte memoria. Vtrorumque pompas ac faciles impetus mirantur non modo imperiti, sed & interdum qui meliori eruditione imbuuntur, dum ab ejusmodi ingeniis multos jocos atque sententias vident facile ac veluti temere effundi, quas ipsi non nisi anxio & severo labore possent exprimere.

Nam quid illis hominibus (ut ab illis scilicet ordiamur) quorum brevis vivaxque procacitas eminet, magis putes ad industriæ simulque leporis imaginem factum? Quid elegantius quam ad omne argumentum sententiolam habere? quid urbanius, quam omnium dicta, factaque excipere improvisis salibus, vel prudentia, quæ facilis, & nata sub manu, ipsa celeritate placet? Huic venustati si accedit corporis gratia, vel hominis dignitas, & præter hæc non immodica sed secura audacia, regnabit ubique illa jocatio, his etiam non ingrata quos lacesset, & veram exactamque sapientiam, in egregiis, sed tardis hominibus, suo strepitu obruet. Sed hæc loquendi felicitas frequenter suis morbis infesta est. Tolle illos de privato consortio, & à subitis fractisque sententiis, id est, à velitatione prudentiæ, deduc in certamen prolixæ

lixæ orationis, tum ſterilitatem egenarum mentium, nec ſufficientium ad veram longamque ſapientiam, haud dubie contemnes. Quod ſi & illa, quæ in iis miraris, dicta conciſa, & veluti brevi fulgure micantia, ſcriberentur, ut non abrepto & intercepto animo ſimul incidant atque effugiant, ſed ad maturam judicii ſeveritatem exigi poſſint, quam ſæpe inania aut inepta viderentur, quæ nunc inani præjudicio, & lepore celeritatis fallunt? In iis igitur hominibus, non altum & perenne ingenii flumen, ſed Naturæ impetus aliquis, quæ ut exiguas aquas ſi in ſublimi natæ ſunt, & iniqua tellure opprimuntur, quo anguſtior eſt exitus, eo majori niſu in altum propellit, ita ſcintillas ſapientiæ ſtatim niſi excipiantur expiraturas, magis vivo ſonoro ſtrepitu laxat de cuſtodia parvarum mentium & in hanc tantum abortivam ſapientiam felicium.

Alii autem quibus ita in prolixam eloquentiam fuſa ubertas eſt, ut per inexhauſtum ſpiritum verba utique & ſententiæ ſufficiant, clari quidem apud populum eſſe ſolent, ſi inter publicos cœtus in foro templiſve audiantur. Grati quoque in privato uſu vitæ, ſi tam poſſint tacere quam loqui. Sed cum omnia animalia id quo potiſſimum valent, arcano impetu ſentiant, & eo uti ament, tum iſti maxime ſua eloquentia delectati, qua una inſignes ſunt, haud facile modum tenent, quamcunque rem dicendi libido rapuerit; ut mirari jure poſſis, in tanta imprudentia tam commode dici poſſe. Solutis deinde colloquiis, quæ importune produxere, cum illos quos loquendo fatigaverunt lætæ & porrectæ frontis vident, non cogitant ab intempeſtivæ orationis faſtidio dimiſſos gaudere, ſed ut perfuſos magnifica voluptate, eo omine ſinunt abire, ut ſi in ſe rurſus inciderint, de eodem cibo guſtent. Amplæ hæ mentes, & ſponte naturæ per omnium pæne rerum ſeriem patentes: non tamen exactæ neque tinctæ, aut imbutæ, ſed ſingula præcipiti curſu libantes. Et ut Echo neque poſtremas quas acceperit voces tenere, neq; quid-

quam ulterius ingenio loqui poteſt : Ita iſti omnium rerum ſcientiarumque primas ſpecies ſibi à capaci Natura ſubjectas, facillime, ac pæne nec cogitantes, admittunt; aliquid autem amplius atque exactius in earundem rerum ſtudiis aut facere aut velle vix poſſunt. Ingens quidem argumentum eſſe crediderim, non judicio animi, ſed impetu & veluti fortuna, tantam rerum copiam, ac indigeſtam venuſtatem ab iis produci : quod omnino de quacunque re ſermonem inſtituerint illa pari ubertate huic verborum & ſententiarum pompæ ſufficiet. Vt vero aliquid memoria in ipſo orationis curſu ſubjecerit, ad hoc illico divertunt, inde quoque in aliam, ut forte inciderit, partem; tandemque per diverſa capita diffuſi, non ſæpe originis meminerunt, unde univerſus ſermo defluxerit.

Ergo iſti vagis animis, nec in certam rem definitis, non ſummam modo illam, ſed & vulgarem inter mortales prudentiam, plerumque non vident. Quidam ſuiipſius immodici laudatores, alii nec amicos, nec ſeipſos, iis officiis juvantes, in quibus ſedulus labor, unique negotio inhærens, aptandus eſt; leves plerique, & ut paſſim provolantibus rebus varii, ita nec à ſententiis, quas videntur imbuiſſe, in alias trãſire difficiles. Tamen, ut maximam ſpeciem habent cultæ indolis, & per omnes ſcientias adornatæ, plerumque ad rem & famam promoventes debita uni ſapientiæ bona occupant. Maxime, ſi ut vim ſuam intelligunt, ita & vitia non ignorent, habilique velut ſuco ſe tegant, ne cui, ſaltem è vulgo, ſi aditus ad nævorum ſuorum contemplationem. Id autem potiſſimum aſſequentur, ſi in loquendo ſibi imperent, neque ſinant evagari ſubditas cupiditates, &, quoniam ut aptiſſimo ad omnia condimento, ita eloquentia omnia auribus conciliantur, varios ſermones cum variis callido deflexu inſtituant, ſemperque ejus generis quo audientibus poſſint imponere: Nimirum apud militares viros, aut ignaros vetuſtatis de divinis rebus agant, de ritibus

tibus antiquorum, de populorum gentiumque origine; & si quid est præterea in scientiis curiosa venustate spectabile: Cum iis quos lychni umbræq; Scholarum rudiores ad civilis gubernationis disciplinas faciunt, de populorum & Imperiorum fatis, de Principum genio, disputent. Neminem denique in sua arte lacessant. Neque enim ingratum, in sociandis interdum sermonibus ad res iis qui audiunt alienas, aut ignotas, divertere; præsertim cum & nova nos delectent, & de iis quæ nescimus quædam nos altior opinio, & reverentiæ plena subeat: Minus periculi istis oratoribus erit, ubi cum humili & angusto animorum genere agent, cui omnia quæ audaci lætaque facundia effunduntur, tanquam sacræ & per Oracula editæ voces, placent. Igitur has ubique partes suscipiant, quas ex audientium sorte ad suam famam esse crediderint. Quod quidem ideo facilius poterunt, quia adeo diffusa ingenia per cunctas scientias atque artes erudiri ita possunt. Natura præeunte, & modico forte usu, ut de rebus omnibus non inepte loquantur; cum tamen singula magis non ignorent quam teneant.

Scribere autem ejusmodi Oratori tam arduum erit, & plerumque ad famam exitiabile, quam facile & venustum est loqui. Raro enim illi spontaneæ eloquentiæ additur vis judicii, quæ stilum perenni gratia ad posteritatem deducat. Quippe promptus, & pæne turbulentus animus, ubi in ocio, quod scribentibus datur, se ipsum recognoscit, ipsa rerum quæ occurrunt multitudine oneratus, & confusus divitiis suis premitur: nec scribere quæ invenit omnia, nec quæ potiora sunt eligere potest.

Denique tam diversa est à loquendo scribendi ratio, tamque alii nervi, ut qui robusta facundia assueverat quacunque libèret decurrere, jam in ipsa scriptione evanidos moliatur, & veluti in somniis ictus. Cœci tamen suaque & aliorum adulatione corrupti, nonnunquam gloriam eloquentia quæsitam scribendi cupidate destruunt.

Multo magis è re sua facturi. si longam spem suarum scriptionum facere Orbi possint, nunquam autem editis libris in famæ periculum venire.

His cautionibus, ille vivax & per omnia dissipatus animus subducet imbecillitatem suam oculis populi, & in speciem sapientiæ assurget, sive se regere ipsum possit (quod utique frequenter non videas) sive saltem consilii patiens suadentibus amicis acquiescat: ut qui prima vini caligine domiti adhuc sciunt nec se sapere, nec monitis familiarium pervicaci sua fiducia obsistunt.

Ex adverso ejusmodi hominum, est aliud genus prima fronte tam à specie suæ virtutis alienum, quam isti eloquentes à vitiorum in quæ nati sunt imagine recedunt. Hi igitur, cum subito loquendum est, tardam ægriusve sequentem orationem habent, hærentque sæpissime blandimentis lacessiti, vel jocis, quæ subiti & expediti ingenii homines in quotidianis colloquiis tanquã levia tela contorquent. Neq; autem sola verba ægre expediunt: sed sicubi etiam dicenda sententia, quęrunt quid sentiant, neq; statim inveniunt. Verum advocato animo, & in sese ad meditandum reducto, in rerum & negotiorum vim idonea subtilitate penetrant, verba quibus utantur apta concipiunt. Vis in illis recondita, utilesque & veræ, non fucatæ, & ex scholis umbratiles sententiæ, &, si eruditio ipsis accessit, usus que scribendi, plerumque dignissimæ quas posteris ipsi tradant. In hoc vero iis fortuna male consuluit, quod angustis retusisque animis ipsa primorum motuum verborumque specie simillimi, iniquissimo præjudicio sæpe jacent, temnunturque. Ideoque ignota magnitudo ingenii non utique habet semper propitiam virorum principum manum, qua ad dignas sua industria curas & honores tollatur. Veluti preciosissimarum mercium decor, si sine titulo intra viles fasciarum nodos latet, non adducit emptores. Iis igitur hominibus utilitatis plenissima ratio est, viam facere, qua ad sui animi interiora adeatur, nebulasque amoliri quas in suo li-

mine

mine natura ſtipaverat. Hoc porro aſſequentur, vel ſcribendo (nam quid eſt aliud tabulam animi proponere?) vel aſſiduo uſu excitando lentioris ingenii acumen, ut quantum eſt tantum eſſe ſciatur; aut denique quam poſſunt intima longaque familiaritate cum illis optimatibus ſe miſcentes, qui ut multo uſu agnoſcere robuſtæ mentis vires, ita agnitas poſſunt provehere.

Inter hæc nimii ponderis & levitatis mala, poſita indoles, & ad humanæ dignitatis faſtigium pervenit; huic modica ineſt, & tantum cum opus eſt eloquentia, & ſi tempus ſtudiumve accedat, venuſtior, in familiari uſu vitæ, prompta & nitida, non hærens & turbata oratio, vis judicii non multum involuta, & quanquam acris ſubito, tamen poſt moram & conſilium validior. Hic eſt demum idoneus virtutibus homo ad privatam ſapientiam & publicam factus, aut ſi vitiis fœcundum animum tradet, non quotidianæ nequitiæ velut moles, in quamcunque partem incubuerit, perniciosiſſimo caſu omnia affligens.

Ampla autem ingenia ab opacis mentibus velut hac nota Natura diſtinxit, quod hæc dignitatem ſuam agnoſcant, peragantque omnia liberalius, verecundis quidem, ſed erectis ſpiritibus, ſemperque diffuſum aliquid, & vividæ majeſtatis contemplantibus: Retuſæ vero mentes in anguſtas cogitationes atque conſilia ipſæ ſe damnent, nunquam auſæ à timida humilitate excedere; In parvis interim, & menſuram ſui animi non ſuperantibus, ad ultimam diligentiam exactæ ſunt; cum ſcilicet aſtus quidam illis ingeniis accommodatus ſit, non altus ille aut nobilis, ſed ut in exiguis & invalidis animantibus videmus, per diffidentiam ſuis rebus ſemper intentus.

Sunt quidem ex literatorum numero, qui ſive diſciplinis ſuis faventes, ſive eruditionis utilitate (quam eximiam eſſe quis unquam niſi ex barbaris ignoravit?) decepti, negant aliquod ingenium in magnis numerandum, niſi quod poſſit literas capere; aut ullum ad juſtum decorem perveniſſe,

quod non illis ornatum sit. In hunc modum homines publicis virtutibus claros, natosque regendis populis, si ad literarum subtilitatem inepti sint à veræ humanitatis & magnitudinis classe excludunt pessimo prorsus suffragio ac errore, aut si mavis insania; quandoquidem è contrário verius dicas, neminem esse civilibus rebus parem, nisi in ipsis naturæ divitiis conceptum; multos autem in umbra scholarum etiam ad laudem pervenire, inanes, & superflui acuminis viros; quippe quorum indoles intra metam nescio cujus scientiæ damnata, calligat ad utilis illius prudentiæ lumen cui omnium literarum disciplina donanda est. Nisi forte non verius sapientia illum amabit, qui augurari in populis motus, & tempestivis remediis occupare poterit, quam in Lunæ, Solisque defectibus doctum, Astrorumque errores, & redeuntes in circulum anni vices perpetua contemplatione numerantem. Illi ipsi qui adeo importunis laudibus Musas attollunt, non hunc tantum politum aut eruditum vocant, qui omnes scientiarum partes pari felicitate impleverit: Sed satis est in aliqua modo regnare. Vt si Orator egregius ad argumenta se ipsam torquentis Philosophiæ ineptus sit, aut si non natus ad Eloquentiam Philosopus, si Historię aut Poësios rudis, non hunc ideo à scientiæ, aut præstantis indolis titulis velint arceri. Quam igitur laudem pars disciplinarum aliqua ferre potest, cur ab ista scientia audent detrahere, quę est in regenda societate hominum posita, cęterisque omnibus quæcunque in humanis rebus sunt antecellit? An sapientiam Gręce tantum, aut Latine, ac non potius arcano impetu, & omnium linguarum sermonumque conscio, suis alumnis loqui existimes? Parum est prę-stanti ingenio nasci, si nihil est aliud quam aptum ingenium ad Academicæ eruditionis industriam esse sortitum. Illi primi quos habemus eruditionis Principes, non in Scholis sudaverunt; & erant tamen propitio cœlo nati. Condere civium mores, patriam consiliis firmare, in ritus peregrinos intueri,

intueri, quæque inde placebant in suos invehere: deprehendere cœli motus, ne anni spatia ad statos & necessarios gentium usus laterent: Hoc tunc scientia erat, hoc nunc nostri literati scilicet imitari arbitrantur. Quippe illi antiqui dum interiore cura rudes populos student mansuetudini cæterisque conciliare virtutibus, statim facta est civili Philosophiæ origo; dum mutua contentione provecti hoc vel illud populo persuadent, primæ eloquentiæ nata vis: Deniq; historiarum monumenta illorum veterum prudentiam, atque astus, narrant hodiernis literatis, tanquam successoribus, si & ipsi molem negotiorum ferre possunt; sin autem animo non sunt ad res civiles idoneo, tanquam custodibus & æditius antiquę virtutis: nam historiam ad solam contemplationem legere, inanis & ociosa voluptas est quæ absque fructu transit: imitari autem laudatos olim viros, vera & publica eruditio censenda est.

Equidem non negaverim illud demum absolutum esse ingenium, quod ad rempublicam simulque scientias factum sit. Tunc quippe mutuo auxilio hæ dotes se in cœlum ipsæ attollunt. Regit enim literas, ne ineptiant, aut sordescant, sublimis & ad sui seculi morem formata calliditas; quam invicem literæ armant, ne expertis tantum rebus, suique temporis notitia nitatur, sed peritia quoque & laboribus antiquitatis.

Si quis tamen, ut interdum fit, publicæ luci & juvandæ patriæ idoneus non eadem felicitate à Musis amabitur, nihilhominus cellioris ordinis & elegantiæ censendus est, quam qui duntaxat argutias umbratilis ludi, & quæ cætera in Scholis edocentur, capere potest, inepto ad civiles disciplinas animo, quæ potissimum usu constant. Adeo ut non per jocum magis quam ex Philosophiæ præcepto Pavorinus scientiam Adriani metitus sit ex magnitudine potestatis. Adrianus Imperator famam scientiæ quærebat, & forte in Favorinum Philisophum inciderat, qui ab eo lacessitus argumentis, parcius, & ut victus agebat, quos

Princeps impune exultaret. Objurgantibus amicis, quod tam facile cessisset; Male, inquit, admonetis: Nam cur non doctissimum putem, qui habet viginti legiones? Hæc non sine argumento Philosophus: cum ex arte tot legionibus moderari, sit altioris scientiæ, quam quicquid exercito, & per contemplationem sublato acumine, in scholis deprehendas.

Cæterum ut omnium rerum, tum ingeniorum maxime pulchritudinem, sæpe sui fiducia pervertit. Multi enim suæ imbecillitatis conscii, id conantur à laboribus impetrare, quod Natura negaverat, & assiduo cultu animum ita mitigant, atque formant, ut deinde supra illos emineant qui ad magna feliciter nati erant; sed suarum mentium robur inconsulte spectantes, laboribus, tanquam supervacuis abstinuerunt. Ingens quoque inter hos ipsos discrimen est, qui diligentiæ stimulis exercitū perficiendo ingenio incumbunt. Nam nonnulli quamcunque rem sibi ad labores proposuerunt, in ejus duntaxat apicibus summisque fastigiis occupantur, ad minora, ac interdum necessaria ne cogitationem demittere quidem possunt. Alios adversus error habet, qui veluti ac si quid à tergo suspectum aut inexploratum relinquant, adeo exigua quæque scrutantur, adeo quicquid didicerint scire volunt, ut nec progredi in destinata studia multum possint, nec ad veram & liberalem hujus rei quam tam superstitiose ambiunt cognitionem pertingere.

Sed nec omnibus præterea ingeniis vis eadem ad laborum patientiam, & diuturnitatem, concessa est. Nam quo subtilior est animus, & in acumen magis factus, eo quidem sibi facilius in impeditas res viam facit, sed & citius aut magnitudine laboris aut longitudine hebescit. Quippe ejusmodi mentium custodiam habent non opaca corpora, sed aptata accipiendo cœlorum haustui, meantibusque sanguinis & capitis spiritibus laxata, qui ut aciem subtilius expromunt, ita sua tenuitate vanescentes, solo ocio & ludo reparantur. Ejusmodi

modi vero hominum non modo ipse labor, sed & preciosum ocium ideo erit, quia egestis mentibus novum robur sufficit, ac plerumque solutum, & huc illuc errantem animum altis seriisque cogitationibus implebit. Velut pinguium camporum felicitas, dum cessat à cultu, interdum in plantas sua sponte luxuriat nulla hortorum venustate deteriores. Ita Cosmus Medicæus, idoneus prudentiæ author, sensit, ille conditor florentis hodie in Hetruria dominatus. Placide; & veluti incurioso ocio in altam lucem acquieverat, cum unus forte ex amicis supervenit adhuç inter somnum vigiliamque marcenti: &, ubi, inquit, ille Cosmus, cui tanquam Argo Rempublicam credimus? de die ne quidem oculis utitur, ego quidem rebus meis jam in foro operam, jam domi meæ dedi. Ad hæc Cosmus, an autem putas, inquit, meam diligentiam antevenisse, cujus quies operosior atque utilior tuis laboribus esse solet?

Quidam tamen exempti sunt huic fato, quod eximios à diuturnis laboribus arcet. Pauci illi, & tanquam charissima munera, rebus publicis à Natura donati, qui scilicet altum & penetrabile ingenium in prolixam sedulitatem demittant, non assiduæ moli impares, non diverso negociorum vultu confusi, adeo ut nati ad imbecillitatis humanæ subsidium rerumque communium tutelam videantur.

CAPUT XI.

De fortibus animis: Temerariis, Timidis, Superbis, Sordidis, Languidis & reconditis, Hilaribus, & exertis. De inconstantibus ingeniis, omnia acriter, sed non diu volentibus.

IMpavidæ ad pericula mentes, suique securæ, ita in hominum societate eminent, ut in campis, coronisve, tori, ac tumuli, cæteris partibus per intervalla superstantes. Est autem illa indoles inter boni malique confinia pari discrimine constituta,

tuta; nihil ex se iis quos insedit ministrans, præter impetum, quo insignes sint, sive probis esse placeat, sive ad flagitia divertant. Nam utrimque temeritate, & fortitudine, cognatis quidem, sed dissimillimis affectibus, sollicitantur illi homines in virtutis & vitii partes. Temeritas pæne eadem specie atque vultu cum fortitudine est; adeoque sæpe fallit, ut ipsi qui magnorum hominum censores se faciunt (quod iniquissimum putes) plerumque ex solo eventu eam æstiment. Quot ex vilissimo militum sanguine, quia superfuerunt contemptis periculis, ad scientiæ bellicæ famam, eique destinatum fastigium, creverunt? Alii vecordiæ accusati, quod in eodem consilio, & iisdem periculis, occubuerunt. Tiberius Gracchus dum amore populi, proprioque ambitu, ferendis legibus incumbit, Optimatum conjuratione sublatus est. Eodem fato Cajus frater opprimitur. Ergo illi (inquiunt) inconsultæ temeritatis viri. C. Cæsar popularitate, & largitione vulgo acceptus, ad summum potentiæ pervenit. Illum ideo dixerint fortis sapientiæ virum. Agis Rex in Ephoros contentione provectus, Lacedæmone vilissimo laqueo extinguitur. Cleomenes audet cęde Ephororum regiam dignitatem sancire; casu an virtute, rem utriusque existimes verti? Sed hoc maxime. Alexander composita jam Asia, exercitus partem continendæ Europæ destinat; aliam, ne qui motus in Asia existerent, apud se perseverare jubet. Ignari milites quo Rex consilio suas copias divideret, una face, & publica accenduntur ad tumultum. Aspernati Imperium, non Alexandri conspectu, non voce terrentur. At ille, sive consilio, sive iracundia ferox, è Regia sede in furentes prosiluit, & eos qui loquenti pervicacissime obstrepuerant ad supplicium ipse rapit, eadem majestate in plectendis iis tutus, qua in mulcendis vix fuerat. Ex consternatione militum potentium minas, hoc consilium in virtutis famam ivit. Galba autem Imperator, dum compescere milites studet,

haud

haud paulo remiſſius, ut videbatur, quam ſub Alexandro agentes, in medio foro confectus eſt. Fortitudinem, an temeritatem appellaveris? Adeo vicina, & pæne confuſa ratio, hanc virtutem vitio miſcet: aut ut verius dixeris, interdum cogitur fortitudo ad eadem conſilia in quæ temeritatem furor impellit, tumque ægre à vitii ſuſpicione expiatur, niſi vel felici ſucceſſu ſibi reverentiam favoremq; conciliet, vel ille qui ad hanc ineundorum periculorum neceſſitatem adigitur, longæ prudentiæ ſanctitate meruerit, ut extrema remedia, & temeritatem imitantia credatur non temere, ſed ex præſcripto judicii uſurpaſſe.

Igitur hunc affectum, cum non ſatis ſibi cavet, ſevera atque atrox ſui fiducia corrumpit, faſtidioſo velut nutu cuncta deſpiciens, ſuperbiæ quoque malis infeſtus eſt: In jactationem ferme proclivis, nec placere, aut odia ſaltem effugere, ſatis curans, per inſanos impetus præceps, donec indulgentiam fortunæ, & temeritatis felicitatem conſumpſerit. Cum vero tenere modum poteſt, tunc in virtutem clariſſimam evadit, & magnitudinem animi in hoc tantum attollit, ut ſalutis vitæque diſcrimina leviora exiſtimet quam deſerti officii infamiam, vel proditæ per ignaviam pietatis. Quod ſi quis præterea illam vim intrepidæ mentis manſuetudine adornet, & iracundiam poſſit arcere, (quæ plurimum ejuſmodi ingeniorum robur ſtipat) tum vero eximii in omnem partem conſortii erit, & in ipſa formidabilis pace, id quidem ab indole habebit, ne abſque cujuſdam horroris reverentia cum eo quiſquam agat, à moderatione autem ſua ut etiam diligatur.

Eſt aliud adulterinæ audaciæ, ſed tutioris genus, & in quo graſſari imſimæ humilitatis ſpiritus poſſint, cum aliquid non noſtro ſed alieno periculo audemus. Huic propemodum nihil cum ea quam deſcribimus indole, præter appellationem, convenire exiſtimem, tamen haud raro immeritis hominibus ad gloriam & præconia ſuffecit. Nec alii eam propitiam magis habent, quam

Præfe-

Præfecti militiæ, & qui medicinam profitentur, hi militum, illi ægrorum periculo inclyti. Et vero quotusquisque non Principum tantum, sed ex Tribunorum aut Centurionum numero, gloriam suorum sanguine non quæsivit? Tristi quidem militum fato, quorum laudes unus intercipit, excusabili tamen consilio mortalium; cum publice intersit incolumes duces esse, quorum sapientia sæpius hostem quam armatorum impetus evertit, militesque in hanc sortem scribantur, ut emptas stipendio animas, ubi utile erit, Reipublicæ reddant. At Medicos non Pater Æsculapii Apollo, non satis cum Apolline Musæ excusent, Illos dico, qui ad opes & famam præcipites, non officii sanctitate, aut sociæ mortalitatis generisque affectu, satis ægris placantur; sed eos veluti destinatas suæ gloriæ victimas habent, securo scelere, ideoque & frequenti. Inexperta & suspecta remedia illorum quos curant periculo usurpant, non contenti suæ artis documentis non præcepto antiquorum, sed vetustatis accusatores, & si illis crederetur novæ arti suum nomen daturi. Si hoc modo temeritatem fortuna adjuverit & remedium ab illis, in mortem, aut in valetudinem (nam & utrum sit ipsi nesciunt) propinatum, vel forte, vel concedente jam morbo, vel ipso robore ægrotantis profuerit, statim fama velut certæ ac propemodum divinæ scientiæ in vulgus emanabit. Et hanc unius sanitatem sua pernicie plurimi luent; his Medicis jam audacius, & cum pereuntium plausu peccãtibus. Sed tristis istius audaciç non ab illa indole origo est, quç erectos homines, & sive temerarios, sive fortes, ad acrem & interdum turbulentum impetum agit: quippe audacia aut fortitudo est, in suo periculo non terreri, in alieno timere, humanitas.

Ex adverso securi atque intrepidi animi, ingenium timiditatis consistit: quæ ut nonnunquam ad probitatem facta est, ita sæpe in vitia deflectit. Si enim in ignavos affectus omnino transierit, qualemcunque securitatem amans, tunc inepta

virtu-

virtutibus, nec privatis aut publicis utilis rebus, in vitium illudque fœdissimum, degenerat. Quos autem hæc imbecillitas fregerit, scire, nisi cum pericula instant, idcirco est arduum, quia sibi conscii turpissimi metus, diligenter illius indicia tegunt, etiam adornatis ad audaciam verbis, & discrimina quodammodo lacessentes, cum utique illa absunt; Cæterum injurias, contumeliam, cladem, quam timere tam pati idonei; ad omnem speciem minantis fortunæ horrescere; neq; hæc mala, quæ tantopere metuunt, forti constantique studio, sed dejecto ac ignobili, declinare; virtutem singulorum atque vim, ne quidem tentatam, expertamve, supra suam timide ducere; cunctosque & odisse, & invita ingrataque apud se veneratione mirari. Cum impune autem licet, effusi in crudelitatem; sive quo audaciam simulent, sive fœda & angusta natura in vindictam imminente, denique futurum timorem occupantes, subrutis quos metuere in posterum posset. Benigni tamen vultus sunt, & ab innata ferocia diffidentes: Vt Syrtibus arenisque similes esse credideris, quæ brevibus ac placidis undis tectæ, tamen ventorum impatientes in immensum subsidere solent, & haurire calcantes.

Sed maxime, ubi Principis animus huic ingenitæ formidini damnatus est, servis aut civibus suspecta esse debet illa animi mollities, placere quidẽ quęrens, sed nec sibi, nec aliis vel tuta vel felix. Nam & velut in vindictam contemptæ Majestatis, pæne videas tristissime hos perire, qui captivo timentis domini ingenio audent illudere: Et ipse licet ingenito pavore perculsus, quos veretur suspiciat, licet indigno permulceat cultu, eosdem tamen odit, interdumque velut ab effractis ergastulis totus erumpit, tam subito & inconsulto turbine quam se fœde illis ante permiserat. Servos autem aut cives illa timendi indole esse imbutos, interdum magno momento est ad securam regnantis majestatem. Tunc vero neque illi nimis solute habendi sunt, ne se timeri putent, neque

etiam crudis aut importunis imperiis lacessendi, omninove spernendi, quia etiam de pavidissimis hominibus acris multitudo cogi potest; ubi tumultuantibus universis quisque non sua sed sociorum fiducia omnia audet.

Siquis autem sic in timiditatem natus est, ut fortitudinem tamen accersere consilio ac prudentia possit, eaque cum opus est, suos metus temperare, is non modo à vilitate recedit, sed & ingentem laudem habet, quod imbecillem affectum, & sæpe noxium, in virtutem coëgerit. Insigne pavoris exemplum cui hæ robustæ virtutes accesserant, fuit Patrum nostrorum memoria vir egregius bello, & cui multum arma Gallica debuerunt. Strenuus manu, summusque consiliis, tamen in ipso pugnarum articulo, cum in conspectu hostes essent, plenus observantis periculi imagine, adeo solvebatur, ut etiam secreto indigeret, quo sese subsidentibus alimenti reliquiis, simulque pavore, exoneraret. Collectis deinde spiritibus, ea erat producendi milites ars, tantus ardor dimicantis, ut dubitares Ducis partes, an militis enixius obiret. Ad extremum etiam vitæ, clara illius, sed miserabilis virtus, ostendit non semper à fortitudine tristem illum pavorem divertere. Quippe ferale certamen ad Ticinum, quod Francisco Rege capto pæne spem Italiæ Gallis eripuit, istius quoque ducis sanguine funestum est. Pridie cladis Rex advocato consilio, ipse quidem pugnæ avidus, tamen suos sententiam dicere jussit. Iste senex magnopere suadebat ut auxilia expectarentur, quæ accita, & jam protinus adventare constabat: non in discrimen, præsertim non necessario tempore, in alieno quoque solo, res salusque Gallorum conjiceretur. Non de gloria modo Regis, sed incolumitate agi. Aderat in eodem consilio acer juvenis, sed turbulento impetu pugnam incipere quam in ea perseverare magis idoneus. Is nihil præstabilius ajebat, quam ut armis victoriam (nam nec de ea ambigendum) quam primum occuparent,

parent. Nimium honorem hostibus habituros, si à tanto Rege, & tam alacri exercitu timerentur. Ipso Regis nomine jam paventes turbine Gallici equitatus proculcari satis posse. Adjecit in hunc Ducem, nihil mirum, si & senex, & pavidus, cunctari juberet, cui animus solitis terroribus quateretur, jam etiam sibi per illa quærentibus viam. Non tulit ille vir immodici joci procacitatem; &, Ego vero, inquit, quandoquidem Rex pugnare decrevit, cras non obscura morte in illius oculis desungar, tu vero temeritatis & audaciæ oblitus, hoc certamen, quod verbis jam accendis, turpi fuga destitues. Hoc triste vaticinium uterque implevit. Quippe juvenem terror ab acie abstulit; & alter quem promiserat sanguinem in conspectu Regis præclaris vulneribus effudit.

Hæc igitur cauta, ac modesta timiditas, non modo prudentiæ jungi potest, sed & illius interdum magna pars est, utilitatis quoque plenissima, cum in eos incidit; quorum nimiam, nec in modum coërcitam, audaciam Respublica luere posset. Qui vero suum ingenium ad formidinem factum hac justa & salubri arte regere possunt, ii plerumque mitissima humanitate adornantur; blanda simplicique pietate verecundi, neminem lædere gratuitis injuriis sustinent; etiam in vilissimis hominibus, aut ultima egestate damnatis, ipsam animorum & mortalitatis communionem venerantur. Sed & magis sibi quam aliis hoc insito pavore molesti sunt. Nam & tacitis secum ipsi consiliis laborant, ægrum animum, & non sponte terroribus raptum, virilibus præceptis componere; palam autem, neque decorum arbitrantur hos timores fateri, neque ex inquietæ formidinis impulsibus quicquam amant, sive suum, sive ab amicis commissum, ministrare.

Aliud ab audacia, aut timiditate est, sed veluti in illorum fatorum confinio, superbum animum, sordibusve dejectum nancisci, Superbia pessimi

ingenii fomes, funeſtis ac multiplicibus vitiis in diverſa prorumpit, odii, amoriſque, & ſuper omnia invidiæ ſuppliciis obnoxia: Nec alii magis anxii aut perpetui motus ſunt, quam hominum non tam quærentium laudem, quam hanc ſibi debericredentium. Et contemni ſe facile ſuſpicantur, & hanc aliorum, ut putant, contumaciam, in ſe acerbiſſimis curis vindicant. Iam ſua vitia neſciunt, jam virtutes aliorum. Ita captis, pietas, fides, & quicquid in hominibus ſacrum, infra famam honorumque cupiditatem jacet. Quantumque ſucceſſerit, nihil illis in quietem eſt, ſed in novas ſpes, pejuſque animos diductura s. Sed atrocius ſupplicium non eſt, quam cum ſuperbia hominem pavidi ac muliebris animi ſubit. Tunc pudore ſcilicet atque metu cohibetur inſana cupiditas, interimque, per tumorem anxium ſeque celantem, à ſeipſa exigit pœnas. Cæterum hæc indoles amicitiis inepta, & ubique ingrata eſt, niſi cum fortaſſe Superbiam craſſæ aut territæ vulgi mentes pro erecti animi magnitudine venerantur.

Vide artem & ſordidæ humilitatis ingenium, ut nihil magni curat, ita nec aliquid ducit indignum quo ſuo ſuis cupiditatibus obſequatur. Cudit autem ocii inertiam, atque languorem, & veternum voluptatum, vel opibus inhiat, triſtiſſimo ardore, & tam partis quam quærendis non utente. His ut plurimum moribus ferri ſolent abjectæ illæ mentes. Si ad tempus ſublimibus excitantur conſiliis, videnturque rationi annuiſſe, ſtatim naturali torpore ſuis ſordibus redditi jacent. In hanc indolem moreſque dejecti, non ad imperandum nati ſunt; ac ne quidem commodos ad obſequia credideris, cum illis cæterorum virtus inviſa ſit, quam non amant, capiuntve, quærantque libertatis licentiam, qua inter ſordidos & anguſtos affectus nullo objurgante marceſcant.

Sed vitiis ſæpiſſime favemus, & in virtutum nomen, quæ proximæ illis ſunt, adoptamus. Ita temeritas interdum pro fortitudine colitur, & ſuperbiam erectæ viriliſque indolis titulis admiſcemus,

ſcemus, tranſitque hoc fœdæ humilitatis ingenium in humanitatis colores, & veluti rectæ Philoſophiæ ſimplicitatem. Nulla tamen ingenia pejore judicio ſolemus æſtimare, quam exerta, & ſemper aliquid velut temere agentia. His enim tãquam à modeſtia abeuntibus; ut plurimum levitatis infamia adhæret: è contrario autem languentibus, & reconditis mentibus, ſapientiæ quædam imago populum conciliat, utrinque non modice, ſed nec ſine argumento peccantem. Aperta igitur, & vigore perpetuo excitata ingenia, non arcanis odiis, non fraudibus ſatis idonea, ac ne quidem ut plurimum ea procacitate cæteriſque vitiis, quorum imaginem referunt, infeſta ſunt. Quippe in illis magis ſubitus loquendi aut innoxie laſciviendi impetus viget, quam in vitium proviſa conſilia. Ocium parum ferunt, ſive magnis occupentur, ſive levia placeant, ſerio ſemper intenti. Ita ſordes, quæ ſegnibus animis per torpentes cogitationes ſubrepunt, illa ſedulitas ſolet effugere, jocos ne in amicum quidem tenentes; ſed plus in illis extemporaneam voluptatem quam ullius injuriam amant. Nam inire amicitiam faciles, nec ſolvere; illiuſque dulcedinis impetu non ducuntur, quæ pleroſque in rerum aut hominum novo uſu vel conſortio, tanquam inuſitato guſtu, blandiſſime percellit. Rei cui incubuerint, ſi non exactam manum ſummeque felicem attulerint, ſaltem ex ſuo genio neſcio quid quod placeat transfundunt; maxime quia quod agunt, non anxio labore perficitur, ſed ipſa facilitatis gratia eminet; velut ſpontaneo naturæ ingenio in ſuum decorem productum. Si quid in litteris quoque tentaverint, nimii ſudoris opinione legentes non offendunt, qui in laboris partem pæne videntur cum illis autoribus venire, quos conſtat non ſine unguium vulnere, & pervigilii malo, invitas ſententias, aut verba, coëgiſſe.

His ingeniis nullo fuco obductis, ſemperque quid agant (niſi multum interſit celari) ingenua

confeſſione prodentibus, ex adverſo conſtituta eſt indoles, arcano pondere, velut prudentia, ſuos ſenſus & animi libidinem tegens. Et his hominibus haud pauci nomen virtutis, ac induſtriæ, nihil ultra exploratis ingeniis, concedunt; quoniam ingens modeſtiæ imago eſt, parce, nec aliter quam ex præſcripto verecundiæ loqui, ad omne vitii nomen ſupercilium ducere, nemimi, ſaltem palam & profeſſo odio, contumeliam aut facere aut referre. Quid denique propius ad ampli ingenii ſpecimen, quam videri recondito nec ceſſante commercio cum ſapientia loqui? Ita enim dixeris factos, qui in iſtam quam diſcribimus lenitatem, & ſolitaria conſilia, producuntur. Sed hæc lenta graviſque tranquillitas ingentes latebras habet, quibus etiam vitia excipiat, quorum ne nomina quidem ipſi publice audiant abſque pudoris horroriſque indicio, (teneras enim frontes, & ſuis animis diſſimiles habent.) Illud tacitum, intraque ſe detruſum cogitationum examen, non poteſt continuis ſtudiis in virtutis, aut induſtriæ laborioſam imaginem intueri. Nam cum omnium hominum impetus à labore in jucunditatem voluptatis declinat, tum vero præcipue iſtorum, quippe mollioris naturæ, & ad muliebrem lenitatem accendentium. Hinc omnium voluptatũ ac vitiorum genera illorum animis ſubjicit hæc frequens & ocioſa ſolitudo: cui fœdiſſimæ contemplationi ideo ſecurius acquieſcunt, quod ſic impune liceat ſibi unis conſciis eſſe, palam autem non multum operoſa pietate, ſed ad cæterorum credulitatem idonea, virtutem adorare. Sed neque hos ſemper in ſapientiæ, ac ne quidem in vitiorum imaginem eſſe defixos exiſtimes, plerumque tardi animi ideo hærent, quoniam minus apte quod loquantur inveniunt. Ipſo interim vultu, & neſcio quo ſilentio, ſeu ſi mavis pondere, (quo ut graviſſimi hominum ita pecudum inſulſiſſimæ nutant) integritatis laude & induſtriæ cenſentur.

Eſt aliud ingeniorũm genus, pæne cætero-

rum

rum omnium diſcrimina, mira quidem, ſed illaudabili varietate complectens, tamen in primis egregium ſi quam illi impetum tam frænum natura addidiſſet. Illud eſt hominum, ut quique affectus impulerint, ad extrema ruentium. Si pietas ſerio illis placet, & Numinis cultus, quaſi nulla hilaritas intercedere tam ſanctis officiis poſſit, fronte dejecta, & ad omnem remiſſionem iraſcente, ſupercilium induunt non duraturæ ſanctitatis. Alienæ etiam vitæ ſuperbi cenſores, cæterorum probitatem ex ſua extemporanea ſeveritate metiuntur. Tunc priorum amicitiarum delicias ſolent abjicere; etiamque innocentem jucunditatem non ferunt, quæ in ſapientium vita ad oblivionem vel patientiam laborum ſolet interſeri. Mox nimia intentione fractum animi robur, ubi odiſſe incipit hanc ipſam cui inconſulte incubuit pietatem, non per gradus & reciprocantis æſtus vices, ſed in contrarium acto torrente, repetit quem omiſerat luxum; Tunc vero tam immodice in voluptates ſolvi, quam eas inepte refugerant, tunc etiam ipſum nomen ſeveritatis odiſſe, jociſque, & omni libertate cultoribus ſubhorridæ illius pietatis, quam modo reliquerunt, illudere. Dum hæc agunt, ecce tibi, revocata pietas adeſt, triſtique pœnitentia laſciviam rurſus expellit, donec etiam illius pœnitentiæ inceperit pœnitere. Nec in Numinis tantum cultu frequens illa, atque immodica mutatio; ubique pari impetu errant. A ſummi amoris conſuetudine eos in extrema odii velut aliquis turbo agit. Nunc aſſiduus labor placet: ſtatimque ſine nervis ſegnities. Iam mite literarum ſtudium, jam amorum exultans cupiditas; & quæcunque præterea in contrarios motus mortalium mentes agunt. Loquendi etiam tacendique ſtudium non ſatis adgubernant: Si incitantur fervore dicendi, quemcunque cœtum iniverint, ſermonem univerſis præripiunt ſolique audiuntur: Mox hilaritate deſtituti, quæ in verborum luxuriem diffuderat mentem, ægro ſilentio contabeſcunt; ſe-

cumque velut ad internum colloquium collecti, ita lumina defigunt, ut vix præsentes agnoscere, aut rogati audire videantur; Pari utrobique flagitio in humani consortii venustatem, in quo & commode loqui & tantum per spatia tacere conceditur.

Illis autem hominibus tanti erroris causa est, quædam interna suavitas cui se totos permittunt. Hac auspice, qui fugiant aut sequantur constituunt. Et is motus in quamcunque rem istos agat, etiam curis aut labore plenissimam, eam primum blandissima specie fictam animo offert: quem mox dulci amænaque violentia victum rapit, & omnia credere sibi cogit. Vbi autem ille fucus evanuit, & hæc mutabilis ac fugitiva dulcedo se in aliam partem vertit, hanc etiam isti sequuntur. Sunt enim non tantum laboris impatientes, sed & ipsius voluptatis, statim ac lenocinium istud abest blandientis intra pectus cupiditatis. Est autem hæc læsi, nec se regentis judicii, nota: Indoles facta virtutibus, sed tantum ad virtutum initia: non ad fidem, non ad amicitiam fortis, sui dissimilitudine prorsus ingrata. Nec sibi imperare, nec negare quicquam potest. Tristissimum autem fatum est, & populis grave, si quos natura in hanc infelicitatem ediderit, iidem extra metus, & propemodum verecundiæ leges, ad imperandi fastigium producti sint.

CAPVT XII.

De animis Amori obnoxiis. Hos affectus singulorum temperari, & interdum mutari, à fortuna, & vel splendida vel obscura vitæ conditione.

SEd in recensendis mortalium affectibus, præter fas ac humanitatem esset Amoris oblivisci, qui in omnium animis, nisi prorsus barbaris, regnans, tamen quosdam vehementius suis curis imbuit, sibique propius addicit. Est autem blanda & irrequieta cupiditas, iis ipsis placendi, qui nobis sive

forte,

forte, sive sua virtute, sive nostro denique errore placuerunt. Et iis quidem, velut insidiis, ita irrepit, ut nos ante sentiamus amare, quam instituamus de amando consilium. Neque arduum in ipsis initiis esset excutere tantum pondus; nisi sensim neque sine suavitate incumbens ita eos ipsos suis lenociniis caperet, quos affligit; præsertim inexpertos, ut putent inhumanum facinus fore, sibique omnino incommodum, si influentis mali dulcedinem ausint à se severo imperio arcere. Hoc autem affectu, si institutio recta accesserit, nihil in mortalibus magis eximium. Namq; & omnibus virtutibus quandam ex se venustatem concilians, interdum ipsa vitia excusat. Male nihilominus severi homines Amorem aversantur, eumque fœda & enervi imagine sibi fingunt: quo nihil in humanis rebus syncerius, modo in justis limitibus, & à virtute factis, ardens, non etiam suo incendio quæ vetantur corripiat. Neque in adolescentibus tantum, aut maturæ ætatis hominibus, blanda illa cupiditas concitatur; sed & pueros in innoxiis solicitat annis, ut intelligas hunc ignem dignis pectoribus pæne non tam accedere quam innasci. Et quoniam minus se regere, curisque, etiam supervacuis, moderari pueri & adolescentes possunt; ideo magis anxia in ipsis hæc solicitudo solet incumbere. Indeque illis animus ad eximia consurgit, & suam ætatem supergressa; tanquam ipsis hoc experimento probaturis, an digni sint qui jam ament. Adolescentulus quidam in Scholis agebat, multa cura monitisque magistrorum inpares suæ ætati disciplinas solicitatus. Sed ingratæ litteræ erant ludi ociique libertatem amanti, cum ecce ad idem oppidum forte matrona nobilis, cum duabus ex se natis virginibus divertit; & quoniam necessitudo inter utramque familiam erat, statim iste in diversorium mulieris, ad salutationis officium, deducitur. Nec mora, cum alteram ex puellis intentius mirari, mox inhærere sermonibus, ad extremum eodem ipso die efflictim amare. Tum primum rudis & solutus animus ad

curas adactus est. Itaque pôstero die repetit ignoti vulneris conscium locum, & ægritudinem suam diu protracto colloquio ita pavit, ut deinde pejus doleret. Nam ut tertius dies illuxit, Matrona cum omni comitatu profecta pæne vivum adolescentulum non reliquit, cui, ne aliquod solatium haberet, premendum quoque erat tanti incendii malum, ne vel parentis supercilium cogeret, vel inter æquales traduceretur. Diu intra se collecto consilio, nihil utilius vidit, quam ut studiis literarum totus incumberet: ita quippe parentem conciliari sibi posse, qui non tantæ in studiis diligentiæ suum ludum negaturus videbatur. Ab hoc igitur, in recte collocati temporis præmium, veniam exorare statuerat, visendi celebrem in proximo urbem. Ea erat in qua puella habitabat. Hæc non perfunctorie agitantem, maxime præceptores, æqualesque mirari; subindeque requirere, quæ illa animi mutatio, quis subitus ad litteras ardor, paulo ante ipsum scientiæ nomen fastidiose damnantis. Quippe adhuc quiescentibus cæteris in studia surgebat, nec aliter quam sæpius jussus secedebat ad ludum. Amoris impetus, cui hæc diligentia dabatur, ita sensum laborum mitigabat, ita Musas adornabat, ut nec cogitans puer illarum dulcedine caperetur. Mox, ut solet, in ejusmodi præcipue annis, cum conceptum de puella judicium, & quicquid ille ignis insanienti subjecerat, longiore absentia jam torperet, hæsit acris sciendi cupiditas; & ipse liberalibus stimulis serviens adeo in hæc Musarum studia subvectus est, ut deinde litteræ huic etiam non pauca debuerint.

Cæterum pertinax Amor, nec qua reliqui motus facilitate sanabilis, nisi in cunabulis pereat, vix aliter submoveri quam tempore potest; dum lassus scilicet expiret. Cum enim in cursu est, semper habet quo sui Imperii atque jugi fastidium tollat. Nam si amanti per ægritudinem, malorumqûe perpetuam faciêm, aliquo modo successerit, omnino sibi crudelis videbitur si illam amœnita-

mœnitatem à se velit abigere. Sin vero fortuna severior aut spem in longum produxerit, aut hanc quoque sustulerit, tunc etiam dolor placet, & sibi ipsi miserabilis animus suam cladem inter suspiria recognoscens, liquescit in delicatæ tristitiæ voluptate. Sed maxime tectus ignis duraturo spiritu viget, sive furto inter duos jurato ipsa secreti & conjurationis dulcedo placet, sive ne mutuus quidem amor sit, ipso duntaxat supplicii sui conscio qui sentit se ardere. Nec existimes, in dispari tantum sexu hunc affectum convenire. Nam & Alcibiadem Socrates amavit, nec Lycurgus in turpem instituit disciplinam ne quis juvenum suo amatore vacaret. Pudicitia Naturæ ad justos & egregios amores ducentis sæpe hæc discrimina non videt, multosque ex probissimis cernas, ipsa juvenum cura, id est, si rectam rationem ponimus, amore macerari. Et hic amor, est quidam benevolentiæ nexus, quem amicitiam, sed ardentem appellaveris; tum morum in iis quos amamus formandorum studium; perpetua denique vota pro eórum gloria ac salute, etiam quicquid egerint ne non succedat, timor: & semper quantumcunque fortuna indulserit, visa illorum virtutibus esse iniqua. Acris illa est, neque minus irrequieta cupiditas quam quæ venustatem alterius sexus in licentiores usus conciliat. Sed nec putes eximiæ castitatis exempla inter disparis sexus amantes durare non posse. Licet res periculi plenior eos ipsos sæpissime fallat, qui paulatim se invitis, vel nesciis, aliter amant quam aut velint aut credant.

Est autem hominis animus, quem ad amandum natura produxerit, præcipue mitis, ipsoque oris habitu modestiam & simplicissimæ virtutis speciem gerens, clementibus magnisque spiritibus factus: neque vindictam contemnere, neque iram supplicibus donare difficilis, cum quid ipse peccavit, in pœnitentiam pronus, humanitatis officia amans, impatiens ocii, & omnium quæ in segnitiem solvunt: modo non, tanti

muneris oblitus quod à Natura accepit, suæ indolis felicitatem lasciviæ malis, & veluti veterno, corruperit.

Vanum esset totum Naturæ ingenium in mentium humanarum multiplici sorte ludentis persequi velle. Quæ hic tamen posuimus, præcipuorum fontium instar sunt, unde mox rivuli in vitia & virtutes secantur: ut ex eorum notitia intelligas qui homines regi possint, qui ad amicitias & consuetudinem vitæ apti, denique qui timendi, aut infra curarum gravitatem sua inertia, vel etiam levitate, ponendi sint. Quippe probitas, atque nequitia, veræ aut fucatæ sapientiæ indoles, liberalis etiam & angusta, & quicquid in rebus publicis privatisque potissimum eminet, per horum affectuum fortunam generi humano dividitur. Ex hac autem contemplatione animorum, justa quædam virtutibus & vitiis merces accedit: Nisi enim curiose in hæc Naturæ penetralia spectemus, sæpe se turbulentum ingenium pro forti atque læto ostentabit: tardus animus, aut inanis, debitum maturæ gravitati aut eloquentiæ suæ precium inveniet: vicissimque jacebit incognita virtus, quam sæpe prima fronte quædam vitiorum opinio, aut imago, infra justi decoris fastigium premit.

Sed ingenium, ut plurimum multo recessu abditum, non utique potest sine longæ prudentiæ sedulitate deprehendi. Ideoque qui ex primis indiciis de hominum moribus ac indole judicare non verentur, ipsi se in longissimos errores plerunque impediunt. Certe ut in gladiatoria arte nihil periculi plenius, quam si cum homine cui torvi oculi exerrant dimicandum sit (quia quo ictum destinet, deflexis, ut videtur, in contrariam partem luminibus, vix conjici potest:) Ita cum illis acturus, qui suum ingenium, vel arte, vel corporis beneficio prorsus dissimulant, debet longa severaque disceptatione à se ipse quid de illis sentiendum sit exigere; ne si eos iniquo suffragio, aut inconsulte propitio, æstimet, etiam omnium

omnium primus suæ sententiæ pœnas luat. Frontis præcipue imago sæpe in expertos decepit.

Quam multos truci vultu, ipsoque supercilio timendos, humanitatem credas abigere, quos si propius adire contigerit, jam ex prima colloquii lenitate placatus humanissimos esse non dubites? Alios ipso corporis motu, mensuraque suspensi vestigii, se in superbiam componere putabis, qui ad illam tumoris speciem, vel natura, vel innocenti consuetudine facti, mite ac facile ingenium in omnes humanitatis leges sub hac larva instituunt? Neque in contrarium desunt, in quibus præter corpus in simulachrum virtutis effictum, nihil quod ames invenias; Nunc quietæ lenitatis specimen quam vultu exhibent, tristissima iracundia corrumpunt; nunc vividis oculis impar ingenium subest: denique velut insidiis, interdum vitia collocantur, sub earum virtutum levi bractea à quibus potissimum divertunt.

Hæc autem tam immensa ac perplexa animorum cognitio non potest præceptis definiri, neque aliter quæri, quam ejusmodi hominis longo usu, qui tam sua prudentia, quam erroribus in ista arte promoverit.

Illud vero cavendum est, ne ex una virtute, vitiove, de indole atque animo universe sententiam feras. Multi enim adeo felici ad disciplinarum aliquam ingenio nati sunt, ut quandiu in illa versantur, nulla prudentiæ atque industriæ signa desint: In cæteris autem rebus inepti insulsique, ne bonæ quidem mentis vestigia unquam prodant. Aliis suus duntaxat nævus ita additur, ut in reliqua vita sapientissimi, in una tamen parte aut studio videantur delirare. Ne ex ipsa quidem consortii, & convictus suavitate aut elegantia, de ingenio, aut sapientia judicandum. Sæpe enim in quotidianæ vitæ consuetudine minus offendunt angustæ indolis homines, quam quos magnitudo Naturæ lætioris laxavit; Dum hi scilicet sibi diffisi timide custodiam sui agunt, vel æterno studio hos publicos mores (nempe ad majora non idonei)

consectantur: illi autem capaciori ingenio aut hæc vulgaria minus curant, aut admittunt etiam vitia non raro virtutem stipantia.

Sed nec satis est hos Naturæ impetus vestigare, animos mortalium in diversa destinantis. Adhuc aliquid ultra est quo ingenia perficiantur, aut mutentur: nimirum sors vivendi, squalorve, vel dignitas, in quam casu aut virtute unusquisque pervenit. Quot enim ad ingenium rectum ac mite geniti, vitio nimiæ felicitatis ipsi suam indolem afflixerunt? Quot mentium læta sublimitas & si fortuna sineret, in exemplum omnis virtutis suffectura, ubi pertinaci egestate, aut fortunæ iniquitate premitur, suæ præstantiæ oblita etiam in contrarios affectus degenerat? Athenion tamdiu mores ad publicum probitatis exemplum componens, quandiu in Academiarum spaciis inter famem & centones pro virtute dicebat, nactus tyrannidem statim cum viliori pallio etiam Philosophiam excussit. Abdolominus quotidianum victum ex hortuli cultu quærere suis manibus assuetus, cum destinaretur ad Sidoniorum Regnum, optavit ut qua modestia inopiam tulerat, ea sceptrum pati posset. Nunc igitur & hos quoque videamus affectus, qui ex conditione fortunarum, & genere vitæ, hominibus accedunt, & nonnunquam enecant mores, quos simplicitas Naturæ nullis obruta cladibus, aut illecebris corrupta tradiderat.

CAPVT XIII.

Diversos affectus esse, Tyrannorum, & legitimorum Principum: Rursus Regum qui successionis jure, & eorum qui suffragiis ad regnum perveniunt. De Procerum, qui apud Principes gratiosi sunt, ingenio.

Populi qui in neminem jus regnandi contulerunt, licet ab omni nomine servitutis abhorreant, tamen synceram libertatem non habent. Magistratibus enim opus est, quibus ipsi se tra-

dant,

dant, vim publicam, quam totj genti inesse gloriantur, in paucissimis hominibus adoraturi. Adeo illic etiam ubi omnes regnare existimes, magna pars servit; arcana rerum lege ita nexus & seriem universi dispensante, ut ad divinitatis imaginem, unius capitis nervis multa membra temperentur. Paulo illustrius in Optimatum imperio elucet hæc dominandi vis, utique paucos amans; maxime autem in regno, ubi omnia unus potest. Illa autem potentiæ magnitudo, cui Numen arcana vi mortales subesse imperavit, non in illorum gratiam qui ad hoc fastigium legerentur, instituta est, sed in eorum qui parerent. Itaque vel Regum libidine ad voluptatem & ambitum suæ dignitatis utilitatem corrumpente, vel ignoratione populi sua commoda non semper capientis, Regium nomen sæpe invidia afflictum, sæpe in variis regionibus ingenti clade eversum est, ac deinde restitutum. Respublicæ quotquot olim viguerunt, primum Reges habuere; quibus expulsis, & per veræ libertatis imperitiam devotis, successit aut cœcæ popularitatis imperium, aut permissa proceribus potentia, id est, multiplex pro unico quod expulerant regnum. Ac ut membra quæ violentia de naturali sede dimovit, non nisi per violentiam in articulos suos redeunt, ita provinciæ quæ hoc modo ab optimo genere gubernationis diverterant, prius errorem multis cladibus expiarunt, quam antiquæ, & à se projectæ rectitudini, redderentur. Quippe in illis Rebuspub. cives multo ambitu provecti, sive armis suum nomen inclytum fecerant, sive plebis errorē nimis amplis aut diuturnis magistratibus assueverant, sæpe occupatæ Reipublicæ vires ad se traxere, Regesque se dixere. Sed necessaria, in novis omniumque odio flagrantibus rebus, atrocitate terribiles, scelere quæsitum imperium adeo fœdaverunt, ut pejus plerique populi de Regibus inde sentirent, nomenque Tyranni, quod olim insigne regnantibus, in publicam infamiam odiumque concederet.

Cæterum in eos affectus inspecturus, quos Regibus fortuna sui fastigii suspirat, non sub uno velut fato omnium Regum purpuram cogere debet. Diversæ ad idem fastigium viæ, non unam omnibus mentem injiciunt: seque longe aliis consiliis regere solent, qui novas habenas in rudem adhuc ejusmodi imperii populum moliuntur, quam qui jam assuefactis gentibus, tuto, & per ipsarum vota regnant. Rursus alius sensus est hominis sceptrum per suffragia adepti (ut in Pannonibus, Sarmatisque fit, & ipso nomine Romani Imperii) alius paternas atque avitas opes tenentis cum hæreditate imperandi. Nova regna, nec constantia populorum nec adhuc vetustate insolita, Principes suspicionibus assidue perurunt. Adulari illi ultimæ sorti, timere magnates, maxime cum timeri se putant: reputare assidue, nondum constitutas res sub ipso fortunæ motu posse quam condi tam facile everti. Neque modo his cogitationibus inquietari quos ad purpuram occupatę tyrannidis nefas provexit; sed & quibus insuetæ regio nomini, atque imperio, gentes bono jure traduntur. Acrior tamen in Tyrannos hic pavor; quod sive Rempublicam oppresserint, vindices libertatis Optimates timeant, (quos antea sibi pares ægre servire non dubitant) sive in regnum invaserint, iis expulsis quibus illud debebatur, populum in veteres dominos pronum, assiduæ cogitationis molestia sibi fingant. Itaque nec amicis satis fidi sunt, quod ad notitiam consiliorum admoti, sciant quoque, à quo latere sua tyrannis peti possit, & lædi; & fidem in nemine expectant, quam ipsi violarint. Palam tamen, & ex composito, sub ornata benevolentiæ materia, integritatis famam, amorisque in Rempublicam ambiunt. In egenos liberalitatis effusæ. Vltores vitiorum quorum ipsi exemplum fecerant, legum denique optimarum, onerumque publicorum, ad civitatum ornamenta, vel authores, vel vindices. Ita præsentem invidiam, & apud posteros infamiam, amoliri. Hoc modo tyrannus ut plurimum sortis suæ, non

ingenii,

ingenii, vitio peccat, aut necessitate probus est. Illius animus, immodice austerus; & blandus intuitus, erectus ad omnia, præsertim quæ formidet; syncerae voluptatis ignarus, cujus spe diducitur; vano decore atroces molestias permulcens, velut fuco, & ipse sibi imponens. At justus Rex, seu comitiis, seu forte nascendi, admotus imperio, ipsa majestatis conscientia elatus, minus in ignobiles metus, aut scelesta remedia, demitti consuevit: etiamsi turbulentum forte tempus, & populi nanciscitur insaniam, cæteraque quæ Tyrannus semper timet. Et hi quidem qui suffragio debent fortunā Principatus in sua familia non hesuram, adhuc aliquo modo privati, nempe qua eos posterorum cura tangit, publica commoda non videntur tam vera totaque diligentia procurare, quam qui suum jam à majoribus regnum etiam nepotibus adornant. Itaque illas curas quæ populo debentur, privatis suorum affectibus impendunt excusabili pietate, modo partita mens se utrinque respiciat, ita cognationis memor, ne obliviscatur & Regni. Quod si aliquem forte ex suis spe votisque in successionem regni destinant, tunc precio & adulatione emenda suffragia, tunc omittenda vis, & veluti supercilium majestatis. Ita serviet per occultam sollicitudinem animus, iis ipsis à quibus publicæ venerationis cultum accipiet. In has suæ familiæ curas sæpe periit absumpta eorum sedulitas, qui publicis antea virtutibus imperare meruerant: Nonnunquam & in pejora rapti suos mores corruperunt, veteris odii aut æmulationis memoriam exercentes: cum scilicet quos iniquos ante experti sint, quorum prona ad regnum suffragia non habuerint, ex animo minus delent; novaque potentia & seipsam nondum capiens, in ultionem intumescit.

Quod si nulla ex his ægritudine laborant, illos tamen ut plurimum solicitat magna ac memorabilia audiendi cupiditas; ut per ingentes illas res sibi suisque temporibus apud posteros nobilitatem dent. Tam hi autem impetus incommodi pu-

blicis

blicis rebus, quam utiles esse possunt. Nam ut in pomis baccisque, coacta, & præter assueti temporis legem maturitas, insolentia quidem rei jucunda est; cæterum ipsæ arbores, medicamine, aut admoto æstu præcipientes maturitatis tempus, hoc edito spectaculo marcescunt: ita publicis rebus, & præsertim gravioribus, quidam ordo dictus est, quem qui pervertunt, salutem provinciarum videntur enecare. Nihilominus Reges, qui per comitia id nomen adepti sunt, dum æterni nominis ambitione flagrant, aut temere externam militiam, aut intra patriæ viscera novas res esse molitos omni ætate conspexeris; ex sua audacia, & periculis suorum, famam comparaturos, forte etiam æstimantes. Pauci cum Polonorum Rege, Stephano Battorio, quid agant, non ex se, sed ex salute patriæ metiuntur. Extat sententia illius, efficax ad tanti animi imaginem; Efficiam vero, dicebat, ut intelligat Orbis quam præstet Rex suæ virtutis merito in tantum fastigium à volentibus provectus, iis Regibus quos invitis populis jus successionis obtrudit.

Reges autem, in quos verissime hoc summæ majestatis nomen cadit, perpetuam potentiam quam à parentibus acceperunt in stirpem transmissuri, jam non suffragiis populorum obnoxii à quibus olim omnia habuere, longe alio genio videntur ad regnandum instituti. Sed hanc mentem illorum, se ipsam uni Numini debentem, explorare fortassis sacrilegæ sapientiæ esset, neq; fas nobis deprehendere illos motus, quos ad gubernationem Orbis, & mutationem rerum, ac præcipua humani generis fata, illis divina vis ingenerat. Quærant licet curiosi, an sit utilius Reges à puero in sceptra venire, & huic magnitudini assuescere, tanquam simul secum natæ, quam sub paterno cognatove imperio adolescere, tantæ demum fortunæ hæreditatem adituros, Num pacati, nec quidquam detrectantis populi obsequiũ, frangat mollitie Regum animos tam secura potestate luxuriantes, an potius ille amor civibus Re-

gem,

gem, veluti patrem familias chariſſimorum domeſticorum officiis conciliet: Denique ſi averſis civium animis bello occupatus fuerit legitimus dominatus, utrum poſt victoriam Princeps odio contemptuque graſſaturus videatur, an vero experta perîcula, nec aliter quam gravius reditura, eum ad alternam placendi ſolitudinem deductura ſint. Vtrinque argumenta exemplaque non deerunt, quæ (per viciſſitudines mortalium rerum) quamquam ſub iiſdem ſæpe cauſis non eoſdem tamen exitus ſortita ſunt.

Sed fruſtra eſt hęc Numinis conſilia explorare. Sit à curioſis cogitationibus intactum Regum culmen, ac ut arcana in ſacris vetuſtatis, non niſi ad adorationem ſuſpiciatur. Nam optare bonos Principes pietas eſt, damnare etiam nocentes religio. Ac cum præterea non tam ipſi ſe regant, quam ducentibus fatis permittant (quæ per illorum effectus Imperiorum inclinationes & incrementa conſtituunt) omnis ars atque prudentia inſpicientium in eorum genium, & de illo conjicientium, ſæpiſſime fallit.

Primus ab hoc ſummo faſtigio gradus eſt Optimatum, tam horum in quos diviſis Regni curis Principes acquieſcunt, quam eorum qui ſumma dulcique amicitia eorundem Principum animis inhærent. Per utroſque, veluti oſtia fluminum ad ingens pelagus pertinentia, vota civium ſpeſque feruntur. At ipſi diverſis rationibus ad magna producti, ne iiſdem quidem ſtudiis nituntur. Illis igitur qui flore ætatis, vel generis ſorte, aut vivendi dicendique comitate, ſe eximie Principibus commendarunt, inſtitutus ad placendum animus eſſe ſolet; quem ſcilicet propriis affectibus negatum, domini ingenio comparant. Mirum quidem, artiſque pleniſſimum hoc genus ſervitutis, vilem demiſſumque animum interdum adumbrans, nunc procax liberumque ingenium. Interdum voluptatem conſectari, jocis, ludiſque incumbere, fœcundiſſimi laboris inſtar eſt. Etiam ſupercilio in dominos uti, & pæne regnare (modica

dica tamen nec longa contumacia) Principes haud raro accendit, quam amare volentes tam amari. Quippe Proceres in tam altum lubricumque producti, ſi Dominum mollis animi eſſe cognoverint, nec earundem voluptatum conſuetudinem ferentis, parce ſuos aſpectus, jocoſque, aut quicquid in ipſis illi placet, indulgent; ita diſpenſante prudentia, ut amor ſæpe, & per intervalla, incitatus, nec faſtidium ſui faciat, nec torpore aut oblivione deleatur. Quod ſi Princeps facilis quidem ſit in diverſos affectus amicoſque tranſire, ſed quocunque ſe applicet, ut brevi, ita cœca & vehementi amicitia incumbat, qui ab eo amantur, memores inundari ſe altiſſimo æſtu, ſed in ſuum Oceanum ſtata mutatione redituro, quam avidiſſimis pectoribus de illa felicitate bibunt. Neque enim laſſare hunc amorem flagitatis muneribus timent, qui etiam niſi tempeſtiva celeritate excipitur, ut vina ætatem non ferentia, inutili veterno conſeneſcit.

Longe alia ratio cum Principibus ineunda, qui amoris torrente non perditi, illi ſuavitati qua ad amandum impelluntur conſilium quoque addunt. Nam hæc vera, & ſi mereris, perpetua benevolentia, ut nunquam omnia, ita ſemper aliquid poterit; nec tam ſpolianda illa arbor, quam carpenda cum delectu ſcilicet in proventum reditura. Igitur ejuſmodi Dominis gratioſi Optimates dare ſe totos ſolent, nec unquam in amando majeſtatem dediſcentes mitigare obſequio; jus libertatis in loquendo, aut monendo, verecunde uſurpare; ſæpius meminiſſe hos eſſe Principes, quam ſe amicos. Iis autem ut eſt prima & aſſidua cura, locum quem propitiis gratiis obtinuerunt ſemper inſiſtere; ita proxima ſolicitudo, opes interim cumulare, præfecturas, aut perennes inire magiſtratus: Vt ſi à tanto apice excidant, ſaltem felix priſtinæ potentiæ monimentum ad reliquæ vitæ ſecuritatem duret. Qui vero vel ſuorum immemores, vel fortunæ confiſi, illas opes, & tam ſplendidæ amicitiæ quæſtum nihil parcente luxu aut incuria conſumunt, digniſſimos putes qui intempeſtivum

tandem

tandem ludum, in egena senectute, inutili pœnitentia damnent.

Est & cautio Proceribus illis ingens, & quæ sæpe negligentes pervertit; non se Domino anteferre, in rebus utique quibus ipse excellere, aut credit, aut contendit. Subtilitatis gloriam amat, eloquentiæ, fortitudinis, venaticæ artis, militaris peritiæ: Non vereatur concedere etiam qui sentit se victorem; ne Princeps in æmulationem exardeat, quæ amicitiam extinguere solet, & præterea pervicacibus odiis fœde sævire. Sæpe enim non leni modestaque ambitione, ac nec pro materia, occupatus Principum animus, ejusmodi gloriæ cupiditatibus incumbit, doletque à palma excidere. Nec est aliud, quo certius sibi dominorum animos purpurati isti parent, quam si eos mirari assimulent; sed cum arte, & quæ fidem inveniat. Non enim iisdem adulationibus omnes patent. Vt quisque Principum aut sibi maxime virtutis est conscius, aut vana credulitate elatus, potissimum iis blandimentis decipi amat, aut potest; tot omnium votis ad placendum laudandumque coëuntibus, expugnantibusque verecundiam de se magna credendi. Nec minor ars extorquendæ benevolentiæ, est amoris simulatio, quadam Venere insinuante officiosam gratiam, & pares affectus reposcente. Adhuc vivit, adhuc tantæ fortunæ præmiis incumbit, qui incipientem domini charitatem ejusmodi casu felicissime fovit. Princeps cum equo in itinere prolapsus, afflicto latere febriculæ horrore tentabatur; ipse tristi perculsoque, ut videbatur, vultu tota nocte insomnis astitit. Sive ars, sive pietas fuit, ita domini animum permulsit, ut nemo deinde gratiosior haberetur.

Nec dixeris ejusmodi felicitatis arbitrium (qua tot veluti rivalibus summas illas amicitias ambientibus, pauci quidam suis votis potiuntur) uni Fortunæ credi. Nam ut illa sua sponte non paucos Principibus conciliat, ita multi artificio & calliditate destituti de tanto fastigio solent exci-

dere: Vt quidem fortunæ interdum eſt, ad hæc culmina quos placet ſubvehere; plerunque autem prudentiæ, in ea felicitate poſitos poſſe ſervare. Ideo autem formidoloſior res eſt hoc gradu prolabi, quia ad tantæ amicitiæ ſacramentum admiſſi, vix poſſunt ab eo veſtigio niſi in odium, aut certe faſtidium, recidere. Non tam quippe aboleri amor ſolet, quam contrariis affectibus marceſcere.

Hi vero optimates, per quos Princeps præcipua momenta Reipub. procurat, quibus externas res, atque civiles credens, in arcanis conſiliis potiſſimum fidem habet, dignitatis ſuæ nervos longe ſolent in alios concentus temperare: ſcilicet ad ſe ſic trahere, ac propemodum ſuas facere, altas illas, & ſalutis omnium curas, ut non tam Republica egeant, quam ſuis officiis deinde Reſpublica. Hoc autem aſſequuntur, aſſiduo in hæc negotia ſtudio, cæterorumque, ac nonnunquam ipſorum Principum, ingeniis ab intima illarum rerum cognitione quam maxime poſſunt excluſis. Nam tunc quidem tutiſſime omnia poſſunt, cum Principes ſuarum rerum ignoratione & credulitate in ipſos laborant. Sed ignari ſuæ famæ veras voces non ſæpius quam ipſi Reges exaudiunt. Non peculatus, non ſuperbiæ invidiam, non cætera facinora, ſi quorum infamia graves ſunt, licet publica indignatione jactata, ante de ſuis penetralibus emanaſſe cognoſcunt, quam ipſo pondere obruti, ſimul ſe eſſe inviſos, & caſtigari intelligant. Vultus ipſis, ut plurimum ad gravitatem compoſiti; non promiſcui acceſſus, brevia alloquia, tædiique aut majeſtatis ſpecie vibrantia. Inter hos pauci, nec negotiis confuſos, nec marcentes ſuperbia vultus ſervant, digni hi quidem laude, ſed nec cæteri accuſandi, qui mores ex dignitate inſtituunt, & fortunæ ſuæ accedunt. Quippe neceſſaria quoque interdum eſt ſublimis hæc majeſtas, & de populi commercio excedens, in illis utique hominibus per quos Reges præcipua ſuæ poteſtatis momenta exequuntur: cum maxime

hæc aditus loquendique ambitiosa difficultas reverentiam conciliet, quo freno cohibentur vulgi animi, aut timere assueti aut spernere. Sed & illa strictæ frontis asperitas, sive fastus est, sive justæ potentiæ judicium, indulgeri facillime illis potest, qui in tot curarum præmium hoc honoris potissimum ac reverentiæ specimen habent. Etiam perpetua negotiorum serie & fastidio attriti, non utique possunt eosdem semper vultus, nil mutata aut afflicta serenitate obtinere.

Quod si illa potentia, simulque juvandi ac fallendi solertia, in impias mentes inciderit, ac dum se suaque respiciunt, publicæ interim salutis oblitas: tunc licet in suis flagitiis virtutem solertissime adumbrent, tanquam rei domesticæ negligentes & unum Principem, remque communem, videantur respicere: interim autem negocia eo flectant, unde potissimum suæ dignitati incrementum aut incolumitas allucebit. Si impeditis Principis rebus plurimum possunt: dum eas omni diligentia videntur exsolvere, novis nodis colligabunt, & veluti superfusa caligine imbuent. Quod si in placida utcunque Republica securius regnant, tunc etiam necessario oderint motus, sinentque sui temporis pacem in occulta malorum semina adolescere, & nepotes fortasse perditura. Quæ denique Reges suffragiis ad sceptrum vocatos, hos quoque Optimates, cupiditates torquent: subita utrinque potentia, nec ut plurimum in sobolem transitura.

Quis eos igitur non miretur, qui in hac immensa potentia tam facile tantoque præmio, si vellent, peccaturi, tenere vestigium tamen possunt, rectæque virtutis meminisse? quales in generis humani subsidium aliquot omni ævo ad hanc orchestram subvehuntur, in se rigidi, candidaq; & innocente gloria omnem ambitum reipublicæ donantes. Sed nec ejusmodi viros illa probitas ab invidia præstare tutos solet. Nam ab ipso dignitatum lubrico (cui duntaxat pauci satis fortes insistunt) vitioque sociorum, sæpe eorum vir-

tus infesta est: Neque maledicorum licentia amat ab illis culminibus abire, in quam potest meritissimo sæpe indicio, nunquam autem sine suspicione grassari.

Fructus porro tam ambitiosæ dignitatis eximius: quod tuti, & extra teli jactum positi cæterorum in se invidiam contemplantur, iis quoque ad se colendum coactis, quos sciunt non aliter quam à maligno pectore, & æmulationem cælante, imaginem benevolentiæ extorquere. Nam hæc admirationi conjuncta invidia, & in solam felicitatem exerta, nescio quo sensu ambitiosæ voluptatis solet hos ipsos quos petit permulcere: Quippe eos magnitudinis suæ admonens, & humilitatis cæterorum.

Est & eorum alia, sed multo præstantior, in gerenda Republica prærogativa, posse magnis & virilibus ingeniis, quæ rei familiaris angustia aut aliæ difficultates premunt, propitiam manum dare, & veluti adesse naturæ imploranti. Quod ut illis facere est decorum, ita nec impune possunt omittere, scilicet vel tacita indignatione bonorum castigati, vel assidua exprobrantis virtutis imagine apud se hanc culpam luentes: Cum enim hoc ipso attolli meruerint, quod aut sint, aut credantur, primæ illius & prudentis industriæ viri, quid morantur suam sortem agnoscere, & ingenii similitudine junctos cognata charitate complecti? Nec ignorant qui ii sint, aut unde petendi. Nam ut omnium animalium oculi, nisi cæcitate damnati sint, sui generis consortes & vident & agnoscunt; ita animi caligine exuti, in ingentis indicii felicitatem diffusi, suæ sublimitatis socios non dubia contemplatione deprehendunt. Ac nec dicant se multitudine hujusmodi ingeniorum premi. Iis omnibus neque se, neque rempublicam sufficere posse. Bene consultum generi humano, si tanta præstantium animorum messis esset, ut distributis inter illos rerum publicarum negotiis, superessent adhuc vacui aliquot superfluo & inutili munere à Numine Orbi donati. Multo parcius

cum

cum felicitate hominum actum; rarumque in omni ætate ac populo fuit altum ingenii acumen, purum, aptumque omni vitæ cuicunque incubuerit, excultum disciplinis, exerta fortique verecundia natum omnia nec quid nimis, audere. Illas mentes cum Optimates vocant in publicæ felicitatis partem, seipsos quidem primum, quasi illius genii participes, commendant, tum Reipublicæ nervos addunt, nunquam pulchrius quam à sapientibus gubernatæ. Sane ut artium quæcunque eminent, famam, multitudo artificum, & imperitia sæpe afflixit, plerisque ad ea quæ promittunt rudibus, sed vanum modo nomen quo commendentur quærentibus: Ita sapientiæ gloriam, atque scientiæ, haud raro indigni homines, nec quid minus quam cum Musis aut prudentia loquuti, corruperunt. Sed incumbit summis hominibus fictæ & adulteratæ virtuti illudere: veram autem industriam imperitorum præjudicio non obrutam, à justissimis præmiis non arcere.

CAPUT XIV.

De studiis Aulicorum. De diversis generibus & affectibus egenorum: itemque divitum.

PRæter hæc duo genera Optimatum, jam propitia fortuna felicium, ingens est in Regiis multitudo, novi atque patricii, omnis census ætatisque homines, illic opes, famam, amicitias, quærentes. Et hæ quidem Principum domus, licet ad speciem publicæ hilaritatis luxusque compositæ, nunc choreis exultantes, nunc ad mutationem ludi venatico sudore confusæ; plenæ honoribus, omni vestimentorum pompa & epularum spectabiles; singulis, qui in iis agunt, magnificentiæ specie adornatis, & plerunque suam sortem supergressa luxurie: Tamen diligentius intuenti videbuntur nundinarum instar esse, ubi homines laboriosissimum negotiationis genus exerceant. Quot artibus quotque molestiis constet hæc vita,

 quot

quot curas ſimulatio miſerrimæ frontis obducat, ne ii quidem ſatis dixerint, qui diu ſuos ambitus illis malis luerunt. Neque ullus in hoc freto portum meretur, niſi qui adeo intelligat ſibi curam laboremque aſſiduum eſſe debere, ut hæc ipſa quæ in ejuſmodi vita (ut ſolet) molli jucunditate blandiuntur, in ſeveros uſus flectat, & ſemper in illis deliciis inveniat induſtriæ curarumque materiam. Nam ut acerrimus quiſque labor ſæpe ad oblectationis dulcedinem manſueſcit; (ut cum immodica venatio, aut ſtudia plus juſto pervigilia, acrem animum, nec habenas ſcientem, delectant) ita ludus etiam omnis poteſt ſeveriori intentione temperari, ut divertat in juſti laboris gravitatem. Igitur illa remiſſio atque ocia, quibus aularum luxus vibrat, non tenent eorum prudentiam, qui minus egeſtatem ambitumve expleverunt, ne inter hæc fugitivæ felicitatis ſimulachra, obliviſcantur ſe felices nondum eſſe, omittantque fortunam, quæ ut plurimum non ſe tradit, niſi in mercedem impigræ fortiſque diligentiæ.

Quæris itaque, quo vultu aut quo more illas Seirenes excipiant, ne vel auditæ noceant, vel ſi ab iis ruſtice contemnantur, hos proſcribant tanquam intempeſtive Philoſophos? Non opus eſt truci vultu, barbariſque præceptis. Si ejus conditionis ſunt, ætatis, habitus, ut per has pompas & lepiditatis nomina felicius credant emergere, tunc arte hanc magnificentiæ ſpeciem adgubernant, quęruntque comitatus publicam famam; ad illum quoque luxum ſuam larvam inflectunt qui potiſſimum Principi placet. Sed nec egeſtis patrimoniis longæ ſpei miſerias emere debent, nec frangere animum lenocinio tam lubrici motus, & voluptates imitantis: qui inter hæc aſſidue monendus eſt, ſe venationi, non prædæ incumbere. Cæteri autem qui ad hanc deliciarum ſpeciem non eadem fortuna invitantur, (ſeu corpore, ſeu moribus, aut generis ſorte ad eam incommodis) illo errore ſe capi non ſinunt, qui ſæpe incau-

incautis persuasit, non posse fortes esse, aut in aulæ cultoribus numerari, nisi qui emineant per audaciæ titulos, vel omnem ociosæ voluptatis luxuriem. Sciunt alios & securiores aditus illic ad opes honoresque per ingeniosam virtutem aperiri. Quippe conſciis hominibus suæ sortis, ac indolis, eique absque fuco aut superbia obsequentibus, multo certiorem apud Principes reverentiam esse, quam ambitiose effingentibus mores, quos suo censui corporive fortuna negaverit. Hanc igitur moderationem illi prudentes tenent, ut qui ad istas illecebras, velut ad aliquam artem, coacti sunt, his utantur, non fruantur; quos vero fortuna tam luxurioso sumptui non damnavit, has si placet ad sobriam voluptatem delibent, sed veluti in requiem curarum graviorum, magisque ut spectent, quam ut ipsi impleant scenam, his denique quibus jam facta res, sive sua sedulitate, sive majorum, fas est consectari pares illas suo fastigio voluptates.

Neque mirum si hic ad magna sint inepti, quos velut aliquo carmine attonuerit ignava, & se unam contemplans luxuries; cum non alii magis vitæ, quam quæ in Regiis ducitur, necessaria esse soleat, vigil quædam, nihilque omittens sedulitas. Nam ut plantas arboresque, exigua semina concipiunt, & modico saltu ingentes fluvios emetimur in fontibus: ita sæpe ad felicitatis incrementum in Aulis sufficiunt parva initia, & quæ oculos facillime lateant ludo aut ocio intentos. Metellam jam imperantis Syllæ matrimonio conjunxit, quod theatrum pertransiens, & ad sedentis humerum leviter manu nixa, addiderit, velle se cum tanto viro in felicitatis partem venire. Adhuc jacenti Mario primos animos addidit fortuita Scipionis oratio, illum ad militaris scientiæ fastigium, velut aliquo vaticinio destinantis. Scivit enim audientium animos illo præjudicio sibi paratos acerrima diligentia servare, nascentisque illinc famæ magnitudinem implere. Adeo sæpe levi, subitoque susurro,

admonemur commodi venti, qui, si audiamus, navem impellat ad vota supra spem ac pæne invidiam sublimia: Illos juvit viro illustri occurrisse per soluta & incuriosa gaudia diffuso, & ad primam quæ obvia fuerit amicitiam aperto: hos aut sententiam aut jocum tempori invenisse: indicium fortitudinis vel industriæ temere elapsum, aut laudatio fortuita, nec juvare credentis sæpe grandis auxilii vicem obtinuit.

Est igitur in dignis hominibus qui Regiam propitiis fatis colant, non præceps animus, non impatiens lentæ ac multiplicis spei, sed compositus, semperque in Fortunam intuens, ne incuriosos effugiat, si quid illa etiam perplexe annuerit. Sed nec expectant in ocio, donec ultro illa felicitatis semina occurrant. Magnis artibus juvant fortunę favere volentis industriam: quarum fortasse præcipuam dicas, quamplurimos amicitia complecti, aliquem autem mutuo cultu demereri ex iis quos Princeps ad gratiam primæ familiaritatis admoverit. Nam & illa succrescendi ratio apertiori invidiæ est subducta, & sæpissime regni opes minus Regis quam suorum amicorum beneficium fiunt. Sed sit ille cui se addicunt ejusmodi qui clientes publicis commodis possit attollere. Privatas enim opes neque volent purpurati effundere; nec si velint, tanti ex illis rivulis æstus exudent, quanti ex ipsorum Principum mari.

Ex his illum quem sibi propitiaverint, nolint fatigare frequenti aut inutili voto, ne jam ei graves sint vel ipso conspectu, quasi novam subinde per preces molestiam allaturi; aut temere, & in exiguis rebus favore consumpto multum ipsi debeant (utpote ad preces annuenti parumque fortunæ. In fabulis quoque videmus illius prudentiæ expressam imaginem. Neptunus Theseo filio tria optare indulserat: sanxeratque summa religione deorum in iis compotem voti fore. At ille bis experta jam numinis fide, cum restaret ultimũ munus, adeo non prodegit certum nec rediturum beneficium, ut inter Plutonis vincula, cæsoque

Pirithoo,

Pirithoo, non invocaret Patrem ad promissæ opis officium, timeretque (quasi aliquid ulterius morte esset) tanto pretio salutem redimere.

Est & alius in Regiis labor multa utilitate spectabilis; versatilem animum in diversa componere, & motus affectusque quicunque juvabunt, saltem in speciem, induere posse: quod vix tamen commode ullus unquam perfecerit, absque sedula austeraque diligentia, aut summo in suas cupiditates imperio. Ea arte multis hominibus parta res, atque decus; sive in liberis civitatibus, in quibus una virtute aut vitio tot dominis non placebis; sive in Principum familiis, ubi non modo simulatio ad eorum studia flectenda est, sed etiam ambiendi qui gratia apud illos excellunt; quos sæpe varios ingenio diversis obsequiis mitigabis.

Hæc & similia anxiæ diligentiæ studia sunt illorum quos spes & præcepta rectæ prudentiæ tenent in aulis: cæterum eadem aut illic non videt, aut pejore quam cœcitatis malo juventus inconsulta aspernatur, & sæpe parentum indigna laboribus, à quorum opulenta modestia luxurioso & mox egeno ambitu divertit. Illis pulchrum ipsum Regiæ nomen, & in proceribus numerari; credo, maxime quia hæc prima libertas est à Scholis aut magistrorum supercilio exeuntium: neque desunt, qui hos novitios ad inexperta vitia propellant. Quod si illos perfunctorio Principis nutu, aut verborum comitate, beari contigerit, tunc vero solutis superbo gaudio articulis pæne labare: qui adfuerint, quos tantæ gratiæ testes habuerint, vix se tenentibus oculis perlustrare. Sed maxime lasciviç ludorumque famam amant, quasi in nobilitatis, & quidem jam virilis, indicium. Nec pro sua se fortuna, sed ex magnatum sumptu regunt. Ita cursum supra se euntium æmulati, nec vestigiis tantis pares, exhausto spiritu deficiunt. Hinc interim alieni acerbitas æris, & indigni questus in Principes ab his ipsis qui peccarunt: quasi suorum omnium ingeniis sapientiam possint infundere, debeatve sacrum ærarium, &

per hoc Respublica, tantæ libidinantium insaniæ pœnas dare. Sunt non in Regiis modo, sed in omni genere vitæ, diversa quam divitum tam egenorum ingenia; Egenos autem putem, non modo quos inopia ad vestium ciborumque miserabiles curas adegerit, sed quibuscunque opes desunt ad illam quam institerint vitam, & à cujus claritate, nisi pudenda confessione paupertatis, nō possint recedere. Igitur ex inopibus aliqui apertis doloribus gemunt, & queri de iniquitate suæ sortis, quam excusare aut tegere eam malunt. Ita magno calamitatis solatio, palam possunt fortunam objurgare, fugiuntq; majus inopia malum, simulare divitias. Etiam assuescere incommodis suis possunt, professisque laboribus remedium quærere in ęgritudinem quam non tegunt. Et hi quidem sunt, vel humilitate parentum ita facti, ne ad egestatem erubescere jure possint; Vel (quod vitiis pæne annumerem) iniquitate fortunæ velut verbere domiti, nec spirare altius ausi; Vel denique pulchro rerum humanarum contemptu, nequaquam eam sortem indignati, in quam à fatis collocantur; & magna regere idonei, & in parvis non dejecti.

Est aliud egentium genus contumaci Spartanaque patientia ictus fortunæ ferentium. Hi anxios animos, curisque divulsos, læti vultus imagine obducunt; visi quoque sibi felices, si hoc aliis videantur. Ita ad suarum miseriarum silentium obstinati, verecundiæ pœnas luunt, de publica soliciti fama, nec de domesticorum voce securi, quibus hæc privata vulnera magis patent, & interdum ferenda sunt. Qui ex illis inopibus in vicino opem vident, & certa (quod interdum ad obsessarum urbium pertinaciam sat est) auxilia. ubi aliquamdiu paupertatem ficta hilaritate contexerint non modo non insimulandi superbiæ, sed ingentis virtutis conscii, dignique sunt in quorum auxilium felicitas festinet. Hi vero qui in sua paupertate, perpetui supplicii imaginem quidem vident, vix aliqua exspectatione fortunæ spem saltem

tem

tem ſubvehente, poſſunt tamen in hunc modum ſuas opes diſpenſare, ut inter domeſtica mala ſemper ad hanc publicam divitiarum larvam ſufficiant, miſeratione prorſus digni, illum ambitum quem tot anguſtiis emunt, certe abſque invidia habent. Sunt denique quos tanquam in extemporaneis torrentibus aquæ, ita opes per hanc inanē, & ſuis rebus imparem magnificentiam tandem in totum defecturæ prætereunt. Ingens illorum animis ſupplicium ſubeſt, & amentia ſua dignum, neque eſt alius majoris piaculi furor, quam nolle de certo exitio declinare matura confeſſione tuarum fortunarum, quas dum ſumptu non diu ſuffecturo vis à populo ſummas credi, in perpetuum ſic affligis, ne vel poſſint in mediocribus deinde conſiſtere. Hic magnatum juvenumque præcipue error eſt, in paternas ſuccedentium opes, acerbis adhuc ingeniis, & neſcientibus frugalitatem, vel ſupra rem fortunamque majorum ex profuſis divitiis quærentium famam.

Iis animus longa tabe inquietus, & ſæpe ab ea quam præfert magnitudine excidens, quippe vix ulla humilitas, ac non nunquam fraudis genus, in quod non ſe ſecreto dimiſerint, ſi inde intercipi nummi poſſint, quos poſtea publice per turbinem inconſultæ temeritatis profundant. Neque quidquam periculoſius, quam aliquid publicum illis ingeniis credere, omni precio redimentibus inopiæ moram, quam anxia, ſed pœnitentiam abnuente, ſui erroris notitia ſemper expectant.

Nec pauciora ſunt in opulentorum ſorte quam egenorum diſcrimina. Quidam ſcilicet in cumulatas à majoribus opes naſcuntur. Senſim alios divitiæ attollunt, docentque paulatim eſſe felices. Horum utrique nec ſe mirari ſolent, nec immodice exultare, ſcilicet per ipſam conſuetudinem pæne fracto quotidianæ lætitiæ ſenſu, quæ & nunquam nimia eſt, ubi per gradus expirat & aſſurgit. Sunt denique qui repente prodigentis felicitatis munere inundantur, uno curriculo viam in cœlum è terra emetiti. Et hi inaſſueta dul-

cedine sui quoq; obliti, deducuntur in superbum sortis illius de qua exiere contemptum.

Nuper fuit ut ejusmodi animum adhuc recentibus bonis ebrium liceret contueri, & visa res quæ referatur digna; quoniam ex unius pictura plurimorum imagines possunt effingi.

Adolescentes duos earundem scholarum commercium non vulgari necessitudine conjunxerat. Nomen huic Mellæ, illi vero Cœpioni, in cujus patria hæ scholæ, amorisque exordium. Exactis temporibus quæ in ejusmodi ætate litteris dantur, recessit in patriam Mella, arctis primum fœderibus in æternitatem amicitiæ cum Cœpione compositis. Nec virilia deinde studia hunc adolescentiæ animum mutaverant. Crebris litteris, invicemque arcana prodentibus veteris amicitiæ consuetudinem alebant. Interim Cœpionem in opinata hæreditas in altiorem extulit sortem. Et Mella in Cœpionis patriam quibusdam negociis vocatus est, quem ut Cœpio adventasse audivit, non tam amicitiæ memor, sed testem felicitatis habiturus, haud mora visere properavit. Mellæ syncerus amor erat, nec paribus machinis expugnatus à fortuna. Fit igitur bona fide obvius Cœpioni, amplexumque salvere multum jubet. & cætera quæ post longi temporis absentiam primo impetu amici meminerunt. At Cœpio tardos oculos graviter adgubernans, arguta quoque voce, tanquam diducere timeret compositi oris formam, pæne occœpit modulari. Invitatus in triclinium succedere, ad quod, ut in modicæ fortunæ domibus solet, utcunque angusti gradus ducebant, Quid tu, inquit, Mella, in carcerem me an thalamum rapis? Offenderat Mellam tam contumax majestas Cœpionis, sed ne ex adverso quoque peccaret, se in conducto habitare respondit: Limen, gradus, triclinia, advenis tam toleranda locari, quam utenda. In cubiculum pervenerant, cum Cœpio in lectum negligenter procubuit, frontemque permulcens, iterum incommodos ædium gradus rustica urba-

nitate

nitate derisit: elicuitque indignationem Mellæ, quã tamen (veluti Cœpioni annueret) alio risu texit. At ille ubi cubiculi cultum circumactis oculis, tanquam perfunctoria gravitate, lustravit, convertit ad ipsum Mellam vultus, visisque ocreis, Equú vero, inquit, habes, an potius equos? Iis quidem est precium qui à vobis advehuntur, nec aliis pernicius fugam cervorum in nemoribus meis premo. Abnuente Mella sibi patrios equos esse; quippe avectos quidem à se, sed nescio qua tabe sub inassueto cœlo interiisse: Cur igitur, refert, ocreas geris? Mella contemptim, has sibi in hyemem esse quæsitas. Hic Cœpio, Rheda autem quam sub primo liminis tecto vidi, scis cujus sit? Cum suam Mella assereret, At tibi (ait Cœpio) negabas equos esse: Patrios negavi mihi esse, inquit Mella, sed me putas tantæ urbis compita peditem posse obire? Germanicis ad rhedam equis utor. Bigæ ne, subjicit Cœpio, an quadrigæ rhedam hanc trahunt? Iam fastidium indignationi accesserat, sed voluit Mella in totum huic scenæ sufficere, itaque placide, se bigis vehi dixit, nam quadrigas illis beatis, qualis erat Cœpio, relinquere. Dic autem, inquit Cœpio, Regi tuo sæpe ades? quis agri tibi modus? num habes tui juris oppidanos? Ad hæc Mella pæne professo risu, nihil aliud quam se majorum fortunas ita regere, ne aut illis dedecori, aut exitio posteris vivat. Iterum qui annui census essent importuna sedulitate rogatus, dixit hos sibi, & interdum amicis sufficere. Hinc se divitias potissimum metiri. Sed cum obrui tot quæstionibus tæderet, tandem onus respondendi in cupidissimum Cœpionem rejecit, cœpitque rogare quot domesticis ad familiaria obsequia uteretur, tum de equorum numero, & quam esset in aula gratiosus. Nec ille de se moderatior, quam in alios prudens. Sed præcipue de studiis aulæ egit. Procerum multos ineptissimum genus esse; Hos se non multum operosa calliditate tenere: alios suæ fortitudinis gloria capi; jam bis enim descendisse in arenam; alios gratia qua apud Princi-

pem

pem valeret adductos, quicquid in eis est in amicitiæ precium polliceri. Stupebat attonitus Mella, tantæ dementiæ verba nisi à furioso posse effundi. Tædio igitur in admirationem, & voluptatem, verso, instare acrius cœpit, & sponte ruentem, par insanas quæstiones præcipitare. Forte modica quies erat, utroque post tot deliramenta in silentium composito, cum Cœpio, tanquam acri subeunte memoria, exclamat, At quam putas ingens esse ferarū desiderium canibus meis? Nam hos vetui in sylvam me absente produci. Accipitres quidem jam opportune cessant, abeuntibus hac anni tempestate, & in successionem renascentibus pennis. Nec interposita mora. Sed jam flectit in vesperum diès, inquit; Papæ! me jamdiu Principi adesse oportuit; habeo abjurgatorem desidiæ, quod in hoc lucis protraxerim absentiam meam. His dictis velut altiori amplexu in procumbentem Mellam incubuit, invitatumque domum, fastu ad blanditiem accommodato, rogavit, fidissimæ amicitiæ & favere cupienti, saltem si quid opus haberet, postulando ne deesset. Experturum beneficio, nihil pollicitationibus suis integrius esse. Hic fuit colloquii finis, quod attonitus Mella, impense subitas divitias devovit, si cogerent ad hunc modum insanire.

Huic vitio immodicæ jactationis videntur obnoxii, non ii tantum quorum sapientiam subitis muneribus fortuna obruit, sed & qui militares disciplinas in præcipuam partem gloriæ ponunt. Rudes enim ut plurimum animi, & vel in castris eruditi, vel inter hos qui castrensibus vitiis ipsam pacem imbuunt, nihil credunt præstantius quam timeri; fidem autem facere de se quoque dicentes, insulse arbitrantur. Inde jactationis audacia, tumorque verborum, quasi omnium gratiam & credulitatem à ferro suo impetraturus. Hinc Pyrgopolinices, hinc Thraso, instituti in veterum scenis, in documentum ferociæ, plus tormento verborum, quam inter vera belli discrimina vibrantes. Sed in senibus præcipue,

pue, & quidem ducibus, ſecurius, & majori venia, hic procedit; factis illis ad gloriam animis, ſed nonnunquam inconſulta vanitate errantibus.

CAPVT XV.

De Magiſtratibus. De cauſarum Patronis.

AB Aularum Principumque faſtigio ſtatim prima eſt Magiſtratuum dignitas, quibus fortunæ litigantium ſunt commiſſæ, ſontiumque ultio, & quæ munera jam in judiciis numerus candidatorum, & quærendæ pecuniæ cauſa, in varia nomina exegit. Hi plerumque vel nihil diſſimulata emptione, in hos gradus aſcendunt; vel, ubi hæc mercatura de publico arcetur, privata, & ſæpe rigidiore cum Proceribus pactione, illic quoque qui Rempub. vendant, inveniunt. Tanto, & ſæpe immodico ſumptu provectos, palam eſt ambitionis ſtudiis, aut ſpe prædæ attineri. Nam duntaxat Reipublicæ velle prodeſſe cara illa & patrimonium deſtruente ſolicitudine, non iſtius ſeculi virtus eſt; & nec forte, poſt Curios aut Fabricios, quærenda. Sed quoniam nulla jam virtus gratis & ob ſuam pulchritudinem colitur, ſed unaquæque ſuis præmiis conciliatur hominibus, ideo hæc bonorum opumve in Magiſtratibus libido facile ferri poteſt, modo contenti publico & veluti permiſſo more peccandi, ſynceris deinde animis in munus quod emerint incumbant.

Cæterum ut ab illo quod ineunt jugo, moderari ſubjectis gentibus poſſunt, & ſi placet, illudere: Ita niſi maturis ingeniis, & quæ non pro ſolo tribunali ſapere poſſint, cupiditates caſtigent, ne ipſi quidem ludibria aut convitia effugiunt; ſed hæc tecta, & maxime in abſentes ingeſta. Palam enim adulantium verbis ſolicitantur in ſuperbiam, ſuique inanem fiduciam; tot litigantium turbis, multo cultu, ſed non diu duraturo, illos propitiantibus; cum nemo in diſcrimen fortu-

narum

narum vocatus. ſupplicare Iudicibus dubitet, & vel torvos aſperoſque mulcere, vel dulcedini ambitionis apertos, multa laude, & venerationis geſtu, tanquam cibo aliquo ſatiare. Iam olim illam artem Roma monſtravit, cum reos, ſordentibus togis, neglectuque comarum viliores, Iudicium pedibus reverentia metuſque affunderet. Sed ejuſmodi ſupplicum cœtus, in quemcunque deinde exitum dimittantur, ubi primum extra judicantium conſpectum poſſunt conſiſtere, hanc timidam placendi larvam ponunt, & quas adhibuere blanditias interdum nec modico riſu inter ſuos recenſent, etiamque illorum quibus adhibebantur credulitatem. Iudices enim ſuccedentium clientum agminibus ſemper pleni, ſe haud raro ex eorum adulatione metiri non dubitant, omneſq; revera ſuo faſtigio concedere arbitrantur, qui ſibi compoſita humilitate eorum animos parant. Illos judices dico, quorum ambitio noſtri ſeculi moribus & callidioris vitæ peritia deſtituta eſt; ſive nihil viderint præter Scholam, Curiamque, illic nugari aſſueti, hic habere cultores & decipi; ſive anguſtis aut inanibus animis ad facilitatem facti ſint, ut pro ſe dicentibus avide credant. Sed tunc maxime populari riſu jactantur, ſi tanquam ſuæ ſortis puderet, in militares animos & ſermones erumpant, ſi in corporis cultu aularum adumbrent delicias, cæteraſque voluptates conſectentur, togarum & tribunalium majeſtati non conceſſas; Quæ nonnunquam vitia inexpertam adhuc fallunt (nam & ſæpe ad has dignitates ſubvehitur) juventutem.

Sed nihil publicæ utilitati magis infeſtum, quam cum Magiſtratus, Iudiceſque, obliti nominis Deæ illius, cujus titulis, & veluti vicaria fide, jus dicunt, ex magnitudine munerum aut litigantium gratia, affectum componentes, ipſis legibus imponere non verentur. Nec facile dixerim, utra pernicies Rempublicam pejus infeſtet, cum amicis, aut cum pecuniæ indulgent. Quippe illa facilitas nihil familiaribus negandi, Iudicis animum

impie-

impietati aperit, per hos flagitiorum gradus ita assuefactum, ut excusatis specie amicitiæ sceleribus, postea ubicunque odium aut spes impulerit, peccare non dubitet, id tandem pro se ausus, quod amicis primum indulsit.

Quod si acriter divitiis incumbunt, si quærunt de populi malis opes, tunc omnino Reipublicæ corpus sub illis medicis plus remedio quam vulneribus laborat. Pauci tamen aperto facinore audent vel suæ cupiditati, vel amicorum servire. Sed est lentior pestis, aut si mavis modesta crudelitas, & jam ipsa consuetudine excusata, longis scilicet nodis impedire productas in forum suum causas. & infinito, ac veluti religioso ordine, ad exitum sero producere. His artibus regnum suum producunt in miseros; & vastandos uberius ministris suis tradunt; patronosque, & jam magnam illam gentem, quæ clientum miseriis saginatur, perenni pastu implent. Quis ferat & quorundam malas artes? Iudicia quæ ipsi vendere palam timent, sub aliis sectoribus prostituunt; Ministros suæ domi, à memoria, à scriptionibus habent: qui digerere, qui servare relata ita in scriptis disceptantiũ argumenta & instrumenta litiũ solent. Hos autem ad tam ambitiosam servitutem non ante admittunt, quam ingenti, & per licitationem crescente pecunia, servire meruerint. O ludibrio habitas fortunas miserorum, qui se tribunalibus credunt! Ministraturos judicibus non operam suam locare, sed & magni emere in familiam, & ad servilia officia illic admitti, quid est aliud quam veniam scelerum comparare, ut furtivis inde prædis grassentur in supplices, venditisque suffragiis, & libellis vel collatis, vel obtrusis, ipsi domino, aut æquitati ausint imponere? Multis tamen Magistratuum candidæ mentes, potiorque tam avaris artibus sanctitas & justi honores, mercesque quam leges constituunt. Graves illi, & intra fortunæ suæ magnitudinem modeste compositi, neque hos magis adulatio implorantium opem, quam justitiæ & famæ pietas

ſcientiæ & verborum pompa vibrans ſufficit ad lepidam; nec omnino ocioſam voluptatem; qua perfuſus, tamen ſecuris ſuſpiriis ad aliena mala interdum ingemiſces.

Quippe animus, & ſors ipſa Patronorum (ut genus humanum etiam ſua auxilia in perniciem detorquet) longe à prima tam officioſæ pietatis inſtitutione divertit. Cauſas apud Iudices orare, & vel nocentes accuſare, vel adeſſe ſordidatis, olim magnificum & liberale munus fuit, etiam hominum quibus ſummam rem in caſtris aut Senatu Reſpub. credebat. Non ſæpius in acie Pompejus, quam ſub Iudicibus ſtetit; Primique Cæſares, cum jam omnia poſſent, tam reis interdum advocatione malebant, quam ſummæ authoritatis ſuffragio, adeſſe. Merces autem, præter gloriam, magnificæ rei adeo nulla erat, ut afflicta deinde illius nobilitatis rectitudine, & Oratoribus jam operam nec occulte locantibus, leges primum rogarentur, quæ tam periculoſam mercaturam infamia notatam arcerent; mox publico vitio hos quoque obices proruente, ſaltem modum conſtituerent, certamque pro mercenaria eloquentia penſionem. Iam inſaniente Orbe, & in immenſum litibus auctis: gens illa quæſtuoſa, etiamque populoſiſſima, vix ferendo agendoque clientibus ſufficit, ſuas exuvias ad certamen tradentibus.

Patronis cauſarum, ut ubique unus ſpiritus, ad opes famamque properandi, ita pro conditione regionum ſunt varia ſtudia atque gradus, per quos deſtinata perficiant. Leges ut plurimum, non nudo & candido gennio perceptas, quo ducebantur qui illas condiderunt, ſed deflexas per innumeros anxioſque calliditatis articulos, in præcipuæ ſcientiæ partem habent. In iis aliquid invenire, quo eludi ſimplicitas poſſit bono jure utentium, glorioſiſſimum putatur. Apud pleroſque populos illa jura obtinent quæ Romani ſibi olim condiderunt, & civilia appellamus. Et quoniam eæ leges à peritis olim authoribus ſancitæ, robu-

ab externis quieta terroribus, ſeipſam contentionibus fori, haud multum impari cladi, permiſit: At cum præterea eximii magiſtratus in præmium illius ſcientiæ deſtinentur, nil mirum eſt ingenuos adoleſcentes ejus ſtudio capi; adeo ut nulla ſit patriciorum gens, quæ non cognationis jure à quo in litibus ſublevetur inveniat. Ejuſmodi Advocatis, veſtis eſt in ſpecimen ſuæ artis, ad pedes pertinens, toto margine, quantum in conſpectum prodit, gentilis cuniculi pelle ſuffulta. Hanc & domi ſubſidium, & ornamentum publice habent; nec dubitant in publicum ocreati procedere, etiam calcaribus verberantem pulſantibus togam.

Gallia aliis virtutibus, vitiiſque, ſuarum cauſarum oratores inſtituit. In Academiis nomine Iuriſprudentiæ aliquandiu degunt. Illic quidam literis propitio genio incumbunt. Alios putes in veternum, aut immodeſtiam natos. Vtriſq; (proh tempora!) inde abeuntibus idem honos, eorundem titulorum promiſcua merces. Qui enim inutili laſcivia aut torpore luſere, nihil minus modicæ pecuniæ ope ad munus advocationis perveniunt; emptis ſcilicet Iuriſperitorum ſuffragiis, quibus de diſcipulorum eruditione teſtantibus, Magiſtratus & Iudices credunt. Iam olim ita tradito more, ut is honor ejuſmodi teſtimoniis haberetur, nondum eruditorum & quidem jura docentium animis ad facilem & promiſcuam mercaturam proſtantibus. Et hi immerita dignitate ſublati, in ignobilibus deinde coloniis agunt, & inter parem animorum cœcitatem, obſcuro tribunali ad miſeram clientum advocationem ſufficiunt; vel ſi inter divitias nati ſunt, paternis opibus ſtatim excepti, proh nefas! & in Magiſtratum quoque excreſcunt. Qui vero lætum ingenium Iuriſprudentia primum, mox eloquentia perfecere, ii ſua virtute totum ordinem Patronorum in ampliſſimam laudem attollunt. Vix in aliis hominibus tam ſincera humanitatis ſtudia, tanta cura aut tam felix literarum; adeo ut ſimplicita-

tem Musarum (quas austeri, rudesve Philosophi, pæne rusticas extra hominum consortium tenent) erudiisse videantur ad civilis vitæ astus, & deductas de suorum montium secretis, veræ luci aptavisse. Quidam tamen ex illis nimię eloquentiæ studio peccant, & juventutis stimulis, aut gloriæ ferventes, à commisso patrocinio deflectunt. Iudicum quippe & auditorum auribus ad voluptatem servire adeo curanr, ut ex omni numero, neminem minus juvent quam clientem, & quod Poëta olim risit, dicturi de capellis, amant ab Hannibalicis ordiri furoribus, luctumque Cannarum, & rubentem Romano sanguine Ansidum memorare. Alii exercitis per fallendi consuetudinem animis regnant, venalemque in quodvis patrocinium fidem, malo innocentiæ excercent. Ita obruere veritatis indicia, ita magna specie inanes induere umbras, & plus juris in foro, suo ingenio quam legibus facere, documentum tam publici mali; nullæ lites, nulla in judicium vocata flagitia, quæ non Patronum inveniant; modo sit advocationi pretium, cui tanquam omnis patriæ charitatem vincenti obsequium nunquam deest.

CAPVT XVI.

De divinarum scientiarum peritis: deque Præfectis Religionum.

ELudant ut volent majestatem Scientiæ, per contemptum atque jocos, quidam barbaris aut incultis ingeniis horrentes, & hunc demum virilem animum & nobilitate dignum existiment, qui Musas omnes, ut viles ineptasque, refugerit; certe nihilominus sub ictu literarum per omnia pæne regnantium haud raro res eorum sunt, & in judiciis (quæ utique ex præscripto scientiæ regi debent) tremere solent, suæ audaciæ & stirpis obliti. Sed & alia præterea, majorque vis, eruditionem toti generi mortaliū præfecit: Reli-

gionum

gionum scilicet & Sacrorum procuratio, quæ excultis inter studia literarum ingeniis creditur, & plerisque hominum animis vere imperat; cæteros necessaria simulatione impietatem tegentes, non minus in obsequium sui tenet. Nec tam ulla demissa, seu paupertatis, seu ignobilitatis fortuna est, quæ arcere hominem à celebritate famæ possit, qui supra probitatis aut nequitiæ vulgus semet religionis specie atque argumento extulerit. Et ne usu, aut effectu, hanc literatorum potentiam carere existimes; quam facile inermium hominum, & inter solos valentium libros, nomina percensebis, qui hoc seculo sub angustis compositi tectis, & de religione certantes, hos ipsos scilicet superbos Musarum contemptores inter se commiserunt; Principibus, populisq; velut signum ferentes ad exitiabilis belli cladem, quæ necdum consumptis acerbitatis seminibus (ut videtur) nostris malis in totum contenta est?

Nulla igitur utilior animorum inspectio, quam eorum qui in hac Orbis tam multiplici tempestate ad religionum clavum sedent. Et hos optime in varias classes distinxeris. Quidam veluti duces, novis sacris initium faciunt, sive veram sapientiam habent. sive ambitioso errore præcipites. Ita ille qui ab Ægypto Iudæos remeantes acceptis à cœlo legibus composuit. Ita postea Sanctus ille terrarum ac siderum Author, qui hominibus sponte annumeratus nostro generi sua morte ad vitam iter sanxit. Et (quoniam non hic tantum probitatem, sed & fortunam, qualis in humanis rebus ludit, describimus) proh nefas! ita ille qui Arabas primum & Syros postea quicquid ab India ad Hellespontum jacet, & nunc inde omnes terras ad citerioris Pannoniæ fines, suo scelere amplexus Lybiam quoque pæne quanto ambitu circumfusa maria extendit, sacrilega superstitione corrupit. Et hos quidem quos vera & cœlestia auspicia ad eam legum ferendarum majestatem deducũt, nobis haud licet nisi ad fidem aut adorationem suspicere. Cæteris qui nomine cœle-

ſtium in re tanta abuti non verentur populiſque imponere, eum animum eſſe neceſſe eſt, qui nec ipſis ſuis legibus, nec omnino de divinis quidquam credat, non virtutibus parcat non flagitia, niſi ad ſpeciem forte, refugiat; Id quidem potiſſimum curans, ut ſibi venerationem conciliet, legeſque quas condit ad libidinem vel ſuperſtitionem ſuæ gentis inflectat. Neque (ut in aliis ſceleribus interdum fit) qui ſic peccant, decipi ipſi poſſunt, & vel ſuæ ſententiæ, vel rerum amore quæ in quæſtione verſantur, cæcari, ſed ſuæ improbitatis conſcii, ſe impios, & peſtes mortalium non ignorant; maxime cum ad perſuadendam populo inſolentiam tam ſeriæ novitatis ſit ſubtilis ingenii exerta procacitas; ſed & mentiri multa oporteat; Viſum ſcilicet, vel auditum ſibi Numen; communicata cum illo conſilia, & quæ cætera peſtiferi nugatores laborant aſtruere. Sed hæc non omnium ſæculorum labes eſt, pauci enim, neque ſemper cum ſucceſſu, ad tanti flagitii audaciam provecti ſunt. Eſt aliud hominum genus, longeque frequentius, profitentium non abire à patriis ſacris, neque aliquid novi afferre; ſed tantum errores, humano vitio, & præter authorum mentem, in Religionem illapſos purioribus documentis velle exſcindere. Et his quidem magnifica ſpecies probitatis, ingeniorum reverentia (nam qui tantam rem niſi induſtrii ſubtileſq; audeant?) denique ipſa novandi, & à cæteris diſſentiendi cupiditas, pæne ſemper ſequacium hominum turbam invenit. Ejuſmodi interpretũ lites Ottomanorum gentem multo acerbius diverſitate ſuperſtitionis, quam æmulatione imperii, in Perſas incenderunt. Sed quid intereſt quo potiſſimum modo pereant illi populi, qui quamcunque elegerint ſuæ legis ſemitam errabunt? Nos ipſos in lucem, quæ hominibus una eſt, miſſos, quis non maxime indignetur his eruditorũ diſcordiis tam funeſta pernicie poſſe rapi? Quippe ſedecim ſecula, quibus noſtræ Religiones viguerunt, plus centum ingenia peperere, novandi ſtudio, & no-

ſtris deinde malis inſignia; quorum quidem exitus ut nunquam excuſem. (quippe nimiæ pertinaciæ vitio à juſto & qualem exorſi videbantur modeſtia aberrantes) ita primos impetus odiſſe non utique ſemper licet. Nam & opes, & veternus, otiique ſecuritas, ſæpe ſolutam apud noſtrorum aliquot diſciplinam impotenti ſuperbia & aliis pleriſque vitiis obruerunt: & inde tam indignatio peritorum excanduit, quam ſpecie pietatis diſſimulata inquietorum hominum ſuperbia exarſit. Quidam enim juſtis doloribus victi detonnuerũt. Alii ſeculi vitia tacito ambitu amavere: quippe occaſionem ſuis queſtibus & ſeceſſioni præbitura. Vtriſque idem initium eſſe ſolet. Parce primum neque multa exagitant, votis quoque & exhortatione optimorum provecti: nec tam videntur iraſci quam monere, & gemitibus dolorem profiteri. Sed ubi ad factionis magnitudinem proceſſerunt, tunc & ipſi laceſſere inimicos impunius, & utrinque partium ſtudia æmulatione accendi. Tunc vero nec tantæ celebritatis fortunam ſatis regunt, nec in veſtigiis hærent, per quæ antea ire ad pulcherrimum facinus videbantur. Sed majori ſupercilio aſſurgentes, plura in adverſariis & atrocius damnant. Sive quo ſuum nomen illi ſectę quam affinxerint miſerrima ambitione relinquant: ſivequod olim agitatum tantæ defectionis conſilium niſi ſenſim prodere non ſunt auſi: vel denique odio in illos incitati, qui prima, & adhuc ſancta illorum conſilia, nimis acri & intempeſtivo certamine exceperunt. Ita multos piis initiis in hanc emendandi provinciam ingreſſos, deinde ſuperbia, vel æmulationis acerbitas prodidit.

Sunt denique quibus vera fortiſque ſapientia mentem dedit ea vitia inſectandi, quæ neſcio quam ipſis religionis umbram faciunt, culpa Myſtarum. Iis tam caſto impetu à modeſtia non aberrantibus, ſublimis fortiſque indoles eſſe debet, & quod rarum eſt, nihil pro ſe, ſed pro publicis commodis laborare; Contumeliis, inimicitiis maledictis, nec in odia rapi, nec à cœptis abſtinere.

Eximium prorſus munus, arduæquæ virtutis. Raro enim qui ab iis ſic carpũtur deeſſe ſuis vitiis videas, aut æquo animo pati cenſores. Sed flagitiis fucum inveniunt, vel quod pejus eſt, ea quoque importuno patrocinio tueri non dubitant; conanturque hos ipſos monitores, licet intra juſti officii pietatem compoſitos, apud populum perpetrati ſacrilegii opinione evertere.

Cæterum ut naſcentium Religionum ritus, ſuorum Autorum induſtria & genio nituntur: ita poſtquam à populo probatæ ſunt, Præfectos ſuos habent, per quos rite diſpenſentur: Hos aliæ aliæque gentes diverſis nominibus inſigniunt: nos Pontifices, Præſuleſque & cæteris in eum ſenſum vocabulis appellamus Servandarum religionum non alius utilior illo regimine modus; qui etiam à cœleſti præſcripto eſt. Ex iis qui eruditæ & laborioſæ virtutis ſunt, reipſa Sacrorum incolumitatem ſuſtinent; improbi, ſaltem ſpecie & virtute dignitatis. Munus quondam laboris pleniſſimum, & dum publicæ leges noſtra ſacra vetabant, etiam in extremum periculi excurrens: mox domita extinctaque inimicorum ſævitia, congeſtę paſſim opes in tanti officii reverentiam, pæne cauſam reverentiæ extinxerunt. Nam additis (& addi quidem decebat) ad illa divina humanis opibus atque officiis, tantum onus vergere in terram cœpit, eorum vitio quibus in hac utrarumq; rerum mixtura tellus potior cœlo fuit. Triſte afflictæ probitatis argumentum eſt, quod tanti laboris curarumque provinciam, quæ olim miniſtros quærebat, jam multo ambitu ſibi depoſcunt homines nihil minus quam de pietate & laboribus cogitantes. Ita hæc eximia cœleſtiſque dignitas plerumque ſuis ipſa opibus & ornamentis concedit; Et animum ad hæc munera applicare, eſt ut plurimum in ſplendidæ illuſtriſque opulentiæ cupiditatem incumbere Tum potiti tam ambitioſi nominis, illas gazas in humanitatem hoſpitii, & ſpem egenorum collatas permittunt privatæ laſciviæ, nunc inani picturarum ſtudio,

ſtudio, nunc cumulatis variorum artificum laboribus indigne ludenti. Nam has opes prodigentem per pejora ſcelera nequitiam, modeſti doloris verecundia omittit. Cujus autem dementiæ putes, non modo tantorum facinorum audaciam habere, ſed & ſæpe quantum peccent, ignorare? Habent quippe prꝫſcriptas ad Numen ſibi preces, quas effundant in quotidianæ pietatis officium, ſanctas has quidem, neque illis omittendas; ſed tantillo penſo defuncti, credunt ſe nihil cœlitibus debere, opeſque ſuarum infularum bono jure ſibi emptas. Larvæ illæ, & vecordium furor! quod munus aſſiduo labore ægre perficias, id credere levi & perfunctoria opera rite abſolvi. Quod ſi ſuas delicias hac ſaluberrima cogitatione diſtinguerent, ſe in ſpecula poſitos, dicique paſtores, ſi quæ ovium ſua ignavia in prædam conceſſerint, in extremam ſui perniciem hoc futurum, fortaſſe interdum devoverent illam ipſam qua exultant ocii laſciviæque licentiam.

Sed non omnes paribus deliciis, & ignavia marcent. Nonnulli de voluptatum ſumptu detrahunt quod in literatos collocent, ipſi quoque literas brevi impetu, tædiumque non ferente, vel in ſpeciem ſaltem colunt. Alii ad eruditionem perveniunt, felici mentis impetu evincente ignaviam. Sed & ipſi in nulla re magis eruditione utuntur, quam aſſerendis illius qua potiuntur dignatis prærogativis. In infinitam ſui libertatem argumenta inveniunt, facitque diſſimulata cupiditas eloquentes. Eo modo videntur unum cœlum intueri, unius cauſam agere; tunc etiam à terra vix recedunt.

Qui vero hæc mala eluctati, in dignam ſuo faſtigio mentem conſurgunt, & publico ſplendore, ad commodum populi, decuſque Sacrorum, uti amant, (& vero nunquam ejuſmodi deſunt) illi nec ſui ordinis libertatem ſuſtinent violare, nec extorquere alienam; quantum poſſint, quantumque debeant ſolicitat contemplatione conjungũt. Et hi demum ſunt ad priſcæ ſanctitatis imaginem

nem facti, iiſdem curis, vivendique ratione, quæ priſcis temporibus opes meruit quibus hodie perfruuntur. Abſit omnis invidia, hi demum ſunt antiquitatis beneficiis & noſtra veneratione digniſſimi.

Populus Antiſtitum voce, ut eſt eorum exiguus numerus, non ſatis ſemper poteſt de cœleſtibus erudiri. Hinc doctorum hominum ingens turba, & ubique divinarum ſcientiarum candidati, quorum aliqui vere, ac cum ſapientia, ei quam profitentur ſcientiæ inſiſtunt. Cæteros verius dixeris pro factionibus ſuis quam veritate depugnare, adeo torrentis animi æſtu rapti omnis generis patrocinium probant, quo Religionis ſanctitatem poſſint populo commendare, amantq; pietatem etiam impia ratione provehere. Suas igitur ſententias aſſerturi, pulchre, & cum laude decipere credunt, etiamſi evidentibus argumentis illi rei faciant fidem quam duxerint eſſe veram. De adverſariis porro dicturi, vix ſincere illorum ſententiam produnt, ſed deflexam in odium, & pæne de ſenſu autoris exeuntem. Veſana autem repugnandi cupiditas eo æmulationem deducit, ut à quibus diffidere inceperint, in omnibus divertant; & hoc ſolent in pietate numerare. Tum quaſi nihil probe aut aſtruere ii homines poſſint aut carpere, qui ſemel erraverunt, nefas quoque exiſtimant ejuſmodi adverſariorum judicio proditos in ſe nævos agnoſcere, & ſalubri mutatione eluere. Hæc itaque propugnando quæ non poſſe defendi ſatis conſtat, iniquiſſimo præjudicio onerant juſtam in cæteris rebus litem.

Magni nexus inter omnis eruditionis partes ſunt, & affectus qui divinarum rerum peritos exercent, ſæpe cadunt in cæteras Muſarum diſciplinas, maxime illa conſuedo litterarias lites, ac pæne odia, agitandi. Iuriſconſultorum quidem rixæ etiam ad inhumanitatem verborum deſcenderunt, noſtro ſibi ſeculo ſcuticam flagellumque minantium. Abiit in ſectas Medicina, magis etiam pervicaces: quod illis non in gloriam tantum

tum

tum fama, ſed & in opes quæratur, & vix unquam ludicrum aut ad ſolam voluptatem in ea arte certamen ſit, ægris quodcunque iſti male ſenſerint immerita calamitate luentibus. Cæterum omnium litteratorum genus in duas rite claſſes diſtinxeris: quarum illa ſit hominum multa quidem eruditione felicium, ſed qui præterea civilibus diſciplinis imbuti, incurioſam ſcholaſticorum morum vilitatem effugerint: alia vero illorum qui animum unis literis impenderunt, diutius inter extinctæ vetuſtatis rudera quam cum ſuo ſeculo viventes, ut plurimum foris inepti, & domeſticis ſordibus viles. Neque etiam aliam elegantiam aut noverunt, aut curant, quam illam ſolitariam, qua à Muſis ad contemplationem accepta frui quam uti magis poſſunt. Et hos tamen maxima utilitate colueris, ſi ſcias ab hac cruda informique arena exprimere aurum, & nitere illo ipſo ornamento, quod in iis velut multo pulvere obrutum, lucem amiſit.

FINIS QVARTÆ PARTIS.

PARS V.

ALITOPHILI VERITATIS LACRYMÆ, SIVE EVPHORM. LVSININI CONTINVATIO.

HENRICO BORBONIO GALLIARVM PROTOPRINCIPI, Alithophilus perpetuam fœlicitatem.

Commendo tibi Veritatem, quam hominum malitia neſcio qua iniquitate, & ad malum pravitate natura, damnavit exilio. Vt poſſis æſtimare, quantum te

amet

amet Dea illa Iovis filia quæ tibi tantum supplicat : Arrexere fugitivam ad magnas spes dextera tua fulminantis robur, vigor animi, & ingenii felicissimi liber impetus, quæ tria solum parta imperio suo Galli habent. Sensisti quibus injuriis emeretur varissima mortalibus Veritas, quæ suis miserabilis, non alias magis oblectat cultores suos, quam cum per calamitates venit. Si reddideris libertatem quam nondum inter cædes & supplicia totam projecit : dabit tibi præter immortalitatem nominis quam jam tuis factis meruisti, gloriam restitutarum Musarum quæ una cum Veritate dudum exulant : effœto nimirum & intermoriente ad studia ævo. Non possum amplius indignationem infra me tenere, & dolorem meum continere, quem graviorem illud maxime facit, quod libere queri non liceat Quod si tu quondam Veritatis partes sequutus, audeas imperare manus suas & arma promittentibus, quæ hodie in processu sunt vitia, postmodo velut in solitudine & situ jacebunt, adoratura virtutes, quæ nunquam magis fulgent, quam cum Veritatem comitantur. Quid enim aliud totos homines includit tumulo, quam mendaciis infamis historia, quæ laborantem in sectatione veri posteritatem ad ludibrium antiquitatis astringit, dum miracula describit & fabulas etiam pistrinis indignas. Ideoque male vivimus, quoniam sævi mores, & infensa tempora, vera dicentes non tolerant. Sed lachryma, suspiria, & querelæ super ejusmodi malo hactenus frustra ! cum jampridem disciplinarum studiosos (quibus etiam suam famam bene nati principes debent) aspernentur, & pervicaci contumelia rideant melioris litteraturæ sectatores, quorum tantum beneficio ipsi vivere diutius possunt. Vetus sane in hoc regno malum ! Vnde mirum est, inter magnatum inscitiam, artium, linguarum, & eloquentiæ contemptum, posse te inveniri qui scientias ames. Adeo pauci sunt qui Musarum decus, & Apollinis sequutores possint sustinere. Sic in monumenta & libros clarissimorum virorum alias non parce sævitum, cum nomina eorum typographorum loquacitas vulgasset, aut audacia scribentium, quos bona conscientia contemptores fecerat comminatæ necis. Igitur, AVGVSTISSIME PRINCEPS, tuæ istæ partes erunt, errores publicos, ignorantiam, & mendacium deprimere. Veritatem à servitute vindicare, fugare dolentis mœstitiam, tergere lacrymas, levare planctus. Pro quibus officiis famam vocabimus

eabimus in laudem tui, qua virtutes tuas differat per totum terrarum orbem. Mutuo ista fiunt, juvabimus, si juveris. VALE.

QVærebam quod miseriis meis finem faceret, nam & hilarior fortuna vultus jampridem suos in perniciem meam condiderat, & vix inveniebatur numen aliud quod Alitophili meminisset: adeo etiam Veritatis nomina Dii odere. Cum vox inter sylvosas convalles audita, à solitis querimoniis, importunis terroribus, & erroribus inexpletis, calamitosissimum hominem ad nescio quod solatium vocavit: si conjuncti gemitus, & iniqua miserorum paritas, Fatorum acerbitatem, & invidiam mortalium, aliquo modo lenire possunt. Turris erat tam conjuncta lapidum serie, ad æternitatem durata, ut etiamsi Iupiter aurum esset, illum tamen incorrupta non timeret. Crebri ferreorum radiorum nexus, & quibus cum sua Venere Mars turbulentior inclusus, nec armis suis locum inveniret, nec fugæ. Non illam suis brachiis æquoreus Neptunus cinxerat, aberant fluviorum Dii omnes, nymphæque tremulæ loci horrorem fugientes lymphas suas alio deduxerant. Dura solitudo exesos telluris amfractus, & tenebricosas voragines habitabat, sola, nisi quod senex mulier hac quotidiana querela sanctam simul caniciem & solitarium silentium rumpebat.

Quod possum, furtim lachrymas male invida mater
Nate tibi comitique tua, fero, consecro, dono.
Te patria pietas, te livida turba potentum,
Te veri sincerus amor, justumque, fidesque,
Perdidit, hanc tua sors: ambo periistis in uno
Crimine, si scelus est qua quondam numina fecit
Immanis probitas. Sed non periistis & ambo,
Aut libertatem melior sententia reddet,
Aut si fata negant, adeone relanguit ardor
Quo geminam gemino partu dedit Ilia prolem,
Quo fœcundum uterum generoso semine nuper
Conjugis implevit Mars Gallicus, ut sua damnet

Facta miser, timeatque sua supereffe querela,
Qui rediviva suis restauret Pergama Gallis.
Nescio quid spondet mansurum hac turris imago.:
Iam ferit Illyricum remis velocibus aquor
Tyrrhenosque sinus, illum Galathea salutans
In tenero vultu vultus miratur avorum,
Ardet, amansque sui tum deserit Acidos ignes,
Ille quid? in dubio est! ejus connubia poscunt
Mille Dea. Vellet cunctas, & in omnibus errat.
Hinc Arethusa suis suspirat blanda sub undis,
Illinc Stymphalides malesano vortice currunt,
Et Melas, & Cyane, nymphaque Simaetidos amnis,
At parte ex alia turrito vertice Divum
Vesta parens, lento incedens per littora passu
Volvitur ante pedes, supplexque affata silentem est
Innuba restabam, sed tanta potentia forma
Virtutisque fuit, Protagonis imagine capta
Succubui, sensit victam, thalamisque recepit;
Post illum. mi crede, places, sed tada jugalis
Non patitur sincera duos, tua catera sunto
Elige de multis. Tibi jam sua brachia tendens
Mitior occurrat discusso Roma pudore,
Hinc Solime matura thoris, at vestibus atris
Et laceris petit amplexus, cui proxima fulget
Parthenope, & roseo spirans Bisantia vultu,
Innumeraque urbes, quarum vel mœnia quondam
Borbonidum fregere manus, vel bellica virtus
Cognita disjecit trepidis à civibus hostes.

Dum loquitur, mentem fatidicus furor, membra omnia sui motus deseruere. Nusquam post verum de Evandri successu vaticinium altiore somno Carmentam Tyberino in littore Deus oppressit. Accessi, qua manus brachio committitur, indicem admovi, defecerat omnis arteriarum pulsus, succedensque in ejus locum glacialis sudor, pertinaci glutino totum corpus irroraverat.

Ecce dum sudorem extergo, frontem frico, pectus detego, deficienti spiritui ventorum spiritus præbeo, superveniens militaris cohors interrupit humaniratem meam, & quasi non liceret esse pium, in ignoto damnavit officium quod

Romu-

Romulus olim civica corona sine plebiscito donasset. Interim marcentes oculos quæ jam jacebat aliquantulum allevans reviviscere cœpit, sive illam tumultus hostilis, sive frigidioris aëris libertas excitabat. Tum demum convertens in me pallidos vultus nutu servitii mei continuitatem interpellabat, & voce nondum firma ut sciret cui beneficium debebat, de sævitia præsentium quærebatur. At illi maritimis saxis surdiores, & crudeliores Siculorum tyrannorum satellibus, ne supplicantis quidem voto responderunt, sed infestis manibus ori oculisque impositis, vocem simul & nutus cohibuere.

Trahitur publica via caducum annis & mæstitia corpus, exitium virtutis, & regni ingens plaga, cum sub justo principe severitate dominantium ne verba quidem & lacrymæ impune essent. Et ne me lateret tantæ ferocitatis causa, inventus est aliquis paululum à turba seductus (dum matronam mœrentem & crines cum veste lacerantem alii advehunt) qui stuporem meum hac oratione discuteret.

Nullum unquam seculum hoc isto pluribus vitiis restagnavit verum, cum cæteræ virtutes pari fere sententia exulant; inventa est una Veritas quæ catenis onerata, flammis tosta, rotis collisa, oleo ebullita, in perniciem suam subtilissima quæque ingenia invitet & acuat. Mirum tamen, tam cruenta virtus cultores invenit. Iam plures familiæ sanctis parentibus desolatæ, Deam colunt, quam in publico damnant: aut suis tectis exclusæ, in sylvis delubra extruunt & aras, *Veritati*. Iam rari nobiles priscæ libertati qua maxime Gallia commendatur, non valedixerunt: hujus funus plangore & veris fletibus persequi, ne potentioribus quidem fæminis licitum est. Hæc justissimi mœroris impedimenta, quæ miraris: ipsaque, ut audisti, regii sanguinis femina saxeo carcere serviliter inclusa, exemplo sunt, quam periculosum sit hoc tempore Veritatem sectari. Et ne me putes in depravatos seculi mores illegitima in-

vectiva excandescere nondum repertus est, qui uberiori suorum sanguine Veritati parentaverit. Capiluporum gens, integritatis suæ fama totam Germaniam impleverat: & quod rarius est, bonam mentem comitabantur nobilitas, & ingeniũ. Avus meus cum corpus suum ubique terrarum circumtulisset, nihil inertius tot insolentibus variisque monachorum sectis judicavit. Itaque centone è Virgilianis carminibus confecto, monastica otia, simulatam sanctimoniam, ingluviem, avaritiam, libidinem, ambitionem, petulantiam, & reliqua religionis prætextu inulta scelera stylo alieno solertissime confodit. Plebs, quam nulla catena arctius superstitione constringit, non tulit ejus authores mordaci dente lacerari. Ruit impatiens iræ, caputque veridicum Rheno mersit. Extimuit fluvius, proque sanguine timidas aquas contrahens, pallentes submisit fluctus, & Orpheo suo pepercit. Hic postmodo relicta patria, cum duobus filiis in Galliam venit: sed & illa Germanica contagione vexata, nuper Mendacio sacrificaverat. Non potuit tamen, vir innocuus, inter tot fortunæ minas, & ingruentia undique pericula libertatis suæ non recordari. Igitur, conversus ad antiquæ Satyrę morsum, doctissimo & jam suo versu Veritatis hostes perstrinxit. Cujus exemplum filii sequuti, pertinacissimis argumentis Romanæ lasciviæ bellum indicendo, videbantur immortalitate digni, cum idem ventus & navigationis auxilium, & naufragii causa fuit. Breves & mutabiles sunt humanarum rerum vices, & conditionis nostrę Fatum rector nunquam simpliciter indulget. Celebritas nominis, invidiam parit, invidia, inimicos; mortem, inimici, & nihil est tutius, ignorantia. Parcite dolori meo victrices umbræ: has lacrymas, desiderium vestri; hæc suspiria, posthumi pietas foras evocat! Absit, ut gloriæ vestræ invideam, quæ plus posteritatis est, quam vestra. Pro Veritate cadendo, fecistis ut hæres laudis, non bonorum, essem. Sub oculis meis, avus, pater, avunculus jugulati, minus amicorum officiis,

officiis, quam inimicorum crudelitati debent. Illa, vitæ incommoda mitigaverunt: hæc, mortis ludibria simul abstulit, & immortalitatem largita est. Quid faciam? si Germaniam repetiero, ut extraneum, abdicabit. Quisquis enim miser à suis solatium exspectat: nescit quam levi momento mutentur hominum ingenia: & quam repentino ab animis absentium memoria deleatur. Si in Galliis diutius moravero, ipsa me meorum funera docent quid timere debeam! nemo bene vivit inter parricidas. At ille optime Fortunam adversam sustinet, qui calamitates suas abscondit. Nullum solum infœlici gratius, solitudine: in qua, nec parricidæ inveniuntur, nec alius, qui miserias exprobret.

Hac deliberatione ferox, tantis casibus adspirantem reliquit; sed dum fugit, nescio quæ vox auxilium implorantis fugam ejus inhibuit. Conversus itaque ad notissimum sonum, videt amici corpus vulneribus lacerum, & tam continuis fustium ictibus intumescens, ut ne Chiron quidem attonitus ad tot ulcera, homini pessime affecto auderet sanitatem polliceri. At ille qui jacebat, undique circumlatis oculis, ubi in Capilupum incidit, quis crederet? tam pertinaci constantia in Onosandrum declamavit, ut facile esset conjicere, eum plus de ultione, quam de salute propria cogitare. Potens, & efficax nomen est, vindicta: quod quisquis amat, & vitam simul spernit, & bona Fortunæ. Male sine stimulis satyras scribimus; admovenda sunt Poëtis infœlicibus calcaria, & atrocibus injuriis excitandus furor. Pace tua Botris, quod nuper Onozandrum poëma arguit, enervi, & flaccida facundia languebat: nunc, quod offensus exclamas, mirandum sapit, & aliquid majus, Hipponactis carmine. Cæterum, quoniam hoc, & illud typographorum curiositas in publicum misit, hunc libellum aliena sarcina exonerare volui, ne quis aut extra rem procaciter immissa poëmata putet, aut Onozandri odio invidiose deductum opus, Jam vulnera

declamantis frigescente sanguine recruduerant, jam pallor suffusus totum corpus occupaverat, & qui jam victor adversus iram Deorum placebat sibi, intercluso spiritu, in sua potestate vocem non habebat, qua constantiam suam extolleret. Proh superi! quam facili ratione barbaris etiam precantia verba necessitas suggerit. Ille, ille Capilupus qui colloquium meum, & amicitiæ nascentis jura contempserat, ut primum Botrida expiranti similem vidit, tam humano sermone, & miserabili gestu, perfricuit indignantem animum, ut ne dubitaverim quidem subvenire auxilium meum suis & amici miseriis imploranti.

Dum semicadaveri fletu magis, quam fomentis succurrimus, inter plures domos adverto chirurgi tabernam, & è fenestris dominum ædium subterlabenti fluvio purgamenta ejicientem, qui ut ad indicis vocantis signum cucurrit, tam facili medicamento fugientem animam, sensusque morientes revocavit, ut æger confestim salubritate toto corpore percepta itineri suffecerit, quod ad beatas ædes salutaris hominis ducebat. Vbi, jussi consedimus, tum novus ille Æsculapius ad nos.

Hactenus humanæ fœlicitati quodcunque illud est inimicum numen quibus suppliciis potuit desæviit: tum demum ferocitati suæ habenas injecit, & minus hostiliter peccat, & occidit. Levis mors est, quam gladius alienus infert; at illa miserabilis, & deploranda maxime, quæ alium percussorem præter moriturum non invenit. Biduum est à quo hospitem extuli, quem sua manus repugnantibus fatis abstulit. Causa violentæ necis, Veritatis amor. Et ne vos alioquin sititores novitatis male texta narratione diutius detineam, hæc epistola (è sinu chartam producebat) quam ad amicum scripsit, antequam suis vulneribus generosum efflaret spiritum, totam tragœdiam curiosos docebit.

PER-

PERCAS EVPHORMIONEM ultimum salutat.

VTinam & Fibullius conditioni meæ invidisset, & ego libertati. Aliquid erat, inter serviles notas quas olim fronti tuæ, jussus, inussi, quod festinantibus divitiis anteferrem. Irarum ministros dominorum favor, dum evehit, strangulat. Ambitio, & luxuria, & libido scenam desiderant: scena, catastrophen. Non imus in servitutem, sed cadimus. Tamen inter sordes & paupertatem securitas habitat. At quidquid in altum casus elevat, aut alienis dolis concessum in dubio manet, aut statim festinat ad ruinam. Non pronum tantum iter est ad interitum, sed & præceps. Felicioribus etiam lubricum. Neque enim, corpora modo, sed & ingenia, illis debemus, quos sequimur: & nulla est deterior servitus, illa, quæ nos crebris muneribus, & iniqua secretorum vulgatione obligat. Alienum est, quod gerimus. Consilia nostra, & res per nos fœliciter gestas, jubentium potentia sibi vendicat: injurius est, quisquis agnoscit quod suum est, &, ut infidele mancipium poscitur ad supplicium, rapitur ad pœnam. Quo tandem (inquies) tuæ querelæ? Anemon à Callione injuriam acceperat. Provocatur Callion ad certamen. Dum dubitat provocatus, ire, an recusare malit: solus invenitur Percas qui evidenti periculo, Anemonis generositati pro Callione objiceretur. Scis, opinor, quam æquis lineamentis utriusque faciem Natura distinxerit. Pari igne oculi fulgent, frons armatur ad severitatem, aduncatur ad audaciam nasus, & reliquæ oris partes dum in utroque simili proportione noscuntur, non invenirent qui sine errore à Percante Calliona sejungerent, si capillorum & barbæ color unus amborum vultus confunderet. Hoc nimirum restabat ut Callion essem; & sola pilorum caducitas, canescentisque calvitiei squalor horridus, ignobilem à nobili se-

 parabat.

parabat. Itaque novo capillamento quod colore Callionis crines referret oneratur innocens caput: & barbæ fictitia supponitur barba, deducor in arenam, componor cum Anemone, in statu sto, petor, excedo, persequor, non animo, non arte vincebam; casu vici. Anemon quippe verum me Calliona existimans, dum magno impetu ictus ingerit, attrito in lapidem pede, excussisque è manibus armis, in terram ruit. Non insolenter usus sum victoria, contentus hostilibus spoliis, sine cæde domum revertor. Timuit Callion, ne vulgata pugna, nomen suum ad infamiam vulgaret. Summoveor domo, & prisca familiaritate in odium versa, hoc mihi cum multis commune præmium fuit, ut satis esset fugitivo si viveret. Quam repente rerum facies immutatur? ecce victor supplex à victo vitam petit. Ad Anemonem confugio, & illi ut acciderant singula fideliter exponens veniam merui, & quod venia dulcius est, amicitiam. Iam non servus, sed comes, & aliquanto etiam Anemone major, si ad illius humanitatem mea in ejus domo perpendatur authoritas. Tum denique inquirentibus quænam sors me cum Callionis hoste conjunxisset, placuit mutationis meæ causas ad hanc historiam referre, ne quis aut ut malæ frugi servum contumeliis lacesseret, aut Callionem ut Anemonis victorem laudaret. Non distulit rumor timiditatis suæ testem ad Callionis aures inconsulta diligentia perferre. Tũ demum vehementissime exarsit, & ad fugitivum persequendum crudelissimam lictorum manum misit, quæ captivum quia comperta & vera narrasset per tormenta laceratum, cruci infringeret, & publicum spectaculum ad crudelitatis etiam satietatem rotæ impositum populo exhiberet. Non hostem indignantem, sed potentiam indignantis verebatur Anemon, qui sacrum jus hospitii ad ultimum servasset, nisi Callionis domesticos, & asseclarum numerum timuisset. Vt ergo, & nomen meum morti eriperem, & corpus barbaræ multitudini, derelictus ab omnibus, à meipso tan-

dem

dem petii auxilium, ut doceam omnia illi patere, cui aditus restat ad Mortem, modo in extremo libertatis osculo velit expirare. Hæc ista qua ad te scribo manus, ut epistolæ simul & vitæ finem faciam invitat, & armata ferro, atramento deficiente, dum sanguinem poscit, solum hoc permitti ut inseram. Vale.

Adhuc extremæ tabulæ à legentis dextra pendebant, cum cubiculum in quo eramus senex canus intravit: hunc clypeata publicorum satellitum phalanx, cum plebis infimæ turba miscellanea sequebatur. Tum ille proclamare cœpit, majestatis reum hospitem nostrum esse, qui tabernam suam contra Divorum Marci & Commodi edicta fugitivorum asylum fecisset: se, legis Faviæ & Senatusconsulti Modestiniani authoritate ad Percantem inquirendum missum. Nec quæri, an domini pecuniam servus intervverterit: constare è voluntaria fugitivi nece, majus admissum crimen. Nimirum, maleficum, proditorem, non tantum Callionis vitæ insidiatum, sed & in gloriam famamque integerrimi & generosissimi hominis imprudentissima calumnia invectum. Illum, & scelera simul sua, & supplicia quibus destinabatur, transtulisse in fautorem & celatorem nocentissimi mancipii.

Dum rabiosa voce in transfugam, & hospitem transfugæ perorat, injectæ chirurgo nequicquam reluctanti catenæ, & in proximos hortos impetu facto, nuper inhumatum Percantis cadaver cum hospite quondam suo publico plaustro, quo damnati ad supplicium vehuntur, barbara feritate imponitur: interque nostras, & bonæ viciniæ lacrymas, eodem funere, mortuus & vivus inferuntur. Cui demum (inquam ego) futura est secura quies, ubi fato functis denegatur? quæ tranquillitas sapientum animis, ubi locus non invenitur, quem tuto incolant? umbræ fœlices ab Elysiis eruuntur, & inter beatorum sedes nondum Veritas effugit pœnam? Blandum subrisit Botris, & exclamationem meam oratione tam placida

ſuſcepit, ut videretur Phœbus inter nubes nitidum coruſcare, aut in tempeſtate tranquillum Neptunus apparere. Et tu etiam (inquit) ex illis es, qui mortalium crimina Deorum exemplis, neſciunt in virtutis locum tranſiſſe? hodie non meretur hominis nomen, quiſquis erubeſcit cum Diis peccare. Authores ſcelerum facimus Deos, & nullum numen ſuperſtitioſe colitur, niſi prius hominum nefariis cupiditatibus, ſuis vitijs authoritatem fecerit. Impii parricidæ Saturni exemplo delirant, perjuri amatores Iovem imitantur. Venerem improbæ meretrices, Mercurium oratores ampullati, Apollinem multiloquaces Poëtæ, Æſculapium impoſtores medici; & quicũque in hanc lucem blandiente. Fato venit ut aliquid male faceret, nihil unquã ſine ſuffragio Deorũ immortaliũ fecit Deſine mirari incredulis ſatis eſſe ad mendacium fidei, ubi fabulæ ad religionem ſimul, & ad præſentis vitæ felicitatem conferunt. Hic, luctante lingua oſculum illi adfigit, quem mox occiſurus eſt: ille dum demum Fidium invocat, amicitiam violat: alter, effuſe mœret adverſam in alio Fortunam, quam ipſe dedit, & ſera indicia ambitioſi affectus, à lacrymis quærit: ſævi judices eodem momento quo cuncta litigantipromittunt, mendicitatem minantur: advocati, nunquam ſine ſpe clientes: ſuos decipiunt: illudunt credulis procuratores imponunt Theologi omnium animis, docentque nulli timendos eſſe Deos, hoc dilemmate: Si Dii ſunt, inquiunt, & ipſi ſalutares, nemò niſi furioſus veretur ſalutaria: Si non ſunt, ſtultum eſt timere quod non eſt. Quid plura? ad eum gradum pervicax ſeculi perverſitas venit, ut humillimi etiam ſpiritus homines in perjurium loquaces ſint, & in alienum damnum facundi. Inter male ſana parentum præcepta creſcimus, pueri auditione fabularum delectamur, ſenes narratione: inter luſus & ſeria inſerimus falſum, & tantis injuriis emitur ambitio, ut ſine homicidiis leves ſint rapinæ, & extorſiones ſine querela, ubi miſeris etiam

omnia

omnia præter vitam eripiuntur. Avidum est humanum genus, & invicem sibi obstat; quicunque rapuit, alienæ aviditati exponitur; nulla felicitas in tuto est. Pessime quippe cum virtute vivimus, & quisquis in solitudine sibi contigit, languere in otio dicitur, & inerti animo ea de causa tranquillitatem quæsisse, ut se civilibus negotiis eriperet, & imminenti tempestati timide subduceret. Negant mortales cæteri philosophum illum esse, qui à terrenis animum dimisit ad divina: & inter plausus quibus mendacium excipitur, luget Veritatem nondum postliminio rediisse. Dialecticam eam tantum admittunt, quæ luci tenebras ingerit, ut fallat: quę ratiocinationibus, ut vocant, suis obruit rationem, & intentum vanissimis syllogismis auditorem ad decipulam ducit. Laudant Physicam è nugis Poëtarum ortam, quæ dum solo Naturæ spectaculo respirat, non invenit Deum: & à feris, quas suus instinctus ad omnia movet, didicere violentiam, cædes, furta, & alia scelera quibus maligna mortalitas ubertim restagnat. Quid dicam? de Metaphysica, quam ideo recepere, non ut Deum esse ostenderent: sed ut simplicitati delirantis populi obscurissimis nominibus, & nunquam intellectis insidias struerent: & ideas materiam, formam, transcendentia, introductiones formarum essentiam, & similia, vitiis suis accommodarent. Quæ omnia facilius creduntur, quia non videntur: & fortius inconsultas aures implent, & rapiunt quoniam humana fragilitas ad dubia & falsa sua sponte inclinat.

Accedit ad ea, & quartum genus Philosophiæ, quod Morale appellatur: & cum multi sint, qui variis præceptis tenera formaverint ingenia, solus Theodorus in pretio est, qui affirmat, omnia crimina, in sapientem etiam cum laude cadere posse: oris & habitus modestiam, famamque affectatæ sanctitatis, non modo sceleratissimos excusare, sed & contentiose antequam fata poscant, adscribere eos cœlo. Improbos mores tristitia vultus, & religionis obtentu quasi tenebris obvo-

 lutos

lutos per virtutis ſpeciem expirare. Tegenda obſequiis frequentibus odia, ut per ſervitii & familiaritatis jura tutiori fraude quodlibet perficiatur ſcelus, cui & ipſa Fortuna peccatrix fœlicitatem ſolet indulgere.

Hæc ut palam prædicabat, publicum odium in ſe convertit, neque enim magiſtratus tantum cum ſua turba hanc declamationem cum faſtidio audiebat, ſed & quiſque in eam tabernam confluxerat ſpectator pendentis exitus, aſpernabatur importunũ oratorem. Iam murmur, jam clamor, minæ, injuriæ ictus, & quidquid aut tumultus, aut furor, iratis ſuggerit. Tardum eſt, differre, quod expedit. Inter tot hoſtes Hercules ſine vindicta cecidiſſet; & quicunque alius à ſuis viribus auxilium expectaſſet aut à mora, hellebori potione ſanandus erat. Igitur fugimus non inviti, ſed ab ingruentibus undique periculis invitati. Per amfractus deinde obſcuriſſimos, & deſerta ſylvarum egreſſi, in eum locum deſcendimus, quem Apollo, ſi viveret, præferret Parnaſſo. Nemus præaltis denſiſque frondibus umbroſum, nivatas fontium lymphas, & numquam ſitientes arenas, ſua opacitate veluti propugnaculis tegit, excluſuſque dies dolet lumen ſuum ad interdictum veniſſe. Sparſi tamen flores, qua ſubtiliſſimis radiis Sol penetrat, viride gramen prætexunt, & Zephyris dulce errantibus odores præbent quibus nutriantur. Præterea, arborum radices muſco circumlitæ ſuas vires adhærente humiditate temperant, & erumpentes certatim truncos lætioribus ornãt brachiis. Tota ſylva arguto luſciniarum cantu perſtrepebat, quem ſimul aura levis commotione foliorum, & placide manantium fluviorum loquacitas ſuavi murmure interrũpebat: quibus ceſſantibus, ſub platano quæ in immenſam altitudinem ſurrexerat, bonus Tamias hac cantilena antiquis delirantium Amorum flammis valedicebat.

Adhæſi quondam dominæ vultibus
Servus Cupidinis.
Solutus vinclis ſatis eſt. Impetus

Invenit

Invenit exitum.
Beatus quisquis placido naufragus
Dat vota littori,
Procellas temnit Veneris perfida,
Ridetque turbidos
Amoris fluctus. Metus ut spes abit:
Nec liber invidet,
Amantum veris querulus gaudiis,
Hinc pulcher ingerit
Cupido lusus: valida dextera
Illinc necem ciet.
Facessant arcus, pharetra, & spicula
Sæva libidinis.
Procax juventus reperit torridis
Fervoribus modum.

Tam leni concordia ad vocem pulſabat reſonantes cytharæ nervos, ut Sirenum contemptor Vlyſſes, arbori navis alligatus, vincula dirupiſſet etiam cum periculo novum Ariona propius auditurus. Oculi ad ſiniſtræ manus motum adhærentes addebant canenti gratiam, Muſarum & Charitum dulce temperamentum. His, aut ſimilibus modis à Deidamia gaudium Achilles extorſit. Tum demum languente brachio cytharam demiſit in terram, complicatis deinde pedibus, & dextero cubito genui impreſſo, ſic ad Daphnidem (qui ſub ejuſdem arboris umbra ſedebat) cum lacrymis infit. Mille nos caſus quotidie collidunt, ſed generoſus animus concitatus ad honeſta, aut nihil timet, aut ſi ad aliquid expaveſcit malum illud eſt. Neſcio an adoleſcentiæ meæ vigor, an naturalis impetus, ad libidinem proclivior fuerit. Iam ſero immo ſtatim, immo vero jam nunc, ſtultitiæ meæ me pœnitet, & pallido horrore ad omnia blandimentorum nomina contremiſco. Sed quoniam jubes me Daphnis delirium meum meminiſſe, vel iratis etiam Cupidinibus, & mirum & ſævum ſine mora memorabo.

Ilium ex negotio petebam. Forte Pactoli fluminis in ripa Ilienſes mulieres Iunoni ſacrificaturæ exierant muris; omnes ſi non Deæ, cre-

di tamen poterant: & forsan inter tot calentes formosarum fœminarum sinus, melius quam in Cypridis gremio nondum satis defletus Assyriis Adonis latuisset. Cunctis eximium pulchritudinis aureæ decus, amantius tamen in una nitebat. Vtpote cujus genis nix inhærens purpureo madefacta sanguine, extingueret rosarum & liliorum nativos colores. Collectam frontis modestiam duplici semicirculo instar crescentis Lunæ æquabili meditullio supercilia nigra cingebant; radiata lumina imminebant naso, & veluti è vallo in aggeres, inevitabile Amoris telum vel & in innocentem spectatorem sine delectu torquebant. Iam crines ad captivitatem flexi, quot orbibus vibrabantur ad gratiam, totidem laqueis hominum libertati insidias fecerant: & ipse purpureus in labiis color, videbatur, humani cruoris continuo potu in tantum ruborem venisse. Cervix alba, & sine gemmarum fulgore satis suis deliciis ferox. Infra, gemini folles Cupidinem undequaque spirantes, incentivo & ad pruritum etiam frigidos invitante motu sororiantes pulsabant papillulas, & à suo subsultu lumborum levitatem indicabant amatoribus Nihil vetabat advenam cultorum turbæ adscribi. Etenim sicut divinitas, sic forma (cœleste donum) laudatorem nullum à cultu suo semovet.

Contremui, sensere novas præcordia flammas,
Hæsit & in vultu, qui fuit intus Amor.
Haud aliter niveæ depastus amore juvencæ
Taurus agit spumas, & pede saxa ferit.

Nec mora, stimulatus ardore, accessi, atque ita compellavi. Crede mihi domina, fax recens ad illud incendium parat se. Quod si negligis, vel post morulam non poterit extingui. Quod si peregrini vota admittis, ecce tibi duo magna Numina concilio: Amorem scilicet & Apollinem. Illum tui oculi è cælis ubi æque ac in terris imperat, eripuerunt, ut mihi traderetur, & ego illi vicissim. Hunc vero tua ista facies formata ad invidiam Dearum litigantium in Idæo monte è consortio

sortio Musarum ad laudem suam vocavit, ut scires, tantum speciei miraculum unius viri custodia tegi non debere: nullum esse bonum, quod commune non sit: & formositatem ideo dari à Diis, ut à pluribus ametur, & plures amet.

Quocunque aspicias, nil toto majus in orbe
Collucet Phœbo: tamen hic communia vulgat
Lumina, & incertis inconstans ignibus errat.
Aureus huic color color est, & sunt argentea Lunæ
Cornua, uterque tamen non æquo lumine flagrat,
Vertentemque suis definit cursibus annum.
Lympha fluis, formosa fluis, seu dædala rupes
Findis, & irato pertundis marmora fluctu:
Seu tu prata rigas, Cereremve inducis in arvis,
At formosarum tamen est communis aquarum
Usus, & astricta nulla sub lege vagantur.
Sola nocens, ingrata viris, ingrata puellis,
Perque nefas, & triste decus, male ficta, reliquit
Lex thalamis speciale malum, quo frigidus olim
Tutior in domina conjunx amplexibus esset.
Hac inter morimur, sævaque Cupidinis ira
In vetitum ruimus. Nam quem non improba carpit
Forma, vigorque animi? sic Tantalus imminet undæ,
Quæ refuga ora senis nullo pro crimine ludit.
Impia quid damnas tam justas Iuliæ flammas?
Quid terres fidei & probitatis imagine vana
Fœmineam mentem? Furor est, concedit, & offert.
Quæ quia jussa negat, cur sic sejungis amantes,
Et concedentem secludis barbara cunnum?
Quem fastidito demulcens rore maritus
Ad plenos acuit coitus, optataque furta.
Quid non cessantes custodis in arbore fructus
Dure marite, ferox, & sævo sævior Euro?
Ille tuus selectus ager sulcatus aratris
Pluribus, uber erit, non illum deteret usus.
Deperit inde nihil, contra fœcundior alto
Imbre tumet, largoque potens in semine surgit.
Quam misera est natura hominum? mortalis iniquas
Cura dedit leges, & quod tot furta Deorum
Ostendunt, audire pudet. Sic Iuno Tonantem
Lusit, & accepto decepit adultera flore.

Qui flos in teneris secretus fingitur hortis
Impragnasse Deam, & thalamos læsisse pudicos
Mentula erat, duplici turgens plus cornea bulbo :
Lactens huic caulis, sed quem pro stipite posses
Accipere, & firmum duris æquare cupressis,
Aut nisi purpureo vertex fulgeret ab ostro
Totus ebur nitidum, cujus vel lilia possent,
Intactaque nives tantum cupiisse colorem.
Cuncta Clio nosti, tu quæ Iunonis amores
Vidisti, narrare velis. quo Iupiter igne
Arserit, an stricto trajecerit ilia ferro,
An frendens fulmen dextra libravit ab aure,
Setosamque ferox injecerit Æaida tergo.
Risit : & immunda tractando virilia palma,
His quoque furta placent, conjux, ait, utere donis
Quæ natura dedit : non sum tam tetricus, ut quos
Sensi ignes, damnem : brevis est injuria nostri
Et secreta thori : meus est genitricis in alvo
Imperfectus adhuc infans Tu nate parentem
Aut sequere, aut penetra Stygias injurius undas.
Dixit, & in medio placidus consedit Olympo.
Tantorum miseri cur non exempla Deorum
Mortales sequimur: cur non communia tecta,
Communesque thori, sævum de corde dolorem
Depellunt, demtisque solers clementia fulcis
Zelotypas mulcet frontes? Hoc itur ad astra
Limite : quid Divum donis fœlicibus obstas
Iulia? & ingratis servas tua jura maritis?

Ad hæc illa. Bono animo esto, inquit : neque enim huc sine Numine venisti, en, & Amaryllis Tamiæ mutuo amore mancipata est, & jamdudum pari cupidine ad integram voluptatem suspirat. Facito ut probus miles ad excubias hac proxima nocte in conniventi lumine agendas cum armis venias; non ultra differo, quod petis: Veneri sacrificaturæ minima est de Iunone cura. Effice tantum ut memineris domicilii mei quod peto, ne cum abierit dies & tu sine lectulo vigiles, & ego sine amatore. Processit deinde per amplissimam civitatem, pererratisque pluribus vicis, ingressa est domum tam multis insignem æ-

dificiis ut oppidum ſola facere poſſet. Quod ſi ab ædium fronte interiora conjicere licet, in his majus erat aliquid aurea Neronis domo.

Commodum Sol ad Oceanum curſus præcipitabat, & minori lumine inter diem & noctem Veſper nitebat, cum felices tenebræ intenderunt ſe cælo, & patentes fores in ipſo limine mulierem excepère furtivo ſuſurro, & qui tamen audiri à vicinia poſſet, Tamiam appellantem. Non dubitavi me meamque fortunam ad vocantis arbitrium credere. Nimirum Amor ex hominum animis timorem expectarat. Illa manu prehenſum ubi per flexuoſos ſinus ampliſſimæ domus pertraxit non repugnantem, eo ſe mecum cubiculo incluſit quod luxus, credo, ſpeciale ſibi domicilium elegerat. Ibi nive candidiores cereæ faces ſua multitudine immiſerant diem, & eas brachia per ditiſſima aulæa exerta tota ex argento ſuſtinebant. Ebore candidiſſimo teſtudinibus cupreſſinis, & jaſpide, ſumma parietum refulgebant. Lectum circumdederant parapetaſmata phœnicei coloris, aureis limbis ad immane pondus onerata; aureæ quoque fimbriæ ſtragula cingentes totum fere tegebant pavimentum, quod varii marmoris ſolerti conjunctione ad Veris etiam invidiam & reddebat omnis generis flores, & ſervabat. Adeo vitia ad virtutis ſpeciem ornantur, ut qui quondam in Cincinnatis & Fabriciis Virtus fuit divitiarum contemptus, ille hodie inter luxuriem ſæculi uſque ad nauſeam calcantium regnet.

Tum menſam illa quæ mihi itineris dux fuerat ante focum erexit, impletamque ſelectiſſimis bellariis, & poculis Liberum patrem ſpumantibus, indixit poſtcœnium: interque mutitationes Veneris hortatrices, cui ſerviret, expoſuit.

Iam octavus eſt annus, à quo Amacho ditiſſimo homini, ſed ad faſtidium ſtolido, Amaryllis nupſit. Caveant puellæ quæ fœlicitatem ſuam ad numorū menſuram metiuntur, ne inter devotam amatorum turbam eum conjugem eligant, quem ſplendor auri, non virtus, non ingenium, non ingui-

inguinis indefessi grave pondus etiam ultra desiderium commendant. Inter aurum & argentum jacet Amaryllis, & in nuptiis vidua, ignorat quem habitura sit hæredem. Tamen, castissima mulier, tanto ardore ad quæsitionem liberorum fertur, ut nihil sinat intentatum, quo prægnans uterus expectatissimo partu aliquando successorem resolvat. Absit, ut de tua forma tantum præsumere velis, ut credas te ab Amore ad tantæ fœminæ amplexum vocari! quoties ardere se dicit, toties fumum dat, non fidem: scilicet ex ambitione audientis, non ex cupidine suo jurat; neque enim habet pulcherrima mulier quod diligat; nec magis formosa quam pudica, sine crimine oscula dat, & accipit; interque varios concubitus non invenit adulterium, quod non coitus, sed ad libidinem æstuantis mulieris voluntas facit. Pridie dum ante aras staret, & mellita oratione sollicitaret in auxilium suum salutarem Venerem, visum est Deæ simulacrum annuere voto precantis. Crepuere injectæ foco laurus, & splendidissimo nitore colluxit templum, subridensque amico numine Venus, nunquam minus dubia voce hoc oraculum expressit.

Qua largus diti restagnat Pactolus unda,
Et qua luce Dea Iunoni sacra parantur,
In Tamiam sævi flammas jaculabor Amoris,
Cor grave vulnus alet, subitus rubor ora notabit,
Prabebitque suos ad verba precantia vultus.
Sustine; quodque petet, facilis concede precanti,
Non ante exerto sua cornua Luna reducet
Vertice, quam tumido tua viscera pondere crescent.
Mater eris, gravidaque tibi Lucina favebit.

Ne mirere igitur, amatorem te tam cito receptum, quem Dea (sub cujus tutela totus orbis agitur, & quæ jura pariter cælis & terris dat) jussit in pudicos thalamos admitti propagandi generis humani causa. Cura Numinum si non maxima, tamen aliqua sumus, & quodcunque sine illorum arbitrio fit, inutile putatur. Amachus infaustis ominibus quo die Amaryllida duxit, frigido con-

do congressu interfecit cum virginitate fœcunditatem. Successere in illius locum quatuor fratres, & Amachum dum à sterilibus thoris arcent, conturbatis seminibus illuserunt sorori. Istorum impotentia totam familiam in solatium vocavit; sed inter tot futurorum millia nondum inventus est, qui desideratæ sobolis imprægnatione repararet labentis domus ruinam.

Ea adhuc loquente, in cubiculum in quo eramus præcipiti passu venit Amaryllis: excussæ fores stridenti cardine converterunt ad sonum suum oculos narrantis facundia pęne obseratos in somnum. Collucentes faces ad ejus conspectum visæ sunt majoribus flammis ardere. Nimirum ipsos etiam ignes geminus ille ocellus mortalis nymphæ urebat. Quæ postquam moras suas importunitate mariti, & familiæ vigilia excusavit, Amatores, inquit, & tenebras quærunt & secretum. Statim reducti postes, & janua admotis repagulis ad securitatem laxata, omne deinde nocuum lumen extinctum, & rorans balsama lectulus ad gaudium semiapertus. Crediderim illum poëtas olim speluncam fecisse, in qua Dido tantum Æneam sustinuerit. Delectata illa ancillæ sedulitate multum risit, & brachiis huic collo injectis, & ad osculum sese ore ultro offerente, Thorus, inquit, iste latebras suas debet hujus vernæ officiis: at tu, dum quas sensurus es flammas imperãs abscondere, illis silentiũ. Hoc dicto sæviit arctius in amplexum, & hiantibus labellis tremulam linguam in os stupentis condidit, interque gannitus pertraxit in thorum amatorem jam cadentem.

Scis, Daphnis, quæ bella tanta libido lasciviente lumbo suscitet, qua amantum voluptate succubæ mulieres crebris subsultibus & lubrico spinæ motu amori indulgent, quæ petulantia ad reciprocos morsus soleat in ipso profluvio seminum jacentes efferare, quæ salacitas varietate congressuum Spintriarum inventa superet, aut Elephantidis libros? Crede hæc omnia in thalamum nostrum venisse, & tandem longo & repetito cer-

tamine fatigatos, in altum somnum descendisse: postera die, refectas cibis vires, ad hujuscemodi colluctationes conversas, & durasse ad confinia mensis voluptatem solidam, donec in fœtum obstipato Amaryllidis utero Veneris oraculo fidem fecerim. Ipsa tandem consuetudine satur petii missionem, cum illa & languori jam meo irata, & puto ad novitatem erecta, quod petebam etiam ultra expectationem facili nutu concessit. Addita hac monitione.

Si, inquit, tam prospere Dii tecum egerunt, ut possis inter virtutes tuas taciturnitatem numerare, invenisti, quæ fidelitatem silentii tui insperatis honoribus aliquando remunerabit. Si vero tua ista lingua importuno motu secretum revelaverit, scias te certissima nece ejus temeritatem luiturum. Longæ sunt manus & implacabiles mulieri læsæ, utpote quæ nunquam torpent nisi post excidium provocantis excitatur desuetudine furor, cumque alii mentis impetus, & violenti affectus animi, tempore, longaque absentia, veluti tectus ensis, rubiginem contrahant, sensimque minuantur, ira cui loquacitas male sani amantis causam fecit, non invenit in fœmina modum. Et ne me putes ad minas inanes & fictum supplicium descendere, advocetur hic Hippocomus, ut traductus lanienæ, doceat Tamiam quid timere debeat. Pervicax est in famam meam Fortuna, & in ipsa domo dudum invenit qui pudicitiæ meæ noceret. Nimirum quem è stabulis, & ab Hippona, ad domestica servitia contuli, quem in hunc recepi thorum ut per luxum & illecebras conditionis suæ oblivisceretur, gratiam meam tradidit, & nefario sermone tot mea in se beneficia ingratissimæ loquacitatis scelere polluit. Adeo etiam in serviles animos virilis sexus consuetudo descendit, qui ubi ad satietatem libidinem explevit, ludibrio habet amatam, & superbo fastu negligit Cupidines nuper pernoctationibus, lacrymis, suspiriis, & exitiali pæne inedia quæsitos. Lentius in Africa quiros ad medelam corporum inter Auroræ rosas

è cœlo

è cœlo ſalutaris cadit, ad primos naſcentis Solis radios expirat.

Sub iſto fine ſermonis perductus eſt Hippocomus, homo laſcivæ frontis, oculis petulantibus, nigro crine, barba primula, & nondum ad mentum delicato & tenello vellere deſcendens. Solum pectus, quod ad inflatorum utrium ſpeciem, protuberabat, deformaverat formoſiſſimum corpus, quod Doris miniſtra ubi ad infelicem trabem arcte colligavit, egit retro cubitum veſtes, & alte ſuccincta ſuppoſuit patientis pedibus argenteum labrū. Nec mora quem tenebat gladium tam alto vulnere in Hippocomi pectus condidit, ut ſanguis erumpens uno impetu pæne totum labrum impleret; mox inter cruorem evulſo corde aperuit os nil reclamantis, & extracta viſcera carnifice manu præbuit ut manderet. addita etiam hac imprecatione, pari nece damnatum ſpiritum ejiciat, quiſquis impudicam quam fecit inſolens diffamat probris, & in bonam amatæ famam dedignatur mentiri. At ego ut eram ſemi mortuus, eamdem crudelitatem frigido horrore expectabam, eratque ſummum trepidantis votum, mors mitior, quam in pretium præcipitis obſequii ſerio advocabam, ſciebam quippe raro ſubſiſtere laſſam feritatem, pantheræ in modum, quæ pluſquam exigit fames, devorat. Cum ſæva Amaryllis, & ſævior Doris Amaryllide, monitum meminiſſe Hippocomi ſupplicii, expulerunt domo.

Tandem reſumo animos, & domicilium Circes & Sirenum inſulis crudelius pernici fuga relinquo, quæſitoque diverſorio & invento, per totum triduum incluſus quæ videram idemtidem replicabam. O Dii! rem perditam, matronarum noctes morte emimus, aut exilio omni nece pejore. Inter delicias eo ſenſu venit homicidium, ut ad illud publicus miniſter palleſceret. Quid me crudeles fœminæ jam Stygiæ paludi innatantem momentariæ luci reſtituiſtis, ut ſævius poſtmodo peream? Hæc veſtra benignitas inofficioſa eſt, quæ dum parcit differt ſupplicium. Permit-

tite me in quietem, & sine mora expectanti orco paratam victimam reddite. Quo enim pertinet Hippocomi pœnæ novitas, nisi ut moneat, impudicam dum formam prostituit, ad omnia scelera sine lege ferri? Atenim ille in tormentis non modo vocem sed & gemitus habuit in potestate: præcipiti cursu profluens è visceribus sanguis inter saniem tabumque elapsus, veternum olebat. Audaci ancillæ dextera cor extractum, minus humano erat, & pectora cum acuto stridore rupta, fidem etiam istis oculis negant. Omnia hodie in mendacium effinguntur: mutuatam personam ne quidem ante Deos exuimus, & nisi quod humanæ fragilitati divinitas accommodatur, jampridem vacua fulminibus manu inter nubes innocuus Iupiter spectaret crimina, non puniret.

Hæc ut sæpius repetebam, exsonuit ostium, mira res! præbuerat aures querelæ Hippocomus cujus funeri condolebam, jam non cruentus, nec gibboso pectore; cæterum timidiore vultu quam nuper evulsionem cordis viderat: qui ut deprecanti similis sese ad genua mea incurvavit. Parce, inquit, in tantam fœminam invehi, cujus iras & ipsa cœlestia corpora sentiunt. Minus est, quidquid de Medea dicitur; etiam in cogitationes hominum furtive irrepit, & absens audit absentes. Quod ante peractum alieno sanguine, & sine vulnere in ostentationem venit. Quippe pellis ovis innocuæ, cum visceribus, cruore, & corde suo, firmo adhærens ad hoc pectus glutino, & cultrum Doridos excepit, & dissimulatum Amaryllidis furorem in exemplum luit. Dii melius quam ut fictum supplicium vera cæde caput tuum respiciat: nescio quid in salutem tuam hoc amico ore Deus agit, admonetque veloci fuga certissimam necem vitare. Neque sum tam effera barbarie ut patiar eum quem fata eodem amoris fructu satiarunt, indignissima morte perire. Quis scit, an ille Amor qui nos in eundem thalamum compulit, ad eundem tumulum aliquando feret?

Gratias egi inexpectatæ hominis humanitati, & verbis

verbis ad communem urbanitatem expressis, ubi vitam monitioni suæ debere me longa confessione monstravi, juravi illam redditurum quandocunque voluisset: & data invicem acceptaque fide, in hanc solitudinem veni.

Ad istum modum suam Fortunam memorabat Tamias: ecce dama famelicorum luporum rabiem fugiens, visa est à nobis auxilium deprecari. A cursu anhelabant pectora, & os supplex extremam lassitudinem despumabat, quod lacrymæ ab oculis cadentes sine missione humectabant. Dum surgimus, pedum attrituque jacebant folia fragorem fecere, qualem Zephyrus arboribus obstrepens in sylvis amat. Vt vero in eam in qua eramus partem contemplationem Daphnis injecit, quasi monstro perterritus diriguit: laxata postmodo voce, tam validum intonnuit, ut crederes ad imperium Iovis fulminantis totam Mundi compaginem divelli. Qua tandem (inquit) causa in has terras descendit Alitophilus? qua illum numina reddidere quondam misero, nunc demum beato Daphnidi? longam moram fecit properanti amicitia quisquis Deus tam amica lumina istis oculis tandiu negavit.

Non erat dilectus sodalis tantum sibi, sed exilii sui tædium spargit in amantis corda, & maximam partem miseriarum quas sustinet transfert in absentem. Teneo te Alitophile, & nunc osculis tuis ad satietatem fruor. Venit simul in amplexus tam arcte hærentes ut spiritus libertati tormentum facerent. Excepit alios liberali salutatione Tamias, & sinuato corpore ubi utriusque vestigia inutili urbanitate pæne vultu pressit, invitavit ad proximos lares.

Iamque illis præcedentibus, è collo meo Daphnis brachia dimoverat, languidumque corpus eo liberaverat onere, quod nec Atlas ferret, nec Hercules humeris suis imponi pateretur.

Dum præeuntes sequimur, advertimus casam, quam in Philemone Iupiter damnaret, & Romulus inter pauperiem nascentis regni fastidiret: tamen Daphnidis & Tamiæ domicilium. Rami pingui argilla obducti muros faciebant, ad eandem æqualitatem dispositi junci palustres tectum

fecerant, imbribus repentinis decursum, & quotannis renascentis subsidium hiemis. Ianua pluribus palliis simul junctis stabat, ventorum ludibrium, & quam suum limen nondum senserat. Intus vero variæ picturæ, ea manu natæ, quam Apelles quondam suæ prætulisset. Supra tabulas pittacium erat cum hoc titulo.

LABORES ACIGNII.

In prima ille dolorum artifex suam vestem indutus, superstitioso passu religiosam majestatem tentabat. Sol nunquam magis lucidus vultus hominis quasi persona tegebat. Micabant in omnem partem contorti radii, oculosque ingentis turbæ suo fulgore perstringebant. Hic, elatis in sublime manibus ascititiam gravitatē mirabatur: ille, pronus in ora: alius genuum flexu: quidam, votis: erant etiam qui donis & humili cultu quasi Deo supplicarent. Præcipue sordidæ conditionis viri, effœti senes, simplices puellæ, puerique ferulis objurgari soliti: Adulteræ quoque matronæ, lenones impuri, spintriæ famosi, & quisquis alius aut aquis ablui crimina putat, aut tralatitia confessione tolli. Infra isti versus legebātur.

Quid solis radiante Veritatem
Flamma fingis? iniquus es, Deam illam
Iampridem gemina Deus catena.
In cælis retinet, negatque terris.

In secunda tabula, subigebat Acignius clune agili & crissantibus lumbis nequicquam reluctantem Deam. Reliquerat flammeum pudicos oculos, & aridam terram dirumptum sparserat. Circa geminæ lances inæquali pondere arenam urgebant, & omnia quondam Iustitiæ ornamenta velut in fornice jacebant. Mirum! Protagon eo vultu quo quondam serenitatem nubibus dabat, & tranquillum pelago, spectabat inter malignum robur & leges iniquas, virginis ejus infamiam cujus ope nuper avitum regnum receperat, & vim male imperatam cum proceribus & senatu ridebat, In ista breve carmen erat,

Olim

Olim Poeta Themida jurant virginem,
Sed mentiuntur, passa jamdudum est nefas.

Tertia notissimorum hominum etiam ultra naturam reddebat imagines. Dolæus, Robertus, Durantius, & Martilierius, hiantibus labiis putabantur declamare. Scribebant Carmina Douzæ, Scaligeri, & Lermæi. Ad solutæ orationis licentiam calamos torquebant, Casaubonius, Pascasius, Barclæus, Grotius, & Hogerbeetzius. Pyramidē cadentem sustinebat valida manu Servinus. Torquebat fulmen in subjectas aquas Arlæus, & per Styga jurabat nunquam se permissurum quidquam de Senatus amplissimi fama diminui. Agebant alii alia. Interim vertebatur in fontem pyramis, & expatiatum flumen in maris speciem spargebatur. Solus Acignius obtentu virgæ quam dextra tenebat, imperabat æstuanti undæ, quæ videbatur mandatum ejus audire, & iratis fluctibus indicere reliquis exitiale bellum. Vnde fons incipiebat, hæ literæ erant, AQVA VIVA. A latere vero ejusmodi epigramma.

Hic vere est Moses dum saxis exprimit undam,
Et frangit sæva Gallica jura manu.
Sancta patrum decreta jacent, Deus author in illis
Læditur: offenso quis dabit arma Deo?
Vos estis fortes animæ: Vulcania tela
A vestra tantum sunt fabricata manu.
Excutite infestis hostilia spicula dextris,
Victima non fuerit gratior ulla Deo.

Aperiebatur in pratum quarta, quod penicilli luxuria diversis floribus impleverat. Hic serenæ tempestates disjectis nubibus reseraverant diem, qui ab excussa terra candidissimum lilium accipiebat. Erumpenti flori imminebat Acignius, & jam duobus attritis, irascebatur in obitorum loco pullulanti. Hoc erat in ista scriptum.

Gallia suspiras tacito collisa duello,
Et neglecta tuis fascibus orba jaces.
Sume animum, renova fessas sub pondere vires,
Et tua vesano lilia deme pedi.

Iam periere duo; de tot modo floribus unus
Restat, & hostili sub pede colla refert.
Vive precor, Clodovae, tuis maturior annis,
Et repara nutu sacula nostra tuo.
Si peris, ecce perit tecum tua Gallia, saltem
Si tibi nolueris vivere, vive tuis.

In quinta, ingeniosus pictor efferaverat raræ magnitudinis leopardum, qui pæne extincto igni capacissima urna injiciebat aquas. Inter hæc volvebatur mons in Ætnæ formam, & per Oceanum sua mole tutus urgebat obstantes undas. Infra, reciprocante fluctu excussa alga vicinum littus candidissimo humore texerat. Supra denso fumo & velut in nubem coagulato atramentum obscurissimum tegebat lucem, nisi quod cessabat nox à dextro latere, & dubiam diem admittendo præbebat oculis hanc lecturam: SVPEREST ADHVC SCINTILLA QVÆ ARDEAT. Quam sequebantur isti versus:

Quod cupit est: facies velox mutatur in omnes
Qui modo fons fuerat, tam cito flamma furit.
Flamma furit, violenta furit, facibusque cruentis
Indicit bellum Rex Iacobe tibi.
Detegitur crimen, fluctuque immergitur ignis,
Et tamen ultrices videt iniquus aquas.
Scilicet ille doli fabricator & improbus hostis,
Dat terra pariter jura dat, atque maris.
Quoque refert fumo nubes mortalibus agris,
Vrit, ut indicio est proxima flamma latens.

Post hanc picturam, serico fune ducebat Acignius victum leonem, cui alter jubis inhorrentibus servitium fugiens, terga dabat. Pars adhuc catenæ dirupta sequebatur collum, perque os fulminantis attrita videbatur ad annulorum excussus spectantium aures vocare. Adeo ad omnem sensum ducitur pictura, & præter oculos, invenit auditum cui placeat. Non deerat huic tabulæ suum epigramma.

Belga quid expectas? tenet heu, tenet ecce leonem,
Ni fugis, istius protinus alter erit.
De geminis saltem servato leonibus unum,

Optima

Optima vindicta proxima quaque dies,
Diffuse rictus crescent, crescetis & artus,
Quique suos hostes terreat, unguis erit.
Ille erit, ille tua salus & tutela senecta,
A forti, non sic, Hercule, tuta fores.

Septimam plures Italiæ civitates impleverant. Venetia placido natatu Oenotrium mare findebat, quatiensque, sanguineum flagellum jactabat se de Acignio sumpsisse pœnas, eumque exillio mulctasse. At ille vulneribus suis gaudens inter pulcherrimas nymphas beatus conviva discumbebat. Lances onerabant, muri, castella, propugnacula: fontes vero, flumina, & mare ingentibus poculis servabantur: hæc, ad sitim, illa, ad famem insatiabilis hominis levandam. Quæ omnia depilabat avidissime, perque tot fercula potusque grassabatur innocue. Pro bellariis, mitræ, redimiculata peda, & galeri coccino tincti. Pro ministris, præsto erant Fortuna, & Abundantia, quæ dudum curiose providerant ne quid deficeret. Circum sedebant, Ferraria, Mediolana, Florentia, Luca, Ancona, Parma, Placentia, Genua, Verona, Bononia, Sena & Parthenope, duodecim celeberrimæ nymphæ, quæ virgineo pudore permittebant sua munera depasci, nihil sibi præter paucissima palatia reservantes, & quæ è virticibus suis in præceps posita minabantur ruinam.

Supra caput Acignii, hoc erat: PLVS-QVAM SPERO. Infra, istud.

Non est forma satis, Sors blandior omnia donat,
Sis licet ingrato corpore, gratus eris.
Vna negat, risit volucer cum matre Cupido,
Proque illa, dixit, jam tibi mille cadent.
Nil metuas, molles venient tua præda puella,
Injicientque tuis basia longa genis.
Mœniaque, & turres, & quodcunque hospita porta
Terra, dabunt, dic mi, num placet exilium?

In proxima super stemmatibus Hispaniæ exonerabat ventrem, cum hoc distiho.

Monstrat quam late diffusa potentia regnet,

Stemmata dum occidua concacat Hesperia.

Sequens pennis labentibus aquilam humile volantem, laqueoque pedibus inserto monstrabat. Demiserat caput Acignius, genibusque flexis dum repugnantem prædam sine missione trahit, permittebat exire ab ore suo tria verba, NON SVM DIGNVS. Hinc isti versus,

Excute divulsas bellis Germania plumas,
Et filum validis frangito verberibus,
Si perstas misera vires attundere pugna,
Exuvias de te qui ferat hostis adest.
Qui cum se dignum præda negat esse, severus
Attrahit immiti lubrica lora manu.
Sic meretrix certo cuivis mercabilis ære,
Se, capiendo, negat quod capit, accipere.

Accedebat istius lateri tabula altera, in qua ille idem rotundo pileo, & qui pilis nigricantibus assurgebat in tumorem, grave caput incluserat. Collum, linteum amiculum in sese pluribus nodis complicatum, & in formam radiantis Apollinis effigiatum, cinxerat. Palllium, tunica ensis; Cracovitarum vestitus & arma. Dextera vero torquebat hastam, qua circumjacenti telluri & Neptuno videbatur inferre bellum. Dabat se curiosorum oculis hoc epigramma.

Sarmaticis victor spoliis exultat, & inde
Moscovios, Turcas, Herciniosque petit.
Menti avida facile est montes contemnere, sylvas
Tollere, & irato mittere vincla mari
Illius omne solum est, illi nimbique geluque,
Flamina, tempestas, flumina, flamma, patent.

In penultima cessabat ingens illa regnorum aviditas, premebat resolutis pedibus acervatim jacentia sceptra, coronas, paludamenta, innixusque fortissimæ arboris trunco tergeminam coronam ab eminenti cacumine crebris succussibus petebat. Vacillabant potenti motu excitati rami, & incurvatis brachiis, dubitabant an fructus suos permitterent æstuantis desiderio.

Regna jacent, steriles præda: contempta colorem
Perdit, ab insano purpura pressa pede.

Sola

Sola per hostiles petitur tua Petre thiara
Succussus, minimum est: si cadit, ipse cades.

Claudebat extremum parietem ultima pictura, quæ Acignii validis humeris sphæram totius orbis imponebat, mille vestes oneraverant hominem, & Sol nunquam magis fervidus flammatos radios in ambulantem vibrabat: inter hæc sine sudore, sine anhelitu, sine labore, contemnebat onus suum, & Solis flagrantis invidiam cachinnatim ridebat. Aderant & isti versus.

Invalidus restans Atlas sub pondere cœli,
Sudat, & Alcidem poscit in auxilium.
Ast ego quem Phœbus, quem millia plurima vestis.
Terra, Polusque premunt, omnia vinco, ferens.
Ambitio humanas cum lancinat improba mentes,
Omne onus, omne nefas, dum fruitur, patitur.

Dividebat in æquales partes labores duodecim tabula lignea, medio infixa parieti, quæ encausto literata hanc inscriptionem reddebat.

ACIGNIO.

Neque viro, neque mulieri, neque hermaphrodito, neque seni, neque juveni, neque puero, sed omnis ætatis Deo, neque mortali, neque immortali, qui neque cœlo, neque terra, neque mari, neque inferis, sed ubique regnat, sine diademate, sine sceptro, sine bilance, sine lege. Theompolitanus Daphnis, neque hostis, neque necessarius, neque flens, neque ridens, hoc neque marmor, neque monimentum, neque trophæum, sciens & nesciens cur hoc fecerit. ę. non P.

Dum singula perfunctorie delibo, ecce caput humano majus, sine humeris, sine pectore, querulo stridore subjacentem huic inscriptioni aram percurrit. Tremulo motu subsiliebant labra, dentesque inter se collisi minabantur morsum. In fronte hoc erat malleolo & celte incisum: OS VERITATIS. Circa collū vero istud: TANTVM HOC MENDACIA PVNIT.

Et

Et ne quid sine linea vacuum esset, superiorem aræ marginem hoc distichon implebat.

Curarum Verum pater est, materque doloris,
Qui cavet hoc, malus est, qui tenet, hic metuit.

Inferiorem pone basim, sequens.

Seu sequeris Verum, seu damnas, pessime vivis,
Odia Divorum contrahis, aut hominum.

Ad singula velut ad miracula stupebam, & jam venerat in mentem inquirere quid ultima vellent, cum me meus Daphnis hilari intuens vultu, excitatum benigna manu invitavit ad paratas dapes, postera die satisfacturum se curiositati meæ promittens.

Iam diei senium indixerat Vesper, & geniales tenebræ irrepentes suadebant voluptatem. Iam lautiores epulæ, gannitus, mussitationes, somnus, nox cadens, horæ matutinæ, & quidquid à Tithoni thoro Auroram vocat. Tum demum juvit repetere Veritatis oraculum, & à Daphnide rei rarissimæ narrationem extorquere. Nec istud, inquit, potens Dea sinat, ut sine illius nutu detegam mysteria Eleusinis taciturniora; annue sacratissimum Os orationi purissimæ, & in Alitophili favorem redde te expectantibus propitium numen; bene est, contortis molliter oculis approbat religiosum propositum, inque desiderium nostrum descendit, & puto veniret in familiare colloquium, si ultra reges inveniret quem dignaretur alloqui. Vnum illud quod nobis vel invidentibus fatis restat, exequamur; digitoq; indice hoc sacrosancto ori inserto illæsi probemus vera omnia esse quæ sumus dicturi. Si fallo, sæviant ut solent justissimi dentes in exitiales morsus, & temere mendacem meritissima pœna puniant. At primo de Protagone quod bene memini referam, postmodo vobis qui hic sedetis audituri mirantibus, pandam calamitates quæ vitam meam continuo nubilo turbarunt. Sed antequam causas justissimi doloris accersam, quid sollicitanti fatum suum Protagoni nondum adhuc barbato quondam responsum fuerit, edocebo.

Ante

Ante hanc aram pronus in ora jacebat longi temporis abstinentia purus, cum placuit tibi, ô veredicum caput, obsequium generosissimi regis, & in illius potentiam per frequentia verba jurasti. Orbem terrarum Borboniacę genti jampridem fatum debet, sed Fortuna Virtutum inimica nondū se illi tota permisit. Ivit quondam in avorum tuorum sinus per partes velocissima Dea, & nunquam ex integro cucurrit: tandem contumaci rebellione lassata, te in regnum Galliæ, & filios tuos ad Imperium totius Mundi vocat. Io tunc exilia, io cædes, io luctus, & quidquid inquietū Numen ut tot heroibus obsisteret, contrarium invenit. Post turbidum mare placidi fluctus exipiūt navigantes, bellis pacem ne necessitas alligat, & melioribus auspiciis finitur victoria quam inchoatur.

Sed ante valida bella tractabis manu,
Pavebit amplas Geltrasus turmas videns.
Primaque cinget hoc tuum lauro caput.
Virtus jacebit principis Ioisii
Toto sepulta flumine, hinc ferox Iber
Periturus amnes discat & fontes tibi
Prabere fluctus, & tuas partes sequi.
Iam video, scuta commovet, profert, quatit
Et bella sumit infidelis Allobrox,
Fervent minaci milite Alpium juga
Fato jubente, postmodo victus cades
Cruore multo purpurans patrias nives,
Tuusque cedet Gallico Chiron Herculi,
Quem fulminantem vidit irata manu
Arquensis acies. quemque Lotharenus feri
Obscura sensit regna conplentem Ditis,
Timuere cuncti, quosque supremus cadens
Apollo lustrat, quosque radianti face
Ad solita nascens opera de thalamo vocat;
Dubiumque an idem presserit Deos timor.
Post tot labores, parta Pax regnum premens.
Gallica quietis reteget arva messibus.
Venient vocata Numina, Cupido puer.
Zephyrusque Veris nuntius, Charites, Venus,
Et Iuno fortis conjuges jungens jugo,

Cynthia-

Cynthiaque & Hymen, eumque Partumna potens
Vacuna, & omnes præsides partus Dii,
Iam vota properant; Herniciis exit vadis
Maria Medices, Francicum littus sonat
Frequente plausu: gaudium lacrymas habet
Quas fecit amor, haud aliter excussus cadit
Ros ante radios Solis instanti die.
Nimium moramur, uterus optata tumet
Iam prole, totis lateribus rimas agens:
Aurata crescunt lilia, hæc pater pius
Miratur, & fœcunda mater sex Deum.
Quos inter annis major infanti manu
Pertractat arma patris, & gladio minax
Amoris ore Martis abdit impetum:
Sapiunt Deorum filii ante annos quoque.
Cunisque ab ipsis inferunt caput polo.
Illo decenni, Parca properanti tuos
Secabit annos dextera, bino cades
Confossus ictu: causa tum cadis latens
Alto stupore territum Mundum premet,
Hostisque fama victus haud credet neci.
Di nempe terris Numen humanum invident:
Hinc te à beatis Iupiter cernens locis
Populo quiete jura præbentem tuo,
Sui reposcet aquus in partem imperi:
Cœlum nequiuit. præbuit parem Iovi
Gallica patentis terra populatrix poli.

Non passus est Botris Daphnida Protagonis victorias diutius memorare, sed postquam negavit tantis præconiis satyram convenire, jussit narratorem sui promissi memorem ad secundum experimentum descendere, & liberiori stylo Acigniorum crimina confodere. Fecit quod jubebatur Daphnis, sed ante in profunditatem marmoris patentis immisit digitum, permittensque vultum suum ruborem (indicem pudoris, qui formam ejus egregie decebat) palam facere, sustulit è terra modestos oculos, & moderatissimo gestu, insigni facundia, suam historiam ingressus est.

Raram facit mixturam cum fœlicitate forma,

adeo male nati ſumus, ut ſi quid in occaſionem ſuperbiæ Natura dedit, Divorum invidia, aut injuriis hominum ſoleat excæcari. Non ſum quidem tam temerarius æſtimator mei, ut de me ultra quod eſt, præſumam. Hæc iſta facies nondum decore ſuo Venerem movit ad amorem, nec Gratias accivit ad cultum ſui. Et tamen, proh pudor! placuit ultra quam debuit, & quod maxime mirum, etiam me invito Cupidinis improbi imperium exercuit, & in adorationem ſui mortalium ſceleſtiſſimum vocavit.

Studiorum cauſa Theompolim Veneram, in qua pater meus plurimos magiſtratus cum laude geſſit; enimvero quod æquis judicibus ſolet, paupermortuus eſt. Poteram tunc temporis ejus ætatis eſſe, qua fabulantur Poëtæ raptum Ganymeda & qua plerique hodie mancipatione corporis præcipuos honores, & maximas opes lucrantur. Forte, ut mos eſt Acigniis qui inanibus ſpectaculis illudunt populo, juventutem ad theatralem majeſtatem induerant. Argumentum fabulæ erat, NATIVITAS CVPIDINVM. Cui turbæ multiplex cauſa me dedit: nam præter natalium ſplendorem & integritatem patris quæ mirum in modum civitati placebat, ætatis quoque delicatæ flos primævus, & jam ab illa die Sors maligna, inter eos pueros locum fecere quos vere Venerem peperiſſe non pœnituiſſet. Itaque corymbio caput adornatur, cujus aurei capilli calido ferro vibrati in undas, imaginem præbebant inquieti maris; volſellis in ſemicirculum æqualem ad confinia malarum finguntur & producuntur ſupercilia; ceruſſa delinitur facies; purpuriſſo, in roſæ matutinæ colorem genæ labellaque premuntur, lacteas cervices cæſaries vario unguento fragrans, & liquore pretioſo madida pererrabat: aureæ pinnulæ, pharetra ex auro, & ſagittæ aureis pennis ad impetum effictæ, circa humeros ſonabant, mutua laſcivia tremulum reſultantes; oneraverat ſiniſtram arcus corneus, dexteram, fax igne coruſco ſplendida.

Quis

Quis inter tot arma ſævientium Cupidinum ſine ictu ab ipſo ſpectaculo & ſcena remeaſſet domum? Quidquid in contrarium nuditatis amatores ingerant, juvant nos ornamenta, & ipſe habitus cultior multum addit ad formam.

Inde mali labes, noſtraque injuria gentis.

Hoc telum fuit quod Nometum Acigniorum præfectum fixit, huic ille cultus animam abſtulit, crines emptitii ſervitutem fecere, vultuſque fucis blandior dedit audaciam jam per ſe ſatis impudenti ſuas flammas ad oſtentationem traducere. Non habet verecundiam qui inverecundum Cupidinem ſuſcepit hoſpitio; non enim putat ſe peccare, quoniam ſui incendii habet authorem Deum. Paſſim itaque regnant amatores. & ſine timore Orphei ſacra colunt. Quod ſi atrocitate legum, & vigiliis judicum, vindicaretur ſcelus, otioſi juvenes aut ſupplicii metu abſtraherētur à culpa, aut aliis exemplo eſſent quam funeſtum foret ultra fœminas peccare, quas in ſodalitium noſtrum Natura dedit ne periret.

Ac primo ingredientē theatrum, Platonico dogmate invitavit me, actiones verbaque omnia ad corporis elegantiam metiri; pulchritudini favere Gratias, & moroſiora quælibet Numina currere in auxilium formoſorum. Deinde, ut intellexit me totum penſum peregiſſe, extra ſcenam non reluctantem in ſecretum traxit, tabellaſque ſerico filo obſeratas condidit in puerilem ſinum, mentitus in his natum ſub manum carmen in laudem meam ſcriptum; cæterum amoris nefandi indicia continebant.

Nondum inſidias ſenſeram, itaque inter nolle & velle, qui mos eſt virginum, ſubducebam importunam manum, cum ipſa colluctatio accendit pereuntis deſiderium; dicunt enim ab ipſa rixa Amorem vires ſumere. Vtitur occaſione ſolitudinis Nometus, & poſtquam oculis libidine marcidis ſuper faciem meam diu hæſit, forti amplexu corpus meum miſit in obſequium ſui; addidit petulantia verba, intempeſtivum murmur, crebra

oſcula,

oſcula, petulantes geſtus, & quidquid impatientiam Veneris notat. Iamque pauliſper inguinum laciniam removerat, officium corporis extorſurus, cum ego ad tantum nefas exhorrens exclamo in auxilium, nuſquam infamiam paſſurus.

Commodum inter altercandum ſodalium aures verberavere voces querulæ, fit concurſus, relaxantur clauſtra, & januæ repagula ad primum impetum dirupta admiſere venientes, ſed inter inquiſitionem clamoris evaſit futurus ille corporis prædator. Quid facerem? domum peto, patris genua complector, & per Naturæ jura, per ubertim cadentes lacrymas, per familiæ decus, & innocentiam deprecantis, de vindicta ſollicitudini meæ ſolatium poſco. Statim rumor percrebuit, veniſſe exitioſum Acigniis diem, eumque orbi univerſo lætum & ſalutarem. Sævit vulgus, & ad novum ſpectaculum converſis omnium animis, ædes undique vacuantur, complentur roſtra patenſque Curia populi frequentia laborat. Iamque ſublimi ſuggeſtu multo magiſtratu reſidente, produxit me in mediam orcheſtram pater, & illo ore quo ſæpenumero plebis furorem compeſcuerat ita declamavit in Acignios.

Scitote P. C. hoderna mala quæ me infeliciter premunt imminere capitibus veſtris, & familias veſtras pari contumelia reſpicere. Clauſum eſt Acigniorum malignitati non mihi tantum ſed & urbi univerſæ ad antiquam libertatem ſuum iter. Quare magis congruit, ſingulos vos & univerſos pro ſalute veſtra ſerio providere, ne ſceleratiſſimi homines tot damnatæ libidinis ſtupra commiſerint impune. Perierunt omnia, ubi quidquid potentia ſuadet, indulgentia permittit. Vnum hoc communes miſerias ſolatur, quod diu non perdurat imperium quod multorum damno exercetur. Faveat quantum voluerit Fortuna, rumpet plurimorum metus odioſam felicitatem, & quod à ſingulis fieri non potuit, teretur per turbam. Vivunt etiam nunc alieni raptores honoris, & ſaginati beneficiis quæ nos ipſi largiter

injecimus, uxoribus liberisque noſtris inhiant. Miſcetur in unum utriuſque ſexus cupido, & jam poſt habito fœminarum pudore, nova luxuria litant averſæ Veneri, & formoſiuſculorum adoleſcentum pudicitiæ attentantes, multos Pigiciacis ſacris initiant. Taceo Ralladevii, Rillarvii, Naimurdi & aliorum notiſſimas ſcortationes; ultra calamitatem publicam pungit me domeſticum malum. Hic filius, qui propter, me, fletu madens, adſtat, in ſe unum ſenſus meos trahit, & animum alioquin boni publici ſuperſtitioſum amatorem, ſanguinisproximitate prævertitur. Expectatis ut palam faciam inique tentatum ſcelus? deſint ſenectuti meæ verba quibus nefas coarguam: ab hac epiſtola (porrexit epiſtolam quam ad me pro carmine ſcripſerat Nometus) laſcive obſignata, cauſæ meæ ſumite argumentum; ſatis illa pro me loquetur, dum Nometum nefarii ſceleris reum à ſua manu damnabit.

Cum iſto fine ſermonis, reſolvit vincula amatorias tabellas non ſine luxu ſub ſecretum tenentia, & altiori quã antea voce, quod ſequitur legit.

NOMETVS DAPHNIDI S.

VStrina tua major eſt flammis Cupidinis, enimvero te diſſimilem Veneris filio fecerunt Fata inter vos nihil convenit, niſi quodæque formoſi ſine delectu ſpectantium pectoribus paſſim & ubique atrox movetis incendium. Sed ille ſævus Deus aliis ignem ſuſcitat, tu tibi. Numquam Amori contigit amari: te vero amant quos amare torques, nec fugit ille, quem figis, ſed delectatur vulnere ſuo, & ab ictu tuo gaudet perire. Moriar ſi quod ſentio, ſcio; adeo fel tuum, mel eſt: & illi flammei oculi tui, ex occulto dulce lædunt. Hoc unum te tamen efflictim deprecor, ne mortalis hominis illius obſequium faſtidias, qui pro te paratus aſſari, omnem alium cultum ponit in faſtidio. Vale.

Interim ſævire vulgus, & injuriæ atrocitate in ſeditio-

seditionem ferri, ebullit murmur, & inconcinnæ voces vario fremitu rostra feriunt. Cum ille qui senatui præerat, postquam mutuis susurris à circumstante magistratu suffragia excepit, jusso silentio, prætextu noctis adventantis in crastinum diem causam distulit. Ah, quam securus est, quisquis nocere potest ! istæ induciæ Acigniorum potentiæ suffragantur ? istis, impunitum manet scelus, & liberum iter reo ad fugam relinquitur? Vsus est judicum benignitate Nometus, & per tenebras elapsus eripuit se pœnæ. Quærite nunc qua parte terrarum Iustitia regnet ! cum in illa urbe in qua major Divorum turba sibi domiciliũ selegit, judices in facinus non modo consentiant, sed & in auxilium facinorosorum impias sententias & senatusconsulta sceleratissima pronuncient! Quicunque ab hominibus justitiam expectat, nescit à quo tempore Themis ascenderit cœlum. Nimirum, humana fragilitas ut inclinat in vitium, ita in gratiam vitiosorum inique clementiam induit, & nunquam severius insanit, quam cum dicendum est in probitatem.

Hæc res bonos omnes movit, qui etiamsi se non norint, exercent tamen amicitiam conciliante virtute. Solus pater inter manifesta scelera seculi immotus restat, & illo animo quo fœlicitatem solebat accipere, eodem infamiam familiæ suæ sustinet, & à causa sua ad patientiam respicit. Neque defuerunt Poëtæ qui in istos judices scriberent. Cæterum è tot carminibus unica satyra venit in hanc manum, quam assidue mecum porto, quamque hæc argentea pyxis, huic collo suspensa, & à furto vendicat, & ab injuria temporis tenuissimam papyrum surripit: in qua sint licet plures versus, non dubito tamen quin omnes placeant. Iam pyxidem veluti cistam secretorum Palladis capacem Daphnis revelaverat, jam explicaverat chartam, jam satyræ lectionem inceperat, cum Tamias: Et quæso te Daphnis absiste conviciis quibus insanum carmen judices nostros lacerat, quos commune Eleutheriæ

malum mille criminibus damnavit ab eo die quo magistratus & clavus latior ad licitationem venerunt. Cum & habeam quæ de Nometo tuo referam, & pati nequeam contumelias quas insolens poëta in parentes meos invenit, dum in omnes Theompolitanos senatores malo temperamento vitia digerit & ministrat, ne fervidus stylus aliquem videatur omisisse non confossum.

Nuper cum in illa urbe forem in qua Rhodanus novissimos Araris fluctus præcipitatis aquis frangens subtrahit nomen nobilissimo amni, & à bibliopela quærerem librum, quo Garassus umbram Paschasii misere premens, in clarissimi viri monimenta jaculatur fulmen, quod statim deficit authoris invalentia, & argumenti fœditate, intravit mecum bibliothecam scholasticus, qui Petronii Arbitri satyricon peteret. Miratus inquisitionem nobilis pueri, petii ab illo quibus præceptoribus instrueretur tam teneris annis & tantæ formæ? Ad hæc ille, Dubia, inquit, & languida Philosophia invenit tandem validam soliditatem, & in hodiernos homines tam altum penetravit, ut jam antiquam animorum noctem clarissimis facibus resolverint. Summum mirandæ scientiæ, reciprocus masculorum amor! quo quondam Orpheus muliebres blanditias, & imperfectam libidinem abdicavit. Hujus doctrinæ memorant authorem Iovem, qui Iunone contempta in plumatam aquilam mutatus durum oris cornu intrivit Ganymedis ori, & petulante lingua osculum fixit melius ave. Apollo deinde contemptam philosophiam coëgit recalescere ex integro, & resumere impetum fractum omissumque, dum spretis Daphnidis ignibus in Hyacinthi vultibus exarsit. Invidere Dii philosopho, & amicum necavere. Inde deserta habitanti, tristes diræque noctes in memoria amissi pueri vigilatæ, & mala vita æternitatis munere pejor. Taceo Heroas illos, Herculem, Agamemnona. Achillem, Alexandrum, & alios, quibus ista scientia plus ipsis imperiis placuit! Quid putas Socratem fecisse?

fecisse? quid Platonem? quibus Philosophi immortalitatem suam debent, dum rigidam hactenus scientiam certis legibus vinxere, & raram in amicitiis fidem consolidavere mortalitati, animosque agrestes certis formaverunt praeceptis ad bene beateque vivendum. Quantus de prioris sinu Alcybiades surrexit, robore, virtute, ingenio? Qualis à posterioris amplexu Phaedrus ille, cujus nomine libros suos nobilitavit. Et ut caeteros omittam philosophos qui mentes hominum ad perversa degenerantes ad virtutem reduxere, unus Arbiter instar mihi omnium! ne me putes inepte quaesisse quem diligo. Hic pro Aristotele in Acigniorum scholis hodie legitur, interpretatur laudatur; non temere & ubique (neque enim omnes ad hoc genus exercitationis accedunt) sed inter privatos parietes selecti ad audiendum adolescentes, quos facile ingenium & formosum corpus ad omnes humanitatis leges detorquent. Et si me nondum nosti, Philolophus sum. Plerumque enim solers gymnasiarcha pueris adhuc nascentibus induit philosophiam, & adolescentes juvenibus mixtos eadem vivendi regulà componit. Nomen gymnasiarchae ubique locorum celebratur, adeo eum luxuria sua manifestum fecit. Nometum appellant. Homo ille quidem rigidi vultus, & corporis obesi: ceterum inter Acignios amore puerorum, & professione venerabilis doctrinae notissimus. Hinc Philosophorum ordinem triplicem statuit, audientium, profitentium, docentium: quorum tria exempla in uno Petronio putat imitanda. Pueros & adolescentes, quos in auditorum numerum reponit, ad Gytonis mores instruit: In eo laudans officiosam pueritiam, cum se servilibus inquinaret obsequiis ut fratri suo placeret. Patientiam, qua viderat sine murmure Quartillae Circesque concubitus. Audaciam, qua cum virgine luserat. Generositatem, precesque, & lacrymas quibus Ascylti, Eucolpii, & Eumolpi fregerat iram, discordiam sedaverat. Blanditias, quibus cum offensis redi-

bat in gratiam. Formam, qua excæcaverat nautas. Mollitiem, & nequitias, & quidquid ephebos ad patiendum gestientes commendat amatoribus. Iuvenes & agere & pati doctos, Ascylton & Eucolpion imitari jubet, & profiteri virtutes quas olim in cinædis & exoletis antiquitas rudis vitia putabat. Et primum in his fortitudinem extollit, qua dispositis ad præliandum gradibus currebant ad mortem, nisi intervenisset Gyton. Mox constantiam qua mutationem & injurias fratris sustinuerunt. Sagacitatem præterea, qua tuniculam recuperavere, simulque vitaverunt judicem, & leges quas grassatores nocturni timebant. Humimilitatem tandem Eucolpii qua defectus suos apud Circem excusavit. Seniores vero quos magisterium decorat, ad Eumolpi vitam reformat: Simulationem in eo commendans, qua ubi de usu formosorum mentio incidisset excandescebat severa tristitia, neque violari aures suas sinebat impudico sermone. Subtilitatem, qua Pergamensi puero gaudium extorsit. Sapientiam, qua populi contumelias & missos in se lapides contempsit. Robur, quo in insula M. Mannicii concursus iratæ familiæ, & hospitum armatorum impetus retudit candelabro. Solertiam, qua serviles notas, ingenuis vultibus inscripsit. Eloquentiam, qua Licæ & Triphænæ furorem compescuit. Facilitatem, qua mendacia & inveniebat, & promebat. Prudentiam, qua & conjugii damnationem laudabat, & pœnas uxoratorum. Solertiam, qua personam principis viri sustinebat, & divitis, & sapientis: donec cumulatus ingentibus divitiis illuderet Crotoniensibus.

Sic apud Orpheotelestas omnes virtutes invenit, quibus melior Philosophia constat; legesque in Petronio, & præcepta, & exempla salutaris scientiæ.

Inde Celtarum, Cretensium, & Chalcidensium philosophorū legitima in fœminas odia magnis encomiis noster Nometus celebrat. Melius quidem fecisse Thracas qui ulciscentes Orphei necem stigma-

ſtigmata mulierum frontibus inuſſerunt. Spartanos, Romanoſque maſculam Venerem coluiſſe. Ludos bene celebratos apud Megarenſes in Dioclis puerorum amatoris honorem. Multa per ſacram Thebanorum cohortem feliciſſime geſta. Athenienſes libertatem ſuam Harmodio & Ariſtogitoni debere: Agrigentinos, Charitoni, & Melanippo quos idcirco fortunatos Delius dixit, quod cultores & duces fuiſſent divinæ & optabilis amicitiæ. Solos Tyrannos vetuiſſe puerorum amorem, quia virtutes odiſſent. Meruiſſe ſtatuas & ſua templa, Cratinum, Argynnum, Antinoum. Hinc cum Zenone Cittienſi concludit, Amorem ejuſmodi Deum eſſe, liberalitatis, amicitiæ, concordiæ largitorem, & procuratorem: auxiliatorem in his quæ ad Rerumpublicarum, & Imperiorum ſalutem pertinent. Fortem, eloquentem, & prudentem. Vnde & illi ſtatua una cum Pallade, Mercurio, & Hercule in Academia & gymnaſiis. Eundem vitiorum hoſtem, virtutum hoſpitem, formoſiſſimum, omnipotentem: ſine quo nec Mundus eſſet, neq; ſtaret. Inventorem legum, morum præceptorem, & diſciplinarum; per quem & vitæ tranquillitas quæritur, & mortis timor adimitur. Fæminas, imperfectum animal, ſecludi ab iſtis bonis, quæ eo citius petentibus occurrunt, arctiuſque adhærent, quo perfectior eſt quiſquis ad tantam Philoſophiam enititur pervenire. Viros indignos nomine ſuo, ubi muliebribus blanditiis permittunt ſe, & inquinantur amplexibus; cum ad eum finem nati ſint, ut ad meliora ſemper ſuſpirent, gaudeant æqualibus, inferiores contemnant. Neque ſolum pulchritudinem corporis expetendam, ſed & animorum quos ſapientia plurimis dotibus feliciter aſperſit. In hac formarum mixtura habitare ſummum mortalitatis bonum, quod vel amans ingerit amato, vel amatus amatori, vel in reciproca ſpirituum communicatione nutritque & accendit corporum contrectatio: juxta illud antiquorum dictum, Inter amicos omnia communia.

Cum hæc ingenti volubilitate verborum ſcholaſticus effudiſſet; Et ut video, inquam, multum etiam impubes profeciſti, qui tam alte, tam perſpicue novæ Philoſophię partes enumeras, & declamatorio ſtylo nihil omittis eorum quæ hactenus inauditum ſapientiæ ſtudium commendant. Minime, inquit ille; utinam maturius ingenium meum ad tantam diſciplinam miſiſſem, quæ eo blandius nos delectat quo pauciores tot virtutum oblectamento delectantur. Totum quidem tam puer, tam formoſus & quidquid volueris addere abſolvi ſatyricon, hoc eſt Philoſophiam: ſed adhuc me decipit carmen, & Heliconis aſperitas terret qua ſcientia noſtra ſuſtinetur: neque enim unquam melius ducitur Amor quam Apollinis manu ad loca pura & innocentia, quæ Dii habitant, & mortales in quorum pectora noſtrum ſapientiæ ſtudium influxit. Vix dixeris quam facile Poëtæ ingenii ſui viribus ad magnas ſpes pervenerint, & niſi Eumolpus tentaſſet verſum, nunquam illum Eucolpius audiviſſet, adoraſſet Triphæna, aut Crotonienſes ceu miraculum ſapientiæ ſpectaſſent, & tot ephebi attoniti ad auſteritatem rigidi vultus ſua corpora ſummiſiſſent imperanti. Iam vero quæ in publico ſpecies, quæ veneratio? coire populum & circumfundi, & accipere affectum quemcunque juſſerit: ſive ille Tragicus iterum capiat Trojam, aut civile bellum heroicus canat, ceu ſudat Lyrico, aut mordeat epigrammate. Vnde non mirum ſi Muſas & Gratias comitari Cupidinem Heſiodus ſcribat, & Pauſias redimitum lauro & cythariſantem pingat. Si enim ab Amoris oculis detraxeris velum, putabitur eſſe Apollo; aut iſte Amor, ſi illud flammeis luminibus applicaveris. Quid enim aliud magis amantes facit, quam Poëſis? aut Poëtas, quam Amor? Orpheus, Sappho, Ovidius, Catullus, & alii quod vivunt, quod leguntur, quod laudantur, Amori debent, ſicut iſte quod celebratur Poëtis: adeo provide & prudenter æqualem æquali, impube-

rem

rem impuberi Deum Deo necessitas conjunxit, ut mutuis egentes auxiliis, nunquam nisi mutua & in reciproca concordia perdurent. Hoc jamdudum Nometus sciebat, qui postquam totam Philosophiam expedivit, statim scholasticos suos ad licentiam carminum detrusit, implevitque auditorum pectora pulcherrimo Musarum furore. Nam præter Eumolpi versus sua ingenuitate fluentes, etiam Petronii fragmenta notis instruxit, descenditque ad Cathalecta, hærentique & attonito similis hodie à nobis petiit sensum distichi; quem si dederis, adorabo te: nam & illud totam scholam in incerto detinet, & ille qui invenerit, solidum amplexum accipiet à magistro. Cum me Oedipum jactassem, sumpto libro invitavit ad lectionem, tam abstrusi ut putabat carminis. Hoc erat:

Dum loquor, una mihi peccatur littera, nam T,
P, dico semper, blæsaque lingua mihi est.

Paravi, inquam, multo dilucidius epigramma, à quo hujus distichi lucem facilius eripias quam Prometheus olim ignem de cœlo.

Susceptus nuper superis Acignius oris,
In Ganymedais vultibus omnis erat.
Altum stertebant consumptis Numina mensis,
Et positis circum secubuere thoris.
Non est passus Amor prima mala tadia noctis,
In teneris pueri clunibus inguen agit.
Vt sensit non esse Iovem puer, excutit illum,
Fit sonus, illatis ignibus acta patent.
Hunc pradicantem Lethaas misit ad undas
Iupiter, ut Stygium rumpat amore Deum.

Contraxit Scholasticus frontem, & ô clamat mendacium mendacissimum! nunquam enim Acignius pervenit in cœlum: sed cum in Capitolio per Pontifices inter alia Gephyriorum numina nuncuparetur, recusavit divinitatem, & ante oculos spectantium cum via sacra (qua quondam Claudius Imperator visus est ire ad Deos) traheretur in altum, ipse sua sponte delapsus ab aëre, humanas voluptates prætulit immortalitatis bo-

nis. Remunerabo te nisi fastidis totidem versibus, ne aut tu ingrato possis beneficium exprobrare, aut ego non probare quæ dico.

Quod ruit è prima cælorum Acignius arce,
Non fuit hoc sortis, sed pietatis opus.
Dum pietas decepta, Deos, & sidera donat,
Fit pius, & superas sponte recusat opes.
Impius ante obitum, pius est post funera, cælo
Decidit, & casu noluit esse Deus.
Quantum humilis simplexque fuit, data sidera temnit,
Et non concesso maluit esse solo.
Roma cave, nostrum cælis qui pratulit orbem,
Romanum mavult quam Iovis imperium.

Risu excepimus Tamiæ de scholastico narrationem; cum Botris veluti lymphatico percussus morbo, se extra tugurium Daphnidis misit, & cum silentio incepit præire sequentes: eo truculentior, quo & Acigniorum scelera tolerare non poterat, & timebat Onosandri potentiam quam extra Eleutheriam risurus erat, si illum Dii in aliena terra servatum vellent, & nos nihil omitteremus ab officio, & sacramento quod nos una vinxerat.

Declinabat Sol diem, cadentibusq; radiis summa montium libabat instabili fulgore. Proxime antrum fecerat Natura eo aspectu, ut crederes inde erupturam Sibyllam, quæ quondam Æneæ posteris fatum fecit. Vertex in præceps positus mox casurus putabatur: Hunc densum vimen tegebat, & inter caducitatem veteris saxi uberes aquæ volvabantur, quas gramen excipiebat, tam lento strepitu, ut ne cadere quidem eas putares. Intus tenebræ sepulcralibus formidabiliores, nisi quod in intimo secessu apparebat exiguū lumen, & inter fragmenta rupis, vivum cadaver.

Hærebamus ante aditum speluncæ horrore noctis, & novitate rei stupidi: cum sese exeruit homo senex, humano major; gracile corpus, & adeo decrepito squalore incultum, ut tacitis concatenationibus singula membra moveri viderentur. Testudineos & vacillantes gradus sustentabat ba-

bat baculo: triſtis vultus, oculique ſulcatis per ætatem genis, diſco, quo fingunt olim Hiacynthum cecidiſſe, grandiores: ſpiſſa barba & ea illuvie obſita, ut inter album & nigrum eſſet. Os deductum, apertæ nares & muſco horridæ: glabrum caput; tota denique corporis compages quaſi ſignum pictum in pariete ad terrorem puerorum. Quis fuerit, & quid dixerit, accipite.

Novi jamdudum (inquit) quibus tempeſtatibus acti, reliquiſtis mare, quod hi ſoli navigant, quos humana caducitas delectat, & ſervitutis exitiale jugum. Fœlices animæ; quæ fucis relictis, ultra humanitatis leges præoccupaſtis cælum, & in Deorum beatitudinem ante mortem veniſtis. Enimvero metuunt omnes, & nullus eſt qui verum ſciat, niſi qui ſeipſum negligit. Parum eſt minas ferre; prævertiſtis ſupplicia, & tormenta velut exhibita in theatralem ſcenam riſiſtis. O liberi liberalium artium liberi, qui eas animas quas dudum precarias inter aliena vitia traxiſtis, parati eſtis in extremo anhelitu morientis libertatis exhalare: ô conſtantia: plures hodie Hiſpane nominantur, pauci Gallice reſtitiſtis: Ingredimini penetrale iſtud, & ſecretis meis participes futura diſcite.

Divinum putabamus, & ſi falcem habuiſſet, erat in animis mirantium pro vetere Saturno venerari, niſi quod fabulis non credimus. Cæterum colore eodem quo nos viderat, placido vultu, quieto pectore, non tumultuarie ut Bacchantes & Deliaci, poſtquam baculo quem gerebat rupit funem quo ſuſtinebatur lapis qui latum ſpeculum tegebat, in quo plures imagines videbantur; ſic ad nos.

Omnis anima Dei filia cœlos habitat, ſciens eorum omnium quæ hic, & apud ſuperos ſunt: mox corpori incluſa, in capacitate organorum languet. Tepet in pueritia, oppreſſa contrario calore: in adoleſcentia, per ratiocinationem eniteſcit: in virilitate, creſcit per judicium: in ſenectute, per prudentiam emicat: poſt ſenectutem tandem,

tandem, seipsam reminiscitur, & excusso servitutis humanæ jugo, quo minus corpori debet, eo excelsior fertur per aëra, & quidquid ubique fit uno instanti pernicitate sua videt. Hinc illæ frequentes in decrepitis vaticinationes. Etenim spiritus promptior est, quo tardiora membra, & carnis titillatio est. At præter ista quæ mihi cum ejusdem ætatis hominibus communia sunt, ipsa solitudo & silentium, à quibus Monasonis nomen mihi restat, alas addidere ad futurorum cognitionem, quam per repræsentationem earum rerum quæ passim aguntur, ex isto quod videtis VERITATIS speculo, accipio.

Anus mulier, quam hic cernitis longo morbo & ætate macilentam in lecto jacere, in cujus salutem aliquot medici pharmaca miscent, GALLIA est, cujus membra per diversas seditiones distracta antiquum robur videntur amisisse, & Proserpinam expectare, quæ jam sua vetustate cadentes crines impavida secet. Aliquot regna fœlicitas loci tutata est: multa gentis robur in sublime erexit: sunt quæ prudentia in consiliis servavit: Alia opibus suis debent quod perdurant: nec desunt quæ senectutem Fortunæ beneficio retineant. Nimirum ab externis ruinis surgunt imperia: primis duobus sæculis adolescunt, totidē crescunt, totidem integre & cum gloria servantur, septima & octava ætate labant, nona & decima fatiscunt, cadunt, pereunt, & cinis est, ubi Troja fuit. Pauca excessere mille annos, & illa sine decore, frigidis viribus, pigro situ, & quotidie novis doloribus aggeratos dolores ad ultimum spiritum ferentia. Subitum Mortis venenum est, nihil stabile quod in Mundo, nec perpetuū quidquid mortalium luminibus videtur. Hispania augetur ambitione & constantia. Roma quod claves hodie etiam habet, facit superstitio. Reliqua omnia dehiscunt in Europa, & singulis paucæ Olympiades restant pro termino. Italiæ principes timore vinciuntur. Veneti vicinis propugnaculis coërcentur, Cotzii paupertate, Subalpini sangui-

nis

nis proximitate domantur. Rheti largitionem sequuntur, rupturi fœdus ad Hispanici auri fulgorem. Belgæ hostili exercitu teruntur indies; pavet Anglia; Germania discors in præda est. His omnibus inhiat Hispanus, & brevi, si Deus sinat, franget. Fatum est in partibus illis. At promptior Galliæ ruina imminet, florentissimum regnum, & nisi quod viribus suis rumpitur super alia duraturum.

Hactenus evitata favore Deum pericula & successus, historicis relinquo, sola mihi de futuris cura, ut & quæ prævideo sciatis, & tantum Imperii corpus naufragio & sepulturæ detrahatis: Sin minus, idem vos æquor fluctibus mergat, ne patriæ vestræ dedecori superstites servitutem, quam fugitis, inveniatis.

Dudum est à quo Hispanus peregrina libidine ad furorem usque æstuat, obliviscitur Ibericarum formarum, & in una Gallia patentibus voti suspirat. Nihil auro efficacius, præsertim in amore, ubi & Cupido aureus nominatur & aurea Venus. Vsus est communi amantium remedio, & pecuniis per servos & ancillas matronæ vetulæ attentavit pudicitiam. Major pars corrupta cessit juvenis petitoris dolis, & ipsi quorum tutelæ Gallia committitur proditores veteris castitatis vendunt dominæ secreta, & suis inimici, hostium amici fiunt. Adeo in exitium nostrum feroces sumus, degeneres fidelitatis antiquæ, & corruptione sæculi ad omne scelus parati. Hinc domesticæ exasperationes, & inter potentiores dissidia, cum alii pro libertate pugnarent, alii privatis commodis publicam utilitatem postponentes in patriam suam arma tollerent.

Neque tum exciderant omnium animi, restabant sublimia ingenia quæ nullo pretio delinita sustentabant deficientem Galliam, donec gliscente adulatione, & timore mortis deterrerentur. Minima turba & ea fugitiva rixata diu cum incommodis suis callum per injurias duxit, & adhuc infracta malis de genu pugnat. Multi ad vir-

tutem

tutem nati ne pauperes eſſe cogerentur deſeruere naturam. Aliqui quia probi eſſe non poterant, ſequuti ſunt perverſitatem, & in commune malum juravere. Illos ambitio ad magiſtratus evexit, quoniam per ſcelus compendiaria via eſt ad honores, longa & ardua virtuti. Iſtos ad avaritiam impulit Larium neceſſitas. Hos pauperis nobilitatis titulus, & gloria proavorum hæreditatibus major, Poſtuertæ addixerunt. Plures pugnandi aviditas, & incerta vitæ ſecuritas, armavere in regnum, ut certius & citius perirent; cum ab his qui res imperii adminiſtrabant, ne ſperare quidem ſtrenuo militi fas eſſet, beneficium quo glorioſis vulneribus poſſet mederi. Omnes in diem vivunt, & ſtipendiis ſuis exuti cum nihil accipiant, rapere coguntur.

Iam vero reducite oculos ad ſpeculum, & tricipitem iſtum Geryona qui ægrotanti Galliæ medici pallio tectus aſſidet, curioſe contemplemini. Ille eſt, qui tot ſanguiſorbas adhibuit ægrotæ venis, ut ſine ſanguine membra reſtent, ſimulatis medicaminibus vexata ad deſperationem ſalutis. Ille, ille eſt, qui in propoſitum veſtrum accenditur, & Veritatem foras migrare juſſit, quæ vos aliquando cultores ſui numinis inſulæ ſuæ longis peregrinationibus feſſos excipiet.

Ecce autem naſcitur Hercules, & victor tot laborum, fautorem Hiſpaniæ Geryona clava cædit. O ineluctabilis Fatorum vis, ô fœcundum germen ad ſpem noſtram natum, o reſtituta libertas, & brevi, favente tanto principi fortuna, ab exilio reverſa Veritas, & ſedibus ſuis reſtituta! Quid igitur patrio ſanguine cruentamus manus? quid paucorum crimina innocentum punimus ſuppliciis? Quorſum bella civilia & prætextu religionis impune patratæ cædes ad barbarorum etiam ſatietatem? Societas Gallica fornicationi ſimillima eſt fatiſcit detracto lapide, & in unius aut paucorum nece volvitur in ruinam. Cur non ſuccurrimus vicinis, & facta concordia in peregrinos iras tranſmittimus? cum ſciamus noſtrorum cruo-

rem in nos verti, & illum saluti suæ male consulere qui proximi vitæ non consuluit.

Hinc Geryon innocenti gladio & nunquam evaginato quasi Iupiter alter funestum tonat. Hûc ingens corona nobilium & popularium cingit, à quibus veluti rerum author & naturæ tam crebris precibus in favorem supplicantium vocatur, ut & templa vacua sint, ædes publicæ non secus ac in pestilentia desertæ, & ipsæ celebres olim curiæ, sine voce, destitutæ potestate sua serviant alienis imperiis.

Eia quis percussor pessime authoritate sua utenti manum præbet? quis eversorem Galliæ humi sternit,& Plutoni consecratum mactat? Herculem video clavæ suæ pondere monstrum umbris immolantem, tollite Galli victorem, canite Pæana Galli, & conservatorem vestrum rapite ad triumphum. Rideat jam fortunam Virtus, interque sacros lares, & ultra Pyreneos montes eniteat, tanto acrior, quanto suppliciis & opprobriis fuerit amplius fatigata.

Hæc ut dixit, lassi sua senectute poplites reliquere membra, animus quoque vacuum calore corpus in conspectu nostro reliquit. Dubitantibus nobis quo hypogæo fatis functum conderemus, supervenit adolescens figulea lagena & pera quæstuariis cibis turgida onustus. Qui postquam levibus suspiriis mortuum prosequutus est, tam constanter peroravit ut nec ipsi Dii æquiore animo mortalium casus ferant quam iste sustinebat senis expirationem.

Vitio, inquit, gentis humanæ ad improvisa deficitis, vultibus ad marmoris tincturam pavidis consideratis novos casus, & veluti monstro turbati qui sitis vix recordamini. Scitote igitur me hic favore Deum venisse, ut & ægris mentibus solatium adferrem, & vacuis jejunio corporibus precariis ciborum reliquiis auxiliarer. Quid timore supervacuo exulceratis pectus, & noctem deducitis inter lacrymas & stuporem? Omnes eodem cogimur, sed plures alieno ictu

mortem

tem, puellarum animi: rescribit regi, & Monasonem rogat ut epistolam suam ad Protagonem perferat, quæ de nuptiis loquebatur. Erat autem ejusmodi.

LVCILLA PROTAGONI S.

Laus minima est decepisse puellam, nunquam fortuna tua aut gloria crescet ab Amoris ludibriis. Si vis uxorem, habes mę longa tibi obsequii laude cognitam. Sin minus, fugiam ego à vultu tuo, ut per meam absentiam oblivium mei te sequatur. Deforme nomen est amicæ, prævaluit jam atrox fama, & nisi me ad thalamũ tuum vocas, vocabo te ad tumulum meum. Vale.

Postquam legit Protagon ambitionem mulieris hæsit aliquandiu. Mox conversus ad Monasonem; Abeat, inquit, insolens mulier, ruptum est vinculum quod me illi ligabat, & quoniam dulce numen meum sustinere non potuit, discat perferre contrarium.

Tunc Monason cælibis vitæ incommoda argumentis pluribus regi demonstravit: eo illum inter hominis loco esse, ut quidquid fuerit acturus singulos tangat. Seligendam quidem uxorem quæ legitimis amplexibus vagum amorem retineat, det liberos se & conjuge suo dignos. Inter nobilitatem vetustissimi regni plures fœminas aspirare ad tantum matrimonium, quarum omnium quæcunque semel degustaverit imperium, alienaturum à principe insolentia sua subditorum animos. Nunquam bene universis Gallis imperaturam quæ inter mediocritatem Penatium vix duabus aut tribus ancillulis etiam male imperaverit. Diverso ambitu ardere principes fœminas; virginesque, pudicitiam, modestiam, majestatem, & pulcritudinem, cum maximis dotibus ab omnibus Europæ partibus allaturas. Seligeret modo quam vellet: has scilicet regni fortuna dignas, quæ præter probatos mores ab ipsis cunis didicere quid esset imperium. Oblivisceretur interim

Lucillam ſuam, & cæteras formas, quarum corpora lex illi eadem ſubdebat, quæ regni Gallici habenas tradiderat.

His monitis ad novas curas accingitur Protagon, dedignatuſque reſcribere Lucillæ, ſe ipſum conſulit quam ab exteris regnis in partem regni & curarum ſuarum deduceret..Iam Lucilla Protagonis animum à ſe alienatum ſenſerat, fraudeque Monaſonis comperta, iram ſuam conſulebat qua ratione ulciſceretur injuriam. Deſideriis noſtris quæcunque illa ſint præſto ſunt ſtudia & miniſtri, ſceleribus aliena ingenia accommodantur; nimirum certa ſunt tum veneficis, tum percuſſoribus præmia; ſola virtus ſine pretio eſt.

Erat quidam Pantomorphus miſcendis venenis; falſis accuſationibus ſtruendis, necandis per ferrum hominibus æque ſolers: hujus opem cum Lucilla mercari deſtinaviſſet, amore ſimul & iracundia ferox, ſcripſit ad eum litteras, per quas Monaſonis vita veluti ſubhaſtabatur, nullum niſi ſceleratum emptorem repertura. Dudum me pater meus Lucillæ tradiderat, longa illius cum Protagone familiaritate adductus in ſpem maximæ fortunæ, quæ nunquam niſi fælicibus apparet. Creduntur mihi ſcriptæ ad Pantomorphum litteræ, neque enim habebat Lucilla inter famulantes liberos quem præ me diligeret. Vix ædes reliqueram neſcio quomodo etiam errore meo ſævus, occurrit mihi Monaſon, & poſtquam in celeritatem meam inquiſivit, lenocinantibus verbis fregit fidelem pertinaciam, extorſitque à manu mea ſecretas dominæ litteras. Ille ut ſibi parari inſidias cognovit, exuit ſub honoribus laborantem nobilitatem, & ſibi deinceps victurus, vocavit me in ſodalitium ſuum. Verebatur Protagonis cum Lucilla redintegrationem, ſciens iram in amoribus flammas augere, & fœminas vindictæ appetentes ubi ſemel conſenſere in unius mortem, eadem contumacia ad ſepulchrum uſque deferri, nec unquam parcere illis quos ſemel timuere. Ah! quam honeſta res eſt paupertas

tas læta ! quam nubilis fulgor eorum qui reges ſequuntur ! Ridiculum eſt mortali inter tot vanitatum ludibria perpetuam fœlicitatem expectare; vocant nos undique in amplexum ſuum moleſtiæ, & inter delicias ſemper aliquid ſævi nos ſtrangulat. Nulli contingunt magna bona & diuturna. Ridet fatum quos ſubito evexit, & ſi non miſereatur rapit. Pertinax eſt qui non cedit fortis ſuppliciis, neque eam excuſat quæ perpetuo movetur. Habemus ſolatia miſeriarum noſtrarum illius inconſtantiam, & quod ad omnes injurias naſcentes exponimur.

Vixdum ſecretum hoc ſpeluncæ ſilentium ingreſſi eramus, cum Protagon conciliatus Lucillæ ſuis quoque incommodis lætabatur, præſentium cupidine accenſus, & oblivione amicitiæ qua nuper Monaſon gloriabatur etiam in illius damnum velox. Inimica magnæ potentiæ res eſt, nimius ergà dominos amor, & nulli miſerius vivunt, quam qui maxime regum ſuorum non modo incolumitati ſed & gloriæ ſtudent. Quæritur ad omnia tormenta Monaſon, non quia peccaverat, ſed quia expediviſſet peccaſſe. Nimirum omnes hodie Cares ſumus, & veteris conditionis obliti, degeneres majorum libertatis ſponte noſtra depoſuimus Gallicam licentiam. Iam ſuperſtitio objiciebatur abſenti Monaſoni, jam ille damnabatur odii in illud imperium cujus tranquillitatis partem ſuo ſanguine fecerat, jam philtris traxiſſe regem in amicitiam ſuam dicebatur, objiciebanturq; ejuſmodi alia ſcelera, quę quondam virtutes fuiſſent. At Monaſon ſua conſcientia ſecurus ridebat atrocitatem famæ, & nihil aliud Deos rogabat quam quod fœlicitati Protagonis arbitrabatur conducere. Vtpote cui flebile fuiſſet deſerere tot per annos continuum vitæ ordinem, finemq; ſuum novis ſimul veſtigiis & motibus polluere. Excuſabat velocium Cupdinum motus, & nihil minus querebatur quam exilium ſuum.

Interim rediere priores animi Protagoni, reminiſcitur Monaſonis prudentiæ, fidelitatis, roboris,

Nimirum præsentem virtutem odimus, ardemus in absentem! O acies, o fulgor! nictant ad illius aspectum mortalium palpebræ, & oculi veluti radiis æstuantis solis tacti, triste putant lumen, quod ubi amotum est videre gestiunt. Debebat hoc patriæ officium Monason, ut Protagone justis nuptiis vincto, regiam familiam generosa conjuge, mox liberis augeret. Nec mora exerit caput è latebris, acceptamque ab Etruscis Reginam thalamo Protagonis locat, primo partu Clodovæum Galliis daturam. Hoc, & aliis beneficiis obligatum regnum reliquit, priscaque solitudine lætus jamdudum cavit ne novis aulæ incendiis implicaretur.

Pronus erat ad vesperam proxime præteritus dies, cum Monason repentino somnio turbatus insolitum excussit torporem, & magna voce appellavit me in opem suam. Tandem ut ægre proximo gramini incubuit, sudore manu deterso, Iamdiu (inquit) Philesitære sumus experti, quos fœtus mentes criminibus gravidæ in manus obstetricantis invidiæ mitterent, quo aculeo foderent incautos, qua fraude & insidiis circumvenirent eos quibus palam blandiuntur. Cecidit Tolmites ejus perfidia quem sibi amicum credebat, & vix placide quiescit Ajacis umbra in hoc concussi regni motu. Desiderabimur aliquando etiam à pessimis, ubi Parcæ suo ictu imperaverint mori. Ibo inter hæc obviam morti pervertenti ordinem naturæ, & minorem fratrem major annis sequar. At postquam Iovi liberatori, & Proserpinæ libavero, suadeo, Philesitære, ne spem tuam desperatione dones. Venient verarum virium viri in defensionem tuam, & illa turba Veritatis affecla te cum Pinotidio in tutelam suam accipiet. Illa sapientiæ præceptis animos tuos componet, illa blandiloquo monitu severos mores mitigabit, & innato jampridem in vitia odio à conscientia tua indefessam probitatem extorquebit. Incipe itaque eorum providere receptui, quos præceptores habiturus es, & à proximorum hortula-

norum liberalitate quære convivium peregrinantibus.

Hæc ultima ad me Monasonis verba fuere, neque ego dubito quin singula eveniant, cum à præsentia vestra in partem jam Veritatis inquiram. Omittite itaque pavorem, & sine funeris sumptu, sine pompa, mortuo subvenite, vacuum animo corpus tralatitia humanitate tumulaturi. Prævisum exitum fortiter tolerate, ne constantiam defuncti impatientia vestra maculetis. Relinquite Præficis commendatitios fletus, cum sciatis verum dolorem lacrymis indicere ne cadant, & egesta muliebriter suspiria detrahere de generosissimi ducis laudibus. Vocant ad se Dii quos amant, subtrahuntque eos hominibus, ut & nomen eorum ab oblivione vindicent, & permittant eos à cœlo securos inquirere in laudes & præconia sua, & patientiam nostram.

Igitur composuimus tumulo Monasonis corpus, & lapidibus quos solos crudelis fortuna fugitivis reliquerat aggessimus sepulcrum. Iam manes ultimum proclamati in Elysio fruebantur fama sui, jam ad solitas operas reducti modestis vultibus desiderium tegebamus absentis. Vt enim solet discussis imbribus redire pristinus ętheri nitor, sic fletu detumescente nova tranquillitas roseum colorem revocavit in genas, quem nuper pallor mœstitiæ comes expulerat. Nimirum nmbræ fœlices tranquillitatem amant animorum, quoniam ipsæ in tranquillo sunt, delectat illas ex alto bona nostra respicere: cæterum illæ nobis nusquam condolent, quoniam beatitudini contraria est condolentia.

Commodum, multiformes dapes fecerant Hecates cœnam, hinc placentarum lautæ reliquæ oneraverant terram, inde frusta secundarii panis, cum vetusto caseo, & nucibus & castaneis pæne moretum fecerant. Hac omnes copia lætati destruebamus congestos temere cibos, cum colonus quidam furtive speluncam nostram ingressus ad Philesitærum sic ait, Plures Monasonis

æquitatem ante has fores operiuntur, nam & nostri illius beneficiis ad servitutem usque devincti tanti hominis famam ultra miraculum posuerũt, unde hodie quasi ad sacrarium Veritatis immixti plebejis, rusticisque, nobiles ad illius tribunal ab omni terrarum parte studiosa celebritate congregantur, malis suis, & jurgiis à divino Monasonis ore remedium petituri. Laudata Philesitærus clientum frequentia, proclamabis, inquit, Monasonem nobilitatem animi deduxisse in cœlum quod longa probitate vivens meruerat, mecum tamen esse juvenes qui occupare possint vacuũ Themidis sedile, orbisque totius discordias certo judicio componere. Abierat rusticus: neque Philesitærus expectavit invitationem audientium, sed lætissima fronte antecessit curiositatem nostram. Quoties (inquit) Diana cursum suum æquali semper invectione perfecit, junctisque cornibus reparavit orbem, toties Monason circumfusa villicanorum multitudine cinctus varios casus audiebat, & è Veritatis speculo quid decerneret accipiebat. Quisquis enim ante ora veteris cavernæ sedens judicaturus oppositum sibi consulit speculum, certissima lege mendacium à veritate secernit. Quippe in eo verissimi vultus, habitusque loquentium accuratius exploranti referuntur, exuunt omnes mutuatam personam, & ementitos cultus ponũnt. Cæterum suus color veracibus permanet, quem confundit mendacium, & fuligine teterrima maculat in speciem Mauri. At glacies speculi puro fulgore nitida imitatur tranquillitatem maris, ubi Veritas fabulis obtegitur, & velut ventis undique cessantibus tacita silet. Quod si levibus mendaciis verax narratio coinquinetur, differtur aliquantulum serenitas, & exiguis nubibus speculi candor obducitur, donec iterum erumpat Veritas, quæ sicut flabris spirantis Zephyri impurum aërem, & pestiferam contagionem suaveolenti flatu depellat. Restat, ut judicem sortiamur, qui expectationi confusæ multitudinis respondeat, & constanti judicio admirationem

tionem mortalium simul trahat, & sequatur Monasonis famam.

Necdum finierat, cum Tamias inclinavit in electionem meam, & quamvis ignorantiam timidissima deprecatione damnarem, accessere ad illius sententiam cæteri, simulque consensere in authoritatem meam. Dum efferor sodalium manibus, dum propter puteal Libonis componor, dum mihi saxea sedes pro sella curuli paratur, dum Veritatis speculum ante oculos vicina in nocte figitur, & cavetur ne prima & male fida umbra speluncæ dicturis secretum detegat: memineris (inquit ad me Daphnis) ô Alitophile Prætoriæ gravitatis, ut & tardo sermone ascititiam hodiernorum judicum majestatem possis testari, & insolentem severitatem vibranti supercilio fingere. Ista, plures judices fecere, quam scientiæ aut probitas; quarum illi consuetudinem eo insolentius ejuravere, quo jactantius æquitatem mentiuntur, aut sanctitatem profitentur in publicum.

At ego veritus ne coeuntium clientum animi longiore mora solverētur ad confusum murmur, eriperentque mihi impatientia sua libertatem ex præscripto judicandi, tacui ad querelam Daphnidis, ut & alienis querelis me permitterem, & operam meam litigantibus addicerem gratis.

Vix pro tribunali sederam, cum juvenis rusticus ad eum quem manu ducebat. Heus, inquit, commilito, cavesis ne dicentem interturbes, nam & tu crassis auribus, & tarditate loquutionis jampridem meruisti ut taceres. Tum alter, At tu ne absurdâ mentiendo narrationis veritatem inani fraude jugules, nam & amitteret oratio leporem suum, & ab una lite veluti ab hydra litium mille capita succrescerent. Isto accepto responso, subjecit alter, Viderit cui contentionis nostræ judicium permissum est, ne contumaci corde respuat orationem in speciem Græcanicæ fabulæ compositam: quam tamen si bonis oculis & aure fideli exceperit, inveniet omnia, licet

primo supra captum cogitationis humanæ ardua videantur factu facilia, auditu grata, eruditione plena.

In Arvernia qua collibus asperioribus assurgit, ursus & asinus, hic calce, ille unguibus infesti, in mutua vulnera sæviebant. Forte viator tam immanes feras miseratus ad extremum vitæ periculum ferali bello deduci: Avete (exclamat quo maximo poterat nisu) fortissimi Martis clientes, & generosæ bestiæ, ad imperium etiam hominum lætis sideribus advocatæ: horret animus contemplando fortitudinem qua libentius lethiferos ictus corporibus excipitis quam aurum alii utraque manu. Nec me putetis huc sine causa venisse; fœdus inter nos perpetuum sanciturus. Ad hæc quieverunt bellaces feræ, & reductis in suam gratiam superciliis, hinc asinus prævalidæ juventa, inde ursus suis unguibus fidens placati audiebant consulentem.

Sic ubi stelliferum linquens Cyllenius axem
Per totum descendit avum, cognata reponunt
Numina funereas iras, tristemque remittit
Quisque metum, bellique sui medicamine viso
Miratur virgam, quæ vincula ferre leonem
Cogit, & imbelli tygres albescere rictu.

Neque ille tardavit reliqua adhortationis suæ pertexere. Postquam, inquit, Doromisus Fortunæ Iliensis templum deseruit, omnia in deterius mutata artes hominesque sine mercede reliquere. Suffectus est in illius antistitis locum tardissimus equus; Tasticium vocant. Hic grato hinnitu quos meliore vultu Fortuna respexit salutat, & gazæ regiæ malus administratot non nisi bestiis felicitatem ostendit. Nam neque thesauros sibi commissos gloriosis militibus, aut probis judicibus dispensat, utpote qui stoliditati suæ male conveniant: sed è sylvis, stabulisque, & stercore eligit bruta sibi simillima, quæ in contumelium Bellonæ & Apollinis deducat ad divitias & honores. Quid vetat & vos ad hunc beatorum umerum adoptari, cum cætera animalia mem-

brorum

brorum fortitudine præcellatis? Hoc dicto ingressus in horrorem vicinæ sylvæ ursum asinumque reliquit magnis cogitationibus spes suas ad ambitionem torquentes. Tandem inter utrumque convenit, ut asinus per villas, oppida, & urbes ursum suo tergo deferret, hac novitate stipes aliquot æreas argenteasque in mutuum subsidium aggesturi: ea conditione, si ursus ad fortunam festinans expectatas opes à Tasticio acciperet, ut in asini quoque lucrum æqua pars cederet. Itaque aggrediuntur iter quod ad Eleutheriam ducebat. Ac ut primum stetere propter Ligeris aquas qui præcipiti cursu instabilem volvit arenam, & incerto alveo spaciosas planicies percurrit, metu horridi imminentium calamitatum omen putavere occursum irati Dei, qui tum etiam vicinorum terras sua colluvie deterebat. Neque ego, inquit asinus, ominibus crediderim qui interest infelicibus an fluctus absorbeant perituros? An melius nos excipient terræ si fatorum acerbitas peregrinis indixerit mori? saltem crurum longis voluminibus ligatos, juncta mors feret, umbrasque felices uno cymbæ tractu portitor Charon Elysiis reddet, ubi magni spiritus bestiæ laureta, & victricibus palmis loca consita obambulant, & à Plutonis imperio summotæ inter amoris leges & delicias melioris naturæ indulgent immortali genio. Aude aliquid natalitiis tuis dignum: nam aut necesse habes cum insaniente furere, aut malo augurio detentus frangere propositi constantiam, & audaciam tuam subita verecundia destruendo, priscas latebras repetere, ubi lento otio saginatus damnes primam ambitionem. Nihil te morari debet; magnanimi est adlatrantes Scyllas contemnere, & exemplo Lunæ quæ dispendiis Phæbi lucet nocturnos canes irridere. Et ecce nihil aliud expecto quam communionem periculi, imo præcedo te, & si me vectorem non fastidis, mihi Ligeris pro Hellesponto erit, asinus tibi pro ariete, forsan in Eleutheria Colchidem inveniemus, & in æ-

de ſacra Fortunæ Ilienſis, vellus aureum.

Incredibile dictu qua audacia bonum ſocium urſus ſuperaſcenderit, qua levitate ſeſſorem per rapida fluenta minacis fluvii aſinus vexerit, quo impetu cavatas prioribus ungulis undas fregerit, quam molliter crura in ulteriorem ripam repoſuerit. At poſteaquam de fluctibus extulit ſe pæne ad necem laceratus unguibus urſi (qui ne arietem ſuum inter undas novus Phrixus dereſeret, fortibus uncis adhæſerat aſini tergo) vulnera fortunarum ingentium prænuntia exiſtimans, nihil de ſævitia ſeſſoris conqueſtus, ne alter exprobraret ignaviam, fortiter caſus ſuos toleravit.

Inter hæc auſis ulterius progredi omnia ex ſpe proveniunt, agreſtes oppidaniq; deſertis velut in ſolitudine ædibus, intentis ad lætum ſpectaculum. animis, variis muneribus onerant urſigeruli dorſum, gratis aſino ponderibus, qui ad miraculum ſimul incedebat & theſaurum.

Ad iſtum modum à ſingulis aliquid corradentes Eleutheriam, mox Ilium perveniunt, ubi largiore quæſtu gravati, & fœcunda accretione læti pinigero diverſorio ſe ſuaque bona comміſerunt. Vt intellexit ſtabularius cauſam quæ utrumque ad ampliſſimam urbem vocaverat, delectatus novorum hoſpitum contubernio in hæc prope verba cœpit.

Noviſſimis temporibus quando Protagon per mortalitatem commeabat, patebat in honores merentibus via: nam & Doromiſus artes amabat, & ſimilitudine morum Protagoni gratus malebat emere ingenia quam corpora. At hodie qui regnat Geryon ſimul atque præfecit ærario non ſuo Taſticium, oſtendit noluiſſe Virtutem auri gravitate onerari, aut inquinari ſordibus male cumulatæ pecuniæ, quæ homines ſcarabæis ſimiles facit, quos ſimi guſtatus vitiat. Quicunque igitur ad ſumma vota properant, ut inter cultores Fortunæ reperiant locum, ad illud tantum ſtudium ſeſe applicant ut ſentiantur ſe nihil ſcire. Hoc præceptores, hoc parentes liberos do-

cent;

cent; & si quando ignorantiæ fortior natura repugnat, otio & præmaturis voluptatibus sepeliunt incautos, & magnos spiritus per se ad æternitatem assurgentes instabili divitiarum fulgore præ cludunt; existimantes in eo summam doctrinæ consistere, ubi elementarius juvenis infideli lectura literas in syllabas, syllabas in verba coagmentat, aut componit. His stat in templi sui limine felicitas, & ultro blandiente nutu in osculum ignavos pariter & stolidos applicat. Plerique inter mortales diversis ætatibus ante fores templi Fortunæ liberalis præcepta chartis mandant, serviuntque bestiis, quibus pro manibus pedes, pro digitis obtusæ ungulæ dudum fecere ut scribere nescirent. Nam in collegium sacerdotum qui dant operam sacris inconstantis Deæ, muli tantum, asini, equi, & boves ascribuntur: feras quippe non patiuntur tam mansueta animalia, sed eas ad bellicas dignitates servant, & supervacuos honores supra summum cum sideribus elementum micantes.

Pro Fortuna in sublimitate aræ stat monstrum ferocius Ægeo, qui centum ensibus minabatur Iovi cum Titanes affectarent cœlum. Huic pedes sex diversis motibus instabiles, ita ut facile hinc detrudi posset si aliquis inveniretur quem fatigaret vita ad desiderium laudabilis exitus. Totidem manus vario gestu accipiunt ingentia munera, aut exigua concedunt. Multi nobiles confusa vestium permistione deformati in speciem pumilionum quos annuo prælio grues infestant, aut errantes Geryonis pedes ad stabilitatem componunt, aut podicem lambunt novissima exoneratione ventris fœdatum; simulque cum excrementis aurum liquatum combibunt, neque enim aliud metallum calidus stomachus sustinet & concoquit. Multi à sura pendent, à tibiis alii; beatiores de genibus expectant crepitum defluvii aurei præcursorem. Nunquam scilicet grata expectantibus tempestas erumpit nisi ante collisæ nubes dulce personaverint.

His

Hic ubi placatur supplicantium precibus, concutit triceps caput, & statim in orantis sinum tænia serica neptunii coloris descendit. At quod signum Tasticius paululum in pedes assurgens, priorum crurum vinculis implicat exornatum, aurasque hinnitibus crebris pulsans, aut cum vacuas sedes occupare imperat, aut è templi tholo inter fartim pendentia nobilitatis insignia rapere equestrem torquem qui solus nobiles bestias facit, atque illo vincire collum quod melius ad scalas gemonias, & deforme bustum, plutonius funis strangularet.

Finierat diversitor, & jam nox altior suaserat somnos, cæterique sub eodem tecto quieti se reposuerant: neque tamen cum alii hospites altum sterterent, sollicitæ bestiæ membra lassitudine fessa lecto permisere. Damnabant Auroræ moras, & Lathmo tenebris ultra Cimmerias inhorrente abdicabant diem, quod tamdiu inter rubentis Deæ amplexum Cephalus retineretur. Longum est omne compendium, & tardum omne momentum sperantibus: ipsæque voluptates timentur ab his quos cupido, & desiderium expectati eventus ad impatientiam obligat. Neque longe lux aberat, mota est Aurora sollicitudine bestiarum. Præluxerat jubar, & ingentem Phœbum ab undis Hispanæ Doridos eduxerat. Quis, inclamat ursus, stabuli fores janitor absolvit? summus dies est; etiamnum tacent cardines, & nullus est qui januas reseret? Vbi chlænici, sartores, lacernarii, subucularii, solearii? Accurrit ad illius imperium numerosa familia: hic, præpeditum multiplici penna pileum imponit capiti immanis feræ; ille, carbasum æqualibus spiris & sinubus rotundum ornamentum collo aptat: alii caligas conchyliatas, holoberum thoracem, ensem balteum, tibialia, periscelidas, calceos, palliumque è purpura bis cocta auro intertextum induunt.

At parte ex alia generosa stirpis asello
Auribus è geminis circum cava tempora pendent

Auri

Auro durata phalera, cui plurimus ore
Ostri fulgor abit, fulvum sub dentibus aurum
Manditur, & rigidi gemmis micuere tapetes
Instrati dorso, non fortius athera lustrant
Solis equi, quando fraternas languida flammas
Luna fugit, mergitque vadis luctantia contra
Sidera, & immenso condit sua lumina Ponto.

Itur ad constitutum templum sequentibus mercenariis satellitibus, cum fœcepopuli prosequentis conducititiam pompam; quæ ubi pulvinaribus sese intulit, ursus humi projectus adoravit Geryonis statuam, & votum quod spes incitabat per tot pericula constanter servatum fortunæ tanti numinis persolvit.

Per te ego fœcundiores Amaltheo cornu dexteras, per Danaës imbrem deprecor, per messes aureas, per tot exempla felicitatis quæ ubertim circa pedes tuos repullulant; patere bestiam in hoc tuo sacrario subsistere, & inter tot famulantium greges ursum numerari, qui rictu cruento nihil nisi invidentium tuæ gloriæ cædes despumabit, &, quod hic apud vos nobiles multum æstimari intelligo, qui per fas & nefas iram tuam vindicabit etiam innocentum suppliciis.

Numquam humanior fuit Geryon; continuo cærulea fascia evolavit in supplicantis sinum. Sensit ursus divinæ providentiæ beatitudinem, & illico equestri torque donatus deseruit testudinem templi, novis honoribus tumens, & ab innocentia sylvarum voluptate levissimi muneris corruptus, in superbiam & insolescentem fastum degenerans.

Dum hæc agebantur, asinus è spatiosa porticu contemplabatur scribarum veloces manus, qui sedentes in atrio, Fortunæ præmia variis voluminibus inserebant; & alia omnia, qualia omnino diversitor descripserat. Invitatus locorum splendore, & prolectante spe optimæ hæreditatis quā jam tacitus devorabat, propius accessit; mox paulo fidentior, intra limen fani sese faciens, nixus posteriori genu, priore vero amplexatus aram, sic adpre-

ad precatur. Tu qui Parcarum fila, & imperia fatorum pro arbitrio regis, qui exemplo crescentis Iovis inter pastorum casas educatus parentum inopiam pæne sceptro mutasti, & nunc benefactorem Saturnum de cœlo deturbare cogitas; Tu qui libertatem hominum longa annorum præscriptione super animalia cætera superbientem exitiali servitio premis; Qui tot insignes bestias sub quarum onere circumjacentia tribunalia gemunt humanitati præfecisti: Veteris fœni & segnium carduorum cibo remoto affere me in aureum convivium tuum, & istis bestiis immanitate corporis, tum Arcadicis etiam grandiorem asinum, ascribe in cultorum tuorum gaudia, ad quæ non modo se favens Fortuna, sed & hominum quoque studium inclinat.

Non segnius dexter Geryon asini devotionem optata tænia comprobavit; assurgunt Fortunæ antistites, detractisque hyphippiis sacerdotium cum tribunali asino dari jubent: quod ubi per scribas publicis instrumentis relatum est, confusis ruditibus, mugitu, atque hinnitu antistitem novum salutavere, junctisque cum fide pectoribus, tumescentia palearibus pectora, & osculum simul miscuere.

Cæterum suis muneribus sors lassata (quæ nunquam magis clarescit quam per publicam aut privatam calamitatem, bonæ stabilitatis impotens) ursum ad graviores priscis miserias improba manu reduxit. Etenim sicut inanium spicarum cassi vertices per ventorum ludibria ubi semen amisere cœlum suo cacumine spectant, ingrata altitudine agricolarum simul studia & turbinum impetus deludentes: sic illi quos paupertas inter inutiles honores implicat, nullo divitiarum pondere gravati inferunt quidem sideribus caput, sed tam molesta dignitatis fulgore, & superflua magnorum nominum messe ut nihil aliud præter auras & infortunia redivivo ad miserias corde percipiant. Inde, plerique cum incommodis suis pertinaci modestia luctati, permittunt se com-

munibus

munibus vitiis, & vitam suam ad alienas injurias, & sicariorum officia præcipiti commodant. Hoc sensit ursus, quem familiarium rerum necessitas inter steriles nobilitatis titulos opem nuper vectoris expostulare coëgit; neque enim poterat longis jejuniis extenuatum corpus ad extremam necessitatem durare. Verum asinus mutato genere vitæ mutaverat mores: & quamvis aurum modio metiretur, malebat accipere, quam dare.

Querebatur ursus ruptam tam cito societatem, quam volebat leges semel contractam non aliter quam mutuo consensu resolvi. Eam conditionem qua vocaverat vectorem suum in partem sperati lucri si à Fortuna reciperetur, reciprocam intelligi, & tacite cautum ut asinus pari obligatione teneretur, si spes decepisset ambitionem suam, & ille vector asinus expectatam Fortunam occupasset.

Mirabar superficiem speculi pererrantes umbras, faciemque dicenti eamdem permanere, diverso tamen habitu, & vestibus longe aliis quam uterentur hi quos rusticitas ad stivam & boves damnat. Etenim de cæruleo serico per latus columba aurea discurrebat. Micabant circum simplicem avem aureæ quoque flammæ, quæ fluctus suos vario lapillorum colore crispaverant. Eodem insigni coruscabat notabile pallium in ea parte qua capulus argenteus ingentis gladii sinistram manum superbe suspendit. Hoc ludibrio mens attonita dum diversas species concipit pæne oblita est quod suggereret. Revocavi tandem spiritum ad tot miracula fugientem, & judicium velut ad Philadelphicam Pharon, aut Herus lucernam, in hanc sententiam decenter retorsi: videlicet, non teneri asinum pro socio, cujus servitium curasque cæca etiam Dea æquissima liberalitate donasset: lucra penes eum esse debere qui incertam fœlicitatem & nullo voto conceptam per certissima mala quæsivisset animis ad calamitatem obstinatis. Videri tamen tum demum

ad bo-

ad bonorum communionem vocandum ursum ab asino, si summitteret corpus asini obsequio, & pari viarum laborumque discrimine quo nuper fuerat exceptus, sustineret sessorem.

Tunc vero recepit intermissam orationem ille idem qui paulo ante loquebatur. Et, Per fidem (inquit) in conditionem bestiarum sincerum judicium fecisti. Nam cum inter has altercationes asinus ad Gephyrium nescio cur legaretur, promisit in ursi manum se omnia quæ à Gephyrio acciperet fidelissima sorte inter utrumque partiturũ, modo se tergo admitteret duraturo obsequio donec ad eam terram venissent quæ quondam erroribus Æneæ requiem posuerat. Etiam generosas mentes fortis melioris expromissio ad servitutem domat; omnia fiunt ut paupertas fugiatur: nec iste regii ordinis ursus recusavit extremum servitii genus quod in miserrimum canterium torquatum equitem ignominiosissima metamorphosi vertebat. Venalis est omnium vita, etiam eorum qui se à libertate vindicarunt: infamiam consuetudo sustulit. Neque dedignantur Sabæorum reges, ubi odorata messe camporum hilaritas exultat in fimeto consistere.

Cum ergo pars eorum qui asino serviebant præcessisset, ut diversoria in adventum celebris legati quam humane pararentur: Alii itineris impedimenta auream argenteamque suppellectilem, peristromata, mensas, lectos, & quidquid ad magnificum apparatum luxuria & ambitio invenere, mulis, plaustrisque inveherent: Nec deessent qui comitarentur insidentem urso legatum; Commodum, superatis Alpium jugis (ubi nives illudentes calori Solis frigore suo radiorum flammantium impetum retundunt) ad Rubiconem venere fluvium.

Qui Gallica certo
Limite ab Ausoniis disterminat arva colonis.
Tum latus in niveis fuscum deponit arenis
Vrsus, & obstantes infringit pectore lymphas.
Inde abit ulterius, mediique per aquora tantum

Torren-

Torrenis defert equitem, qui pallidus ora
Vertit ad oblatum littus, pedibusque recurvis
Vrsi terga premit. Stant circum brachia collo,
Cornea quæ duro devinxerat ungula cornu :
Succutiturque tamen, nec certo pondere fluctus
Sustinet : & membris victoris lubricus errant.
Quid faciat nescit. Multum post terga relictum
Fluminis, & totidem fallaces computat undas
Ante oculos, Tentat suprema pericula mortis
Evitare miser, flexisque utrinque lacertis,
Inter gannitus, vastum genitale natantis
Condidit in clunes, femori quo junctior esset,
Hæreretque magis : rabidoque hac addidit ore.
Hi tibi sint fluctus multa pro Ligeris unda,
Proque tuo amplexu crura hæc, proque unguibus inguen,
Ausonius addisce pati nexusque jocosque,
Queis robustus Amor, queis gratia mascula forma,
Et melior Cypris fœlices ingerit ignes.

Interrupit dicentem adversarius qui hactenus tacuerat, tam blanda oris severitate, ut sævientibus Iove & Neptuno in varias tempestates posset indicere pacem. Noli, inquit, suggillare vitia mea, & inutili deprecatione exigere à judice invidiam. Iampridem litis hujus infamiam sustulit procera potentia. Sicut napelli aut aconiti flos lethalem torporem inter rosas & lilia perdit, sic inter suaveolentes divitias non invenit fœtens scelus supplicium. Quidquid supra nubes evexit Naturæ aut Fortunæ imperium, placide regnat, & quiescit; infra nocuum frendent fulmina, corrugat aëris frontem spissius cœlum, aut cum grandine lacrymas exprimit. Ista non tangunt Deos, quos humana superstitio timere. Quidquid Poimenarchi peccamus, castigat auri fulgor, & occupatæ per temidam mortalium pietatem vires, quibus etiam in animas iniquissima pœna sævimus. Non dedignabor mores meos ad censuram traducere, & summoto fabularum velo aperire scenam vitæ meæ. Statim reliquit rusticas vestes, ingens pallium cum purpurea tunica defluxerat in pedes, perasoque capiti imposito, & compositis

pofitis circa pectus fericis nodis qui de pileo tremulipendebant, poftquam expuit longa tuffi marcorem, omiffum fermonem fic retexuit.

Quod alter fub afini nomine lufit, tranfiit illud omne in partes meas. Illuxit nafcenti mihi peftiferum fidus, & contumacem ignorantiam animis ad fcientias obductis infevit. Sed nihil eft ab omni parte miferum. Pro folertia ingenii floridum corpus, & membrorum omnium gratia benevolentia fortis minor, quæ literarum gloriam pertinaci mendicitate vendens, eos tantum amat, quos folutum naturæ robur ad Mufarum & Apollinis odium reliquit. Hinc inexpectatus honor divinæ ad Gephyrium legationis, & fubitus in me Geryonis favor procacem ad opes aviditatem antecedens. Hinc fervile Philoceni officium, quod ab equite regio neceffitas, & anhelantes fub paupertatis pondere nobilitatis tituli extorferunt. Satis fub urfi fabula & perfona villici delituit: prodeat jam totus & fuus in theatrum, ut ante iftud Veritatis & Iuftitiæ facrarium agnofcat me indulgentiffimum patrem, feftinata adoptione præoccupantem Naturæ leges, & prodiga liberalitate parentales curas prævertentem. Nam cum ex Eleutheria difcederem, oneravi eum ingentibus donis, & ingratum juvenem ad partem lecti recepi, in his locis, in quibus olim Cæfar maluit occupare Imperium Mundi, quam relinquere. Nemo dixerit deformem rofam quia colorem fuum induerit à cruore infidiofæ matris Cupidinis, fic neque vituperaverit puerorum amorem quod ubique fœminæ fint. Nam neque corrumpit amabilem puerorum formam ufus, neque illud exoticum fcelus vitiat duras Naturæ leges quæ ultra Græciam utramque mafculum cupidinem truculenter fugavere.

Perit Gratiarum pulchritudo quando Vulcanus atra fuligine obfitus miniftras imperitantis fibi Veneris quærit ad amplexum, & nihil eft quod homines magis à beneficiis deterreat quam ingratus accipientis animus. Plures hic turbo de fub-

limitate

limitate Fortunæ discussit, quam ignavia, aut ignorantia. Non cessavi tamen immerentem amore simul & munere prosequi, pretia voluptatis externæ, quæ raro Eleutherianis nisi per insolentiam & crimen placet. Vt vero me Gephyrius pallio coccineo donavit, Flaminemque fecit Dialem: quæstuosissima quæque sacerdotia in Philoceni sinum congessi, quorum redditibus insolens inter nobiliores regni in laude & gloria vivit; cum apud eos divitiæ inter potentiam & virtutes numerentur. Deridet tamen alumnus infelix liberalitatem meam, præscriptosque ambitioni suæ fines superbissima temeritate contemnit. Petitque hanc purpuram (quæ de Regum imperiis disceptat) in auctionem & licitationem substerni. Vt hoc ultimo beneficio saginatus nomen meum traducat ad infamiam, & celeberrimam authoritatem per confragosa paupertatis præcipitia ad exemplum innocentis Hippolyti taceret.

Nullæ nubes exasperaverant splendorem speculi, & constans loquentis imago quidquid postremus dixerat demonstrabat à Veritate comprobari. Sed jam juraverat Philocenus in benefactoris obsequium, fidemque: exhortatione mea adductus ad aliquam rei familiaris curam, vitaturus deinceps prodigalitatis scopulos, ad quos plures juvenes impingunt quam cadaverosi senes in avaritiam.

Tum vero movit obstantem turbam validis pulsibus Acignius, & corpus inter frequentiam audientium impeditum velut è vinculis expediens celerrimo cursu sese intulit in os speluncæ, proculdubio præda insequentis militis horrendæ proceritatis, & qui pannucius totus nihil magis ostendebat præter ossa extuberantia quam gladium quem obducta ad crudelitatem fronte intentabat in Acignii latus, nisi rusticus æque laceris vestibus percussum fuste militem ad aliam pugnam revocasset: qui novam cædem videbatur facturus, nisi astantes respexissent ad pacem, &

impetus furiosorum repressissent: Non aliter æris sonus incitatos venantium clamore canes à morsu feræ reducens, sævire eos ultra latratum non sinit. Prior temperavit ab ira rusticus, & candida fame labra ad hanc querelam deduxit.

Vt in corpore invalidum membrum continuis fluxibus debilitatur, & in lacunam omnia purgamenta pestiferæ domus ingeruntur: sic nos quasi sentinæ & debilia regni membra contagione & morbis civilibus atterimur; mortuum mare sterile sibi! undas nobis inutiles summittimus alienis navibus, & ambitionem magnatum augemus nostra ruina. Vetat hyems prominere herbescentes segetes, aut obterit eas ingrata glacie, aut immoderatis imbribus annuo naufragio mergit. Gemmas quas in vitibus benigno flatu excitavit Zephyrus, nascentes urit Aquilo, vel adultas grando prosternit. Spes omnes nostras aut rubigo vitiat, aut Syrius consumit, aut venti proterunt, aut lues tabida corrupto cœli tractu enecat. Vt in domo vetere omnes lapides excidium minantur, & amnium cunctorum cursus ad Oceanum: sic nos innumeris malis affligunt mutationes temporum, & hominum ad aliena ingluvies cœli injuriis major. Pro crimine omni paupertas nondum satis extrema. Præter tributa & decimas quas injurii domini pro reditu habent, damnamur ad insolitas operas, & ad culturam alienæ glebæ inviti deducimur. Dum squallent pauca agrorum jugera, antiquum patrimonium, quod nondum omne perdiderunt avaritia pacis, & licentia belli. Sic nos misere servientium animæ ignobili morte deficimus, nec aliud effusi toties sudoris, sanguinisque pretium expectamus, quam virgas, secures, catastas, cruces, & alia pro dominorum ingeniis supplicia, quæ humana malignitas inferioribus intrivit.

Accedunt damnosa fœnora, quæ pecuniæ cumulandæ causa intulit ingeniosa nimium & solers in splendorem suum ambitio, quorum fœturis citius otiosi in civitatibus ditescunt, etiam

his quos

his quos cupido gloriæ, aut utilitas mercium ultra Herculis columnas advectarum rapuit ad aliquam fortunam :

Hæc usura vorax avidumque in tempora fœnus.

Post hæc, inæquali sorte exactiones crescunt, modo per capita, modo pro censu inferuntur, inveteratum malum, & quod in singulos dies fit robustius, dum speciosis nominibus venena ista teguntur, quibus minus vetus imperii ærarium quam paucorum qui male sub regibus regnant polluuntur arcæ : qui falsis titulis suam crudelitatem avaritiam, rapinas ; remedia, subsidia, vectigalia, & erogationes vocant : nota publicarum cladium nomina. Hinc fit, ut princeps pecuniis destitutus sine authoritate restet, quæ nunquam bene servatur, si desint Virtuti sua præmia, & militibus ex laboribus spes. Aurum enim in Republica idem est quod in humano corpore vitalis spiritus, quo cum sanguine egesto membra omnia in mortem patent. Tot in exercitu millia sub paupertate laborantia onus sunt & prædæ. Tum demum ærarium incuria & prodigalitate exhaustum per scelera supplendum est. Empti milites instabili in imperantes fide, ubi stipendiis fraudantur, feruntur in furorem : & si qui denique probi sint, illos contagione sua ad insaniam rapiunt. Nostra bona, quasi hostile spolium, vænumdantur. Fœlices qui gustavere tot mala, nondum autem fæcem omnem ebibere. Omnia sunt in bellis civilibus misera, sed nihil est miserius quam bene partis non posse frui. Gemunt percussi securi boves, & inexpletos diurno labore novalium sulcos implent cruore suo. Pelluntur oves à pastu, & nusquam redituris vestibus exuũtur jugulatæ. Relinquunt sub ipsis caulis dulces animas nutrices pauperis familiæ vaccæ, & ab uberibus suis lac extremum suffundunt. Cuncta deniq; velut pulcritudo floris matutini uno momento vanescunt, & nihil miserorum oculis superest ultra cinerem & favillas.

Quid non mortalia pectora cogis
Auri sacra fames, & amor sceleratus habendi?
Non tantum segetes alimentaque mitia poscunt
Ad jugulum gladiis, scrutantur viscera terræ,
Quasque recondidimus, Stygiisque admovimus umbris,
Effodiuntur opes, irritamenta malorum.

Nec iste miles tot damnis meis satiatus pepercit liberis: temperavit quidem à mucrone, sed tam improba humanitate ut spiritum adempto victu lento effugio tenuatum pejus solverent quam si eos ensis dedisset neci, Diis infernalibus votum. Vtinam tam in potestate mea esset acceptarum cladium oblivisci, quam tacere! vel si negaret recens dolor silentium, vita me infelix cum voce nihil profectura relinqueret! Similes sumus serpentibus quorum morsus torpent sub frigore; nos nostra imbecillitas arcet à nocendo, & nunquam nisi cum anima exertum aculeum relinquimus, quem aliena injuria in sui ultionem expressit.

Ad hæc miles. Quod, inquit, in cœlo primum mobile, hoc apud nos Acignius civilium motuum causa omnis & origo. Alii istius agitatione insaniunt, hic sua: nunquam cessaturus nisi Eleutheriam in ditionem Liphippi miserit. Etiam in sudu pacis grassatur inimicus ignis varia face, quæ flammas suas in plures species mutat, & multivago fulgore coruscans pro tempore colorem induit & cum tempore deponit. Iactamur interim civilium bellorum tempestatibus, & ut in irato mari fit, diversis flatibus turbarum seditionumque, quæ prudentibus eo apertius videntur, quo teguntur secretius. Neque enim moveri potest & contundi hoc imperium, nisi ante cives cum civibus concertarint, & sic defessi ac exsangues inhiantibus Iberis tradantur. Relinquo annorum præteritorum tristia monimenta, hoc luctuosissimo exemplo contentus quod me ad paupertatem duxit per eandem viam qua reliqui regni nobiles ad certissimum exitium inconsulto præcipitantur. Quid aliud Retiarius ad Gephyrium

rium missus legatione sua peregit, quam ut invicem bellaremus? Quid aliud Acignius cum Geryone, quam ut Eleutheria gignendis inimicitiis per se nimium fœcunda ignotæ potentiæ subderetur? Pudet referre aviditatem innocue prædantis ad quam nauseant etiam hi qui ignominiam consumpserunt. Hoc, quodcunque est, Acignius fecit; sive ille Geryonem ad odium vocare voluit, & Liphippum ad regnum: sive male quæsitæ potestatis fautor, maluit Eleutherianos perdere, quam servare. Verum est, aguntur bella istius ductu, & nondum tamen infamia pessimi excidii cessit in authorem. Per hunc, Geryon regnat; per hunc Geryonis parentes affinesque assequuntur periculorum præmia etiamsi periculis non affuerint. At reliqui magis inopia quam laboribus fessi in scelera ruunt, cumque videant interclusum sibi ad honores & divitias iter, credunt innocentibus aliquando licere nocentes esse. Hinc seditio, libido, sævitia, & quidquid privati hominis nomen supra principem elatum contumacibus in gloriam animis immittit; impatientes obsequii ubi eum imperare vident quem ad servitium & dedecus natura genuerat. Ab eo fonte ira & questus, & postquam non subvenitur, quisque sibi remedium quærit à licentia, ad quam facile ducuntur juvenes quos penuria à virtutibus sejunxit. Eos amici pariter & inimici per colonias, municipia, urbesque, atque oppida dispersos nunquam tuto excipiunt: spoliant, rapiunt, non sacro, non prophano abstinent: feruntur in omne nefas, cunctis obnoxii. Non enim habet legem necessitas, & jejunus stomachus, & corpus petitum sæpius telis, quod pestilentia & fames citius hoste corrumpit. Hæc si me (ô Alitophile) ab accusatione rustici non liberant; si nocens est, qui non sponte est nocens; si paupertati frænos imponitis quicunque aut auditores hic adstatis aut judices; si auxilia vitæ miseris militibus erepta, etiam merentibus denegatis; si vobis ignotum est,

Quid cade calentibus armis,
Quantum ira liceat, motusque quid audeat ensis,
Si vobis sceleris tanta est injuria nostri:
Mergite me fluctu, vel si suprema recusant
Fata moras, juvat hoc scrutari viscera ferro.

Demiserat in terram capulum, compositamque aciem gladii ad pectus tentabat, cum sic orsus est Acignius.

Quotquot orbis terrarum reges tenet, hos omnes Gephyrio subdidit religio, & fortuna in illius imperium obstinata. Metus, & terror & severitas, vincula sunt authoritatis, quam in omnes principes sparsam dudum agnovimus, exuta libertate, & adempto per inquisitiones loquendi audiendique commercio. Sic paulatim refracto pudoris claustro in populorum animos irrepsit adoratio Gephyrii, & eos in Imperatores armavit quibus audacia fuit recusare servitutem. Data deinde imperia, & immutato ordine naturæ Gephyriani ad externa sceptra vocati: inter quos etiam vetere instituto delectus fuit. Vt enim aquila pullorum generositatem experitur ad radios Solis: sic Gephyrius principes, prolem suam, si ad lumen religionis male fideli oculo connivеant, præcipitat è Solio regali, veluti adulterinos & degeneres. Vnde fit, ut ille plerunque in primogeniti jura succedat, cui reverentia major & constans in pàtrem obsequium. Et jamdiu est, à quo minorem natu Liphippum fratribus præposuit. Frangit nimirum naturæ leges paternus amor quem gratia filii, & pietas, & probi mores fecere. Fateor, vehemens olim fuit in Eleutheriam Gephyrii affectus: sed ut solent mobiles esse hominum voluntates, illius inclinatio in Liphippum cessit: pro quo laboramus, ut fractis per bella civilia Eleutherianis, irrumpat in florentissimum regnum Europæ caput, & si forti placeat post paulo umbilicus Ibericæ dominationis. Nec iste miles & rusticus quod querantur, habent, tot actos labores, tot damna passa: quos pro religione bellantes æternitas excipiet, & certissima feli-

ma felicitas, quæ tantum illis patet, quos ad utilitatem Liphippi, & Gephyrii nomen mors funerata est. Non sustinuit insolentiam Daphnis, sed Acignii intempestive mentientis vultum excussissima palma percussit: justisque injuriis incitatus, in alias quoque corporis partes sæviisset, nisi Acignius relicto inter manus verberantis pallio, per mediam turbam fugere cœpisset. Neque diu moratus Daphnis relictum pallium in militis faciem misit, hostile spolium. Sed & hic, ut justam rustici litigantis querelam leniret, abstinuit Acignii pallio, & reliquis permisit judicium.

Tunc Botris pro præcone agens, si qui, inquit, restant litigatores, hos universos & singulos ad hoc tribunal sisto. Nec mora vir quadragenarius ut apparebat, paululum semotus à turba, ejulans, ac dilanians impexos crines, ut ante me stetit, in hunc fere modum declamavit.

Quod adhuc spiro & vivo, fecit mendacium: quod hodie vobiscum mori gestiam, Veritas faciet. Intus est accusator qui me ad tribunal vestrum traxit. Lancinat me conscientia mea, & internas lites movens, petit à justitia vestra supplicium dignum criminibus meis. Cruentus ensis jã super impia cervice pendet. Omnia lacera sunt, perdita omnia, si semel semoverimus probitatem, & ab horrore imminentis necis subtraxerimus corpus alias pro Veritate moriturum. Neque ego à benignitate vestra licentiam dicendi deposcam. Licet enim magnitudo rei grandia verba detrahat, quibus deberem loqui, ipsa tamen historiæ novitate securus, judicio meo demerebor silentium.

Nondum Clodovæus Typhone percusso exuerat servitutem: nondum imperium Protagonis receperat: & jam tamen nuptiæ, jam prolis spes, & omnia futuræ regni fœlicitati accommoda: Circenses ludi, scenicæ artes, & loquacia per lationes & mutos motus tripudia. Inter quæ nobiliores Eleutherianorum equis invecti Sybariticam saltationem explicuere. Intentæ sublimioribus

palatii tectis nubes ſpatioſam aream tegebant: Pone feneſtram è qua ſpectabat cum conjuge ſua Clodovæus theatrum vacuum erat. Ac pſimo ſimulata fulmina cum ſtridore è ceraunoſcopio excuſſa: mox disjectæ nubes loco ſiderum varia lumina aperuere. E ſummo deinde perjactu verſatiles machinæ deſcendentes Venerem cum Cupidine ſuo, Gratiiſque, Polhymnia, ac Pallade, vacuo hactenus theatro tradidere. Nec mora acido cantu cœleſtis turba hoc verſu regni numina ſalutavit.

Nos veſtro famula jugo
Orbis quidquid habet congerimus Dea,
Et palmis tegimus thorum,
Quem non tempus edax deſtruet, aut ſequens
Ætas. Iam veniet cohors
Multa gente gravis, fertilibus comis
Excuſſura ferociam:
Qui Syrtes Libycas, qui Tanaim colunt,
Aut tigrim rapidum bibunt:
Parthique, atque Arabes, Æthiopes quoque,
Et Pœni fragili fide.
Hos nunc veſtra vocat copula, non mala
Veſtris abſtrahet imperis
Sortis ludibrium, non necis impetus.

Sequutus eſt cautionis dulcedinem tubarum ſtreperus clangor, & in hippodromum cum equitibus ſuis educti equi, revocantibus interim Parcis cantatrices Deas in ſuum theologium. Hinc Aſſyrius eques compoſitus in majeſtatem equum ſuum ad concordiam præcinentium tubarum regebat. Proxime laxatis frenis in ſpeciem pugnæ, volitabant Maurus, Medus, Parthus, Arabs. Non deerat equiti Perſico quem Tolmites, non Ibero quem Ajax, non Germano quem Enedrevus repræſentabant, gentilitius tumor; Scytha veloci actu percurrebat omnem aream. Tardum Suevus ititabat. Laſciviebat Gaditanus. Convolabat Syrus cum Turca. Finiebant agmen Græcus, Thrax, Polonus atque Italus: omnes ad eumdem concentum momentumque diverſis itineribus

neribus ad varias figuras revertentes, tam facili equorum recursu, ut putares universos agi ab eodem rectore. Diversas quippe singulorum actiones, motusque, sub iisdem indicationibus ultimus numerus terminabat.

Iamque humiles, jamque elati sublime videntur
Aera per vacuum ferri, atque assurgere in auras:
Nec mora, nec requies. At fulva nimbus arena
Tollitur, humescunt spumis, flatuque sequentum.:
Tantus amor laudum, tanta est victoria cura.

Tandem ad carceres suos revocati glomeratis gressibus equi, documentum spectantibus præbuere, generosum animal ideo socium hominis nominari, quod polleat ratione, Martis simul, & Musarum cupitor.

Hic finis saltationis Sybariticæ præbuit initium proditionis in Enedrevo; non aliter quam pestilens ventus civitatis minatur desolationem ubi ab excisione unius familiæ funestus incepit. Singuli eadem persona in qua saltaverant suas domos petiere, uno Ajace excepto, qui audito lucis propinquantis gallicinio in proximo angiportu quo reliquū noctis duceret elegit Timandræ domicilium. Erat illa nationis Iberæ, tam commendato sermone ut speciosissimam etiam formam extingueret mirabilis facundia: neque uxor erat Ajaci, nam & Monasonis soror quam justis nuptiis sibi junxerat nuper reliquerat vitam. Vt Enedrevus cui sola Ajacis gloria ad honores obstabat hominem contrarium fortunæ suæ vidit tensis dudum retibus implicatum, ad palatium recurrit, monetque regis oculum, (sic ille vocabatur qui stipatoribus corporis regii imperabat) infidum Ajacem eo cultu, quo Liphippi cultores uterentur, Timandram nocte intempesta petiisse; proculdubio insidias ab utroque in Clodovæum strui, nec aliud agi in tam scelerato colloquio, nisi ut Gallia Iberis in prædam caderet. Statim viri fortes qui pervigili custodia fores palatii servabant, irrumpunt in Timandræ domum, divellunt claustra, & resistentem insultantibus

Ajacem

Ajacem vario vulnere confodiunt. Includitur robori Timandra, & illi robusti latrones postquam ædium omnium secreta vestigavere ruptisque vestibus in quibus saltaverat, imaginem Liphippi inter thoracis suturas inveniunt, in ea parte, quam si viveret, concuteret cordis spirantis subsultus. Sed neque existebant qui Ajacis fidem labefactatam, corruptumve ad scelus pecuniis animum dicerent. Vnum illud mortuo objiciebatur, familiaritatem cum Timandra: imaginem Liphippi intra vestes inventam, & quod inter tot larvatos Iberico habitu visus esset in celeberrima saltatione. Cuncta, si abfuisset invidia, vix digna levi castigatione. Sed Enedrevus Typhonis gratia subnixus singula in deterius vertebat. Hinc inscio Clodovæo faucibus oblisis Timandra cum Ajacis cadavere deturbata in gemonias.

At Tolmites Monasonis frater exasperatus supplicio pro fratris, & imminentis exitii intelligens si negligeret bonam mortem, juravit se omnia potius toleraturum quam se summittere per execranda facinora quæsitæ Enedrevo fœlicitati. Potuisse eum per oscula & complexus insidias suas tegere, jampridem aulica consuetudine exercitum celare odium fallacibus blanditiis. Ajacem pridie quam necaretur cœnasse apud Enedrevum, post cœnam induisse Ibericas vestes, quibus per famulos suos Liphippi imaginem insuere potuit Enedrevus. Hactenus infractam fuisse Ajaci erga principem suum fidem, in eo virtutum & ingenuarum artium perfectam fuisse collectionem, inque cultas urbium insidias, incultarum villarum intaminatus affectus, & ingenium ad bona natum. Semper aliquid habere ex iniquo omnem necem jussam aut perpetratam de nocte, sine legibus, sine defensione. Neque jam dubium erat Enedrevi fraude interemptum Ajacem. Itaq; Tolmites spem in virtute sua ponens, & salutem in victoria, jubet me appellare Enedrevum ad singulare certamen. Assistebat ei Tarsias, qui dudum Typhonis voluntatem veneficio quæsierat; hic casum

casum eundem cum Enedrevo poposcit, deformi humanitatis jure, quod nos vitæ commodis sejunctos, ad idem genus mortis vocat. Ridebat uterque periculum ad quod ducebatur. Sed neque Enedrevus naturam suam exuerat, comi extrinsecus ingenio, & eo etiam jactantius generosiore quo facilius tegeret novæ fraudis destinationem. Ac primo Tolmitis quasi amici dextram complexatus, juravit se puris manibus ad invisum certamen accedere, malle tamen sontem existimari quam supplicem. Experiretur, si vellet, innocentiam loquentis; recepturum se arma in tutelam fidei suæ quoties provocanti placeret. Tum securior de facilitate credentis, addit amplexum, quo impeditus Tolmites certius caderet: quippe clam educto pugione Tolmitis transadigit latus, nihil ejusmodi in tanta ostentatione amicitiæ metuentis. Nec ille mortali vulnere accepto sine vindicta cecidit: irruit in Enedrevum, fortique ictu ensem evaginatum perfido pectori condidit. Statim expressere spiritum, & simul inter homines agere desierunt.

Ecce, dum in auxilium Tolmitis convolo, insequitur Tarsias, & à tergo incautum transverberat. Solutæ venæ egessere maximam partem vitalis spiritus, & nisi hyems frigida coagulasset per profundum patorem erumpentem sanguinem, pari cum Tolmite exitu lethæos tentassem fluctus, & Cerberi latratus audivissem.

Sic cochlea contis
Torta retorta gemens tardantia vina repellit
Quæ capiant laxo pendentia vimina labro,
Fit fluvius rubei laticis, quem lenta refundunt
Torcula supposito lacui: stagnantia donec
Munera Divorum desertis uva racemis
Comprimat, opposito molis qua mollius altas
Vimen agit rimas, quo Bacchi defluat imber.

Hic fortuitus casus pro medicina corporis fuit, & membrorum omnium ignavus torpor animi solatium. Tandem velut somno excitatus intelligo me Tulliano clausum. Dum vulnera mea obli-

gata, dum carcerem miror, dum surdis parietibus insidias Enedrevi detego, dum me indicio sceleris relictum conqueror, proxima grabatulo in quo jacebam janua tenui stridore reseratur. Intravit in cubiculú miles ignotus, & adducta poste, pessulisque firmata, silentium in hæc verba rupit.

Via unica est, Pinotidi, qua effugere potes alioquin inevitabile supplicium. Semper leges in duellatores armavere se atroci sævitia, sed illis nunc edicto Clodovæi exasperatis metuentior metus, cicutaque, & cruce mors violentior. Vt umbræ terminus lucis est initium, sic timoris excussio, libertatis. Nusquam bene liber est, qui robore tenetur. Aude aliquid animo tuo dignum, & spiritu meis monitibus excitato, subtrahe te à forcipibus jam capiti tuo imminentis Proserpinæ, & à Charontis cimba refer pedem. Certum est, fatales Parcæ undequaque imminent, sed fugienda est crudelitas, & tortor, & rota. Valet etiam apud posteros memoria honesti exitus, at omnis pœna manu carnificis publico spectaculo inflicta, semper aliquid habet ab ignominia. Neque me tibi implacabilem faciat quod Tarsiæ amicus sim: causa vestra separari non potest. cum in eadem nave tentetis acroceraunia, eadem vos Scylla, eadem Carybdis aut absorbebit, aut evomet. Quis in judicio innoceniam Tolmitis ab Enedrevi fraude sejunget? Quis Tarsiam percussorem dicet, absoluto Pinotidio? Veritas in judiciis nunquam nisi testibus quæritur; reliqua vana & reo nusquam profutura, maxime ubi generosioribus etiam exitium jus præscribit. Nemo miser mentiri recusabit, cui ex mendacio supererit spes. Hoc unicum iter est quod te ad salutem ducit. Finge ergo, male præviso Enedrevi & Tolmitis certamine accurrisse te, animos exulceratos ad amicitiam reducturus; cæterum, malo tuo fato invenisse in necem furentes, adeo ut te amicorum vulnera impedire volentem demerso per costas gladio capulo tenus prosternerent. Excipiet loquentem Tarsias, jurabitque

rabitque visa sibi fuisse terna cadavera, cum in eum locum venisset quo duellum inter Tolmitem & Enedrevum rumor popularis vulgaverat: nec potuisse uti animo suo ad amborum concordiam quando conatus suos antevertisset fatum, utroque jam mortalitate exuto. Cui judici videberis falsa dicere, verisimilia proferendo? eritne aliquis damnaturus jactatam amicitiam? quænam tam efferæ leges invenientur quæ supplicium bonis civibus inferant? nimirum peribis tu qui mortem contempsisti ne alii perirent. Iam libertas in arduo montis supercilio attollit signa, claroque tubæ sono ad osculum suum te vocat, I, erige te: & horrore carceris mortisque fugato restitue te tibi, & in spem melioris vitæ utili mendacio marcentem animum demulceto.

His dictis, reliquit cubiculum, & me sititorem liberatis in suas rationes traxit, quibus mitigati judices, me, Tarsiamque, per eandem mendacii januam incolumes dimisere.

Statim ab ipsa Pinotidii querela ignari Acignii irarum multa militum manu cingimur, quam offensus ducebat Acignius per sicarios Geryonis vindicaturus injuriam suam. Vndique stricti gladii comminabantur mortem. Cesserat omnis miseratio indignationi, & nihil inter tot imminentes neces certius ad salutem fuga. Primi omnium clientes manifestis ictibus attriti suo damno sensere quantis periculis Veritas quæreretur. Mox explicata latius pestis in socios meos grassata est varia clade. Quippe hostilium amorum diversitas diversum vulnus fecerat. Talis in Pirithoi nuptiis pugna fuit, ubi non una nece centauri cecidere. Et jam nescio quis immensi corporis miles vitam meam elato mucrone pretium sceleris sui petebat.: Deus, profecto Deus, divertit ictum & nondum Veritatis aris debitam victimam ad novissimum sacrificium servavit.

Commodum Acigniicrudelitatem aliquantulum evaseram, solus: nisi quod timor, & pallor, & trepidatio, & in fatigato per ardua montium

& lu-

& lubrica vallium corpore horror necis, nondum deſeruerant fugientem. Defecerat membrorum robur,& ceſpes in ignotis agris ad laſſitudinis ſolatium pone fluvium thorum fecerat. Aſſurgebant humili faſtigio ad dextram colles in quibus generoſiſſimis vinetis Bacchus triumphabat. Qua campus æquior, flaveſcebat meſſe ſpiſſiſſima Ceres : eo formoſior, quoniam à pluribus annis jejunium poſuerat quod olim indixerat raptus Proſerpinæ. Neque minore cultu fonticulos dulce manantes ſequebatur Flora, quæ florida veſte in ſuaviſſimam ſeſſionem nymphas invitabat.

Lucebat tertius poſt fugam meam veſper, & ut alter Hercules pluribus catenis attonitum facundia populú, ſic ille præcoci lumine ſequentia ſidera trahebat. Nec jam inſtabili face fulgebat Luna; coierant in orbem ſuum cornua, & ſine nubibus in ſpeciem dubiæ lucis coruſcabat. Neq; ſomnus dulcedine ſoporis inquietas palpebras gravabat, ſed eas ventorum ſuſurri, & foliorum motus ad perpetuas excubias aperiebat. Dum auſculto ſi quid ſolitudinem loquacitate ſua frangeret, & arrectis auribus ad omnem ſtrepitum vigilo : proximus ſonus pavidam mentem confudit. Donec inter virgulta enituit virgo, tam facili curſu, ut aut Camillam, aut Peneiam, aut Atalanta velocitate ſuperaret. Inſequebatur feſtinantem piſcator in ſenilem ætatem jam vergens, qui labore anhelo laſſitudinem poplitum ad victoriam corrigebat. Vt me aſpexit : Ne, inquit, quiſquis es, mendacem fœminam ſine pœna permittas elabi, quæ datam fidem ideo violavit, ut & ſibi libertatem profligandi pudoris faceret, & miſero mihi moriendi neceſſitatem indiceret. Remiſit illa de celeritate ſua: &, Si, ait, huic placeat de cauſa noſtra cognoſcere, extra invidiam crimenque nomen meum ponam, & validis rationibus promiſſum meum liberabo. Cum annuiſſem de patientia mea, collegit altius ſpiritum, & mox verecundos geſtus in hæc verba compoſuit.

Ratum

Ratum erat in litem nostram Monasonem pro judice accipere, aut alium quemlibet ad antrum Veritatis populis responsa dantem. Sed illi qui inter solitudinem sapientiam quærebant, per Acignii potentiam in excidium petiti, & pleriqȝe eorum femineces, fracti alii, fugatique festinatione victoriæ relicti.

Geryon Albam obsederat; Albanique per exploratores acceperant, partem exercitus ad vindicandam Acignii injuriam deseruisse castra. Erupere omnes per obsessæ urbis portas, & incautos hostes trucidavere, onustique præda redierunt victores in urbem suam. Iratus Acignio Geryon quod milites sine imperio suo de vallo & aggere traxisset, putavit eum acceptæ cladis causam, & insolentem hominem, qui de fortuna sua tantum licentiam usurpabat, jussit à vultu suo secedere.

Videbatur oppressa Veritas sub Acignii authoritatem, resumptura vires, & desideratam tandiu pacem oculis amabilibus prospectura. Sed obstitit Geryonis furor, cujus sævitia veluti procella concussi Veritatis sectatores qui Acignianam feritatem effugerant, sub vinculis habentur. Ista bonum hunc piscatorem ad impatientiam obligavere, qui petiturus erat à Veritatis judice, aut mortem suam, aut nuptias meas. Cæterum pleriq; Deorum etiam extra cœlum suum regnant, neque omnes qui verum amant sacrariis Deæ retinentur. Patet omnibus coruscans numen, & si quando aliquid distulit, tandem cumulate reponit. Quandoquidem autem te diva illa (quæ larvales impetus & mendacia comprimit) fortis suffragiis selegit arbitrum causæ nostræ, permitte narrationi meæ tuas aures, pro qua laboraturus sum ne non placeat.

Hominem me natura creavit, ejus sanguinis, quem si vellet renasci Iupiter Saturni antiquitati præponeret. Sed nemo ab omni parte fœlix de cunis suis surgit; insipientia fortunam antevertit, aut sequitur: & nisi ista sint, quoniam nullum præcoquum durabile est, cito virtutum se-

minacrudeſcunt, & nunquã perveniunt ad frugem niſi per injurias aëris & hominum invidiam.

Hoc,& ætatis ſimul paritas Clodovæo me junxit. Enimvero nullus inter ambitioſos & invidos bene quieſcit. Et quia principum amicitiæ lente augeſcunt, ſubito extinguuntur, ubi inſuſurravere inimici in regis aurem, ut adoleſcentis admonitus contemneret, ſtatim regno depellor & avidis imperandi ſucceſſoribus juvenem principem relinquo. Diu per Italiam exilium meum circumtuli, per Tuſcum tandem, Siculumque mare, devectus Melitam (quam perpetuum bellum ſupra omnes Europæ inſulas evexit ad famam) ibi prima militiæ ſtipendia ſub Apolide merui. Dein auſpicio facto, votiſque in littore Neptuno reduci ſolutis, armati ingredimur navem, numeroque potiores hoſtes primo congreſſu fœlici temeritate ſuperamus. Non durat ad extremum ſors faventior, immutat vultus, & maligno aſpectu terret, quos celeri gradu ad læta promovit. Aurum & gemmas ad ima viſcera telluris fæx obducit,& nunquam bene fulgent niſi iſtas & illud ignis examinaverit. Inhorruit æquor, adverſo flatu verberati fluctus impediunt remos: nunc velut è ſcopulo pendemus,nunc reductis undis arenam pulſamus, & ipſa Tartara trepidi intuemur. Donec diu per Acroceraunia jactatos ad Locrorum terram impulere venti. Iam ratis laxatis compagibus aperuerat coſtas, & per plures rimas acceperat mare. Cum Apolis imperterritus Tyndaridas in tempeſtate oſtendit, tempeſtiva oratione animos ſuorum militum ad tranquillitatem reducens.

Scitis (inquit) non aliis hoſtiis placari Phæſlium Apollinem, qui hic pietate cæca colitur, quam humanis: & his maſculis quos aut fortuna belli, aut ventorum iræ permiſerunt Locris. Tantum externæ fœminæ in oraculi fidem ſervantur, quod ab amplexu Locrorum regis & alienigena muliere dudum prædixit naſciturum principem, ſedem imperii orbis terrarum aut Oeanthen

then aut Argon Eupaleam facturum. In eam spem ab omnibus universi partibus conquiruntur puellæ & matronæ expectatam sobolem daturæ. Quærendum est effugium quo Cyclopum carnificinas, & Phorbantis implacabilem sævitiam vitemus. Certum est; videbimus Tænarum, & victimæ infelices ante aras Apollinis sine vindicta jugulabimur, si recusetis consilium cujus salubritas non aliter quam per exitum comprobari potest. Quotquot hic viros esse ostendit barba, induite illico mercatorum habitus, & fingite vos per sinum Crisseum in hanc oram sponte descendisse, ut speciosissimas formas per varia maris terræque pericula quæsitas addiceretis emere volentibus. Nos, quorum vultibus tenerior ætas nondum virorum notam insevit, mitellis colligabimus crines, annulis aures onerabimus, & varia mulierum veste ad exemplum servientis Herculis fortia evirabimus membra. Sic vos titulo negotiationis tuti ad mercatum cæteris expositis, mox vænumdatis, reparato navio invisetis iterum amicas terras, mox plurima nave selecto milite farta, reduces vindicabitis servitutem nostram, & periculo imminentis necis commilitones vestros præcoci celeritate & intrepida virtute liberabitis.

Simul raptim ad hanc simulationem immutato habitu, compositisque gestibus ad faciliorem propositi successum, pars impositam mercatorū personam mentita est, reliqui muliebrem lasciviam induimus. Tum vero invasere littus Locri, sciscitantes quod genus hominum & unde essemus. Cum asseverassent simulati mercatores sponte se in illorum plagas incidisse pretiosissimas merces sub hastam missuri, formas nimirum quibus liberi homines parerent: expediunt decepti hostes pretium servitutis ingratæ & me cum Apolide aliisque imberbibus sociis (qui ementito sexu fœmineis vestibus delitescebant) emptoribus tradunt. Sic captivi Danai in voto latentes stipabant equi Trojani recessus, ut per frau-

 dem

dem finito decenni prælio aliquando Trojam caperent,

Iam noſtri mercatores artis fallacis proſpero eventu læti, & pecunia ſatiati quæ nos ſervitio proſcripſerat, vela ventis dederant. Iam Locrorum regis hortis incluſi expectabamus commilitonum reverſionem. Iam ſinguli cuſtodum moliebamur gratiam, ut relaxatis clauſtris mutuo alloquio ſervitutis tædium poſſemus eludere: & ſi ita expediret, juvare nos conſilio & ope reciproca.

Adventabat ſacrificii dies quo Phæſtio Apolline humano ſanguine placato per ſortes eligenda erat inter captivas fœminas quæ proſtitutione ſua parentaret oraculo. Quid debent expectare ſcelerati, ubi innocentes ducuntur etiam Deorum juſſu ad pœnam? Intelligo nihil magis obeſſe duraturæ fœlicitati, quam prudentia, aut caſtitas. Hoc argumento incidi in miſerrimam conditionem, quæ me in proximam noctem de turba captivarum ſelegit contra naturam, ut maſculus parturiret. Cæterum benignior ventus diſtulit recens propoſitum, & miſeriarum pelago vagum ad humaniorem portum per varios anfractus deduxit.

Erat inter principes regni corporis mei cuſtos Gnoſius quidam, qui longa mecum aſſuetudine amorem hauſerat, deceptus muliebri ſtola, & in omnem patientiam ad imperium meum contumax. Non paſſus eſt vocari me ad alienum complexum, & ut fugæ proſpexit, præcipiti deliberatione quam libido faciebat ante ipſum Apollinem Locrorum regem moleſtum rivalem immolavit: acceptoque fratre cum pretioſiſſimis ſarcinis miſerum me criminis ſui præmium paratæ ad fugam navi reddidit. Scilicet plerique hominum iraſcuntur illis vitiis quibus ſuum ſæpiſſime nomen maculant, & omnes præpoſteri motus numquam bene ſuſtinent alienum exemplum. Volunt ſoli peccare, quibus inſolitum ſcelus pro gloria eſt, aut ipſa potentia, impunitas. Sic recedente paulatim

paulatim littore in altum componimur, incerti quo nos fata ferant, & ubi quietem ad colligendum spiritum promittant. Septimus Sol Dianam innumerabili siderum caterva comitatam relegabat Lathmon. Gnosius amoliri à se fratrem cogitabat, & sopitum somno de puppe in fluctus dejicere; facilitate credendi, quæ zelotypo persuaserat eum qui amat ne fratrem quidem tuto sustinere posse. Cũ diu per diversa maria jactati innatantẽ insulam prospeximus, nullis fundamentis tellури cohærentem, sed communibus radicibus avulsam, fluctuantemque, in modum Delus Latoniæ: Haud mora ingressis errantem terram, mira omnia provenere. Deposuit Gnosius cæcæ libidinis vulnus, & fraternum odium in amicitiam vertit. Neque ego illi amplius interni causa morbi, aut spes incolumitatis: momento fœnilis flamma disparuit, & me non dominam, non Vindocinam, sed socium & Vindocinum cœpit appellare; ignotum illi hactenus nomen, & quod ultra natale meum meum solum sine reverentia est. Fecit idem & hic piscator, qui hodie me in thalamum poscit, & connubiales leges. Nam cum inter insulares pisciculos vimine inclusos, aut hamis dependulos, duceret in littus: occurrit stupentibus nobis, singulisque nostrum suis nominibus salutatis, agnovit hominem eum quem hodie nimium pertinaciter credulus in uxorem ambit. At enim nondum Lethæos fluctus potaverat, qui illi dudum mei suique cognitionem subtraxere. Reddideramus salutem, & ille, miseratus stuporem nostrum, humanissime visa miracula, & quonam terrarum essemus exposuit.

Nondum, inquit, hæc Veritatis insula eruperat in mortalitatem quãdo Saturnus incolebat terras. Homines Diis æquales ignorabant vitia, usque dum fœcundum malis vas male curiosus Epimetheus in humanam perniciem aperuisset. Tum demum mortalium contubernium dedignavere Virtutes, & paucis hominum secum raptis (quos nondum auri fulgor ad omnem pravitatis licentiam

obcæcaverat) ſeparavere has terras à continente: quas in ſpeciem ratis vagas incertis curſibus agunt venti, & undæ ſub tantæ molis pondere laborantes. Hac nave, prudentiſſimi mortalium vitavere cataclyſmum, cujus damna Deucalion cum ſorore jactis poſt tergum lapidibus reparavit. Inde inter utramque ſobolem mira diſparitas, & diſſimilitudo. Pars, incrementa ſaxorum prodigioſa pullulatione quotidie creſcit in immenſum, & nunquam niſi ad ſcelera movetur. At hi, quos Veritatis inſula in probitatis ſemen nutrit, pauciſſimi numero, conſervant aurei ſeculi gloriam, & nunquam niſi ad rectum ſuſpirant. Tuti, ſine legibus, quoniam ſine ſcelere viventes æmulos patientiæ & conſtantiæ omnes accendunt, & hominum mentem ad perverſa facile degenerantem ſuo exemplo ad rectum detorquent. Fit tamen aliquando ut longo diſcurſu inſularibus actis, vel morte diminutis, ad novum germen ſponte ſua inſula iſta cohæreat continenti, mox probis incolis exculta, recedat ab alieno agro, & antiquam navigationem interfuſo mari repetat.

Ac primum impacta Pyreo continuo terrarum tractu occupavit Græciam: quo tempore celebres illi ſeptem ſapientes orbis miraculum credebantur. Hinc aquis reſtagnantibus oppreſſa pars Siciliæ, & Brutium ſolum à Trinacria divulſum. Poſt Socratem tandem & Platonem rediit Ionium mare, cavique arenarum gurgites recepere fluctus, qui ſupernatantem Veritatis inſulam quæſitis diu terris Latio ſtitere. Suſcepit laſſatam Tyberis, & vicini ponti ſpretis imperiis de perpetuo tributo aliquantulum remiſit.

plenas capit alveus oras.
Subſidunt lymphæ, colles exire videntur.
Surgit humus, creſcunt loca decreſcentibus undis.

Vivebant hoc ſeculo Curii, Fabriciique, & niſi Iulius occupaſſet regnum, etiam Catone fatis functo, in celeberrima urbe permanſiſſet Veritas, neque hodie diſtracta à Romanis ſedibus vaga tel-

lus,

ius, ageretur ad Neptuni libitum, & ventorum licentiam. Sed ubertas & affluentia antiquissimam civitatem totius orbis dominam enervaverunt, ubi maxime urbanitas fuit & eloquentia, sustinere mendacium: antea scurrarum vitium, quod postea Consulibus etiam in laudem & lucrum cessit, ubi Imperatores proborum studia adulantibus postposuerunt. Postremum delata qua Rhenus prorumpit in Oceanum, Gallicum littus subiit regnante Philippo Pulchro. Post paulo levitatem gentis exosa deseruit Belgas, & locum quo nuper adhæserat permisit incrementis liquidæ Amphitrites.

Intremuit, motuque vias patefecit aquarum.

Nunc quo se sistat, non habet, adeo nationes omnes ad verum nauseant. Hoc unico remedio reparatur, si inter profundum descendant in hanc insulam navigia, & onus suum fluitanti terræ committant.

Sed neque durat omnibus Veritatis amor. Animus à pueritia corruptus malis semper delectatur, & ad omnem virtutis splendorem expavet. Plerumque initiorum acerbitas delicata ingenia deterret. Alii, paupertatis tædio quæ hic religiosissime veneratur, steriles terras, & importunis senticetis horrentem insulam, ad commodiorem culturam relinquunt. Aliqui in tantum profecere, ut contra mundi illecebres audeant attollere oculos; sed non pertinaciter. Cedunt innatæ imbecillitatis vitiis, & dubio itinere inter bonum pravumque ducuntur, oppressis aliquantum affectibus, nondum tamen bene firmatis; ad perseverationem veri. Paucissimi à pravitate naturæ degenerant & temporariam quietem æternæ commutantes, per corporis incommoda animi tranquillitatem emunt, quibus est quædam paupertatis suavitas, & solitudinis solatium humanis negotiis non sollicitari. Isti excedentem ab orbe ingeniorum fertilitatem sustinent, & lento tepore non augent literarum nomen, sed conservant; mortē omnibus ab utero æqualem oblivio-

ne apud posteros, aut posthuma laude distinguentes. Soli omnium sine timore pœnæ sequuntur rectum, solis mortalium recondita quælibet patent: ut enim quisquis venit in hanc insulam perpetuus incola futurus, simul induit omnes scientias; & qui sint, quid velint, unde veniant qui hic rate devehuntur, certissimo norunt. Revelat nimirum Veritas cultoribus suis secretiora, ut non ex oculis, sed ex mente judicent.

Præter hæc quæ tunc narrabat piscator, notavimus insulares unum tantum Deum agnoscere; cultumque tanti numinis incorruptum nunquam ad statuas & inania simulacra translatum. Non ibi aræ, non templa, non sacrificia; abhorrent ab illis ceremoniis per quas superstitio animos hominum ad terrorem devincit. Orientem adorant Solem, & in illa luce authorem universi æterna sobole humanum genus propagantem. Vivunt aut vento chamæleontis in morem, aut herbis lethaliter amaris, quas tellus arida inter arenas & vepres emittit. Alii maris & aquarum vapore saturantur, tam pestifero halitu graves, ut ne Mephitis quidem fœditius oleat. Multis pabulo sunt scarabæi, fuci, cicadæ, formicæ, vermes, & alia sectilia. Plerique loligine, sepiis, polypis, ozena, locusta & aliis piscibus vescuntur, qui sanguine carentes, vel rara carne sunt, vel tenuitate pellis conspicui in modum crystalli translucent. Omnes, aut abstinentia solvit, aut sua mors trahit in tumulum. Summa macies renudat ossa, alimentique penuria quidquid de corpore deducit impendit in animi vigorem. Et quia maxime laudari merentur, nulli patientius reprehendi sustinent, neque mitius alienis criminibus irascuntur. Cunctis unica toga, & pileus unus: hunc & illam initiatorum exemplo nunquam deponunt, nam quod vetustas absorpsit centonibus resarciunt; velut olim Argon Æmoniam Athenienses, quam perpetua reparatione conservatam ter mille annos post Iasonem durasse historici tradunt.

Ibam

Ibam per totam insulam lento gradu, & corpus jejuniis grave modo per arenarum deserta, nunc per squalentes littorum sinus circumferebam: cum intentum piscationi & scaphæ inhærentem implacabilis ventus distraxit in mare Fugerat à longe natans tellus, & nihil aliud in conspectu meo reliquerat fortuna præter cœlum & undas, & istum, qui nunc importunus litigator prisca solatia in injuriam vertit. Ecce! omnia alia timebam præter homines: cæterum plerumque initium calamitatis est securitas. Expedivit se de fluctibus nova insula, visos intravimus recessus, & per flumen (quod ibi aquas suas æquori maritabat) devecti, in ripam secessimus. Vt vero bibit iste argenteas lymphas, oppressit eum ferrea oblivio, & in stupida ignorantia statim conquievit. Putares Cydni qui Ciliciam interfluit liquore diriguisse, si aut Alexander fuisset, aut rigore fluminis frigidum corpus summovisset spiritum. Contra vitalis calor crevit, & me (novo monstro turbatus) fœminam existimans populante altus flamma incaluit primo, mox junctis mala fide pectoribus si negligerem succurrere furori, videbatur ruiturus in mortem.

Terrebant me, solitudo loci, & sine rectore futilis cymba, si desperarem insanientem amatorem. Promisi nuptias meas, modo resumeret vires, & me natalibus oris redderet. Hac conditione placuit piscatori matrimonium. Fecit quod promiserat. hodie fidem meam poscit, & à te cui data est causæ nostræ cognitio, inutilis stipulationis utilem expectat eventum. quem impossibilitas negat, & fiduciam delusi hominis in irritum transformat. Ardet nimirum mas in marem, & furiosum amorem desperatione auget, cui promissis meis Natura potentior, & cœlicolæ, qui facta impia detestantur, remedium recusant.

Finierat. Contra piscator respondit. Non esse omnino circuitu agendum, maxime in illis causis in quibus veritas facto staret. Produceret adversarius partes quibus viri sumus, & ab oculis suis

quæreret sibi judicium. Nec minus alter revelatis cruribus sexum suum aperuit, manumque dexteram ingenti femineum sarcina complevit. Hoc aspectu verberatus piscator in proximum gurgitem quem vicini fluvii rapidior impetus faciebat sese non tardatus immisit. Percussi recanduerunt fluctus: discessere primo in exiguos orbes, deinde in latiores, qui post paulum evanescentes in planitiem fluentis aquæ soluti sunt Exeruit postremo naufragum caput ab amne, qui repetitum circumactumque infestis vorticibus corpus sicco littori reddidit.

Promittebat domorum vicinitatem circumjacentium agrorum cultura ad proceritatem segetum vinearumque luxurians. Humeris piscatorem imponimus, iter ad ostia fluvii carpentes; ac momento temporis in humilem ascendimus collem, è quo vimine obducta tecta prospicimus, tuguria agrestium quæ sequuta fluvii amœnitatem ripis insistebant, in monticulo sita, & clivo adeo fallente assurgentia, ut alias quam cum ascenderis, non sentias te ascendisse. Stabant ante fores mater & filia diurno penso fusos implentes, qui filo tenui de proximis calathis subinde ducebantur. Sed filia suum opus morabatur, intenta carmini quod suavissima voce canebat.

Oschara qui placido cursu, crispantibus undis.
Volvis lapillos aureos:
Et dulci retinens defessam murmure Lunam
Ad littus invitas tuum.
Carpere seu malit somnos, seu clune procaci
De nocte nymphas ducere
Ad numeros agili ferientes ter pede terram,
Hac inter attriti gemunt
Per riguum nati gramen sub pondere flores
Quos unda nymphis educat.
Venit & ad turbam satyrorum læta juventus,
Meroque Silenus gravis.
Quique colit vineta jugis innata propinquis
Lyæus invectus cado.
Et succincta caput flava Trinacria messe,

Num

Nunc juvit & me ponere
Quas Amor accendit duras in pectore curas
Mollis sub alga littoris,
Quod ver perpetuum vestit florentibus herbis?
Hem duco mecum numina,
Per quorum jurare faces arcusque severos,
Mortale formidat genus,
Cum videat non ferre pios sua vulnera Divos,
Si scire quæ sint expetis,
Durus Amor, comitesque Dei, luctusque dolorque,
Hæc turba lecto me trahens
Excutit è somno, & secum mea gaudia defert,
Urit medullas acriter,
Et flammas animi repetitis ignibus auget.
Quid lentus expectas tuam
Si nunc fata sinunt Alitophile visere Chlorim,
Multum furentem fundere
Quidquid habet rabidi flammarum in sanguine amoris
Laureque myrtum jungere?

Vt exposuimus piscatoris casum orantes extremam defuncto humanitatem, sexagenaria mulier minus polita quam sincera responsione animorum perturbationes fregit.

Raritas conciliat rebus admirationem; sub oculis posita solemus negligere, pro incertis maria transmittimus, & in extremo orbe stulti tum mentis, tum corporis ægrotationibus, quærimus remedia quæ Natura ante pedes posuit. Seu quod omnium rerum desideria languescunt ubi vicinitas & occasio utendi facilitatem fecere, seu quia differrimus videre quod quoties placuerit possumus. Permulta in solo nostro nata negligimus, quæ si portentosa servaret Ægyptus, aut Græcia miraculorum ferax, singula jamdudum lustrassemus, longinquorum nimium curiosi. Quid juvat currere per Ionium mare ut Amoris flammas extinguere possis, premere Deucalionis exemplo Actæas aquas, & præcipitem se dare per sinum Ambracium, quem in similitudinem jacentis rotæ Leucates promontorium circumscripsit? quid Anterotos numen agnoscere, & apud Eleorum gymna-

gymnasium sacrificare oblivioni? Melius Selemni aqua præterlabentis Achajam fluvius iste ab amore liberat, & Cupidineis affectibus abstinentiam inducit, coërcetque suo frigore voluptuarios motus. Hoc docebit vos iste, qui mox cum somno relinquet antiquos ignes, ostendetque nondum se mortalium numero decidisse.

Vt flores relaxata hyme in tepore inchoantis Veris frangunt terram, & debili fastigio micant, postmodo calefacta humo vernant, surgunt, aperiuntur: Sic piscatoris pectus extolli primo cœpit, & spiritus alte conditus emergere, postea fortius egeri, pulsari salubri pulsu tempora, assurgere demum cadaver, & ut antea solebat, loqui: nisi quod omnia alia meminerat præter amorem, cujus flammas inter nivales aquas venerabilis fluvii reliquerat.

Tacentibus nobis ad hoc miraculum, repetiit mulier quod omiserat. Et nihil magis, inquit, in Poëtis condemno, quam quod fabulis Naturæ providentiam tegunt, & occultas vires cuncta moventis ad inanes causas & ridicula facta referunt. Sic Selemnum in Argyræ formã æstuantem deformatum in flumen fabulantur quod Cupidineos ignes fugat. Sic Salmacidem oblaqueatam amore Hermaphroditi Cariæ fonti mollitiem dedisse. Anigrum induisse pestilentiam de cruore centaurorum quos Hercules interfecit. Clitorium abstemios facere de facto Melampi Amithaonis filii. Arethusam Alphei flammas vitasse mergendo se in specum, ut per obscuros terræ meatus concavasque partes errando, insinuante se fluctu telluris angustiis, adveheretur Ortygiam. Citius anhelos equos æquore Phœbus tingeret, quam Poëtarum figmenta super ejusmodi fluminibus dicto assequerer. Fragilis & laboriosa mortalitas in Naturæ secreta raro pervadit, ideoque miracula putat illa quorum rationes causasque ignorat, & cum veritatem occupare non potest, recurrit ad fabulas.

Sic fractis publicorum ingeniorum aculeis hebetantur

betantur mortalium ſenſus, & cum ultra capacitatem ſuam inquirant, contra Naturam furente zelo torquentur. Ridet ejuſmodi deliria ſapiens, quæ pervicax ſuperſtitio & ſcrupulus innocens invenere. Aut enim veræ rationis ſcaturiginem novit, aut alium noviſſe exiſtimans, ingenue fatendo inſcitiam ſuam, non erubeſcit hæſitare ad abſcondita. Habent omnia proprietates ſuas, & ab illo momento quo creata ſunt, ſummi numinis munera conſervant, quæ per experientiam & tempora in apertum proferuntur. Pauci anni ſunt, à quibus iſtius gurgitis mirabile frigus quod Amorem extinguit, hoc caſu revelatum eſt.

In faucibus Pyrenæi montis qui inter Hiſpaniam & Gallias jugum ſuum extendit, niveſque & nimbos ſublimi vertice ſuſpendens inculta vaſtitate horret, ſpelunca collibus affixa reſpicit mare, qua Gades & Calpe Euripi anguſtiis includuntur: domus Eurybati infamis piratæ, vicina maria terraſque deprædantis: cruentarum prædarum receptaculum, & ſpoliorum infœlicium ærarium. Infra, plures ſinus errore multiplici per concava telluris currentes. Supra, os arctatum, decreſcente paulatim itinere quod ab imo ad exitum tavernæ ducit. Hinc Eurybatus injecto in intima terrarum fune, Stentorea voce, Alliga captivos, Atrax, quos heſterni diei fortuna victori permiſit. Statim de abſcondito tenebrarum receſſu educti adoleſcens & adoleſcentula, tam fœlici pulchritudine, ut putares inter arenas ſurgegere lætiſſima roſarum liliorumque vireta, niſi quod demiſerant in terram virtices, quos captivitas languidos fecerat. Tunc invocato proſpero eventu ſic ad adoleſcentem victor.

Soror tua inter catenas & vincula libertatem ſibi fabricata eſt, & victorem me traxit in ſui adorationem. Vbi Zephyrus tota rupe ſepultus dudum temperavit à flatu, iraſcitur Æolo, & motu ſuo terrarum itinera interturbans, blanditur Veneri, quam ad fontium murmura, & graminis laſciviem vocat. Ceſſant nimbi, pruinæ, glacies, &

meliore

meliore vultu collucet serenitas cœli. Non es primus, cui maximæ fœlicitatis exordium Fortunæ crudelitas attulit. Parum absunt ab extremis calamitatibus inexpectata salus, & gloria, & divitiæ. Ego vero, quamquam alias imperare possum, deprecor in matrimonium sororem tuam. Si facis hoc, utere omnibus quę in potestate mea sunt, & famosissimum ducem, tibi amicitiam & duraturum obsequium conciliantem, dignare affinitate tua.

Non vacabat respondere ad cuncta timenti, lingua quippe vim suam perdit in eo qui ultra spem beatus est. Silebat adolescens, cum sic ad Euryhatum adolescentula. Immoderatas miserias excipiunt plerumque tranquillitas & lætitia; non habent extrema modum. Fulmina prærapida celeritate excussa dissipantur illico, & eo minus perdurant quo ferocius micuere. Tot casibus calamitosissima capita inundantibus succedit Amor, nostris injuriis iratus, & quam conditionem in libertate sperare non audebam: captivis ingerit. Nunc secura libertatis, ad genua tua deposito capite compendium breve necessitati deposco: liceat uxoris nuncupationem sacrificio prævertere. Silentium fratris pro consensu est, qui fugientis comes, & infortunii socius gentilitiis ceremoniis totus incumbit, & Iunoni jugali meditatur votum. Accendere tædas, constrepere hymenæum, immolare victimas Eurybatus cœpit. Simul clamoribus inquietis miscentur omnia, sævit armatorum manus feroci eruptione, festique diei hilaritatem in horrendam faciem transmutat.

Liphippi recens edictum, impunitatem, bonam famam, reversionemque in patriam latronibus piratisque concesserat, qui piratæ latronisve abscissum caput detulissent in curiam. His præmiis excitatus Celadon Melandriorum secundus terror, suam infamiam aliena morte liberare voluit, & commilitonis cæde salutem emere. Tentata itaque militum fide validiorem prædonum

manum

manum armavit in ducem. Crudescere interim seditio, & ab inconcinno murmure ad gladios & tela transire. Pavens Eurybatus, & ad repentinum tumultum desperabundus, timensque ne quod etiam post suam mortem spolium rebellibus relinqueret, quæ natura trepidantium est: intentusque captivæ nuptiis, inter ancipitia belli pactam uxorem perdere maluit quam Celadonti reservare. Commeavit ad novam conjugem, & inter ultimum osculum inseruit ensem amato pectori, idem bonus maritus, & cruentus percussor. Tum vero omni timore calcato, & eo generosior quia jam charissima quæque perdiderat, irruit inter spicula gladiosque hostiles, certus effundere spiritum, aut retinere per virtutem. Adest plerumque temerariis victoria. Cecidere cum Celadonte rebelles, & valida manus quas ad erogandam stipem aperire non potuerant, post ereptum spiritum armatas ferro retinebant: ea etiam cura prædonibus honesti exitus fuit.

Cæterum Eurybato Martis Dei blanditiæ pro se vitia erant, & hostium cædes, invidia. Ejulare, singultibus assiduis ilia quatere, dolere, lamentari, nemo latronem crediderit, nisi prius in barbaris adoraverit humanitatem. Frons, oculi, vultus, persæpe mentiuntur. Domat feras mentes Cupido, ubi ab aureo arcu dulces sagittas decussit. Immitem Polyphemum ad suspiria coëgit pulchritudo Galatheæ, & inter horrorem sylvarum, Deorum contemptum, hominum necem, à puella victus fletus uberrimos ab oculo misit.

Cædis amor, feritasque, sitisque immensa cruoris
Cessant, & tuta veniunt abeuntque carinæ.

Traxit ab inferis Plutonem Proserpina, Tantaloque atque Ixioni remisit pœnam.

Agitur novis furiis Eurybatus, & lymphatico ritu torquet se ad insanos motus. Periit, quia perire non potuit, & inter victrices palmas renunciat saluti. Tinctus hostili sanguine, suum amisit, totque infestis spiritibus ad Acherontem

missis,

missis, non retinet suum. Vt vero ad mortuam (quæ ante ora speluncę in cruore suo jactabatur) rediit, questus de crudelitate fatorum laceravit vestes, amplexatur avide corpus exanimatum, furentique osculo adhæret cadaveri quod ipse fecerat: & tanquam suum crimen excusare vellet, dedit domum suam conditorium defunctæ, positoque ad antri aditus immenso lapide, diu multumque defletam dimisit, & casum suum insana voce queritans, egreditur de Pyrenæis montibus, solatium in ignotis terris præsumens, inque horrida solitudine pii sceleris supplicium. Vagum tamen hominem comitabatur luctus, & quia cum aliena desereret inferebat sese, amor conjugis, & furor, & insania trepidum pectus occupabant; adeo pauci sunt qui se in potestate habeant, & facilius est totum populum servitio premere, quam erigere animos supra minas & tumultus fortunæ. Tandem post errores diuturnos venit in has terras; &, extructo in proximis collibus tuguriolo, radicibus diu pastus corpus semivivum ægre licet traheret, ægrius tamen mentem, cujus ærumnas cumulabat tempus, & otium, & amissæ conjugis desiderium. Vnde & hodie in limine eremi simulacra Mortis & Amoris, hic arcu protenso, illa concussa falce, ad æternam facti memoriam stantia visuntur. Legiturque hoc Eurybati epigramma, nam & ipse componebat carmina ubi aliquid de impetu suo furor remiserat.

Quid fugis, ah demens, comitantes pectora flammas?
Sævus habet pennas, spicula sævus habes!
Prævertit celeri fugientes improbus ictu,
Et volucri penna quod fugit, assequitur.
Si vitare velis durantem in vulnera dextram,
Ad quâ confugias brachia Mortis habes.
Vna est, & verax summa virtutis imago,
Vivere cum possis, non timuisse mori.

Concluserat epigramma; subiit intemperans humor, qui sensibus immoderata insaniæ permixtione vitiatis totam mentem præcipiti & extremo corrupit exitio. Non potuit pati diutius in-

domiti

domiti mali vulnus ſaucium pectus: domeſticis Eurybatus concitatus furiis egit ſe de ſaxo, quod impactos vicini fluminis fluctus elidit. Vaſtis ruentis fragor aures noſtras invaſit. Accurrimus, occupaverat jam canum littus exangue corpus, cum mox inter obluctantis animæ moras, & crebros ſingultus, jam ſanus & fœlix, experientiam fecit aliquid eſſe quod inſanos Amoris affectus ſanet. Hæc aliquando Apolidi narrabam juveni nobiliſſimó & formoſiſſimo, qui caſas noſtras hoſpitio ſuo dignatus fortunatos nos ſolebat dicere, qui remoti ab ambitionis ſtudiis otium & vitæ tranquillitatem ſequeremur unico mortalitatis incommodo à Deorum vita diſcrepantem. Tum ille, poſt longa ſuſpiria & lacrymas in Eurybati caſum miſerabiliter ejectas: Hæc, inquit, vis vorticis quæ cupidinem in frænis habet majore diligentia contemplanda eſt, & ad aliquam naturalem cauſam indagatione ſolerti deducenda. Hanc ego de frigore natam auſim aſſerere, quod rigore ſuo contrarium ignem depellat, & pæne cum amore ſummoveat animam.

Sub ipſis fluvii aquis exprimuntur gelidi fontes, qui pluribus venis eluctati acceptas virtutes & potentias receptaculis ſuis inferunt. Saturnus, ſive plumbum viſcoſæ materiæ impactum nexumque, ſubtilibus fibris quod minus concretum eſt eliquat. Illud ſi præteriens unda ſecum trahat, proculdubio qualitates induit Saturni, qui ſiccus & frigidus fugit coitum, & maligno aſpectu Venerem premens oſtendit odium quo in ſequiorem ſexum crudeliter inclinat. Similiter argentum de ſympathia Lunæ quæ frigida & humida eſt pruritus venereos enecat: unde & caſta Diana à Poëtis vocatur, & abſciſſa Saturno genitalia fabulæ referunt. Itaque, ſi per minera plumbi aut argenti colantur fontes qui occulto itinere ſubeunt terras, ſtatim exuunt nativum ſaporem, & inſertas metallorum potentias verberatione crebra motuque ſuſcipiunt, rigorem materiæ per quam fluunt, beneficio trahentes, friguſque Sa-

 turni

turni aut Lunæ, aquis in quas descendunt penetrabili gelu inurunt. Hinc contra faces Cupidinis virtus, & frigidus torpor, & insperata quies æstuanti animæ concessa. Quod apertius videtur in lapidibus quorum vires utrunque sidus auget recondita communicatione aspectuum, qui procul à sublimi ætheris vertice discretas gemmas celeri transcursu corroborant. Inferiora quippe superioribus per mutuam applicationem copulata miraculorum speciem exhibent. Hinc turchesia, androdamas, chalcedon, enydros, exebenus frigidissimi lapides, de utriusque sideris aspectu amentiæ amoris medentur, & libidinem frænant: cum ex mixtione terreæ qualitatis in concoctione sua nihil obtineant de qualitate ignea. Hæc conservat terra, & emittit. Videamus quid aquæ ut medicatæ sint sorbeant ut excludant desideria libidinis & omnem pruritus titillationisque affectum.

Vestiunt aliquando fluminum fontiumque ripas gramen, & herbæ, cupidini medicamina: inter eas, hastula regia, sabina, ruta, vitex, sylvestres lactucæ, cunila, & nymphæa. Quæ omnes aut vires suas transmittunt, affunduntque fluviis per radices ad ima subeuntes, aut folia, floresque, ventis & autumno excussos permittunt subjectis fluctibus; quorum humore corrupti ponderibus suis deprimuntur, hos unda tandem devorat, quæ novis succis imbuta, pari cum littore suo medicamine superbit.

Erat aliquid quod ultra malorum meorum partem inquirerem; laborabam in Apolide, & ipsa cupiditas sciendi quis ille esset, fletus meos, & lamenta tardabat. Prævenit Vindocinus desiderium meum, & ad anum, Rogo, inquit, mi parens, noli destituere cupidum adolescentem sua spe, perge ulterius, & istum Apolidem describe mihi, ut sciam an sit ille quem quondam apud Locros in fœmineas vestes insertum & absconditum deserui. Pluris hoc faciam, quam si omnes ab occulto latentes Naturæ potestates in apertum

tum exercitata ſubtilitate produceres. Iſtæ, inquit puella, meæ partes erunt, ſi laſſata mater ſubſiſtat & ſcenam mihi longioris calamitatis permittat extendere. Conceſſit mater. Tum illa. Mediocris Apolidi ſtatura, moderatus geſtus, ſingultus frequens, capilli nigri, & in modum corvorum quoties ad ſolem convertuntur deflexi, varie pro ſua nitentes agitatione.

Sic picturato prætexens aera limbo
Ducit ab adverſo ſpeciem Thaumantias aſtro.

Frons porrecta, arcuata ſupercilia, cærulei oculi, & fulmina ſubinde torquentes, naſus neque recurvus in frontem, oſculum quale Venus blandiebatur Adonidi; genæ, mentum, cervix, manus, roſarum liliorumque cognatione notabiles. Hem! adeſt, exclamat Vindocinus: agnoſco ducem meum, & jam reducem lubens amplector. Prope etiam erat ut exclamarem, Et hæc quoque Chloris mea eſt, niſi recepiſſet interruptum ſermonem virgo; &, Hoc, ait, in poſterum probatæ humanitatis erit ſi ſine exclamationibus facili patientia loquentem velitis audire; ultro etiam veſtros affectus excuſo qui ab auribus ad oculos deduxerunt audita & præſentes vultus finxerunt quos à nobis tanta maria & circumfuſæ terræ revellunt. Paruimus imperio, tum illa factum ſilentium hiſtoria memorabili remuneravit.

Tantæ pulcritudinis adoleſcens iſtius domunculæ latebras inviſerat, illuſit Cupido ſimplicitati meæ, & ruſticam puellam ſævienti face irritavit. Ceſſabat antiquum in tædas jugales odium, & modo quæ tot petentes eram averſata, nuptias ultro petebam. Reſtitit Apolis, & blandiente dicto revocare me ab inutili amore conabatur. Ignis repulſa crevit, & in imo corroboratus membra omnia in maciem & languorem trahebat. Monuit tandem ut propinqui vorticis experirer potentiam, & morbum quem ſanare non poterat aliena medicina expellerem. Ratum erat uti conſilio temere amati ſi ultimam querelam contempſiſſet Ingredior de die Apolidis cubi-

 culum,

culum, cubabat ille meridie, & solis æstus humenti somno demulcebat.

Invado dormientem effusissimo amplexu: &, Teneo te, inquam, qualem jamdudum petieram. Dimovit ille somnum, & obstantes libertati suæ manus de pectore suo decussit. Dii boni! quæ rerum facies? quod formæ monstrum? Pendebant è collo inornati capilli, & sideribus similes oculos veluti nube tegebant. Pars avulsa candidissimos flores ad miraculum aperuit. Protuberabant gemino colle lactei sinus qui nudi ementitũ sexum cum stupore meo vulgaverunt. Vix me suspexerat, consedit prior impetus, servataq; suavitate purpuræ quã fecerat ira innatam modestiam verecundissimo rubore notavit, & quas ad supplicationem porrexeram manus suis interferens, Vides, inquit, ut miserabili ureris flamma, quam virilis habitus mendacium suscitavit. Ardebas hactenus in muliere virgo, & nisi prodigioso cupidini medelam casus attulisset, manebat te tristis exitus, & adductum ad desperationem vivendi tædium.

Quid sis nata vides, nisi te quoque decipis ipsam,
Et pete quod fas est, & ama, quod fœmina debes,
Spes est quæ capiat, spes est qua pascat amantem;
Hanc tibi res adimit.

Quandoquidem autem tibi sexus meus patescit, nolo te fraudare majore cognitione vitæ meæ, cujus recordatio præteritorum malorum gravitatem obruit, & lento torpore solvit molestiarum sollicitudinem ad quam miseram me Fortunæ crudelitas reservat.

Nolens deducta de viri manu ad invitum torum, postmodo sum experta quas inimicitias male contracta matrimonia parerent. Quam injuste lex regni divortia sustulisset, & impiq vinculo retinuisset quos hymen male invocatum funerali face lustravit. Multi hodie miriti vivunt pudoris illius beneficio qui raro sexum nostrum nisi cum virtute omni deseruit. Illos tamen creberrima vota pulsant ad tumulum, & nisi nos reve-

rentia

rentia famæ contineret, plures Medeæ, & Clitemnestræ, quam Alcyones & Alcestes invenirentur. Omnino discisplicebat maritus: sed neque tunc erat alius qui placeret. Post quinquennium viso Alitophilo exarsi, & nondum corpore adultera innuptam me desiderabam, ut amatori meo præter ætatis florem totam me & ex voluntate traderem. Cæterum intempestivo connubio sociatæ sola corruptarum nuptiarum vindicta supererat. Adjuvabat desiderium soror mea provectioris ætatis, quæ marito meo infensa per reatum meum quærebat illius contumeliam.

Sed si jam vellem fines transire pudoris
Hic major culpa causa futurus erat.

Marito castellum fuit ad Oscharæ ripas, quas altiori culmine tegit, & pressos lapides sublimi mole patefaciens in palatii superbiam elevat. Illic sæpius convenimus conciliatrice sorore, quæ eo ardentius sequebatur Alitophili partes, quod aliquando simili adultero mancipata, delectabatur adolescentis imagine, qui vultu, & voce, & gestu amatorem suum referebat. Interim, si quid ab amplexu vacabat, scribebam versus, qui absentem Alitophilum revocarent. Hinc illi quos habes à manu mea, & quorum concentus dulcedinem si servaveris, habebit aliquid Arion quod invideat.

Timendum erat ne voluptates satietate languescerent, providit casus ne impune liceret esse beatis. In suspicionem quippe Alithophili maritus meus nescio quo modo inductus ultionem parabat. Expugnaverat zelotypiæ dirum venenum otiosum hominem, & incertum spiritum ad crudelitatem verterat. Nactus deinde occasionem vindictæ homicidio quod cogitarat accingitur. Vtebatur adolescens contigua domo. Ecce, dum de nocte dormitionem capessit, improvisum adoriuntur armati, & circumfusi per latera male ressistentis insiliunt, premunt, vulnerant: & nisi prosternatus moribundo similis pedibus pulsasset terram, nunquam sicarii temperassent ab ictibus; contra glomerata procella procidisset a-

matum caput, & ad necem non dubiã vapulasset.

Hujus cruenti facinoris fama totam civitatem pervagata, non alium nocturnæ cædis authorem quam maritum meum faciebat, eo manifestius, quod in fuga inter jacentis pedes pileum reliquisset. Hoc, ut infœlicis aures percussit, denegatæ voluptatis indignatione furens, incensos animos ad scelus acuebam: cum litteræ mihi ab Alitophilo redduntur, in hunc modum scriptæ.

ALITOPHILVS CHLORIDI S.

NOndum me pœnitet usurpatæ per furta licentiæ. Firmissimum vinculum erit geminatæ affectionis, si nos dissociari non sinas. Minus me mariti tui vulnera quam tua cruciant. Ista, æterna erunt: illa, jam evanuere. Adeo Marte acrior est Cupido, & periculosius ferit. Præclusit aditus rumor in castellum tuum, opportunum tamen clandestino colloquio locum inveni, si nihil omiseris de amore tuo. Cras me reperies in templo Veneris Etæræ quod ultra urbem est. Illic consilium quod utrique expedit aperiam. Omnia salutaria & commoda si mature veneris. *Vale.*

Placuit invitationem sequi, cum jam expectatione turbida etiam de momenti mora conquererer. Decessit nox, & ut sequens dies Solem Mundo reddidit, sacrario Veneris illabor. Prævenerat Alitophilus diligentiam meam, & ante pulvinar Deæ procumbens, solitariam complexatus statuam propitium consiliis suis invocabat numen, & hoc votum inserebat saxo quod divinam imaginem sustinebat.

Dea, quæ flaminibus siccis inducta fugas nubila, quam cum gaudio elementa omnia suscipiunt, quæ tempestates revocas, coërces inimicos ventos, desolatam terram reparas, extinguis discordiæ semina, concordiam ingeris, permitte nos aliquando quieti nostræ, & cœptis meis aspirando famulos tuos conserva quos ferventior

in nu-

in numen tuum cultus ad odium mortalium crudeliter expoſuit. Si tuis precibus, Deorum Dearumque iræ remolleſcant, inviſemus ſaluberrimam illam tuam ædem, quam Pyrenæus in arduo montis ſuſpendit, & initiati ſacris tuis, ſoluti voto quod ſyncera fide ſignamus, docebimus, alios, per te ſolam genus humanum conſervari.

Vbi nos voti reos fecit, deſeruit ſtylum, & lento ſermone cunctabundus ad me; Vt, inquit, mea Chloris, effugiamus mortem, tibi moriendum eſt. Cum devoviſſem caput pro ſalute loquentis, ille pauca quæ ad rem noſtram pertinebant, ſic profatur.

Ea volui ſcire, quæ non modo ab Europæ terminis desjunxit Natura, ſed & ſecreta illa quæ ubique terrarum penetralibus ſuis reſervat. Cum enim denegetur nobis diu vivere, diſcendum eſt aliquid quo nos vixiſſe teſtemur. Cita morte præoccupati terram relinquimus. Minus tamen queruntur hi quos philoſophia ad reconditarum rerum miracula vocavit. Hoc adminiculo multa percepi quæ vitam melius ſuſtinerent, & mederentur periculis, quæ reliquos ad deſperationem per compendium ducerent. Videmus firmiora quælibet præcipiti velocitate labi, & ortus occaſuſque intra momentum temporis revolvere. Perficiendum eſt, ut purgata caligine, qua mortalitas hominum mentes inficit, ſerenitatem ſubinducamus, & imminentium malorum revocata per prudentiam procella conquieſcat. Inter alia, vires herbarum occultas quæ de telluris gremio ſurgunt apprime novi, quarum ſpiritus neſcio qua contagione naturam ipſam videntur corrumpere, & ad humanum exitium noxaliter naſci. Ejuſmodi venena ſunt, quorum frigore velut hoſtilibus flabris inhorreſcit ſanguis & animam indignatione vehementi verberatam de corpore ſuo pleniſſime diſcutit. Inveniuntur tamen herbæ ſuccis minus noxiis, quæ gelato quidem rigore ſpeciem mortis inducunt,

& elisis pulsibus inferentes torporem medicatos homines mortuis similes reddunt: cæterum, post longum somnum refunduntur per membra vitales spiritus, & torpente veneno depulso, ereptam pro tempore cum motu & sensu remittunt animam. Hac potentia nobilitatur inclusus huic pyxidi pulvis (porrigebat pyxidem) cujus vim soporiferam quicunque per suffitum hauserit, tolerare non potest; Sed statim solutus in somnum, per totum biduum obdormit, donec remeante per artus calore qui circa pectus servatur, iterum resurgat. Fit autem ejusmodi pulvis, de lactuca sylvestri, absyntio, crambe, melanthione, papavere, rosa, narcisso, croco, ligustro, baccare, hedypnoide, & cytino: pinnis dextris vituli marini cum corallio & melle demersis in ollam ad ignem ferventem. Hunc, si aspersum ardentibus favillis olfeceris, confestim succumbent oculi venienti somno, tam arcto torpore, ut interclusi spiritus non vini odore, non aspersione aquæ, non fomentis ullis in venas remeare possint. Sic Orci victima credita, funus eris, feralem pompam prosequente populo, & exoso illo marito tuo tum multis amicitiæ & pietatis supremæ nominibus, tum mœrore squallido, & immoderato planctu ad sui spectaculum spectantium oculos evocante. Providendum tamen est commoditati nostræ antequam ad sepulturam & manes descendas. Conficies testamentum sorore tua hærede nuncupata, ea tamen prius clam admonita, ut bonorum tuorũ semissem ad te procuret pervenire quocunque rediviva jusseris. Cavebisque speciali mandato, ne illa ex ornamentis tuis quidquam detrahi permittat. Velle te inferri sepulturæ tuæ pretiosissimam vestem, margaritas, monilia, & alia mundi muliebris quorum affectus ultra mortem etiam ambitiosis perdurat. Vt vero gravitate somni discussa sese in venas refundet renascens calor, & recuperabit vires vigoremque suum creditum nuper cadaver, revolvam ego de monumento tuo lapidem, & te desiderium meum de

Acheron-

Acheronte revocabo in vitam. Frustra quæ subsequuta sunt per partes narraverim, ne tristi & mœsto sermone veluti pestifero alimento patientiam tuam detineam. Accepi pyxidem, deserui Veneris templum, feci quæ dixerat. Obdormio, ornataque gemmis deferor meorum manibus ad nobile sepulchrum, quod solutæ jam in fœtorem parentum reliquiæ formidolosum fecerant.

Non aliter Dido summas in sede sub auras
Erecta ingenti, crinem de fronde coronat
Funerea: pendent gemmata monilia collo,
Involvit tum compta comam, mortemque serenis
Depascens oculis, varios per brachia flores
Texuit; arsuros committens ignibus artus
Sidonio projecta thoro. Stant corpora circum
Educti tenebris manes, & funera lambunt
Telluris permissa sinu, descendit ad umbras
Infœlix anima, & populos per inane volantes
Mœsta timet, trepidatque novis simulachra figuris
Cernere, nec notos olim cognoscere vultus.

Is honor ad tumulum per alienos pedes eunti fuit, adjectis corpori ornamentis quæ in nuptiarum superbiam venerant. Sic officiis feralibus peractis, & imminente hora salutari, qua recuperare vigorem suum corpus debebat, rediturae salubritatis expectatio Alitophilum campo steterat, in quem extra civitatem de Senatus consulto Duelliano quicunque de familia nostra finissent mortalitatem non sine pompa deferebantur. Vt venit ad tumulum revoluturus saxum quod aditus obserabat, patere jam sepulcrum offendit, & intus murmur, quale latronum spoliantium sepultam. Quo percitæ mentis torquetur furor? minimum malorum mors illi est qui semel contempsit mori. Descendit ad imas tenebras, & fulgore gladii, facisque, quæ omnia utraque manu simul rotabat, umbrarum & tumuli violatores ad trepidum pavorem perstrinxit. Sic arbores vibratæ vento tremiscunt antequam fulmine feriantur: illud enim præmittit spiritum, & agit ante se dum rupta nube pervolat. Cecidere de

manibus impiorum novissima defunctorum spolia, & territas suo scelere mentes fortuitus horror turbavit. Improvisa raro moram patiuntur ad recolligendum se. Reliquere arma nocturni grassatores, quibus sepulcrũ ruperant, & ut effugerent pœnam quam Constantii & Iuliani leges ut sacrilegis minabantur, deseruere naturam suam, horrẽdumque propositum quo manes inquietaverant, insuetata verecundia & incognito metu mutavere.

Nondum bene exierant, pertentat Alitophilus partes omnes subterranei specus, & ut me dormientem aspexit, totum se labante spiritu super meum corpus effudit. Inter hæc allevatis luminibus agnoscere amplexantem incœpi. Iam mihi, jam illi reddita refici, & relaxata potionis vi ad superos remeare, nisi quod adhuc claudebar tumulo. Rediere quoque vires Alitophilo, assurgimus; & ornamentis quæ passim circa cadavera jacebant (nuper spolium latronum) requisitis, sublatisque, mortalitati nos reddidimus. Putares Eurydicen de Tænaro tractam Orpheum sequi, si aut Alitophilus tenuisset cytharam, aut ego relapsa sub umbras & iterum obvia Cerbero ad geminatos irascentis latratus palluissem.

Sic ab inferis remeantes, obducto tumulo soluturi votum antelucio petebamus ædem Veneris Pyrenæis jugis sacratam; & jam multum itineris emensi eramus, cum latronum (qui sub Eurybato militabant) manus effera decepit pietatem nostram, & incautos catenis oneravit.

Insidebant sublimioribus locis incultorum montium prædonum reliquorum examina, & veluti piaculares damnatæ solicitudinis victimas de rupibus dependuli immitti lumine spectabant, quos in carcerem & tenebras celebri supra noxiorum reatum ignominia socii pessimi trahebant.

Præibamus nostris vinculis triumphum gravem, & suspensos ad lenta supplicia spiritus torpore magis quam metu premebamus. Tunc ego non inscia periculi quod utrique imminebat, osculo Eurybati genu adorato, præcocia fata & salutarem

salutarem sola celeritate mortem mihi fratrique (sic Alitophilum appellabam) deprecata sum. Eurybatus expalluit ad constantiam meam, & blandiore vultu ne desperarem de pietate sua monuit: vocatoque Atrace imperavit ut utrunque diligenter procuraret, & eximium (ut ajebat) par formæ in crastinum reservaret sibi. Sed jam Atrax conceperat flammas, & subitæ miserationis affectione permotus, miserescere se simul & amare sensit. Amor enim plerumque à miseratione venit. Vt in tristem & ignavi frigoris plenam speluncam descendimus, per obliqua devexa in imum deducti, cedente solo instabili vestigio, & refugo lapsu onus suum male sustinente: Atrax qui nobiscum descenderat nostris miseriis ad suspirans, & nobis Cupidinis ignibus ad misericordiam motus, sic incipit.

Coacti estis vela venienti tempestati aperire, & iratos fluctus sequi quamcunque vos in plagam detulerint. Miseret me conditionis vestræ! & vellem, si liceret, mille pœnarum indagine irretitos etiam meo sanguine liberare. Nisi credideritis suadenti, sero lamentationes illicitas refricabitis, & ad cruentum supplicium expositi, nequicquam movebitis ad redemptionem vestram prædones, quos mixta tabo, sanieque, & planctibus carnificina suavius unguentis delectat. Palam est, Chloridem amat Eurybatus, & occulta libidine demorsus, per vestrum ludibrium quærit irritatis ignibus sacietatem. Videris Alithophile an malis sororem tuam concubitui quam justis nuptiis exponere. Ingeniosus est ad medicinam suam Cupido, semper aliquid honesti prætendit, sub quo lateat inverecundus furor, excitatus ad approbrium verecundissimi sexus. Plures puellę nuptiarum spe delinitæ prostitiuũtur infelici patientiæ, quam lenonum astu fornicibus inter sellas & meretricios titulos, quibus captura sua nisi postquam deceptæ sunt manifesto apparet. Deposcet Eurybatus in jura maritalis thori sororem tuam. Cæterum nihil aliud quærit,

quam

quam perditæ & jam sibi expositæ corpus objicere publicæ luxuriæ, militesque suos in prædæ partem & novissimas delicias vocare. Sed si tibi placeat melioris fidei nec minoris vivacitatis volens volentem adoptare fratrem; habes me meditati ultorem opprobrii; sine vestro periculo sumpturus de barbaro duce pœnas, & vos incolumes quocunque jusseritis deducturus. Sanguis ille ab hostilibus venis tractus, cementum erit perpetuæ affinitatis indefessa thalami copula inter nos coalescentis ad perfectam concordiam.

Talibus dictis, stetit mutus, & similis alta cogitanti. Cumque mentito sermone approbasset Alitophilus affinitatem suam, osculatus est dexteram victoriam salutemque pollicentis: laudataque pietate propositi, socium quocunque sese facinori appararet humanissima urbanitate obtulit. Nec mora conclamat Atrax mitterent in subterraneos recessus funem. Statim ab alto arripuit demissum, & simul de nocte speluncæ rediit ad Solis lucem.

Erat Celadon corpore vastus,, strenuaque manu, & ad quem, si Eurybatus non fuisset, communi consensu ducatum latrones detulissent. Vbique terrarum invidia regnat, & ipsa imperandi licentia inter prædones æmulos habet. Illum Atrax in solitudinem traxit, ne aures alienæ venirent in secretum, & inconsiderata prudentia in exitum, consulentium verteretur. Obsequium, inquit, quod arctissime tibi devovi, non patitur silentii crimen. Ne Mercurius sinat ut quod revelatum gloriam tuam spectat dissimulem. Quæ scio, timeo. Et hoc pii timoris officium erit, si illud impia taciturnitate non corrupero. Fraudare te præda tua Eurybatus destinat, & quam captivam fecisti, suam facere. Vt intelligas, quam nullam occasionem ostentandæ ambitionis licentia contemnat. Procedit in dies immodestius, & male data authoritate, vitiisque, melius ducem agit, quam justitia, & virtute. Sic impunita, luxuria, vel dissimulata incrementum accipit ut

colle-

collegium noſtrum tyrannica poteſtate oppreſſum, nihil jam aliud quam humilem ſervilemque metum ſuſpiret. Ita dum Eurybatus in eundem hominem non putat convenire poteſtatem & moderationem, duas res diverſiſſimas jūxit, contemptum, & temeritatem. Nunquam bona valetudo eſt in corpore tyranni, perpetua febris venarum temperiem perturbat, micant in vultu novi ſubinde flammarum fluctus, audiuntur ſuſpiria, & anhalitus laborantis, aut aliorum quos ipſe ad luctum cogit. Amat expreſſas metu voces, & coactam laudationem ſui ubi multum riſit, nece remuneratur. Sed ſolvit tandem ſacramentum omne, & ſodalitatis vinculum, triſtis illa patientiæ ancillantis neceſſitas: & licet indomita potentia aliquot horis regnet, poſtmodo tamen debilitatur & frangitur, ubi generoſi ſpiritus bene concitati laxavere tempeſtatem, & indignationis ſuæ ventos, dudum timoris carceribus clauſos ad libertatem emiſere. Macte animo; expiabitur ſi juſſeris cogitata contra prædonum leges voluptas: unco, laqueo, & ignibus, & ſtrage ſua, ſi volueris, Eurybatus publico latronum generoſiſſimorum gaudio litabit.

Non diſſimulavit Celadon ſibi placere ejuſmodi conſilium, quod laudabilem audaciæ ſuæ mortem aut imperium intra momentum temporis promittebat. Simul cum amicis ſuper ea re clandeſtino colloquio diſſeruit. Quibus ubi periculorum ſocietas, & loquentis gloria placuit; Martiæ cohortis majore parte ad concionem vocata, vim & robur circumſtantium laudavit, apud eos ſpes omnes ſuas & ſalutem reſidere. Si annuerent de bello quod parabat, proximum diem Eurybato extremum futurum. Plus eſſe fiduciæ & ſocordiæ quam magnitudinis emollito per delicias duci. Quo ſublato, prædas omnes & ſpolia communia fore. Sibi nomen imperii, illis laudem conceſſi, & fructus relicturum. Pararent deſides manus, & gladios rubigine infectos ad pugnam acuerent, Neque ſe injuriam ſuam queri, quamvis

Eurybatus Chloridem laborum suorum præmium rapere cogitaret. Omnibus fraudationem prædæ & pecuniarum per pericula petitarum pro injuriis esse; mox si surgere ad ultionem properarent, illis solatium. Necessitatem impositi silentii manu redimerent. Daturum prælii signum, si se sequi destinassent, & vestigiis ad salutarem victoriam properantis insistere. Præmia virtutis geminata, spolium cæsorum, & libertatem. Illud ante oculos esse: Hanc ab edicto Liphippi pendêre, quod latronum percussoribus postliminii jura dedisset. Periculum in mora esse; laudabile, si aggrederentur; securum, si occiderent.

Assensere milites loquenti, murmure, clamore, pulsu, sonituque, & affrictione clypeorum; Verum virum, ducemque, spreta alterius libidine ingenti laude efferentes.

Dum hæc agebantur, Alitophilus alligatus collo meo sine intermissione flebat. Ergo, inquiebat, non licebit mihi tecum mori? Nunquam ex animis fatorum discedet furor infœliciter pertinax? Relinques consuetos sinus, & æterno dissidio æternum amorem in te meum damnabis? Velut in solitudine squallebit amatum pectus, & nova face per calamitates & servitium subdita deflagrabit alienis flammis? Quidquid erit, crudeles Dii, forti viro licebit honeste mori. Ingemui: &, Ne, inquam ego, antiquam constantiam descivisse credas. In animi bona Fortuna nullum jus habet. Mens interna virtute freta rebus adversis opitulatur. Premitur, non opprimitur: imo fortior assurgit. Inter procellas, tot bellis domesticis, tot externis lacessita, extra turbam & tumultum est. Sibi semper vacat. Excitantur motibus ignes reciproci, & cum urendo clarescant, fortis ludibrium pro materia & alimento demordent. Constantius per miserias amor surgit, & fidelius corroboratur. Quidquid fit: nunquam me Atrax aut Eurybatus in thorum suum deducet.

Ille meos, primus qui me sibi junxit, amores
Auferat, ille habeat secum, servetque sepulchro.

Iuvabit

Iuvabit aliquando libertatem redditam experiri. Triſtitiam, riſus excipiunt. Ad defectum noctis, dies ſocialis properat, & ubi colliſæ nubes inferunt obſcuritatem, ſemper aliquis fulgor murmurantes undarum pulſus oculis navigantium oſtendit. Maximum ſolatium eſt ferre ſortem ſuam. Plerumq; auxilium ab abſcondito temporis mora profert, ſemperque aliquis de Diis mortalium caſus blandum dignatur aſpicere, nec eos patitur ad occaſum ſuum labi. Et ſi iſta non ſint, more ſcorpionum inter excitatas flammas contorto ad pectus aculeo meo vulnere cadam. Apage iſtos qui amorem utilitate metiuntur, quæ ſordidiſſima cauponatio eſt! Nunquam diluceſcet mihi niſi ante vultus tuos, quos monebo in ſilentio, non alias ſi removeris obſcurata manes petam, & toto Acheronte delapſa, quam ad ortus tuos reſumptura lumen.

Audiebamus murmur, removimus amplexus lacrymiſque deterſis diſſimilem malis noſtris induebamus vultum, ad illorum vicem qui deguſtatis Sardois herbis feruntur in morte ridere. Cum Atrax per funem ad nos relapſus, quæ pro incolumitate noſtra peregerat ſedulo narravit. Nam (inquiebat) aut mutuis ictibus virtute numeroque pares ſternentur, aut laſſos vulneratoſque intacti bello adoriemur: cædem cæde, ſanguinem ſanguine expiabimus. Præbebunt vigentibus nutantia ad caſum corpora, & apertis ad vindictam noſtram pectoribus demergemus ultrices gladios, donec omnes vaſtis vulneribus perforati incertas diu qua exire velint animas ejiciant. Et ne nos tumultus irrepens, nox obſcurior, caſuſve diſſociaverint; proximum eſt quod ſolemni voto petebatis Veneris templum: illuc conveniemus, ſeu nos idem dies dicto loco aſſignabit, ſeu mora tardior in aliam lucem diſtulerit congregationem noſtram.

Dum ejuſmodi colloquiis triſtiſſimam producimus noctem, Eurybatus ab aditu ſpeluncæ juſſit educi captivos. Evaneſcebant extrema

Lunæ cornua, & jam montium vertices ad Auroræ rosas rubebant. Ego cum Alitophilo assenseram Eurybati nuptiis, & post dilationes aliquot matrimonii solemnia celebrabantur. Præcipitata rursum dies tegebatur aquis, & ferales tenebræ ab iisdem surrexerant. Incœpta est per Celadontem seditio, & omnia secundum narrationem matris tuæ subsequuta sunt, nisi quod adhuc vivo extra ludibrium mortis, & extremam vim Eurybati. Enimvero defectione Celadontis vulgata, crescente tumultu suspicatus Atrax cuncta in deterius lapsura si me præmium victoriæ & causam belli ante oculos rivalis superstitis reliquisset, tonso capillo, caligis, pallioque, & pileo, in masculam me reformavit faciem, præsentium calamitatum sociam, comitemque servi domini ferociam fugientis. Quis enim miser recuset periculum quod salutis spem ostendit? E diverso formosissimum adolescentem (quem licentia stupri Atracis fratrem fecerat) meas vestes induit. Et ut arbitror Eurybatus inter insultus hostiles, & proprios metus, mendacium non sensit. Deceptus noto habitu, ira, desperatione, & tenebris, cum omnia alia curat, præter vitam meam animum etiam perdidit, ut me perderet. Sic perculsus & attonitus adolescentem pro conjuge, Orpheotelestam pro Chloride furori suo mactavit.

Ad hæc inquietatus piscator. Ergo, me, inquit, Atrax impune deluserit! ille filium meum, ille deficientis solatium, rapuerit, perdiderit! Vivit adhuc, & sceleratum animum scelerato corpore circumfert! Aliquando me totum vicerunt miseriæ, & Dii malorum authores! Iam fractus dilabatur orbis, & si mortalibus licet beneficia Naturæ corrumpere, recedat vita, quæ calamitosis hominibus pro supplicio esse solet! Hac exclamatione lacerata rustica virgo, juravit relicturam se invidiosam narrationem, ne forte recentia mala novis augerentur, & hospites suos odioso turbaret officio, ad quod se mente simplicissima,

& bo-

& bona fide faciliorem se futurorum nescia præbuisset. Renuntiare se male fidelibus armis, & nudas manus, pectusque inerme ad pœnam proferre. At ego qui in Chloride mea laborabam, hortari cœpi piscatorem ne perseveraret in supervacuo gemitu. Temporis moram solere mentes doloribus exulceratas ad sanitatem revocare. Scenam muneribus gladiatoriis frequenter distingui, ut voluptates nece & sanguine condiantur. Cito subrepere infortunia. Bonam fortunam difficilem inventu, rectorem ducemque desiderare, adversam venire ultro etiam contra miserorum votum. Daret hoc extremo dolori ut aliquantulum taceret, cum in summis calamitatibus, silentium melius fletu, verbisque, affectus vere mœrentis exprimat. Evaporationes humidi splendores tantum minaces citra sonum ictumque movere. Exhalationes vero ficciores terrarum, fulmina facere, & exprimere. Vbi consumserit aculeum suum recens dolor, & primus torpor reddiderit sensus, usurum illum ratione sua, & si tunc placeat dicturum in præsentem calamitatem quidquid animus dilatione remissior afflicto minus, minusque commotiori suggeret. Quod, inquit ille, expositionem calamitatis meæ in aliud tempus differo, præterquam quam sub recentis mali pondere lingua torpet, facit etiam reverentia sacratissimæ Veritatis quæ virginis narrationem per totum comitatur. Bene est, infit puella, jam recipiam cum voce interclusos tua confusione spiritus, & præter spem misericors indulgebo tibi, ubi de Atrace ultionem sumpsero injuriis tuis parem. Attendite itaque, & avidis auribus ebibite Chloridos sermonem reliquum, qui per miras calamitates veluti fractus saxis torrens in maligniorem impetum transibit, & per violentos fluctus crescet in speciem turbidi maris. Sic ergo sequuta est historiam suam.

Igitur inter nudos gladios & mortales ictus (quibus circumstantis sylvę confraga resonabant)

intrepida, tantum pro ſalute Alitophili laborans qui certamini intererat, ingenio ſicut habitu maſculo omnes ærumnas ſuſtinebam, parum ſemota ab illo loco in quo ſine miſericordia pugnabatur: quantumque plus ſpei ad refugium nox dabat, eo majorem animum ad extrema quæque fortiter ferendum faciebat. Vt vero rediit dies, & ad ingentis cladis ſpectaculum oculos vocavit; crevit audacia cum luce, & jam plus fortitudine quam veſtibus fœminam virum ad jacentia cadavera pertraxit, ut ſcirem an inter mortuos latrones habitaret Alitophilus, eum ſimul & volens & timens per cruentum prælio campum reperire. Et quia barbari illi, & immanes homines, acceptis forti pectore vulneribus honeſto morſu ad noviſſimos anhelitus tellurem preſſerant, ſingula cadavera prenſis capillis converti ad infamen exitus notam; qualis eſſe ſolet eorum qui rotis impoſiti, & univerſa membrorum fractura laniati, laborantes animas inter carnificum amplexus & aſpectum cœli decutiunt. Fruſtra tot afferatos vultus aſpexi. Non erat inter eos amata mihi multum facies, & quoniam non erat, inſano pavore mortuum arbitrabar, quem tot corpora cruentis ſpiritibus ſpoliata vivere oſtendebant. Adeo ſollicite timet quiſquis bene amat. Quid ſcio (clamabam) an Alitophilus Euribati hoſtis eum extra hanc pugnam ad aliam compulerit. Ambo ſcilicet communem ſtragem vitavere, ut melius & honoratius perirent. Hunc igitur amorem meum virtus ſola peremerit: ego, vidua, & extorris, & fœmina, mihi metuens revocabo feſſos ad vitam ſpiritus, ut inter ſpeluncas ferarum, & cadaverum acervos, deliteſcam.

Volebat Atrax parata oratione demulcere furentem, niſi vetuiſſet fortuna turbari aures meas inviſo ſermone. Neve bellum tam vili cruore & inexpleta cæde deſineret, Dea illa miſericors procuratorem illius provinciæ cum lictoribus & militum ſequentium turba campo ſtitit, in quo victores ſimul & victi omnes indiſcreto ordine

jacebant. Venerant illi ad famam pugnæ, ut superstites latrones vi domitos, vinctosque, carcere, mox patibulo donarent. Cæterum Atrax de tot modo prædonibus solus sed non ignavos hæres, visis hominibus armatis confinium instantis periculi morte voluntaria prævertit, Sat se beatum dicens qui ante oculos meos virtutis suæ præcipuum & laudabile specimen præberet. Nolle se supervivere fortissimis sociis, quos publicis patibulis mutuum robur abstulisset. Precari Martem & Mercurium, suos Deos, ut me captivitate liberarent, & spontali parricidio satiati, abducerent à sævitia cœlum, quod immerenti mihi injungeret æternas ærumnas. Vltima vox ejus hæc inter homines audita est, & statim cum magno sonitu animam per patens vulnus ebulliit. Accurrunt Melandrii, & ne mihi etiam violentas manus inferrem imminentis periculi metu, dubitantem an mori aut vivere mallem catenis impediunt. Sic ad Liphippum deducta prudentissimi Regis venerata majestate (quam nimio fastu profitebatur ad nauseam Gallicæ libertatis) quæ nunc intellexisti fideliter exponens, sævum fatorum vultum ad aliquam clementiam reduxi, nisi quod aberat Alitophilus, & secum majorem mei partem deferebat.

Pependerant jam occisorum latronum cadavera, ad reliquorum horrorem: ne viderentur fato functi ignominiam omnem consumpsisse, & legum pœnam voluntario parricidio fugisse, qui semel meruerant publice mori.

Humanarum rerum culmina constantiam non inveniunt, omnes fœlicitatis nostræ inimici sumus ubi nulli sunt qui nos ab alto dejiciant. Cum tantum lucet ignis, placet; ubi altius volumina sua detorsit, exurit trabes, & corruptis quæ superiobus firmamentum dabant, agitata diu ad ruinã fastigia divellit. Libera sub Apolidis nomine inter Melandrios fortunam meam non ingratis oculis aspiciebam, eratque aliquid quod Alitophili leniret absentiam, Vbi Liphippus dignatus est

servitiũ meũ, & libertatem suam in ignotam fœminam exercuit: jam mihi gravis, jam impatiens exilii inexpectata beneficia pro suppliciis ducebam. Mentes longa fœlicitate saginatę multum de natura stomachi sumunt, cui ciborum lautitia & abundantia fastidium inferunt: illæ nauseant ad florentiorem statum, & iniquis luminibus ubertatem cernunt, quæ alias earum fuit impudens votum. Ipsa corrupi fœlicitatem meam, & ne diutius beata inter gloriam & divitias dilectum meum ad injurias cœli & terræ relinquerem, ad fugam animum deliciis fessum commasculavi, & de nocte aulam Liphippi deserui ut Alitophilum meum in templo quod Eleutheriam à Melandriis disterminat, convenirem.

Trigesimus à pugna prædonum dies cum totidem noctibus spatium mensis compleverat, & nova Luna recurrebat ad orbem suum. Video fanum solerti fabrica constructum, valvasque ingentis populi frequentia laborantes; dona quoque cum titulis suis pendentia, qui litteris aureis testabantur cur singula Veneri sacrata forent. Tũc ego concito gradu per mediam turbam viam ad aram mihi facio, positoque genu uberi fletu simulacrum Deæ rigans, notavi Pario marmori quod basim faciebat quæ sequuntur minori caractere litterata. *Alitophilus solito huic Numini voto, ne cogeretur deserere sororem suam, proximum ingressus est xenodochium, quo includuntur hi qui insaniam suam Amori debent, ut mentita amentia, sibi liceret quod amat expectare.* Cum petiissem ab uno supplicantium an ibi tuto habitarent qui mentem ab ictu Cupidinis amisissent, ubi narravit peregrinos per novem tantum dies sacris operari solitos, quibus præteritis cogerentur de templo discedere, pollicitus est rectoris officium si auderem præeuntis gressus premere; & illico præcessit.

Ædes pluribus fenestris conspicua tot aditibus accipit solem, quot ille diebus revolvit anni cursus, & tempestatum mutationes inchoat. Aëris mira libertas captivitatem animorum ali-
quo

quo modo reparat. Placidi fluctus inquietam dominum grato circuitu coronant. Cerebri quoque calorem temperat arborum frigus, & certas cujusque spes aut desideria partiuntur varii flores, quos ad animos incolarum avertendos à perturbationibus ars solertior Natura patentibus pratis inseruit, ut interna vulnera gratus aspectus & odor suavis mitigarent. Ibi senex castigabat canitiem suam, quæ sibi fabricata fuerat repudium. Prope matrona intermoriente vultu querebatur hæreditates ætatis officio quæsitas cito consumpsisse. Feralis zelotypia fuscabat adjacentis membra, & jam frontem ad desiderium necis contraxerat. Lugebat adolescentula virginitatis florem gratis extinxisse. Ille inconstantiam muliebrem damnabat. Alter perabat se ad desperationem, & de sinistris circumstantium lateribus cęca manu quærebat gladium ad quem confugeret. Puella contemni formam suam dolebat. Fugiebat Pigiciaca sacra candidus puer, & trucem dominam vocabat in auxilium suum. Adolescens exanimato similis audiebat alium commemorantem præterita gaudia, & in præsentia mala triste mœrentem. Alloquebatur undas alter, & ruptis induciis quæ pugnam suspenderant irritata manu vellebat capillos qui fœminam inconstantem male tenuissent. Erant qui per dilucida furoris intervalla cantu & nervis dolorem suum fallerent. Qui lugubre carmen scriberent. Qui auras invectiva in amicas exarata turpiter onerarent. Qui desilirent in fluctus. Qui præcipitia quęrerent, quibus Sappho flammas suas extinxit. Qui genas lacrymis madentes unguibus lacerarent, manibus vincirent collum, & de funesta cupressus fronde velut ab infami ligno penderent. Putares hæc supplicia Virgilium vidisse, dum ait:

Hic quos durus Amor crudeli tabe peredit
Campus habet: non hos curæ cum mente relinquunt,
Luctus & ultrices posuere cubilia morbi,
Et metus, & durum redivivo funere lethum.

Cinctaque sanguineam demens discordia pallam.
Hinc exaudiri gemitus, & sæva sonore
Verbera, tum stridor ferri, tractaque catenæ,
Iammanisque Dei fulmen, facundaque pœnis
Pectora, non ullo requiem sumptura tumulus,
Non mihi si linguæ centum sint, oraque centum,
Ferrea vox, omnes furiarum dicere causas,
Omnia pœnarum comprendere nomina possim.

Atenim mortalibus de possessione rationis dejectis, & tanquam bello captis, liberum suppliciorum arbitrium mastigophori denegabant, qui amoris ægritudinem voce, & verberibus, & obscuris carceribus miserantes, frangebant nobilem amentiam, quam fecerat otium magister sceleris, & malorum omnium ingeniosus artifex.

Inter eos qui curabant ne insanientes vel insomnio vel injuria ante diem suum præcipitata morte decumberent, nescio quis benignioris vultus petiit à me an aliquem eorum quos eadem insania diversis motibus agebat, mercari destinassem, qui laudabili furore, & grato mentis excessu, mœstitiæ hominibus semper insidiantis rubigine animum detergeret. Scis, inquam, unumquemque concivibus suis delectari, sive nativus sermo conciliet homines invicem, sive ejusdem aëris haustus inducant paritatem morum. Sero placebit ille quem non intellexeris. Horror transpyrenæi sermonis Eleutherianorum faciles mentes turbat, cum isti simplicitatem & civilem mollitiem loquendo profiteantur, illi, quasi in imperandi sortem geniti, barbaris vocibus, & absurdis in suam aut patriæ laudem laudibus effusi, cum multo fastidio confodiant aures audientiũ. Præterea ubi nobis humanitas nostra satisfecit, quærimus in vicinia nostra quem in partem divitiarũ nostrarũ vocemus, quem sine fuco dilectum in distributionem beatitudinis nostræ arrogemus: non specie rigidioris patris familias auspicium adoptionis per servitutem adoptati inchoantis; sed amicitiæ jucunda familiaritate, & consuetudine pulcherrima, qua senes lætis auguriis in jura sua

juven-

juventutem deducunt. Placet itaque, per Eleutherianum, si eorum aliquem locus hic habeat, voluptatem ridendi emptione parare, & innoxiis jocis excutere tristitiam quam fecit longior peregrinatio. Substulit ille onerosum supercilium, &, Ne, inquit, tam barbari simus, ut nos nostrorum amentia delectet. Quis ferat hoc patriæ suæ ludibrium, ut eas delicias pretiosas existimemus quæ per concivium calamitates distributæ, graves animos lugubri & mœsto intuitu subducunt? Viscerales miseriæ melius nos movent, quam ut tristissimos rideamus casus quibus infœlix aliorum voluptas blanditur: Liceat Eleutherianis in omnibus delirare: dum Melandriis sufficiat non aliis quam Amoris spiculis de mente sua perire. Omnibus gentibus cœlestia sidera varias plagas intulerunt, multumque interest ad vitia quo cœlo soloque nascamur. Cum cœlestes causæ præter morum discrimina, morborum etiam animi pariter & corporis varias species inferant. Utraque Græcia de cœlo suo masculorum amorem trahit. Melandria turbatur zelotypis ignibus, & tot montibus, tot æstibus Oceani, tot Tyrrheni maris littoribus ab hostibus tuta, in unius Cupidinis vulnera ad insaniam patet. Taceo reliquarum nationum collapsi, aut excisi cerebri vitia, dum in Eleutherianis omnia condemno quæ singula in omnibus sunt. Nos lamentis & miseratione tristi prosequimur in hoc xenodochio furentes; illi ludibriis eosdem, tumultu quoque, & injuriis in publico, & frequentia. Unde fit, ut in aulis Melandriorum magnatum non alii amentes frequentis familiæ subjiciantur opprobriis, quam quos Eleutheria ad nostros risus educat: qui de mœsta sollicitudine, & gravi superbia nunquam exeunt, nisi antea arcanam sapientiam fregerint externa mala quæ jocus inconsultus facit, & pervicax reliquorum hominum insania. Neque mirum est vacuam hodie civibus illis domum quos Eleutheria infœlici genio ad voluptatem nostram gignit; cum ut quisque in has ædes venit,
 statim

ſtatim in potentiorum numeroſa ſervitia transſcribatur, ut innocenti furore domino ſuo placeat. Sic nuper Axonius præfectus Parthenopes, & Inſubriorum rector, Eleutherianum quemdam Alitophilum emotæ mentis inquietudine jucunda commendabilem ſatellitio ſuo cooptatum ſecum in imperium ſuum deduxit, qui neſcio cujus Chloridis amore flagrans mentis ſalubritatem perdiderat. Quid facerem? niſi Divis iraſcerer qui ærumnas veteres triſtioribus cumulantes, aut non exaudire velle miſerrimæ preces videbantur, aut contempſiſſe mortalitatem importunis vel intempeſtivis votis laſſatam patientiam turbantem. Nimirum cœleſtium vigilantia periculorum humanorum negligens eſſe cœpit, vel uſu & aſſuetudine fatigata hebes, & detrita reſtat: Etiam mala Numina reliquiſtis terram? & ſenio ſicut negotiorum mole feſſa, ſtupida & incurioſa negligentia ſubſidium denegatis orbi, & mortalibus precarium ſpiritum inter miſerias producentibus; adeo difficile eſt etiam infœlicibus mori. O calliditas futilis, calamitoſum commentum, mendacium fallax: Per ſpeciem violati Iudicii illuſiſtis fœlicitati meæ, & arcanis affectibus junctos interfuſo mari dijunxiſtis. Nec plura; vere furens exero me de domo inſana; & vagos greſſus ad iter incertum compono. Iamque planitiem camporum provecta, ſylvoſi montis aſperum jugum metiebar: obtulit ſeſe mihi inertiſſimorum hominum triſtiſſimum ſpectaculum. Armati juvenes pone adoleſcentem ſtabant, qui catenis vinctus ſuppoſuerat candidum collum inviſæ carnificinæ. Huc, inquam, conferto agmine ſocii concurrite, ſceleratiſſimis latronibus mortem daturi, quam minantur. Dum accurro nece mea geminatura ſacrificium quod parabant, & ſicariorum ſitim ſedatura inſperato ſanguine: credidere illi miſſum militum agmen in perniciem ſuam. Igitur diſtulere ſupplicium, & ſacram victimam intactam relinquentes, ſpiſſiſ-

ſima

ſima quercuum nocte fugam ſuam condidere.

Ceu lupus aggreſſum quem nocte mapalia fidi
Latratu pepulere canes, veſtigia retro
Preſſa refert, nemora alte petens, caudamque remulcet
Hirſutam, vacuoque dolet diſcedere rictu.

Simul adoleſcentem de funeſta morte erutum ad ſalutarem libertatem ruptis vinculis remitto. Retexit ille jugulum quod lictoris manus nudaverat, & ſupplicii quod exierat cauſas blandiſſima voce in hunc ſenſum palam fecit.

Quoniam magnæ urbes & opulentæ in vitia ſceleraque magis patent, vileſcente inter politiorem vitam infamia peccandi: recenti edicto Tarentini prohibuerunt, ne quis ante nuptiarum diem virginibus miſceretur; quarum antea ſtupra tam grata licentia placebant hominibus, ut illi nihil minus probarent quam matrimonia & nuptias. Sed jam neceſſitate coacti ad conjugales leges eo libentius feruntur, quo vident eos qui nunquam uxores duxerunt omnibus commodis prohibitos, interque ignominioſos latitantes, excludi theatro, & illis honoribus ad quos militari gloria & eloquio indiſtincte quondam perveniebatur. His repagulis juvenes ſuos impetus coërcent, quibus non licet niſi cum timore infamis exitii peccare. Inveniuntur tamen puellæ quæ per pericula mortis alienæ ad vetitas delicias ardentius ſuſpirent. Vt enim febricitantium ſitim interdictus potus accendit, ut ignis aſpergine modica lympharum ferocius augetur: Sic coacta probitas acuit aviditatem jejunæ mentis, & inconſultam juventutem ad mala furta imprudenter propellit: quæ ventura in maturitatis & prudentiæ adoptionem, illo tamen inſolentis ætatis lubrico ſi non cadit, titubat.

Antequam vulgaretur edictum, aſſueveram Polinices amplexibus, quæ de ſumma regni nobilitate in miniſterium Tarentinorum reginæ accita, præcipua erat à conſiliis regalis formæ, ornatrix ingenioſa, quæ variis flexibus torquebat capillos, ornabat veſtes, vultus componebat,

ne naturalem formam indecenti & aſcititio cultu excæcaret. Exaſperat homines imperata correctio, & melius jubetur licentia. Enim ut flammas ſuas ad interdictum vocari vidit, non contenta vulgari complexu ad alios etiam amores creſcentes contra novum imperium flammas ſuſtulit, & ſtatim in viro principe arſit, qui cælibis vitæ voluptatibus laſſus, jam ad nuptias ſuſpexerat.

Non puduit infelicem puellam mihi quoque furtivum dolorem credere: pollicita ſi ad Machimi matrimonium perveniſſet, præter corporis ſui continuatum uſum, daturam ſe munera ultra meam ſpem, ſortemque, quibus videri poſſem ſibi gratiſſimi lenocinii officium magno emiſſe. His promiſſis ineſcatus, laxavi pectus venienti calamitati, quæ me ad hunc lucum perduxit, triſtiſſima morte nimium laxæ bonitatis & imprudentis obedientiæ luiturum pœnas, niſi te in meam & Machimi ſalutem huic loco fors ſtetiſſet. Nam cum arcani incendii faces quibus Polinice deflagrabat Machimo detexiſſem, & ille quæſitum ardorem amore Aglajæ excuſaſſet, quam petiturus erat à regina in connubium: addidiſſetque pœnam legis novæ quæ ſtupra ulciſcebatur capite; turpiſſimo illa inhorruit odio, & totam ingenii ſolertiam ad crudeliſſimam vindictam convertit. Ea eſt natura mulierum, ut ſuas inimicitias diſſimili vultu tegant, cum amicitias celare non poſſint. Scilicet infidelis ſexus licet loquax eſſe amet, quoniam tamen facillime ad mala movetur, verborum occultorum viam, & ſecretas iras, improba faciei ſerenitate & robuſto ſilentio tegit, conſtans in arcanum dolum.

Igitur ut me lateret feralium inſidiarum deliberatio, Nihil magis, inquit, amentes oculos recreat, quam paria aut ſimilia in alio intueri quæ in amato videntur, vel creduntur. Placebis mihi ſi geſtibus, & voce, & veſtibus ingrati Machimi effingere coneris imaginem. Hac nimirum ſimilitudine veluti pabulo ſaginatus amor ſtatim cru-

defcet, hoc mendacio fatiatus excitabit naufeam, & celeres animi æftuantis motus ad facilem tranquillitatem reducet. Sic bellariorum luxuria fuaviore quã neceffe eft condimento confumunt famem, cum languentem guftum nihil magis excitet acri & folido cibo. Summa erit infelicis confolatio effe miferam nec videri. Promifi quod volebat; nec fecius illa opulentum ad fraudes ingenium in Aglajæ perniciem laxavit. Adiit amantem, & caftigata ad hilaritatem fronte, fractoque in malignam contumeliam vultu, Non poffum, inquit, fimulationem intra me diutius fuftinere. Fugandus eft amor qui pectus tuum infana fpe demulcet, & contumaciffimo vulneri cicatrix inducenda. Peffimus ille Machimus, quem facramentum folemne, quem reginæ confenfus, quem corporum animorumque legitima mixtura fecere meum; infidiatur pudicitiæ tuæ, & infamiam tuam fub fterili nuptiarum titulo follicitat. Si fapis ergo, de vifceribus tuis luctantem cupidinem decuties, & famofum impudicæ quod imminet nomen natalium tuorum decori reddes.

Cum Aglaja negaffet dicenti fidem, Peream, inquit, nifi & illos tuos oculos in teftimonium delitiarum mearum vocem: fi per tenebrarum fecreta in furta noftra audeas inquirere, & in opprobrium tuum aperire vultus, quos ille decipit. Annuit illa, fuo malo. Silebant cuncta, & nigræ nubes fulgorem fiderum tegebãt latebat Aglaja ad limen cubiculi quod ad amplexus noftros dudum elegarat Polinice. Quæ ubi me pari habitu, & voce in Machimi fpeciem effigiatum vidit, verum Machimum arbitrata, quem in Polinices ofculo diutius hærentem confpexerat:

—— illi
Poplite fuccidno genua intremuere, fugitque
Et color, & fanguis, Machimi ad crimina mæfta:
Illaque quo propior fceleri eft, magis horret, & aufi
Pœnitet. & vifi teftes fua lumina damnat,
Armaffetque fuam contra fua vifcera dextram,
Ni vellet periiffe fimul quo flagrat, & odit.

Initio

Initio nondum maturus dolor leni tractu ad requiem fertur, qui ubi frangitur velut fluvius occurrentibus ſaxis, per anguſtias eluctatus excitat ſeſe, & jam diſſimilis ſibi, & in torrentis modum violentus, in alienam perniciem per malignos tranſitus proſilit, cæco impetu; & tumultu impacato obſtantia quæque convellens: & niſi vincitur, vincit. Hoc agitatur Aglaja pacatis primum fluctibus: ubi tranquillitatem fregere venti, aut obvia rupes, in turbidi maris ſpeciem volvit aquas, & occiſas ſpes in tumulum ſecum tractura truculenta celeritate Machimum adhuc ſuum in jus vocat, poſtulat nomen ejus recipi, edit ſubſcriptionem, & accuſationem violentam de ſtupro movet.

Statim injecere lictores Machimo manum, & judices de tribunalibus pendentes, quia præter eam quæ accuſaverat teſtes non erant, de vetere inſtituto Reipublicæ reo conceſſum eſt, ut innocentiam ſuam alieno gladio tutaretur, & niſi intra menſis terminum inveniret equitem qui ſe defenderet, ut in convictum ſecundum patrias leges animadverſuros.

Verebatur Polinice ne tenera mens innocentis ſupplicio ad pietatem & miſericordiam commota, fraudes ſuas vulgaret; placuit etiam ſanguine meo maculare ferinas manus, perque cunductos qui ante te fugere ſicarios inſidiarum ſuarum ſolum teſtem ſubtrahere innocentiæ Machimi, qui per te licet in meliorem fortunam ſurrecturus eſt, ſi generoſiſſimi hominis ſalutem mei capitis periculo velis emere.

Talia divino decore venerabilis adoleſcens Choridi narrabat, illa mihi. Nunc vero quæ vidi ipſa, ſub Apolidis nomine paucis accipite, ne ſuſpendam diutius cupiditatem veſtram, & nimiam auditionis patientiam inutili loquacitate frangam.

Vt in hanc caſam cum illo adoleſcente venit Apolis, ſtatim in Machimi libertatem intentus familia noſtra ſubſequente Tarentum ingreditur,

tur, ſuſcepturus innocentis defenſionem. Aſſignatus eſt itaque pugnæ locus, & educti in campum hinc Apolis, inde Aglaja. Non omnes Amazones Phaſidis ripas colunt, nec in totum vires & animos mater natura muliebri ſexui ſubtraxit. Pleriſque puellarum tantum generoſitatis in corde, quantum ſanguinis & pudoris in ore: ubi maxime contumaces in amorem aut odium zelotypia ſuccendit. Sæpius enim læſa ingenia in periculum tam ferri quam ignium miſit deriſus amor, ipſa gloriæ cupiditate. Virtus tamen hic in parte eſt, quæ non patitur innocentem proteri, & alienis injuriis gravis, quidquid obſtat ultore gladio proſternit. Cito deformitas exprimitur certis ſui notis ad imitationem facilis: ardua res eſt pulchritudo, & ipſa raritate difficilis; nunquam niſi lento ſermone, & ab humili ſtylo ſuſcipitur. Sic quoque communis virtus ſubtili calamo delineata invenit imaginem ſui, ubi vero ſeſe ultra miraculum egit, non habet niſi vilem & ſordidum ſuarum laudum narratorem: materia ſua quam arte felicior. Faciam itaque quod hiſtorici etiam ſolent: ubi tenuitatem ſuam ingentia facta excedunt, ad inventa Poëtarum animos & verba contorquent. Nec longe eſt ab illo more, iſtud quod dico. Palluit ad tantum certamen Thetis, & argenteum pedum colorem deduxit in vultum. Ipſeque Neptunus alias inter tempeſtates intrepidus, ad tantorum ictuum formidabiles auditus, permiſit pavidæ albidini undas ſuas, & ne oblivisceretur imperium ſuum, ad Oceanum patrem deſcendit, jura Nereidibus daturus. Sola Venus in mortem pugnantium demiſerat de cœlo in terras lætos oculos, & ad cruoris mutuo vulnere crudeliter manantis aſpectum grata titillatione lubricum corpus agitabat: timens nimirum ne ſuum Martiſque numen, cum mortalibus puellis partiarium eſſet, cum venerationis ſuæ præcipuam vultibus imaginem, & validis membris robur Martis, utraque circumferret.

Crudas

Credas ad Tanaim, ferumque Phasin,
Thermodontiacas calere turmas.
Edunt vulnera, conseruntque dextras,
Et mortem sibi qua manu minantur
Ridet Mars pater, & cruenta Cypris.

Vtramque tandem par rabies ad exitium usque temerasset, nisi adolescens ille qui Apolidi suam vitam debebat, ante Reginæ pedes prolapsus, sustulisset duellum, & certantes ad querelam suam ab ictibus vocasset: qui ubi fraudem Polinices manifestam fecit, ingenuitate sua meruit veniam professi stupri, & in pœnam Machimi tradidit exosam Polinicem, quæ de Senatus decreto cremata, ostendit non longe eos à naufragiis esse qui sereniore tanquillitate in altum provecti improvisis turbinibus agitantur, ubi maxime timere desierunt.

Hoc eventu Machimus & Aglaja spiritum, & sanguinem, & libertatem recepere, quæ omnia recens calamitas utrisque per muliebres insidias abstulerat. Perfregit interim Apolis circumstantem turbam, & per obstructos aditus non secus ac per apertas planicies & invitantia limina rediit incognitus in hanc domum. Permansitque in ea pauperis turgurii comes, donec eum obducta vulnera & liberior aër, & vicini maris commoditas, ad Alitophili quæsitionem revocarent.

Videbatur exiguam nubem fax componere, cujus lumen vespertinas epulas inchoaverat: & illico longiore patore vibrata flammula sub historiæ finem cecidit, donec tristissimis tenebris in somnum labentes obrueret. Tunc vero dejectis luminibus mœstus crebro in singultibus eram. Nunquam exegi noctem tam amaræ sollicitudinis, & nisi jamdudum fuisset à quo amare noveram, à corpore meo quæsissem valetudinem. Sed animus miris cogitationibus territus irrequietam cupiditatem augebat ad Chloridis vestigationem, & jam certum erat transmittere maria, & terras omnes circumire; cum in hoc cogitationum salo & mentis æstibus fluctuantem dies invenit. Sumo ser-

mo ſarcinulas, & iter ingredior quod ad mare ducebat. Nec mora Vindocinus ſequebatur deſertorem. Ecce ſenex ruſticæ anus maritus cum filio Tarento reverſus querebatur de fuga noſtra, hoſpitiumque ſuum tanto ſcelere pollui dolebat. Rediimus, & poſtquam ille largioribus epulis excepit fugitivos, abſentiam ſuam à domo bonus paterfamilias ſic nobis excuſavit.

Recurrebat magnus ille annus qui ſæculum novum incipit, & in urbe Tarentinorum Etæridio Iovi ſacra fiebant quæ nullus hominum bis videt. Vitæ meæ tranquillitatem ſollicitavit cūrioſa pietas, ut & recaleſceret per ferias priſtinus labor, & ad cariſſimum ſpectaculum ruſtica mens perculſa ultra delicias ruris aliquantulum reſpiraret. Igitur ego & filius venimus in forum quod in altitudinem montis porrectum faciebat urbis umbilicum.

Surgebat ab ortu
Lucifer, & pulſa Phœbo conceſſerat umbra
Ithomes ſublime jugum, ſimulataque magnis
Flumina clepſydra vitrea pellucida lympha,
Quæ per clauſtra ruens montis crepitante lapillo
Ludebat, fluctuſque ſuos miſcebat amaris,
Stabat & effigies Cretea robilis Idæ
Infanti reptata Iovi, quem Neda paternis
Faucibus ereptum caco celaverat antro.
Hoc ſuper impoſitum, naſcentis lumina Phœbi
Spectabat templum, quod per miracula laſſos
Ducebat diverſa oculos: ſeu gemma lapillis
Intermiſſa novis, ſeu vultibus æris & auri
Mixta ſimul, ſeu marmor erat, ſeu concolor alto
Vena mari, Phrygiuſve ſilex, aut durus jaſpis.
Huc oculis, huc mente trahor. Diverſa figuris
Viva metalla micant, fulget quoque picta per artes.
Tellus partitas, & opes quas porrigit optat
Calcari, & placida venientes luce ſalutat.
Iupiter ipſe alto celſum caput aere ſeptus
Templa ſuperfulget, tanta ſub pondere molis
Ara gemit, preſſuſque tremit mons ſub Iove tanto,
Quantus erat cum Phlegreis Titanes in agris

Subli-

Sublimi de nube tonans ad Tartara misit.
Mitior ille tamen blando spectare videtur
Intrantes risu: neque enim sua dextra minatur
Fulmina, nec savum consurgit ab agide pectus,
It tergo demissa chlamys, dextraque quietam
Mulcet avem, gaudetque suo quo nubila pellit,
Pulcrior aspectu fulgere, & ponere curas.

Lignatores varia congerie ilicis & myrtus oneraverant Doricas aras. Ædituilectisternia fecerant. Pulvinaria struxerat curio. Simul virgines verno florentes coronamine, & humum flosculis sternentes æquali cum Musis numero ad musicos modos saltantes occupavere medium templi. Præibat intonsus juvenis Apollinis specie venustissimam puellarum turbam, ad cytharæ nervos tam blando concentu digitos infringens, ut eum patrem suum crederet Æsculapius si aut sagittas habuisset, aut arcum. Consumptis carminibus quæ celebris poëta Iovis laudibus impleverat intravere in templum virgines aliæ ministræ sacrorum invitante adstantes præcone ut facilem sacrificio viam darent. Hæc æneum vas exansatum præferebat. Illa simpulum dextra tenebat. Inferebat altera myrrhas, casiam, crocum, & libanoton. Succedebat lectissima adolescentula bellaria vimine clausa capite sustinens. Erat quæ canistro hordeum cum sale deferret, quæ gereret acerram, quæ candelabrum, malleolum, secespitam, pateram, discum, enclabrin, dolabrum, vaginam, & ollam. Post hæc turbæ divinis sacris initiatæ sacrificuli, & sacerdotes, & flamines querneis frondibus evincti tempora, niveasque induti vestes gallum gallinaceum ad aram trahebant ornatum teniis, vittisque diversi coloribus. Exornabat pompam regina eburneo curru vecta, tam grata forma, & læto habitu congruente formæ, ut eam pro vero numine coluisses, nisi quod suavissimo colloquio blandiebatur hominibus quod à Iovis statuis torpens marmor removerat. Iam Pont. Maximus ambabus manibus fluvialem aquam receperat, & extremis di-

gitis avulsas de victimæ fronte plumulas mersérat in rogum: annuerat quoque sacrificio gallus, & effusum supra se vinum fluctuante spinula, & capite suaviter commoto, passus, succincto popæ præbebat jugulum. Despumabat interim sanguis, & vividum corpus vario subsultu gestiebat in mortem. Creniata demum victima, vinoque & thure in flammas profusis, continua mensa discubuere sacrificantes. Epulum autem illud Philitium vocant, id est, sociale, sive amicum, Iovi Etæridio, qui & Philius dicitur, sacrum. Post hæc gratiis Deo peractis, receptisque novissimis verbis, singuli domum discessere, omnibus tamen ante aqua cum sanguine victimæ in chernipem missa, lustratis, dimissisque.

Impleverat omnes sacrificii partes rusticus, cum ego adeum. Scis, inquam, pater, cur Iovi Etæridio mactetur gallus, quem non alias ad aras jugulatum legimus, quam ad eas, quas Æsculapio, aut Somno, aut Morti, aut Mercurio, sacravit antiquitas? Et quid ni, inquit, sciam, cum nihil aliud magis in hac terrarũ ora jactetur, quam illa solemnis sacri longæva pietas, & incorrupta tot seculis ceremoniarum observatio.

Erant in Tarentina civitate Rex & Regina, præcipua licet forma commendabiles, magis tamen amore mutuo. Non satis fuit juveni regi amoris vinculis pari nexu cum amante conjuge copulari, quæsivit inter subditos quem diligeret, & in strictioris consilii pertraheret arcana. Sed amicitia inter dispares contracta deformi exitio plerumque fœdatur, & nihil est tutius in societatibus æqualitate. Subditi in quorum auxilium fœlicitas festinat familiaritate principis male utentes aut capiuntur, aut capiunt. Et si quando Reges in eam humilitatem venere ut dignati fuerint impotentem amicitiam, statim eos aut perfidia malorum amicorum subvertit, aut invidia reliquorum qui ad eamdem authoritatem suspirant, quos amant præmaturis funeribus involvunt. Quid vos ad exempla pro-

positionis certissimæ mittam, quæ aut facilitatem regum oppresserunt ineluctabili fato, aut amatos subditos in vota paupertatis coëgerunt, & mortis extra calamitatem infamiæ? Inter alios placuit huic regi Apistum quemdam in familiaritatem suam devincire, partiri cum eo curas imperii, & crudeliter ingratum obligare secreto quo naturam etiam corrumpebat. Vtpote qui quoties vellet in omne animal intra momentum temporis reformaret sese, & extincto corpore suo in alieno viveret. Hunc itaque secum cubiculo includens, Age, inquit, aufer formidines pueriles, & amicum tuum suos spiritus alienis membris inducentem mirare. Simul extinxit passerem, & supinus in terram mortuæ avis rostrum inseruit ori suo. Iacuit regium corpus exanime, & redivivo tinnitu passer, vario subsultu Apistum repentinæ visionis stupore turbavit. Nunc insidebat mirantis capiti, nunc irrequieto volatu interturbans aërem huc atque illuc prosiliebat, nunc lasciviente pipillatione illudebat in horrorem defixo. Rediit tandem volucris ad humanum cadaver, iterumque inserto pallidis labris rostro reddidit mutuatam animam, suisque spiritibus jacentes venas implevit. Arrexerat animos ad tantum miraculum Apistus, herbulaque morsa, & alia pectori imposita tentavit scientiam regis. Nec mora spiritus sui sufflatione animavit passerem, & modo huc, modo illuc circumsiliens, ubi audaci volatu lætatus est, rediit ad suum cadaver. Hujus secreti assiduitate regi carior indies factus, occultato sceleris quod parabat consilio amici fidelissimi personam mentiebatur. Intus enim ambitione regnandi & reginæ amore tenebatur ad desperationem salutis, si perfidiam neglexisset. Nova nimirum varietate morum, confusaque vitiorum temperie, ut idem est ferocissimus hostis, ita & mitissimus amicus.

Spectate quæso quo furiosæ libidinis, & insana regnandi desideria prorumpunt. Forte mole negotiorum pressum animum juvenis rex vena-

tione

tione laxaturus assumpto Apisto in sylvas exierat.

Ecce feræ saxi dejectæ vertice capræ
Decurrere jugis. timidaque in cæde patentes
Transmittunt cursu campos, montesque relinquunt.

Venatores ad latratus canum per avia sylvæ secesserant solus cum rege Apistus in fugitivam caprarum turbam spiculum contorsit. Hæsere utriusque sagittæ fugientium pectoribus, & in certissimam necem vulneratas capras transfixere. Ille vero nactus fraudium opportunam occasionem, regem ad experientiam notissimi secreti compulit. Desiliit uterque ab equo ut alienæ cædi totus immineret: sed prior rex in perniciem suam super capræ quod fecerat cadaver porrectus, in momentariæ vitæ officia quam occiderat feram reduxit. Hebetes artus & pigra frigore membra recepto spiritu in antiquam celeritatem torquentur, & ad obsequium inexpugnabibis armis de terra resultant. Ridet Apistus innocentiam regis, & de capra sua surgens regio corpori totus incumbit. Accepere fibræ indignum spiritum, & honestum pectus ad coactam arcani violentiam infeliciter surrexit. Dedignata est cadaver Apisti regalis capra, quæ eo miserius sensum retinebat humanum, ut sciret fera quantum homo peccaverat. Fugit per nemora quo natura ferialium exuviarum ducebat animam rationis compotem: & jam non suam manum timens ante suum cadaver celeri fuga pervolat.

At regina nescio quo infortunii sui præsagio pæne ad desperationem perterrita, mirari cœpit in corpore conjugis sui dissimilem mentem, & eo exploratius falsi regis sermones excipere quo dudum insidias Apisti senserat. Iidem proditori gestus, eadem vox quæ quondam conjugi suo: Sed mentis actus, alloquii, & affectuum dissimilitudo augebant sollicitudinem quod erat suspicantis. Ecce peractis inferiis, & suo corpore ditissimis marmoribus incluso, venit ad reginam Apistus, & veluti sedaturus dolorem, quem pro amici morte alieno vultu simulabat, amplexum

petit. Sed illa distulit desiderium petitoris ad nonum diem, quoad ultimum proclamatus Apistus mortuorum quieti concederet. Interim sylvestris capra necessitati succumbens contumeliæ suæ serviebat, & per solitudines nemorum discurrens, luctu ac mœrore carpebat animum virilem. Forte recenti ictu decussus ab arbore psittacus vitam amiserat, statim reliquit diram quadrupedis imaginem regius animus, & sese psittaci viduis calore membris inspiratione mirabili intrivit. Vix efflaverat humanum spiritum, sublimatur avis in cœlum, & expansis alis mutuatum corpus puriori aëri credit. Tum visis desuper retiis quæ avibus auceps tetenderat, spontanea captura implicatus, prudenti loquela meruit benevolentiam magistri, qui ab auribus suis interioris hominis internum & purissimum quærebat sensum. Neque sapiens avis respuit aucupis amicitiam, sed promisit insperatas opes si se reginæ donasset. Certe illa cubiculo suo inclusa, tenebris imis abscondita, dies noctesque lamentis cum ancilla fidelissima ducebat: accepit aucupis donum, & silentem ad aspectum suum avem priorum dierum incuria pæne sepelivit in mortem. Tunc inter has moras blandissima voce infit psittacus. Corcule mi, quid afflictas te, & sine alimento corpus trahis, cujus contrectandi desiderio flagrat Apistus sub illo meo vultu quem crudeliter induit. Depelle hostis ferocissimi nece feralem hanc faciem, redde me tibi, aut si quod offensum numen implacabili me furore premit, mori saltem liceat, si tecum non licet vivere. Noli, mi conjunx, thoro acquiescere cum Apisto illo qui amicitiam nostram per scelus violavit ut te frueretur; Quique parricidio meo nuptias tuas auspicatus, ab imagine mea quam male circumfert quærit insanis ignibus subsidium.

Horruit regina, & veluti fulmine icta decidit in terram: Sed intervallo revalescente corpore animam quoque repentino dolore obnubilatam reduxit ad lucem. Cum Apistus cubiculum ejus ingre-

ingrediens pervicaci [illegible] à regina quærit, quid doleat. At illa turbat[illegible]e ſomnio ſimulans ne mœrorem ſuum exulceraret inviſa narratione precabatur. Sed eo cauſas præſentis doloris inſtantius qurente, non tardata eſt Regina nocturnas imagines in hunc modum mentiri.

Videbatur mihi ſecundum quietem Venus dicere: Deridet rex cupidinem tuum, & jam perdita, tuis votis inexorabilis, mancipavit ingenium extraneæ pulchritudini. Quid importunis ſacris ſollicitas divinitatem meam? tibi præcipitium capeſſendum eſt, aut venenum, aut laqueus, ne fidelibus oculis infidelem videas ad latus ſuum concubinam applicantem. Hujus vocis horrore commota, funeſto ſomno pavens excuſſa ſum. Sed nunquam impune ad mala mea turbatus animus de nocte miſerias meas conſpicatus eſt; ſuas iſta cauſas habent: aut ex vitio meo, aut ex imperio fatorum ſæviunt: & iſtæ viſiones certis eventibus corroboratæ, quod prædixerunt calamitoſa divinatione ſæpiſſime ſanxerunt. Cumuletur precor prædicatum infortunium confeſſione tua. Si enim contempto caſtiſſimæ conjugis amore deliberaſti de domo & thalamo tuo deturbare conſtanter amantem, parata ſum imperiū crudele ſequi, & per avias ſolitudines ferarum clementiam in meam mortem deprecari. Quod ſi falſa ſint ſoporis infortunatiſſimi præſagia, & in meliorem ſortem anxiatum ſpiritū Dii noctis præſides vocant: per ego hanc tuam dexteram cui ſincerum oſculum pono, in ſolatium meum placeat tibi experiri ſecretum, quo ſæpius mutatus in alitem demulſiſti ſolicitudines meas. Reddes me mihi, triſtitiem animi, corporis languorem avocabis, ſi mœſtæ deſiderio ſatisfeceris, quod à te ſolum hoc infracti cupidinis tui teſtimonium quærit. Neque enim reor in tam ſancto pectore omnis prorſus exaruit miſeratio, nec ingrata levitas caritatis antiquæ fœdus rupit.

Nunquam ardentius ad alienas preces ſuccubuit ſimulatus rex, quam ad iſtas, quarum ope

non ſui thori petitor e[illegible]bilis, reginæ odium ſuum diſſimulantis irro[illegible]ta libidine deſideratos devorabat amplexus. Sed hominibus certa & perpetua ſibi promittentibus Deus illudit; qui varietate tempeſtatum, æquoris inquietudine, elementorum converſione, oſtendit etiam id omne quod ſupra nos eſt, ſtabile non eſſe; omnia in ſervitutem fati venire, & omnes mortales ad caducitatem naſci. Eliminantur ancillæ cubiculo, gallus infertur, & ille execrabilis parricida vigilem avem premendo ſuffocat. Delabitur in terram, & ut animam exhauriant conſentiunt in voluntariam mortem regia membra, ſpirituſque proditoris Apiſti de alieno corpore exiens generoſæ volucris cadaveri gaudet inſeri. Nec ſequius de cavea ſua pſittacus erumpens alienatum per plures dies ſpiritum fibris ſuis reddidit. Tunc rex & regina apertis cubiculi foribus numeroſiſſimum famulitium intro vocarunt. Latebat gallus exitii ſui intelligens nunc hoc, nunc illo angulo; & timore diro frendens demiſſis in terram luminibus expectabat omnes injurias. Singuli ſollicitati ſententiam ſuam dicere, in execrandi mancipii necem judicium tulerant: Sed tam vario ſupplicio, ut neq; Perillus ingenioſior in pœnam fuerit. Decretum tandem ut Iovi Etæridio (qui propitiis nutibus involuntarium regis & reginæ diſſidium in melius vertiſſet) templum conſtrueretur; mactaretur ad illius aram gallus; & Apiſti anima illa quæ per fraudem inſinuaverat ſe regalibus venis, in alieno ſanguine funderetur, incertoque curſu erraret inter terram & cœlum, detracto nimirum è ſepulchro ſuo fraudulenti hominis cadavere, ut inhumatis cineribus, animus circum littora ſtygiæ paludis annos centum volitaret. Vnde non ante renovatur ſacrificium galli, quam Sol in ſeſe per totidem annos rediens impleverit ſeculum.

Dum hæc diligentius audimus, filia ruſtici ad patrem. Homo, inquit, ante fores caſam tuam pro diverſorio petit, & puto ad laſitudinem pe-

dibus

dibus æger, quærit humanitatem stabuli, quo absumptas per iter vires resumat. Subjecit rusticus: An etiam tu ignoras hanc casam viatoribus patere quo se omnium externorum fortuna conjiciat, quæque omnes divitias suas ultro peregrinis accommodat, ut cæteri mortales sciant, antiqui hospitii religionem terras nondum reliquisse. Hoc dicto regressa puella patefactis ædibus introduxit Theophilum, ita lurore & misera macie deformatum, ut rogare in triviis stipem putares: qui ubi super me contemplationem injecit; Hem, inquit, Alitophile mi, fidelis ille comes & socius olim tuus, qui fortunæ bona maluit perdere, quam animi.

Audito Alitophili nomine variis gestibus in admirationem effictis omnes quærebant, quomodo in Chloridis historia tacuissem, & tot exantlatas ærumnas, tot labores lubricis ambagibus instabiles, tot vicissitudines malarum rerum mulieris amātissimæ siccis oculis audivissem. Sed Theophilus aliarum miseriarum recens spectaculum scissili centunculo obvelavit faciem pudore & iracundia punicantem, uberique fletu ad miserationem compellens astantes, tenui & elisa jejunio voce, Alitophile, inquit, ne tu larvale simulacrum è nudis ossium compaginibus æstimes. Idē ingenium inter paupertatis incommoda subest, quod olim mihi inter opum luxuriem saginato ad terrorem improborum inevitabilia tela resignabat. Dulce est irasci vitiis, & pro Veritatis defensione quærere hominum tutelam. Crescit per clades suas velox animus, & extranei odii suique mali recognoscens in delicata satyræ voluptate corroboratur. Sive enim celebri carmine detonueris in scelera, sive libera oratione læsæ Veritatis querelas exposueris, conciliata improborum quotquot ubique sunt invidia, & inutili pauperum laude defensus, jacebis potentiorum victima, & incertus salutis ut fugias mordaci stylo per strictam potentiam, conversatio amicorum relinquenda est, & patrimonium, & parentes,

ut in solitudinem eas, inter deformia paupertatis oscula, & infructuosum amplexum victurus.

Cæterum effervescit pulcherrimæ naturæ robur per injurias & vulnera, eoque acrius ad Interdicta torquetur quo amissis sortis bonis solius ingenii divitias retinet. Macte animo, Alitophile, juvat immortale nomen mortalium inimicitiis comparare, & certam solidamque posteritatis memoriam in admirationem constantiæ tuæ devincire. Sursum ingentia sunt, in quorum possessionem illi tantum admittuntur qui sua conscientia contenti neglexerunt mendacium, & terso animo emicuerunt, ad conservationem veri. Ideo virtuti serio incumbe, & illa te vel ultra regum famam post obitum extollet, aut ultra tela instabilitatis, & temporum positum, consentiet te de tranquillo spectare reliquorum naufragia. Extrema mihi paupertas est, spiritus tamen alacer, & spontaneo eloquii flumine in suũ decorem productus, eaque facilitatis gratia fluens, ut quicquid conceperit impetu vivido sine sudore perficiat. Sed infortunium meum auxit maxime Acigniorum invidia, qui fictæ sanctitatis induentes supercilium, in plenos innoxiæ jucunditatis versus totam Eleuteriam armavere, & pro sua Gephyriique potentia natalibus me pepulerunt terris, comminantes infamem mortem si quid postea lingua vel calamo in Deos hominesve peccarem. Adeo etiam vitiorum tenaces sumus; ut nolimus ea crimina reprehendi quæ leges sacratissimis sanctionibus puniri severe volũt. Videritis an hodie infelix sit virtus, quæ dudum amisit illum gloriæ titulum quem incastigata sibi scelera vendicant, dum virtutis gloriam intercipit sicut fortuita, sic & insolens felicitas. Igitur fruatur inimica sors illo suo trophęo quod ipsa de me fixit silebo mutus, & similis otioso mordebo fræna quæ libertati meæ & innocentiæ intrivit Acigniorum immortale in litteratos & Veritatem odium, quod omne studiorum genus paulo liberius & erectius servitute vel nece ca-

ce castigat. Neque ego in ista tempora atrocem ingrati actionem movebo. cum & præterita secula virtutibus inimica fuerint. Cernite nunc quantum inpossibile sit bene nata ingenia deducere ad captivitatem. Nondum Veritatis amor ab hoc pectore per tot ludibria & calamitates evanuit: & licet ejus defensionem neque verbo neque scriptis audeam suscipere, est aliquid tamen melioris industriæ & laboriosæ artis, quo torpentibus lingua & manu, satisfaciam cupidini meo qui me contumacibus fatis ad scelerum vindictam animavit.

Simul de tergo capsulam ligneam decussit, infraque insertis clavibus, ad internos motus funes tetendit. Hanc cum Theophilus abjecisset supra mensam, scissa in diversas partes capsula varias imagines ostendit. Percurrebat ingens fluvius immensam planiciem, & innumerabilem piscatorum turbam sustinebat scaphis. Saliebant circum littora pisces, ad quorum capturam omnis generis homines accurebant. Pars vestium sinus aquatili præda impleverat, pars canistris detinebat subsilientes, alii de vimine pendulos imposuerant collo, sed omnes ad Geryonis statuam quæ in throno erat captos pisces reddebant Ille in omnem partem vibrabat oculos, manusque ad tot divitias extendens, concatenatione mobili diversas figuras exprimebat. Tum ex parte altera, valvis excussis, de templo Ver exiit, & ad æquales numeros excitato saltu, ante Geryonem provectum, corollis frondibusque & vario flore pedes ejus aspersit. Sequuta est Æstas saltitanis Veris iter, & postquam vertebrarum tacito motu expressit plures gestus, flava messe exoneravit manum. Processit Autumnus quoque de templo, & vindemiam suam fructusque ante Geryonem abjecit. Tunc tardo passu, iisdem gradibus, exportata genialis Hyems pervenit ad adorationem, fertilemque dexteram laxavit ad ludum. Ridebat Geryon totius anni munera, sumptoq; inter hyemis dona fritillo ten-

tabat aleam. Cucurrit ad jactum lignea larva, & flexis retro brachiorum articulis in Geryonis necem falcem intendit. Sciſſum caput ſtridorem fecit: madebant proxima capita fraterno ſanguine, & afflictum in uno vulnere triforme corpus ægre ſe ſuſtinebat, amiſſa ſcilicet anima, cujus vi cætera membra ſtabant. Clauſæ ſigna lætitiæ per vultus indices ſpectantium exibant. Supra titulus erat, *Nihil tam utile, quam brevem poteſtatem eſſe, quæ magna ſit.*

Poſt hæc, per nigras Stygis undas ludebant Heroum animæ quas ante diem Geryon ad Æacum miſerat. Perire feſtinaverant, & ſe lethalibus obtulerant vulneribus, ne ſervire cogerentur. Vt proſpexere venientem tyrannum, exſonuit multiplicato per rupium amfractus clamore palus Cocyti, manuſque & pedes ad prælium compoſuere: prior Typhon ad raucam & implicatam vocem ſtimulatus horrendum monſtrum pugno contudit. Hector, & Cæſar, & Paris, & Alexander, plebeios ſpiritus in vindictam ſuam incitavere, dedignati celebres tot triumphis dextras polluere tam vili ſanguine. Diſtrahebat ſervilis manus Geryonis ſpiritum Ixionis rotæ porrectum, & in omne ſupplicium lacerum ducebat: legebaturque ea parte carmen iſtud Virgilii.

Diſcite Iuſtitiam moniti, & non temnere divos,

Prope ſcribebat Clodovæo Gephyrius ut in Eleutherianorum rebellium pœnam vocaret Melandrios. & Liphippum arrogaret. Sed ille qui quieti ſuæ & gloriæ ſtudet, recuſabat auxilium infame, & arrogationis male imitantis naturam conſilium damnabat. Iamque ſuis comitatus, intrepido vultu palantem hoſtem ſequebatur, mox calcata capita ſupervolans & conſternatas gentes, docebat annorum curſum non expectandum in feſtinatione virtutis. Iuxta tellus inſtabilis, ſupernatante pingui luto fluctu, veſtigia morientium fallebat: pars hoſtium inter ferrum & undas obruta, pars receptam mortem trahebat in vicinos lucos, pars deferebat in flumina ſemivivum

corpus;

corpus; hi dolore vulnerum furoris sui admoniti in deteſtatione ſceleris fundebant animas, aliqui ſequebantur fugitivos, & integri eadem ruina mergebantur paludibus. Reliqui omnes morituri niſi reorū timorem decepiſſet clementia regis, qui de gravium armorum pondere blandos expediens, ſidereos luminum ignes ad ſerenitatem contorſit. Hoc aſpectu ſupplices conſervati aliena pernicie ſenſere quæ fulmina Clodovęi juvenile brachium in inimicos ſuos torqueret. Io nunc cruentæ mortes, & quidquid ad miſerias noſtras contumacia rebellis invenit; redit ecce Mercurius, & caduceo ſuo potens iratas mentes ad blanditias reducit, quas intermiſerat: temporis mœſti deforme juſtitium. Vocem gaudentis opprimit miraculi magnitudo, quod tot cruentas incruentaſque palmas Clodovæi fronti venerandæ congeſſit. Sequebātur triumphum, furor vinctus, cruenta crudelitas inani rugitu frendens, ſuperbia debellata, arrogantia catenata, nexuque ferreo conſtricta rebellio. Sed nondum ſævitiem omnem, & horrendas minas captivitas vicerat: clauſum pectoribus incendium revelabat rubor vultus, & feroci ignominia furens oculus male demiſſus in terram. O ſententia mirabilis, Nihil glorioſius eſt principe impune læſo. Quis bene deſcribet claſſem toto mari ſupernatantem? quis tot triremes per varios æquoris tractus remis ventiſque volitantes? quis Oceani tranquillitatem tanto vectore ſtupefacti? quis contumacem irredivivo furore civitatem, quam non magis à noſtris terris amnis & mare, quam ingeniorum diverſi contrariique motus dividunt? quis præterea terrorem ſeſe hoſtium mœnibus includentem, fugaſque, & trepidationes, & vincula? Omitto regentis celeritatem occupatam etiam victoria; nimirum truces animos præſentia regis debilitat, & inter ſuos illud agit quod in primo momento mundi naſcentis Amor, qui de tenebris excutiens ſeſe, miti lumine tumultuantia elementorum officia pacavit. Hoſtium duces magna

ſuorum

ſuorum clade rejecti in mœnia, aut incerti veniæ bellorum avidiores quam ſalutis ſunt. Pars in montibus pendet ſollicitatura procellas, niſi maturaverit Phœbus qui mala nubila tenui radio ſolet excutere. Reliqui melius conſilium ſequuti rediere ad tentoria Regis, & hodie ſtrenue agentes notabili virtute abſcondunt ignominiam præteritorum ſcelerum. Gaudet ab Olympo in Eleutheriam ſuam reſpiciens Protagon, & pridem vocatus ad beatitudinem, creſcit etiam in filio, & tot victoriarum laudibus ingentia ſua facta libenter accommodat. O vera Protagonis progenies; non magis ſanguine quam trophæis æqualibus comprobata. Tu quidquid titubat in firmitatem reducis, ſi nutat, aut ruinam minatur, in medio periculi & hoſtium minantium improviſus appares, & diligentiam magni parentis neſcio magis imiteris, an vincas. Sed aliquando ſit aliquid, ô felix anima, in quo filius tua geſta velit deſtituere, temperet fulmineæ dexteræ, & ſanctiſſimum caput quo ſalus Eleutheriȩ ſervatur de periculis tractum conſiliis reſervet: Cautius deinceps dubio ſe credat Marti, ne quem tot faciles victoriæ complexæ ſunt, laborantes in unius incolumitate Eleutherianorum curas per incerta diſcrimina bellorum juvenilis audacia traducat. Sit perpetuus hominum recreator, comes vero tardiſſimus Deorum.

Cum exclamarem, Theophilus machinator fabricæ aſtuta converſione tot expugnationes & pugnas abſorbens, ad novas imagines ſpectantium oculos pertraxit. Stabat ad lances Tallicius, & ad momenta ponderum, trutinarumque motus, aurum exigebat, quod in militum ſtipendia contulerant provinciæ. Sed iſte cum purpuratis neſcio quibus partiebatur regni totius ſpolium: veniebantque ad lances bona eorum qui pro patria ceciderant, viduarum hæreditates, pupillorum pecuniæ, ornamenta matronarum, extractæ puerorum cervicibus bullæ, argentum dominorum cruore perfuſum, & magiſtratuum nobiliumque

liumque insignia. Pone centuncii milites, qui plus vulnerum quam stipendiorum acceperant, rogabant eleemosynam, & trunca membris corpora cum his literis ostendebant: Hac mercede calamitas placet.

Alii tentabant hostium patientiam, & apertis pectoribus inermes, fortem exitum precabantur, cum hac inscriptione, *Qui mori didicit, inter inopiam vivere dedidicit.* Hic mirari cœpi Eleutherianorum veram virtutem, quæ sine præmio tam altum isset, ut ne tum quidem post mortem memoriam sui speraret. Militum enim generosissimorum laus omnis intra diem unum sicut rosarum flos extinguitur, nec illi aut gloriam suorum inde referunt, nec mansurum in animo cujusquam desiderium sui, sed oblivionem facilem, & ducum ambitione nomen obscurum, etiam apud eos qui fortiter cadentes viderunt. Neque minus hi quod querantur, habent: quos virtutum & scientiarum spendore notabiles à magistratibus egestas exclusit. Vident nimirum ignominia celebri notatos, & inter angustias natalium fœda ingenia eluctantes, dignitates occupare licitationi patentes, eosque vincere pecunia, qui sibi in cæteris cedunt. Et isti plerunque dum in vitia seculi excandescunt, laudabilem alioquin sui famam includunt tumulis antequam ipsi ad veram notitiam sui descenderInt. Igitur si in apparatu virtutis aurum & gemmæ non fuerint, arcebitur à magistratu quisquis altius suspexerit, & inerti diligentia veluti antiqua pictura ab annorum injuriis infecta jacebit in situ & pulvere, quo facilius appareat quibus gradibus animi dona fuerint diminuta.

Hæc indignatio pæne oculos meos condiderat in soporem, cum Torrentii & Ianicularis ligneolas figuras, & jam ad ruinam nutante gradu, juvenes de ponte dejecerût qui novis suffragiis ambiebant facilitatem regis. Vtriusque casus expressus arte mira, ita manus ad salutem corporum intenderat, ut putares posse adhuc vivere, quos

tamdiu

tamdiu fata ad Eleutheriæ tutelam ultra solitos ætatis cursus servaverant. Iuxta, illinc Marcianus, hinc Rhetus civile Eleutherianorum bellum damnabant, & surgentia ab obscuris recessibus propugnacula quæ Liphippum in possessionem orbis inducebant taciti mirabantur. Ac primo incrementis fallentibus apparebant fastigia turriũ, mox in arduo montium munitissima castella repebant, quibus Europa veluti frænis coërceretur. Quaque deficiunt montes lacus. ingens loci munimentum objicitur, ubi profunditatis immensæ tristis aspectus inhorrescentes circa latera scopulos suscipit. Inde legatum rigore frigidi & venenati aëris extinctum efferebant pullati, & fastuosam pompam ad defuncti mores assimilabant. Suscipiebant alienos cineres Alexandrini, & legatum olim suum in Hectoris famam per contemptum vitæ & solatium mortis æquabant: quoniam Melandriorum potentiam ad humanum imperium negligentia nostra properantem, & futuras clades non sustinuisset aspicere.

Hunc patria incensa Rhetais montibus actum
Abstulit atra dies, & funere mersit acerbo
Fœlicem ante alios, qui non hostilibus armis,
Nec prece, nec pretio victus, virtute severa
Maluit obscuras Acherontis visere ripas,
Cernere quam sævi funesta trophæa Liphippi.

Claudebant scenam Geryonia, quæ de regia Alexandriæ depulsa Hermaphroditi consilio in Licinii connubium de nocte veniebat. Præsto erat ad ministerium dextera maritalis, & ille torta ad nutum cervice accipiebat uxorem. Supra caput Geryoniæ duo verba legebantur. *Equus Sejanus.* Nec longæ ab eo loco de ferrato carcere in libertatem exibant Veritatis sacris per longas calamitates addicti. Inter eos, & Botris, & Capilupus, & Tamias, & quisquis in seditione Acigniana ut ictus effugeret saxeum robur invenit. Prope, vicini æquoris undis innatabat divulsa suis radicibus insula Veri, ad quam festinantibus remis navigabant illi omnes qui Geryonis carnifici-

nam

nam opportuna tyranni morte vitaverant. Et statim interno motu cessante, quietis totis, fidibusque per operta reductis, posuere signa concessam ad ludum vitam, & crescente tabulato obducta, in capsulam suam rediere.

Transierat in stuporem automatorum spectaculum, cum Theophilus; Quid agimus? inquit patet etiam elementum commune ausuris navigationem? expectat nos insula fœlix, quam divortio suo totus Oceanus pro muris amplectitur ad incolarum tutelam? Occidit quidem Geryon, sed neque omnes placida indole crudelitatem eluctati, odium suum in cultores boni numinis deposuerunt. Hæc nostra tranquillitas, & à cædibus cessatio, omnino syrtibus similis est, quæ brevibus lymphis oppressæ solent in immensum subsidere ubi vestigium fugientibus arenis credideris, & absorbere calcantem. Quin igitur compositis sarcinulis ad amicam terram transimus, quæ sola omnium terrarum, feritatem mortalium fugientibus, pro asylo esse potest.

Hoc dicto, obversantis imagine periculi turbidus, præcessit nos, & statim cum illo, ego, piscator, & Vindocinus, in Tarentino littore adoratis sideribus, intravimus navigium, quæsituri Veritatis insulam, quo sese veluti ad securitatis portum implacabilis Fortuna conjiceret.

FINIS,

SERIES

SERIES PATEFACTI DIVINITVS PARRICIDII, IN

Ter maximum Regem regumque Britanniæ cogitati & inſtructi,

Nonis IXbribus M DC V,

Illo ipſo Novembri ſcripta, nunc demum edita.

Auth. Argum.

Sæpe divinitatis opera hæc ſunt ut Furias in ipſo jam ſucceſſu ſecuras ſubita ultio excipiat : ne vel umquam improbis timor, vel ſpes abſit calamitoſæ virtuti.

DVbitatum jam olim ab Antiquitate eſt, utrum omnibus ſceleribus indicere pœnam, an omittere præſtaret ea quorum immanitatem natura refugit: Credo quod male ominari nollent plerique de genere humano, aut etiam admonere hæc fieri poſſe ſcelera quæ damnarent. Sed hæc ætas & nefandum hujus diei parricidium dubitantibus ſcrupulum ademit; oſtendit corruptos animos licentiam ſibi facere quantam rivuli crepidinibus ruptis, qui neque alvei meminerunt, nec niſi per montium inſperatos obices caſtigantur. Ingens, atrox, horridum facinus, quale nec antiquitas vidit, & ægre poſteri credent; denique velut omnium flagitiorum compendium in hanc diem fortuna contulit. Non ulciſcar atrocitate verborum quod nulla unquam ſupplicia digne vindicarint. Rem aperiam tanta fide quanta perfidia

gesta

gesta est. Populi Nationesque vel stupore damnabunt vel atrocioribus lacerabunt pœnis quam quas styli iracundia profunderet. Augustissimo *Iacobo* tertium jam annum imperante agebat in alta pace *Britannia*; nihil tumultus domi, cum externis fœdus. Non videbatur posse tentari fundamentum tam bene vallati Imperii. Cujus ut certius securitas viveret, erant dictæ publicis *Comitiis Nonæ Novembres*; incidit ille dies in 15. Novemb. Stylo novo: id est, vocati Ordines Regni qui de negotiis publicis cognoscerent. *Westmonasterium* est oppidum ita *Londino* continuatis domibus annexum, ut ea sola appellatio disjungat. In eo, & Regia ad amnem sita, & secundum eandem ripam paulo superius *Curia* quæ hos *Regni Conventus* accipit. Sacratissimis Regibus digna tanta Majestate sedes. Ad eorum pedes serenissimi liberi. Cum *Rege* sacrorum *Antistites*, & quos *Britannica* lingua *Dominos* appellamus, nempe *Duces*, *Marchiones*, Comites, Vicecomites, & Barones, purpureis vestibus, & capitibus ex antiquissima consuetudine tectis. Civium mox delecti. *Iudices* deinde ac *Magistratus*, & *Regis* beneficio exterarum Gentium legati. Regiis etiam domesticis certa sedes. Iam reliqui discriminibus confusis, quot capacissima sedes accipere potest: neque enim melioris notæ quisquam excluditur ab oratione *Regis* quo initium *Concilio* facit. Non est celebrior in orbe terrarum consessus. Igitur, quum jam instaret illius diei pompa, forte vir ipsa celeritate ignotus *Nobilissimi Baronis Montaquilii* puero literas porrigit: eas *Domino* suo reddere jubet. Nec ulterius cunctatus quam ut Epistolam traderet, quod est facile in tam populosa urbe, præsertim nihil sollicitante puero, se per transeuntes hominum globos confudit. Servus, ut erat imperatum, Montaquilio literas tradit: quas aliquandiu neglectas tandem in hæc verba conscriptas legit.

Amicitia quæ mihi est cum tuorum aliquot, facit ut tuæ salutis curam habeam. Ideo monitum volo ut quo studio vitam amas, eo incumbas prætexendis excusationibus quæ te à publico Ordinum conventu eximant. Numen enim & homines conspirarunt in ultionem scelerum quæ hæc ætas tulit. Neque præcautionem spreveris, sed discede ab urbe ocyus in aliam regni partem, ubi rei exitum securus expectes. Etenim licet nulla mortuum initia se prodant, dico terribilis ictus in hunc *Conventum* incidet, neque erunt in læsorum conspectu hi qui lædent. Non est quod consilium temnas, quod prodesse tibi potest, nocere minime potest: quippe periculi nihil erit his exustis literis. Eo te recte usurum spero beneficio *Numinis* cujus tutelæ te resigno.

Literæ istæ erant Anglico sermone scriptæ, eo charactere quem vulgo Italicum dicimus. *Montaquilius* rei novitate perculsus, epistolam ad nobilissimum *Salisburiensem Comitem* defert, quid facto opus censeat, consulit. Hic fidelissimus & sagacissimus Purpuratus, agitare secum varia. Modo cogitare,

nihil inausum sceleri esse: impia facinora tam mirabiliter aperiri quam flagitiose concipiuntur: Nunc otiosas populi voces reputare & inanes vaticinantium metus, qui sæpe nullo argumento calamitates publicas portendant. Inter hanc animorum jactationem pæne factum ut nullius fidei literæ haberentur. Tamen ne quid etiam tutum in tanto negocio non timerent, placuit de ea re ad nonnullos sanctissimi *Concilii* referri. Lecta epistola in aliquorum cœtu pluribus risum quam securitatem excussit. Evincebat opinio refutantium hos timores, quum in tanta tranquillitate rerum nec timendum censerent, nec excitandos divulgatis suspicionibus rumores qui distraherent populi mentes & ineptis terroribus consternerent. Quem enim jam in *Britannia* rebellare? quem habere comparatam in *Insula* manum? aut cujus vires instar hyberni torrentis, ut in ipsa Satellitum turba *Regem* opprimat? Iterato tamen de eadem re actum Excussæ diligentius timoris caussæ, tandemque decretum ut de eo negocio *Rex* ipse cognosceret. Is perlectis diligenter literis, haud secus quam prore motus, *se vero non contemnere*, dixit, *hanc vocem quam ipsi sceleri bona fortuna extorserat*.

Voluerunt fata ut suorum quidem fidelitati suæ vero prudentiæ vitam *Rex* tantus deberet. Cum enim diligentius inhæreret illis literis, subito exclamavit, (diceres hanc chartam plus illi quam cæteris dixisse) aut nihil se videre aut facinorosos destinasse sulphurei pulveris tormento grande scelus exequi: nec dubitare se quin ipsam *Curiam* cum Purpuratis omnibus hoc fulmine humano velint de sedibus suis movere & *Regnum* in suis capitibus exterminare. Iam subita *Regis* divinatio omnibus incusserat metum, & quoniam illius constantiam noverant, & quia iis argumentis nitebatur quæ necdum alius adverterat. Quid enim, ajebat, quod scribunt non fore in læsorum conspectu hos qui lædent. quid est aliud quam has machinas & sulphuris violentiam minari? Quod deinde exustis literis cessare: periculum ajunt, numquid obscure dictum est subitam fore flammam quam qui evaserint in securo consistent? Obstupescentibus ad tantam solertiam cunctis, tamen fatorum iniquitas pæne tanti consilii prudentiam extinxit. Etenim cum pridie illius diei qui & publicis Conventibus & tanto sceleri erat indictus, *Rex* delegasset provinciam perscrutandi omnes latebras unde hæc tempestas posset erumpere, Nobilissimo Suffolcieusi Comiti Summo Regii Cubiculi Præfecto: Ipse investigatis diligenter omnibus, retulit, non esse certum tanti facinoris indicium, nec in inferiori sede ac velut subterranea quæ *Curia* subjacet, advertere aliud potuisse præter struem fascium quos in hyemem conductor reposuerat, in quibus tamen posset aliqua suspicio delitescere. Tum *Rex* generosum *Equitem* delegat, *Thomas Knevetto* nomen est, qui excuteret suspectam fascium fidem, videretque ne quid insidiarum illa sedes reciperet: Ratus cal-

lidos

lidos homines sibi destinasse hanc ultimam noctem in qua suæ nequitiæ instrumenta ad *Regni* interitum expedirent. Hic aliquando victa virtute impietas est, & mala *Regni* fortuna manus dedit. *Thomas Percius* erat Regi & naturæ jure & magnis beneficiis devinctus: Quippe etiam in *Pensionariorum* numerum receptus. Ita vocant selectos ex amplissimis familiis ad illustrem & præcipuam *Britannicorum Regum* custodiam. Is cum immane parricidium animo destinasset, admissis aliquot in tanti facinoris communionem id hoc ordine explicare decreverat. Accitus erat ex *Belgio* vir qui in *Anglia* natus duodecimum jam annum Hispanis operam dabat. Hic conjurationis minister, ut melius falleret, se pro *Percii* dudum famulo gesserat. *Guido Faux* parricidæ nomen erat. Pæne à biennio conduxerat hanc *Curiæ* partem: cædo ne suspecta novitas, & ut tanti apparatus obscurius cogerentur. Ibi sceleris velut domicilium constitutum. Vim in eo ingentem sulphurei pulveris detruserat. Cum primo in diversis conscicorum domibus sine suspicione duceretur: ac ut omnem scrutantium eluderet curam, composito lignorum acervo supposuerat fatalem illam mercem. Sed illo demum tempore curatis diligenter omnibus, cum inde paulo post mediam noctem digrederetur, *Kncvettus*, ut erat imperatum, hominem adoritur, & quid eo præcipue tempore ibi ageret, quærit. Ille nescio quæ mentitus se in crastinum usum adornasse, jubetur reserare ostium, quod in illam sedem ducebat. Erat cum *Kncvetto* & Magistratuum manus & satellitum. Fingebatur nescio quos Regios tapetes è proximo subtractos esse, eos hac diligentia quæri. Igitur quum amoveri cœpisset lignorum strues, occurrit primo dolium mediocre, mox vis tanta tormentarii pulveris ut non domum evertere sed corrumpere Civitatem posset. Dolia erant triginta duo, in iis electissimi pulveris pondo pæne millia novem. Super dolia ferreæ massæ, quæ flammæ viribus elatæ ultra fulminis impatientiam sævirent. Etiam lapides & ingentia velut rupium fragmina, quæ ædificii moras suo impetu tollerent. Sed in eam rem maxime intenderant curam ne Regem incolumem hæc tempestas omitteret.

Infra Regiam cellam dolium erat positum multo cæteris capacius: quia etiam inermem Majestatem sine magno apparatu aggredi timebant. Nec dubitatum est quin si hoc scelus exitum habuisset, cecidissent ultra triginta millia mortalium, eversis compluribus ædificiis ne misera civitas unica clade deformaretur. Etiam periisset augustissima sedes (*Westmonasteria* appellant, unde & oppido nomen) tot Regum inaugurationibus solemnis, tot tumulis religiosa: Ibi Regni insignia: ibi memorabile solium propter subjecti lapidis famam & de ea Patrum fidem. Templum; præter auri marmorisque preciū & *Henriciani sacelli* decus, quo elegantius Europa non habet, ipsa antiquitatis majestate spectabile. Ac ne perduelles sanctitati

ambrarum parcerent, quieta omnium pæne Regum ossa eo facinore lacessebantur. Iacuissent eversa monumenta vetustatis, & prope pulcherrima memoria triumphorum. Huic templo vicinum ærarium & tot in eo arcana eadem clades petebat. Nec supervixisset incendio *Curia* ubi jus populo dicitur, ne scelus & perfidiam posset ulcisci: ita complectebantur omnia uno facinore. Non reliquerant novo sceleri locum, & ipsam *Furiarum* inventionem fatigaverant. Igitur, cum loquentibus rebus ille nefarius nihil amplius negaret, concubia adhuc nocte in Regiam ducitur. Is collecto spiritu animosus, Scio, inquit, & mihi instare mortem, nec quid ea gravius in me posse decerni. Itaque non expectabo ut tormenta confessionem exprimant. Etiam hoc cum laude dicendum est. Fuit mihi is animus quem ex tanto apparatu colligere potuistis. Regem, Principem, optimates, una cæde tollere volui: nec quærite quid me ad illius consilii magnitudinem extulerit. Sacrorum meorum amor & meriti gloria hunc animum immisit, ut in adversarios quacunque audacia sævirem. Nec degenerabat à verborum constantia interritus vultus: credo, quoniam spes liberat scrupulosæ trepidationis parens. Et vero maximum in præcordiis dolorem sævire dicebat, quod non processisset cogitatum facinus, & tam grande consilium fortuna prodidisset.

Erat palam ab altiori fonte decurrere hanc conjurationis Stygem. *Thomas Percius*, eo die qui noctem pæne fatalem præcesserat, velut ad negotia excedens diversis labyrinthis turbaverat vestigia fugæ suæ: cum subito eum in armis esse nunciatum est, & collecta conjuratorum manu, huc illuc diversis voluminibus circumferre contemnendum agmen, ut quod vix sexaginta equites implebat; Peditem in iis neminem esse; Generosos aliquot *Nobilissimi Harringtonii* equos rapuerant, fures magis quam hostes. Et pæne parricidarum consilium palam erat, voluisse sublato Rege & confusis miserabili calamitate omnibus, Serenissimam *Elizabetham* Regis filiam quæ *Burlii* educabatur, in potestate sua esse, eam deinde collocare nuptui, prout rerum status & vel exterorum exigeret favor, vel metus urgeret. Sed populus ab eorum scelere aversus, quocunque se contulerant aut oppidorum aditu prohibebant, aut etiam infestis armis abeuntes prosequebantur. Itaque tertio die, postquam aggregari cœperant in ipso *Britanniæ* sinu, ingenti miraculo oppressi sunt. Regionis quam infestabant *Iudex*, quum necdum emanasset *Westmonasteriensis* sceleris fama (quippe ultra centum millia passuum *Londino* aberant) tantumque audiret esse armatos qui homines publice ad Romanæ fidei professionem vocarent: misso ad eos nuncio significari jubet, quia cædibus hactenus abstinuerant, si recederent ab amentia armaque ponerent, ultro se pro illis suppliciorum deprecatorem fore. Mallent clementiam Regis experiri quam fortitudinem. Illi guari præcisam spem veniæ

magni-

magnitudine facinoris. superbis etiam verbis cunctantem judicem exasperant. Neque se illo advocato egere, & si ad eos veniret, aut hoc firma manu faceret, aut ipsius damno fore. Sane videbantur majorum virium quam ut imperita oppidanorum manu premerentur. Sed ibi etiam fortuna & Regi & *Britanniæ* vicit: Rusticus villæ familiaris, in quam se receperant, in pulverem sulphureum quem ipsi pluvio aere corruptum ad ignem siccabant scintillam imprudens immisit. Illa statim correpta flamma dominorum suorum scelus ulciscitur, in vultus invadit. Aliquorum frontes exustæ, aliquorum membra. Et invadendi facultatem & sustinendi hostis robur idem casus sustulit. Aliqui profugerunt, nocentiores restiterunt velut ad supplicium. Interim villa, ubi se condiderant, oblato ab oppidanis incendio coepit ardere: duplici malo circumventi quum & arma foris & intus incendium urgeret, maluerunt ferro cadere quam solvi lentioribus flammis. Desperatione itaque pleni in medium prodeunt, non aliqua spe vitæ, sed tantum mortem mutaturi. Ibi primum omnes in genua procidunt cum *Percius Virginis* imaginem prompsisset. Ea adorata ad prælium accenduntur. *Percius* & *Catsbeyus* juncto inter se dorso circumvenientem multitudinem submovent. Sed glãs plumbea transverberato *Catsbeyo* etiam *Percium* fauciat. Necdum audiverant oppidani perfidiæ Authores ex Regio præcepto vivos capi oportere. *Catsbeyus* cecidit: *Percius* vivus quidem in manus venerat, sed biduo deinde ex vulneribus consumptus est. Facile deinde profligati perduelles, mox alii ut quemque fuga & metus abstulerant per diversa dissipati. Plurimi tamen capti, publicis custodiis & mox suppliciis servabantur. Nec abstinuerant hoc flagitio fœminæ, quasi sequior sexus timeret esse innocens corrupto meliore; Illæ quoque detecto facinore in carceres missæ sunt, dignæ misericordia nisi omnes miseros esse voluissent.

Quid huic par sceleri? aut quæ cum eo componenda crudelitatis atrocitas? *Mithridatis* furor una nocte in cives *Romanos* tota Asia sæviit. *Siculi* suam vesperam cæde *Gallica* nobilitaverant. Utrobique hominum genus quærebatur. Isti specie quidem partium, sed velut æquali odio id videntur quæsiisse, ne quis esset qui non eos victos lætaretur. Sed præcipuam in hoc facto prudentiæ gloriam nec auferre homines Regi possunt, & videtur optimum *Numen* approbare omnibus voluisse eum suo fastigio dignissimum esse. Quum erupisset ex tanto incendio non tam scintilla quædam quam fumus & nebulæ, id est argumenta sed illa perobscura destinati facinoris, hæc omnibus pæne infra curam ponentibus solus Rex non contempsit. Jussit indagari sceleris vestigia ne aut sua culpa moreretur, aut fortunæ beneficio viveret. Quæ illic prudentia, quæ omnibus sceptris digna sagacitas? Quum deinde proditorum facinus ita esset ex tenebris extractum ut nondum periculi moles cervicibus depulsa videretur, solus ille cui omnes

omnes maxime timebant, solus Rex inturbata fronte constitit: Quæ demum ista animi magnitudo, & digna *Heroum* virtus! Tibi Patriæ Imperiũ quod hodie tua virtute vivit, fata diutissime sospitent. Tibi vitam quam tot hominũ millia immortali tuæ prudentiæ debent, omnes *Gallicæ* devotionis exemplo desiderent, *O Auguste, O Britannice, O* Rex, cujus vitam in hoc seculum fata dispensarunt, ne periclitanti Patriæ ultimum esset.

O scelus! O veterum proles vesana Gigantum,
Iamne juvat bellare Diis? jam turbine diro
Iam revocare chaos? patriaque indicere mortem?
Secula tot, stirpesque Deum, patrumque libores
Vna cade rapi? Furiaque Erebusque negarent
Hoc tantum dictare nefas. Exhorruit æther
Et fremuere Dii, stupuitque exterritus orbis.
Regem etiam vis illa petat quo sydere mundus
Purior, & nostras melior lux aspicit oras?
Hunc Regem vis illa petat, quem Marte *secundo*
Nunc iterum tegit ista dies! Quid perfida tela
Abdere, quid tanto componere sulphure fulmen,
Quid juvat occulta tot semina condere flamma?
Ah miseri prohibete minas. Sua numina novit
Fulmen, & in magnum nescit peccare Tonantem:
Ergone consilium Civesque, Hominesque Britanni,
O dolor! hoc ineant? lacerumne per æthera Regem
Spargere, quem melius calo ferret ardua virtus?
Purpureosne Patres alio nunc tingitis ostro,
Sanguine, cade, rogis? cunctos discrimine nullo
Tollere decretum est? irascique omnibus annis?
Non est non hominum scelus hoc, ut Tartara *cernas*
Id molita nefas, imo de pectore terra
Impetus, atque fero venisset flamma Barathro.

FINIS.

A· M· Campione